

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII

*SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
A CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
- 20-21 NOIEMBRIE 2008, BUCUREȘTI -*

*VOL. 3
EXISTĂ SOLUȚII PENTRU CONFLICTE?*

Coordonator: dr. Constantin MOȘTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2008

Moderatori:

CS I dr. Gheorghe VĂDUVA

CS III dr. Alexandra SARCINSCHI

Comitet științific:

Dr. Nicolae DOLGHIN

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Secretar științific:

CS Vasile POPA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII (2008, București)
Politici și strategii în gestionarea conflictualității: 20-21 noiembrie 2008, București/ Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008
5 vol.
ISSN 2065 - 1244

Vol. 1: coord.: Constantin Moștoflei.
ISSN 2065 - 1244

I. Moștoflei, Constantin (coord.)
II. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” (București)

355.45(498)063

Coperta: Elena PLEȘANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

•Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISSN 2065 - 1244

CUPRINS

GESTIONAREA CRIZELOR CONTEMPORANE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL Corina GUDEI	9
TACTICI, TEHNICI ȘI PROCEDURI SPECIFICE OPERAȚIILOR DE STABILITATE ȘI SPRIJIN Costel IONESCU	25
SOLUȚII NOI LA PROVOCĂRI CONFLICTUALE NOI Dr. Costică SILION.....	30
INDEPENDENȚA REPUBLICII KOSOVO - Soluția finală pentru încheierea unui conflict - Adriana UNGUREANU	40
RĂZBOIUL SFÂNT – ÎNTRE OCCIDENT ȘI LUMEA MUSULMANĂ Dr. Anghel ANDREESCU Dr. Nicolae RADU.....	47
COMBATerea TERORISMULUI ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII GLOBALE Mihai PÎRVA.....	57
SECURITATE ȘI TERORISM – JIHADUL ECONOMIC Mihai PÎRVA.....	68
DJIHADUL – ÎNTRE MIT ȘI REALITATE Isabela ANCUȚ.....	79
IDEOLOGIA RĂZBOIULUI SFÂNT ÎN CĂRȚILE SFINTE, PRECUM ȘI ÎN ALTE RELIGII Isabela ANCUȚ.....	89
DILEMA CONTEMPORANĂ A OPERAȚIILOR DE STABILITATE ȘI RECONSTRUCȚIE Pascu FURNICĂ.....	103
MEDIAREA – O ALTERNATIVĂ PENTRU SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR Cristina Laura MAIER.....	118
TENDINȚE NOI ÎN EVOLUȚIA TEORIEI ȘI PRACTICII RĂZBOIULUI Cezar COBUZ.....	129
NOUL RĂZBOI ÎNTRE CLASIC, DISIMETRIC, ASIMETRIC ȘI NONCONVENȚIONAL Cezar COBUZ.....	146
DE CE SĂ ÎNȚELEM ISLAMUL? Corina Nicoleta COMȘA	170
COMBATerea TERORISMULUI - ABORDARE PSIHOLAGICĂ ADTERORISM/ OPERAȚII PSIHOLOGICE Manuela BRATOSIN.....	174

CONFLICTUL - ÎNTRE APARIȚIE ȘI EVOLUȚIE Gabriela GOGOȚ	183
NEGOCIEREA – O FORMĂ MODERNĂ DE REZOLVARE A CONFLICTELOR Gabriela GOGOȚ	189
ADTERORISMUL CA SCHIMBARE DE ATITUDINE NEGATIVĂ Aurelian BĂDULESCU Cristian DELCEA	196
MINORITĂȚILE ETNICE ȘI DEZVOLTAREA CONFLICTELOR Aurel CORDUNEANU Alexandru STOICA	214
CRIZELE CA MANIFESTĂRI ALE DEZECHILIBRELOR SOCIALE Georgiana CSERI	224
TERORISMUL AERIAN. SECURIZAREA „PORȚILOR AERIENE” Ștefan DĂNILĂ.....	234
EFECTELE GLOBALE ALE ISTORIEI CONFLICTELOR DIN ORIENTUL MIJLOCIU Mariana ANCUȚ	245
ECUAȚIA TERORISM - MEDIUL DE SECURITATE. ACTUALITATE ȘI TENDINȚE LA NIVEL REGIONAL ȘI MONDIAL Teodor POPA.....	255
GLOBALIZAREA ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ Marinela GEAMĂNU Ioana MURARIU.....	264
BAZE TEORETICE ÎN STUDIUL CONFLICTELOR Dr. Gheorghe CALOPĂREANU	271
DESPRE ROLUL ȘI LOCUL ACȚIUNILOR MILITARE ÎN CONFLICTELE CONTEMPORANE Dr. Gheorghe CALOPĂREANU.....	276
GESTIONAREA CONFLICTELOR LA NIVEL EUROATLANTIC Gabriel CREȚU	281
CONSIDERAȚII PRIVIND STAREA CONFLICTUALĂ MONDIALĂ LA ÎNCEPUT DE MILENIU Nicușor MOLDOVAN Amelia-Mariana MOLDOVAN	296
CONFLICTELE ȘI MASS-MEDIA Zoltan BALINT Florin HULEA.....	308
MANAGEMENTUL CRIZELOR DE ORDINE PUBLICĂ Zoltan BALINT Benedict SÎRBU.....	312

<i>INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIE A CONFLICTELOR ÎN SECOLUL XXI?</i>	
<i>Cosmina COVATARIU</i>	317
<i>INDEX DE AUTORI</i>	330

***SECȚIUNEA A III-A
EXISTĂ SOLUȚII
PENTRU CONFLICTE?***

GESTIONAREA CRIZELOR CONTEMPORANE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL

Corina GUDEI*

Conflict management is increasingly being approached in management literature because it contributes to a better knowledge of individual and group behavior within an organization. As a form of human interaction, conflict is the wanted interference of either an individual or a group in the effort of achieving the goals of one or more groups. If a conflict exists or not, it is ultimately a matter of perception, to be considered in the light of the involvement of domestic and international organisms and of enforcing the rules of humanitarian law and human rights.

În preambulul Cartei ONU, este prezentat scopul acestei organizații „de a feri generațiile viitoare de fulgerul războiului prin unirea forțelor membrilor și în vederea menținerii păcii și securității internaționale și prin garantarea că forța armată nu va fi folosită decât în interesul colectiv”.

Aceeași Cartă ONU, permite, totodată, comunităților umane din diferite zone să-și organizeze propriile sisteme colective de securitate cu caracter regional, cu condiția ca scopurile să fie compatibile cu cele ale forumului mondial.

Instrumentele juridice folosite în procesul prevenirii conflictelor sunt incluse în Carta Organizației Națiunilor Unite, cu precădere în articolele 1, 11(2), 24, capitolele VI și VII, articolele 40, 41 și articolul 99. În art. 1 se arată că scopul Organizației Națiunilor Unite este: „să mențină pacea și securitatea internațională și, în acest scop, să ia măsuri colective eficiente pentru prevenirea și eradicarea amenințărilor la adresa păcii și să faciliteze, prin mijloace pașnice, în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, negocierile sau reglementarea pașnică a disputelor internaționale sau a situațiilor care ar putea duce la o încălcare a păcii”.

Articolul 24 specifică funcțiile și atribuțiile Consiliului de Securitate, căruia statele membre i-au conferit responsabilitatea de prim ordin a menținerii păcii și securității și implicarea sub autoritatea sa, a tuturor structurilor ONU.

Capitolele VI și VII ale Cartei privesc reglementarea pașnică a diferendelor și acțiunilor care pun în pericol ori încalcă pacea sau reprezintă acte de agresiune, acestea constituind elementele definitorii ale acțiunilor ONU în domeniul prevenirii conflictelor. În ceea ce privește reglementarea pașnică a conflictelor, în baza art. 33, Consiliul de Securitate va solicita părților în conflict reglementarea acestora prin mijloace ca: negocierea - concilierea; ancheta - arbitrajul; medierea - reglementarea pe cale juridică, asistența organismelor regionale sau alte mijloace pașnice, la alegerea părților.

În conformitate cu art. 33, statele membre sunt de acord cu investigarea de către Consiliul de Securitate a oricărei situații care ar putea da naștere unui conflict, pentru a determina în ce măsură pacea și securitatea internațională sunt amenințate.

* Asistent universitar doctorand

În art. 40 din cap. VI se arată că, pentru a preveni agravarea situației, Consiliul de Securitate poate solicita părților implicate să respecte anumite măsuri temporare, pe care acestea le consideră necesare sau de dorit în circumstanțe excepționale. Consiliul de Securitate poate acționa în conformitate cu art. 41 și poate hotărî luarea măsurilor, cum ar fi: embargoul asupra armamentului sau sancțiuni de natură militară.

Dincolo de prevederile explicite ale Cartei asupra modului de acțiune al organismelor ONU abilitate pentru intervenția directă în prevenirea, limitarea sau restrângerea ariei conflictuale, au existat inițiative sau acțiuni având aceeași finalitate: rezoluțiile Consiliului de Securitate; rapoartele Comisiei speciale privind Carta ONU; rapoartele secretarului general; diplomația preventivă.

Deși procedurile declarative, explicite, de prevenire (DECLARATOR PREVENTION) pot avea un impact redus, în sensul că descriu și prezintă incomplet anumite tipuri de comportament, ele constituie, totuși, cadrul unui mandat, de tipul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948.

Există, fără îndoială, proceduri clare de luare a deciziilor. Conform art. 34 și 35 ale Cartei, Consiliul de Securitate și oricare stat membru poate aduce în atenția Consiliului orice conflict care amenință pacea și securitatea internațională.

În cazul în care inițiativa aparține Consiliului de Securitate, diversele state membre se consultă pentru a cădea de acord în legătură cu oportunitatea includerii unui anume conflict pe ordinea de zi.

Dacă unul dintre statele membre dorește includerea unui punct pe ordinea de zi, el se adresează președintelui Consiliului, solicitând convocarea unei reuniuni, sau în situații urgente, organizarea imediat a unei întruniri.

Proiectul de hotărâre elaborat, asupra căruia și-au exprimat punctele de vedere statele care-l inițiază, poate fi adoptat ca Rezoluție în Consiliul de Securitate. Rezoluțiile ONU, întemeiate în baza prevederilor cap. VII al Cartei sunt adoptate sub autoritatea politică a Consiliului de Securitate, compus din reprezentanții celor 5 membri permanenți și 10 membri nepermanenți. Deciziile se adoptă cu majoritate de voturi, căreia îi poate fi aplicat veto-ul unuia dintre membrii permanenți. În timpul războiului rece, procedura de adoptare a deciziilor era slabă, iar dreptul de veto era folosit ca instrument al confruntării ideologice.

O altă modalitate de adoptare a unei Rezoluții este Intervenția Secretarului General. Acesta poate fi solicitat să joace rolul unui mediator și consultant a numeroase guverne în domeniul prevenirii conflictelor. În exercitarea atribuției de prim administrator al Națiunilor Unite, el adoptă hotărâri ce pot fi considerate decizii politice. Art. 99 îi conferă puteri care depășesc cu mult pe cele acordate oricărui dintre liderii unei organizații internaționale. El poate „supune atenției Consiliului de Securitate orice problemă care, în opinia sa, ar amenința menținerea păcii și securității internaționale”.

În temeiul art. 11.3 al Cartei ONU, Adunarea Generală poate aduce în atenția Consiliului de Securitate situații de natură să pună în pericol pacea și securitatea internațională. În astfel de cazuri, atât Secretarul General, cât și Consiliul de Securitate pot acționa pentru: a lua măsuri; a media o stare de criză; a emite un aviz.

Sistemul gestionării conflictelor urmează să fie încă dezvoltat și consolidat. Primele acțiuni efective întreprinse de ONU la sfârșitul anilor '50, în absența unor

dezbateri prealabile, au fost, trimiterea „reprezentanților personali” ai Secretarului General în zonele potențial periculoase, aceștia fiind totodată „pionierii diplomației preventive”, însușită și dezvoltată ulterior de ONU, utilizată ca metodă și practică permanentă în toate zonele de conflict.

În 1987, a fost creat un „dispozitiv de alertă rapidă”, organ cu structură civilă ORCI (Office for Research and Collection of Information) și DIESA (Departament of International Economic and Social Affairs), care au pus la punct baze de date pentru prognoză și raportare a datelor economice, pentru identificarea indicatorilor sociali și de mediu, stabilind drept o practică a activității lor, publicarea de prognoze, în ideea identificării posibilelor zone sensibile, care ar putea genera stări conflictuale.

În materie de alertare rapidă, problema nu este de a prevedea, ci de a anticipa potențialele dificultăți cu suficient timp înainte pentru a se putea lua oportune măsurile corective.

Majoritatea sistemelor de alertare nu se ridică la înălțimea așteptărilor. Ele se află încă într-un stadiu embrionar și se bazează în special pe informațiile furnizate de serviciile secrete naționale.

Explicația acestei stări de lucruri rezidă în ezitarea statelor de a cumula informațiile pe care le dețin serviciile lor secrete și, de asemenea, în abordările pe termen scurt ca și de forma mentală reactivă, mai curând decât proactivă a celor care iau decizii și modelează opinia publică la nivel național și internațional.

Sfera preocupărilor organismelor specializate în monitorizarea crizelor economice și sociale s-a extins și asupra domeniului fluxurilor de refugiați pentru a pune la dispoziția Consiliului modalitățile cele mai eficiente de alertare rapidă în domeniul refugiaților. Structura funcțională a sistemului de alertare rapidă acoperea cinci faze distincte, corelate funcțional: colectarea, schimbul și difuzarea de date; analiza datelor; coordonarea și sinteza diverselor analize primite; formularea și transmiterea alertării rapide; acțiunea ulterioară alertării.

Subliniem și faptul că transmiterea de informații privind situațiile de criză potențială se efectuează cu ajutorul unor tehnologii avansate (radio satelit, Email) între sediul din New York și celelalte sedii din întreaga lume.

Pentru realizarea securității europene și prevenirea conflictelor pot fi adoptate două abordări diferite: prima, bazată pe confruntare, având la bază mijloacele de apărare individuală sau colectivă (acțiuni armate de apărare sau descurajare), iar cea de-a doua bazată pe cooperare, care renunță la orice idee de a impune stabilitatea prin mijloace de confruntare. Scopul acestui ultim mod de abordare este, în esență, promovarea cooperării în sfera politică, în vederea prevenirii conflictelor și reducerea pericolului confruntării armate.

Tratăm problematica prevenirii conflictelor prin prisma activității prestate de organisme internaționale cu competențe în acest domeniu, și anume: NATO, OSCE și UE. Pe parcursul timpului, NATO a dobândit o experiență aparte în domeniul prevenirii conflictelor și gestionării crizelor.

Noul său concept strategic a consacrat ideea că securitatea Alianței este indisolubil legată de securitatea celorlalte state din Europa și recunoaște că posibilele riscuri la adresa securității Alianței, rezidă într-o prim instanță, în consecințele

negative ale instabilității unor state din punct de vedere economic, social, politic și chiar al rivalităților etnice și disputelor teritoriale.

Prevenirea conflictului poate include definirea misiunilor, consultația, alarmarea, inspecțiile și monitorizarea. Desfășurările preventive, în mod normal, constau în forțe civile și/sau militare care sunt trimise pentru a evita o criză. Prevenirea conflictului nu poate fi niciodată garantată. Mijloacele militare întrebuintate pentru aceste misiuni trebuie să fie concentrate pe sprijinul pe care ele pot să-l acorde eforturilor diplomatice și politice pentru a soluționa disputa.

OSCE, compusă din 51 de state europene plus SUA și Canada, are ca organisme principale de lucru: Întâlnirea șefilor de stat sau de guvern; Consiliul Ministerial; Comitetul Înalților Funcționari; Consiliul Permanent; Președintele în exercițiu; Secretarul General. Această organizație diferă de alte instituții de securitate europeană din mai multe puncte de vedere: în primul rând că, așa cum sugera numele sau inițialele (CSCE), ea nu a fost creată ca o organizație internațională supusă dreptului internațional, ci a fost întotdeauna un organism sui generis. Până nu demult, ea reprezenta o serie de conferințe și reuniuni care au deviat din CSCE original (Conferința de la Helsinki) și care numai recent s-au dotat cu instituii permanente. Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele membre sau participante conține elemente adiționale privind pacea și securitatea și care se întrepătrund în cadrul așa numitelor „principii ale decalogului”. OSCE s-a dezvoltat, așa cum spuneam, de la un eveniment singular și anume CSCE care a condus la Actul Final de la Helsinki, care ulterior a dus la o serie de conferințe și forumuri. La baza sa au stat reuniunile ulterioare de la Belgrad (1977-1978), Madrid (1980-1983), Viena (1986-1989), Lisabona (1996) etc.

Comunitatea Europeană a fost constituită pe baza Tratatului de la Roma, semnat la 25 martie 1957 de Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda. În 1973 li s-au alăturat Danemarca, Irlanda și Anglia, în 1981 Grecia și în 1986 Spania și Portugalia. Finlanda și Suedia s-au alăturat UE la 01 ianuarie 1995, totalul țărilor membre fiind de 15. Negocierile de primire au fost încheiate, de asemenea, cu succes, de către Norvegia și de celelalte state care au aderat până în prezent.

La Consiliul European de la Maastrich din decembrie 1991, șefii de stat și de guvern ai țărilor Comunității au adoptat un Tratat privind Uniunea Politică și un Tratat privind Uniunea Economică și Monetară, care, împreună, formează Tratatul privind Uniunea Europeană, cunoscut în mod obișnuit ca Tratatul de la Maastricht. Tratatul a intrat în vigoare la 01 noiembrie 1993 în urma ratificării sale de către toate țările. O dată cu ratificarea Tratatului de la Maastricht au luat ființă noi structuri și proceduri, iar Comunitatea Europeană a fost inclusă în Uniunea Europeană. U.E. se compune din trei „piloni”. Primul, cunoscut ca pilonul comunitar, se bazează pe Tratatul de la Paris și Roma, așa cum au fost modificate prin Actul European Unic din 1986. Ceilalți doi „piloni”, nou creați prin Tratatul asupra Uniunii Europene, se ocupă în principal de cooperarea interguvernamentală, astfel: al doilea pilon este cel al politicii externe și de securitate comună, care se află în curs de dezvoltare; al treilea pilon se referă la cooperarea din cadrul Uniunii în sfera dreptului civil, penal și al afacerilor interne. Tratatul privind Uniunea Europeană prevede conferințe interguvernamentale, o dată la doi ani, pentru a se evalua progresul făcut și experiența dobândită în domeniul

politicii externe și de securitate. De regulă, o criză internă prelungită și nerezolvată la timp, aduce implicit intervenția forțelor de menținere și restabilire a ordinii sub egida ONU, NATO sau a altor organisme internaționale. Pentru a preveni o situație de acest gen, apreciem că este de mare importanță modul în care sunt studiate, prevenite și rezolvate turburările grave interne ale ordinii publice de către statul respectiv, iar în cazul nostru de către autoritățile publice, forțele de ordine legal constituite în statul de drept.

Cele patru Convenții de la Geneva din 1949 relative la protecția victimelor de război - Convenția I-a pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie; Convenția a II-a pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragaților forțelor armate pe mare; Convenția a III-a privitoare la tratamentul prizonierilor de război și Convenția a IV-a privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război - și primul din protocoalele lor adiționale abordează, în principal, problematica în raport strict numai cu existența conflictelor armate internaționale, chiar dacă articolul 3 comun al respectivelor convenții inserează dispoziții aplicabile în caz armat neprezentând caracter internațional, și ivit pe teritoriul uneia din Înaltele Părți Contractante.¹

Oricum, rezultă explicit din alin. 2 al art. 1 din Protocolul adițional II la Convențiile de la Geneva că prevederile respectivului protocol nu se aplică „situațiilor de tensiune interne și tulburărilor interne, cum sunt - actele de dezordine publică, actele sporadice și izolate de violență și alte acte analoage care sunt conflicte armate”.² Tulburări interne: situația în care, fără a fi vorba de conflict armat, se manifestă pe plan intern ciocniri de o anumită gravitate sau durată și care comportă acte de violență. Aceste acte pot îmbrăca forme diferite, mergând de la manifestări spontane de violență până la lupta între grupuri, mai mult sau mai puțin organizate și autoritățile aflate la putere. În aceste situații, care nu generează neapărat lupte deschise, autoritățile fac apel la forțele de ordine publică pentru a restabili ordinea internă.

Tensiunile interne: situații de criză grave (politice, religioase, rasiale, sociale, economice etc.) sau sechele, urmări ale unui conflict armat sau tulburări interne. Aceste situații, care nu sunt regăsite în Dreptul internațional umanitar, sunt cele în care se găsesc frecvent deținuții numiți „politici”, indiferent cum sunt denumiți de guvernul respectiv sau legislația pe care o folosește pentru a-i priva de libertate.³

La rândul său, Hans-Peter Gasser, consilier juridic în cadrul Conducerii Comitetului Internațional al Crucii - Roii (C.I.C.R.) aduce o contribuție valoroasă privind lămurirea conținutului tulburărilor și tensiunilor interne.

Un alt analist⁴ se referă la efectele unor situații caracterizate prin violență în interiorul granițelor unui stat. În plan politic, consensul minim din cadrul statului

¹ Ion Pitulescu, coordonator, Forțele de poliție și prevenirea criminalității, Editura Romfel, București 1995, p.77.

² Ion Pitulescu, coordonator, Forțele de poliție și prevenirea criminalității, Editura Romfel, București 1995, p.78.

³ Documentul Actives du Comité International de la Croix-Rouge en matière de visites aux lieux de detention dans les situations de troubles et tensions internes, p.3.

⁴ Ion Pitulescu, op.cit.

dispare, iar dialogul dintre diferitele forțe politice este întrerupt. Disensiuni grave apar, de asemenea, în ordinea juridică a țării respective: recurgerea la legislația excepțională aduce, în ultimă instanță, prejudicii chiar statului de drept. Efectele sunt, în același timp, și de ordin economic, întrucât economia unui stat în permanentă frământare se degradează progresiv, dar și de ordin social: stările excepționale de lungă durată produc schimbări în structura socială a țării. Sunt și alte consecințe susceptibile de a transforma fundamentele statului sau ale societății. Totuși - susține autorul -, cele mai directe și mai imediate efecte sunt întotdeauna cele de ordin umanitar, adică cele care afectează nemijlocit și critic ființa umană în demnitatea sa, în bunăstarea, sănătatea, libertatea și viața sa.

Ceea ce rezumă, într-un cuvânt, specificul situațiilor de tensiuni și tulburări interne este suferința. Ea decurge din faptul că asemenea situații sunt caracterizate prin apariția unui grad de violență care îl depășește pe cel inerent situațiilor „normale” (prin violență „normală” Gasser înțelegând, de exemplu, criminalitatea „obișnuită” de fiecare zi sau, pe un alt plan, măsurile de „reprimare curente” practicate de către aparatul polițienesc, în limitele legii). În optica aceluiași autor, situațiile de tensiune și tulburări interne sunt caracterizate prin fenomene ca: arestări masive urmate, în cele mai multe cazuri, de detenție arbitrară: condiții proaste de detenție; dispariții de persoane și detenția nedeclarată; tratamentele rele, mergând până la tortură; luări de ostatici; suspendarea sau nerespectarea celor mai elementare garanții judiciare. Toate aceste fenomene sunt expresia sau consecința unei încălcări a drepturilor fundamentale ale individului, așa cum au fost proclamate prin Declarația universală a drepturilor omului (1948) și garantate prin diferitele tratate referitoare la drepturile omului și chiar prin dreptul cutumiar.

O abordare deosebit de interesantă o realizează Asbjorn Eide în articolul Tulburări și tensiuni interne⁵. Printre altele, el consideră că atunci când ne referim la dreptul internațional aplicabil în regiunile cu tulburări și tensiuni interne, trebuie menționată clauza denumită „echapatoires” (derogatorie) conținută în instrumentele juridice relative la drepturile omului, cum ar fi articolul 4 al Pactului internațional al Națiunilor Unite relativ la drepturile civile și politice, articolul 15 al Convenției interamericane. În termenii acestei clauze, autoritățile statului pot, în anumite circumstanțe, să ia măsuri care să deroge de la obligațiile pe care și le-au asumat privind protejarea și respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Așa, de exemplu, alineatul 1 al articolului 4 din Pactul menționat prevede că „În cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială”. Acest lucru se realizează dacă se îndeplinesc următoarele condiții:

⁵ Asbjorn Eide, *Troubles et tensions interieures*. În: *Les dimensions internationales du droit humanitaire*, Institut Henry Dunont, Uverco, 1986, pp. 279-295.

Prima, se referă la necesitatea existenței unei stări de urgență, care pune în pericol viața națiunii. Atunci când tulburările și revoltele sunt o manifestare a unei voințe generale de participare la conduita afacerilor publice, autoritățile nu sunt în drept să utilizeze clauza derogatorie în scopul protejării unei clase sau a unui grup și, astfel, structura economică și politică dată. Statul nu trebuie, deci, să recurgă la această clauză decât atunci când viața întregii națiuni, inclusiv a opoziției, se află în pericol - spune Eide.

A doua condiție o reprezintă proclamarea oficială a stării de urgență, în baza căreia o derogare nu poate fi făcută decât atunci când este strict necesară pentru rezolvarea unei probleme date. De exemplu, atunci când agitația este manifestarea voinței populare de participare la viața politică, adică de un drept recunoscut prin articolul 25 al Pactului internațional relativ al drepturilor civile și politice, orice derogare trebuie însoțită de eforturi vizând crearea condițiilor politice necesare participării generale a populației la conducerea treburilor publice.

O a treia condiție se referă la interdicția derogărilor fondate pe discriminări, precum și a celor care ar afecta „nucleul dur” al drepturilor omului, pe care deja l-am nominalizat în lucrare. Reținând cele anterior invocate, Eide subliniază totuși, că nu toate situațiile de dezordine și de revoltă (răscoală) sunt calificate „stare de urgență”. Ajunși aici, este locul să ne exprimăm părerea că există și un al patrulea tip de conflict, care nu aparține nici celor armate internaționale, nici celor armate neinternaționale și nici tensiunilor și tulburărilor interne, și anume conflictul sau conflictele întâlnite în cadrul stărilor tensionale și cu risc crescut, în care acționează destul de curent responsabilii cu aplicarea legii pe timpul asigurării, menținerii sau restabilirii ordinii publice. Deci, tensiunile și tulburările interne nu trebuie confundate cu aceste stări tensionale și cu risc crescut, chiar dacă primele pot fi surse generatoare ale ultimelor. Cât privește delimitările și relaționările tulburărilor interne (tensiuni interne) opinăm că acestea interne se traduc, în principal, prin comportamente publice manifeste, verbal și faptic social, ca trăiri emoționale, motivaționale și voliționale deosebit de intense, care concentrează, pe de o parte, nucleul respingerilor valorilor și intereselor pe care societatea le propune ca modele culturale acționare, iar pe de altă parte, nucleul aprobărilor acelor valori și interese, înțelegând că, la mijloc, se situează poziția indiferențelor. În astfel de împrejurări, poziția factorilor cu adevărat responsabili nu se mai pune în termenii „voința majorității” - „voința minorității” aceasta cu atât mai mult cu cât, într-un stat autentic democratic, respectul voinței majorității impune ca un corelativ respectul minorității, protejarea și a acesteia, atât timp cât, desigur, acțiunile ei sunt conforme legii.

În realizarea acestor funcții, responsabilii cu aplicarea legii trebuie să se călăuzească după unele norme de comportament, care să țină seama de particularitățile împrejurărilor. Din acest punct de vedere, studiul întreprins ne-a condus la concluzia că o abordare sistematică și exigentă a realizat în domeniu Hans Peter Gasser, drept pentru care prezentăm mai jos regulile pe care autorul le-a grupat în forma unui proiect de Declarație⁶.

6 Hans Peter Gasser – Declarație asupra normelor umanitare minimale, pp.350-356.

1. Această declarație reafirmă normele umanitare minimale care sunt aplicabile în toate situațiile, înțelegând: violențe, tulburări interne, tensiuni interne și pericol excepțional, și de la care nu se poate deroga în nici o circumstanță. Aceste norme trebuie să fie respectate atunci când starea de asediu a fost sau nu proclamată.

2. Aceste norme vor fi respectate și aplicate la fiecare persoană, fiecare grup de persoane, fiecare autoritate, independent de statutul juridic și fără nici o discriminare cu caracter defavorabil.

3. Fiecare va avea, în toate locurile, dreptul de a fi recunoscut în calitate de persoană în fața legii. Toate persoanele, inclusiv acelea care sunt private de libertate, au dreptul la respectul persoanei lor, onoarei și convingerilor lor, la respectul libertății de gândire și de conștiință și la practicile lor religioase. Ele vor fi tratate, în toate circumstanțele, cu umanitate, fără nici o distincție pe criterii defavorabile. Sunt și vor fi interzise actele următoare:

a) atentatele asupra vieții, sănătății, stării psihice sau mentale ale persoanelor, în mod deosebit omorul, tortura, mutilările, violul, de asemenea pedepsele sau tratamentele crude, inumane sau degradante, ca și orice alte atingeri la demnitatea personală;

b) pedepsele colective contra persoanelor sau contra bunurilor lor;

c) luările de ostatici;

d) fapta de a practica, de a permite sau de a tolera dispariția involuntară de persoane, inclusiv ridicarea, răpirea sau detenția lor nesemnalată;

e) jefuirea;

f) privarea deliberată de accesul la hrană, la apă potabilă și la medicamentele necesare;

g) amenințările sau incitarea pentru a comite unul sau altul din actele sus-menționate.

4. Toate persoanele private de libertate vor fi deținute în locuri de detenție recunoscute. Informațiile exacte privind detenția lor și locul de deținere, înțelegând și cazurile de transfer, vor fi rapid puse la dispoziția membrilor de familie, apărătorului lor și a tuturor altor persoane care au un interes legitim să cunoască aceste informații. Toate persoanele private de libertate vor fi autorizate să comunice cu lumea exterioară, în special cu apărătorul lor, în măsura permisă de dispozițiile reglementărilor rezonabile impuse de autoritatea competentă.

Dreptul de a introduce un recurs efectiv, în special în baza lui habeas corpus, va fi garantat în scopul de a determina locul șederii sau starea de sănătate a persoanelor private de libertate și de a identifica autoritatea care ordonă sau care execută măsura privativă de libertate. Toate persoanele private de libertate, în urma unei arestări sau a unei detenții, vor avea dreptul să întreprindă o procedură în cursul căreia legalitatea detenției să-i fie rapid examinată de un tribunal care să ordone eliberarea, în cazul în care detenția se va dovedi ilegală. Toate persoanele private de libertate vor fi tratate cu umanitate; ele vor primi hrană corespunzătoare și apă potabilă, un loc și îmbrăcăminte convenabile, vor beneficia de garanții de salubritate și de igienă, similare condițiilor de muncă și de viață socială.

5. Atacurile împotriva persoanelor care nu iau parte la acte de violență vor fi interzise în toate circumstanțele. De fiecare dată când recurgerile la forță sunt

inevitabile, ele trebuie să fie proporționate cu gravitatea delictului comis sau cu scopul urmărit, iar modalitatea de executare va avea caracter gradual. Armele, alte mijloace sau alte metode interzise în cazul crizelor interne nu vor trebui utilizate în nici o circumstanță, decât în limitele legii.

6. Sunt interzise actele sau amenințările cu violență care au ca scop principal sau ca efecte previzibile răspândirea terorii în rândul populației, demonstranților sau persoanelor care au comis infracțiuni.

7. Deplasarea ansamblului sau a unei părți a populației nu va putea fi ordonată, afară de cazurile în care securitatea persoanelor respective sau rațiuni imperative de securitate o impun. Dacă asemenea deplasări trebuie să fie efectuate, se vor lua toate măsurile pentru ca populația să fie transferată, apoi primită în condiții satisfăcătoare de locuit, de igienă, de sănătate, de securitate și de alimentație. Persoanele sau grupurile de persoane astfel deplasate vor fi autorizate să se reîntoarcă la locurile lor, de îndată ce circumstanțele care au impus deplasarea au dispărut. Nici un efort nu va trebui economisit pentru ca persoanele care doresc să rămână împreună să o poată face. Membrii unei familii care doresc să rămână împreună trebuie să o poată face. Persoanele astfel deplasate, vor fi libere de a se deplasa în teritoriu, cu excepția cazurilor în care securitatea persoanelor respective sau rațiuni imperative de securitate nu impun altfel.

8. Fiecare individ se bucură de dreptul la viață, inerent persoanei umane. Acest drept va fi protejat prin lege. Nimeni nu va fi privat arbitrar de viața sa. Dincolo de garanțiile obișnuite privind dreptul la viață, care este inerent fiecărei persoane umane, și interdicției genocidului, care sunt prezente în instrumentele în vigoare privind drepturile omului și dreptul umanitar, cel puțin dispozițiile următoare vor fi respectate. În țările în care nu a fost abolită pedeapsa cu moartea, condamnările la moarte nu vor fi executate decât pentru crimele cele mai grave. Condamnările la moarte nu vor fi executate în cazul femeilor gravide și a mamelor cu copii mici, nici în cazul copiilor sub 18 ani în momentul în care au comis delictul. Nici o condamnare la moarte nu va fi executată înainte de expirarea unui termen de cel puțin 6 luni de la data comunicării judecării definitive care a confirmat această condamnare la moarte.

9. Nici o condamnare nu se va pronunța, nici o pedeapsă nu se va executa împotriva unei persoane învinuită, fără o judecare prealabilă de către un tribunal regulat constituit și cu oferirea tuturor garanțiilor judiciare recunoscute ca indispensabile de comunitatea națiunilor. În plus:

a) procedura va dispune ca arestatul preventiv va trebui să fie informat, fără întârziere, de detaliile infracțiunii care i se impută, va garanta să se țină un proces în termen rezonabil și va asigura persoana arestată preventiv, înainte și pe toată durata procesului, de toate drepturile și mijloacele necesare apărării sale;

b) nimeni nu va putea fi condamnat pentru o infracțiune, dacă nu va exista la bază o responsabilitate penală individuală;

c) orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată, până când culpabilitatea sa nu va fi stabilită în mod legal;

d) orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul să fie judecată în prezența sa;

e) nimeni nu va putea fi forțat să depună mărturie contra lui însuși sau să-și recunoască vinovăția;

f) nimeni nu va putea fi judecat sau pedepsit pentru o infracțiune pentru care el a fost deja condamnat sau achitat în urma unei judecăți definitive, desfășurate conform legii și procedurii penale în vigoare;

g) nimeni nu va putea fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituie un act delictuos, conform dreptului aplicabil în momentul în care ele au fost comise.

10. Fiecare copil are dreptul la măsuri de protecție potrivit condiției sale de minor și el trebuie să primească îngrijirile și ajutorul de care are nevoie. Copiii sub 15 ani nu vor putea să fie recrutați, nici autorizați să se înroleze în forțele sau grupurile armate, sau să ia parte la acte de violență. Nici un efort nu va fi omis pentru împiedicarea persoanelor sub 18 ani de a lua parte la acte de violență.

11. Dacă, pentru imperative ce țin de rațiuni de securitate, este absolut necesar ca unei persoane să i se stabilească domiciliul forțat sau de a recurge la internarea sau la o detenție administrativă, aceste decizii vor fi supuse unei proceduri regulate, prevăzute de lege și cu oferirea tuturor garanțiilor care sunt recunoscute ca indispensabile de către comunitatea internațională, inclusiv a dreptului la recurs sau a dreptului la revizuirea periodică.

12. În toate împrejurările, răniții și bolnavii care au luat sau nu parte la acte de violență, vor fi protejați, tratați cu umanism, și în timpul cel mai scurt posibil, ei vor primi îngrijiri medicale și toată atenția pe care o necesită starea lor. Nu va fi făcută nici o distincție între ei pe alte criterii decât cele medicale.

13. Se vor lua, fără întârziere, măsurile pentru a căuta și primi răniții, bolnavii, și dispăruții, pentru a-i proteja contra jefuirii și relexelor tratamente, pentru a le asigura îngrijiri corespunzătoare; pentru căutarea morților, pentru a împiedica jefuirea cadavrelor și pentru a-i înmormânta.

14. Personalul sanitar și religios va fi respectat și protejat. El va primi întregul ajutor disponibil în exercitarea atribuțiilor sale și nu va fi constrâns la sarcini incompatibile cu misiunea sa umanitară. Nimeni nu va fi pedepsit pentru că a exercitat o activitate cu caracter medical, conform deontologiei, indiferent cine a fost beneficiarul acestei activități.

15. În situațiile de violență, tulburări interioare, tensiuni interne și de pericol public excepțional, va trebui să fie acordate toate facilitățile organizațiilor umanitare pentru a le permite să-și exercite sarcinile umanitare.

16. Respectând aceste norme, nu va fi precupețit nici un efort pentru a proteja drepturile grupurilor, minorităților și popoarelor, inclusiv demnitatea și identitatea acestora.

17. Respectarea acestor norme nu va avea efecte asupra statutului juridic al autorităților, grupurilor, minorităților sau a persoanelor care vor fi angajate într-o situație de violență, tulburări interioare, tensiuni interne sau de pericol public, excepțional.

18. Nici o dispoziție ale prezentelor norme nu va fi interpretată ca restrângând sau diminuând dispozițiile unui instrument de drept internațional umanitar sau de drepturile omului. Nici o restricție și nici o derogare de la drepturile fundamentale ale

omului, care sunt recunoscute sau care există într-o țară în virtutea legislației, tratatelor, regulamentelor, cutumei sau principiilor umanității, nu vor fi admise pe motiv că prezentele norme nu recunosc aceste drepturi sau le recunosc parțial. La articolul 4 din Carta Drepturilor Fundamentale se prevede „interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”⁷. „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”. Art. 21, „Nediscriminarea”, prevede că: „se interzice orice formă de discriminare, în special datorită sexului, rasei, culorii, originii etnice și sociale, caracteristicilor genetice, limbii materne, religiei sau convingerilor, apartenenței la o minoritate națională, averii, nașterii, unui handicap, vârstei sau orientării sexuale”. Este interzisă orice discriminare referitoare la naționalitate, în raport cu aplicarea Tratatului de Constituire a Comunității Europene și a Tratatului referitor la Uniunea Europeană și fără a prejudicia dispozițiile speciale cuprinse în aceste tratate. Cu privire la securitatea socială și ajutorul social, în articolul 34 se prevede că: „Uniunea recunoaște și respectă dreptul de acces la serviciile de securitate socială și la serviciile sociale care permit protecția în situații cum sunt maternitatea, boala, accidente de muncă, dependența sau bătrânețea, ca și în cazul pierderii locului de muncă, conform modalităților stabilite de dreptul comunitar și de legislațiile și practicile naționale. Astăzi, popoarele Europei au decis să împărtășească un viitor pacifist pe baza unor valori comune”. Uniunea se bazează pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității. pe principiul democrației și pe cel al statului de drept, plasând omul în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii Europene și creând un spațiu al libertății, securității și dreptății. În acest scop, este necesar consolidarea protecției drepturilor fundamentale în lumina evoluției societății, progresului social și dezvoltării științifice și tehnologice - făcând ca acestea să devină mai evidente, prin cuprinderea lor în Carta Drepturilor Fundamentale, care reafirmă drepturile ce rezultă, în special, din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune față de statele membre, din Tratatul referitor la Uniunea Europeană și din tratatele comunitare, din Convenția Europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din Carta Consiliului Europei, ca și din jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene și a Curții Europene a drepturilor omului.

Experiența istorică arată că acțiuni agresive interne au avut loc și în România, fiind probabile și în perioada viitorului apropiat sau îndepărtat. Astfel de conflicte s-au desfășurat în București, în anul 1918, în localități de pe Valea Prahovei - în anul 1929, în București la Grivița C.F.R. - în anul 1933, cele din sudul Basarabiei din anul 1935, de la București - din 12 februarie 1990, de la Târgu Mureș, din luna martie 1990, mineriada din 23-28 septembrie 1991, criza sindicală din februarie 1999, cunoscută și sub denumirea de mineriada a V-a, criza sindicală din februarie 1999 sau mineriada a VI-a etc. În rândul acțiunilor de destabilizare violentă a ordinii constituționale se înscriu și manifestările din partea de început a Răscoalei țărănești din 1907, rebeliunea legionară din ianuarie 1941, acțiunile din ziua de 16 decembrie 1989 de la Timișoara. Menționăm, totodată, că acțiunile agresive interne pot precede sau pot fi executate concomitent cu declanșarea unei agresiuni armate asupra

⁷ Proiect Carta Drepturilor Fundamentale, aprobat la Biarritz, 13.10. 2000, art. 4.

României, începând de la frontiera de stat, pe una sau două direcții strategice⁸. Ele pot avea, însă și un caracter independent. În ambele situații este de așteptat ca forțele ostile să beneficieze de un intens sprijin extern, având ca scop final destabilizarea în grabă a ordinii constituționale interne și instaurarea altei administrații locale și centrale. În dinamica și fizionomia contextului de securitate, actual și de perspectivă, autoritățile nu mai percep pericolul unei agresiuni de amploare și sunt preocupate de tensiuni și antagonisme generate de conflicte etnice, naționalismul extremist, promovat uneori de unele partide politice, precum și unele dispute politice interstatale care au generat și generează crize care afectează securitatea și stabilitatea în zona imediat apropiată României. Este cert că se constată o ameliorare a tensiunilor, iar amenințările majore au dispărut, ele au fiind înlocuite cu un număr mult mai mare de riscuri mai puțin previzibile, pe care le apreciem ca fiind complexe și multidirecționale, dificil de analizat și foarte instabile. Rezultă necesitatea existenței permanente a unei capacități de reacție efectiv, controlată și adaptată la posibilele riscuri și amenințări.

Gestionarea crizelor de amploare, care ar putea afecta securitatea națională, se realizează de către ANC, organism care are atribuții de decizie și responsabilități privind conceperea, planificarea, organizarea și controlul măsurilor adoptate.

În România, în prezent funcționează, se dezvoltă și se perfecționează un sistem propriu de management al crizelor care are atribuții specifice particularităților românești.

1. Activitățile manageriale care contribuie la gestionarea crizelor

În general, activitățile manageriale de bază, așa cum le numesc în ultima vreme specialiștii⁹ sunt acelea pe care Fayol, la începutul acestui secol, le prezenta sub forma a cinci infinitive (atributele conducerii), iar o parte din autori le-au considerat ca funcții. Ele sunt de fapt activitățile pe care managerii le desfășoară, iar în situații de criză este vorba de funcțiile de: prevedere, organizare, comandă, coordonare și control. Prevederea sau previziunea pornește de la faptul că managementul are nevoie, mai ales pentru soluționarea crizelor, de o perspectivă care înseamnă timp. Managementul previzional în situații de criză are ca trăsătură anticiparea, prin realizarea unei legături între trecut și viitor. Modalitățile de exprimare ale prevederii sunt: prognoza, planificarea și programarea. Coordonarea este activitatea managerială fundamentală determinată de faptul că sistemele, în evoluția lor și procesele manageriale, în dinamica lor, tind spre dezorganizare și dezordine. Orice organizare este în pericol să se împotmolească, dacă nu se veghează la respectarea ordinii o dată stabilite și care-i corectează în continuu defectele. Activitățile specifice coordonării sunt: armonizarea, sincronizarea, echilibrarea, proporționalitatea, ritmicitatea, reglarea și ordonarea. Controlul, ca activitate managerială, este înțeles în dublu sens: ca activitate operativă de verificare a modului cum se desfășoară îndeplinirea obiectivelor prevăzute, cât și ca activitate final post operativ. Comunicarea este o

⁸ Gândirea Militară Românească, nr.2, 1991, p.62.

⁹ Emil Mihuleac, Știința Managementului. Teorie și practică, Editura Tempus, București, 1999, p.

activitate individual managerială care semnifică schimbul de informații și desfășurarea de activități pentru soluționarea crizelor interne. Negocierea este o activitate managerială cu care se începe soluționarea crizelor interne. Pentru aceasta managerul necesită o pregătire specifică pentru a aborda științific problemele dar să aibă calități, precum: receptivitate, anticipare, inventivitate și spontaneitate.

În continuare, vom prezenta, pe scurt, o sinteză a crizei managementului și ciclului de evoluție al acesteia. După cum s-a mai arătat, criza (națională sau internațională) înseamnă amenințarea valorilor, obiectivelor sau intereselor prioritare ale părților implicate. În România, criza internă presupune amenințarea pe care un grup sau segment social, nemulțumit, o aduce valorilor fundamentale ale democrației și statului de drept. În principal, se poate porni de la activități revendicative (cum au fost cele din anul 1989 sau cele din perioada mineriadelor), care degenerază în tulburări grave ale ordinii publice, la care se asociază și alte grupuri sociale nemulțumite putând fi sprijinite de către elemente agresive interne, minorități etnice sau religioase, forțe specializate în terorism-diversionism, pregătite în interiorul țării sau de grupări terorist-diversioniste consacrate și recunoscute pe plan internațional. Gestionarea crizei interne stabilește procedurile și activitățile planificate și desfășurate pentru a duce o criză sub controlul structurilor specializate ale statului român, în principiu a gestionarilor desemnați pentru a soluționa criza, care să le permită acestora, ca prin acțiunile lor să oprească evoluția ei viitoare. ANC acordă o atenție deosebită crizelor, care prin evoluția lor pot implica întrebuințarea forței militare; într-o primă etapă forțele de ordine publică, iar atunci când evoluția evenimentelor degenerază grav și afectează interesele naționale pot fi folosite, conform legislației românești, și alte elemente ale sistemului național de apărare.

Orice criză are un ciclu de evoluție care cuprinde, în principal, două etape distincte: etapa de escaladare (starea de pace, starea de diferend, confruntarea, iar aceasta se referă la una sau mai multe părți care recurg la acțiuni violente nonmilitare sau militare prin exerciții, dislocări de forțe, formularea de ultimaturi, etc. și conflictul armat); etapa de regres (detensionarea situației care include retragerea forțelor și noua stabilitate). Tipurile de criză se disting între ele în baza unor criterii, dintre care amintim câteva: domeniul de manifestare (economice, politice, diplomatice, sociale, militare și de altă natură); zona de manifestare (interne, zonale, subregionale, regionale, locale); de scurtă și lungă durată; gradul de prevedere (previzibile și imprevizibile - dezastre naturale, accidente nucleare, chimice, etc.); combinate (de regulă, cuprind majoritatea domeniilor economico-sociale, politico-militare). Analiza pertinentă a fiecărui element al etapelor crizelor interne impune, pe lângă fundamentarea acestora, stabilirea activităților prioritare: monitorizarea situației; identificarea crizei; reținerea informațiilor identificate într-o bază de date, prelucrarea, analiza și transmiterea acestora la structurile sau instituțiile gestionare ale crizei respective; degajarea situației de criză; aducerea la starea de normalitate a segmentului social implicat în criza internă.

2. Aplicarea normelor de drept umanitar și a drepturilor omului pe timpul crizelor

Este un fapt normal și îndeobște cunoscut ca orice colectivitate umană să-și aibă ordinea sa. Această ordine creează coeziunea între indivizi, dă naștere, menține și dezvoltă o societate. Romanii afirmă că „ordo est anima rerum”, adică ordinea este sufletul tuturor lucrurilor.

În spiritul normelor juridice, ordinea publică este tulburată atunci când se comit fapte care au o rezonanță publică și creează o stare de pericol care se săvârșește în public, în legătură cu publicul, împotriva publicului sau a organelor cu atribuții privind menținerea ordinii publice.

Conform dreptului internațional, guvernele sunt obligate să protejeze și să promoveze drepturile și libertățile fundamentale ale omului în cadrul sferei lor de jurisdicție. Guvernele au obligația să acționeze pentru a se realiza garantarea respectării universale a acestor drepturi (art. 55-56 din Carta Națiunilor Unite). Neglijarea sau nerespectarea drepturilor omului conduc la apariția unei forme specifice de dezordine civilă - dezordinea urbană. Această relație cauzală se întâlnește și în paragraful 3 din preambulul Declarației Universale asupra Drepturilor Omului adoptat și proclamat de Adunarea Generală a ONU, Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948: „Pentru a nu se ajunge la o rebeliune, împotriva tiraniei și opresiunii este fundamental ca drepturile omului să fie protejate prin lege”. Drepturile omului proclamate în Declarația Universală sunt drepturi civile și drepturi politice care oferă posibilitatea de apărare sau de opunere față de eventualele abuzuri ale autorităților de stat și drepturi economice și sociale, reclamate autorității statale pentru satisfacerea necesităților umane. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât limitărilor prevăzute de lege, exclusiv în scopul asigurării, recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților altuia și pentru satisfacerea justelor exigențe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică. Problemele cele mai spinoase cu care se confruntă forțele de ordine publică sunt cele legate de ordinea publică și, în mod special, cele ce privesc exercitarea drepturilor de întrunire pașnică, astăzi, la noi, ele fiind reglementate din punct de vedere legislativ.

Dacă realizăm o interpretare corectă a instrumentelor juridice internaționale în această materie, putem desprinde concluzia că este necesar, în primul rând, să existe o legislație precisă din acest punct de vedere, iar în al doilea rând, o înțelegere perfectă a celor care organizează asemenea manifestații, ca ele să se desfășoare de așa manieră încât să nu pună în pericol ordinea și liniștea publică. Apariția simptomatică a stării de dezordine internă în societate, ca necesitate și modalitate pentru schimbare socială și politică, face operabilă o importantă funcție a forțelor de ordine - aceea de a permite și facilita prin nonintervenție sau neutralitate politică, manifestarea drepturilor persoanelor de a participa sau de a fi reprezentate în activitatea de guvernământ. Exercițiind principiul reprezentativității și responsabilității față de populație, guvernul are ca sarcină fundamentală menținerea ordinii și liniștii publice, a securității statului. În acest sens, guvernul, datorită unui puternic instinct de conservare sau supraviețuire, cunoaște tendința de a exercita un control general în societate, care, în practică, depășește starea de reținere impusă de motive umanitare.

În același timp puterea juridică, chiar dacă ea este constituțional independentă, se poate afla în situația de a nu asigura un echilibru real între ordine și libertate pe timpul dezordinii și tensiunii interne. Astfel, atât controlul politic democratic al guvernului, cât și supravegherea juridică a activității de menținere și restabilire a ordinii publice pot să fie inadecvate și atunci singura speranță pentru respectarea normelor și standardelor internaționale este aceea dată de hotărârea cu care forțele de ordine acționează legal și uman pentru aplicarea lor. Această concluzie, referitoare la forțele de ordine, reprezintă un ideal care poate fi obținut numai în cadrul unei democrații extrem de avansate.

La izvoarele sale, dreptul internațional umanitar și legislația privind drepturile omului reprezintă, în sine, o serie de idealuri declarate, dar exprimarea acestor idealuri se constituie într-un prim pas în realizarea lor în practic. Art. 28 din Declarația Universală proclamă și îndrituiește orice persoană la o ordine socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în această Declarație Universală pot fi deplin realizate. Activitatea forțelor de intervenție este unul din mijloacele prin care această ordine este asigurată în orice societate, iar proclamarea și îndrituirea din art. 28 este un permanent și convingător argument care direcționează obiectivul muncii de „poliție” - protecția ordinii constituționale și sociale, a drepturilor omului și nu protecția unui anumit regim de guvernământ.

Bibliografie

- [1] ***Carta Organizației Națiunilor Unite, Biblioteca A.I.S.M.
- [2] ***Documentul Actives du Comité International de la Croix-Rouge en matiér de visites aux lieux de detention dans les situations de troubles et tensions internes, p.3.
- [3] ***Asbjorn Eide-Trubles et tension interieurs, In: „**Les dimensions internationales du droit humanitaire**” Institut Henry Dunant, Uverco, 1986, pp 279-295.
- [4] ***Proiect Carta drepturilor fundamentale aprobat la Biarritz, 13.10.2000, art.4
- [5] ***Gândirea militară românească nr.2, 1991, p 62.
- [6] Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 21 din 15 aprilie 2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, publicat în „Monitorul Oficial”, Partea I nr. 361 din 26 aprilie 2004.
- [7] „**Cotidianul**” din 11 iunie 1998.
- [8] „**Washington-Post**”, 9 aprilie 2000.
- [9] CONERLY, Keith și Tripathi, Arvind. What is Your Conflict Style? Understanding and Dealing With Your Conflict Style. Journal for Quality and Participation, Summer, 2004.
- [10] DONOHUE, W.A., Kolt R. **Managing interpersonal conflict**, CA: Sage, Newbury Park, 1992.
- [11] GASSER Hans Peter, Declarație asupra normelor umanitare minimale, pp. 350-356.

[12] MIHULEAC Emil, **Știința managementului. Teorie și practică**, Editura Tempus, București, p. 114.

[13] PETELEAN Adrian, Managementul personal al resurselor umane, Tg. Mureș, 2001.

[14] PITULESCU Ion, coordonator, **Forțele de poliție și prevenirea criminalității**, Editura Romfel, București, 1995, pp. 77-78

[15] RICHARDSON, James M. Management of conflict in organizations - of effective communication in conflict resolution. Physician Executive, Jan-Feb, 1991.

TACTICI, TEHNICI ȘI PROCEDURI SPECIFICE OPERAȚIILOR DE STABILITATE ȘI SPRIJIN

Costel IONESCU*

Introducere

Accentuarea la nivel planetar, a contradicțiilor politice, sociale, interetnice și religioase, corupția, amestecul structurilor de tip mafiot sau teroriste în luarea deciziilor politice și economice, conflictele locale și cele regionale, unele dintre ele care se permanentizează, sunt factori care au contribuit și contribuie la motivarea confruntării armate sub diferite forme.

Întrebuințarea ultimelor tehnologii în domeniu, la nivelul armatelor avansate, are ca răspuns din partea adversarilor o componentă simetrică, dar și una asimetrică bazată pe capacități ofensive sau defensive distructive.

Acțiunile desfășurate de forțele armate în această epocă “high-tech”, în marea lor majoritate, se încadrează în tipologia conflictelor asimetrice care opun, de regulă, forțelor militare regulate (coaliții) grupări teroriste, mafiot care și ca organisme, mijloace, modul de operare, sunt total anacronice.

Operațiile de stabilitate și sprijin au apărut ca și concept, tocmai ca o necesitate de a rezolva aceste conflicte asimetrice de a aduce, dacă e posibil, părțile implicate la masa dialogului, pentru soluționare pașnică a contradicțiilor sau divergențelor dintre ele. Caracterul multifuncțional al operațiilor, conduse imparțial normal în sprijinul unei organizații recunoscute internațional (ONU, OSCE, NATO), implicarea forțelor militare a unor agenții diplomatice sau cu scop de asistență umanitară face ca aceste operații să aibă obiective clare și bine definite (politice, economice, poate chiar administrative).

Caracterul de imparțialitate, transparență, consens, restricții (restrângeri) în utilizarea forței, perseverența, unitatea de efort, flexibilitatea, credibilitatea, legitimitatea sunt câteva din principiile fundamentale care guvernează operațiile de stabilitate și sprijin și care își pun amprenta și pe tacticile, tehnicile și procedurile specifice acestor tipuri de operații.

Tactici, tehnici și proceduri specifice operațiilor de stabilitate și sprijin

Apariția acestor tipuri de operații, a dus cum era și firesc la apariția unor concepte, regulamente, publicații referitoare la instruirea și îndeplinirea misiunilor de către diferitele structuri pe tărâmul Teatrelor de Operații.

Ce nu trebuie uitat, este faptul că ele dau o schemă / variantă, totul se abordează apoi din prisma Teatrului de Operații respectiv, fiind nevoie de o mare flexibilitate în gândire și evaluare / interpretare a situațiilor concrete, a particularităților zonei.

* Locotenent colonel, Comandantul Batalionului 33 Vânători de Munte „Posada” – Curtea de Argeș, doctorand în „Științe militare și informații” la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

În perioada de pregătire a structurilor care urmează să îndeplinească o misiune în Teatrul de Operații, în opinia mea, structura respectivă trebuie să se instruiască pentru executarea întregii game de misiuni, dar având ca bază profilul misiunii din Teatrul de Operații respectiv.

Tehnicile prin care structurile sunt angajate, sunt limitate de nevoia de a păstra consensul pentru operație. Oricum, multe tehnici sunt comune pentru toate misiunile de stabilitate și sprijin, dar cer diferite accentuări sau abordări.

O foarte bună cunoaștere a tehnicilor disponibile asigură flexibilitate comandanților pentru a aplica cele mai potrivite concepte în câștigarea sau menținerea inițiativei, mai ales când utilizarea forței nu este permisă sau este restricționată.

Cheia succesului va fi selectarea și aplicarea tehnicilor destinate să promoveze cooperarea și consensul, prin convingere sau influență, sau combinația dintre promovarea tehnicilor de consens și acelea destinate pentru control și aplicare prin forță.

Consensul, prin atitudini și percepții directe, este de o importanță deosebită, contribuie pe termen lung la succesul operațiilor de stabilitate și sprijin.

Comunicațiile, legătură în cadrul lanțului de comandă (ofițeri de legătură) cu autoritățile civile, cu organizațiile internaționale, sistemul informatic sunt vitale în timpul îndeplinirii unei misiunii în Teatrul de Operații.

Pe timpul îndeplinirii misiunii, structurile sau TF constituite trebuie să demonstreze constant părților implicate că ele urmează (aplică) termenii acordurilor. Nemulțumirile beligeranților împotriva forței mandatate diminuează credibilitatea misiunii, de asemenea slăbesc poziția forțelor.

Câteva tehnici, tactici și proceduri privind executarea unor misiuni specificate sau implicite le voi comenta mai departe.

Observare

Observarea este o tehnică / misiune comună pentru toate structurile din Teatrul de Operații. Aș putea spune că este una din principalele cerințe pentru misiune.

Observatorul sau structura care execută misiunea într-un punct de observare, observă și raportează ceea ce i-a fost ordonat să monitorizeze în aria de observare. El (ea) asigură în timp oportun rapoarte precise asupra oricărui indiciu (eveniment / incident) suspicios.

Succesul misiunii depinde de imparțialitatea celui care a raportat, fără scăpări, cu date pertinente (hartă, scheme, diagrame, fotografii) și cu referințe la acorduri sau instrucțiuni specifice.

Observatorul poate obține informațiile prin :

- dispunerea într-un punct de observare în aria de observare;
- desfășurarea unor subunități în zone senzitive și cu potențial de incidente;
- instalarea unor posturi de control în punctele minore și majore de acces în orașe sau sate;
- patrulare în aria de observare;
- conducerea unor exerciții, investigații sau inspecții;
- utilizarea camerelor video și casetelor pentru înregistrare dacă e permis;

- utilizarea fotografiilor aeriene;
- monitorizarea transmisiilor radio între beligeranți;
- folosirea unor senzori acustici sau magnetici.

Structura care execută observarea trebuie să fie imparțială și obiectivă. Militarii din componere trebuie să evite acțiunile care pot crea neîncredere în abilitatea lor privind îndeplinirea misiunii.

Pe lângă îndeplinirea misiunilor structurile care execută observarea pot fi deseori sub amenințarea violenței. R.O.E. trebuie să fie clare dar flexibile pentru a răspunde oricărei modificări de situație.

Comandanții postului de observare sau structurilor care execută observarea trebuie să se asigure ca un număr restrâns de militari să fie expuși, chiar și aceștia să aibă acoperirea focului cu arme grele (puști mitralieră, mitralieră) inclusiv armamentul ușor de infanterie.

Ideal ar fi ca structura ce execută observarea să beneficieze și de acoperire aeriană, iar la baza principală să fie pregătită o forță rapidă de reacție care să poată acționa pentru extragerea sau întărirea structurii care execută observarea.

Atributul conducerii revine comandantului care a trimis structura în misiune prin T.O.C. care monitorizează permanent situația din teren.

Patrulare

Patrularea este un factor cheie în îndeplinirea misiunilor structurilor din Teatrul de Operații. Dacă sunt foarte bine planificate și executate, patrulele pot obține avantaje tactice importante. Pentru a fi efective, au nevoie de libertate de mișcare și observare. Restricțiunile pentru patrulare trebuie clarificate foarte bine pe timpul încheierii diferitelor acorduri între părți.

Patrulele, indiferent că sunt pe jos sau pe vehicule au în genere următoarele misiuni :

- culegerea de informații;
- investigații;
- prezența publică;
- supervizare.
- Protecția forței și în acest caz, este o grijă majoră.
- Patrulele sunt organizate ca să suplimenteze informațiile asigurate de Punctul de observare, într-o anumită zonă de responsabilitate.

Patrulele pot fi :

- patrule de interpunere între două părți aflate în conflict;
- patrule de protecție (escortă) pentru elementele care trec prin rute periculoase apropiate de părțile ostile;
- patrule care numai prin prezență asigură detensionarea unor situații conflictuale.

Patrulele pot opera atât ziua cât și noaptea, foarte important este să aibă semne distincte de identificare. Inexistența acestora poate crea suspiciune, neîncredere sau riscuri de focuri trase asupra lor.

Foarte important pentru structurile care execută o misiune de patrulare sunt :

- etapa de pregătire a misiunii :
- cunoașterea la zi a situației;
- elementele de teren;
- modul de acțiune în situații critice;
- măsurile de protecție a forței;
- pentru etapa de execuție :
- coeziunea structurii;
- psihologia structurii;
- poziția “leaderului”;
- existența mijloacelor de vedere pe timp de noapte;
- suficiența muniției pe luptător și ca rezervă corespunzătoare posibilelor amenințări.

De asemenea, la fel de importantă este și etapa post misiune deoarece, datele pe care le înscriu în rapoartele post misiune sunt evaluate de statul major și folosite în pregătirea celorlalte misiuni.

Posturi (puncte) de control (CP)

Un punct de control reprezintă o structură într-o poziție pe drum sau vehicul, pentru a observa și controla mișcarea în interiorul și în afara unei zone tampon. Punctele de control permanente, sunt organizate pe principalele căi de acces. Ele nu se pot muta fără autorizarea comandantului forței. Punctele de control trebuie să fie foarte bine marcate.

Misiunile pot fi:

- controlul persoanelor la intrare-ieșire din/în zona tampon, mai ales pe timpul situației de criză;
- prevenirea contrabandei cu arme, droguri, alte substanțe și materiale supuse controlului;
- controlul refugiaților;
- poate acționa ca punct de control, parte a unui plan de observare;
- verificarea vehiculelor în baza specificațiilor primite.
- Componentii Punctului de control trebuie să cunoască obiceiurile localnicilor și să acționeze fără să le aducă ofense.

Echipamentele pentru instalarea Punctului de control sunt esențiale:

- bariere, saci cu nisip;
- telefoane, stații radio;
- armament pentru sprijin (armament ușor de infanterie);
- echipament de prim ajutor;
- însemne ale forței (steaguri, embleme, panouri cu diferite cerințe);
- mijloace pentru verificat persoane și tehnică;
- mijloace de observare împotriva lunetiștilor;
- personal feminin;
- interpreți loiali (sau forțe de securitate locale);
- capabilități de protecție a forței pentru atacul cu bombe;
- mijloace de iluminare pe timp de noapte;
- suportul logistic necesar câmpării în condiții de conflict.

Toate aceste tehnici, tactici și proceduri se pot însuși foarte bine pe timpul perioadei de pregătire dacă planurile de pregătire / instruire / operaționalizare vor fi realiste și vor avea în cuprins așa numitele “jocuri de război”.

SOLUȚII NOI LA PROVOCĂRI CONFLICTUALE NOI

Dr. Costică SILION*

The hope of a peaceful society of states is now replaced by an ominous vision of a world with diverse peoples and hostile, with a low probability of occurrence of any form of universal culture and values, to overcome deep differences between them.

Countering new threats requires a world solidarity of the States in all areas of life, the establishment of forms of action conjugate of all nations, which share interests and values.

Identification of responses to new threats need to start from the fact that they often occur at large distance, are more dynamic and more complex.

Simplitatea aparentă a perioadei războiului rece, întinzându-se în linii mari de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și până la dispariția bruscă a Uniunii Sovietice în decembrie 1991, a fost înlocuită de ceea ce pare a fi o lume nouă, care sfidează explicațiile și percepțiile facile. Aceasta este o lume asaltată de amenințări fără precedent la adresa securității.

Spre deosebire de echilibrul precar al transferurilor de putere din perioada anterioară celui de-al doilea război mondial, balanța puterii, bipolară și nucleară a războiului rece a părut că oferă o pace incomodă, orchestrată sub baghetele a două superputeri raționale și prudente. Deși fiecare se pregătea de pentru un Armagedon nuclear, fiecare făcea în aceeași măsură eforturi pentru a coopera cu rivala pentru a preveni un război nuclear accidental, neintenționat sau involuntar.

Astăzi invidiem stabilitatea și siguranța aparent previzibilă a războiului rece și balanța terorii nucleare dintre *superputeri*. Se proiectează viitorul sumbru al unei abundențe tot mai mari de centre de putere statale și nonstatale care apar fără ca cineva să fie responsabil de a face ordine în afacerile mondiale. Parteneri altădată apropiați în cadrul Alianței Atlantice se contrazic acum în privința politicilor de securitate globale, ruptură deja evidentă în diferența dintre reacțiile opuse venite din Europa și din America, referitoare la războaiele din Balcani din anii '90, războiul din Irak din 2003 și nu în ultimul rând Georgia în 2008.

Se prevede un viitor întunecat, cu ciocniri între culturi. Conflicte în escaladare, aparent fără rezolvare, între culturile lumii par să stea la baza unor conflicte interstatale, naționale, etnice, rasiale, deja în mare parte agresive. Nu pot fi create punți între credințe religioase, memorii istorice, tradiții, obiceiuri comune și perspective conflictuale asupra lumii, încorporate în culturi contrastante, liniile de falie dintre ele constituind invitații la ciocniri violente.

Globalizarea, drept curent, definiție, stare de fapt, certitudine, stimulează conflictele politice, culturale, economice, sociale, nu le înăbușă. Progresele rapide în eficientizarea mijloacelor de transport, a comunicațiilor și a tehnologiilor electronice au redus distanțele. Popoare și culturi altădată izolate, care intrau rareori în contact cu

* General locotenent, conferențiar, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române; Inspectorul General al Jandarmeriei Române

străinii, precum aborigenii australieni timp de peste 40000 de ani, se află acum în strânsă legătură unele cu altele. Contactele sporite și susținute provoacă animozități reciproce, nu toleranță. Conflictele legate de valori fundamentale „*a cui religie este cea adevărată?*” par să fie dificile și de nerezolvat prin compromis atunci când sunt comparate cu disputele privind resurse materiale sau chiar cu cele privind granițele de stat. Purificarea etnică și episoadele de genocid din Rwanda și Africa Centrală, Sudan, Balcani și Indonezia sunt prevestitoare ale unui viitor sumbru, deja prezent.

Actorii și factorii presupuși a orienta politica internațională sunt reprezentați de statele și popoarele care împărtășesc valori culturale, ideologii politice sau identități naționale, etnice ori tribale, structuri sistemice precum piețele globale sau sistemul interstatal și corporațiile multinaționale. Astfel, actori diferiți sunt dispuși să obțină ceea ce-și doresc de la alții prin conflict sau cooperare sau o combinație între aceste abordări, în funcție de condițiile schimburilor dintre ei. Este de așteptat ca fiecare să facă uz de forță sau să amenințe cu forța pentru a obține ceea ce vrea și să reziste sau să insiste asupra controlului și limitării uzului de forță de către alții în rezolvarea conflictelor.

1. Conflictualitatea potențial produs politic

În interacțiunile oamenilor, politica apare de fiecare dată atunci când există o dispută privind rezultatele urmărite de doi sau mai mulți actori interdependenți – indivizi sau agenții lor – prin prisma diferitelor lor interese, obiective și valori. Dacă nu există diferențe sau conflicte, atunci nu există nici politică. Atât timp cât preferințele oamenilor și afirmările voinței de a le îndeplini intră în conflict, există și politică. În înțelegerea ei cea mai largă, politica invadează conflictele de clasă și luptele interstatale pentru taxe sau granițe.

Privită din această perspectivă cuprinzătoare, politica face parte din toate relațiile dintre oameni. Este la modă să *condamni politica* sau să afirmi ferm că „*sunt împotriva politicii*”, însă tocmai aceste afirmații trădează angajarea neintenționată într-o activitate politică, prin retragerea conștientă din fața conflictelor acesteia, percepute ca distrugătoare. A pretinde că te situezi pe o poziție privilegiată sau de superioritate *constituie un act politic în sine*.

Securitatea este o formă specială de politică – o specie a genului mai general al politicii. Toate problemele legate de securitate și conflictualitate sunt probleme politice, însă nu toate conflictele politice constituie aspecte de securitate. Securitatea apare ca trăsătură centrală a unei dispute politice atunci când actorii amenință sau utilizează forța pentru a obține ceea ce doresc unii de la alții. Politica dobândește astfel, un dublu aspect de dispută și de problemă de securitate – în momentul în care pierderea unor vieți omenești sau pagube materiale devin sau chiar au devenit o posibilitate din perspectiva unuia sau mai multor actori implicați. Asemenea politicii, conflictualitatea și securitatea sunt fenomene care continuă să fie create de intenția sau acțiunea umană.

Asigurarea securității, gestionarea conflictelor, reprezintă așadar, un act politic, prin care un stat își definește poziția față de ceea ce este relevant pentru asigurarea stării în care populația se simte în siguranță deplină. Acțiunea politică va scoate în evidență capacitatea de selecție a tuturor condițiilor existente pentru a obține

maximum de securitate , cu un minim de resurse. În acest sens, se identifică amenințările externe și interne, riscurile și vulnerabilitățile, se definește politica, se elaborează și se adoptă strategia de securitate și strategiile sectoriale, se alocă resursele și se pun în aplicare de către instituțiile cu responsabilități în acest domeniu. Putem face astfel referire la securitatea politico – militară, politico – economică, etc. În practică, însă, instituțiile de securitate nu pot recurge, în aplicarea măsurilor planificate, la noțiunile și conceptele abstracte definite în politicile guvernamentale, ci trebuie să utilizeze acele instrumente concrete și specifice domeniului de aplicabilitate, respectiv cel de politică externă, de politici sociale, militar, economic, etc., securitatea căpătând astfel dimensiuni diferite pentru fiecare dintre acestea.

Se poate aprecia că securitatea politică se construiește pornind de la amenințările la adresa legitimității sau recunoașterii entităților politice sau a modelelor fundamentale utilizate de aceste entități, că securitatea politică trebuie abordată din două perspective. Aceste perspective nu sunt independente unele de altele ci sunt interdependente, putându-se genera una pe cealaltă, în funcție de condițiile mediului internațional și ale celui intern. Amenințările cele mai des întâlnite în mediul internațional au ca scop destabilizarea obiectivelor de politică externă ale unui stat.

În dezvoltările actuale, în cazul confruntării cu violență armată, trebuie urmărite două obiective principale: în primul rând, stabilirea unui acord politico-militar, în timp ce sunt analizate cauzele crizei și, în al doilea rând, scăderea efectelor crizei și ajutorarea victimelor.

Gestionarea crizei include mai mult decât ajutorul umanitar. Dacă acesta din urmă nu este însoțit de *acțiunea politică*, el are tendința de a se transforma cel mult într-o modalitate de a stăpâni superficial conflictul sau situațiile instabile. Pacea durabilă presupune restabilirea justiției și a respectului pentru drepturile fundamentale ale individului, de aceea gestionarea crizei ar trebui direcționată spre găsirea și aplicarea unor soluții durabile, abordând o viziune holistică asupra factorilor implicați. Un răspuns eficient la tensiune, criză și conflict necesită o atitudine comprehensivă a *actorilor politici*, militari și a celor cu scopuri umanitare, acordând importanța cuvenită responsabilităților, mandatelor și sferelor de competență specifice fiecărei părți.

În acest sens, comunitatea internațională dispune de instrumente legale - precum Carta Națiunilor Unite, ce oferă *cadrul politic* pentru o asemenea acțiune - dar și de mijloacele diplomatice, politice și militare pentru a lua decizii importante atunci când este nevoie. Scopul principal al *acțiunilor politico-militare* ar trebui să fie întotdeauna restabilirea legii și ordinii, ceea ce ar avea un impact pozitiv și asupra activității organizațiilor umanitare. Războiul este *continuarea politicii* prin alte mijloace, iar în cazul de față se poate spune că desfășurarea forțelor militare trebuie să fie întotdeauna un instrument pentru *realizarea unor scopuri politice precise*.

La nivel internațional, un rol major în gestionarea crizelor revine instituțiilor internaționale de securitate. La baza tuturor acțiunilor de acest tip se află Carta Națiunilor Unite, care are ca scop principal menținerea păcii și securității internaționale. În prezent, ONU a instituționalizat o serie de proceduri preventive și de asistență a statelor implicate în conflicte (prevenirea crizelor, operațiile de menținere a

păcii și operațiile de consolidare a păcii), NATO este organizația care dispune de o strategie coerentă a gestionării crizelor. Organizația consideră conceptul de gestionare a crizelor ca reprezentând acele, acțiuni coordonate, inițiate cu scopul de a evita o criză, a preveni escaladarea sa într-un conflict armat și de a stopa ostilitățile, dacă acestea apar, stabilind ca obiective ale gestionării crizelor, contribuția la reducerea tensiunilor și prevenirea transformării lor în crize, gestionarea crizei ce se manifestă pentru a preveni escaladarea ei într-un conflict, asigurarea din timp a pregătirii civile și militare pentru crize de diferite grade iar în cazul izbucnirii ostilităților, controlul răspunsului, prevenirea escaladării și determinarea oricărui agresor să înceteze atacul și să se retragă de pe teritoriul Alianței.

Referitor la gestionarea crizelor, Uniunea Europeană definește conceptul drept acțiuni inițiate pentru a preveni escaladarea pe verticală (intensificarea violențelor) și pe orizontală (răspândirea teritorială) a conflictelor violente existente. Rezolvarea conflictelor are în vedere acțiunile întreprinse pe termen scurt pentru a stopa un conflict violent.

O altă abordare a problematicii gestionării crizelor și în special a prevenirii conflictelor este aceea a OSCE. Atunci când este confruntată cu un conflict sau o situație cu potențial de conflict, organizația folosește o serie de instrumente al căror scop este rezolvarea problemei cum sunt: misiuni pentru strângerea datelor și misiuni ale raportorilor - vizite pe termen scurt în teatru ale experților și personalităților din țările OSCE; misiuni și alte tipuri de activități de teren - principalele instrumente pentru prevenirea conflictelor pe termen lung, gestionarea crizelor, rezolvarea conflictelor și reabilitarea post-conflict a regiunii; reprezentanți personali ai președinției OSCE, care au un mandat precis și clar referitor la sarcinile ce le sunt desemnate în special în domeniul prevenirii conflictelor și al gestionării crizelor; comitete ad-hoc, formate dintr-un număr restrâns de membri ai OSCE care au drept principală misiune consilierea președinției organizației pe probleme de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor și rezolvarea disputelor; mecanisme pentru rezolvarea pașnică a conflictelor - proceduri care facilitează contactul prompt și direct între părțile conflictuale.

2. Mișcările și acțiunile antiglobalizare, provocatoare ale conflictualității

Evenimentele antiglobalizare care au însoțit marile reuniuni internaționale au arătat că protestele violente sunt pregătite cu profesionalism și îndeplinite după un plan bine definit, în spatele tinerilor care vandalizează orașele, atacă forțele de ordine se află o organizare impecabilă, degenerarea protestelor în confruntări de stradă fiind atent regizată, folosindu-se pe scară largă mijloace tehnologice sofisticate. În plus *capii* organizatori recurg și la tehnici costisitoare de amenințare psihologică de tipul grupurilor zvonistice, mediatizarea unor amenințări inexistente, intoxicarea mass-media și a autorităților cu scopul generării unei stări de insecuritate de natură să precipite o reacție violentă a forțelor de ordine.

Manipularea mass – media este unul din segmentele de bază ale strategiei antiglobaliștilor. Dacă este posibil anumite mijloace de informare în masă sunt alimentate cu informații selectate sub formă de fotografii sau înregistrări. Există indicii că antiglobaliștii au folosit media pentru promovarea propriilor poziții ca să

provoacă reacția poliției, înregistrarea acesteia și compromiterea măsurilor oficiale de securitate de ordine și siguranță publică.

Semnificativ este faptul că planurile de desfășurare a demonstrațiilor sunt elaborate cu puțin timp înaintea producerii evenimentului, întrucât prevăd sabotaje sau alte acțiuni coagulate într-o strategie bine definită, cu scopul de a determina anularea participării la eveniment, vizând reducerea importanței sau anularea acestuia. Sub masca demonstrațiilor pașnice mici grupuri violente desfășoară acțiuni militante de stradă. Un punct de coordonare este fixat cât mai aproape de locul protestelor și echipat cu e-mail-uri și telefoane mobile, servind adesea ca bază pentru coordonarea mișcării grupurilor de demonstrați.

După 11 septembrie, pe fondul războiului antiterorist, activiștii antiglobalizare s-au reorientat spre pacifism, ca pretext pentru atitudini anti-americane și anti-NATO.

Diversificarea acțiunilor organizațiilor și grupărilor antiglobalizare a atras atenția atât instituțiilor de menținere a ordinii publice, cât și a serviciilor de informații, care au inclus problematica antimondializării între obiectivele de bază ale activităților lor. În acest context, se apreciază că serviciile speciale trebuie să se concentreze pe obținerea de date și informații cu privire la planurile militanților antiglobalizare, astfel încât să poată fi organizate și aplicate măsuri de protecție și securitate adecvate pentru a asigura buna desfășurare a reuniunilor internaționale.

Întrucât prin soluționarea conflictelor este menținut echilibrul sistemelor sociale, pe drept cuvânt conflictul devine procesul fundamental al mișcării sociale. Cursul unui conflict depinde de comportamentul și răspunsul actorilor implicați, dar și de factorii cauzatori ai tranziției la starea de conflict. Astfel, *factorii politico-militari* de tipul proceselor implicate în formarea statelor și a națiunilor, rolul bune guvernări, democrației, drepturilor omului, drepturilor minorităților, monopolul puterii de stat, mecanismul de tranziție a puterii, proliferarea armelor în interiorul statelor, precum și rolul forțelor armate au o importanță esențială în izbucnirea unui conflict, însă analiza lor nu a fost niciodată suficient de consistentă.

Factorii socio-economici: sărăcia sau inegalitățile socio-economice, distribuția teritorială/etnică a creșterii economice, angajarea forței de muncă, natura discriminatorie a politicilor socio-economice guvernamentale, reprezintă principalii factori declanșatori ai conflictelor violente, în special la nivel național.

Analiza factorilor externi, aranjamentelor regionale de securitate, asistenței militare externe, ajutorul financiar pentru părțile implicate, implicațiile economice externe, etc. trebuie să ia în considerare o arie largă de probleme, însă, ea se va axa și pe activitatea politico-militară a celorlalți actori neimplicați direct în conflict.

Mediul înconjurător în cazul unor conflicte poate fi caracterizat prin acumularea tensiunilor și a neîncrederii, polarizarea diferențelor sociale și politice, uzul armelor, desfășurarea unor acțiuni provocatoare, a unor acțiuni sporadice, neorganizate, cu un nivel scăzut de violență, ostilitate intergrupală, represiune, insurgență, violarea sistematică a drepturilor omului, declinul percepției asupra legitimității acțiunii, etc.

Timpul de acțiune într-un astfel de caz este foarte scurt, iar obiectivele primare vizează: reducerea și controlul mijloacelor specifice de coerciție ce pot fi folosite în

conflicte violente, blocarea acțiunilor violente, înghețarea ostilităților, reducerea tensiunilor, menținerea nivelului primar de securitate, crearea unor mijloace non-violente pentru încheierea conflictului. Aceste obiective pot fi atinse cu ajutorul instrumentelor de natură diplomatică, militară, economică, socială și politică adaptate fiecărui caz, însă un eventual eșec generează implicit conflictul.

3. Posibile soluții la noile tipuri de provocări

Ca răspuns la aceste noi pericole și amenințări, statele lumii, în primul rând cele cu potențial militar semnificativ, au în vedere noi principii de organizare a securității regionale și globale care să constituie oportunități de pace ale noului context, bazate pe: respectarea legilor, democrație și nu în ultimul rând guvernare eficientă.

Odată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor și asigurarea păcii mondiale au fost și continuă să rămână prioritățile forumurilor Organizației Națiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). În contextul actual este tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situații limită, precum cele create în urma atacurilor teroriste, ci și în modul de desfășurare curentă a relațiilor economice, sociale și financiare.

Noile abordări privind asigurarea securității regionale și globale admit că trebuie să existe o strânsă legătură între globalizare și securitatea internațională, pe de o parte, și între democratizare și respectarea drepturilor omului și ale minorităților, pe de altă parte. Concluzia ce se desprinde, în acest context de amplificare a numărului conflictelor și a creșterii riscurilor terorismului internațional, constă în faptul că democrația secolului XXI trebuie să includă și asigurarea unui cadru mondial de coexistență pașnică.

Respectarea legilor, democrația și guvernarea eficientă, în calitatea de noi principii ale securității globale, presupun ca relațiile dintre state să țină cont de existența unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forței ca metodă de rezolvare a conflictelor.

Definirea unui mediu stabil și pașnic de dezvoltare a statelor lumii în cadrul economiei mondiale este susținută de mai multe procese de reasezare a raporturilor de forțe pe plan mondial, precum manifestarea Europei ca un centru de putere și stabilitate, definirea unor noi dimensiuni ale relațiilor de asigurare a securității dintre Uniunea Europeană și NATO, pe de o parte și între aliații europeni și SUA în cadrul NATO, pe de altă parte, interdependențele intereselor vitale ale statelor democratice din întreaga lume care nu pot prospera decât într-o lume lipsită de violențe și conflicte.

Epoca post Război Rece - în ciuda trendului de vertiginoasă dezvoltare economică și de ofensivă a democrației - nu a impus eliminarea soluționării militare în diversele dispute din piețe locale.

Cea mai mare parte a „noilor conflicte”, care au fost și continuă să fie conflictele intrastatale, au izbucnit în regiuni în care slăbiciunea guvernelor statelor a devenit mai accentuată într-un cadru de securitate nou. Lumea a devenit, într-o

oarecare măsură, mai nesigură, iar popoarele, grupurile etnice și guvernele urmăresc scopuri și obiective mai complexe decât altădată.

Pe de altă parte, asistăm la apariția unei noi generații de combatanți, entitățile sub-statale, grupurile non-naționale și transnaționale, a căror identitate este fundamentată pe o bază comună, ca de exemplu ideologia, apartenența tribală, cultura, etnicitatea, religia, geografia, activitățile economice ilegale sau pe o combinație a unora sau a tuturor acestor factori. Aceste entități au devenit mai violente și vizează să modifice echilibrul intern al forțelor pentru a-și promova propriile interese. Exacerbat până la extrem, un asemenea conflict tinde spre fragmentarea structurilor statale și societale și împinge într-o stare de instabilitate, multe zone și regiuni inducând o creștere a violenței în cadrul sistemului internațional.

Pe de altă parte, tendințele de a generaliza modelele civilizaționale - prin alte mijloace decât dialogul culturilor - se poate solda cu tensiuni și conflicte armate. Realitatea probează că în astfel de zone de „export de modele avansate”, apar baze de antrenament și sanctuare pentru rețelele fundamentaliste, teroriste și criminale, care exploatează în interes propriu instrumentele, disfuncționalitățile și servitutile globalizării. Instrumentele principale ale acestor rețele sunt internetul și tehnologia modernă a informației care le permit să comunice, să acționeze și să se deplaseze aproape oriunde în lume fără a fi detectați. Transparența și permeabilitatea frontierelor au complicat procesul de gestionare a securității naționale și internaționale, permițând tensiunilor și conflictelor să se propage cu ușurință dintr-o țară în alta. În aceste condiții procesele globalizării economice și interacțiunii între culturi, cele ale afirmării drepturilor omului, guvernării democratice, reducerii decalajelor dintre Nord și Sud sunt prea complicate pentru a fi rezolvate prin recursul tradițional la arme. Astfel de probleme reclamă dialog și negociere, cooperare internațională, elaborarea unui set de valori democratice care să fie respectate de actorii internaționale, buna funcționare a organizațiilor internaționale etc. Arsenalele nemilitare de gestionare a crizelor și de stingere a conflictelor rămân *instrumente politico-diplomatice* de importanță capitală pentru prezervarea păcii, fiind cele mai indicate din punctul de vedere al raportului dintre resursele investite și rezultatele obținute.

Totuși, complementaritatea utilizării instrumentelor militare și a mijloacelor nemilitare în soluționarea crizelor și a conflictelor este astăzi evidentă și poate mai eficace decât oricând în istoria universală. *Soluțiile politice* sprijinite de măsuri de descurajare prin mijloace militare sau, după caz, de utilizare efectivă, controlată și limitată a acestui instrument de putere pot conduce la rezultate durabile în timp. Folosirea puterii militare, pe baza unei legislații internaționale specifice, în situații și în formule în acord cu voința comunității internaționale - poate contribui așadar la asigurarea stabilității și păcii. Față de noile provocări la adresa securității Europa poate aduce, atât direct, cât și indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ.

Explicația acestei evoluții rezidă în două aspecte: interesele și obiectivele de securitate actuale ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, ele favorizând cooperarea și solidaritatea. Mediul de securitate internațional este influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, în fapt, de

extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, în contextul adâncirii colaborării regionale. Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate aborda următoarele *obiective strategice*:

Asigurarea stabilității și bunei guvernări în vecinătatea imediată ceea ce va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv generează totodată, continuarea și dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian, prin rezolvarea problemei palestinienilor, obiectiv greu de atins, având în vedere evoluția politică în teritoriile palestinienilor, mai ales după câștigarea alegerilor de către Hamas, organizație care nu recunoaște statul evreu și are înscris în programul său politic distrugerea acestui stat.

Crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace, astfel că într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace. De aceea unul din obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizată de existența unor instituții internaționale eficiente, precum și de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând, a principiilor înscrise în *Carta Organizației Națiunilor Unite*. Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupției și a abuzului de putere, instaurarea domniei legii și protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială.

Pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou incluzând pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa (Republica Democrată Congo). De aceea, liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a amenințărilor, iar caracterul complex va necesita și soluții pe măsură, care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe.

Pentru amenințările de tip nou și pentru ca Politica de Securitate și Apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca aceasta să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor și prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea suprapunerilor, coordonarea mai bună a resurselor existente, în realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare.

Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA. În același timp, însă, Uniunea Europeană își dezvoltă colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens este necesar a

se dezvoltă relații strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada și India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate.

Așadar, noul câmp deschis al provocărilor la tensiuni, crize și conflicte determină constituirea scenei bine angrenată cu o serie de noi actori adaptați noilor situații de acțiune dotați cu un arsenal conceptual de nivel superior, mereu gata de reacție și cu o putere de anticipație care să permită evitarea surprinderii.

Bibliografie

- [1] ***Constituția României, București, 2004.
- [2] ***Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 30/2007 privind organizarea și funcționarea Ministerului Internelor și Reformei Administrative.
- [3] ***Hotărârea de Guvern nr. 196 din 17.03.2005 privind aprobarea Strategiei Ministerului Internelor și Reformei Administrative de realizare a ordinii și siguranței publice pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale.
- [4] ***Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, București, 2004.
- [5] ***Cartea albă a programului pentru integrare europeană, București, 1994.
- [6] Universitatea Națională de Apărare, Centrul de studii strategice de apărare și securitate - *Aspecte teoretice privind Gestionarea situațiilor de criză*.
- [7] *Politica Europeană de securitate și apărare*, Institutul European din România, Editura Master print Offset, 2005.
- [8] Actualități și perspective în politica europeană de securitate și apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2006.
- [9] ANDREESCU Anghel, Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale, Editura M.A.I., 2000.
- [10] AURESCU, Bogdan, Noua suveranitate, București, 2003.
- [11] BRZEZINSKI, Z., Marea tablă de șah, Univers Enciclopedic, București, 1999.
- [12] BRODI, E.W., Managing Communication Processes; From Planning to Crisis Response. Praeger, New York, 1991.
- [13] CARP Gheorghe, Terorismul internațional, Rolul M.A.I. în prevenirea și combaterea acestui flagel, Editura M.A.I., București, 2005;
- [14] DUNLEAVY, Patrik, Teoriile statului, București, 2002.
- [15] FERGUSON, Niall, Think Again Power, Foreign Policy, January/February 2003.
- [16] FUKUYAMA, F., Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI, Antet, București, 2004.
- [17] GRIFFITH, M., Relații internaționale, Ziua, București 2003.
- [18] ONIȘOR, Constantin FRUNZĂVERDE Sorin – *Arta strategică a securității și integrării europene*; Editura A '92, București, 2002.
- [19] KISSINGER, Henry, Diplomația, București 1998.
- [20] KOLODZIEJ Edward A., *Securitatea și Relațiile Internaționale*, Editura Polirom, București 2007.

[21] PAUCHANT, Thierry C., *Transforming the Crisis-Prone Organizations*. San Francisco, California, Jossey-Boss, 1992.

INDEPENDENȚA REPUBLICII KOSOVO - Soluția finală pentru încheierea unui conflict -

Adriana UNGUREANU*

An independent Kosovo was the final solution for the conflict, but not all EU countries are in favor of an independent Kosovo. Many countries have expressed concerns and reservations, primarily because of their own domestic situation. Thus, despite some countries' reluctance to recognize Kosovo, none of them will be foolish enough to sabotage the EU, UN and NATO's efforts to maintain stability.

However, a prolonged delay of the international recognition of Kosovo leads to insufficient economic recovery and the unsolved problems between Serbs and Albanians will not allow Kosovo to succeed politically, economically and socially as an independent state and will have a great contribution in destabilizing its neighborhood.

Succesul statului Kosovo auto-declarat independent depinde de foarte mulți factori, mai ales într-o regiune în care memoria conflictelor este încă proaspătă. Recunoașterea internațională este critică pentru Kosovo, dacă ne gândim la viabilitatea sa ca stat suveran, deoarece posibilitatea de a interacționa cu alte state și organisme internaționale va fi redusă semnificativ. Nerecunoașterea independenței Kosovo poate întârzia atât dezvoltarea economică, cât și cea socială deoarece atât investițiile străine, cât și accesul la împrumuturi vor fi limitate.

Kosovo ar putea intra într-o izolare permanentă dacă nu aderă la UE în următorii zece ani, a declarat diplomatul american Richard Holbrooke, arhitectul Acordului de la Dayton, aflat în vizită la Pristina în luna octombrie a acestui an.

Începând cu Statele Unite ale Americii și majoritatea statelor membre UE, 51 de state au recunoscut Kosovo ca stat independent, dar există și state precum Cipru, Republica Cehă, Grecia, România, Slovacia și Spania, care datorită unor tendințe secesioniste cu care se confruntă, au refuzat să recunoască această independență.

Mai multe state au denunțat neconformitatea actului unilateral de declarare a independenței cu dreptul internațional. Oricum, atât statele care au recunoscut independența, cât și cele care nu au făcut-o realizează lipsa de precedent a acestui act și dificultatea întemeierii sale pe dreptul internațional pozitiv. Nu există nici o reglementare în dreptul internațional care să acorde dreptul la autodeterminare minorităților naționale. Există într-adevăr o tendință în dreptul internațional modern de a acorda niște drepturi colective minorităților, însă dreptul la autodeterminare nu face parte dintre acestea. Putem menționa în acest sens Recomandarea APCE 1735/2006 care precizează că tendința actuală este de a recunoaște drepturi comunităților naționale și culturale și care recomandă acordarea unei protecții colective drepturilor minorităților naționale.

Conform Opiniei nr. 2 a Comisiei de Arbitraj cu privire la Iugoslavia (Comisia Badinter constituită în 1991), autodeterminarea servește doar „pentru a garanta

* Căpitan, Serviciul de Telecomunicații Speciale

drepturile omului ... fiecare persoană putînd să își aleagă apartenența la orice comunitate etnică, religioasă sau lingvistică”. În concluzie, drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale se fundamentează pe dreptul la autodeterminare ca drept general și nu includ un drept la autodeterminare.

Este evident că *ordinea juridică internațională dă semne de desuetudine*, iar declararea unilaterală a independenței Kosovo, chiar dacă este „supravegheată” și agreată de marile puteri, este un exemplu elocvent în acest sens.

Pentru a avea o imagine de ansamblu a situației actuale din Kosovo, este necesară o scurtă prezentare a celor mai importante evenimente care au precedat și au condus la declararea unilaterală a independenței din 17 februarie 2008.

Slavii și albanezii au co-existat în Kosovo încă din secolul al VIII-lea. Regiunea a reprezentat centrul Imperiului Sârb până la mijlocul secolului al XIV-lea, iar sârbii consideră Kosovo leagănul civilizației lor. Bătălia de la Câmpia Mierlei (Kosovo Polje) din 1389, când sârbii au fost învinși de turci, a reprezentat un nou început pentru regiune, care a trecut sub dominația Imperiului Otoman. Controlul asupra provinciei Kosovo a fost recâștigat de sârbi abia în 1913 prin Tratatul de la București.

Conform Constituției iugoslave din 1974, statutul regiunii Kosovo era de provincie autonomă, însă după moartea președintelui iugoslav Tito în anii '80, presiunile pentru obținerea independenței față de Serbia au crescut, iar când Slobodan Milošević a devenit președinte în 1987, statutul autonom al provinciei Kosovo a fost anulat. În 1992, în urma unui referendum clandestin, albanezii proclamă independența Republicii Kosovo și îl aleg în fruntea ei pe Ibrahim Rugova. În 1996, pe fondul unei campanii de purificare etnică împotriva albanezilor din Kosovo, mișcarea de guerilă, numită Armata de Eliberare din Kosovo (Ushtria Glirimtare e Kosoves, UCK), a desfășurat o serie de atacuri asupra obiectivelor sârbești și asupra sîrbilor kosovari. Atacurile au avut ca rezultat o ofensivă armată extrem de dură și sângeroasă din partea autorităților iugoslave.

Pe 6 februarie 1999, la Rambouillet, în Franța, au început tratativele între Serbia și puterile occidentale pentru găsirea unei soluții de rezolvare a conflictului din Kosovo. În urma eșecului negocierilor, la 24 martie 1999 a început ofensiva aeriană a Alianței Nord-Atlantice asupra Serbiei pentru a se pune capăt epurărilor etnice dispuse de regimul lui Miloșevici. Ofensiva a durat până la 11 iunie 1999 (78 de zile) când Serbia a cedat. Forțele sârbești s-au retras din regiune în vara lui 1999 și ONU a preluat administrația provinciei. Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate al ONU, adoptată în iunie 1999, a pus capăt războiului din provincia separatistă sârbă Kosovo și a impus prezența unei misiuni ONU în teritoriu.

În 2005, în cadrul Națiunilor Unite, au început discuțiile despre viitorul statut al provinciei și în februarie 2007, trimisul Națiunilor Unite, Martti Ahtisaari, a prezentat un plan de măsuri pentru “independența supravegheată” a provinciei Kosovo. Planul a fost primit foarte bine de albanezii kosovari, însă a fost respins categoric de Serbia, deși oferă sârbilor kosovari mecanisme importante pentru a-și dezvolta și prezerva identitatea, și în același timp, creează oportunități reale de a avea un rol important în viața politică a statului Kosovo.

Președintele SUA, George Bush, s-a declarat în favoarea “independenței supravegheate” a provinciei Kosovo, dar Rusia a amenințat cu veto dat oricărei rezoluții ONU care sprijină planul Ahtisaari. Când gruparea fostului lider de guerilă albanez, Hashim Thaci, a câștigat alegerile parlamentare, acesta a anunțat că în luna decembrie 2007 va declara independența Kosovo în mod unilateral.

Opoziția Rusiei în ceea ce privește recunoașterea independenței Kosovo rămîne o realitate și fiind membru ONU, OSCE precum și al Consiliului Europei, aceasta va avea numeroase oportunități de afirmare și menținere a poziției sale. Rusia pare să nu ia considerare faptul că poziția sa de nerecunoaștere a independenței Kosovo va avea un impact negativ asupra relației sale cu Vestul.

Pe 25 ianuarie 2008, liderii sârbi și ruși au semnat la Moscova un acord politic care prevede preluarea până la sfârșitul anului a 51% din Compania de stat NIS de către Gazprom, pentru suma de 400 de milioane de Euro.

NIS, care produce un milion de tone de petrol și rafinează alte șapte milioane de tone pe an, include două rafinării la Pancevo și Nis, o conductă de petrol care intră în Serbia de pe teritoriul Croației precum și o rețea de distribuție care deține majoritatea pe piață.

Potrivit acordului, Gazprom urmează să investească 500 de milioane de Euro în compania sârbă până în 2012 pentru modernizarea acesteia. Dacă tranzacția se va încheia, compania rusească va prelua 78% din piața Serbiei de retail pentru produsele petroliere și practic, Rusia va controla peste 90% din piața petrolieră sârbă.

La Belgrad s-a încheiat un contract care prevede participarea Serbiei la Proiectul South Stream care va aduce două miliarde de euro economiei sârbești pe perioada construcției conductei și 200 de milioane de Euro anual din tranzitul gazelor pe teritoriul său. South Stream este principalul adversar al Proiectului Nabucco al cărei principal scop este reducerea dependenței UE de gazele rusești și aducerea acestora în Europa din Caucaz.

Suștinerea Moscovei nu are nici o legătură cu solidaritatea slavă și nici cu ortodoxia, ci vizează strict dorința sa de a fi prezentă în Balcani și în proximitatea Mării Mediterane și este evident că această tranzacție îi va întări semnificativ poziția în zonă în condițiile în care obține active strategice la preț redus, valoarea NIS fiind estimată în 2007 la 1,9 miliarde de Euro.

Identificarea unei soluții practice și viabile pentru rezolvarea conflictului din Kosovo a determinat implicarea mai multor organizații internaționale, deși Rusia a susținut și susține în continuare ca aceasta este o afacere internă a Belgradului.

Pe 16 februarie 2008, UE a aprobat desfășurarea misiunii civile EULEX în Kosovo. Aceasta are 1800 de membri și va fi responsabilă pentru îndrumarea și consilierea instituțiilor kosovare în toate domeniile legate de instituirea unei justiții independente și multietnice precum și a unei forțe de poliție multietnice. Peter Feith a fost numit în mod oficial reprezentant special al UE în Kosovo, iar locotenentul Yves de Kermabon, fostul comandant al KFOR, va conduce misiunea.

Serbia a protestat în mod oficial împotriva misiunii UE, printr-un document trimis ambasadorului sloven la Belgrad, Miroslav Luci, a cărui țară deținea președinția rotativă a UE. Conform documentului, decizia este ilegală în condițiile în care nu a fost adoptată în cadrul Consiliului de Securitate al ONU.

Rusia, susținător fervent al Serbiei, a trimis un protest la ONU cu privire la decizia UE de a desfășura misiunea de poliție EULEX în Kosovo. Ambasadorul rus la Belgrad, Aleksandr Konuzin, într-un interviu acordat publicației Politika a precizat că Serbia trebuie să susțină în fața instituțiilor internaționale că acțiunile de acest gen sunt ilegale, indiferent dacă sunt întreprinse de UE sau orice altă țară ori organizație din lume. Konuzin a declarat că toate aceste demersuri încalcă dreptul internațional, rezoluțiile Consiliului de Securitate ONU precum și prevederile Acordului de la Helsinki din 1975.

În privința desfășurării misiunii UE în nordul Kosovo, administratorul Regional al UNMIK pentru Mitrovica, Gerard Gallucci, a subliniat că sârbii kosovari și guvernul de la Belgrad se opun desfășurării planificate a EULEX în nord, iar reprezentantul special al UE în Kosovo a subliniat faptul că este absolut necesară cooperarea Serbiei pentru desfășurarea misiunii în nordul Kosovo.

Deși nu se mai poate vorbi de utilizarea forței în regiune, oficialii ONU au acuzat serviciile de securitate sârbe de subminarea eforturilor internaționale de stabilizare a situației din Kosovo. Sârbii din Kosovo, în special cei din nordul râului Ibar, ignoră sistematic autoritățile și instituțiile din Priștina avînd sprijinul Belgradului și obstrucționînd astfel normalizarea relațiilor cu comunitatea albaneză. Se pare că asistăm la o partiționare *de facto* a noului stat Kosovo care, dacă va continua, va aduce instabilitate regională și care poate da naștere unui nou „conflict înghețat”.

Probabil că mulți albanezi nu ar avea nimic de obiectat dacă partea de nord a Kosovo s-ar uni cu Serbia atîta timp cît anumite zone din sudul Serbiei, mai precis Valea Presevo locuită de 60000 de albanezi s-ar uni cu noul stat Kosovo, dar acesta este un scenariu nefericit care ar putea să reaprindă flacăra unei mai vechi idei și anume: *unirea albanezilor de pretutindeni*, aceștia aflându-se atît pe teritoriul Serbiei, cît și pe cel al Macedoniei și Albaniei. Deși ideea unei „Albanii Mari” nu se bucură de sprijin în rândul populației datorită perspectivei de integrare în structurile Euro-Atlantice ale Albaniei, viitorul regiunii este încă fragil.

Populația sârbă din Kosovo se află atît sub influența Belgradului care acordă asistență economică și socială directă, cît și sub influența autorităților de la Priștina și de aceea nu se va putea vorbi de stabilitate în zonă decît atunci cînd sârbii kosovari vor înțelege că speranțele și demersurile Belgradului sunt nerealiste, iar independența Kosovo este ireversibilă.

UNMIK a preluat din nou controlul asupra clădirii tribunalului municipal și tribunalului districtual din partea nordică a orașului Mitrovica, dominată de sârbi. Aceasta a fost pusă sub supravegherea KFOR după violențele care au avut loc în clădire în luna martie. Purtătorul de cuvînt al UNMIK a declarat pe 22 septembrie că cele două instanțe își vor relua activitatea în octombrie, posturile fiind ocupate de judecători și procurori internaționali. Poliția UNMIK va staționa atît în interiorul cît și în jurul clădirii unde vor fi desfășurate și trupe KFOR, însă în număr mai mic.

Așa cum se știe, în 17 martie, poliția UNMIK a intrat cu forța în clădirea ocupată de foștii angajați sârbi care cereau permisiunea de a reveni la locurile lor de muncă. În cursul violențelor care au urmat, un polițist ucrainean a fost ucis și 64 de polițiști UNMIK au fost răniți. Au fost de asemenea răniți, douăzeci și doi de militari KFOR și câțiva demonstranți sârbi.

În luna august, UNMIK și misiunea civilă europeană din Kosovo, EULEX au semnat un protocol care reglementează relațiile dintre cele două organizații în domeniul justiției, poliției și serviciului vamal. Protocolul definește, de asemenea, rolul EULEX în Kosovo, în contextul reconfigurării UNMIK. Comandantul EULEX și-a exprimat speranța că misiunea va fi desfășurată pe tot teritoriul Kosovo până la sfârșitul iernii și că depășirea nemulțumirii comunității sârbe kosovare față de ideea desfășurării misiunii judiciare și de poliție a UE în nordul Kosovo este totuși posibilă.

Pe 22 octombrie 2008, Statele Unite și UE au semnat un acord privitor la participarea SUA la misiunea UE din Kosovo. În baza acestui acord, 80 de ofițeri de poliție, judecători și procurori americani vor fi trimiși în Kosovo, aceasta fiind prima dată când personalul SUA participă la o misiune UE. Daniel Fried, subsecretarul de stat al SUA pentru afaceri europene și eurasiatice a declarat după semnarea acordului că "UE și SUA au dorința comună de a colabora pentru a sprijini dezvoltarea standardelor democratice în Kosovo, îndeosebi în consolidarea sistemului independent și multi-etnic al statului de drept".

În ceea ce privește poziția SUA, Secretarul american al Apărării, Robert Gates a reconfirmat sprijinul Washington-ului pentru Kosovo, subliniind faptul că independența țării este ireversibilă și că scindarea sa din motive etnice, nu este o opțiune. Acesta a confirmat pe 7 octombrie la Pristina că trupele americane vor mai rămâne în Kosovo pentru cel puțin încă un an. Șeful Pentagonului este primul membru al cabinetului american care vizitează Kosovo de la declararea independenței față de Serbia din data de 17 februarie. Statele Unite ale Americii dețin cel de-al patrulea contingent de trupe ca mărime, din cadrul KFOR, la care contribuie peste 30 de națiuni.

Cei aproape 1600 de soldați americani, dispuși în zona estică a Kosovo, însumează aproximativ o zecime din trupele NATO prezente în regiune. „Vom continua să ne îndeplinim obligațiile în această zonă”, a declarat Gates în urma întâlnirii cu președintele kosovar Fatmir Sejdiu și cu premierul Hashim Thaci. De asemenea, Gates a reiterat promisiunea făcută de președintele american George W. Bush făcută anul acesta partenerilor NATO conform căreia „am venit împreună și vom pleca împreună”. Totodată, el a promis că țara sa va continua să ofere statului Kosovo servicii, instruire și echipament militar. În luna iulie a acestui an, la Conferința Internațională a donatorilor ținută la Bruxelles, Statele Unite ale Americii au promis peste 290 de milioane de euro pentru reconstruirea Kosovo.

Pe 9 octombrie la Pristina, primul ministru, Hashim Thaci și șeful Biroului de Relații cu UE, Renzo Daviddi au semnat un acord pentru asistență preaderare cu Kosovo, ce oferă noului stat 122 de milioane de euro pentru acest an. La semnarea acordului a fost prezent și Comisarul pentru Extindere al UE, Olli Rehn. La începutul ceremoniei, Rehn a declarat că a venit la Kosovo pentru a exprima sprijinul Uniunii Europene față de integrarea noului stat. Oferind peste 120 de milioane de euro, UE ajută Kosovo să se dezvolte către o societate multi-etnică, stabilă și liniștită, bazată pe un set de legi”, a declarat Rehn. El a denumit livrarea acestor bani drept „un semn clar că Uniunii Europene îi pasă”, dar în același timp a cerut „un management economic stabil” al acestora. Conform declarațiilor sale, donația UE va ajuta Kosovo să progreseze social și economic. Thaci a declarat că „56% din această sumă se va

îndrepta către zona economică, 26% către cea politică, 8% către legislativ și 9% către alte scopuri”. Pentru anul 2009, UE promite 66 de milioane de euro pentru Kosovo, în timp ce pentru 2010, se vor oferi 67,3 milioane de euro.

În iulie 2008, Kosovo a început demersurile oficiale pentru a deveni membru al Fondului Monetar Internațional și al Băncii Mondiale, două instituții financiare deosebit de importante în cadrul cărora marile puteri din Vest exercită o influență considerabilă, iar pe 22 octombrie 2008, ministrul finanțelor, Ahmet Şala, aflat la sesiunea anuală a FMI în calitate de observator, a declarat că statul Kosovo va deveni membru al FMI și Băncii Mondiale în primăvara lui 2009.

Contrar demersurilor făcute de Kosovo, Serbia și-a anunțat intenția de a folosi toate instrumentele legale și diplomatice pentru a-i contesta independența. La inițiativa sa, Adunarea Generală a ONU a solicitat pe 8 octombrie opinia Curții Internaționale de Justiție (CIJ) cu privire la legalitatea declarației de independență proclamată de Kosovo. Serbia dorește ca CIJ să stabilească dacă independența Kosovo, declarată unilateral de Pristina, „este conformă cu legislația internațională”.

Reprezentanții a 77 de țări au votat în favoarea inițiativei, șase dintre reprezentanți s-au opus, iar 74 s-au abținut de la vot. Premierul sârb Mirko Cvetkovic a considerat votul ONU drept „un mare succes”, oficialii de la Belgrad considerând acceptarea inițiativei drept o victorie a diplomației sârbe.

Prim-ministrul, Hashim Thaci, a declarat că nimeni nu trebuie să fie surprins de inițiativele Serbiei, însă eforturile acesteia nu vor putea împiedica progresul statului Kosovo. Echipa de avocați care va susține cauza Republicii Kosovo la Curtea Internațională de Justiție va fi condusă de expertul britanic în drept public internațional, Michael Wood. Potrivit primului-ministru Hashim Thaci, cauza kosovară este solidă pentru că "Cincizeci și unu de state din toată lumea au recunoscut deja Kosovo ca stat suveran, cu o constituție modernă care oferă garanții pentru drepturile tuturor cetățenilor".

Potrivit deciziei publicate pe 21 octombrie, Curtea Internațională de Justiție a acordat națiunilor membre ONU un termen de șase luni pentru a-și prezenta opiniile cu privire la declarația unilaterală de independență a Kosovo.

Înființată în 1945, CIJ are două funcții principale: să soluționeze disputele juridice dintre state și să ofere opinii consultative în chestiunile legale deferite acesteia de organismele ONU și agențiile specializate. În primul caz, Curtea emite un verdict obligatoriu, care nu poate fi apelat, iar în al doilea caz, opiniile consultative în chestiuni precum declarația de independență a Kosovo, nu au efect obligatoriu. Prin urmare, țările care au recunoscut cel mai nou stat din Europa până acum, nu vor fi obligate să se răzgândească, chiar dacă CIJ va hotărî că declarația unilaterală emisă de Kosovo în februarie a încălcat dreptul internațional.

Președintele Boris Tadic dorește "rezolvarea conflictului istoric din Kosovo prin compromis și în pace". El a subliniat faptul că prezența internațională din Kosovo "nu trebuie să periclitizeze interesele vitale ale sârbilor și albanezilor care trăiesc în provincie". Tadic a declarat că Serbia nu are "probleme" cu misiunea EULEX din Kosovo, cu condiția ca aceasta să îndeplinească anumite condiții: să funcționeze sub mandat ONU, să nu aplice planul fostului reprezentant al ONU Martti Ahtisaari, care prevede independența Kosovo, și să fie neutră în privința statutului Kosovo.

Tadic a reiterat faptul că Serbia își va apăra interesele din punct vedere legal și "...între timp, va obține aderarea la UE pentru că nimeni în Europa nu o condiționează de recunoașterea independenței Kosovo" .

Deși Serbia își menține poziția de a nu recunoaște independența Kosovo, va trebui să accepte în cele din urmă această realitate politică așa cum trebuie să conștientizeze faptul că singura cale către prosperitate economică și stabilitate politică este de a deveni membră UE.

Atât Belgradul, cât și Pristina trebuie să dea dovadă de maturitate politică și să depășească bariera psihologică ce îi separă. Belgradul va trebui să recunoască independența Kosovo, iar sîrbii kosovari împreună cu albanezii vor trebui să găsească soluții comune pentru a depăși marile probleme cu care regiunea se confruntă: crima organizată, corupția, slaba dezvoltare economică, șomajul și lipsa infrastructurii.

Pe termen lung, este posibil ca interesul pentru Kosovo să scadă, mai ales dacă tranziția spre independență va fi un proces lipsit de acte de violență, iar această independență va fi recunoscută de un număr tot mai mare de state.

Statul Kosovo va trebui să demonstreze însă că se poate governa singur și că această independență nu va destabiliza întreaga zonă. Primul ministru Thaci și Președintele Sejdiu vor trebui să se asigure că un Kosovo independent va depune toate eforturile pentru a se dezvolta economic, politic, social și vor trebui să convingă state ca România, Grecia, Slovacia, Spania și Cipru că această independență nu reprezintă doar *un precedent secesionist nefericit generator de instabilitate*.

Oricum, trebuie să admitem că vorbim de un *statu nascendi* atunci când ne referim la Kosovo pentru că puterea politică organizată este una de import. Este foarte clar că în absența EULEX, UNMIK și KFOR, dar și a susținerii financiare externe, statul independent Kosovo nu ar putea funcționa.

Bibliografie selectivă

[1] EVANS, Graham, NEWNHAN, Jeffrey „*Dicționar de Relații Internaționale*”, Editura Universal Dalsi, 2001.

[2] JUDAH, Tim „*Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*”, Yale University Press, March, 1997;

[3] JUDAH, Tim „*Kosovo, WAR and REVENGE*”, Aprilie, 2000;

[4] VAISSE, Maurice, „*Dicționar de Relații Internaționale*”, Editura Polirom, 2008;

Revista Română de Drept Internațional nr.6, iunie 2008;

[5] <http://www.setimes.com>

[6] <http://www.dw-world.de>

[7] <http://www.marshallcenter.org>.

RĂZBOIUL SFÂNT – ÎNTRE OCCIDENT ȘI LUMEA MUSULMANĂ

Dr. Anghel ANDREESCU*

Dr. Nicolae RADU**

Terrorism is essentially a play of theatre played for an audience, designed to draw the attention of a numerous audience on a common situation, without direct connection with the violence act, gamble on the shocking audience (terror and horror in the presence unimaginable challenge without any excuse or scruple). In this context, it can be said that Islam is the one who legitimates the open play game practiced by the terrorism. There is no divine order in Islam in order to force Muslims to commit terrorism acts. According to Islam, these acts are dangerous with notorious consequences. Committing of such acts represents a sin and an oppression against human being. The Islamic religion commands everything is healthy and benefic to humanity. Anyone who's researching the two main sources of revealing Islam – the Koran and Mohammed Prophet tradition - will not find any evidence to support the idea according to which it could be divine commandments for Muslims in order to commit violence and terrorism acts.

Conceptualizarea terorii

În urma unui studiu inițiat, în 1983, de cercetătorii Schmid și Jongman, de la Universitatea Laiden din Olanda, s-a ajuns la concluzia că elementul de violență era prezent în 83,5% dintre ele, țelurile politice în 65%, în vreme ce 51% puneau accentul pe elementul inducerii sentimentelor de frică și teroare.

Cu toate acestea, se poate aprecia că terorismul nu este, așa cum se spune adesea, „violența stupidă”, ci, indiferent de cât de în afara legii ar fi sau ar părea, el nu este irațional sau lipsit de scop. La o simplă vedere, se poate spune că el îmbrățișează o anumită cauză, de regulă politică, are o anumită organizare și structurare și o anumită specializare profesională a celor care participă la acțiuni cu un asemenea caracter.

Terorismul, îndreptat împotriva inimii și lumii civilizate (George W., Bush, 2001), a căpătat la acest început de mileniu, un caracter complex, lovind prezentul, propagând răul și pretinzând că asigură un viitor mai bun (Marret, 2002). Nimic nu ilustrează mai bine acest lucru decât imaginile de la 11 septembrie 2001: pietoni ce fug din calea prăbușirii primului turn de la WTC; un lucrător din serviciile de urgență care ajută o femeie rănită; o persoană care se prăbușește în gol după ce a sărit din infernul de la etajul 83 etc.

* Chestor general profesor universitar, Secretar de Stat, Ministerul Internelor și Reformei Administrative

** Comisar șef conferențiar universitar, Consilier Ministerul Internelor și Reformei Administrative

A judeca însă terorismul drept un produs al Islamului, iar Islamul ca pe o religie violentă este mai mult decât o greșeală. Indiferent de ce crede lumea occidentală, acesta rămâne pentru musulmani o religie a păcii, care nu permite uciderea unor oameni nevinovați (Bacchiocchi, 2002), fiind, înainte de toate, religia libertății, păcii, binelui și îndurării (Rashid, 2003). Mai mult decât atât, orice act reprobabil constituie o încălcare atât a Sharia (Legii sacre islamice), cât și a logicii umane (Sultan bin Abdulaziz, 2002).

Cine sunt teroriștii ?

Datele publicate cu privire la cei 19 teroriști sinucigași implicați în atentatele din Statele Unite, de la 11 septembrie 2001, au pus în evidență un profil psihologic cu totul diferit, dând peste cap toate teoriile de până acuma cu privire la profilul psihologic al teroristului sinucigaș. Nici unul nu purta bărbele tipice militanților islamiști, fiind rași și bine îngrijiți (Cornila, 2008). MOHAMED ATTA, MARWAN al SHEHHI, HANI HANJOUR sau ZIAD JARRAH confirmă acest lucru, fiind doar câțiva dintre cei care au inițiat atentatele de la WORL TRADE CENTER din 11 septembrie 2001. Aceștia frecventau sălile de gimnastică, comandau pizza și își rezervau bilete de avion prin Internet.

Un astfel de comportament nu a fost întâmplător, după cum a reieșit din paginile unui manual destinat pregătirii teroriștilor, găsit în locuința unui membru Al-Qaida arestat la Londra în vara anului 2000: „dacă un musulman se află într-o zonă păgână, el nu este obligat să arate altfel decât ceilalți. Musulmanul poate prefera sau poate fi obligat să arate ca ei, cu condiția ca acțiunea să aibă un beneficiu religios, făcând propagandă în rândurile lor, aflându-le secretele și informându-i pe musulmani cu privire la acestea, prevenind orice prejudiciu adus musulmanilor, precum și în orice alt scop folositor. Islamul recunoaște faptul că nevoia îți permite să faci lucruri interzise, chiar dacă printre aceste acte interzise sunt unele fundamental prohibite”.

Primul lucru care a ieșit în evidență a fost nivelul superior de instrucție. Cei mai mulți erau licențiați, iar șapte dintre ei aveau brevet de pilot (Cornila, 2008). Astfel, Waleed Alsheri, aflat la bordul primului avion care a lovit WTC, absolvise în 1997 o facultate de aeronautică și obținuse o licență de pilot la prestigioasa Universitate Aeronautică Embry-Riddle din Daytona Beach, Florida – locul unde se formează un sfert din piloții civili din Statele Unite.

Al doilea aspect care a atras atenția a fost vârsta teroriștilor. Unul avea 41 de ani, un altul 33, doi dintre ei aveau 28 de ani, alți doi 26 de ani, iar trei împliniseră 25. Nu mai este deci vorba de adolescenți debusolați (reamintim că media de vârstă a teroriștilor sinucigași din Orientul Mijlociu se situează sub 23 de ani), ci de bărbați în plină maturitate. La fel de neobișnuit este și faptul că o parte din cei 19 erau căsătoriți și păreau să ducă o viață de familie normală.

Spre exemplu, Abdulaziz Alomari, aflat la bordul avionului care a lovit turnul din nord al WTC, locuia, împreună cu soția și cu cei trei copii, într-o vilă din Florida, situată în apropierea școlii de pilotaj ale cărei cursuri le-au urmat. Alți doi teroriști, Ahmed Al Haznawi și Ziad Samir Jarah, aflați la bordul avionului prăbușit în Pennsylvania, conduceau un Ford Ranger și locuiau într-un cartier liniștit din

Lauderdale, Florida. În fața casei lor se afla un panou de lemn pe care scria „Această casă este plină de dragoste”.

Nivelul de trai și statutul social al teroriștilor nu era nici el cel clasic în astfel de cazuri. Unul din teroriști era fiu de diplomat. Un altul provenea dintr-o familie de avocați bogați. Cu toții cunoșteau foarte bine viața urbană, reușind să se integreze cu ușurință în zonele metropolitane. Unii dintre ei au urmat studii în străinătate, vorbind fluent cel puțin două limbi străine (Cornila, 2008). Cel mai greu de explicat este însă hotărârea cu care și-au îndeplinit misiunea, deși timp de luni de zile, iar unii chiar de mai mulți ani, fuseseră departe de mediul fanatic care îi determinase să își dea viața pentru o cauză.

Terorism nu înseamnă numai Osama Bin Laden, terorism islamic sau, potrivit surselor mass – media, acțiunile SUA în Irak. Fie că ne gândim doar la motivații economice, politice sau de ordin mental, terorismul înseamnă mult mai mult. Înseamnă frământările unui început de mileniu III, înseamnă interese multiple și chiar încercări repetate de redistribuire a sistemului de forță la nivel mondial. Care este miza și ce interese sunt amestecate în acest sinistru joc? Este teroristul luptător pentru pace? Ce înseamnă SAHEED?

Kamikaze sau „vântul divin”

Povestea luptătorului sinucigaș nu e nicidecum nouă. Istoria este plină de exemple de morți eroice și de războinici care disprețuiau viața (și pe a lor, dar și pe a celorlalți). Cel de-al doilea război mondial a consacrat cuvântul kamikaze. Au fost aviatorii japonezi care se zdrobeau cu tot cu avion de portavioanele aliate. Dar au fost și infanteriștii ruși care se așezau cu grenada la piept în calea tancurilor germane. Și luptătorii din Rezistență. Și copiii din Hitlerjugend (Stoianovici, 2004). Un exemplu istoric al transformării oamenilor prin intermediul educației în mașini de produs violență este și cel al oamenilor-torpile folosiți atât de germani, cât și de japonezi în cel de Al Doilea Război Mondial (Poponete, 2005).

Dimensiunea islamică a atacurilor sinucigașe

Percepția social-politică internațională se materializează, potrivit Sîrbu (2007), într-o anumită măsură, cu asocierea atacurilor teroriste și a teroristului sinucigaș cu lumea islamică. Identificarea lumii islamice cu manifestările teroriste de pretutindeni este relativă. Trebuie evitată o condamnare „in corpore” a comunității islamice pentru atacurile teroriste executate de membrii extremiști ai acesteia. De aceea, se încearcă astăzi, din ce în ce mai mult, o disociere între Islam și atentatorii sinucigași, cu atât mai mult cu cât în Coran sinciderea este interzisă: „Nu vă sinucideți” (Coran, 4:29). Oricine își ia viața în mod intenționat, cu siguranță va fi pedepsit în Focul Iadului, unde va trebui să sălășluiască pentru totdeauna (Harun, Yahya, 2002). Eforturile de delimitare și chiar de decizie oficială vin și din partea intelectualilor, liderilor și oamenilor importanți din lumea islamică, unul din cei mai cunoscuți fiind Sheikh Mohamed Sayed Tantawi, imamul Institutului Al-Azhar din Cairo (Al-Azhar Mosque of Cairo) și înaltă autoritate a Islamului sunnit.

În accepțiunea acestora, dar și a lui Septar (2006) și Engin Cherim (2008) cei mai mulți dintre ei nu doresc decât răzbunare, și aici deja nu mai vorbim despre Islam,

despre ceea ce este permis sau interzis. Poate fi vorba de un scop politic sau sete de răzbunare, orice altceva, dar nu Islam. Să iei viața pe care Dumnezeu ți-a dat-o este un mare păcat, la fel cum și să iei alte vieți este de asemenea interzis. Viața umană este un dar prețios de la Dumnezeu. Uciderea unei persoane fără nici un motiv este unul din cele mai mari păcate relatate în Coran: „dacă cineva ucide o altă persoană – dacă nu se află în represalii pentru cineva sau pentru cauzarea de corupție pe pământ, este ca și cum ar fi omorât toată omenirea. Și dacă cineva dă viață unei alte persoane, este ca și cum ar fi dat viață întregii omeniri. Mesagerii noștri ajung la ei cu Semne Clare, dar chiar și după asta mulți dintre ei au comis multe crime pe pământ” (Coran, 5:32). Dumnezeu spune „... Și nu vă ucideți voi înșivă! Allah este îndurător cu voi!” (Coran, Surat „an-Nisa“, 4:29). De aici, orice tip de extremism, cum ar fi și luarea de ostatici, deturnarea avioanelor și plantarea bombelor în locuri publice, toate acestea nu sunt doar condamnate, dar și total interzise de Islam (Septar, 2007).

Terorismul sinucigaș este un termen relativ nou, apărut pe plan internațional, care nu are acoperire în dreptul internațional (Tihan, 2008). Definițiile terorismului sinucigaș nu au constituit subiect de studiu decât în anumite cercuri universitare din Orientul Mijlociu și SUA, iar subiectul în sine, ca formă de exprimare și de comportament social al individului (grupului) este într-o formă incipientă de studiu. Dificultatea găsirii unei definiții este valabilă și în cazul terorismului suicidal. În literatura de specialitate anglo-saxonă se utilizează sintagma „suicide bombings”, care acoperă însă numai acele atacuri sinucigașe în care se utilizează explozivi (Sîrbu, 2007). Mult mai adecvat pare termenul de „atentat sinucigaș”, definit drept o operațiune teroristă al cărei succes este condiționat de moartea autorului/autorilor. Yoram Schweitzer dă următoarea definiție atacului sinucigaș: „Un atac sinucigaș este un atac violent, motivat politic, dus la îndeplinire în mod deliberat, într-o stare conștientă, de un individ care își ia viața în același timp cu ținta aleasă. Moartea sigură, premeditată a autorului este condiția succesului atacului” (Schweitzer, 2001).

În aceste condiții, actul de naștere al terorismului sinucigaș modern este considerat atentatul sinucigaș cu un “autocamion-capcană” comis de Hezbollah asupra Ambasadei SUA din Beirut, la data de 18 aprilie 1983. Fostul agent CIA, Robert Baer, martor ocular al evenimentului, nota: „În punctul zero al exploziei, clădirea de șapte etaje a ambasadei americane a fost smulsă pur și simplu din pământ, a rămas suspendată în aer câteva secunde - care au părut o eternitate - apoi s-a prăbușit într-o mare de cenușă, moloz și hârtii”. O lună mai târziu, un elegant Mercedes trecea de controlul bazei americane din Beirut și exploda, apreciindu-se că a fost cea mai mare deflagrație non-nucleară, de suprafață, din istorie (Alexe, 2007). Baza americană a înregistrat 241 de morți și peste 100 de răniți. În lunile care au urmat atacurile de acest gen s-au repetat, dovedindu-și pe deplin eficiența: SUA și Franța au decis să își retragă toți militarii din Liban.

Logica martiriului

Spre deosebire de tendințele existente în Afganistan, cei din organizația Hamas nu consideră că autorul atacului ar fi comis suicid. El este perceput ca un „shahid”, adică un martir care a crezut în îndeplinirea unui ordin divin, „Jihad” sau „Război

Sfânt”, acțiunea lui fiind numită în arabă „Istishihad”. Urmare a atacului sinucigaș, familia shahidului primește recompense substanțiale. Shaheedul își îmbunătățește după moarte statutul social și pe cel al familiei sale, cei mai mulți dintre aceștia având o situație materială destul de grea.

Familiei shaheed-ului îi sunt aduse onoruri și laude și primește recompense financiare (de obicei câteva mii de dolari). Suplimentar la misiunea religioasă și recompensele pe care le primește familia, shaheed-ul are și alte avantaje personale (conform credinței sale), incluzând: viață eternă în paradis; permisiunea de a vedea fața lui Allah; dragostea a 72 de virgine care îl vor sluji în paradis; privilegiul de a promite viața în paradis pentru 70 din rudele sale. Potrivit Omar Al-Askar (2007), Abu Huraira relatează că Profetul a spus: „Oricine intră în Rai este binecuvântat cu o viață fericită – niciodată nu se va simți rău, hainele sale nu se vor învechi și tinerețea sa nu va dispărea“.

Viața în Paradisul musulman (Al-Jannah) este plină de desfătări materiale. Acesta este alcătuit din grădini frumoase, cu izvoare de vin, lapte și miere, din corturi fermecatoare în care sălășluiesc încântătoare fete (hurii). Dreptii sunt îmbrăcați în haine elegante. Există mai multe surse de ape și anume Kawthar, care are unde mai albe decât laptele, este mai dulce decât mierea și este mai înmiresmată decât moscul. Malurile Kawtharului sunt făcute din aur. Pe lângă acest râu, mai există Salsabilul care este un izvor sau o fântână.

Paradisul musulman este de-o frumusețe covârșitoare, este făurit din aur și metale prețioase. Pereții sunt construiți din cărămizi de aur și argint cu mosc în loc de mortar. Solul este din șofran iar pietrișul este din perle și rubine. Dacă omul dorește să călărească instantaneu va apărea un cal rubiniu, iar dacă va dori să mănânce o pasăre va cădea gata prăjită. Vor fi multe Fecioare neasemuit de frumoase. Cel care este ultimul dintre oamenii Paradisului va avea optzeci de mii de sclavi și șaptezeci și două de femei și i se va ridica un cort de perle, rubine și smaralde.

Testamentul lui Hisham Ismail Abd El Rahman Hamed, un terorist sinucigaș care a detonat explozibilul pe care-l purta în noiembrie 1994 la Nezarim (în sudul Fâșiei Gaza), ucigând trei ofițeri I.D.F. și rănind doi israelieni și patru palestinieni, ne oferă o imagine asupra celor prezentate: „Dragă familie și prieteni! Scriu asta cu lacrimi în ochi și tristețe în inimă. Vreau să vă spun că plec și vă cer iertare pentru că am decis să-l văd pe Allah astăzi și această întâlnire este mult mai importantă decât să trăiesc pe acest pământ” (Taylor; Ryan, 1988). Salah Abed El Hamid Shaker, un alt terorist sinucigaș care a murit la Beit Lid (în centrul Israelului) în ianuarie 1995, omorând 18 israelieni și rănind alți 36, scria în testament: „Mă voi răzbuna pe fiii maimuțelor și porcilor – sioniștii infideli și inamicii umanității. Îl voi întâlni pe fratele meu Hisham Hamed și pe distinsul meu profesor, Hani El Abed și pe ceilalți shahizi și sfinți din paradis. Vă rog ierțați-mă...”

Shuhada - martirii sfinți

Concentrându-ne atenția asupra atacurilor sinucigașe conduse de Hamas asupra țintelor israeliene, observăm un număr de caracteristici comune ale shaheed-ului care servesc la conturarea unui profil al teroristului sinucigaș. Acestea includ: tânăr – de obicei între 18 și 27 de ani; de regulă necăsătorit, șomer și dintr-o familie săracă; de

obicei a absolvit liceul; cei mai mulți erau studenți devotați în centrul de instruire fundamentalist–islamic din Gaza și West Bank (Malul de Vest) conduse și finanțate de Hamas. Potențialii atacatori cu bombe au avut, aproape întotdeauna, un prieten apropiat sau o rudă care a fost omorât, mutilat sau maltrat de inamici (Kushner, 1996).

Urmare a unor preocupări susținute, Merari (1990) a realizat un studiu al modului în care tinerii palestinieni ajung « bombe vii ». De obicei shaheed-ul (shaheed, cu forma plurală de shuhada) nu se oferă voluntar pentru misiune. Acesta poate fi selecționat de profesorii din moschei și din centrul de instruire din Gaza și Malul de Vest și apoi convins. Membrii grupurilor extremiste palestiniene recrutează tineri care par să aibă o fervoare patriotică intensă și se declară public împotriva Israelului. Cei mai devotați studenți sunt triați după o examinare atentă de către profesori și după o cunoaștere îndelungată. Întotdeauna, shaheed-ul este ales de către organizatorul atacului pe baza unei studieri anterioare și nu se racolează la întâmplare. Pregătirea celor ce urmau să devină martiri sau membri în organizațiile teroriste comportă un proces minuțios de pregătire și formare a individului. Membrii mișcării FATAH erau antrenați într-o tabără plasată în plin deșert, în sud - vestul Irakului, iar formarea acestora cuprindea 6 luni de instrucție, alergarea a 10 km în fiecare dimineață apoi 4 ore de antrenament fizic și de mânuire a armelor, cât și un curs de doctrină politică.

Un moment al recrutării este cel al testării capacității volitive a individului. Testele prin care se recrutează noii luptători sunt dure și cu încărcătură psihologică urmărind probarea curajului, îndrăzelii, stăpânirii de sine, cruzimii, tenacității și perseverenței. Pentru testarea acestor însușiri, grupările teroriste imaginează sau improvizează diverse probe, unele incluse în însăși activitatea generală de pregătire și instruire, altele prealabile, eliminatorii.

Din această ultimă categorie face parte de exemplu, proba „câinelui mort” utilizată de gruparea arabă „Septembrie negru”. Subiectului i se cere să poarte pe brațele dezvelite, pe distanța câtorva zeci de metri cadavrul în putrefacție al unui câine mare, subiectul trebuind să-și stăpânească perfect orice grimasă de scârbă sau semn de slăbiciune, apoi să depună mortăciunea într-o ladă. Cei care nu reușesc acest lucru sunt respinși sau în cazuri limitate sunt acceptați în grupare sub alte calități decât cele de combatanți (ex: curieri). Alteori, subiectului i se cere să comită o anumită infracțiune, săucidă o anumită persoană, de regulă din categoria celor care se arată împotriva grupării.

Un tadjic care a vrut să se alăture luptătorilor din Al-Qaida a povestit cum a căzut la un astfel de test. Cei care se ocupau de el l-au dus într-o cameră, unde l-au lăsat să stea două zile și jumătate, după care l-au anunțat că a picat testul. Surprins, tadjicul a întrebat unde a greșit, iar răspunsul a fost că a dat dovadă de slăbiciune deoarece, în timpul petrecut în camera respectivă, a dat de mai multe ori perdeaua în lături pentru a se uita afară. Organizația vrea oameni cu un psihic de fier, care să stea răbdători, oricât este nevoie, fără să stârnească suspiciuni, cu un calm interior extraordinar, până când sunt chemați să îndeplinească misiunea atribuită.

Dezinteresul pentru averi materiale este o altă trăsătură importantă apreciată de organizațiile teroriste. MOHAMED ATTA, unul dintre atentatorii de la 11 septembrie

2001, arăta că era dezinteresat de bunăstarea materială, TESTAMENTUL său fiind incontestabil în acest sens: „Când voi muri... vreau ca îmbrăcămintea pe care o port să fie din trei bucăți albe de țesătură, dar nu din mătase sau altă țesătură scumpă (...) o treime din banii mei trebuie cheltuiți pentru cei săraci și aflați în nevoie (Aust; Schnibben, 2002).

Odată cunoscut sub aspectul potențialului, shaheed-ul participă la un antrenament de durată pentru a i se testa performanțele și aptitudinile în condiții de stres și în situații în care viața îi este amenințată. Doar cursanților care sunt dispuși să ducă misiunea până la capăt și sunt stăpâni pe sine li se va permite să treacă la nivelul următor. „Fiecare membru trebuie să fie capabil să suporte vărsarea de sânge, omorul, arestările și închisoarea. El trebuie să fie capabil, dacă va fi necesar, să omoare unul sau mai mulți tovarăși ai săi. El trebuie să fie capabil să suporte privațiunile și tratamentul înjositor la care ar putea să fie expus de către inamic. El nu trebuie să se vândă inamicului, nici să-și sacrifice religia de dragul libertății” („Manualul teoriștilor”, 2002).

Shaheed-ul „dispare” de la locuința sa fără să-și ia rămas bun, participând la un antrenament intensiv care durează câteva zile pentru a învăța să folosească explozibilul și pentru a-și însuși aspectele operaționale ale misiunii. În acest timp shaheed-ul trece și printr-un proces de purificare fizică și psihică.

De reținut este faptul că, de cele mai multe ori, serviciile de securitate nu au asemenea stadii de pregătire pentru oamenii lor. Unii dintre cei recrutați, antrenați să devină shaheed erau duși chiar și într-un cimitir. Aici erau băgați într-unul dintre morminte și lăsați să stea câteva ore pentru a-și învinge frica.

Publicarea multor studii de specialitate a pus bazele cogniției terorismului, cine poate deveni terorist și de ce și în numele cui se întreprind acte catalogate drept teroriste. Spre exemplu, unii cercetători, precum Williams (2004), Chomsky (2003), Hoffman (2001), Ariel (2001) susțin că formele de manifestare a terorismului au evoluat de la reacții politice la cele de constrângere socială prin dobândirea unor comportamente antisociale.

Alți cercetători, precum Sookhdeo (2006) și Ahmed (2003), susțin că reacțiile teroriștilor sunt cauzate de politica imperialistă americană. A treia categorie de cercetători contemporani, ca de exemplu Horgan (2005), scot în evidență reacțiile psihopatologice ale teroriștilor, subliniindu-se faptul că există multe aspecte în comun cu totalitarismul ca parte centrală în utilizarea terorii ca mijloc de control social care au marcat cea de-a doua jumătate a secolului XX: comunismul, fascismul precum și alte forme de doctrine dictatoriale din lumea religioasă.

Reconcilierea civilizațiilor?

În decembrie 2006, Papa Benedict al XVI-lea a efectuat o vizită în Turcia, apreciată ca „un succes diplomatic”. Printr-o decizie de ultim moment, Benedict a trecut pragul Moscheii Albastre și s-a rugat preț de un minut cu fața spre Mecca. A fost pentru a doua oară în istorie când un papă a vizitat un lăcaș de cult musulman, după ce, în 2001, Ioan Paul al II-lea a pășit pentru prima dată într-o moschee din Siria. De altfel, gestul actualului Suveran Pontif a fost văzut și ca o continuare a deschiderii spre dialogul dintre confesiuni, făcută de predecesorul său (Mihai, 2008).

La 5 martie 2008, Vaticanul a organizat o reuniune importantă între reprezentanți ai Bisericii Catolice și delegați musulmani, convorbirile survenind ca urmare a publicării, în octombrie 2007, a unui „Apel la dialog”. Lansat într-o scrisoare deschisă, semnată de 138 de demnitari musulmani din lumea întreagă, și adresată către reprezentanții creștinismului, apelul poartă titlul „Un cuvânt comun între voi și noi”. În documentul amintit, la care între timp au mai aderat și alți lideri musulmani, se arată că de dialogul dintre cele două religii depinde „chiar supraviețuirea lumii” (www.adevarul.ro).

La 13 martie 2008, Organizația Conferinței Islamice (OIC) dezabate la Dakar, Senegal, problema islamofobiei în Occident și mijloacele de a o combate. Acest lucru se petrecea într-un moment în care republicarea în Danemarca a unei caricaturi cu profetul Mohamed și apropiata difuzare a unui film antiislam în Olanda riscau să adâncească din nou neînțelegerile dintre cele două părți (Mihai, 2008). Secretarul general al organizației, turcul Ekmeleddin Ihsanoglu, anunța că liderii celor 57 de membre OIC, care reprezintă 1,3 miliarde de musulmani, „vor lua deciziile corespunzătoare împotriva unor astfel de acte de islamofobie”. Tot acesta făcea cunoscut faptul că „Observatorul”, o unitate formată în cadrul secretariatului OIC pentru analizarea fenomenului, va prezenta primul său raport despre „islamofobie”, chestiunea trebuind rezolvată printr-un dialog politic hotărât și o reconciliere istorică între Islam și Occident (Documentar BSIJ, 2007, de văzut și Mihai, 2008). Spațiul de manevră al summit-ului a fost însă limitat de o serie de absențe la vârf: monarhul saudit, Abdullah al II-lea, liderul libian Muammar Ghaddafi și președintele pakistanez, Pervez Musharraf.

Important este însă că, pentru prima dată, SUA au avut un reprezentant la summit-ul Organizației Conferinței Islamice. Președintele George W. Bush l-a desemnat drept trimis special la Dakar, pe Sada Cumber, un om de afaceri pakistanez stabilit în Texas. Potrivit secretarului de stat, Condoleezza Rice, Cumber are misiunea de a promova cooperarea și dialogul cu țările musulmane, precum și de a explica principiile și politica SUA față de Islam, ideea că Statele Unite se află în conflict cu Islamul fiind propagată de extremiști violenți care încearcă să divizeze comunitatea musulmană.

În loc de concluzii

La nivelul anului 2000, populația statelor majoritar islamice era de 1.282 milioane de oameni, reprezentând la acel moment o pondere de 21% din populația globului, ceea ce este considerabil atât ca volum cât și ca fracțiune din total. Dimensiunea problemei și a interesului pentru ea este dată de faptul că, în următorii 50 de ani, la care ne referim, această populație este, potrivit prognozelor Băncii Mondiale (sursă din statisticile naționale, de la Divizia de Statistică și de la Divizia de Populație a Organizației Națiunilor Unite, de la World Data Indicators 2003, World Bank, Washington DC.) într-o dinamică foarte pronunțată, urmând a atinge 1.530 milioane de oameni în anul 2010 (o creștere de 19,3% față de anul 2000), 1.773 milioane de oameni în anul 2020 (o creștere de 38,3% față de anul 2000), 1.993 milioane de oameni în anul 2030 (o creștere de 55,4% față de anul 2000), 2.171

milioane de oameni în anul 2040 (o creștere de 69,3% față de anul 2000) și 2.340 milioane de oameni în anul 2050 (o creștere de 82,4% față de anul 2000).

Dincolo de cifrele în sine, trebuie spus (Zainea, 2005) că ponderea populației de religie islamică în ansamblul populației globului este, în această perioadă, în creștere constantă, ajungând de la 21% în anul 2000 la 22,6% în anul 2010, la 23,9% în anul 2020, la 24,9% în anul 2030, la 25,7% în anul 2040 și la 26,6% în anul 2050, ceea ce înseamnă, pentru următoarea jumătate de secol, o creștere de pondere de 26,6%.

Pe lângă aceste înțelesuri ideologice și spirituale, lupta în sensul fizic este de asemenea considerată „jihad”. Totuși, așa cum s-a explicat mai sus, asta trebuie să fie o luptă îndeplinită numai în scopuri defensive. Utilizarea conceptului de „jihad” pentru acte de agresiune împotriva oamenilor inocenți, adică pentru teroare, ar fi înjustă și o mare distorsionare a adevăratului înțeles al termenului (Harun, 1999).

Că place sau nu, terorismul nu aparține nici unei religii, fie creștină, iudaică sau islamică, ci este produsul unui nucleu de extremiști aflați în imposibilitatea de a-și atinge obiectivele în mod pașnic și democratic, în timp ce jihadul este parte din viața fiecărui credincios. În circumstanțele actuale este nevoie de o delimitare a sintagmei terorism islamic de termenul Jihad, întrucât se pot crea confuzii majore cu consecințe dintre cele mai neplăcute și în plan ideologic, și în cel al relațiilor internaționale.

Islamul nu merită asocierea puternică cu terorismul sinucigaș (Stoina, 2005). Ținând seama de toate acestea, considerăm că este vremea să se renunțe la sintagma terorist islamic în favoarea celei de terorist care invocă în mod abuziv Islamul.

Bibliografie selectivă

- [1] *** (2004). *Coranul cel Sfânt în limba româna*, Ediția a III-a, Ed. Islam, București.
- [2] *** (2000). *Suicide Terrorism: A Global Threat*, în „Jane’s Intelligence Review”, 20 octombrie.
- [3] ALI, L., (2007). *Efectul de bumerang*, Ed. House of Guides, Colecția Intervenții, București.
- [4] ANDREESCU, A., RADU, N., (2007). *Rețeaua terorii. De la Septembrie Negru la Al Qaida Albă*, în „Gândirea Militară Românească”, martie - aprilie, vol.2.
- [5] BAAGIL, H., M., (2003). *Dialogul dintre musulman și creștin*, Fundația Taiba, București.
- [6] BARTLEY, P., și BOURDILLON, H., (2001). *Islamul în epoca medievală*, Ed. All Educational, București.
- [7] BAYLEI, R. (2001). *Jihadul: învățăturile islamului de la sursele primare Coran și Hadith*, București.
- [8] CARDINI, F., (2002). *Europa și Islamul*, Ed. Polirom, Iași.
- [9] CHELARU, M., (2004). *Jihad*. Ed. Timpul, Iași.
- [10] CHERIM ENGHIN, (2007), *Islam, religia terorii?*, Fundația Taiba, Constanța.
- [11] CHOMSKY, N., (2003). *America în căutarea dominației globale: Hegemonie sau supraviețuire*, Ed. Antet, București.
- [12] COOPER, H., H., A., (1997), *What is a terrorist: a psychological perspective*, Legal Medical Quarterly, 1.

- [13] DELCEA C., (2003). Psihologia terorismului. Cine devine terorist și de ce?, Ed. Cartipex, Cluj-Napoca.
- [14] ELSASSER, J., (2006). *Comment le Djihad est arrivé en Europe*, Vevey, Editions Xenia, Paris.
- [15] FRITHJOF, S., (1994) Să înțelegem Islamul. Introducere în spiritualitatea lumii islamice, Ed. Humanitas, București
- [16] HARUN, Y., (1999). *Islamul denunță terorismul*, Ed. Amal Press, Londra, UK.
- [17] IBRAM, N., (2000). Islamul și valențele lui. Pelerinaj în locurile sfinte ale Islamului. Ed. Ex Ponto, Constanța.
- [18] IBRAM, N., (2005). *Religie islamică*. Curs, Facultatea de litere, Universitatea "Ovidius", Constanța
- [19] JEAN, F. (2003)., *Război sfânt, jihad, cruciada*, Ed. Cartier, Chișinău, 2003.
- [19] PETERS, R., (1977). *Jihad in Mediaeval and Modern Islam*, Ed. Brill Academic Pub, London.
- [20] QRADAWI, Y.,(2001). *Islamul - religia toleranței*, în, "Islamonline&New Agency", 13 septembrie.
- [21] SAID, E., W., (2001). *Orientalism*, Ed. Anaconda, Timișoara.
- [22] SCHUON, Fr., (2001). Să înțelegem Islamul. Introducerea în spiritualitatea lumii musulmane, București.
- [23] SEBAEE, M., (2004). *Minuni ale civilizației islamice*, Ed. Taiba, București.
- [24] SEPTAR (GEMALÉDIN), S., (2006). *Islamul – religia terorii ?* Disertație, Facultatea de Jurnalism, Universitatea “Hyperion”, Constanța.
- [25] STOINA, N., (2005). *Istoric și evoluții ale conceptului de Jihad*, în, <http://actrus.ro>
- [26] TANTAWI - Al, A., (1998). *Introducere generală în Islam*, Ed. Islam, București.
- [27] WEYER, R., (2001). Islamul și occidentul. O nouă ordine politică și religioasă după 11 septembrie. Ed. ALLFA, București.
- [28] www.islamulazi.ro
- [29] www.islamicity.com
- [30] www.islam.ro
- [31] www.islamdenouncesterrorism.com
- [32] www.islamonline.com
- [33] www.muftyat.ro
- [34] www.taiba.ro.

COMBATEREA TERORISMULUI ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII GLOBALE

Mihai PÎRVA*

Terrorism is nothing new. Even if most people tend to define the world differently before and after 9/11, one should not forget that the incident was the eighth terror attack in a row against U.S. targets.

Combating terrorism has also profound implications on the intelligence. There are a lot of questions we should take into account when debating the terrorism issues: what makes counter-terrorism so difficult in the 21st century?, what is the essence of combating terrorism, what are the challenges?, and is there a need for a new approach to intelligence?

The coordination between different countries does not work as well as it should. We can identify some important steps in order to improve a better cooperation among all the countries involved in: how the structures can be adapted to best fight the new challenges, to thoroughly assess the threat, to ensure that the available resources are structured to deal with the threat.

The fight against terror has influenced the policing systems, having a negative impact on democratic policing, both for established democracies or in countries that seek to democratize.

Combating terrorism has become the focus of security structures all over the world, old methods being revised in order to organize and prepare modern society to meet so-called new and existing threats.

Terrorism is without doubt a deadly threat, but it is not the only threat to modern society.

“If I had a dollar for every time I have heard the words “better cooperation” in the context of countering terrorism, I would be a very rich man now!”²

Anonymous

Strategii și politici în combaterea terorismului - Elemente esențiale ce privesc securitatea națională și cooperarea eficientă a structurilor implicate

Referindu-ne la cooperare, în contextul că aceasta nu funcționează precum ar trebui, putem constata că acest subiect a fost și este o problemă ridicată de mulți oficiali, în multe capitale în timpul numeroaselor întâlniri unde s-a discutat despre modalitățile de îmbunătățire a activității agențiilor în campania împotriva terorismului, în special a terorismului transnațional. Este un cuvânt des auzit atunci când este menționată sintagma „războiul împotriva terorismului”. Această sintagmă este prezentă în declarația Organizației Tratatului Atlanticului de Nord din 12 septembrie 2001, care cuprinde angajamentul organizației și anume „să întreprindă toate eforturile pentru a combate plaga terorismului”, adăugând, „vom sta uniți în credința că idealurile de parteneriat și de cooperare vor triumfa.”

În acest sens, în aceeași zi, Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite a adoptat cu unanimitate de voturi o rezoluție care „invită toate statele membre să

* **Maior, Ofițer de stat major, /Direcția operații/Statul Major General**

² „Dacă aș fi cerut un dolar de fiecare dată când am auzit cuvintele o mai bună cooperare în contextul luptei împotriva terorismului, aș fi fost acum un om foarte bogat!”

conlucreze de urgență pentru a aduce în fața justiției” pe „toți cei implicați în aceste atacuri teroriste” și „solicită, de asemenea, comunității internaționale să-și dubleze eforturile printr-o cooperare crescută și prin punerea completă în aplicare a convențiilor și rezoluțiilor Consiliului de Securitate, cu relevanță în lupta antiteroristă.”

În aceste două cazuri, se face referire la cooperarea la nivel internațional. Dar cooperarea multilaterală adevărată și eficientă, care va fi întotdeauna subiectul intereselor naționale, trebuie pusă în aplicare în primul rând *acasă*. Atunci și numai atunci eforturile multilaterale sunt de un real progres.

Securitatea unei națiuni a fost întotdeauna și continuă să fie o problemă națională foarte sensibilă constituind unul din pilonii suveranității naționale. De asemenea, este o chestiune politică de importanță majoră. Și mai mult, în cele mai multe țări, majoritatea populației cere guvernului să furnizeze un mediu sigur în care își pot realiza afacerile zilnice normale. Cei mai mulți oameni în cele mai multe țări ar prefera să trăiască într-un mediu în care afacerile și comerțul pot înflori, care să conducă la o economie sănătoasă, de un nivel rezonabil în ceea ce privește standardul de viață, precum și un viitor pentru ei și familii. Aceștia preferă ca societățile să fie ferite de amenințări criminale, fie ele de intensitate mică sau de bandele organizate, și mai important, de amenințări ale teroriștilor, din interior sau din afară.

Sentimentul de nesiguranță generat de actele de terorism este exploatat de teroriști, teroarea în sine fiind un fel de *armă cost-eficientă*. De exemplu, după 9/11 a existat o reducere considerabilă a traficului aerian și a turismului pe scară largă. Frica de necunoscut, când, unde și în ce fel teroriștii vor lovi din nou, joacă un rol important în toate sectoarele societății și constituie o presiune permanentă asupra autorităților. Guvernele sunt foarte sensibile la implicațiile politice privind amenințărilor teroriste, așa cum a fost demonstrat de către rezultatul alegerilor din Spania, care a avut loc la doar câteva zile după atacurile teroriste de la Madrid din 11 martie 2004. În mod similar, atacurile grupărilor teroriste apropiate Al-Qaeda din Arabia Saudită, nu au fost îndreptate numai asupra occidentalilor din Regat ci și asupra unor structuri ale statului, odată cu atacarea la 21 aprilie 2004 a vechiului Centru de Securitate Publică. Acesta a fost urmat de atacurile împotriva facilităților de petrol și petrochimie, la Yanbu la 1 mai 2004 și Khobar la 29 mai 2004. În afară de amenințarea la adresa guvernului saudit, aceste atacuri, împreună cu altele direcționate în sectoare ale industriei petroliere, pot afecta prețul mondial al petrolului și prin aceasta stabilitatea economiei globale.

Există multe fațete ale luptei privind combaterea terorismului, care implică o varietate de agenții, iar acestea trebuie să fie bine coordonate, dacă statele-națiuni urmăresc să ofere cetățenilor lor și celor ai altor țări un mediu sigur în care să trăiască și în care economiile lor să poată înflori. Mai mult, lupta împotriva terorismului transnațional, *terrorisme sans frontières*, de tipul celui lansat de Osama ben Laden, asociat cu Al Qaeda și cu cel ideologic, necesită un efort cuprinzător și susținut de majoritatea actorilor internaționali. Indiferent de cât de mare și de puternică ar putea fi o țară, nici o națiune nu va putea învinge de una singură acest flagel care amenință pacea și securitatea la nivel global. Odată ce praful de după atacurile din New York și Washington s-a așternut, mai multe persoane, inclusiv rude ale victimelor, oficiali

guvernamentali, ziariști, au început să-și pună întrebări. Cum a fost posibil să nu fie avertizați în legătură cu aceste atacuri? Chiar nu au existat informații cât de mici privind gruparea Mohammed Atta, care ar fi putut fi cunoscute de către membrii diverselor agenții din Statele Unite responsabile într-un fel sau altul de lupta împotriva terorismului? Fragmente de informații relevante, care puse cap la cap cu cele deținute de agenții din alte țări, ar fi putut ele însele declanșa acțiunea altor popoare și ar fi impus o mai mare atenție în procesul de investigație inițiat? Ce s-a știut în Germania și în alte țări europene cu privire la modelele de comportament ale acelor fanatici tineri musulmani? Comportament care ar fi putut alerta diversele agenții pentru a iniția anchete care să preîntâmpine atacurile, sau informații care ar fi putut fi analizate cu alte agenții, posibil, chiar și în alte țări, care ar fi avut ca rezultat un interes mai mare din partea persoanelor fizice și a activitățile acestora?

Acronimul „C3I”, pe care îl întâlnim frecvent când ne referim la contraterorism, ar trebui să fie redefinit sub forma *cooperare, comunicare, coordonare și schimb de informații*, și ar trebui să constituie un element definitoriu pentru agențiile responsabile în combaterea terorismului. În sensul prezentei afirmații, agențiile care ar putea avea un rol primordial în ceea ce privește securitatea și apărare națională sunt (după caz): forțele de poliție, locale, federale, sau naționale, grănicerii sau serviciile transfrontaliere, garda de coastă, serviciile vamale, serviciile de imigrare, birourile consulare, garda financiară, trezoreria sau alte structuri ale ministerului de finanțe responsabile cu măsurile de suprimare a activităților financiare teroriste, unități de informații sau servicii de culegere a informațiilor, agenții ale sistemului judiciar, forțele armate - în cazul în care acestea au un rol în susținerea autorităților civile sau de securitate națională, de exemplu poliția de frontieră sau unități EOD, operatorii de transport aerian și terestru și infrastructura industriei de stat sau din sectorul privat.

Modul în care statele au structurat și organizat diversele agenții implicate în combaterea terorismului depinde de o varietate de criterii. Acestea includ constituția statului, sistemul judiciar, cultura, componentele etnice, religiile, geografia și structurile guvernamentale. Politicile și strategiile contraterorismului sunt chestiuni specifice fiecărui stat în parte. În campania împotriva terorismului trebuie avute în vedere unele principii demne de luat în considerație.

Mai întâi de toate, o evaluare aprofundată și clară a amenințării este crucială. Amenințarea actuală a terorismului transnațional este complexă și dificil de strunit, datorită diversității grupărilor implicate și afilierii acestora. Există o multitudine de informații disponibile despre terorismului transnațional, grupări individuale și lideri teroriști. Cu toate acestea sunt adesea subestimate, capacitățile, sfera de acțiune, precum și susținerea de care beneficiază acestea, pentru atingerea obiectivelor și intențiilor. Există totuși state care confirmă existența unui număr mic de fundamentalisti sau grupări fundamentaliste în interiorul populațiilor minoritare musulmane din țările respective.

Cu toate acestea, în unele cazuri, existența acestor elemente nu este văzută ca o amenințare la adresa țării în cauză. Dar în ciuda confirmării că aceste elemente extremiste pot pune în pericol o anume regiune, statele nu sunt în măsură de a acționa

judiciar, sau sunt refractare politic să contracareze acțiunile grupărilor teroriste cunoscute.

În ultimii doi ani, multe țări au introdus legislația privind combaterea terorismului și măsurile punerii în aplicare a acestor legi. Înainte de 9/11, în multe state nu exista o astfel de legislație. Aceste noi legi sunt proiectate pentru a face față suprimării finanțării terorismului, a celor care sprijină grupările și activitățile teroriste precum și comiterea de acte teroriste. În scopul punerii în aplicare a acestor legi, trebuie să stabilite noi proceduri și constituite noi unități specializate. În pofida progreselor realizate până în prezent, există încă multe lucruri de făcut.

Amenințările teroriste pot fi prezente sub diferite forme, dar modalitățile de prevenire și contracarare a acestora se bazează invariabil pe calitatea informațiilor provenite de la populația locală (HUMINT). Ceea ce contează este faptul că informațiile culese sunt analizate în comun, după caz, cu acele agenții cărora li se cere să reacționeze sau să contracareze respectivele informații. Această cerință impune de multe ori limitări, în multe țări, în funcție de modalitatea de obținere a informațiilor. Dacă informațiile provin de la agenți „sub acoperire” sau de la o altă sursă clandestină, agenția în cauză poate fi reticentă să le împărtășească de teama de a nu compromite sursele. În alte cazuri, este cunoscut de către agenții faptul că pot fi forțate să răspundă la *interogări* pentru informațiile pe care le așteaptă dar de fapt nu le dețin, ceea ce induce o anumită reticență în utilizarea imediată a acestora, de teama de a nu demonstra deficiențe în funcționarea lor.

Există încă multe țări care se confruntă cu o dilemă privind modalitatea de contracararea a persoanelor care sunt cunoscute a fi asociate grupurilor teroriste, dar care de fapt nu au participat la nici un act terorist. Chiar dacă acestea reprezintă un pericol pentru țara respectivă, statele sunt reticente în a avea de-a face cu persoane fizice. De aceea, în lupta împotriva terorismului este imperios necesară existența unei bune relații de lucru între cei care fac legile și cei care la aplică.

În numeroase țări, amenințarea terorismului transnațional ne-a cutremurat pe toți. Cele mai multe state au avut în trecut, pe o perioadă îndelungată, strategii și structuri care să se ocupe de securitatea internă, în loc să se apere împotriva terorismului „crescut acasă” sau venit din exterior.

În multe țări, agențiile au avut sau încă au nevoie să se adapteze pentru a preîntâmpina amenințarea terorismului transnațional. Aceste modificări pot fi ele însele destul de dureroase pentru agenții, în special în cazul în care aceasta implică o schimbare majoră în modul de funcționare. Există o afirmație că „nu se pot preda trucuri noi unui câine bătrân.” Agențiile bazate pe birocrație, adeseori au respins schimbările și au demonstrat o reacție negativă față de acestea. În astfel de situații în care informația înseamnă putere, de multe ori există îngrijorarea că *raison d'être* a agenției poate fi contestată când este necesar să se renunțe la unele informații sau când acestea să fie analizate împreună cu alte agenții.

Reticențele politice pot afecta într-o mare măsură modul în care o țară abordează combaterea terorismului. Acestea pot intra în conflict cu măsurile practice care trebuie luate. Conflictul de interese pot apărea atunci când guvernele sunt suprasensibile la prezența și la atitudinile comunităților minoritare care simpatizează cu aspirațiile sau ideologia teroristă. Rezultatul unei astfel de abordări poate fi destul

de contraproductivă. Combaterea terorismului transnațional este un lucru dur care solicită măsuri și decizii politice dificile. Există multe moduri de atingere a aceluiași scop, unele dintre ele au fost testate în timp, altele, mai inovatoare, pot fi descrise ca fiind revoluționare. Practica a arătat că succesul este atins mai des când abordarea aleasă este simplă și clară. Cu cât politica și procedurile sunt mai complexe, cu atât va fi mai dificil să fie puse în aplicare. Prin urmare regula numărul unu este: Păstrați o abordare cât mai simplă!

Următorul punct, în selectarea structurilor necesare combaterii terorismului, este acela de a arunca o privire asupra a ceea ce este deja în vigoare și care funcționează, dar și posibilitatea de a le adapta pentru a răspunde noilor provocări. De foarte multe ori, organizații noi și-au propus să facă schimb de informații și să stabilească o expertiză mai ales după un atac de succes al teroriștilor. Constituirea unor astfel de organizații noi constă invariabil în decizia de susținere din partea politicului. Cu toate acestea, o nouă organizație are nevoie și de resurse. În combaterea terorismului transnațional, persoanele implicate în diferite agenții necesită anumite abilități și experiență, care constau, de obicei, într-o mare solicitare și resurse specifice, precum competențe lingvistice și/sau cunoștințe detaliate ale diverselor culturi, religii și politici regionale sau locale. Astfel de resurse umane de o înaltă valoare sunt vitale pentru capacitatea statelor de a combate terorismul.

Schimbul de ofițeri de legătură (LOS) constituie o abordare formală care permite dezvoltarea factorului încredere și furnizează mijloace rapide pentru schimbul de informații. Cu ofițeri de legătură bine motivați și bine informați, de ce mai multe ori se realizează un schimb în două direcții, benefic pentru ambele organizații.

La celălalt capăt al scalei putem menționa stabilirea unor informații și/sau a centrelor de operații comune, în care sunt reprezentate majoritatea agențiilor unui stat disponibile în lupta împotriva terorismului. Astfel de centre au meritele lor, deoarece experți individuali din fiecare agenție au posibilitatea de a lucra împreună într-un mediu de încredere și înțelegere reciprocă. Cu toate acestea, centrele respective sunt costisitoare din punct de vedere al resurselor și echipamentelor și sunt vulnerabile la atacuri sau neutralizate în cazul unui incident major. Rolul lor ca centru de forță, poate fi compromis sau chiar redundant într-un moment vital.

În ciuda acestor aspecte, se întâmplă adesea ca sistemele de organizare și funcționare ale agențiilor să fie incompatibile, împiedicând cooperarea și comunicarea oportună. Într-o lume a hackerilor, a virusilor și a atacurilor cibernetice, astfel de deficiențe de comunicare pot fi un avantaj pentru teroriști, reducând vulnerabilitatea sistemelor de date naționale. Astfel, interfața umană rămâne de cea mai mare importanță.

Sistemele de comunicații actuale sunt un alt domeniu controversat, care poate reduce eficacitatea cooperării între agenții. Mulți operatori de primă linie s-au plâns de faptul că ei nu sunt în măsură să colaboreze cu operatorii de la alte agenții cu care aceștia trebuie să coordoneze operațiile. Prin urmare, trebuie să se acorde atenție furnizării de suficiente canale, de link-uri pentru a satisface intercomunicarea operațională la care se apelează într-o strategie națională de combatere a terorismului, dar facilitatea trebuie să nu fie niciodată atât de vastă încât oricine să poată ajunge în posesia ei prin intermediul unui „salt pe internet”. Prea multe informații pot fi la fel de

contraproductive ca și lipsa în mare măsură a acestora. Menținerea unui sistem bazat pe *necesitatea de a cunoaște* este foarte eficient în modul de utilizare și distribuire a informațiilor de către personale implicate.

O bună gestionare și planificare a cerințelor ce privesc schimbul informațional sunt o condiție fundamentală a politicilor eficiente de combatere a terorismului.

În majoritatea cazurilor, agențiile au tendința de a furniza LOS, care sunt competenți și au posibilitatea să opereze într-un mediu specific de lucru. Un astfel de mediu poate fi diferit de cel cu care sunt obișnuiți. Dacă aceste criterii *umane* pot fi îndeplinite, există un alt aspect și anume continuitatea, care, dintr-o varietate de motive ușor de înțeles, este adesea trecut cu vederea sau ignorat. În multe țări, în special atunci când avem de-a face cu un subiect complex ca terorismul transnațional, menținerea continuității de oameni în astfel de posturi importante este crucială pentru rezultatele pe termen lung. Grupările teroriste nu sunt constrânse de timp și de termene limită. Ele au tot timpul din lume. Adesea în țările dezvoltate, funcționarii implicați în combaterea terorismului au o experiență vastă și trebuie să îndeplinească misiuni complexe pentru contracararea eficientă a teroriștilor.

În alte împrejurări, politicul preia controlul și oamenii sunt schimbați, în ciuda cunoștințelor instituționale și a experienței bogate, pentru că sunt considerați a fi de convingere politică greșită. Pierderea continuității are efecte adverse, de multe ori destul de serioase, atât în funcționarea internă a agenției dar, și mai important, în cooperarea între agenții. Nu este nimic mai rău decât un grup de politicieni dedicați numirii de oameni noi de fiecare dată când participă la reuniuni.

În multe țări, agențiile implicate în combaterea terorismului au un centru de raportare și analiză a situației (SitCen), care constituie un punct principal de coordonare pentru operațiile sale. Centrele, la rândul lor, vor avea și canale naționale de raportare. Cooperarea între agenții este crucială în caz de incidente majore teroriste și necesită o coordonare atentă, precum și comunicații și proceduri bine delimitate. În consecință, este extrem de important ca acestea să fie *exercitate* în mod regulat, oricare ar fi structurile și procedurile stabilite. Numai prin exerciții realiste toate sistemele vor fi testate, iar deficiențe și lacunele vor fi identificate înaintea unui incident real.

În concluzie, putem afirma că unele din aspectele cheie, ce trebuie luate în considerare la elaborarea politicilor naționale de combatere a terorismului necesare pentru o bună dezvoltare a cooperării și coordonării între agenții sunt: cooperarea eficientă depinde de schimbul de informații clare, oferite în timp oportun, care necesită mijloace de comunicare de încredere; cele mai multe state au o mare varietate de facilități de comunicare la dispoziția diferitelor agenții implicate în efortul de combatere a terorismului, dar acestea sunt de multe ori incompatibile; facilitățile comune, care aduc laolaltă, sub un singur acoperiș diferite agenții, dacă ne referim la o configurare permanentă, necesită semnificative resurse umane și tehnice; multe țări au dificultăți în furnizarea de resurse suficiente în combaterea terorismului, deoarece, resursele disponibile sunt utilizate concomitent în mai multe campanii; schimbul de ofițeri de legătură între agenții poate oferi o relativă opțiune cost-eficientă de care să beneficieze ambele părți; de vreme ce resursele sunt un factor crucial invariabil, o importanță considerabilă se acordă încercării de a adapta structurile/agențiile deja existente, de a le face mai eficiente, decât să se creadă că răspunsul constă întotdeauna

în înființarea de noi agenții sau organizații. Acest lucru este important pentru a evita duplicarea de efort; o înțelegere clară a amenințării este un factor esențial în stabilirea organizării diferitelor agenții în combaterea terorismului; este nevoie de o cooperare bună și eficientă între responsabili cu elaborarea legislației și a celor responsabili cu aplicarea legii; simplitatea este cheia de succes. Cu cât sunt mai simple și mai precise structurile și metodele prin care agențiile cooperează, cu atât mai mult crește șansa de succes în contracararea terorismului transnațional.

Terorismul Transnațional – o nouă modalitate de ducere a războiului

Teroriștii din trecut au fost mai mult sau mai puțin de tip simetric: statici, previzibili, omogeni, ierarhici, rigizi, și rezistenți la schimbări. Cei din prezent sunt cu siguranță de tip asimetric: dinamici, imprevizibili, fluizi, organizați în rețea, au o disciplină bine definită în cadrul organizației și în permanentă se află într-o continuă adaptare și evoluție.

Terorismul transnațional a fost întotdeauna ceea ce inițiatorii lui au dorit să fie: o formă de război. O formă de război în care limitele stabilite de către state, aderarea la dreptul umanitar internațional în vigoare și răspunsurile dictate de către doctrina militară convențională nu mai joacă nici un rol. Adesea percepută astăzi ca o problemă modernă unică, terorismul actual este într-o evoluție ale cărei rădăcini se extind atât de departe ca și conflictul uman în sine. Este în mod deliberat un război dus împotriva civililor, cu scopul distrugerii sau destabilizării guvernelor sau sistemului social, lucruri pe care inițiatorii unor astfel de violențe le găesc normale.

Deși evenimentele de la 9/11 au perceput terorismul ca un flagel care a produs cele mai distructive evenimente din istoria omenirii, tendințele deceniului precedent au arătat o traiectorie a violenței mereu în creștere și a sporit indicii că terorismul transnațional va afecta foarte mult stabilitatea politică și economia din următoarele decenii. Această situație a fost posibilă datorită dezechilibrelor din ce în ce mai mari dintre regiunile bogate și cele sărace ale lumii, dar și datorită dezechilibrelor militare între statele cu tehnologie avansată și restul lumii. Ca o concluzie, putem afirma că terorismul nu este o armă a celor săraci, ci mai degrabă este o modalitate a celor slabi de a duce un război.

Astfel, terorismul transnațional înlocuiește războiul de gherilă, care a avut aceeași funcție în timpul secolului trecut. Cu toate acestea, înlocuirea războiului de gherilă cu acest nou flagel este mai mult o inovație operațională a celor ce nu-și permit nici arme de tehnologie înaltă, dar nici nu sunt capabili să dețină sisteme militare complexe, pentru că gherila este în esență o strategie defensivă. Luptătorii de gherilă sunt dependenți de suportul populațiilor locale, sprijin primit numai în cazul în care acestea sunt interconectate etnic și social. În contrast, noua strategie a terorismului este una ofensivă. Operând la nivel global, noul terorism transnațional s-a eliberat de dependența absolută a suportului local. Acesta se folosește de infrastructură pentru a ataca diverse națiuni, ca la 9/11: avioane pe post de rachete și kerosen ca exploziv. Elementele și resursele logistice sunt coordonate și depozitate sub acoperirea rețelelor financiare, de transport și sociale create de globalizare.

Teroriștii, anterior interdependenți ca forțele de gherilă, au devenit actori independenți strategic.

Scopul războiului de gherilă este controlul și dominarea teritoriului. În contrast, scopul terorismului transnațional este întreruperea fluxurilor globale de servicii, comerț, capital, informații, telecomunicații și turism. Gherila este dependentă de teritoriul în care aceasta poate stoca logistica în timp ce noul terorism s-a eliberat de acest mit al teritoriului. Pentru actele violente și pentru logistică se folosesc, în ultimă instanță, fluxurile necontrolabile ale societăților moderne.

Ignorând potențialul diversificat al terorismului, nu știm nici cum să îl prevenim, nici cum să-l contracărăm. Aceasta sporește astfel imprevizibilul și incertitudinea, pentru că amenințările noului terorism sunt neobișnuite; neregulate, deoarece ele constau din mijloace sau capacități nerecunoscute de legile războiului; aceste amenințări sunt fără egal în ceea ce privește arsenalul nostru de capacități și planuri; neagă punctele noastre forte; în general, dificil de a se răspunde la ele și în același timp greu de acționat într-o manieră proporționată și discriminatorie. Cu toate acestea, gândindu-ne la pericol numai într-o manieră asimetrică, nu vom reuși să ne atingem scopul. Asocierea dintre asimetrie și capacitatea teroriștilor de a elabora continuu abordări idiosincratice prezintă o reală provocare. Asimetria înseamnă absența unei baze comune de comparație cu privire la calitate, sau în termeni operaționali, la capacități. Idiosincrasia înseamnă deținerea unui model deosebit sau excentric. Este conotația unei abordări neortodoxe sau a unor mijloace de a aplica o capacitate-una care nu urmează reguli și este peculiară într-un sens sinistru. Prin atacarea în mod idiosincrat, noii teroriști caută să evite avantajele noastre operaționale; iar prin exploatarea slăbiciunilor noastre sau a unghiurilor moarte, ei sunt capabili să provoace un mare dezastru.

Cum pot fi combătute noile amenințări teroriste?

În principiu, există patru linii de apărare pentru a contracara noile amenințări teroriste.

Culegerea și schimbul de informații vor rămâne *prima linie de apărare* și cel mai critic element în combaterea terorismului. Natura adaptabilă a adversarului cere un efort la fel de „sprinten” ca și diversificarea modalităților de culegere și utilizare în timp util a informațiilor. Asimetria și contracararea războiului neconvențional necesită o abordare atipică. Dacă războiul asimetric implică capacitatea unui inamic de tip „cameleon”, care își schimbă în permanență localizarea și modul de acțiune, bazându-se pe lecțiile învățate în operațiile anterioare, atunci serviciile speciale trebuie să detecteze în timp util aceste noi forme operaționale, precum și apariția unor noi capacități convenționale și neconvenționale. Una din problemele principale este să descoperim în avans modalitățile excentrice și fără precedent, în care mecanismele sau substanțele de distrugere în masă pot fi livrate.

Cea de-a doua linie de apărare, în confruntarea cu noile amenințări teroriste, este reprezentată de atitudinea populației care ar trebui adoptată în astfel de situații, caracterizată prin calmitate și stăpânire de sine, în scopul inducerii unor frustrări grupărilor teroriste care să creeze rupturi în structurile de comandă. Guvernele au responsabilitatea de a găsi răspunsuri echilibrate care să contracareze diferitele dezinformări și acțiuni teroriste pentru a nu alimenta insecuritatea populației.

Discriminarea în masă a violenței teroriste are ca scop primordial țintirea infrastructurii psihologice fragile a societăților moderne, în vederea realizării unor efecte și repercusiuni enorme cu investiții modeste³. Dacă populația este capabilă să controleze această stare de fapt în loc să afișeze o reacție de teamă, atunci, nu vor fi perturbate nici turismul și nici companiile aeriene, limitând astfel blocajele pe piața de capital.

Cea de-a treia linie de apărare are mai mult un caracter ofensiv, format dintr-un complex inter-operabil între măsurile de implementare a legii și operațiunile militare, sprijinit și facilitat de către diplomație. În acest context trebuie stabilit foarte clar dacă terorismul ar trebui să fie considerat crimă de război (așa cum este stipulat în legislația multor state occidentale) sau o acțiune legală și, prin urmare, dacă acest act ar trebui să fie efectuat de către o forță militară sau una stipulată prin lege. Cert este faptul că este necesară o delimitare clară a celor două situații. Scopul este acela de a menține o presiune susținută în vederea restricționării accesului la resurse și implicit a reducerii capacităților grupărilor teroriste, dar și de a le limita libertatea de mișcare și controlul tempoului de confruntare. Trebuie să avem în vedere un lucru cert, și anume că grupările teroriste transnaționale nu au la dispoziție resurse nelimitate.

De aceea, în principal, aceștia trebuie forțați să recurgă la situații în care să-și investească cea mai mare parte a acestor resurse pentru propria lor supraviețuire. Cu cât energia și timpul dedicate pentru a nu rămâne descoperiți sunt mai mari, cu atât au mai puțin timp, libertate de mișcare și resurse pentru planificarea, pregătirea și punerea în aplicare a unor noi lovituri.

În repetate rânduri s-a susținut că terorismul transnațional nu poate fi combătut de către forțele armate, iar acest lucru va trebui să fie reconsiderat. Este cazul ca operațiunile militare, prin activități complexe de prevenire și contracarare, să pună grupările teroriste într-un stres permanent, care să necesite un consum mult mai mare de resurse și să-i provoace pe teroriști să facă greșeli. Evident, un astfel de angajament al forțele armate nu poate avea drept scop un succes militar rapid și decisiv, așa cum doctrina militară o cere în confruntările militare simetrice.

Aceste angajamente sunt comparabile cu operațiunile ofensive de prevenire (îndelung planificate), prin care companiile clasice ale potențialilor agresori, din epocile anterioare, au fost întârziate, mai puțin probabile sau stopate. Deși prin acest lucru, noul terorism nu poate fi permanent învins, putem diminua capacitatea de atac

³ Costurile atacurilor de la 9/11 au fost între 250.000 și 500.000 USD, în timp ce pierderile directe rezultate în urma acestora au fost estimate la 30 miliarde USD. Conform unui studiu al Parteneriatului pentru metropola New York, atacurile asupra WTC au produs pierderi în valoare de aproximativ 83 miliarde USD, la nivelul anului 2001. Raportul dintre costurile directe suportate de teroriști și pierderile directe ale Statelor Unite a fost de 1:60.000. Estimarea costurilor indirecte este dificilă, deoarece acestea sunt în parte necunoscute încă și parțial în curs de finalizare. Unele dintre acestea sunt: costurile suportate de companiile de asigurări de apx. 40-50 miliarde USD; pierderile de capital suportate de New York de apx. 30 miliarde USD; pierderile economice (fiscale) de 16 miliarde USD; costurile de curățenie de apx. 14 miliarde USD; susținerea guvernului pentru companiile aeriene de 15 miliarde USD; creșterea costurilor de securitate de 10 miliarde USD; costurile legate de pierderile din turism de apx. 7 miliarde USD; costurile legate de pierderile din sectorul privat de 11.8 miliarde USD și cele cauzate de pierderile de locuri de muncă de 2.4 miliarde USD.

terorist într-o mare măsură, la fel cum campaniile de pustiire din cele mai vechi timpuri au putut reduce probabilitatea unui atac iminent din partea invadatorilor.

O a patra linie de apărare, este cea a cărei eficiență acționează numai pe termen lung. Eforturile și investițiile trebuie să vizeze ruperea legăturilor și separarea grupărilor teroriste, în sensul restrângerii mediului de sprijin, începând de la stoparea afluxului de noi luptători, finanțare, accesul la arme de distrugere în masă, utilizarea facilităților de pregătire, precum și *subminarea ideologiei și a legitimității politice* (acolo unde este cazul). Aceasta presupune demontarea din centrele urbane a celui de-al cincilea element de sprijin.

Aceste eforturi pot fi extinse și pot conduce la „deshidratarea” structurilor grupărilor teroriste. Ele pot, de asemenea, reduce activitățile grupărilor teroriste până la marginalizarea lor. Influența ideologică împreună cu structura de conducere, rețelele de comandă și control, precum și „sanctualele” sunt centrele reale de gravitație, care trebuie eliminate cu prioritate absolută. Deoarece acest lucru presupune o luptă pe termen lung, durabilitatea va deveni de o importanță decisivă. Cu toate acestea, investițiile și succesul nu pot fi preconizate în totalitate.

Deși această a patra linie de apărare este cel mai des și mai intens dezbătută public, până acum nu au apărut concepte operaționale convingătoare și clar delimitate care să o sprijine și susțină. Adaptarea permanentă și crearea de noi capacități este foarte importantă. Dar, atâta timp cât măsurile necesare sunt doar amintite iar conceptele exploatate nu au consecințe, nu se poate spera mult de la această linie de apărare. Prin urmare, sunt necesare strategii inovatoare, concepte operaționale, dezvoltarea de tactici și, mai mult, crearea și aplicarea preventiv și preemtiv a asimetriilor specifice și uneori nespecifice ce pot fi angajate.

Bibliografie selectivă

[1] ***A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy, Brussels, 2003

[2] ****The National Security Strategy of the United States of America*, Washington D.C., 2002, Vezi <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>.

[3] ****UNSCR 1373*, 2001, care a stabilit un nou Comitet ONU de Combatere a Terorismului, <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373>.

[4] CONESA Pierre, *A Cult of Murderous Self-Destruction. The Suicide Terrorists*, articol nedat.

[5] GRAY Colin S., *Thinking Asymmetrically in Times of Terror*, 2002.

[6] HOUBEN Marc. *Better Safe than Sorry: Applying the Precautionary Principle to Issues of International Security*, Centrul European de Studii Politice, document de lucru nr. 196, 2003, <http://www.ceps.be>.

[7] HUNTINGTON Samuel, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, Editura Politică, Iași, 1999.

[8] MCGANN Dr J., *Responding to 9/11: Are Think Tanks Thinking Outside the Box?*, raport din 31 iulie 2003, Institutul de Cercetare al Politicilor Externe, Philadelphia, <http://www.fpri.org>.

[9] MONTGOMERY C. Meigs, *Unorthodox Thoughts about Asymmetric Warfare*, 2003.

[10] MÜNKLER Herfried, *Die neuen Kriege*, Hamburg, 2004.

[11] MÜNKLER Herfried, *Die Wiederkehr des Verwüstungskriegs*, Internationale Politik 2, 2004.

[12] MÜNKLER Herfried, "Verwüstung statt Propaganda. Schrecken ist die einzige Botschaft des neuen Terrorismus," Die Welt, 2004; <http://www.welt.de/data/2004/03/16/251729.html>.

[13] SIMPSON G., Terrorism and the law: past and present international approaches, SIPRI Yearbook, 2003.

[14] WRIGHT Lawrence, *The Terror Web*, The New Yorker, 2004.

[15] <http://www.defenselink.mil/speeches/>.

[16] <http://www.state.gov/t/np/c10390.htm>.

SECURITATE ȘI TERORISM – JIHADUL ECONOMIC

Mihai PÎRVA*

The Arabic term jihad is an integral part of Islamic teaching and principles and has been translated as „holy war”. However, jihad is far more than holy war. The fundamentalist literature emphasize two kinds of „physical” jihad: political and economic jihad.

Economic jihad is complementary to political jihad, it has the same objective, to weaken governments. It directly targets the heart of the „enemy’s” economy such as oil infrastructure or the tourist destinations.

The content of economic jihad is not far from technical term „economic war.” It attacks economy and financial targets lead to economic crises, creating a slowdown in economic development and investment, financial losses, unemployment, and lack of services. Over the last five years it has become, in some cases, a substitute for political jihad. In some countries, the increasing number of attacks on economic infrastructure has made it more difficult for government and security forces in the Middle East to combat terrorists.

Attacks on economic targets, in particular oil industry infrastructure, represent a new shift in Al-Qaeda’s top leadership strategy. For example, in the Gulf region, attacks on oil and other energy-related targets represent the main form of economic jihad.

„Indiferent de religia căreia îi aparții, ceea ce contează până la urmă este dacă vrei să accepți un set fundamental de valori, care ar trebui respectate de fiecare om de pe această planetă“.

Heiko Borchert

Jihadul economic - o provocare majoră de securitate la nivel global

Lupta împotriva terorismului este o componentă esențială a politicii de securitate occidentale. Impactul și consecințele pe scară largă pe care le-au avut atentatele de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite și cel de la 11 martie 2004 de la Madrid, îngrijorează comunitatea experților în studii strategice, analiștii serviciilor de informații occidentale și, nu în ultimul rând, factorii politici și societatea civilă.

Prin acest articol se dorește a se vărsa o lumină asupra politicilor jihadului economic. Vom încerca să explicăm de ce jihadul economic a fost angajat ca o tactică în unele țări, dar nu și în altele, și vom examina întrebarea dacă sau nu jihadul economic reprezintă o provocare în special pentru statele occidentale.

Conceptul de jihad este o parte integrantă a principiilor și învățaturii islamice. Termenul arab de jihad a fost tradus în limba engleză, pur și simplu ca „războiul sfânt”. Cu toate acestea, jihadul este de departe mult mai mult decât un război sfânt. Jihad nu este un act voluntar; este considerat mai degrabă o datorie și o obligație pentru fiecare musulman, în anumite circumstanțe. Fundamentalismul islamic susține că împrejurările actuale care domină lumea islamică din Irak, Afganistan și Palestina necesită activarea jihadului. Deci, jihad, implică o arie semantică foarte variată și înțelesul lui diferă chiar de la o organizație la alta.

* Maior, Ofițer de stat major/Direcția operații/Statul Major General

Literatura fundamentalistă evidențiază două tipuri a ceea ce putem numi ca termen „fizic” jihad: jihadul politic și economic. În timp ce jihadul, în general, are ca obiectiv extinderea și apărarea națiunii islamice sau „Ummah”, jihadul politic și economic se bazează pe instrumente specifice. Jihadul politic caută câștiguri politice, el are scopul de a submina forțele politice, guvernele sau „aliații lor din Vest”, iar atacurile sunt îndreptate împotriva politicienilor cheie sau a instituțiilor de stat.

Jihadul economic este complementar jihadului politic, acesta are același obiectiv, și anume de a submina și slăbi guvernele, în special pe cele occidentale sau pe cele „aservite” acestora. În loc de a ținti instituțiile politice, jihadul economic vizează direct obiective din inima economiei „inamicului”, cum ar fi infrastructura de petrol sau destinațiile turistice. Principiile jihadului economic nu sunt prea mult diferite de conținutul termenului utilizat pe scară largă și anume de „război economic”. El se bazează pe presupunerea că atacurile îndreptate spre obiective economice și financiare duc la crize economice. Acestea vor determina în cele din urmă destabilizarea politică a guvernelor prin subminarea credibilității și la supraviețuire, prin încetinirea dezvoltării economice și a investițiilor, ceea ce duce inevitabil la pierderi financiare, șomaj și lipsa de servicii.

În ultimii cinci ani jihadul economic a devenit o nouă tendință și, în unele cazuri, un substitut pentru jihadul politic. În unele țări din Orientul Mijlociu, un număr tot mai mare de atacuri asupra infrastructurii economice a făcut dificilă pentru guvern și forțele de securitate posibilitatea de a rămâne cu un pas înaintea teroriștilor. Ironic, cu cât guvernul investește mai mult în sistemele lui de securitate, cu atât mai inventivi au devenit teroriștii, gășind noi modalități de a ocoli căile și măsurile de securitate active, prin noi tactici și metode de operare.

În opinia noastră, jihadul economic pregătește și reprezintă un pas premergător pentru jihadul catastrofic sau „Megaterorismul”, cum a mai fost denumit, urmărește să provoace catastrofe pe scară largă și distrugerea în masă prin mijloace nonconvenționale (nucleare, chimice și bacteriologice). Trebuie avut în vedere că viitoarele atacuri teroriste din partea unor grupări radicale, de tip religios sau ideologic, ar putea să nu se mai limiteze doar la ținte pe care le putem considera simbolice în raport cu ceea ce ar putea urma. Cea mai serioasă amenințare poate fi cea lansată la adresa unor obiective industriale de tip chimic și biologic, la adresa unor centrale nucleare, de pe teritoriul unor țări puternic industrializate.

Atacurile asupra obiectivelor economice, în special asupra celor din infrastructura industriei petrolului, reprezintă o nouă schimbare în strategia de conducere a Al-Qaeda, care a fost pusă în aplicare, până în prezent, de către organizațiile locale a sucursalelor din Irak, Arabia Saudită și Yemen. În regiunea Golfului, atacurile asupra industriei de petrol și obiectivelor energetice reprezintă principala formă de jihad economic. Aceste atacuri constituie o amenințare nu numai în țările producătoare de petrol, dar și asupra statelor care beneficiază în mare măsură de aurul negru. Astfel, atacurile asupra instalațiilor de petrol din Golf au un dublu impact economic.

Deseori teroriștii proiectează politica lor de distrugere pentru a corespunde cu natura sistemului politic. În timp ce în sistemele autoritare din Orientul Mijlociu teroriștii țintesc direct instituțiile politice și economice, pentru a obține câștiguri

politice, este dificil să se aplice aceeași tactică în societățile democratice occidentale. Statele „rentiere” și „semi-rentiere” sunt mult mai vulnerabile la jihadul economic în comparație cu statele cu economii diversificate.

În ultimii cinci ani jihadul economic a devenit o nouă tendință și, în unele cazuri, un substitut pentru jihadul politic. De cele mai multe ori țintele teroriste sunt legate de mediul de securitate al unui stat. Schimbările în mediul de securitate ale unui stat sau în politicile sale pot provoca modificări ale strategiilor teroriștilor. De exemplu, atunci când obiectivele politice sunt protejate de o securitate ridicată și devin foarte dificil de atins, grupările teroriste trec la obiective soft precum cele de infrastructură economică și financiară. Atacurile asupra serviciilor publice (cum ar fi sistemele de transport) nu sunt, neapărat, considerate obiective economice. Este mai degrabă o tactică care are ca scop generarea de presiune politică prin angajarea „tehnicii de ucidere în masă”. Atacurile infrastructurii de petrol sunt în centrul jihadului economic al lui Bin Laden, așa cum reiese din „Declarația jihadului împotriva ocupației SUA din Peninsula Arabă”, din august 1996, când America a pretins „control” asupra rezervelor de petrol a musulmanilor, fapt ce a fost identificat ca fiind principala sursă de slăbiciune a națiunii islamice „Ummah”.

În decembrie 2004, organizația a lansat o caseta audio, care prezintă apelul lui Osama Bin Laden către susținătorii săi, de a ataca facilitățile de petrol din Golf și în special din Iraq. La sfârșitul anului 2004 și începutul anului 2005, unul din „specialiștii” Al-Qaeda, Shaikh Abdullah Bin Nasser Al-Rashid, a realizat un studiu în detaliu, oferind o perspectivă asupra viziunii Al-Qaeda pe subiectul jihadului economic. În această publicație Al Rashid specifică obiectivele și condiția de legitimitate pentru atacurile asupra infrastructurii de petrol. Shaikh Al-Rashid a fost arestat de securitatea saudită la mijlocul anului 2005, dar, cu toate acestea, a reușit să finalizeze studiul său, care a fost primit de mass-media cu mare interes în martie 2006. Publicarea articolului, intitulat „Judecata de orientare pe Interese de petrol”, introduce conceptul de jihad economic și îl declară ca „una dintre cele mai puternice moduri în care putem să ne răzbunăm pe infidelii prezentei etape.” Autorul a identificat trei direcții de acțiune în conceptul de jihad economic: de acțiune militară pentru a distruge resursele economice ale inamicului; de acțiune militară pentru a proteja sau spori resursele economice ale musulmanilor; de acțiuni non-militare de orientare a resurselor economice ale dușmanului, boicoturi economice, propaganda negativă - periclitând produsele și mărfurile inamicului, și alte tactici non-militare.

În studiul său, Al Rashid dă o atenție deosebită atacurilor din industria petrolului, pe care le consideră o parte din „jihadul economic legitim”. El identifică patru obiective principale: puțurile de petrol, magistralele de transport, instalațiile de petrol și personalul din industria petrolieră. În accepțiunea acestuia puțurile de petrol nu ar trebui să fie considerate ținte ale teroriștilor și distruse. În schimb, facilitățile de petrol sau echipamentele de foraj, cum ar fi mașini și pompe de foraj pot fi atacate, în scopul dezactivării procesului de producție și obținerii de puțuri inoperabile. Al-Rashid oferă două circumstanțe în care atacurile puțurilor de petrol sunt permise: cu acceptul explicit al Ulam (al liderilor religioși) și cea de-a doua numai în cazul în care acțiunea de distrugere a facilităților de petrol este considerată ca dificilă sau nu reușește să stopeze sau să încetinească producția. Lovirea magistralelor de transport a

petrolului este permisă și este considerată a fi o acțiune ușoară și eficace. Atacarea instalațiilor de petrol este permisă, cu excepția cazului în care este proprietate musulmană.

În cadrul personalului care manageriază industria petrolului sunt identificate două tipuri de persoane fizice: persoane fizice, care, în conformitate cu învățătura islamică, pot fi prejudiciate sau ucise și persoane fizice, care, sunt interzise de a fi prejudiciate sau ucise-aici este inclus personalul care trebuie protejat. Cu toate acestea, în anumite circumstanțe, imunitatea lor ar putea fi eliminată și uciderea lor ar putea fi permisă dacă astfel de acțiuni devin inevitabile pentru a servi interesele compatrioților musulmani.

Jihadul economic din Arabia Saudită

Jihadul economic din Arabia Saudită s-a orientat în special spre această țară. Fiind locul de naștere al islamului și de custode al locurilor sfinte religioase de la Mecca și Medina, Regatul moștenește un statut special printre musulmanii din întreaga lume. În același timp, Regatul este cel mai important producător și exportator de petrol din lume și are o poziție proeminentă pe piața de petrol regională și internațională. Orice atac terorist de succes în Regat ar expune slăbiciunea guvernului de a-și proteja infrastructura, ar întrerupe producția și exportul de petrol și ar provoca pierderi financiare uriașe pentru guvern.

Din punct de vedere economic, impactul unui atac asupra producției de petrol saudite și a infrastructurii de export nu s-ar limita la Regatul în sine ci ar influența de asemenea stabilitatea internațională de pe piață. Pe lângă rolul său de principal producător de petrol cu aproape 10 milioane de barili pe zi, capacitatea sa ridicată de extracție și prelucrare a oferit țării posibilitatea de a acționa în calitate de „centru de producție”, pentru echilibrul fluctuațiilor de pe piețele de petrol. Din acest motiv, în trecut, piața internațională de petrol a fost deosebit de sensibilă la orice atac cu privire la infrastructura petrolului din Regat. Din punct de vedere politic, luând în considerare poziția generală a Regatului, a statutului religios și a rolului său în stabilitatea rezervelor de petrol la nivel global, țara este o valoroasă țintă pentru teroriști.

În ultimii ani, Regatul a fost vizat de către grupuri teroriste, în special, organizația Al-Qaeda din Peninsula Arabă. În martie 2003, Al-Qaeda a început războiul terorii împotriva guvernului saudit. Pe lângă obiective civile și guvernamentale saudite s-au aflat pe lista teroriștilor în special ținte externe și americane. În mai 2004, teroriștii au atacat birourile unei companii petroliere saudite în Khobar și au luat ostatici lucrătorii străini. Cu toate acestea, filiala Saudită a Al-Qaeda a calculat greșit impactul atacurilor sale teroriste asupra populației saudite. În loc să câștige sprijin public, atacurile asupra complexelor de locuințe, din 2003 și 2004, au provocat critici puternice din partea populației, care a acuzat Al-Qaeda de uciderea de musulmani nevinovați, inclusiv a cetățenilor saudiți și arabi. Lipsa sprijinului public, și efortul combinat al strategiei de contra-terorism a guvernului, insecuritatea și campaniile mass-media au făcut dificilă pentru Al-Qaeda continuarea operațiunilor sale și, ulterior, au forțat conducerea să regândească strategia și alternativele de lovire a guvernului saudit.

Modificarea ulterioară a mediului de securitate în Regat a forțat Al-Qaeda să-și schimbe tactica la nivel operațional și a început trecerea de la atacuri soft la obiective hard. Atacarea obiectivelor hard, cum ar fi clădirile guvernamentale, ar limita numărul de victime civile, în timp ce atacurile infrastructurii petrolului ar afecta puterea financiară a guvernului saudit, și în special veniturile din petrol. În decembrie 2004 teroriștii au atacat consulatul SUA în Jeddah, omorând cinci angajați. Câteva săptămâni mai târziu, o mașina capcană a explodat în afara Ministerului de Interne saudit și a centrului de formare profesională a Forței Speciale de Urgență.

Primul atac asupra instalațiilor de petrol saudite s-a produs în februarie 2006 la instalația Abqaiq. Această țintă a fost aleasă din cauza imensei valori strategice, procesând circa 7 milioane de barili de petrol pe zi, ceea ce reprezintă două treimi din producția saudită. Aceasta este cea mai mare instalație de prelucrare a petrolului din lume cu petrol provenind de la Ghawar, Shaiba, Haradh, Al Othmania, pe lângă câmpurile de la Abqaiq. Atacatorii au planificat inițial să distrugă instalațiile de depozitare de gaze și alte instalații critice. În acest sens, ei s-au așteptat ca explozia și focul să distrugă o suprafață estimată la 60 km pătrați în jurul complexului de instalații și facilități. Scopul a fost de a cauza maximum de distrugerii infrastructurii și de a dezactiva producția de petrol și de prelucrare a acestuia. Forțele de securitate saudite au fost capabile să intercepteze atacatorii înainte de a fi atins țintele. Conform declarațiilor oficiale, daunele au fost minore, datorate unui incendiu instantaneu, în timp ce procesele de producție nu au fost afectate, fiind ucise doar două gărzi din cadrul structurilor de securitate. În aprilie 2007 forțele de securitate saudite au arestat 172 persoane suspectate de terorism, care formaseră șapte celule independente ce au planificat atacuri majore asupra instalațiilor strategice de petrol în Arabia Saudită, Kuweit și Emiratele Arabe Unite.

Două din celule au fost responsabile de atacurile din Arabia Saudită, inclusiv asupra instalațiilor de petrol din Khobar, Jubail și Abqaiq. În timpul investigației, serviciile de securitate saudite au aflat că printre membrii celor șapte celule, doi indivizi au primit instruire ca piloți în afara Regatului, ceea ce duce la concluzia că teroriștii au planificat un atac aerian asupra locației respective. Acest lucru nu ar trebui să fie o surpriză, deoarece teroriștii au schimbat tactica pe măsură ce au câștigat experiență prin operațiile întreprinse și ca răspuns la schimbarea mediului de securitate. De aici putem trage concluzia că dacă securitatea devine „strânsă”, teroriștii caută noi moduri de a penetra măsurile de securitate.

În urma atacului de la Abqaiq, saudiții au intensificat măsurile de securitate în jurul instalațiilor, consolidând perimetrul de securitate, capacitatea de contracarare și introducând starea de alertă permanentă pentru forțele de protecție. Teroriștii au planificat atacuri aeriene deoarece au calculat că succesul unei astfel de operațiuni este mai mare decât un atac terestru. Deși teroriștii sunt conștienți de faptul că apărarea aeriană saudită protejează instalațiile de petrol, ei mizează pe avantajul unui atac surpriză.

Teroriștii învață unii de la alții pentru a-și îmbunătăți și dezvolta tacticile; de exemplu, grupările teroriste care operează în Arabia Saudită au adăugat propriei lor experiențe și lecțiile învățate dobândite de la alte grupuri teroriste din Irak, Afganistan și în alte domenii jihad. Procesul de învățare nu se limitează la informațiile furnizate

de către grupuri în Irak și Afganistan sau în altă parte, teroristul știe tot ce se întâmplă în întreaga lume. În martie și aprilie 2007, rebelii tamili-Tiger din Sri Lanka au lansat primele lor atacuri aeriene de pe aeroportul Colombo și bazele lor militare. Având în vedere aptitudinile de perfecționare și adaptare permanentă ale grupărilor teroriste, este de presupus că operațiunile tamililor-Tiger au fost monitorizate îndeaproape și vor inspira și alte grupuri în acest sens.

Jihadul economic din Yemen

Atacurile instalațiilor de petrol din Yemen au avut loc într-un stil similar cu cel din Arabia Saudită. Pe 15 septembrie 2006 atacatori sinucigași, conducând patru mașini încărcate cu exploziv au vizat instalațiile de la Ma'arib și Hadramaut. Cu toate acestea, la fel ca și în Arabia Saudită, atacul nu a putut penetra perimetrul de securitate și nu a produs pagube. Pentru o țară săracă ca Yemen, care depinde foarte mult de investițiile străine și de exportul de petrol, atacurile teroriste asupra facilităților sale de petrol au venit într-un moment crucial. Atacurile au avut atât o dimensiune politică cât și economică. Politică, deoarece atacurile au survenit la patru zile după cea de-a cincea aniversare a atacurilor din 11 septembrie și cu o săptămână înainte de alegerile prezidențiale de la 21 septembrie din Yemen. Orice atac terorist de succes ar fi discreditat politicile guvernului contra terorismului, ar fi slăbit poziția președintelui Saleh în campania electorală și ar fi consolidat partidele din opoziție.

Atacurile teroriste asupra instalației de petrol din Yemen ar putea avea un impact enorm asupra economiei țării. Yemen este o țară săracă cu un PIB pe cap de locuitor estimat a fi în jur de 900 dolari la nivelul anului 2005, infrastructura sa de petrol este subdezvoltată și guvernul depinde într-o mare măsură de companiile străine în ceea ce privește investițiile în domeniul explorării, producției, construcției și modernizării piețelor de desfacere pentru exportul de petrol.

În ultimii 10 ani, companiile petroliere internaționale care lucrează în explorarea și producția de petrol s-au dezvoltat rapid. Concurența dintre companiile petroliere străine pentru concesiunile de petrol este mare; din decembrie 2006 până în aprilie 2007, guvernul a concesionat 13 blocuri de explorare. Din decembrie 1996 până în aprilie 2007, numărul total de zone concesionate a crescut de la 56 la 100, reprezentând 50% pentru ultimii 10 ani.

Angajamentul companiilor străine de a investi în dezvoltarea planificată de guvernul din Yemen pentru sectorul petrolului este încă incertă, companiile sunt ezitante din cauza unor factori tehnici, financiari și a politicilor și de securitate. În prezent, contractele cu companiile străine sunt bazate pe acordurile de participare la profit, stabilite în funcție de cota-parte din marja de profit, procedură utilizată pentru a atrage investitorii străini în investițiile cu risc ridicat.

Având în vedere atacurile teroriste anterioare asupra petrolierului francez Limburg în 2002 în apele Yemenului, serviciile de securitate saudite și-au dat seama că doi indivizi au urmat cursuri de formare ca piloți în afara Regatului. Teroriștii au planificat atacuri aeriene și au calculat că succesul unei astfel de operații este mai mare decât un atac terestru.

Operațiunile de vânare a companiilor de petrol din Yemen, instabilitatea politică a țării, conflictele tribale și lipsa de transparență a politicilor economice, i-au

făcut pe investitorii străini să considere riscante investițiile în Yemen. Orice alte atacuri teroriste asupra obiectivelor strategice și asupra instalațiile de petrol în special, pot plasa guvernul Yemenit într-o poziție de negociere mai slabă în relația sa cu investitorii străini și ar putea genera un impact negativ asupra economiei țării. Într-o încercare de a preveni alte atacuri teroriste, guvernul a amplificat măsurile de securitate în jurul facilității de petrol și a instituțiilor guvernamentale. Într-un răspuns direct, gruparea Al Qaeda din Yemen și-a mutat atenția și resursele pentru atacuri împotriva sectorului turistic.

Pe lângă venituri de petrol, turismul devine din ce în ce mai mult o importantă sursă de venit pentru guvernul din Yemen, care a depus un efort considerabil pentru a face publicitate țării ca o destinație turistică sigură. În timp ce serviciile de securitate din Yemen își intensifică măsurile de protecție din jurul capitalei și al obiectivelor din întreaga țară, autoritățile nu și-au concentrat atenția pe obiectivele mai puțin reprezentative, cum ar fi atracțiile turistice îndepărtate. Din acest motiv, Al Qaeda a fost capabilă să atace cu succes templul Balquis, situat în provincia Mareb, la 170 km de Sanaa. În iulie 2007, o mașină capcană a atacat un convoi de turiști, ucigând șapte turiști spanioli și doi yemeniți. Informațiile preliminare au sugerat că teroristul a fost un arab, posibil aparținător al militanților Al Qaeda care încă se ascund după fuga dintr-o închisoare din Sanaa, în februarie 2006. Atacul asupra turiștilor spanioli a pus sub semnul întrebării succesul strategiilor yemenite de contracarare a terorismului și se răsfrânge direct asupra cooperării dintre guvern și Statele Unite, privind combaterea terorismului. De asemenea acest fapt, ridică îndoieli cu privire la capacitatea guvernului de a controla forțele politice și tribale din țară care sprijină și oferă protecție inițiatorilor atacurilor.

În acest context, este de așteptat ca numărul turiștilor care vizitează Yemenul să scadă, asemănător cu ceea ce s-a produs odată cu răpirea celor 16 turiști britanici, australieni și americani în decembrie 1998. Mai mult decât atât, guvernul va trebui, din nou, să convingă că țara este un loc sigur pentru teroriști. Având în vedere situația economică, guvernul se află deja sub uriașa presiune de a păstra și de a atrage investitorii străini. Cu toate acestea, dacă vor mai avea loc atacuri teroriste, și investitorii percep guvernul ca fiind în imposibilitatea de a furniza o bază de securitate eficientă pentru mediul de afaceri, va scădea atât numărul de turiști cât și cel al investitorilor. Acesta, la rândul său, ar fi un efect negativ pentru economie, ar consolida partidele din opoziție și ar slăbi poziția guvernului.

Jihadul economic din Iraq

Irakul oferă un bun exemplu pentru a ilustra legătura dintre jihadul politic și economic. Având în vedere că principalul obiectiv strategic al insurgenților și grupărilor teroriste este de a forța SUA să-și retragă “trupele de ocupație” din țară, jihadul politic în Irak, are scopul de a ridica costurile umane și financiare ale războiului în special pentru SUA și aliații săi. Jihadul economic servește ca o tactică complementară și are scopul de a micșora beneficiile financiare ale SUA și ale guvernului irakian pro-SUA provenite din resursele de petrol. Acesta are ca obiective reconstrucția țării și în același timp să adâncească frustrarea irakienilor despre incapacitatea guvernului de a îmbunătăți condițiile de viață în țară.

Într-adevăr, în cazul Irak, cel puțin 50 % din atacurile asupra instalațiilor de petrol sunt orientate către dezactivarea livrărilor de produse energetice și a sistemului de transport de stat al produselor petroliere. Atacurile urmează în același timp, o agendă internațională, vizând acțiuni asupra sectorului de petrol irakian, care, potențial, ar avea consecințe internaționale. Atacurile infrastructurii petroliere sunt proiectate pentru a preveni în mod eficient Irakul privind exporturile de produse petroliere și de a micșora cât se poate de mult furnizarea de aproape două milioane de barili pe zi către piața de petrol din lume. Teroriștii și insurgenții consideră că, într-o piață extrem de sensibilă în care cererea depășește oferta, reducerea capacității Irakului de a exporta va avea un impact vizibil asupra prețului petrolului, și, indirect, va dăuna intereselor economice ale occidentului.

În ultimii patru ani „de ocupație” în Irak, teroriștii și insurgenții și-au schimbat orientarea politică și au încercat să se adapteze la schimbarea din mediul de securitate având în vedere măsurile de securitate mult mai intense care au fost puse în aplicare de guvern și Coaliție. În 2004, grupările teroriste au țintit în principal magistrale de transport, puțuri de petrol, rafinării și stații de pompare.

Până la sfârșitul anului 2005, guvernul irakian a intensificat măsurile de securitate, inclusiv recrutare și formare și a crescut numărul forțelor de protecție în industria petrolieră. Prin aceste măsuri susținute de protecție a infrastructurii de petrol, a devenit foarte dificil pentru teroriști și insurgenți să efectueze operațiuni împotriva instalațiilor cheie, cum ar fi rafinării și stații de pompare. Ca răspuns, teroriștii și insurgenții au schimbat politica de atac; în timp ce aceștia au continuat să atace rețeaua de conducte a Irakului lungă de 6000 km, care adesea trece prin zone izolate și dificil de protejat, de asemenea, și-au îndreptat atenția asupra personalului și a managementului din industria petrolului. Până în 2007, asasinările și răpirile inginerilor, a echipelor de reparații, a managerilor de companii, precum și atacurile împotriva forțelor de securitate au depășit ca număr atacurile asupra instalațiilor irakiene de petrol.

Succesul insurgenților din Irak ilustrează faptul că jihadul economic împreună cu jihadul politic accelerează crizele de securitate ale unei țări. Având în vedere capacitatea limitată a resurselor insurgenților și grupărilor teroriste, schimbarea strategiei de la jihadul politic la cel economic impune, de asemenea, o diversiune de resurse și capacități. Trecerea la o strategie orientată pe grup va avea un impact asupra structurii grupului de comandă și control, fiind dificilă susținerea la același nivel de intensitate a operațiunilor pe cele două obiective, politic și economic în același timp. Regula generală este, mai multe atacuri asupra obiectivelor de natură economică și mai puține atacuri asupra obiectivelor de natură politică. Prin urmare, orice creștere a incidentelor jihadului economic este de natură să conducă la o considerabilă scădere a incidentelor de jihad politic.

Jihadul economic din Egypt - obiectiv Turismul

Egiptul este lipsit de resursele de hidrocarburi din Arabia Saudită și Irak. În schimb, se bazează foarte mult pe sectorul de servicii, venituri care se ridică la peste 50% din PIB. Principalul sector al economiei egiptene este turismul, deoarece stațiunile turistice și siturile istorice din Egipt atrag mii de turiști europeni în fiecare

an. Teroriștii sunt conștienți de valoarea turismului pentru economia egipteană și din acest motiv majoritatea atacurilor teroriste din ultimul deceniu au vizat acele obiective. Natura industriei turismului și a activităților legate de acesta face imposibilă monitorizarea și protejarea de către forțele de securitate a locațiilor turistice, a reședințelor, site-urilor istorice, piețelor turistice și sistemului de transport, având în vedere că toate acestea figurează pe lista grupărilor teroriste. În ultimii ani, atacurile teroriste au avut loc regulat în principalele orașe turistice, cum ar fi Cairo, Al Sharm Sheikh, vizând turiști aflați în croaziere și piețe turistice. Pentru a realiza un impact maxim, teroriștii au realizat multe din operațiunile lor de vârf în timpul sezonului turistic, în special în perioada de vară și vacanța de Paște.

Făcând o paralelă cu atacurile teroriste din Vest împotriva sistemului de transport, cum ar fi cele de la Madrid și Londra putem afirma că acestea nu au avut un impact economic scontat. Atacurile autobuzelor și trenurilor în cele două orașe-capitale au perturbat sistemul de transport public și au încetinit viața publică numai într-o măsură foarte mică măsură. Teroriștii au ales să atace sistemele de transport în occident pentru diferite motive: rețelele de transport sunt obiective soft, costurile și riscurile acestor atacuri sunt mici iar beneficiile sunt mari. Mijloacele de transport, cum ar fi trenurile, autobuzele și metroul, sunt servicii publice și ca atare sunt greu de protejat ceea ce le permite teroriștilor asigurarea unei strategii în condiții de siguranță. Sistemul de transport este vulnerabil în fața atacurilor teroriste deoarece numărul foarte mare de autobuze, trenuri și gări, precum și numărul mare de oameni în mișcare în mod constant, face din sistemul de transport un format atractiv și o țintă ușoară pentru teroriști. Atacarea sistemelor de transport sunt susceptibile de uciderea în masă lăsând un mare impact psihologic, prin crearea unui sentiment de nesiguranță în rândul cetățenilor care simt că un astfel de atac s-ar putea întâmpla oriunde și în orice moment. Din acest motiv, sistemul de transport și implicit turismul vor rămâne cel mai probabil ținte principale pentru teroriști în țările din Vest, iar astfel de atacuri vor genera o presiune uriașă asupra guvernelor în cauză.

Jihadul economic din Peninsula Arabă și influența acestuia asupra Democrației

Jihadul economic este de natură să devină o amenințare la adresa democrațiilor din vest pentru trei motive: în timp ce măsurile de securitate devin mai strânse și mai puternice, iar supravegherea țărilor europene tot mai mare, trebuie avut în vedere că teroriștii își vor schimba tactica, iar pentru a se adapta la mediul de securitate în schimbare, își vor extinde orientarea lor politică și vor ataca mai ales centrele financiare și economice din Vest, inclusiv bănci, bursa de valori, rețelele de comunicații, rafinăriile de petrol, rețelele de electricitate și alte sectoare în special energetice și financiare, ce sunt clasificate ca infrastructură critică. Ca și în rețeaua de transport, forțele de securitate se confruntă cu dificultăți în protejarea uriașei rețele economice și financiare, din cauza numărului mare de obiective de importanță critică și datorită accesului relativ ușor la acestea. Este greu de restrâns lista de potențiale ținte. Mai mult, chiar dacă sunt specificate potențiale obiective, forțele specializate dispun de capacități limitate de supraveghere sau de protecție, deoarece multe dintre

acestea sunt locuri publice și prin urmare, dificil de a fi protejate. Teroriștii cunosc aceste puncte slabe și le-ar putea exploata.

Teroriștii își coordonează orientarea politică pentru a corespunde cu natura sistemului politic. Dacă în sistemele autoritare din Orientul Mijlociu, teroriștii atacă direct instituțiile politice și economice, cum ar fi clădiri guvernamentale sau de infrastructură pentru a obține câștiguri politice, este dificil să se aplice aceleași tactici în societățile democratice occidentale. În loc de a ataca direct guvernele occidentale, teroriștii țintesc societatea civilă. Guvernele occidentale sunt alese în mod democratic, deci reprezintă și îndeplinesc dorințele cetățenilor lor, iar teroriștii sunt susceptibili de a ataca obiective soft care cauzează accidente mari. Logica este că opinia publică va fi influențată și, astfel, provoacă o schimbare a politicilor guvernului. Ei ar putea, de asemenea, alege instituții economice și financiare care dețin același statut de țintă soft.

Totodată implicarea militară și politică a unor țări occidentale în Irak și Afganistan crește riscul unui atac terorist pe teritoriul lor. Atacurile sunt, de obicei, legate de cereri politice asociate cu politici externe ale statului iar teroriștii sunt predispuși de a ataca atunci când relația dintre guvern și cetățeni este din cele mai vulnerabile, atunci când guvernele sunt mai puțin stabile, în momente de crize economice sau politice, în timpul alegerilor sau când opoziția internă este în creștere. Teroriștii atacă exact în astfel de situații pentru a obține beneficii politice maxime. Atacurile Al-Qaeda din Spania și Regatul Unit, au fost legate de cererea de retragere a trupelor din Irak. Atacurile de la Londra au coincis cu Summit-ul G8 din Scoția, unde trebuia să se discute problema Irakului și combaterea terorismului. În Spania, atacul a avut loc cu trei zile înainte de alegeri și a dus la înfrângerea guvernului Aznar și la alegerea liderului opoziției socialiste, care a anunțat retragerea trupelor spaniole din Irak. Din punct de vedere al teroriștilor, atacurile de la Madrid au atins ținta politică scontată. În concluzie, jihadul economic ar putea fi foarte eficient în subminarea stabilității și supraviețuirii statului sau a regimului politic. Dar eficacitatea sa depinde de doi factori: natura economiei statului, precum și de intensitatea și precizia atacurilor asupra instituțiilor economice ale statului respectiv.

Statele „rentiere” și „semi-rentiere”, cum ar fi Arabia Saudită, Yemen și Egipt vor fi mult mai vulnerabile la jihadul economic decât statele cu economii diversificate. Atacurile teroriste asupra obiectivelor economice în Europa sau Statele Unite, probabil, vor crea doar un impact limitat și temporar. Cele mai multe economii vestice nu sunt dependente de o singură sursă de venit sau de o activitate unică, specifică. Activitățile economice diversificate, în țările vestice, fac aproape imposibilă căderea economiilor prin distrugerea a una sau două obiective economice majore. În atacurile obiectivelor economice, chiar și a celor din afara Europei, cum a fost atacul clădirii bursei de valori din Mumbai în 1993, s-au văzut limitele pagubelor economice, pierderea financiară a fost minimă și investitorii au înțeles că actele de terorism au numai un impact temporar. Mai mult, jihadul economic este de așteptat să fie mult mai eficient decât alte forme de jihad laolaltă.

Bibliografie selectivă

[1] ****Security & Terrorism*, Buletin de cercetare editat de Centrul de Cercetare din Golf, Dubai, 2007.

- [2] ***The National Strategy for Combating Terrorism (of the United States of America), Washington D.C., 2006.
- [3] BARNĂ Cristian, *Cruciada Islamului*, Editura Topform, București, 2007.
- DIAMOND Larry, *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*, 2006.
- [4] EPSTEIN Marc, PONTAUT Jean-Marie, CHABRUN Laurent, DEMETZ Jean-Michel, Dominique LAGARDE, Baptiste ABOULIN (Londra), Tangi Salaun (Cairo), *Islamismul. Noile amenințări*, „L'Express” (Franța), 2006.
- [5] HUNTINGTON Samuel, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, Editura Politică, Iași, 1999.
- [6] NIBLOCK Tim, *Saudi Arabia: Power, Legitimacy and Survival*, Arabia Saudită, 2006.
- [7] RADWAN El-Sayed, *Viitorul islamului politic și schimbările din politica americană*, cotidianul „Al-Hayat” (Marea Britanie), 2007.
- [8] TERNISIEN Xavier, *Aspectele politice ale legii islamice nu se opun democrației*, „Le Monde” (Franța), 2006, interviu cu Youssouf Al-Qaradawi, președintele Consiliului European al Fatwa și Cercetării.
- [9] TURECEK Bretislav, *Serviciile secrete cehe: radicalii se pregătesc să islamizeze Europa*, „Pravo” (Cehia), 2006.
- [10] UMBACH Frank, *Global Energy Supply and Geopolitical Challenges*, Munchen, 2006.
- [11] WALIAB Siraj, *Islamofobia reprezintă cea mai gravă formă de terorism, avertizează liderii Organizației Conferinței Islamice*, „Arab News Newspaper” (Arabia Saudită), 2007.
- [12] <http://en.dgap.org/> <http://siteinstitute.org/bin/articles>
- [13] <http://www.ctc.usma.edu/>
- [14] <http://www.whitehouse.gov/nsc/nsct/2006/>.

DJIHADUL – ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

Isabela ANCUȚ*

The document would like to be a short presentation of what it is and what believe to be, the non-specialists the “Jihad”. The author intend to clarify his intentions about the necessity of the understanding and explaining of the basic the concepts, regarding the Jihad, which are, many times and in different situation, intentionally or not, inadequate, either in military or civilian fields. The author thinks that the some of the basic concepts are enough explored and defined.

The document will also try to view these basic concepts from the Oriental point of view, not only from what we knew as being the classic definition, given by the Western analysts. From this point of view, the elements of novelty consists of showing the true interpretation given by the religious and judicial springs, their dynamics and connexions from geopolitical and geostrategical point of views, by the Islamic states.

The issue is very present due to the fact that, while our society is going fast to globalisation, more acute, serious and special become the, the resonances and variable of collective and individual security. In few words, simultaneous with the growth of the global integration appears the diminution of individual security. It is a fact which was already confirmed and proved. So, in these conditions is necessary a new redefining, reconfiguration and reconstruction, on new bases, of the right to individual, national and collective security.

Noțiunea de *djihâd* apare, pentru prima oară, pe timpul lui Mahomed, pe timpul trecerii de la perioada meccană (617 - 622) la cea medineză (622 - 632). Pe timpul perioade meccane, Mahomed a folosit metoda convingerii cu ajutorul argumentelor religioase.

Conform profesorului Alfred Morabia², punctul de cotitură în trecerea de la Profetul avertizator la Profetul înarmat și apariția ideii de „război sfânt” este reprezentat de a doua înțelegere de la `Akaba (622), cunoscută sub numele de *Bay’at al-harb* („Jurământul de alianță pentru război”) și apreciată a fi „premier aspect guerrier donné à l’Islâm naissant”. Tradiția biografică afirmă că între primul acord de la `Akaba (621) și cel de-al doilea, Allah l-ar fi îndemnat pe Trimisul Său să răspundă la violență prin violență.

Conform analizei realizate de către domnul profesor dr. Viorel Panaite, termenul de *djihâd* își are originea în verbul *djahada* care înseamnă „a fi harnic, a face efort, a osteni, a fi tenace” și din substantivul *juhad* care desemnează, în general, efortul, „concentrarea de eforturi” pentru atingerea unor scopuri. De la aceste rădăcini, funcție de cei care interpretau versetele sau funcție de împrejurării vremii, noțiunea de *djihâd* a căpătat accente mai mult sau mai puțin „războinice”.

Coranul folosește rădăcina *djhd* care înlătura traducerea, cu valoare militară, a noțiunii de *djihâd*. În realitate, cele două modalități principale de interpretare a noțiunii depind de starea de spirit a Profetului în cele două momente cruciale ale existenței sale: Meca și Medina. Deci, prima clasificare acordată acestei noțiuni,

* Funcționar public, Ministerul Apărării

² Morabia Alfred, *Gihad*, p. 67.

respectiv *djihâdul* cu sabia, nu trebuie explicat dacă ținem cont de luptele purtate de Mahomed pentru unificarea triburilor.

În limba arabă semnificația generală a noțiunii de *djihâd* este de „efort susținut spre un scop determinat”³, a cărui atingere presupune și justifică folosirea oricărui mijloc⁴.

Termenul *djihâd* apare rareori menționat în ceea ce, în Coran, se menționează a fi revelațiile de la Mecca. Pe timpul primei părți a misiunii Profetului, ce a durat aproximativ doisprezece ani, *djihâdul* este folosit în sensul cultivării pietății personale, perseverența în rugăciunile Islamului, iertarea și răbdarea în fața persecuțiilor inamicilor musulmanilor. *Djihâdul* provăduit în această perioadă este unul non-violent. Urmând pelerinajul spre Medina, mențiunile despre *djihâd* apar mai des. Dacă unele versete din Coran se referă la *djihâd* ca la o luptă non-violentă, alte versete tind să menționeze *djihâdul* ca fiind uzul forței fizice sau chiar luptă. Este, în fapt, permisiunea acordată musulmanilor de a răspunde cu forța împotriva acelor care îi atacă și îi persecută. O serie de versete din Sura 2, respectiv versetele 190 – 191, convertesc permisiunea de auto-apărare în obligație cu argumentul că „opresiunea este mai rea decât omorul”. După opt ani de război cu triburile evreiești din Medina și cu Imperiul Bizantin creștin, Coranul pare să se bucure de războiul de conversie asupra arabilor non-musulmani rămași (Sura 9 versetul 5) și subjugarea creștinilor și evreilor rămași (Sura 9 versetul 29).

În opinia analiștilor americani Sommer Parvin⁵ și Barbara Asward⁶, se poate specula că *djihâdul* este parțial o raționalizare ideologică a raziei practice de către Mahomed pentru unificarea triburilor. Schimbarea adusă de Islam consta în primordialitatea credinței și elanului religios asupra stimulentelelor pământești care dominau expedițiile de jaf în general, raziile triburilor arabe în special.

Mai mult, în opinia lui Patrick Sookdeo⁷, termenul „război sfânt” – tradus în versiunile din limba engleză „*jihad*” – nu există în limba arabă uzuală. Există un cuvânt pentru război (*harb*) și un cuvânt pentru sfânt (*muqaddas*) și care sunt, câteodată, combinate în limba arabă modernă dar niciodată nu apar în araba uzuală.

Djihâdul este cerut tuturor musulmanilor cu scopul de „a se proteja împotriva comploturilor și conspirațiilor non-musulmanilor și pentru a face cuvântul lui Allah suprem așa cum ar trebui”. Înseamnă, conform unei *fatwa*⁸, „a opri inamicii lui Allah de a preveni accesul la această religie, precum și de a asigura granițele țărilor musulmane”. Pe de altă parte, „murind în *djihâd* nu este un rău în sine deoarece nu există *djihâd* fără morți. Dar dacă războaiele sunt afaceri lumești, ele ar trebui oprite

³ Tyan, *Djihâd*, pag.551; Khadduri, *War and Peace*, pag. pag.551; Khadduri, *War and Peace*, p. 55

⁴ Chaurroy, *Législation*, IV/ 17, pag.212, n.2

⁵ Parvin Sommer, *Dar al-Islam*, p.8.

⁶ Asward Barbara, *Social and Ecological Aspects in the Formation of Islam – People and Cultures of the Middle East*, New York, 1970, p.68.

⁷ Patrick Sookdeo, *The future in the Face of Militant Islam*, Isaac Publishing, 2007, p.53.

⁸ Conform „Centru pentru Fatwa” – supervizat de către dr. Abdullah Al-faqih - *fatvâ sau fatwa reprezintă* „o consultație juridică/ decret dat de către un învățat asupra oricărui tip de problemă sau incident din punctul de vedere al Sharī'ei. Deși nu este supusă punctului de vedere juridic, dar ar fi trebuit să fie urmată (obligatoriu) de către solicitant”.

și cauzele lor ar trebui evitate deoarece oameni sunt uciși în aceste războaie fără nici un motiv”. Deci oamenii ar trebui să depună toate eforturile pentru oprirea unor astfel de războaie: Sura 6 Vitele: versetul 82 „Cei care cred și cei care nu înveșmântează credința lor în nedreptate, vor afla trăinicia, căci ei sunt bine călăuziți”. Problema *djihâdului* este extrem de sensibilă și complexă pentru a fi abordată în acest caz. Ne vom limita în a încerca să aflăm, tot prin intermediul unei *fatwa*, cum cred învățații musulmani că se pot rezolva aceste conflicte sau - în extremis cauza - războaiele, ce sfaturi urmează liderii unor țări, regiuni sau grupări atunci când vorbim de conflicte. Calea cea mai simplă, în acest caz este să analizăm o altă *fatwa*⁹ (numărul 85330 din anul 2002, aparținând „Centrului pentru fatwa” condus de către dr. Abdullah Al-Faqih): Sura 42 Sfatul: versetul 10: „ Orice v-ați certa judecata este la Allah. Deci s-a pus în Islâm o soluție pentru toate problemele din diversele aspecte ale vieții, Islâmul interzicând agresiunea și opresiunea. Accentuează și cheamă la toleranță și iertare. Allah recompensează pe acele persoane care iartă și rezolvă problemele. Allah, de asemenea, grăbește părțile aflate în conflict să se întoarcă la El și să primească regula/soluția de la El, prin Coran și Sunna. Concluzia *fatwalei*, în acest caz folosește Sura 4 Femeile: versetul 58, „Allah vă poruncește să înapoiți ceea ce vi s-a dat în păstrare și să judecați după dreptate când judecați între oameni. Allah vă îndrumă numai spre bine”. Iar în Sura 4 Femeile: versetul 35, Allah spune: Dacă vă este teamă de despărțirea a doi soți, luați un judecător din familia soțului și altul din familia soției. Allah va hotărî înțelegerea între ei, dacă vor voi să se împace. Allah este Știutor, Cunoscător”.

În literatura occidentală s-a reținut numai partea „armată/ războinică”. În realitate, chiar în textele juridico – religioase găsim mai multe tipuri de *djihâd*:

djihâdul propriei persoane – care presupunea învățarea și aplicarea percepțelor de bază ale religiei, dar și acordarea de sprijin semenilor;

djihâdul cu diavolul - înseamnă respingerea viciilor lumești ;

djihâdul cu necredincioșii – care putea fi dus cu inima, cuvântul, cu averea și cu mâinile;

djihâdul cu păcătoșii – dus cu inima și cu mâinile;

Alfred Moravia realiza o nouă clasificare:

djihâdul intern – dus în limitele „Casei Islamului”;

djihâdul extern – dus contra infidelilor în limitele „Casei Războiului”.

Djihâdul intern se subclasifica, în opinia acestuia, în *djihâdul coercitiv* și *defensiv*, *djihâdul moral* și *djihâdul spiritual*.

În islamismul pre-islamic *djihâdul* are semnificația și a unui „efort susținut spre un scop determinat” și a pentru a cărei atingere nu trebuiau precupețite nici un mijloc.

Djihâdul cu inima însemna lupta contra tentațiilor diavolului pentru eliberarea sufletului de influența acestuia. Alfred Morabia identifica acest *djihâd* cu *djihâdul moral individual* și se putea încadra în *djihâdul spiritual*¹⁰. Totul era o luptă morală, spiritual, energică și fără odihnă împotriva trupului și sufletului.

⁹ Anexa nr. 1.

¹⁰ Morabia Alfred, *Ğihad*, pag. 512- 521, pp. 543 – 554.

Djihâdul prin cuvânt avea mai multe accepțiuni deoarece însemna o luptă pacifistă împotriva infidelilor: „noi nu putem lupta contra lui (a inamicului) decât prin cuvânt”. Juristul musulman din secolul 10, Ibn Hazm, declara: „*djihâdul* se împarte în 3 categorii: a chema la Allah prin cuvânt; a duce *djihâd* în decursul bătăliilor prin sfat și comanda operațiilor, a lupta izbitor și ostenitor Prima constituie acțiunea cea mai meritorie A treia, *djihâdul* cel mai puțin elevat”. Alfred Morabia concluzia, ținând cont de această afirmație, că *djihâdul prin cuvânt* putea fi considerat o formă a *djihâdul major*. Interesant este faptul că *fatwale* emise în secolul 20 „actualizează” lupta dusă prin convingere completând-o cu lupta dusă prin toate mijloacele, chiar și cele repudiate de învățați – Internet, telefoane mobile, mass – media – pentru a combate „ideile greșite despre Islam”. Înseamnă și lupta contra cărturarilor non-musulmani și cărților lor care, într-un fel sau altul, au adus atingere islamului. *Djihâdul prin cuvânt* este și *djihâdul* care avertizează înainte de orice declanșare de acțiuni ostile. Putem înțelege de ce, înainte de evenimentele din septembrie, Osama bin Laden a avut numeroase intervenții folosindu-se de mass-media.

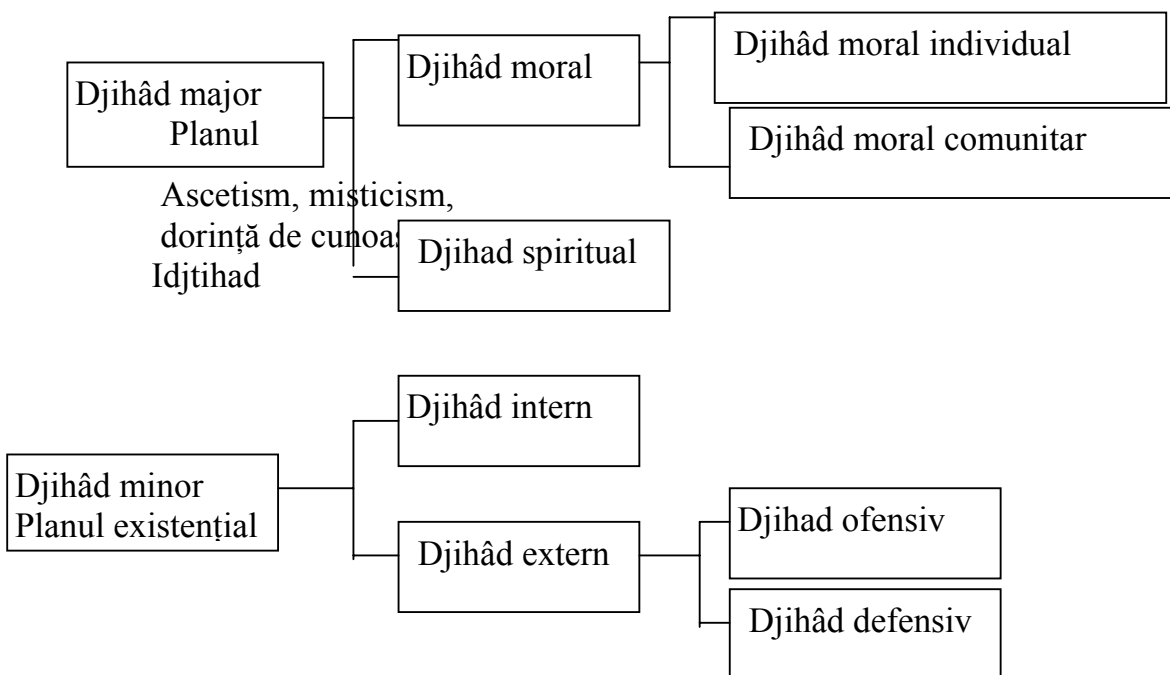
Djihâdul cu mâinile are, la origine, dorința lui Mahomed de a instaura tradiții și meșteșuguri care, originar, nu existau în tradiția islamică. Tradițiile meșteșugărești și agricole trebuiau să ducă la întărirea comunității, așa cum statuase Mahomed.

Djihâdul cu sabia este, poate, cel mai cunoscut, dintre tipurile de *djihâd* și, poate, cel întrebuintat cel mai des în mod greșit. Acest tip de *djihâd* a fost folosit pentru manipularea vulgului, nefiind un termen elevat care să necesite o analiză atentă din partea ascultătorului.

Mai putea avea și alte tipuri de clasificări ale *djihâdului* dacă luăm în calcul tipologia „dușmanilor” Islamului. Astfel, *djihâdul minor (al- djihâd al-asgar)* era lupta dusă cu supușii din „Casa Islamului” care încălcau regulile instituite, dar și lupta dusă cu non-musulmanii din „Casa războiului” și era considerat un *djihâd* dus în plan realist, respectiv lupta direct armată. La polul opus există *djihâdul major (al- djihâd al-akbar)*, de importanță capitală deoarece înseamnă lupta dusă cu sufletul propriu. Această primă „clasificare” a fost realizată de către unul din primii învățați arabi Ihwân as-Safâ’: „Iată-ne la reîntoarcerea din *djihâdul minor (al- djihâd al-asgar)*. Vom rămâne să ducem *djihâdul major (al- djihâd al-akbar)*: cel al sufletelor”. Distincția realizată de către Ihwân as-Safâ’ va fi preluată, ulterior, de către alți învățați arabi precum șeicul al-Muntâr al-Kunti. Sufiștii au invocat și invocă, în prezent, această tradiție al *al- djihâd al-akbar* având drept inamic „dorințele trupești”¹¹.

Luând în considerare toate clasificările menționate mai sus, putem schița următoarea clasificare și subclasificare:

¹¹ Arberry A.J., *Mysticism*, Cambridge History of Islam, vol. II, pag. 615

Paradoxal, găsim *fatwa*¹² (un exemplu ar fi cea cu numărul **85412** din anul 2003, ale aceluiași „Centru pentru Fatwa”) conform căreia războiul dintre oameni sunt „de dragul lui Allah sau de dragul lumii afacerilor”, acestea numindu-se, dacă sunt de dragul lui Allah, *Djihâd*: În Sura 4 Femeile: versetul 95, Allah spune: „Credincioșii care se feresc să lupte – în afară de cei oropsiți – și cei care luptă pentru calea lui Allah cu bunurile și făpturile lor nu sunt deopotrivă. Allah le dă întâietate celor care luptă cu bunurile și făpturile lor asupra celor care se feresc să lupte. Allah a făgăduit tuturor bunătăți, însă Allah le dă întâietate luptătorilor față de cei care stau degeaba și lor le va o mare răsplată”. De asemenea, în Sura 2 Vaca : versetul 251, se spune: „Dacă Allah nu i-ar respinge pe unii oameni cu ajutorul altora, atunci pământul ar fi plin de stricăciune. Allah este stăpânul harului asupra lumilor”. *Djihâdul* este cerut tuturor musulmanilor cu scopul de „a se proteja împotriva comploturilor și conspirațiilor non-musulmanilor și pentru a face cuvântul lui Allah suprem așa cum ar trebui”. Înseamnă, tot conform aceleiași *fatwa*, „a opri inamicii lui Allah de a preveni accesul la această religie, precum și de a asigura granițele țărilor musulmane”. Pe de altă parte, „murind în *Djihâd* nu este un rău în sine deoarece nu există *Djihâd* fără morți. Dar dacă războaiele sunt afaceri lumești, ele ar trebui oprite și cauzele lor ar trebui evitate deoarece oameni sunt uciși în aceste războaie fără nici un motiv”. Deci oamenii ar trebui să depună toate eforturile pentru oprirea unor astfel de războaie: Sura 6 Vitele: versetul 82 „Cei care cred și cei care nu înveșmântează credința lor în nedreptate, vor afla trăinicia, căci ei sunt bine călăuziți”.

Au apărut întrebări ale tinerilor musulmani¹³ în ceea ce privește urmarea „căii lui Allah” și decizie de a face sau nu război: „Se spune că atunci când Ali a plecat în războiul de la Tabook, el întâi a făcut Dawar. De asemenea, când Sahabah a plecat la război cu Persia și Roma, el a făcut întâi Dawat și apoi război. Mă întrebam cum

¹² Anexa nr. 2.

¹³ Anexa nr. 3.

lucrurile se încheie cu război. Când necredincioșii nu cred că imediat ar avea loc un război? Și atunci de ce astăzi musulmanii nu merg în grupuri la țările non-musulmane și să facă același lucru?” Răspunsul îl prezintă *fatwa* cu numărul **91085** din anul 2006 și în care regulile care se iau la începutul sau pe timpul războiului respectă următoarea ordine graduală:

- musulmanul îi va cere non - musulmanului să adopte religia Islāmului;
- să plătească taxă de protecție;
- războiul este declarat.

Evidența celor menționate mai sus sunt narate de către **Buraydah**: "Când Profetul a ordonat unui lider să conducă o armată, se crede că el ar fi putut ordona personal să-i fie frică de Allah și să trateze musulmanii bine și s-ar părea că le-ar fi spus: Dacă vă întâlniți cu inamicul, ne-musulman, atunci spuneți-le lor următoarele trei lucruri, dacă ei acceptă una dintre cele trei condiții, acceptați-le și voi și nu spuneți nimic mai mult; chemații la Islām, dacă ei acceptă atunci acceptați și voi și nu le mai cereți nimic mai mult, dar dacă ei refuză cereți-le să plătească taxă. Dacă ei acceptă, atunci acceptați asta de la ei și nu le faceți rău, totuși, dacă ei refuză atunci cereți ajutorul lui Allah și luptați cu ei". Luând în considerare și Sura 9 Căința: versetul 29 „Războiți-vă cu cei care nu cred în Allah și în Ziua de Apoi, cu cei care nu socotesc oprit ceea ce Allah și trimisul său au oprit, cu cei care nu țin Legea Adevărată dintre cei cărora li s-a dat Cartea. Războiți-vă cu ei până vor plăti tributul cu mâna lor după ce au fost umiliți”, în această *fatwa* se consideră că războiul este ultima opțiune, după ce în prealabil li s-a oferit non-musulmanilor șansa de a adera la islam și a plăti taxa. În prezent despre ce taxă putem vorbi oare?

Conform prescrierilor din Coran, lupta împotriva agresiunii necredincioșilor asupra musulmanilor este sfântă însă motivarea actelor teroriste sinucigașe prin preceptele religioase musulmane reprezintă interpretări subsidiare ale unor secte islamice de esență fundamentalistă. Efectele acestor interpretări sunt proclamarea „*djihādului*” care are la bază „*fatwa*”, un îndemn la lupta împotriva necredincioșilor, inițiat de un lider religios.

Atentatele sinucigașe sunt privite de către fundamentalisti ca un act de sacrificiu personal – „*istihad*”, termen religios ce definește sacrificarea în numele lui Allah, spre deosebire de „*intihar*”, care se referă la sinuciderea din motive personale.

În cartea sa “Jihadul în islamul clasic și modern” (Princeton 1996), Rudolf Peters, profesor de drept islamic la Universitatea din Amsterdam observa: “Dificultatea doctrinei constă în existența unui singur stat islamic, care guvernează peste toată *umma* (comunitatea musulmană). Este de datoria acestei comunități să extindă teritoriul acestui stat pentru a duce sub conducerea lui cât mai mulți oameni cu putință. Scopul final este de a extinde teritoriul acestui stat pentru a aduce întregul pământ sub guvernarea islamului și pentru a-i înlătura pe necredincioși” (pag.3).

Mahomed a luptat cu păgânii, evreii și creștinii din Arabia Saudită până i-a învins și i-a forțat să accepte islamul. Ceea ce a făcut Mahomed este reflectat în ceea ce a gândit despre lupta și uciderea necredincioșilor: “Dar, când lunile sfinte au trecut, atunci luptați și omorați păgânii oriunde-i veți întâlni, apucați-i, impresurați-i și pândiți-i în toate modurile; dacă se pocăiesc, se vor ruga în mod regulat și vor face acte de caritate regulate, atunci deschideți drumul pentru ei” (Sura 9 versetul 5).

Mahomed a practicat ceea ce predica. El a pornit război împotriva inamicilor săi imediat ce și-a consolidat puterea în Medina. El a folosit sabia pentru a forța oamenii să accepte sistemul său religios și politic. Pentru Mahomed lupta a fost un mod de a-și practica religia: “ viața mea se află în umbra sabiei mele, iar cine nu va asculta ordinele mele va fi umilit și obligat să plătească Jizya (tribut)” (Hadith 4:162b).

Ceea ce este deosebit de important de reliefat este faptul că, indiferent de timpul în care au existat, și vor continua să existe persoane, grupuri de persoane sau chiar comunității care au o deosebită abilitatea în de a-și legitima acțiunile în fața comunității musulmane sau arabe. Într-o societate în care percepțiile religioase au o importanță atât de însemnată, precum civilizația musulmană, învățăturile grupărilor islāmiste sunt percepute, de anumite clase ale societății, ca adevăratele principii ale religiei islamice.

Deși mulți fac afirmații cu caracter de finalitate atunci vorbesc despre complexitatea problemelor cu care se confruntă în prezent lumea musulmană, în general, ca urmare a accelerării schimbărilor sociale și a apariției ideologiilor politico-religioase aflate în divergență fie cu conservatorismul ortodoxiilor tradiționale, fie cu îndrăzneala modernistă a regimurilor laice, acestea sunt, privite în realitate și cu extremă obiectivitate, „adevăruri spune pe jumătate”.

Djihâdul face parte din realitatea actuală. El este sursă de îngrijorare pentru unii, enigmă redutabilă pentru alții, în final el reprezintă un fel de provocare pentru gândirea occidentală care, pe baza erudiției orientaliste, a crezut vreme de peste un secol că acest fenomen a fost decodificat în toate dimensiunile sale.

Reacțiile de tot felul care au loc, în prezent, în lumea islamică, repun zi de zi în cauză o anumită viziune occidentală a Islamului, fondată cel mai adesea pe stereotipuri decât pe o cunoaștere adevărată. Tot ce știm sau credem că știm despre „Orient”, despre arabii și lumea musulmană pare să se destrame. Zilnic apar noi aspecte ale Islamului și al elementelor sale prin care se demonstrează lipsa de consistență a reprezentărilor convenționale.

Mutațiile care au loc în comunitatea islamică sunt încă departe de a fi percepute din exterior, mai ales de către occidentali, drept o etapă normală în evoluția acesteia către noi echilibre sociale și politice. Există prea des tendința de a vedea în efervescența actuală a lumii islamice o amenințare potențială pentru pacea și securitatea economică a națiunilor moderne. Acolo unde se poate, se încearcă chiar supralicitarea riscurilor violenței motivate de „războiul sfânt” - *djihâd*.

Dincolo de orice tipuri de turbulențe apare reacția de apărare față de modernitatea occidentală. Vehemența contestării civilizației occidentale vine din căutarea permanentă a autenticității prin apelul la izvoarele credinței și culturii islamice, pe baza unui discurs de tip fundamentalist.

Nu rareori apar cazurile când Islamul este sociat cu imagini barbare care nu fac decât să accentueze reprezentările depreciative la adresa musulmanilor. Nici pe plan politic nu lipsesc exagerările menite a stigmatiza regimurile musulmane: unele sunt apreciate drept excesive pentru ardoarea revoluționară, altele drept pietrificate pentru conservatorismul lor despotoc. Logica dură a intereselor naționale, o profundă disparitate de ordin cultural, o neîncredere pe cât de irațională, pe atât de înrădăcinată, nu lasă decât o marjă îngustă pentru o reală comunicare între aceste două mari arii de

civilizații¹⁴. Cu toate acestea, interdependența lor se înscrie în noua configurație a lumii, în virtutea legăturilor stabilite încă de pe vremea colonialismului.

Pentru a fi benefică ambelor părți, această necesară cooperare trebuie să se bazeze pe cunoaștere și recunoaștere reciprocă. Tot ce poate face implică o observație obiectivă și sinceră care să mobilizeze resursele inteligenței și ale inimii, condiție necesară pentru depășirea prejudecăților cultivate de o lungă tradiție culturală europocentristă.

Anexa nr. 1

Fatwa No. :	85330
Fatwa Title :	Settling conflicts
Fatwa Date :	12 Shawwaal 1423 / 17-12-2002
Question	
	What is the Islamic concept about conflict management (to solve the conflicts), on social life, economy and political issues in society especially in individuals what usually happened? Please, give me from Qur'an, Hadith and intellectual texts detailed answer on my e-mail.
Fatwa	
	Praise be to Allah, the Lord of the Worlds; and may His blessings and peace be upon our Prophet Muhammad and upon all his Family and Companions. Islam is the religion of Allah that He has chosen for His servants. It is a way of life which brings happiness and comfort to people if they follow it not only in this life but also in the Hereafter. Allah has put in Islam a solution to all problems and in various life aspects. Talking about this will take a long time. Islam, for instance, calls for justice and prescribes it among its obligations. It also forbids aggressions and oppressions. It emphasizes and calls for tolerance and forgiveness. Allah rewards the person who forgives and settles matters. Allah also urges the conflicting parties to return to Him and get the rule from Him, i.e. from the Qur'an and Sunnah. Allah Says: {And in whatsoever ye differ, the verdict therein belongeth to Allah. ...} [42: 10]. Allah also Says: {... and if ye have a dispute concerning any matter, refer it to Allah and the messenger if ye are (in truth) believers in Allah and the Last Day. ...} [4: 58]. The Sharia calls for mediation in settling conflicts. Allah Says talking about the spouses: {... appoint an arbiter from his folk and an arbiter from her folk. If they desire amendment Allah will make them of one mind. ...} [4: 35]. In addition, we would like to refer you to the book "Fundamentals of Dawa" written by Dr. Abd Al Karim Zeidane . In this book, the author talked about the Islamic political, economic, social systems. You will get in this book - if Allah wills - what will make you satisfied. There are also many other good references that deal with all aspects of life and all subjects you mentioned in your question including "The Islamic political system" by Dr. Munir Al Bayaty and "The Islamic economy" by Dr. Ali Saluss and many more. Allah knows best.
Answerer:	Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

Anexa nr. 2

Fatwa No.	85412
:	
Fatwa	World conflicts today

¹⁴ Merad Ali, *Islamul contemporan*, Editura Corint, București, 2003

Title :

Fatwa
Date : 09 Thul-Qi'dah 1423 / 12-01-2003

Question

In the world today there are so many conflicts and wars going on to those who are innocent, is there ever going to be a time when this will stop?

Is there anything other people can do to try to help overcome all these problems?

Fatwa

Praise be to Allah, the Lord of the Worlds; and may His blessings and peace be upon our Prophet Muhammad and upon all his Family and Companions.

The wars that take place between people are either for the sake of Allah or for the sake of the worldly affairs. So, if the war is for the sake of Allah it is called Jihad, which is a highly ranked act in Islam. Allah says: {Not equal are those of the believers who sit (at home), except those who are disabled (by injury or are blind or lame, etc.), and those who strive hard and fight in the Cause of Allâh with their wealth and their lives. Allâh has preferred in grades those who strive hard and fight with their wealth and their lives above those who sit (at home).... } [4:95]

Allah also says: {And if Allâh did not check one set of people by means of another, the earth would indeed be full of mischief.} [2:251]

This Jihad is required from all Muslims in order to ward off the plots and conspiracies of the non-Muslims and to make the word of Allah supreme as it should be. It is also a means to stop the enemies of Allah from preventing Dawah to this religion as well as a means to secure the borders of the Muslim countries. On the other hand, dying in Jihad is not a harm in itself as there is no Jihad without deaths.

But if the wars are for worldly affairs, they should be stopped and their causes should be avoided because people are killed in those wars for no good reason. People should do their best to stop such wars.

In fact, they should occupy themselves in worshipping their Lord, enjoining the good and avoiding the evil and should try to perform good deeds in order to enter Paradise and to be saved from Hell. Allah says: {It is those who believe (in the Oneness of Allâh and worship none but Him Alone) and confuse not their belief with Zulm (wrong i.e. by worshipping others besides Allâh), for them (only) there is security and they are the guided} [6:82]

Allah knows best.

Answerer: Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

Anexa nr. 3

Fatwa No. : 91085

Fatwa Title : How the decision of war is taken in Islam

Fatwa Date : 25 Thul-Hijjah 1426 / 25-01-2006

Question

It is said that when Ali went for the Tabook war, he did Dawah first. Also when Sahabah, Allaah be pleased with them, went for war with Persia and Rome, they first did Dawah and then war. I was wondering how things finalized to war. When non-believers did not believe immediately war took place? Then why today Muslims do not go in groups to non-Muslim countries and do the same thing? I want to know the details of how things finalised to war and why today Muslims are not doing the same thing.

Fatwa

All perfect praise be to Allaah, The Lord of the Worlds. I testify that there is none worthy

of worship except Allaah, and that Muhammad ﷺ is His slave and Messenger.

First of all, it should be mentioned that Ali ﷺ did not participate in the battle of Tabook, contrarily to what the questioner mentioned. Rather, he stayed in Madeenah by the order of the Prophet ﷺ. He ﷺ told him: "*Would you not be pleased to be with me like the status of Haaron (Aaron) from Moosaa (Moses), may Allaah exalt their mention, except that there is no Prophet after me.*" [Al-Bukhaari]

It might be that the questioner means the battle of Khyber in which the Prophet ﷺ sent Ali ﷺ to be in the front of the army, and he gave him the flag. [Al-Bukhaari and Muslim]

As regards how decisions were taken in a war, if he ﷺ fought the non-Muslims by himself, or appointed one of the Muslims [as a leader] to fight them, then he gives the non-Muslims a choice to choose between three things gradually:

- 1-To embrace Islam, [if they do not accept, then they have].
- 2- To pay protection taxes if again they do not want.
- 3- Then, war is declared against them.

The evidence for the above, is that Buraydah ﷺ narrated: "*When the Prophet ﷺ ordered a leader to lead the army, he would order him personally to fear Allaah and to treat the Muslims well...and would tell him: "If you meet your enemy, the non-Muslims, then call them to the following three things, if they accept any one of the three, accept it from them and do not ask them anything more; call them to Islam, if they accept it, then accept this from them and do not ask them more, ...but if they refuse, ask them to pay tax. If they accept, then accept this from them and do not harm them, however, if they refuse, seek Allaah's Help and fight them."*" [Muslim]

Therefore, the decision to opt for war is the last option after giving the non-Muslims a choice to choose between embracing Islam and paying tax. Allaah Says (what means): {*Fight those who do not believe in Allaah or in the Last Day and who do not consider unlawful what Allaah and His Messenger have made unlawful and who do not adopt the religion of the truth [i.e. Islam] from those who were given the Scripture, [fight them] until they give the Jizyah [tax] willingly while they are humbled.*} [Quran 9:29].

Allaah Knows best.

Answerer:

Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

IDEOLOGIA RĂZBOIULUI SFÂNT ÎN CĂRȚILE SFINTE, PRECUM ȘI ÎN ALTE RELIGII

Isabela ANCUT*

Last years opens the Pandora's box regarding the conflicts which are, more and more, fuelled by the present geopolitical cleavages. Re-appeared the question: it is possible the peaceful life together of civilisations which are extremely different from the cultural point of view, civilisations of which roots growth from values, traditions, principles and social rules which evolved under historic and social-space circumstances total different? It is like (similar to trying to find the answer to the question: who was first, the egg or the chicken?), trying to find which of the modern society should influence or not the other. It appear the question of which features and specificities of a civilisation came out in this situation, what is determinant in the social reactions of the members of that society. It is to observe that, talking about civilisations, we have to talk about space and/ or limits due to the fact that the civilisations are connected by spaces with almost-established limits, the coagulant factor of these limits being the religion. So, the religion won the ethnic fragmentation and territorial spaces or not?

Propunem un nou mod de abordare a problemei apariției, dispariției și, eventual, conexiunii problemei „războiului sfânt” în ceea ce numim, de comun acord, „cărțile sfinte”, respectiv analizarea relației istorice dintre cele trei „cărți sfinte” ale celor trei mari religii din punctul de vedere al constituirii textului. Cel mai simplu ar fi să analizăm evenimentele pornind de la Biblie și epoca sa.

Ușor de demonstrat, Iudaismul, Creștinismul și Islamul au rădăcini istorice, geografice, culturale și de revelație comune.

Biblia evreiască, pe care creștinii o numesc Vechiul Testament, scrisă în ebraică – cu excepția câtorva capitole sau versete care sunt în aramaică, limbă semitică asemănătoare cu ebraica – este cartea cu cele mai multe traduceri și cei mai mulți cititori din lume. Deși, la origine este cartea poporului evreu, ea este considerată „cartea universală”. Israel a păstrat și a transmis această carte străveche. Primii stăpâni ai lui Israel, fariseii, au primit-o ca pe cuvântul lui Dumnezeu cel viu. Cuvântul *Biblie* este de origine iudeo – helenistică și este, în fapt, o culegere de cărți; cuvântul ebraic „sfarim” (cărți) apare în Daniel (9,2) pentru a desemna ansamblul cărților sfinte. Elaborarea celor douăzecișipatru de cărți pe care le conține a fost eșalonată aproximativ între secolul XIII și al II-lea î.Ch.. Structura tripartită a acestui ansamblu de cărți este stabilită cu precizie de o denumire ebraică, respectiv termenul *TaNaKH* care indică împărțirea scripturilor în *Torah* (Torat Moshe: cele 5 cărți ale lui Moise, Pentateuhul), *Neviim* (Prorocii) și *Ketuvim* (Scrierile sau Hagiografele). Este o structură care corespunde celor trei momente istorice ale primirii cărților ca „Sfinte scripturi” (Kitve Kodesh).

Pornind de la *Torah* – spunem că, conform tradiției evreiești, Moise a primit *Torah*-ul pe muntele Sinai. Cuvântul „*Torah*” este folosit în Biblie în mai multe sensuri - legi individuale, grupuri de legi despre un anumit subiect, oracol profetic,

* Funcționar public, Ministerul Apărării

mesaj al unui profet, învățămintele unui preot. În cele din urmă, cuvântul va desemna, efectiv, întregul corp al legislației divine transmise prin Moise (Deuteronomul 4, 44 și 33,4; Maleahi 3,22). Evenimentul de pe muntele Sinai este considerat momentul întemeietor al formei finale a Pentateuhului, fiind întregită de inspirația ultimului redactor, asta dacă luăm în considerare, ca origine a textului unificat al acestuia, epoca preotului și scribului Ezdra, la întoarcerea din captivitatea din Babilonia și chiar unele scrieri din timpul lui Moise.

Urmașii lui Ezdra, numiți de tradiția rabinică „Marea Adunare” au observat că toate vorbele profeților – mari inspirați de Dumnezeu – au adus o lumină nouă necesară în înțelegerea mesajului „Torei lui Moise”. Fiecare dintre acești proroci, în felul său, îl îndemna pe Israel să se conformeze unui monoteism absolut, să se conformeze unei anumite conduite religioase și etice. Se va considera că profeția a încetat în secolul II î.Ch.² – fapt observat în Psalmi 74, 9: „semnele minunate așteptate de noi nu le-am văzut; nici un proroc nu avem și între noi nimeni nu știe până când va ține aceasta”. Cartea lui Daniel (partea a III-a a Bibliei) ne arată momentul în care termenul mai sus menționat se va împlini (Daniel 11, 31 și 12, 11) și anume: atunci când un cult idolatric („idolii pustiitorului”) va mânji la Ierusalim templul reclădit în care poporul evreu, deși trăind pe pământul său nu va trăi liber, conform Torei.

În literatura rabinică întâlnim termenul *Torah* pentru a desemna întreaga Biblie. Termenul este folosit, în acest sens, și în Noul Testament (Ioan 10, 34). Această desemnare arată că TaNaKH, în ansamblu, trebuie considerat Cuvântul lui Dumnezeu, ca un adevăr revelat prin *Torah Hashem* (Iezechiel 7, 10 și Psalmi 19, 8). Indiferent de gradul de sacralitate și de importanța pe care o are restul Bibliei pentru evrei, nu există nici o îndoială că, pentru evreii religioși, indiferent de tendință, *Pentatehul* este și astăzi venerat în mod deosebit, fiind considerat temelia credinței și existenței lor.

În capitolul VIII din *Neemia*, versetul 8 se spune „și ei citeau bucăți din cartea legii lui Dumnezeu, pe care le ticluiau, de se înțelegea ceea ce se citise”. Deci scribii, discipolii lui Ezdra, s-au dedicat acestei înțelegeri în ceea ce s-a numit „Marea Adunare”. Începând cu secolul II î.Ch., fariseii, cunoscuți și sub denumirea de Hahamim (înțelepții), s-au angajat într-o dublă activitate: interpretarea Scripturii și formularea legilor pentru ca faptele săvârșite în viața civilă și religioasă, la nivel individual și colectiv, să fie în acord cu această interpretare. Rabinii, urmași ai fariseilor, au continuat această dublă activitate. Timp de patru – cinci secole, învățăturile lor au fost transmise pe cale orală de la maeștrii la discipoli. Ele trebuiau să rămână orale și, deci, fluente și sincere, fără a fi confundate cu cuvintele din „Sfintele Scripturi”, în „Torah scrisă”. Dar fariseii își denumeau învățăturile „Torah orală” legată de „Torah scrisă” asigurându-se acesteia o garanție creatoare. Ei ajungeau până la Moise nu numai cu „Torah scrisă”, dar și cu „Torah orală”, transmisă apoi de proroci și de înțelepți. Abundența materialului și împrejurările istorice defavorabile (ocuparea romană a Iudeii, persecutarea evreilor, dispersarea lor) au obligat pe înțelepți să-și încredințeze învățăturile în scris, fără a dispărea „Torah orală”. Prima culegere a văzut lumina zilei în aprox. 200 d.Ch. fiind denumită

² Marile religii, coordinator Philippe Gaudin, Editura Orizonturi, Editura Lider, 1995, București, pp. 53 – 59.

„Michna”. Ea este scrisă în ebraică fiind împărțită în șase „tratate” și abordează toate domeniile existenței: religie, social, civil. Unele tratate (de exemplu *Maximele Patriarhilor*) reprezintă o colecție numai de principii și adagii fundamentale religioase și etice. Ele redau esența gândirii fariseice despre rugăciune, căință, prezența lui Dumnezeu.

În școlile din Țara Sfântă sau din Babilonia, generații de înțelepți s-au aplecat asupra „Mischnei” ca s-o comenteze și, astfel, să abordeze toate domeniile gândirii, faptele evreilor și non - evreilor din epoca lor. Ei au elaborat deci comentarii voluminoase care au fost scrise în secolul IV în Țara Sfântă și secolul V în Babilonia și care se numesc „Guemara”. Ansamblul format din „Michna” și „Guemara” constituie Talmudul. Există un *Talmud din Ierusalim* și un *Talmud din Babilonia*, cel din urmă fiind cel mai răspândit și cu mai multă autoritate decât cel din Ierusalim.

Creștinismul este religia „întemeiată pe învățătura, persoana și viața lui Iisus Christos”. Religia s-a născut în secolul I, în Imperiul Roman, conform mărturiei unor istorici latini precum Tacitus (55 - 120 d.Ch.), Suetoniu (70 – 128 d.Ch.) și un scriitor, guvernator al Britaniei, Pliniu cel Tânăr (61 - 114 d.Ch.). Un istoric evreu, credincios Romei, Flavius Joshephus (37 - 100 d.Ch.) a descris apariția și extinderea sa. Religia este cunoscută, de la origine până în zilele noastre, datorită discipolilor lui Iisus, scrierile elaborate de aceștia, respectiv: cele patru evanghelii de la Matei, Marcu, Luca, Ioan – despre viața, moartea și învierea lui Iisus – „Faptele Apostolilor” scrisă de Luca – despre începuturile Bisericii, forme de organizare, expansiune misionară, predici, activitățile lui Pavel și Petru, „Epistola către Evrei” – sinteze ce scot în evidență *Noul Legământ* pecetluit de Iisus, „Apocalipsa” lui Ioan.

Coranul recunoaște iudaismul și creștinismul prin însuși faptul că se consideră continuarea lor firească, prin nașterea lui din credința lui Avraam. Deși această carte sfântă critică anumite dogme creștine sau respinge anumite practici evreiești, ea nu pune la îndoială însăși autenticitatea mesajelor lor. Pentru *Coran*, această denunțare vizează ceea ce el numește interpretări eronate și nu bazele religiilor lor. Dimpotrivă, el confirmă veridicitatea ambelor religii. Într-un anumit fel, musulmanul este deci un monoteist ecumenic. În ceea ce privește credința musulmană, Dumnezeu a dezvăluit mesaje prin intermediul mai multor profeți aparținând diverselor epoci. Numărul mesagerilor este necunoscut, dar *Coranul* citează patru: al Tawrat (*Torah*), al Zabur (*Psalmii*), al Ingil (*Evanghelia*) și al Qur`an (*Coranul*).

Referitor la *Torah*, *Coranul* spune în versetul 44, surata 5:

„Am pogorât *Torah* care călăuzește și luminează, prin ea profeții supușii lui Dumnezeu fac dreptate evreilor”.

Referitor la *Evaghelie*, *Coranul* o menționează la singular *al Ingil*. Esențial însă, *Coranul* nu intră în detalii și nu face judecăți asupra acestora sau asupra evangheliștilor. Pentru *Coran*, *Evanghelia* este *Scriptura* care relatează despre învățătura lui Iisus, fiul fecioarei Maria, și despre viața sa :

„... Noi am mers pe urmele lor, trimițându-l pe Iisus, fiul Mariei, confirmând *Torah*, apărută înaintea lui. Noi am adus *Evanghelia* ce conține o bună călăuzire și o lumină, confirmând

Torah apărută înaintea lui pentru a-i călăuzi și a-i încuraja pe credincioși”.

Coranul citează și *Zabur-ul – Psalmii lui David* – care nu sunt o lege ce trebuie respectată, ci o lege pentru întărirea interiorului ființei. *Psalmii* sunt cânturi religioase de proslăvire a lui Dumnezeu. *Coranul* spune în versetul 163, surata 4:

„ ... și i-am dat lui David o psaltire”.

Cea de a patra carte citată în *Coran* este chiar *Coranul*, carte ce constituie autoritatea supremă în Islam, chiar dacă nu este singura.

Coranul, așa cum există în limba sa originală, atrage cititorul prin două aspecte: pe de o parte, cugetările intelectuale asupra sensului existenței, asupra vanității, prostiei și meschinăriei omenești, și pe de altă parte, frumusețea literară. *Coranul* este denumirea acțiunii verbului *qara`a*, care provine de la rădăcina *Q.R.* ` ai cărei derivați sunt omonime cu unul dintre aceste două sensuri: *protecție* sau *lectură*. *Coranul* spune în versetul 16, surata 75:

„Nu-ți mișca limba cu *Coranul* pentru a-i grăbi ancorarea. Nouă ne aparține gruparea sa și *qur`an-ul* sau, protecția când noi îl protejăm, urmează atunci *qur`an-ul* sau, lectura”.

Cuvântul *qur`an* înseamnă deci, în arabă, *lectură*.

Coranul mai are și alte denumiri, sinonime: *al Furqan* – despărțitorul binelui de rău – *al Kitab* – Cartea -, *al Mushaf* – Fila -, *al Ruh* – Spiritul.

Coranul se presupune că fost dezvăluit Profetului Mahomed timp de 23 de ani, fragmentat, pentru ca el și însoțitorii lui să poată învăța pe dinafară și să se poată obișnui treptat să exerseze recomandările sale în viața lor zilnică. După moartea sa, întreg *Coranul* era scris pe foi de palmier și pe oase. Hafsa (fiica celui de-al doilea calif) a primit însărcinarea conservării sale. În acea epocă, fiecare musulman avea propriile sale fragmente în care consemnase ceea ce aflase în mod direct de la Profet. Cele mai vechi manuscrise datează din anul 644, doisprezece ani după moartea Profetului și sunt denumite *Coranul din Uthman* sau *Vulgata*, prin analogie cu traducerea latină a *Bibliei*. Ele provin de la cel de al treilea calif care a luat, la Medina, hotărârea de a scrie un singur *Coran*, în mai multe copii identice, destinate mai multor regiuni devenite recent musulmane. În același timp, sute de persoane învățau pe dinafară *Coranul*. Cele două copii existente se află la Tașkent, respectiv la Istanbul.

Definițiile ce apar ca urmare a interpretării sau traducerii noțiunii de Islam sau musulman, statuează *Islamul* ca fiind ultima dintre religiile monoteiste, reprezentând mesajul lui Dumnezeu revelat profetului Mahomed, prin mijlocirea arhanghelului Gavril. Faptele reies foarte ușor și din observarea unor personaje sau evenimente comune atât evreilor, cât și creștinilor: versetul 133, surata 2:

„ .. când moartea se înfățișa lui Iacob, acesta le spuse fiilor săi: ”pe cine veți adora după moartea mea?” și ei spuseră: ” Îl vom adora pe dumnezeul tău și pe dumnezeul părinților tăi Avraam, Ismail și Isaac, un singur și unic Dumnezeu și noi suntem pentru El pe de-a întregul musulmani”.

`Islām este denumirea acțiunii ce are ca, complement pe *muslim*, al cărui verb *`aslama* provine de la rădăcina *SLM* ale cărui derivate gravitează toate în jurul cuvântului „mântuire”. *`Aslama* înseamnă a da ceva din toată inima, dar și a fi pătruns de pace, de pacea lui Dumnezeu. Conform *Coranului*, Islamul este adevărata religie, indiferent de profetul care a inițiat-o sau de epoca inițierii. *Coranul* afirmă în versetul 19, surata 3: „ religie, în ochii lui Dumnezeu, este de fapt islamul”

Toți cei care cred într-un Dumnezeu unic, conformându-se și supunându-se învățăturilor transmise de Moise, Iisus, Mahomed sau orice alt profet sunt, în concepția Coranului, musulmani indiferent dacă acesta se întâmplă înainte de revelația Coranului sau după aceea. Coranul afirmă în versetul 62, surata 2:

„Cei care au crezut (în mesajul lui Mahomed) evrei, creștini și sabeeni; cei care cred în Dumnezeu și în ultima zi fac fapte bune; aceștia își vor afla răsplata de la Domnul lor. Ei nu vor cunoaște teama și nu vor fi în suferință”.

În plus, pentru a fi musulman trebuie să crezi că Dumnezeu a vorbit oamenilor prin intermediul profeților, așa cum apare în *Coran*, Sura 4 versetul 63:

„Noi te-am inspirat așa cum i-am inspirat pe Noe și pe profeți după el și i-am mai inspirat pe Avraam, Ismail, Isaac, Iacob și pe cei doisprezece fii ai săi, la fel și pe Iisus, Iov, Iona Aaron și Solomon și noi i-am dat lui David o psaltire”.

Coranul citează aproape 114 profeți, deși mulți învățați ai Islamului contestă statutul de profet al unora dintre ei. *Coranul* afirmă existența unor profeți în afara descendenței biblice a *Legământului*, conform tradiției biblice, cum ar fi Ismail, Iov și cei necitați în *Biblie*, precum Shu`ayb, Salih, Hud, Mahomed.

Coranul menționează profeți cunoscuți de creștinism dar nerecunoscuți de iudaism, un exemplu fiind Ioan Botezătorul. *Coranul* citează numele lui Iisus de 25 de ori, începând cu apariția lui Ioan și predica sa din deșert în care anunță venirea lui Iisus, versetul 39, surata 3:

„Pe când el (Zaharia) se ruga stând în picioare în Sanctuar, îngerii strigară: Dumnezeu ți-l vestește Pe Ioan care va vesti un Cuvânt al lui Dumnezeu, el va fi Domn, va fi cast și va fi profet printre cei drești.”

În *Coran*, Iisus este cuvântul lui Dumnezeu întrupat; este duhul lui Dumnezeu, născut din fecioară. Până în acest punct *Coranul* coincide, în mare măsură, cu creștinismul. Dar ceea ce apare ca o schismă este faptul că, *Coranul* afirmă că Iisus este o creație a lui Dumnezeu, fără a defini precis natura sa, ci doar lăsând să se înțeleagă că este un profet, dar fiul Omului și nu fiul lui Dumnezeu.

Coranul îi cinstește și pe apostoli, ucenicii lui Iisus, fără a cita numele lor și fără a preciza numele lor, dar afirmă că cerul i-a inspirat, așa cum găsim în versetul 111, surata 5:

„Când noi le-am inspirat apostolilor: ”Credeți în Mine și în Mesagerul Meu!” și ei au spus: ”Noi am crezut, am dovedit că suntem musulmani”.

Originile Islamului, ca mișcare politico – religioasă, își găsesc fundamentul teoretic în textul sacru al *Coranului* - revelat lui Mahomed de către Allah prin intermediul îngerului Gebrail (Gabriel în religia creștină) și, practic, în acțiunea politico - militară a lui Mahomed, de a pune bazele primei comunități musulmane.

Islamul se consideră a fi un corp organizat de doctrină având propriile legi și ritualuri. Primul *Coran* a apărut pe timpul celui de al treilea calif, Uthman ibn Affan (644 - 656) ca rezultat al ordonării fragmentelor coranice revelate lui Mahomed și scrise ulterior pe diferite materiale de către discipolii săi sau păstrate în memoria acestora. Organizarea materialului a aparținut unei comisii formate din secretarul lui Mahomed, Zayd bin Thabit și altor trei locuitori ai Meccăi. Rezultatul muncii lor a fost un număr de exemplare a *Coranului* trimise la Medina, Basra, Kufa și Damasc. Conform unor *Hadithe* (Tradiții ale Profetului) fiecare dintre cei patru califi ar fi avut

inițiativa colectării fragmentelor coranice. Doctrina religioasă a Islamului este reprezentată de un ansamblu de noțiuni: monoteismul, credința în profetul Mahomed și credința în viața de apoi.

O analiză critică a surselor sale ridică, în mod automat, întrebarea: este Islamul o religie revelată sau doar o invenție a unui negustor iresponsabil sau, din contra, avid după putere? Istoricii recunosc faptul că sursele originilor, *Kur'an-ul*, *Hadithele* și *Sunna* sunt târzii. Din păcate pentru istoria Islamului de început și pentru viața fondatorului ei nu s-a păstrat nici o sursă contemporană. Cert este faptul că Mohamed a rămas în istorie ca fiind fondatorul unei noi religii și deci a unei comunități de credincioși (*'Umma*) care împărtășește aceeași doctrină religioasă și urmează aceleași reguli.

La o analiză atentă se poate observa, deci, influențele profunde pe care le-au avut iudaismul și creștinismul asupra formării credinței islamice și asupra activității misionare desfășurate de Profet, în mod special în alcătuirea concepției despre îngeri în Islam.

Omul credinței, credinciosul, va înțelege că prin prezența lor în corpul dogmatic și de credință a Islamului, îngerii nu fac altceva decât să confirme principala lor calitate, aceea de mesageri și purtători ai cuvântului lui Dumnezeu sau, pentru îngerii căzuți, calitatea de ispitori, de perturbatori ai relației din om și Dumnezeu.

Monoteismul promovat de Islam este intransigent față de concepția treimică referitoare la Dumnezeu, provădută de creștini.

Dominique Sourdel și a lui Janine Sourdel – Thomine definesc, printre altele, noțiunea de „Isa” ca fiind forma arabă a numelui lui Iisus în Coran. „Coranul nu admite natura divină a lui 'Isa, care este sclavul lui Dumnezeu, eventual „spiritul' (*rHh*) ce purcede din Dumnezeu, dar nu poate fi Dumnezeu³. Cu privire la moartea lui, Coranul adoptă teza docetistă potrivit căreia un dublu a fost substituit lui Iisus și răstignit în locul lui. Originea acestor învățături coranice este greu de precizat. Conform „Tradiției” musulmane, Muhammad ar fi întâlnit la hotarele Siriei un călugăr creștin, care ar fi recunoscut în el un viitor Profet, iar creștinii din Orient au folosit acest episod anecdotic pentru a declara că predicția lui Muhammad nu era decât o erezie creștină pornind de la vreun călugăr cu mintea rătăcită. Pe de altă parte, se știe că exista la Mecca un mic grup de creștini de condiție umilă. În orice caz, sînt greu de explicat, în prezent, cunoștințele deformate, dar totuși reale, pe care Muhammad le poseda despre anumite aspecte ale doctrinei creștine”. Sursa citată de cei doi francezi este cartea scriitorului M. Hayek, *le Christ de 'Islam*, (Paris, 1959.)

Una din opiniile lui Tariq Ali⁴ este că *Iudaismul*, *Creștinismul* și *Islamul* au început ca versiuni a ceea ce astăzi am putea numi mișcări politice. Politica și cultura perioadei respective au necesitat crearea unor noi sisteme de credință credibile, rezistente la opresiunea imperiilor sau pentru a uni un popor disperat sau amândouă.

³ Dominique Sourdel și Janine Sourdel – Thomine, „*Civilisation de l'Islam Classic*”, Editura Meridiane, 1975, vol. I, pp. 163-164.

⁴ Tariq Ali, *Ciocnirea fundamentalismelor – Cruciade, jihaduri și modernitate*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2003.

Dacă examinăm Islamul timpuriu, Profetul apare ca un lider vizionar iar victoriile sale sunt o demonstrație a programului său de acțiune.

Filozoful Bertrand Russel (1872 – 1970, laureat al premiului Nobel pentru literatură) a comparat Islamul cu bolșevismul susținând că amândouă au fost „practice, sociale, nespirtuale, preocupate să câștige imperii”. Opinia se poate aplica și perioadei primitive a religiei, dar apar dificultăți odată cu epoca lui Constantin cel Mare. Odată ce *Creștinismul* a devenit religia unui imperiu și a apucat-o pe calea propriilor cuceriri, evoluția sa a intrat într-un anumit tipar. Până în secolul XVI limbajul folosit de către victimele Inchiziției spaniole era la fel de războinic ca și cel al celor din procesele staliniste din anii 1935 – 1937. B. Russel a avut intuiția de a sesiza apropierea primelor decenii a Islamului de epoca iacobină (teroarea instituită de către Comitetul Salvării Publice ca organ al Convenției Naționale din Franța - 1793).

Mahomed a fost, pe rând, păstor, caravanier, șef de oaste și șef de stat. S-a căsătorit de multe ori, a avut mulți copii, a predicat timp de douăzeci și unu de ani, a făcut războiul și a murit în urma unei maladii când avea aproximativ șaiszeci și doi de ani. Viața devine importantă începând cu anul 622 când acesta a plecat de la Mecca la Medina marcând Hegira (*Hijrah* – în limba arabă). Un profet din secolul VII nu putea deveni un adevărat lider spiritual al unei comunități tribale fără a exercita conducerea politică și, în Peninsulă, să nu stăpânească elementele de bază ale călăriei, mânăirii sabiei și ale strategiei militare. Profetul-ca-politician este cel care a înțeles necesitatea amânării rupturii finale cu politeismul până nu este înconjurat de suficienți adepți. Odată ce a luat decizia declarării unui monoteism strict, Mahomed nu a mai făcut concesii. Dacă Biserica creștină a ales „compromisul” prin alegerea unei fecioare care a conceput un copil cu Dumnezeu, Mahomed a ales să se delimiteze de rivalul său monoteist și, simultan, să marginalizeze tentațiile oferite de acesta. Unicitatea patriarhului Allah a părut opțiunea cea mai atractivă, esențială nu numai pentru a demonstra slăbiciunea *Creștinismului*, dar și pentru a rupe definitiv legăturile cu practicile culturale dominante din Peninsulă, a rupe legăturile cu poliandria și cu un trecut cu descendenți pe linia maternă. Imboldul spiritual al lui Mahomed a fost, parțial, stimulat de pasiunile socio-economice, de dorința de a consolida poziția comercială a arabilor și de nevoia de a impune un set de reguli comune. Viziunea sa îngloba o confederație tribală unită prin scopuri comune și loială unei singure credințe care, din necesitate, trebuia să fie nouă și universală. Islamul a devenit liantul utilizat de către Mahomed pentru a uni triburile arabe. Odată îndeplinit visul său în ceea ce privește unitatea tribală, liderii musulmani s-au trezit la conducerea unor mari imperii trebuind să improvizeze noi reguli.

Indiferent de dată, prescripțiile coranice, deși destul de amănunțite în anumite domenii, nu au fost suficiente pentru a asigura un cod complet de conduită socială și politică necesară pentru asigurarea hegemoniei islamice în țările cucerite, din ce în ce mai multe. Așa a apărut *Hadith* – zicerile Profetului sau a însoțitorilor lui. Profetul dăduse, deja, un decret de autonegare, de repudiere a puterii de înfăptuire a miracolelor. Noua religie însă nu a rezistat tentației de a intra în competiție cu Creștinismul.

Noua religie a avut ca rezultat și crearea de noi tradiții și meserii, fapt care a dus la crearea unor înscrisuri ce povestesc despre aceste întâmplări. Povestirile însă au

determinat și certuri în ceea ce privește originalitatea unora dintre aceste tradiții, fiecare dinte facțiunile, sectele sau schismele rivale din interiorul Islamului încercând să recruteze învățați care să le susțină cauza.

Conform lucrării domnului profesor dr. Viorel Panaite⁵, noțiunea de „*război religios*”, care legitima cucerirea și prada ca fiind realizate în numele lui Dumnezeu, este la fel de veche ca și noțiunea de divinitate la oameni. În analiza domniei sale, conflictele armate declanșate între creștini și musulmani au avut, întotdeauna, cauze de ordin politico – militar și economico – financiar, cele religioase devenind cauze secundare sau chiar terțiare.

Și totuși achiesăm la opinia conform căreia religiile poartă în ele, adânc înrădăcinate, germenii războiului. Motivul: religiile cu vocație universală tind să atragă omenirea, fiind larg răspândite. În momentul în care Isus își părăsește discipolii pentru ase ridica la cer, el le spune (conform apostolului Matei, XXVII, 19 - 20): „Duceți-vă și faceți ucenici din toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și Fiului și al sfântului Duh, și învățați-i să păzească tot ce v-am poruncit”, iar potrivit apostolului Marcu (XIV, 15 - 16): „Duceți-vă în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la orice făptură. Cine va crede și se va boteza va fi mântuit, cine nu va crede va fi osândit”. Există puține texte neo-testamentare menite să indice mijloacele prin care trebuie realizate aceste deziderate. În realitatea, creștinismul a recurs foarte des la război religios, la intoleranță și persecuție, în timp ce Coranul, care propovăduiește expansiunea prin forța armelor, a pus-o în practică mult mai puțin. Paradoxal, găsim *fatwa*⁶ (un exemplu ar fi cea cu numărul **85412** din anul 2003, ale „Centru pentru Fatwa” de la Cairo) conform căreia războiul dintre oameni sunt „de dragul lui Allah sau de dragul lumii afacerilor”, acestea numindu-se, dacă sunt de dragul lui Allah, Jihad.: În Sura 4 Femeile: versetul 95, Allah spune: „Credincioșii care se feresc să lupte – în afară de cei oropsiți – și cei care luptă pentru calea lui Allah cu bunurile și fapăturile lor nu sunt deopotrivă. Allah le dă întâietate celor care luptă cu bunurile și fapăturile lor asupra celor care se feresc să lupte. Allah a făgăduit tuturor bunătăți, însă Allah le dă întâietate luptătorilor față de cei care stau degeaba și lor le va o mare răsplată”. De asemenea, în Sura 2 Vaca : versetul 251, se spune: „Dacă Allah nu i-ar respinge pe unii oameni cu ajutorul altora, atunci pământul ar fi plin de stricăciune. Allah este stăpânul harului asupra lumilor”.

Ambiția comună a celor trei religii de a-i atrage pe toți oamenii poartă acel germen decare vorbeam mai devreme și care, mai devreme sau mai târziu, trece de la nivelul controverselor la confruntarea armată, cu atât mai mult, cu cât credincioșii erau vecini. Dacă în fiecare secol au existat buni creștini, *Creștinătatea*, în ansamblul ei nu a procedat astfel. Luptând cu arma în mână, și când se apăra, și când se implica într-un război drept – dacă se poate vorbi despre un astfel de război – târându-i pe oameni în sclavie, masacrându-i cu ferocitate dușmanii, creștinii au ignorat porunca lui Christos de a-și iubi aproapele. Nu au rămas fideli religiei lor uneori trădând-o cu totul.

⁵ Panaite Viorel, *Pace, război și comerț în Islam*, Editura All, 1997, p. 84.

⁶ Anexa nr. 7.

Nu putem afirma nici că noțiunile de iubire și iertare nu există în Coran, dar ele se pierd în mulțimea de texte și par cel puțin inconsistente în comparație cu îndemnul la violență și răzbunare. Nu putem afirma nici că musulmanul nu aspiră la starea de pace dar este obligat să renunțe la aceasta pentru a răspunde datoriei sale de a face război: „Nu faceți pace când voi sunteți cei puternici” (Sura XLVII, versetul 28). Pacea se află mai mult în cer decât pe pământ, ca recompensă pentru cei drepti care se vor bucura de ea după moarte.

În Coran există nu mai puțin de două sute cincizeci de versete care glorifică „războiul sfânt”. Chiar dacă unele dintre ele au fost interpretate, începând cu secolul IX, ca fiind îndemnuri la străduință asupra propriei persoane, la lupta cu sinele, este incontestabil faptul că, în marea majoritate a cazurilor, versetele au ca obiect lupta armată. În foarte multe dintre texte nu există nici cea mai mică ambiguitate: „Luptați pe calea lui Allah împotriva acelor care se luptă cu voi” (Sura 2, versetul 190). Aceste chemări la luptă, moarte, la convertire par a veni în contradicție cu versetul care declară: „Nu este silire la credință” (Sura 2, versetul 256) sau cu cel care afirmă: „Dacă Domnul tău ar fi vrut, toți cei cu trăire pe pământ ar fi fost credincioși. Oare tu îi silești pe oameni să fie credincioși ?” (Sura 18, versetul 28).

Să mori în luptă, să-ți sacrifici viața pentru triumful Islamului înseamnă să-ți asiguri mântuirea eternă, să intri în paradis: „Nu spuneți că cei care sunt uciși pe calea lui Allah sunt morți. Dimpotrivă, ei sunt vii” (Sura 2, versetul 54).

Musulmanii care folosesc violența, războiul și terorismul pentru „promovarea” cauzei lui Allah pretind, în mod legitim, că urmează exemplul și învățăturile profetului lor, Mahomed.

În cartea „Djihâd: Originea războiului sfânt în Islam” (publicată de către editura Universității Oxford în 1999), Reuven Firestone scria: „Erudiții musulmani au venit cu concluzia că versetele privitoare la război au fost revelate în relație directă cu nevoile istorice ale lui Mahomed în timpul misiunii sale profetice. La începutul carierei sale profetice în Mecca, când era slab și avea doar câțiva urmași, revelația divină a încurajat evitarea unui conflict fizic {...} După intense persecuții care au determinat pe Mohamed și pe urmașii săi să emigreze la Medina, ei au fost lăsați să se angajeze într-un război de apărare. Cum comunitatea musulmană a crescut în putere, mai târziu revelațiile au lărgit condițiile în care se putea porni un război, până când s-a considerat că războiul împotriva ne-musulmanilor poate fi pornit în orice timp, fără vreun pretext și în orice loc” (pag.50).

Conform profesorului Alfred Morabia⁷, punctul de cotitură în trecerea de la Profetul avertizator la Profetul înarmat și apariția ideii de „război sfânt” este reprezentat de a doua înțelegere de la Akaba (622), cunoscută sub numele de *Bay'at al-harb* („Jurământul de alianță pentru război”) și apreciată a fi „premier aspect guerrier donné à l'Islâm naissant”. Tradiția biografică afirmă că între primul acord de la Akaba (621) și cel de-al doilea, Allah l-ar fi îndemnat pe Trimisul Său să răspundă la violență prin violență. Acesta a fost timpul când Mahomed i-a instruit pe discipolii săi să se apere prin lupte și crime. Un exemplu despre această învățătură se găsește în Sura 22 versetele 39 - 41, unde este dată permisiunea pentru angajarea în lupte de

⁷ Morabia Alfred, *Ğihad*, p. 67.

apărare: “Celor care se află în război le este dată permisiunea (de a lupta), deoarece li s-a făcut nedreptate și într-adevăr, Dumnezeu este mai puternic...” Din nou, în Sura 22 versetul 58 sunt promise recompense pentru cei care mor în Djihâd: “Acelora care își părăsesc casele pentru cauza lui Dumnezeu și mor pentru aceasta, El le va da într-adevăr buna îngrijire.” Promisiunea paradisului pentru aceia care mor luptând pentru Allah a inspirat de-a lungul secolelor nenumărați musulmani să devină martiri pentru credința lor.

La câteva luni după obținerea permisiunii de a lupta pentru auto-apărare, Mahomed își învață discipolii că războiul este o obligație religioasă. La început inamicii au fost închinătorii la idoli din triburile koreish din Mecca, dar mai târziu au fost evreii și creștinii care nu l-au acceptat pe Mahomed ca profet. Această învățătură o găsim în multe versete ale Coranului. De exemplu, în Sura 2 versetul 186, se da comanda de a lupta până când persecuția va înceta și islamul va fi întărit: “Luptați pentru cauza lui Dumnezeu cu aceia care vor să se lupte cu voi, dar nu călcați limitele. Pentru că Dumnezeu nu-i iubește pe cei care fac fărădelege. Omorâți-i oriunde îi veți prinde și goniți-i de acolo; pentru că oprimarea este mai rea decât lupta”. În Sura 2 versetul 213, musulmanilor li se ordonă să lupte pentru cauza lui Allah chiar dacă nu sunt de acord cu acest lucru, deoarece Allah știe ce este mai bine pentru ei. : “Războiul vă este orânduit și vouă nu vă place. Dar poate că urâți tocmai ceva bun pentru voi și iubiți ceva ce este rău pentru voi. Dar Dumnezeu știe și nu voi.” Această declarație vor însemna, mereu, pentru un musulman devotat care urmează învățăturile Coranului, că lupta pentru înaintarea cauzei islamului este o obligație divină care nu poate și trebuie să fi ignorată.

În alt verset (12:13) din Sura 8, musulmanii sunt instruiți să taie degetele și gâtul acelor care se opun lui Dumnezeu și să nu întoarcă niciodată spatele necredincioșilor: “Amintiți-vă că Dumnezeu a inspirat îngerii (și le-a dat mesajul): <Eu sunt cu voi! Da-ți putere celor ce cred. Eu voi arunca teroarea în inimile necredincioșilor. Tăiați-le gâturile și toate vârfulurile degetelor ! Aceasta pentru că s-au luptat cu Dumnezeu și cu trimisul Său. În orice luptă împotriva lui Dumnezeu și trimisului Său, Dumnezeu este categoric în pedeapsă. O, voi care credeți! Dacă întâlniți necredincioși gata de luptă, nu le întoarceți niciodată spatele. Dacă cineva le întoarce spatele într-o astfel de zi – exceptând cazul în care este o strategie de război sau retragerea la trupă (la propria trupă), atrage asupra lui mânia lui Dumnezeu și locuința lui va fi iadul. Rău este drumul încolo. Nu voi i-ați ucis, ci Dumnezeu.” Instrucțiunile sunt clare. În luptă, nu mai trebuie să stai pe gânduri. Soldații musulmani trebuie să-și ducă misiunea la capăt, scopul acestor amputări este de a face victimele incapabile să mai lupte vreodată.

Etapa finală a învățăturilor lui Mahomed despre război s-a dezvoltat după ce acesta a cucerit Mecca în anul 630. Cei mai mulți dintre păgânii care locuiau în Mecca au devenit musulmani. În acest timp Mahomed a devenit capabil să preia controlul orașului și să curețe Ka`aba (templul sacru) de cei 360 de idoli care se aflau aici. În acest moment Mahomed a înțeles că iudeii și creștinii nu îl vor accepta ca profet, așa că ei au devenit parte a listei de dușmani care trebuiau cucerți. Așadar războiul nu a fost pentru multă vreme unul de apărare, ci un djihâd agresiv împotriva tuturor

necredincioșilor. Aceasta este învățătura finală a Coranului care este încă în vigoare astăzi și care a inspirat acte de terorism.

Există câteva texte care ordonă războiul ofensiv împotriva păgânilor, iudeilor și creștinilor. Printre acestea, Sura 9 versetul 5 iese în evidență prin porunca sa explicită de ucidere a necredincioșilor. “Dar, când lunile sfinte au trecut, atunci luptați și omorați păgânii oriunde-i veți întâlni, apucați-i, impresurați-i și pândiți-i în toate modurile; dacă se pocăiesc, se vor ruga în mod regulat și vor face acte de caritate regulate, atunci deschideți drumul pentru ei; căci Dumnezeu este iertător și milostiv”. Cea mai bună cale a oamenilor de a-și salva viața a fost să renunțe la religia lor și să adopte religia islamului. În același capitol, Sura 9 versetele 29 - 31, musulmanilor li se poruncește să lupte împotriva iudeilor și creștinilor până când aceștia se vor supune.

Învățăturile Coranului cu privire la folosirea sabiei pentru înaintarea cauzei islamului trebuie relaționate cu colecția de tradiții Hadith care se concentrează asupra învățăturilor lui Mahomed. Mahomed a spus: “ O singura încercare (de luptă) pentru cauza lui Allah, dimineața sau seara, este mai bună decât lumea și tot ce este în ea” (Sura 4 versetul 50), dar și “paradisul se află sub umbrele săbiilor” (Sura 4 versetul 73). Pentru Mahomed, lupta pentru cauza lui Allah a fost un mod de viață. El a menționat în Sura 4 versetul 162b: “ viața mea se află în umbra sabiei mele, iar cine nu va asculta ordinele mele va fi umilit și obligat să plătească Jizya”. Jizya este tributul plătit de către oamenii subjugăți în schimbul dreptului lor la supraviețuire. Profetul afirmă în Sura 4 versetul 196: “Mi s-a ordonat să lupt până când oamenii vor spune <nimeni nu are dreptul la închinare decât Allah și oricine spune [nimeni nu are dreptul la închinare decât Allah], averea și viața lui vor fi salvate de către mine în afara legii islamice, iar socotelile lui vor fi față de Allah (fie de pedeapsă, fie de iertare)”. Putem imediat interpreta că musulmanii au de luptat cu ceilalți oameni până când aceștia vor deveni musulmani.

S-au putut observa și demonstra că etapele evoluției învățaturii din Coran despre “războiul sfânt” (djhâdul), de la etapa necombatantei, la permisiunea luptei de apărare și apoi la obligativitatea acesteia și până la războiul ofensiv permis în orice timp.

În articolul “Djihâd” din cadrul Enciclopediei Brill a Islamului, autorul scrie: “ Djihâdul este o datorie. Acest precept este întâlnit în toate sursele. Este adevărat că în Coran se găsesc texte divergente, chiar contradictorii. Acestea sunt clasificate de către doctrină, cu excepția anumitor detalii, în patru categorii succesive: cele care poruncesc iertare pentru ofensele aduse și încurajează invitarea la islam prin convingere pașnică; cele care ordonă lupta pentru apărare împotriva agresiunii; cele care ordonă inițiativa în atac, dar nu permit lupta în timpul celor patru luni sfinte; cele care ordonă inițiativa pentru atacul absolut, în orice timp și în orice loc..... În concluzie, aceste diferențe corespund etapelor de dezvoltare a concepțiilor lui Mahomed și a modificărilor de acțiune rezultate din circumstanțe particulare; perioada Mecca, în timpul căreia Mahomed s-a supus unor învățături morale și religioase și perioada Medina în care, devenind liderul unei comunități politico-religioase, este capabil să își asume lupta împotriva celor care nu doresc să se alăture comunității și să se supună autorității lui. Doctrina susține ideea conform căreia textele de mai târziu le abroga pe cele anterioare și contradictorii, în final cele din categoria târzie rămânând

indubitabil valabile” (pag.538). Învățații musulmani cunosc și și-au însușit doctrina sub numele de “legea abrogării”. În acord cu această doctrină, versetele de mai târziu, “versetele sabiei” depășesc vechile “versete ale iertării”. Aceasta înseamnă că, în mod gradat, Mahomed a acceptat djihâdul militar ca pe o esențială strategie de promovare a expansiunii islamice. Trebuie să ținem seama că Mahomed nu a fost doar un lider religios, ci și un comandant militar care a ordonat războiul împotriva dușmanilor săi imediat ce și-a consolidat puterea și și-a dezvoltat forța de luptă.

Cea mai convingătoare dovadă că Mahomed i-a învățat pe discipolii săi să înainteze cauza lui Allah prin folosirea sabiei este oferită de exemplul succesorilor săi imediat cunoscuți sub numele de califi. Ei au continuat puternicul lui fanatism în neînduplecatul război pentru cucerirea creștinilor, iudeilor și păgânilor. Într-un timp relativ scurt, musulmanii au format un imens imperiu.

O comparație între învățăturile Coranului și acelea ale Bibliei în legătura cu folosirea violenței arată deosebiri fundamentale care există între *Islamism* și *Creștinism*. Am descoperit că *Islamul* este o religie violentă, deoarece Coranul propovăduiește războiul sfânt (djihâdul) pentru a forța oamenii să se supună sistemului său politic și religios. O religie care recurge la violență pentru a-și impune învățăturile asupra celorlalți poate fi cu greu numită “religie”, deoarece o adevărată religie presupune închinare față de Dumnezeu și respect față de semenii. Ar fi mai potrivit să etichetăm religiile violente ca fiind “organizații teroriste”.

Eticheta de “religie violentă ” nu se aplică doar Islamului, ci și bisericilor creștine care în anumite perioade ale istoriei au devenit violente. De exemplu, în timpul Evului Mediu, Biserica Catolică a devenit o formidabilă “organizație teroristă”, care a organizat cruciade pentru exterminarea musulmanilor, evreilor și așa numiților “eretici”. Biserica Catolică a terorizat popoarele din vestul Europei, mai ales în timpul Inchizitiei. Aceasta era un tribunal care mergea din loc în loc, căutându-i pe “eretici” pentru a-i interoga, tortura și executa în cazul în care nu renunțau la convingerile lor.

Recent, Papa și-a cerut scuze pentru atrocitățile cumplite comise de Biserica Catolică atunci când aceasta a devenit “organizație teroristă” implicată în subjugarea musulmanilor, evreilor, disidenților religiosi și a creștinilor ortodocși greci. Este puțin probabil că liderii religioși musulmani să urmeze exemplul Papei și să-și ceară scuze pentru nenumarații nevinovați care au fost masacrați în timpul celor o mie de ani de expansiune teritorială. Dacă ei cred cu adevărat că Islamul este o religie iubitoare de pace, atunci ei au obligația morală de a-și exprima părerea de rău pentru uciderea a milioane de oameni nevinovați care au refuzat să se supună credinței și conducerii islamice.

Mulți catolici ar fi îngroziți la citirea celor scrise de Toma d’Aquino, cel mai influent teolog catolic, în *Summa Theologica*, despre exterminarea ereticilor. El scria: “ Cu privire la eretici trebuie observate două elemente: unul, cu privire la ei, celălalt cu privire la Biserică. De partea lor este păcatul, pentru care nu numai că trebuie să fie îndepărtați din Biserică prin excomunicare, ci și îndepărtați din lume prin moarte. Pentru că este mult mai grav să corupi credința care însufletește sufletul, decât să falsifici bani pentru viața trecătoare. Așadar dacă falsificarea de bani și alte rele sunt imediat condamnate la moarte de către autoritatea seculară, cu atât mai mult ereticii,

imediat ce au fost găsiți vinovați să fie nu numai excomunicați, ci și condamnați la moarte” (Intrebarea 11, articolul 3). Această „învățătură catolică fundamentală conform căreia “ereticii”, dacă nu retractează, trebuie nu doar excomunicați, ci și exterminați, se întâlnește în multe documente ale Inchiziției. Când imoralitatea acestor învățături este demascată, mulți catolici le resping deschis, alegând în schimb să accepte învățătura Evangheliei: “iubiți pe vrăjmașii voștri și rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc”.

Ce este adevărat pentru catolici trebuie să fie adevărat și pentru musulmani.

A treia „religie cu carte”, iudaismul, are proprii săi războinici - fundamentalisti religioși. Din punct de vedere politic cele mai semnificative grupuri sunt acelea care recurg la ideologia religioasă în disputele cu arabii. De exemplu, „Gush Emunim”, o mișcare militantă religioasă conservatoare a fost inițiată după înțelegerea dintre Egipt și Israel din 1978, de la Camp David, (înțelegere care a avut ca rezultat pierderea deșertului Sinai). „Gush Emunim”, ca și alte grupuri (cum ar fi organizația „Kach” a rabinului Meir Kahane) se împotriva cu argumente religioase retrocedării teritoriului către Egipt. S-a reclamat faptul că entitatea biblică „Eretz Israel” era mai vastă decât statul evreu contemporan și retrocedarea oricărui teritoriu către arabi, non-evrei, era împotriva „voinței Domnului”, după cum este revelat în Biblie. Rabinul Meir Kahane, membru al Extremei drepte din Israel, asasinat la New York în 1990, afirma că ”nu există mai multe mesaje în iudaism. Există doar unul. Și acest mesaj este să faci ceea ce vrea Dumnezeu. Uneori Dumnezeu vrea ca noi să mergem la război, alteori vrea să trăim în pace... Dar există numai un singur mesaj: Dumnezeu a vrut ca noi să venim în această țară și să întemeiem un stat evreiesc”.

Unii oameni încearcă să justifice recentele acte de terorism apelând la imaginile de violență din Biblie, în timp ce alții argumentează că recentele acte de violență în numele lui Allah împotriva necredincioșilor ostili Islamului nu se deosebesc de violențele vechiului Israel sau cele ale liderilor bisericii medievale. În aceste cazuri, violența a fost folosită pentru a-i ucide pe cei care erau considerați dușmani ai lui Dumnezeu. Woodward, într-un articol apărut în Newsweek apelează la istorisirile violente din Biblie, afirmând: “ Și Biblia prezintă relatări de violență comisă în numele Domnului. Dumnezeu prezentat în primele cărți ale Bibliei este într-adevăr nemilos în sprijinul pe care îl acorda israeliților, înecându-i în mare pe dușmanii acestora”.

Argumentul că violența prezentată în Coran nu este diferită de cea pe care o găsim în Biblie este, de obicei, folosit pentru a disculpa recentele acte de violență. De exemplu, într-un alt articol publicat în Newsweek și intitulat “ De ce ne urăsc: rădăcinile urii Islamului – ce putem face“, profesorul musulman Freed Zakaria scria: “ Istoricii Paul Johnson argumenta că Islamul este, în mod intrinsec, o religie intolerantă și violentă. Alți învățați nu sunt de acord, punctând faptul ca Islamul condamnă masacrarea nevinovaților și condamnă sinuciderile. Nu se va rezolva nimic prin căutarea “adevăratului Islam” sau prin menționări ale Coranului. Aici putem găsi condamnări ale războiului și incitări la luptă, minunate expresii de toleranță și imagini aspre împotriva necredincioșilor. Menționările lui ne spun adeseori mai multe lucruri despre persoana care a selectat pasajele decât despre Islam. Fiecare religie este compatibilă cu ce este mai bun și ce este mai rău în ființa umană. De-a lungul istoriei

sale, creștinismul a sprijinit Inchiziția și anti-semitismul, dar și drepturile omului și bunăstarea socială.”

Este aceasta o apreciere corectă a învățăturilor Coranului și Bibliei? Învățăturile Bibliei cu privire la violență nu se deosebesc de cele ale Coranului?

Pentru un occidental întrebările par cel puțin neverosimile. Și totuși, aceste întrebări își găsesc răspunsul și justificarea în alte *fatwa*⁸, precum cea cu numărul **85577** din anul 2003

Citându-se Sura 4 Femeile: versetul 165 „Noi le-am dezvăluit profeților să vestească și să predice că, după venirea profeților, oamenii nu mai au nici o pricină să se împotrivescă lui Dumnezeu”, și Sura 21 Profeții: versetul 25 „Noi n-am trimis înaintea ta nici un trimis căruia să nu i-o fi dezvăluit: Nu este Dumnezeu afară de Mine. Mie închinați-vă” se interpretează că există multe secole între profetul Adam și Noe și oamenii erau deja pe calea religiei așa cum s-a notificat de către Ibn Hibban, Al-Hakim și Al-Tabarani din Abu Umamah. Deci Dumnezeu a trimis pe pământ mulți mesageri, precum Moise pentru poporul evreu pentru a-i aduce pe calea dreaptă a credinței monoteiste. În opinia menționată în *fatwa*, după moartea lui Moise, poporul evreu și-a schimbat religia, distorsionând Cartea lor sfântă – „Torah”. Faptul se justifică prin menționarea Surei 2 Vaca: versetul 79 „Vai celor ce scriu Cartea cu mâinile lor, apoi spun: Aceasta este de la Dumnezeu! Și o vând pe preț mărunț. Vai lor pentru ceea ce mâinile lor au scris!”. În *fatwa* se interpretează Sura 9 Căința: versetul 31 prin faptul că evreii și creștinii au decis ca rabinii și călugării lor să le fie lideri, în afara lui Dumnezeu, ascultându-i în lucrurile pe care ei le făceau, legale sau mai puțin legale, după propriile dorințe. „Apoi Dumnezeu l-a trimis pe Iisus cu mesajul său pentru toți copiii lui Israel. În Sura 5 Masa: versetul 46 se spune „Noi l-am trimis, pe urmele lor, pe Iisus, fiul Mariei, ca să întărească cele dinaintea lui din Tora. Noi i-am dăruit Evanghelia drept călăuzire și Lumină ca să întărească cele dinaintea lui din Tora; călăuzire și predică pentru cei temători”.

În continuarea *fatwalei* se prezintă diferențierea existentă între cele trei religii, punându-se extrem de mare accent pe faptul că Islamul este singura religie nedistorsionată, încercările de acest fel eșuând încă din secolul XIV. „Musulmanul crede, de asemenea, că evreul și creștinul nu sunt pe calea dreaptă deci cel ce crede că religia iudaică și cea creștină sunt religii în sine se înșală, considerând un fals ca adevăr. Cu toate acestea că, creștinii și evreii sunt rătăciți, musulmanii nu îi urăsc și nici nu-i forțează să devină musulmani. Dar islamul impune un anumit contract pentru a conviețui lângă musulmani fără probleme”.

⁸ Anexa nr. 12.

DILEMA CONTEMPORANĂ A OPERAȚIILOR DE STABILITATE ȘI RECONSTRUCȚIE

Pascu FURNICĂ*

This study identifies the contemporary dilemma of the stability and reconstruction operations carried out by international institutions in order to solve the increasing problem in the modern world, namely internal conflicts. The identified dilemma is related to the end-state which is taken into consideration during the planning process: either sustainable peace.

In order to be able to find a solution to this dilemma, the study proposes a typology, updated to the current situation, based on the fact that the evolution of the international security environment after the end of the Cold War is much more dynamic than the era of bipolar balance. It proposes the two new types of operation, the operations in support of new states creation and the recognized, but not mandated operations.

Finally, the study concludes that using the sustainable security as a end-state, it increases the effectiveness of the international institutions responsible to maintaining the world peace, but also increases the level of cooperation between these institutions with the regional ones (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), the specialized ones (World Bank, IMF) and national organizations that were created with the purpose to support international development (USAID, UK Foreign and Comenwelth Found, etc.).

I. Care este dilema și cum este identificată

Așa cum izbucnirea războiului civil este cauzată de destrămarea autorității statului, pacea după astfel de conflicte este rezultatul unor operațiuni desfășurate de comunitatea internațională pentru a o instaura. Dar, ca și conflictele, soluțiile pentru rezolvarea lor trebuie individualizate în conformitate cu condițiile specifice care au dus la izbucnirea acestora. Lester Pearson, laureat al Premiului Nobel pentru pace, spunea cu ocazia decernării premiului Nobel pentru Pace, în 1957:

„Ideea unei forțe internaționale de pace pare irealizabilă, până la absurdă, astăzi. Am făcut totuși un pas în crearea uneia printr-o decizie internațională în criza legată de Canalul Suez. Nașterea acestei forțe a fost neașteptată și prin cezariană, iar părinții neexperimentați. Oricum, a fost creată și a fost dislocată în operație. Acesta a fost începutul. Dacă pe această fundație nu construim ceva permanent, vom ignora realitatea încă o dată. Oare acum vom învăța ce trebuie?²

De fapt, anii de după 1960 au arătat că, totuși, în ciuda scepticismului lui Pearson, comunitatea internațională a învățat cel puțin că este responsabilă cu menținerea unui climat de pace.

Organizația Națiunilor Unite a început să se implice din ce în ce mai mult în astfel de conflicte, astfel îndeplinindu-și una dintre misiunile ce și le-a asumat prin Carta Națiunilor Unite.

* Colonel, Șeful Centrului de pregătire NATO/PfP, Master în securitate națională la Naval Postgraduate School, SUA.

² Lester Pearson, discursul de acceptare a Premiului Nobel pentru Pace, Oslo, 1957.

La începuturi, intervențiile au fost în conflictele dintre state, ca actori principali în relațiile internaționale. Aceasta deoarece, în ciuda faptului că acest lucru nu a fost recunoscut, intervențiile au servit interesele celor două superputeri, Statele Unite și Uniunea Sovietică, de a nu se confrunta direct în zonele fierbinți ale lumii. În acele timpuri, intervențiile comunității internaționale au oprit războiul, dar nu au adus pacea. Majoritatea conflictelor în care a intervenit ONU, la retragerea forțelor internaționale, a războiul a reînceput. Sau, în alte cazuri, forțele internaționale au rămas pe poziții pentru zeci de ani.

După destrămarea echilibrului bipolarității dintre 1945 și 1990, s-a încheiat războiul rece și au izbucnit zeci de războaie fierbinți. Conflictele inter-statale au scăzut numeric și ca intensitate, dar zeci de conflicte intra-statale, create de imperiile coloniale și desenarea granițelor la destrămarea lor, care s-au „dospit” sub presiunea Războiului Rece, au ieșit la suprafață și au obligat comunitatea internațională să intervină, violând astfel suveranitatea statului-națiune cu scopul protejării vieții umane împotriva represiunilor exercitate de guverne sau a conflictelor civile.

În *Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security*, Tom Woodhouse și Oliver Ramsbotham scriau că „rolul și scopul operațiilor de menținere a păcii a fost indentificat atât în concepția wesphaliană, cât și cel post-westphaliană de intervenție, primul fiind caracteristic intervențiilor limitate și tradiționale din perioada Razboiului Rece, cel de al doilea făcând legătura între menținerea păcii și valorile democratice.”³

În legătură cu intervenția internațională post-westphaliană și încălcarea *suveranității naționale* (mai corect spus *suveranității statale*, deoarece în multe cazuri statele respective sunt non-naționale), este de interes determinarea cauzelor conflictului pentru a putea identifica modalitățile de rezolvare a acestuia.

În literatura de specialitate, conflictul intern este considerat ca fiind cauza destrămării instituțiilor statului. Dar, în multe dintre conflictele post Război Rece, incapacitatea statului de a își îndeplini îndatoririle către întreaga societate a dus la izbucnirea conflictelor interne.

De aceea, înțelegerea relațiilor cauzale în analiza conflictelor interne și reacția comunității internaționale au un impact deosebit în analiza și definirea politicilor și strategiilor adoptate de instituțiile responsabile cu menținerea păcii în lume, respectiv a rezultatelor așteptate de omenire în urma intervențiilor în zonele de conflict.

De regulă, cu ocazia asumării sau aprobării intervențiilor post-westphaliene de către instituțiile globale de securitate, acestea și-a propus ca scop final instaurarea unei *păcii sustenabile*. De fapt, realizările au fost cel puțin greu de identificat, de multe ori rezultatul final fiind nu pacea, ci înghețarea conflictului, ceea ce nu aduce de fapt stabilitatea, ci crează premisele reizbucnirii conflictului în situația părăsirii zonei de către forțele *de menținere a păcii* sau, așa cum a fost în multe cazuri, menținerea forțelor internaționale pe poziții perioade îndelungate de timp, făcând astfel ca resursele comunității internaționale să fie consumate inefficient. Luând în considerare acest fapt, se poate concluziona că instituțiile internaționale fie continuă aceiași

³ Tom Woodhouse și Oliver Ramsbotham în *Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security*, International Peacekeeping, Vol.12, No.2, Summer 2005, p.139.

abordare, și anume își propune instaurarea *păcii sustenabile*, ceea ce ar duce la consumarea ineficientă a resurselor, și așa destul de limitate din cauza multitudinii de situații de acest gen, fie își propun un scop limitat, și anume instaurarea *securității sustenabile*, lăsând dezvoltarea spre pace în seama altor instituții, naționale, regionale sau internaționale, care au resurse și dorința să participe la instaurarea păcii.

De aceea, această lucrare analizează dilema contemporană a operațiilor de stabilitate și reconstrucție, și anume aceea de a își propune fie *pacea sustenabilă*, fie *securitatea sustenabilă*.

În prima parte se face o analiză a evoluției intervențiilor internaționale pentru rezolvarea conflictelor, propunându-se o tipologie actualizată a operațiilor de menținere a păcii, concluzionându-se că, după anii 1990, noi categorii de astfel de operații pot fi identificate, cum ar fi cele *în sprijinul apariției de noi state* și cele *recunoscute, dar fără mandat ONU*.

În capitolul trei se propune un model de analiză integrată a conflictelor intrastatale și a tipului de operație de menținere a păcii, plecând de la premisa că, pentru a propune o abordare diferită, este necesară analiza un astfel de conflict.

În ultimul capitol se compară cele două concepții privind scopul intervenției comunității internaționale, și anume *pacea sustenabilă* sau *securitatea sustenabilă*, concluzionându-se că utilizarea celui de al doilea poate duce la o creștere a eficienței operațiilor planificate și desfășurate de instituțiile internaționale și la creșterea gradului de cooperare între instituțiile la nivel global (ONU, în special) cu cele regionale (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), cu cele specializate (Banca Mondială, FMI, de exemplu) sau cu cele naționale create cu acest scop (USAID, UK Foreign and Comenwelth Found, etc).

II. Identificarea dilemei prin analiza temporală a evoluției intervențiilor internaționale pentru rezolvarea conflictelor

Folosirea forței în relațiile internaționale este reglementată de Carta Națiunilor Unite, document semnat de puterile câștigătoare din Al Doilea Război Mondial la San Francisco, la 26 iunie 1945. Deși scopul principal al acestei instituții, enunțat în preambulul acestui document este acela de a „izbăvi generațiile viitoare ale flagelului războiului care, de două ori în cursul unei vieți de om, a provocat omenirii suferințe de nespus”⁴, fondatorii acestei instituții au introdus în Cartă și modalități în care eventualele conflicte să fie rezolvate. Astfel, Capitolul VI prevede modalități de rezolvare pașnică a conflictelor, iar Capitolul VII stabilește modalități de acțiune ale comunității internaționale când părțile la un conflict nu îl pot rezolva pașnic.

Din păcate, acest înalt deziderat nu a fost îndeplinit, iar comunitatea internațională, prin instituția care și-a asumat acest rol, a fost forțată să intervină cu forțe armate de nenumărate ori pentru a aplana multitudinea de conflicte apărute după 1948.

Din analiza acestor intervenții se poate deduce că aceste operații au fost foarte diferite una de alta, nu numai datorită diferențelor dintre situații, ci și datorită faptului

⁴ Carta Națiunilor Unite, disponibilă în limba română la http://onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite

că în ONU s-a desfășurat un proces instituționalizat de învățare și de aplicare a lecțiilor învățate. De aceea, operațiile au diferit în special datorită evoluției mediului de securitate global. Astfel, aceste operații pot fi împărțite după tipul intervenției și al conflictului în următoarele categorii:

Traditionale. În această categorie sunt incluse operațiile desfășurate începând cu anul 1948, cum este cea de pe Înălțimile Golan (UNTSO), care are misiunea de a monitoriza încetarea ostilităților dintre satele arabe și Israel, sau cea din Kashmir dintre India și Pakistan (UNMOGIP). Caracteristica principală a acestei categorii este că au fost destinate să *monitorizeze* respectarea unor acorduri de încetare a focului semnate de beligeranți sub egida ONU. Această categorie a fost definită de Boutros-Boutros Ghali, fostul Secretar al ONU în studiul său “An Agenda for Peace” ca “dislocarea forțelor Națiunilor Unite pe teren, cu consințământul părților, forțe compuse din elemente militare și/sau de poliție, dar și, în cele mai multe cazuri, civili”⁵. Forțele militare destinate acestor operații au misiuni de *observare/monitorizare*, nu sunt înarmate, iar regulile de angajare sunt foarte restrictive. Din cauza acestor caracteristici, misiunile ONU din această categorie nu au dus la rezolvarea conflictului, ci numai la reducerea nivelului de violență manifestat de părți, putându-se concluziona că au menținut conflictul, nu au adus pacea. Ca urmare, parte dintre aceste misiuni sunt încă în desfășurare.

Non-UN. În această categorie pot fi incluse acele misiuni care au fost executate în afara mandatului ONU, dar au avut misiuni identice cu forțele sub mandat ONU. Modelul folosit pentru astfel de misiuni este cel al forțelor dislocate în Peninsula Sinai în anii 1960, operație care este încă în desfășurare, nu este sub mandat ONU, dar din punct de vedere operațional, are aceleași misiuni/obiective ca și o misiune tradițională sub mandatul Organizației Mondiale. Același model a fost folosit în conflictul din Sri Lanka, când Forța Indiană de Pace a fost desfășurată în această țară, în 1987. Diferențele dintre aceste prime categorii sunt legate numai de instituția care mandatează operațiile, nu de mandatul în sine sau de misiunile care le au forțele dislocate.

Extinse. Perioada 1980-1990 poate fi denumită și *Renașterea operațiilor de menținere a păcii*. Așa cum se poate observa din Fig. 1, numărul de misiuni de menținere a păcii a explodat în această perioadă. Cauza principală a fost crearea și consolidarea de noi state pe bazele neconforme geografic și etnic, ca urmare a destămării imperiilor coloniale. Caracteristicile operaționale cele mai importante sunt legate atât de misiunile primite de *peacekeepers*, cât și de componența instituțională a forțelor destinate acestor misiuni. Misiunile primite au devenit mai cuprinzătoare, incluzând participarea la dezarmarea combatanților, sprijinul umanitar, repatrierea refugiaților, asigurarea securității pe timpul alegerilor și chiar administrarea temporară a statelor în care s-a intervenit. Datorită lărgirii spectrului de misiuni, forțele militare au fost completate cu instituții civile internaționale, guvernamentale și non-guvernamentale, care, în cooperare cu forțele militare, au preluat sarcinile legate de consolidarea statelor sfâșiate de conflicte. Dintre misiunile care au aceste caracteristici pot fi enumerate cele din Cambogia, Namibia, Angola, El Salvador, Western Sahara.

⁵ Boutros-Boutros Ghali, An Agenda for Peace (1992).

De impunere a păcii. Anii '90 au adus o schimbare radicală a acestor tipuri de misiuni. De la acoperirea legală oferită de Capitolul VI al Cartei ONU, s-a trecut la desfășurarea forțelor sub Capitolul VII, care înseamnă că nu mai era nevoie de consimțământul părților beligerante, lărgind astfel spectrul de situații în care folosirea forței era permisă. Sub „umbrela” unor termeni cum ar fi *forțe de protecție* sau *zone sigure*, de fapt forțele militare aveau mandatul de a forța beligeranții să accepte crearea de enclave în care controlul să fie în mâna comunității internaționale pentru a proteja populații minoritare etnic sau religios. După faza de impunere a păcii, elementele militare creau condiții pentru ca celelalte componente ale forței să intre în teatrul de operații pentru a continua procesul de pace cu elementele de reconstrucție post-conflict. Din această categorie fac parte misiunile desfășurate în Kuweit-Iraq (primul război din Golf), în Bosnia, Rwanda, Somalia.

De Parteneriat. Această categorie este de asemenea caracteristică anilor 90. Diferența principală față de categoria anterioară este că, în aceste cazuri, ONU a mandatat alte instituții de securitate să disloce forțe sub mandatul său. Exemplul cel mai concludent este NATO, care a desfășurat forțe sub mandat ONU în vecinătatea apropiată a teritoriului acoperit de tratatul de la Washington, document care reglementează responsabilitățile și zona de operații a Alianței. Astfel, NATO a dislocat forțe în fosta Yugoslavie, în ciuda faptului că este în afara teatrului de operații tradițional, adică teritoriul național al țărilor membre. În aceeași categorie pot fi incluse și alte operații/dislocări de forțe, situații în care ONU a mandatat coaliții ad-hoc să intervină în situații în care ar fi fost tradițională intervenția sub steagul organizației mondiale (de ex. primul război din Golf, intervenția în Timorul de Vest sau în Afghanistan). Oricum, acest sistem este extins chiar în aceste momente prin oficializarea unor relații între ONU și NATO. Recent, Secretarul General al ONU și cel al NATO au semnat un acord prin care, în conformitate cu unele surse⁶, oficializează intenția de cooperare dintre cele două instituții în domeniul securității internaționale prin acordarea NATO unui statut de instituție globală de securitate.

În sprijinul apariției de noi state. Anii 1990-2000, dar în special după 2000 au adus o nouă nevoie de intervenții ale comunității internaționale. Conflictele intra-statale s-au acutizat și, ca urmare, noi entități au început să apară și să își revendice drepturi de autodeterminare. Acest fapt s-a întâmplat atât în arii geografice în care existau tratate de inviolabilitate a granițelor, cum ar fi Europa, dar mai ales în zone geografice cu state non-unitare d.p.d.v. etnic, religios, cu granițe trasate pe alte principii. În Europa, precedentul creat de unificarea Germaniei și despărțirea Cehoslovaciei a fost urmat de Yugoslavia. Diferența majoră dintre aceste situații a fost că, dacă în cazurile Germaniei și Cehoslovaciei, situația s-a rezolvat pe cale pașnică, în Yugoslavia situația a degenerat în conflicte etnice, care au necesitat intervenția comunității internaționale. În afara Europei, secesiunile au avut la bază conflicte anterioare și, în această perioadă, noi state au fost recunoscute, iar crearea

⁶ Informația a apărut în buletinele de știri ale Radio France Internațional și BBC din săptămâna 6-10 octombrie. Este indirect confirmată printr-o conferință de presă a ministrului de externe rus din data de 09 oct., disponibilă la <http://ln.mid.ru>

lor a fost sprijinită de organizația mondială sau de instituții regionale. Această categorie cuprinde operațiile ulterioare în Bosnia și Kosovo, dar și cele în Timorul de West în Asia sau Eritreea în Africa. Un caz special, care poate fi inclus în această categorie, este Afghanistanul. Acest caz prezintă caracteristici ale acestei categorii, prin faptul că se încearcă crearea de noi instituții statale în locul celor create de talibani, diferența fiind că acest proces se desfășoară în granițele recunoscute ale Afghanistanului.

Recunoscute, dar fără mandat ONU. În această categorie includ trupele de menținere a păcii desfășurate de Rusia în vecinătatea imediată a teritoriului său, în sfera sa de influență. Deși au fost recunoscute de ONU, ele nu au un mandat clar dat de organizația mondială, și, după părerea autorului, nu îndeplinesc un minim nivel de imparțialitate. De facto, ele au încurajat secesiunea unor regiuni din țări independente, din acest motiv putând fi încadrate și în categoria anterioară.

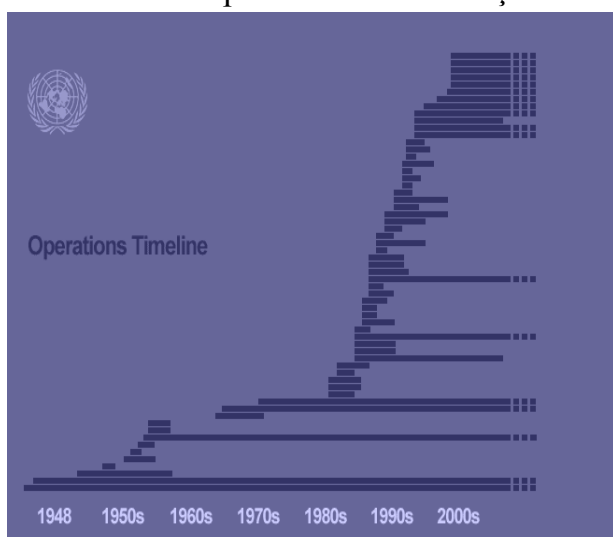

Fig. 1 Operațiile de menținere /impunere a păcii desfășurate de ONU

După cum se poate vedea din analiza anterioară, intervenția internațională pentru rezolvarea unor conflicte inter sau intra statale a evoluat de la abordarea ad literam a Cartei ONU, prin intervenția în conflictele inter-statale, cu observatori/monitori cu responsabilități restrânse, la supervizarea acordurilor de încetare a focului și la intervenții intra-statale pentru autorizarea/recunoașterea de secesiuni și crearea de noi state suverane pe harta lumii.

Deasemenea, este evident că, dacă în operațiile tradiționale, comunitatea internațională a intervenit în conflictele inter-statale, în anii de după încheierea Războiului Rece, majoritatea intervențiilor au fost în conflicte intra-statale.

III. Identificarea dilemei prin analiza intervențiilor comunității internaționale în conflictele intra-statale

Rezolvarea conflictelor intra-statale au devenit, după 1990, principala preocupare a comunității internaționale. Dacă pe timpul Războiului Rece, astfel de conflicte erau considerate îndepărtate de Emisfera Nordică, conflictele din vecinătatea apropiată a Occidentului, adică în fosta Yugoslavie, au început să ocupe primele pagini ale media internațională, sensibilizând opinia publică și obligând instituțiile internaționale să reacționeze.

Pentru a putea analiza un astfel de conflict, el trebuie definit. O definiție empirică poate fi dată prin enumerarea criteriilor care stau la baza unui astfel tip de conflict. Astfel, se poate afirma că un conflict intern este acela care are la bază dispute lingvistice, de rasă, religie, sectă, etnicitate sau chiar clan, eventual o combinație a

acestor criterii, și se desfășoară în interiorul unui stat, de regulă fragmentat din punct de vedere al societal.

Pentru a înțelege un astfel de conflict trebuie să îi analizăm anatomia. Caracteristicile unui conflict intern sunt:

- Este un conflict pentru resurse întreținut de factori politici.
- Nivelul de violență este foarte ridicat;
- Minoritățile implicate în conflict sunt în pericol de dispariție;
- Grad mare de risc pentru grupurile sociale vulnerabile (femei, copii, bătrâni etc);
- Beligeranții nu respectă drepturile omului sau legile conflictelor armate;
- Chiar dacă organizațiile internaționale sau non-guvernamentale doresc să intervină, nivelul de securitate scăzut face aceste instituții să fie foarte reținute;
- Posibilitatea de extindere în țările vecine este foarte mare.

Întrebarea care se poate pune este legată de sunt cauzele apariției unui astfel de conflict. În ciuda faptului că majoritatea analiștilor consideră cauza principală a conflictelor interne ca fiind disoluția instituțiilor statului respectiv, cazurile apărute după încheierea Războiului Rece demonstrează contrariul: incapacitatea statului de a își menține monopolul asupra folosirii forței⁷ pe teritoriul național duce de fapt la conflictul intern. Exemplul Yugoslaviei este edificator. În ciuda celor care se afirmă despre acest conflict, se poate considera că momentul critic în care acest conflict s-a aprins a fost cel în care statul centralizat și-a pierdut legitimitatea în folosirea forței. Și anume când elemente nelegitime au fost autorizate să folosească forța împotriva etnicilor albanezi.

Următorul element în analiza unui conflict intern este nivelul la care statul a pierdut controlul asupra teritoriului național, pierzându-și autoritatea de a lua decizii pentru populația sa și nu poate interacționa d.p.d.v oficial cu alte state, ieșind astfel din categoria de stat funcțional membru al comunității internaționale.

Lucrarea propune o serie de indicatori prin care o astfel de situație poate fi analizată. Astfel, un stat poate fi considerat ca *stat cu instituțiile în curs de destrucție (collapsing state)* când:

- pe teritoriul național există presiuni care pot duce la schimbarea structurii demografice;
- există masive mișcări de populație;
- pe teritoriul național au apărut grupuri/grupări violente care caută să răzbune diverse „fapte violente” comise de alte grupuri sau de stat;
- cronicizarea suferințelor umane, ce nu pot fi alinate de instituțiile statale sau de ONG-uri;
- dezvoltare economică neuniformă între grupuri sociale/zona geografice;
- declin economic sever și abrupt;

⁷ Max Weber consideră statul ca fiind o comunitate umană care își exercită cu succes monopolul folosirii legitime a forței într-o arie teritorială definită (Max Webber în Conceptul Classic de Stat, 111).

- *criminalizarea* sau pierderea legitimității statului în fața unor grupuri sociale;
- deteriorare progresivă a serviciilor sociale oferite de stat;
- suspendarea aplicării legilor sau aplicare lor arbitrară, respectiv violarea drepturilor omului la scară națională;
- agențiile de securitate a statului nu mai sunt controlate democratic, devenind “stat în stat”;
- elitele devin ireconciliabile;
- actori politici externi intervin în îndeplinirea funcțiilor statului respectiv.

Dezmembrarea unui stat este însă rezultatul unui proces relativ îndelungat. La apariția unora dintre indicatorii enumerați mai sus, atât instituțiile statului, cât și instituțiile de securitate internațională sau regionale pot interveni pentru a împiedica disoluția totală a statului respectiv sau, în cazuri în care „reconcilierea” este imposibilă, la rezolvarea conflictului pe căi care nu duc la violențe extreme.

Pentru a identifica starea în care se află conflictul intern sau momentul în care intervenția internațională este eficientă, Pauline Baker și Angeli Weller au propus un model de analiză a unor astfel de conflicte (fig. 2).

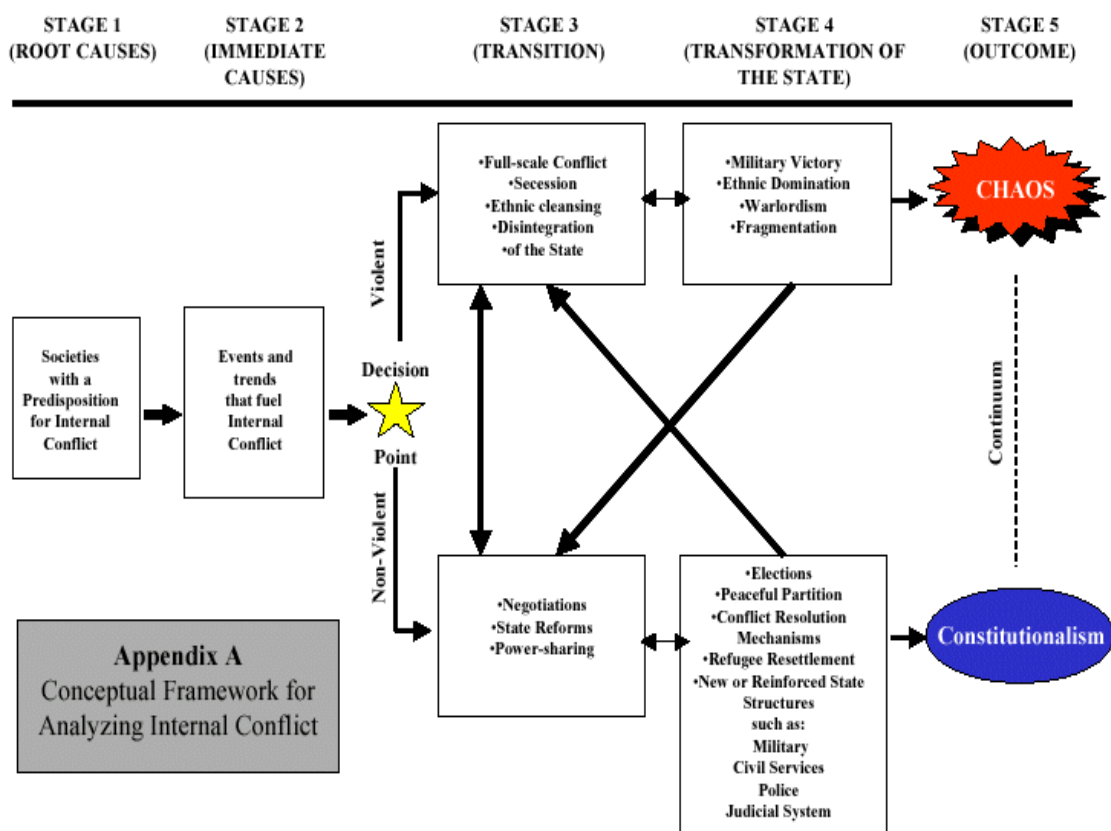

Fig. 2. Model de analiză a conflictelor interne⁸

⁸ Pauline Baker și Angeli Weller, An Analytical Model of Internal Conflict and State Collapse (Washington D.C.: The Fund for Peace, 1998).

Pe acest model, se poate implementa un sistem de analiză a intervenției internaționale, pentru a identifica nu numai stadiul conflictului, dar și modul de intervenție al comunității internaționale. Ca modele de intervenții, am folosit tipurile de operații enumerate în doctrinele „de sprijin al păcii” naționale sau adoptate de diverse instituții de securitate internaționale.

Predicție și avertizare timpurie. Astfel, identificarea unei națiuni predispusă la apariția unui conflict intern se face prin analiza continuă și previzionarea unei astfel de condiții. Se pot lua măsuri de avertizare timpurie, prin care instituțiile statului respectiv să fie atenționate despre pericolul la care se expun dacă politicile de adâncire a crizei sunt continuate. Un exemplu concludent este Operația Essential Harvest, desfășurată de NATO, care a oprit extinderea conflictului din Kosovo în Republica Macedonia. Comunitatea internațională a prevăzut situația și a acționat în momentul potrivit, făcând ca situația să nu degenereze într-un conflict intern.

Diplomația preventivă este exercitată de comunitatea internațională și poate cuprinde de la organizarea de conferințe regionale sau internaționale, întâlniri bilaterale sau multilaterale la măsuri agresive, cum ar fi neacordare de vize de călătorie liderilor implicați, retragerea ambasadurilor, sancțiuni economice, etc. Cel mai eficient moment în care poate fi aplicată diplomația preventivă este acela în care apar evenimente și tendințe care pot alimenta un eventual conflict intern. Exemplele cele mai concludente se referă la aplicarea de către comunitatea internațională de sancțiuni economice, cum ar fi embargoul. Acest tip de acțiuni sunt extensiv folosite, creând de multe ori alte probleme, cum ar fi contrabanda, traficul de persoane, etc.

Impunerea păcii, fiind de fapt o măsură punitivă, se aplică de regulă dacă respectivul conflict a început, iar părțile beligerante au trecut la încălcarea Cartei ONU sau a rezoluțiilor anterioare și dacă statul respectiv nu mai este în măsură să exercite responsabilitățile pe teritoriul național. Intervențiile din Bosnia-Hertzeșgovina (IFOR), Kosovo, Somalia, sunt exemple clasice de operații de impunere a păcii.

Menținerea păcii este operațiunea tradițională folosită de comunitatea internațională și este extins folosită chiar și în acest moment în punctele fierbințe de pe glob. Constă în introducerea de forțe militare între părțile beligerante în scopul monitorizării, supravegherii și chiar impunerea măsurilor convenite de părți în cadrul documentelor semnate sau impuse de comunitatea internațională (acorduri de încetare a focului, tratate de pace, rezoluții ale ONU, etc.) Exemplele sunt multiple, de la cele de tip tradițional, cum ar fi cele din Cipru, Kashmir, Liban, la cele de tip mai nou, cum ar fi cele din Bosnia-Hertzeșgovina (SFOR), Kosovo, Congo, Etiopia-Eritreea sau Cambodia.

Construcția păcii și Realizarea Păcii. Sunt operații care duc la stabilizarea situației din țările sfâșiate de conflicte interne, care duc la creșterea nivelului încredere între părțile participante la conflict. Sunt implementate de regulă fie după încheierea violențelor, dacă s-a ajuns la acest stadiu al conflictului, sau, dacă problemele nu au degenerat în conflict, după încheierea acordurilor prin care s-au rezolvat diferendele. De multe ori, sunt continuări ale unor operații de impunere sau menținere a păcii, dacă ce aceste operații au avut succes. Constau în măsuri de sprijin în crearea/întărirea instituțiilor statale dezintegrate pe durata conflictului/diferendelor. Pe durata acestor tipuri de operații, forțele militare devin subsidiare eforturilor întreprinse de alte

instituții civile, care sprijină crearea instituțiilor oficiale ale statului/statelor respective, cu scopul creării condițiilor pentru revenirea/ajungerea la un nivel de dezvoltare, astfel ca el/ele să redevină actorul/actorii principali în reglementarea societății. În această categorie pot fi incluse misiunile EUFOR în Bosnia-Hertzevovina și operațiile desfășurate de NATO și UE în Macedonia.

Reconstrucția post conflict. Este urmarea firească a unor operații de acest gen, a căror scop este reducerea la minim a urmărilor conflictului, fie el violent sau non-violent. Este tipul de operație cel mai complicat și care durează cel mai mult, deoarece își propune să rezolve toate problemele generate de conflict, de la crearea mecanismelor de reglementare a păcii, la crearea instituțiilor statale normale, trecând prin întoarcerea și restabilirea refugiaților, crearea unui mediu economic care să asigure locuri de muncă, venit corespunzător pentru populație, etc. Acest tip de operație trebuie să fie multi-instituțional, deoarece scopurile sunt multilaterale. Operația de succes de acest gen folosită de către ONU ca un exemplu este cea condusă de această instituție în Cambodia între 1991 și 1993. De asemenea, multe din caracteristicile operației în desfășurare în Bosnia-Hertzevovina de către UE în cooperare cu NATO ne pot indica faptul că aceasta trece de la faza de stabilizare la cea de reconstrucție post-conflict.

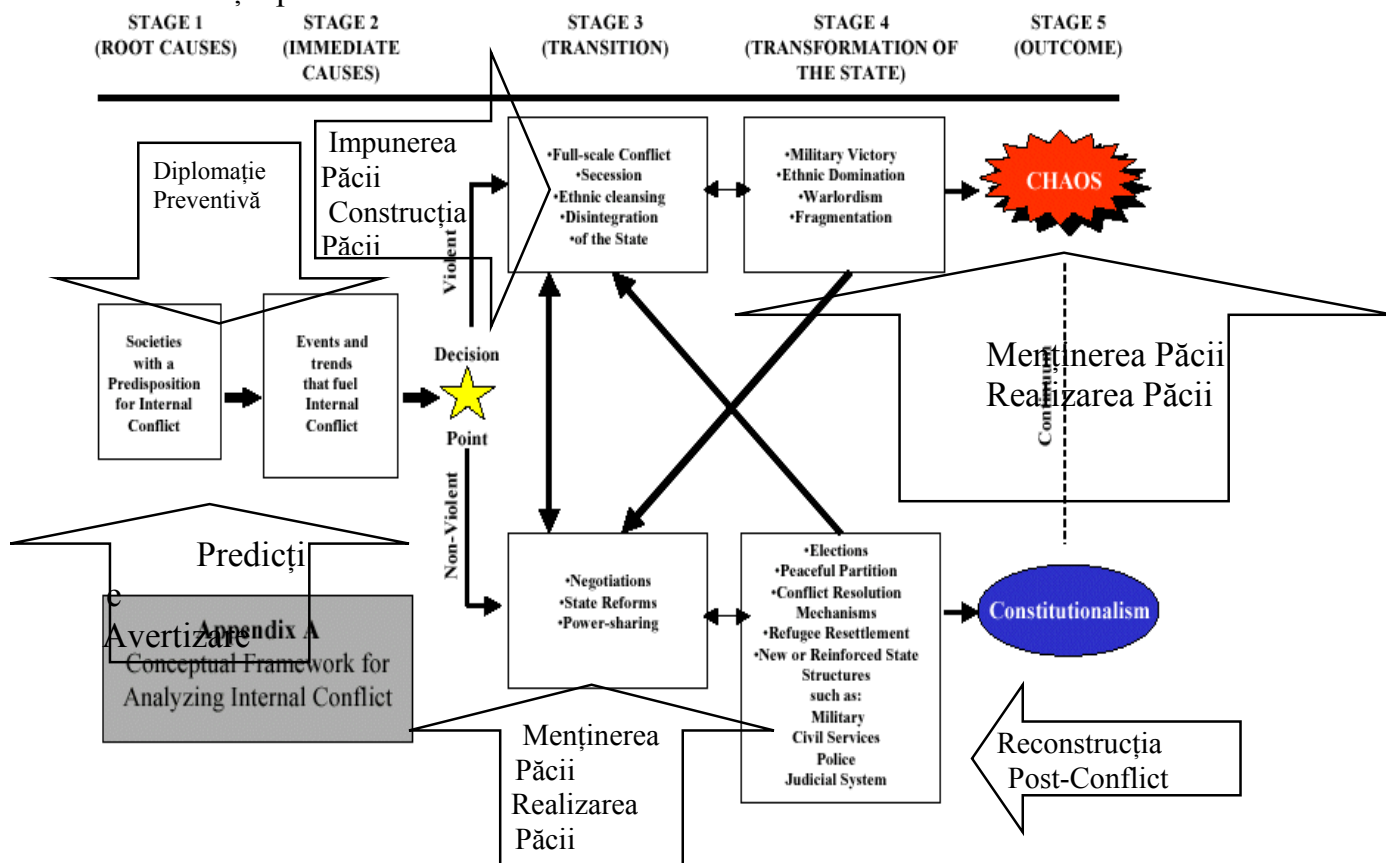

Fig 3. Aplicarea tipurilor de operații pe modelul de analiză a conflictelor interne

Se poate concluziona că statele cu instituțiile în curs de dezmembrare (collapsing states) pot fi recunoscute după o serie de indicatori măsurabili, iar acțiunea comunității internaționale poate fi structurată în așa fel să răspundă tipului de conflict,

stadiului conflictului și nivelului de destructurare a instituțiilor statale, astfel ca intervenția respectivă să prezinte un grad de eficiență corespunzător. Din păcate, în lumea contemporană, multe dintre conflucțiile interne nu au fost prevăzute sau, în ciuda faptului că erau ușor previzibile, comunitatea internațională nu a reușit să mobilizeze destule resurse pentru a interveni la momentul oportun.

IV. Dilema identificată și cum poate fi soluționată – o propunere

După analiza tipului conflictului și a posibilităților de intervenție ale instituțiilor internaționale care au ca obiectiv menținerea unui regim de pace în lume, este necesar să analizăm ce își propune o astfel de intervenție.

Operațiile de stabilitate, indiferent cum s-au numit ele în ultimii 30 de ani (menținerea păcii, sprijin al păcii, securitate, stabilitate și reconstrucție) și-au propus de regulă implementarea păcii, dar rezultatele au fost în general neconcludente. Pentru a analiza aceste rezultate și a identifica motivele pentru care au fost neconcludente, trebuie să stabilim o serie de criterii prin care succesul să fie măsurabil.

Lucrarea propune un set de criterii care să poată fi aplicat în analiza rezultatelor obținute în procesul de rezolvare a conflictelor interne, criterii care pot fi folosite pe timpul planificării intervenției instituțiilor internaționale. Setul acoperă domeniile care duc la rezolvarea unui conflict intern, astfel ca posibilitatea ca acesta să re izbucnească să fie cât mai mică. De asemenea, aceste criterii indică dificultatea întâmpinată de comunitatea internațională în îndeplinirea acestui deziderat.

Rezolvarea din punct de vedere politic a conflictului este realizată prin semnarea/agreerea unui plan de pace care să răspundă scopurilor politice majore ale beligeranților și comunității internaționale.

Demilitarizarea prin încetarea conflictului și separarea forțelor beligerante, plecarea forțelor militare străine ce nu au mandat internațional (care sprijină una dintre părți), controlul armamentului greu, reducerea numărului armelor ușoare la dispoziția populației, începerea procesului de reformare a forțelor militare, demobilizarea și integrarea foștilor beligeranți, crearea unei noi armate naționale, reformate și sub control politic, în conformitate cu constituția/legea.

Asigurarea nevoilor de bază, cum ar fi apa, hrana, locuințe, sistem de asigurare a sănătății, întoarcerea refugiaților interni și externi, libertatea de mișcare etc.

Asigurarea securității publice prin crearea/reformarea agențiilor specializate (poliție, servicii secrete, etc), ridicarea nivelului de securitate individuală la un nivel corespunzător, restabilirea/reformarea justiției, inclusiv a sistemului penitenciar.

Asigurarea unei guvernări democratice prin crearea unui sistem electoral democratic, unui sistem politic bazat pe multipartidism, reformarea birocrăției de stat, reducerea corupției și restabilirea autorităților locale.

Asigurarea unui sistem economic stabil prin crearea de locuri de muncă/reducerea șomajului, crearea unui sistem financiar-bancar corespunzător, accesul statului la piața împrumuturilor/ajutoarelor internaționale (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, instituțiile regionale etc.).

Reformarea societății civile prin instituirea libertății presei, asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, crearea unui sistem de organizații non-guvernamentale, restabilirea sistemului de educație la toate nivelurile.

După cum se poate observa, îndeplinirea tuturor acestor criterii este un deziderat pe termen lung, ceea ce comunitatea internațională nu își poate permite, deoarece nevoia de intervenție a crescut exponențial după anii 1990, într-o lume uni/multipolară. Deci, instituțiile internaționale care au ca scop al existenței stabilirea și menținerea păcii, propunându-și să stabilească pacea într-o zonă, întâmpină probleme deosebite deoarece fie își disipă eforturile în multitudinea de conflicte pe care trebuie să le rezolve, fie își propune un scop limitat, ca apoi să transfere responsabilitățile spre alte instituții care îi pot continua eforturile (instituții economice, politice, etc).

Astfel, instituțiile internaționale gen ONU, NATO, etc ar trebui să își propună asigurarea unei **securității sustenabile** în locul **păcii sustenabile**.

Securitatea sustenabilă poate fi definită ca fiind acea situație în care o societate este capabilă să își rezolve problemele interne în mod pacifist, fără intervenție militară sau administrativă externă, evitând apariția violenței de masă și a destrămării instituțiilor statale.

Securitatea sustenabilă poate fi realizată prin reducerea criteriilor de succes la:

Asigurarea cadrului politic pentru ajungerea la un acord de încetarea conflictului prin aducerea părților la un nivel de voință politică ce asigură participarea lor la negocieri.

Asigurarea nevoilor de bază pentru populație, astfel ca membrii societății să dorească pacea, nu să le fie impusă. Este necesară strict asigurarea nevoilor de bază, cum ar fi securitatea individuală, hrana și apa, adăpost, un nivel satisfăcător al asigurării sănătății și al economiei.

Asigurarea unei guvernări eficiente, prin reconstruirea a patru instituții de bază ale statului, și anume, sistemul militar, poliția, justiția și un nivel minim de birocrație guvernamentală.

După cum se poate vedea, de la cele șapte criterii de succes pentru asigurarea **păcii sustenabile**, pentru asigurarea **securității sustenabile** se propun trei criterii care asigură un cadru în care, ulterior, alte instituții, împreună cu societatea respectivă, pot continua eforturile pentru ajungerea la un sistem statal și de societate care să răspundă cerințelor unei societăți democratice.

Astfel, această modificare de concepție poate fi explicată grafic prin translatarea *scopului final* (the end-state) de la cel arătat în figura 4 la cel din figura 5.

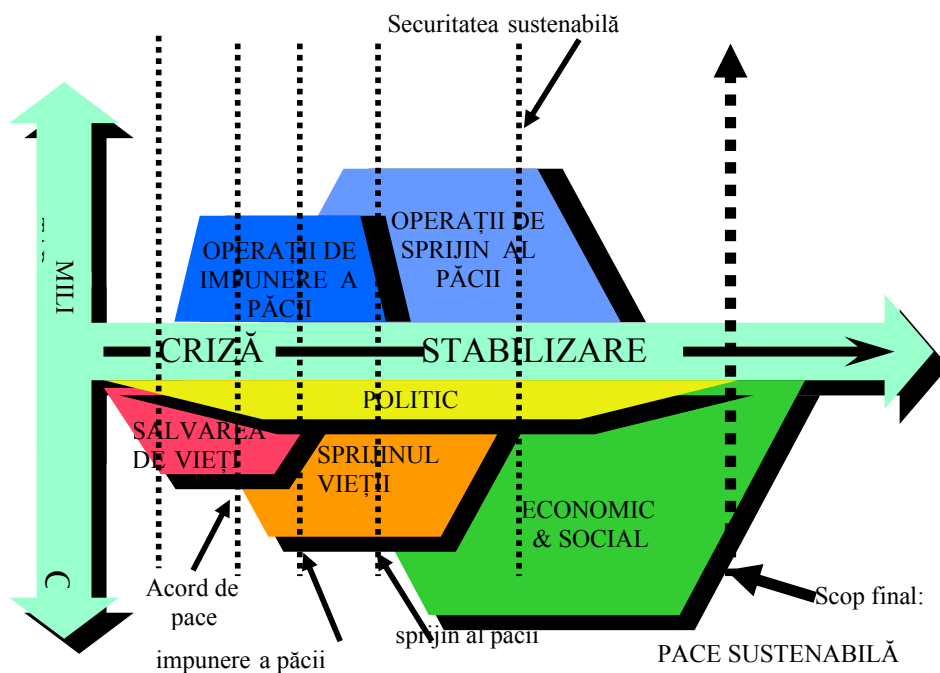

Fig 4. Locul scopului final **Pace sustenabilă** în spectrul acțiunilor militare și civile

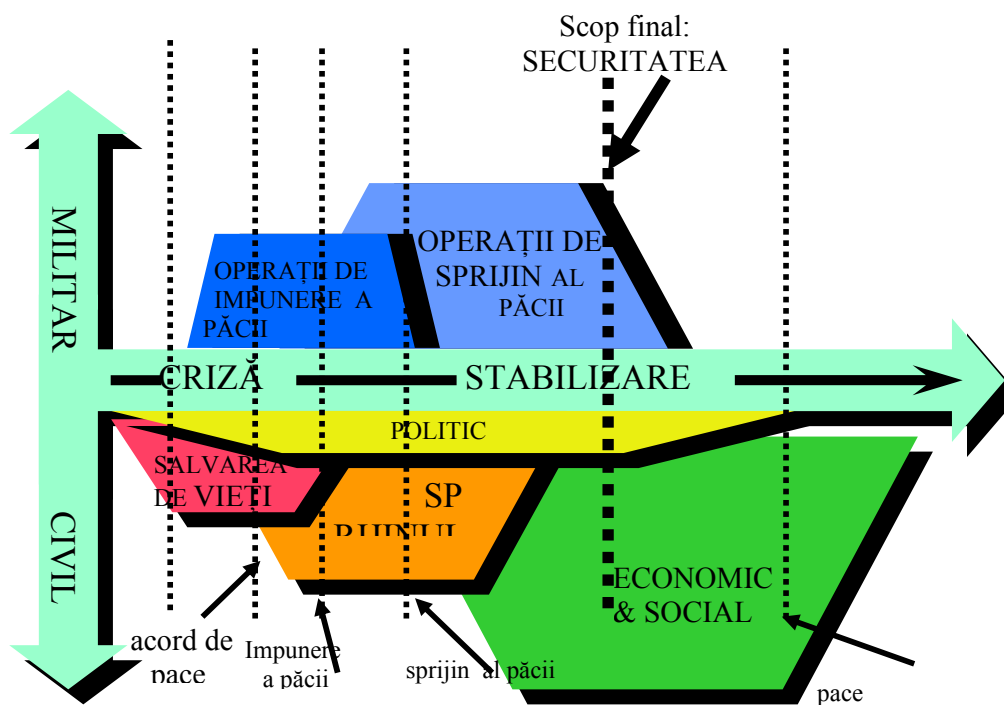

Fig 5. Locul scopului final **Securitate sustenabilă** în spectrul acțiunilor militare și civile

Această schimbare de strategie are o serie de avantaje, care cresc eficiența organizațiilor internaționale, respectiv capacitatea lor de a răspunde altor eventuale crize care pot apare, astfel ca intervenția să aibă loc, dacă e posibil, înainte de punctul critic de alegere a căii violente sau non-violente (vezi fig.1).

Cel mai important aspect care este îmbunătățit de o astfel de abordare este cel al planificării operației de către organizația responsabilă. Astfel, misiunea poate fi mai precis definită prin elaborarea unor criterii de succes măsurabile, toate componentele contingentului internațional (militar, umanitar, respectiv politic) pot fi evaluate și corectate în timp util, respectiv se poate întocmi un plan de tranziție către alte instituții specializate sau către autopritățile statului, plan care pleacă de la o situație cunoscută și măsurabilă.

Această situație poate fi evaluată folosindu-se următorii indicatori de recuperare ai societății:

- Nivelul de restabilire/revemire a refugiaților (Nivelul de rezolvare a problemei umanitare);
- Reconcilierea/reducerea ostilităților de grup;
- Inițierea dezvoltării economice echitabile/reducerea treptată a diferențelor economice între grupurile foste beligerante;
- Restabilirea statului ca reprezentant legitim al tuturor părților;
- Restabilirea serviciilor publice de bază;
- Respectarea legii și reducerea abuzurilor asupra drepturilor omului;
- Instituirea forțelor armate naționale subordonate instituțiilor statale;
- Apariția elitelor naționale legitime și democratice;
- Eliminarea/reducerea intervențiilor externe.

După cum se poate vedea, modificarea concepției de intervenție internațională în conflictele intra-statale poate duce la o creștere a eficienței operațiilor planificate și desfășurate de instituțiile internaționale, unul dintre reproșurile făcute de exemplu ONU, anume lipsa de eficiență în consumarea resurselor la dispoziție, resurse care oricum sunt destul de limitate. De asemenea, o astfel de abordare poate duce la creșterea gradului de cooperare între instituțiile la nivel global (ONU, în special) cu cele regionale (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), cu cele specializate (Banca Mondială, FMI, de exemplu) sau cu cele naționale create cu acest scop (USAID, UK Foreign and Commonwealth Found, etc).

Bibliografie

[1] BAKER Pauline și WELLER Angeli, *An Analytical Model of Internal Conflict and State Collapse*: Washington D.C. The Fund for Peace, 1998.

[2] BORCHERT, Heiko. *Managing Peace-building More Professionally; Improving Institutional Cooperation*, în Anuarul OSCE, Baden-Baden: Nomos, 2000.

[3] COUGHLAN, Reed. "Peacekeeping in Bosnia: Dilemmas and Contradictions in International Intervention Efforts", în *Globalization of Civil-Military Relation: Democratization, Reform, Security*,. Maior, George Cristian and Watts, Larry editori, Bucharest: Editura Enciclopedică, 2002.

[4] COUSENS, Elizabeth M. "From Missed Opportunities to Overcompensation: Implementing the Dayton Agreement on Bosnia", în *Ending Civil Wars – The Implementation of Peace Agreement*, Stephen John Stedman, Donald Rothchild și Elizabeth M. Cousens editori Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2002.

- [5] CROCKER, Chester A., Hampson, Fen Osler and Aall, Pamela editori. *Leashing the Dogs of War*: United States Institute for Peace, 2007.
- [6] DIEHL, Paul F. *International Peacekeeping*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1994.
- [7] DURCH, Willian J. “Keeping the Peace: Politics and Lessons of the 1990s”, in *UN Peacekeeping, American Politics, and the Uncivil wars of the 1990s*, Willian J. Durch editor. New York: St. Martins Press, 1996
- [8] FORTNA, Virginia Page. *Peace Time, Cease-Fire Agreements and the Durability of Peace*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- [9] GRASNER, Stephen D. “Sharing Sovereignty – New Institutions for Collapsed and Failing States”, în *Leashing the dogs of war – Conflict Management in a Divided World*, Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson și Pamela Aall editori. Washington D.C.: United States Institute for Peace, 2007.
- [10] LAYTON, Richard L. Command and Control Structure, in *Lessons from Bosnia: The IFOR Experience*, Larry Wentz editor. Washington D.C.: Institute for National Strategic Studies, 1997.
- [11] PARIS, Roland. *At War’s End – Building Peace after Civil Conflicts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- [12] REYCHLER, Luc and Paffenholz, Thania editori. *Peace-Building, A Field Guide*. Boulder: Lynne Reinner Publishers, Inc., 2001.
- [13] URQUART, Brian. “Limits of the Use of Force”, în *Leashing the Dogs of War*, eds. Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson și Pamela Aall editori. Washington DC: United States Institute for Peace, 2007.
- [14] WOODHOUSE, Tom and Ramsbotham, Oliver. “Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security” în *International Peacekeeping*, Vol.12, No.2, (Summer 2005).

MEDIEREA – O ALTERNATIVĂ PENTRU SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR

Cristina Laura MAIER*

The state of peace and collaboration on international and national level to human relationships results from the understanding and mutual respect of the rights, obligations and interests of the involved sides. Not acknowledging these rights, contesting the obligations and the contradiction of interests leads to conflicts that can be solved peacefully or by coercive measures.

These ways of solving conflicts, disputes, strives mean as many solutions for settling them.

Among the peaceful ways of solving conflicts there is mediating which is used on international and national level. In Romania a new law has been adopted in order to specify the legal setting and the conditions of the mediation.

I believe that mediation represents one of the best solutions in order to reestablish the peace, order and understanding.

The application procedures already existing of these peaceful ways of settling conflicts just have to be expanded and perfected so that to be capable to nullify and solve dispute by avoiding the use of force for the welfare of not only both sides but of the whole community.

“Conflictul există fără dispută dar, disputa nu există fără conflict”

Dintotdeauna pacea a fost asociată cu *cooperarea* dintre oameni și comunități; poate nu întâmplător, Declarația Adunării Generale a ONU din 1970 referitoare la principiile dreptului internațional vorbește despre "relațiile prietenești și cooperarea dintre state". Existența multiplicată a actorilor scenei mondiale impune cu necesitate stabilirea unor raporturi între aceștia, ei neputând trăi izolați în aceeași lume, și nu e inevitabil ca aceste raporturi să fie de confruntare violentă.

Dar pacea mondială se fundamentează pe cooperarea dintre națiuni, fără a elimina însă competiția dintre acestea, cât timp competiția e pașnică și conduce la dezvoltare și securitate. Considerăm că dezvoltarea prin cooperare e apanajul societăților civilizate în care se promovează o adevărată cultură a toleranței, schimburilor și colaborării în interes comun. Acesta este motivul pentru care Carta ONU stipulează că unul din scopurile organizației universale este de a realiza cooperarea internațională în rezolvarea problemelor mondiale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără discriminare.

Capitolul IX al Cartei ONU detaliază cooperarea economică și socială internațională prin intermediul Consiliului Economic și Social și al instituțiilor specializate; rezoluțiile organismelor ONU, inclusiv rapoartele prezentate de Secretarul General au capitole distincte și substanțiale referitoare la cooperare.

De altfel, în sistemul ONU, organele principale ale Națiunilor Unite sunt specializate, potrivit Cartei, pe domenii; astfel, în timp ce Consiliul de Securitate are răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale (art.24),

* Căpitan doctorand

Consiliul Economic și Social are răspunderea păcii prin cooperare (art.60). În acest sens, potrivit art. 55, el acționează pentru: crearea condițiilor de stabilitate și bunăstare necesare unor relații pașnice și prietenești între națiuni; ridicarea nivelului de trai, deplina folosire a forței de muncă și condiții de progres și dezvoltare economică și socială, rezolvarea problemelor internaționale în domeniile: economic, social, al sănătății și a altor probleme conexe, cooperarea internațională în domeniile culturii și învățământului, respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără discriminare.

Nu numai competiția și confruntarea dar și procesul cooperării dau naștere la diferende internaționale din moment ce avem de-a face totuși cu actori globali având interese diferite pe care realitatea nu le poate armoniza întotdeauna, mai ales atunci când există diferențe de putere în relațiile mondiale. Într-adevăr, în raporturile dintre subiectele ordinii mondiale apar adesea probleme litigioase sau momente de tensiune datorate unor interese opuse ori unor poziții divergente față de diferitele aspecte ale relațiilor internaționale. Cele mai multe dintre ele sunt rezolvate prin mijloacele diplomației sau pe calea jurisdicției internaționale; soluțiile pot fi mediate și de către diferite organizații internaționale cu atribuții în acest domeniu și uneori se poate ajunge la aplicarea unor măsuri de constrângere fără folosirea forței armate care să determine soluționarea situațiilor conflictuale respective.

De multe ori în trecut și, din păcate, chiar și astăzi și probabil și în viitor, problemele litigioase dintre state s-au tranșat prin folosirea forței și a amenințării cu folosirea forței, prin război.

În fapt, soluționarea situațiilor conflictuale dintre state pe calea folosirii forței armate n-a fost niciodată de durată; divergențele au continuat iar războaiele le-au amplificat, iată de ce, în secolul trecut, o dată cu reglementarea folosirii legitime a forței armate în relațiile internaționale s-a concretizat *principiul rezolvării pe cale pașnică a diferendelor dintre state*.

Reglementarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale este strâns legată de preocupările vizând excluderea războiului din viața societății, de interzicerea folosirii forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale, precum și a combaterii terorismului internațional, acesta din urmă devenit un real pericol împotriva umanității.

În prezent, mai mult ca oricând, necesitatea reglementării pașnice a diferendelor dintre state este învederată de o multitudine de factori și procese care acționează în relațiile internaționale conducând la încordarea deosebit de gravă a acestora.

Nu trebuie să fii idealist ori realist să constăți că diferendele dintre state sunt un fenomen obiectiv al realității internaționale; am putea spune că ele sunt inerente desfășurării relațiilor internaționale contemporane. Originea lor se află fie în trecutul raporturilor dintre diferitele comunități naționale ori etnice, religioase și culturale, fie în actualitatea imediată a drumului spre progres și civilizație al omenirii care generează probleme noi și complexe. Amplificarea legăturilor dintre state, globalizarea și integrarea nu diminuează de loc posibilitatea și probabilitatea apariției unor diferende.

Negativă și profund dăunătoare este astăzi, poate mai mult decât altădată, nesoluționarea lor și tendința de a le rezolva de pe poziții de putere, pe alte căi decât

cele pașnice, iată de ce, o dată cu dezvoltarea multilaterală a raporturilor dintre state este necesară dezvoltarea și perfecționarea procedurilor de reglementare pașnică a diferendelor, ceea ce constituie o cerință fundamentală a menținerii păcii și securității internaționale, a statornicirii unor raporturi morale, de conviețuire și conlucrare între state.

Terminologia utilizată în documentele internaționale și în practica relațiilor mondiale în legătură cu stările litigioase dintre state este diversă. Carta ONU, după care se ghidează atât statele cât și alte organizații internaționale se referă la un diferend "a cărui continuare ar putea primejdui menținerea păcii și securității internaționale" (art.33), la o situație "care ar putea duce la fricțiuni între națiuni sau ar putea da naștere unui diferend" (art.34) ori la situații cu caracter internațional care ar putea duce la o încălcare a păcii (art. 1); în multe tratate internaționale se face referire la litigii, conflicte sau probleme care ar putea să apară în aplicarea dispozițiilor respective. Toți acești termeni desemnează însă aceeași realitate: o neînțelegere, un dezacord, o opoziție, un litigiu între două sau mai multe state cu privire la un drept, o pretenție sau un interes.

În încercarea de a clarifica și simplifica lucrurile, doctrina politică și juridică internațională apreciază că noțiunea de **diferend** are o accepție generală, înglobând toți ceilalți termeni care rămân simple categorii de diferende; diferendele ar fi deci genul iar litigiul, conflictul, fricțiunea, situația, problema etc. ar fi speciile.

Trebuie să precizăm că nu orice dezacord asupra unui fapt sau unui drept, constituie un diferend. Existența acestuia este condiționată de manifestarea activă a statelor în susținerea pretențiilor sau opiniilor divergente, ceea ce conduce la un moment de tulburare în relațiile dintre ele. În fapt, este vorba de manifestarea celor două voințe opuse în trei faze distincte: declarație a statului care exprimă pretenția sau opinia, protestul altui stat la această declarație precum și reacția la protest a declaratorului, acest proces putând să se repete de nenumărate ori până la soluționarea definitivă. Conform jurisprudenței instanțelor internaționale, diferendul se manifestă în momentul în care un guvern în cauză constată că atitudinea celeilalte părți este contrară opiniei sale, contestația, care este elementul doveditor al diferendului, putându-se face asupra unei situații de fapt (politică, economică, socială, militară etc.) sau poate fi o contestație de ordin juridic. În practică, situațiile "de fapt" se împletesc cu situațiile "de drept" iar atunci când părțile se referă la o situație de fapt ele trebuie să invoce dreptul în susținerea intereselor lor.

Clasificarea diferendelor internaționale, potrivit naturii lor, în diferende *politice* și diferende *juridice* a fost consacrată de art.38 din Convenția de la Haga din 1907 privind rezolvarea pașnică a conflictelor internaționale și de art.36 din Carta ONU care impune Consiliului de Securitate ca în recomandările ce le va da să țină seama de faptul că diferendele de ordin juridic trebuie supuse Curții Internaționale de Justiție. Aceasta înseamnă că distincția între diferendele juridice și cele politice are consecințe practice în alegerea mijloacelor de reglementare pașnică a diferendelor dar nu este de natură să delimiteze strict cele două categorii de diferende. Conform Statutului C.I.J., următoarele diferende au caracter juridic: a)interpretarea unui tratat; b)orice problemă de drept internațional; c)existența unui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar

constitui încălcarea unor obligații internaționale; d) natura și întinderea despăgubirilor cuvenite pentru încălcarea unei obligații internaționale.

Afirmarea pe plan internațional a dezideratului reglementării pașnice a diferendelor a fost un proces de durată.

Conferințele de pace de la Haga din 1899 și 1907, prin codificarea și perfecționarea regulilor de reglementare pașnică a diferendelor dintre state, vor duce la dezvoltarea principiului și instituțiilor aflate încă într-o formă nematerializată pe deplin.

Începutul secolului XX va realiza transformarea acestei posibilități de folosire a mijloacelor pașnice în obligativitate generală și exclusivă de utilizare numai a modalităților pașnice.

Abia după cel de-al doilea război mondial se precizează cu claritate principiul fundamental al dreptului internațional de reglementare pașnică a diferendelor dintre state prin consacrarea în Carta ONU a obligației membrilor de a soluționa litigiile lor internaționale prin mijloace pașnice astfel încât pacea, securitatea și justiția internațională să nu fie primejduite (art.2 par.3); același document internațional stabilește în art.33 mijloacele de soluționare pașnică și anume: tratativele, negocierile, ancheta, medierea, concilierea, arbitrajul, justiția, recurgerea la organisme sau acorduri regionale ori la alte mijloace pașnice stabilite de state la alegerea lor. Consacrarea acestui principiu în dreptul internațional s-a realizat deci în momentul în care recurgerea la forță și la amenințarea cu forța au fost interzise;

În perioada postbelică principiul a fost reafirmat în numeroase instrumente internaționale, în statutele unor organizații internaționale sau în declarațiile unor conferințe internaționale. Mai mult, aproape că nu există tratate bilaterale și multilaterale care să nu conțină o clauză privind rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor privind interpretarea și aplicarea tratatelor respective. El a fost inclus, de asemenea, în Declarația din 1970 a Adunării Generale a ONU referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state, în Declarația Actului Final de la Helsinki asupra principiilor care guvernează relațiile dintre statele participante și în Codul de Conduită al OSCE din 1995 privind aspectele politico-militare ale securității.

Modalitatea suplă și eficientă în rezolvarea problemelor ivite între state se află în activitatea diplomatică, în diplomație, prin care se realizează politica externă a statelor. Trăsătura comună a mijloacelor politico-diplomatice constă în faptul că, și atunci când soluția diferendului se realizează cu ajutorul unui terț, ea este în ultima instanță expresia acordului de voință al părților.

Practica internațională în decursul istoriei ca și instrumentele dreptului internațional contemporan au delimitat următoarele mijloace pașnice de reglementare a diferendelor internaționale: tratativele, negocierile anchetele, bunele oficii, medierea, concilierea, arbitrajul, justiția internațională și soluționarea prin intermediul organizațiilor internaționale.

Suntem în prezența unor *mijloace pașnice cu caracter jurisdicțional* de soluționare a diferendelor când acestea sunt soluționate prin hotărârea unui organ arbitrar sau judiciar căruia statele părți îi supun litigiul obligându-se să accepte și să

execute hotărârea ce se va da de organul respectiv arbitrajul internațional justiția internațională și soluționarea prin intermediul organizațiilor internaționale.

Mijloacele diplomatice implică utilizarea unor proceduri care duc la acordul statelor părți la diferend fără intervenția unui organ jurisdicțional sau a unei organizații internaționale care să impună o anumită decizie, fiind vorba de: tratative, bune oficii, mediațiune, anchetă și conciliere internațională.

În contextul actual, plin de frământări politice, economice, sociale și financiare, inerent actorii scenei politice mondiale se confruntă cu cele mai variate situații. De cele mai multe ori pe fondul unor neînțelegeri, conflictele se acutizează fiind alimentate de lipsa de comunicare dintre părți. Doar comunicarea eficientă permite escaladarea conflictelor apărute pe scena internațională sau internă a unei țări și de multe ori pentru a escalada blocajul este necesară intervenția unui terț fie acesta țară, organizație sau specialist în domeniu. Cu alte cuvinte transpunerea în practică a soluționării conflictului se poate realiza eficient prin intermediul *medierei*.

Formulă consacrată încă din antichitate **mediațiunea** este un mijloc diplomatic, spontan sau solicitat, care presupune intervenția în tratativele directe dintre două părți a unui stat (sau organizație) terț în scopul de a înlesni aplanarea conflictului. Convențiile de la Haga privind reglementarea pașnică a conflictelor internaționale arată că aceste mijloace au un caracter facultativ în sensul că statele părți la diferend nu sunt obligate să le accepte iar terții au dreptul dar nu și obligația de a le oferi, soluțiile propuse având doar valoarea unui aviz, fără a fi obligatorii. Mediațiunea (sau medierea) are ca obiect examinarea în fond a unui diferend în vederea soluționării lui de către un mediator- stat, organizație internațională sau persoană oficială - care urmărește să ajute părțile să găsească o soluție echitabilă și reciproc avantajoasă; și ea are un triplu caracter facultativ (în privința mediatorului, a statelor părți la diferend și în ce privește rezultatul care nu e obligatoriu) și se desfășoară după o procedură ce cuprinde reguli stabilite ad-hoc: mediatorul discută cu ambele părți prezente, conduce discuțiile sau poate discuta separat cu fiecare; propunerile se pot prezenta oral sau în scris și se comunică simultan părților în cauză; medierea încetează când părțile se pun de acord în baza propunerilor sau în momentul când se constată că nu se poate ajunge la un rezultat. Comportarea mediatorului precum și a celui care oferă bunele oficii, trebuie să se încadreze în principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan. Medierea și bunele oficii sunt activități diplomatice care impun calități deosebite de tact, prudența, discreție și perseverență.

Procedura desfășurării mediațiunii nu este reglementată de dreptul internațional, ea fiind stabilită de părți împreună cu mediatorul în ceea ce privește locul, termenele, desfășurarea ședințelor, caracterul oral sau scris al dezbaterilor, tipul întâlnirilor (comune sau separate) etc.

După numărul de mediatori putem distinge între mediațiunea unitară și cea colectivă iar după modul de inițiere, între medierea cerută și cea oferită; există și cazuri de mediațiune obligatorie, în special în baza unor tratate internaționale.

În documentele Conferinței la nivel înalt pentru securitate și cooperare în Europa din 1975 ca și în Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990 se afirmă că reglementarea pașnică a diferendelor este o componentă esențială a întregii capacități a OSCE de a supraveghea efectiv schimbarea și de a contribui la menținerea păcii și

securității internaționale. Iar Deciziile de la Helsinki din 1992 menționează hotărârea statelor de a continua elaborarea unui ansamblu cuprinzător de măsuri vizând lărgirea posibilităților de care dispune OSCE pentru a asista statele în rezolvarea pașnică a diferendelor lor.

În sprijinul ideii că medierea indiferent de nivelul ei de aplicare este o formă viabilă de soluționare a conflictelor vine și reglementarea juridică privind utilizarea acesteia în cadrul conflictelor în materie civilă, comercială, de familie, în materie penală, precum și în alte materii, în condițiile prevăzute de lege.

În cadrul celui de-al treilea Summit al Consiliului Europei (Varșovia, mai 2005), Șefii de State și Guverne și-au luat angajamentul «să facă uz din plin de potențialul normativ al Consiliului Europei »și să promoveze «punerea în aplicare și dezvoltare a instrumentelor juridice și mecanismelor de cooperare juridică». În egală măsură ei au decis «să ajute statele-membre în efectuarea justiției cu echitate și rapiditate și să dezvolte măsurile alternative de reglementare a litigiilor».

În lumina acestor decizii, unul din obiectivele statutare ale (CEPEJ) **Comisiei Europene pentru Eficacitatea Justiției** constă în a permite o mai bună aplicare a instrumentelor juridice internaționale ale Consiliului Europei cu privire la eficacitatea și echitatea justiției, înscriind o nouă acțiune în lista priorităților: facilitarea aplicării efective a instrumentelor și normelor Consiliului Europei cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor.

Statele părți și părțile interesate în mediere sunt încurajate să ia toate măsurile vizând sensibilizarea cu privire la mediere a organizațiilor neguvernamentale și a altor instanțe.

Țările Uniunii Europene, inclusiv România, au depus eforturi considerabile în implementarea practicii medierii. În Statele Unite conceptul a apărut în anii 60 și a devenit o etapă preliminară obligatorie procesului judiciar. Societatea românească, copleșită de litigiile de pe rolul instanțelor, are nevoie de o asemenea modalitate de stingere a conflictelor. Primii mediatorii români consideră ca medierea este mai eficientă, mai ieftină, financiar și emoțional, și lipsită de riscuri. Practic, părțile implicate într-un conflict ajung la o înțelegere cu ajutorul mediatorului, care îi ghidează spre o soluție fără să le-o impună. Prin intermediul Legii 192/2006, renaște în context european procedura medierii în România. Astfel conform art.1 din norma mai sus amintită medierea »reprezintă o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate ».

Apreciez că această lege este doar un început urmând, ca o mare parte dintre legile românești să urmeze un proces de armonizare legislativă în acord cu normele comunitare și internaționale. Printre actele vizate enumerăm limitativ: Codul de procedură penală – soluționarea laturei civile la infracțiunile minore, Codul de procedură civilă – introducerea unei limite valorice minime a pretențiilor cu care se pot investi instanțele de judecată, un cod de procedură în domeniul soluționării disputelor aferente conflictelor de muncă și conflictelor de interese din domeniu, o reglementare legală de definiție și limitare a răspunderii în materia culpei medicale etc.

Sigur că, astăzi, în România, practica medierii este abia la început.

Medierea, nu poate fi privită altfel decât ca una dintre componentele soluționării alternative a disputelor și, în consecință, profesia de mediator ca și profesia de arbitru, ca și cea de conciliator, ca și cea de negociator, constituie activități de specialitate ce pot avea cadru instituțional definit și care rămân deschise într-o piață concurențială ca mijloace alternative de soluționare a diferitelor tipuri de conflicte aflate pe rolul instanțelor de judecată.

Ca la orice început și în materia medierii, părerile sunt împărțite, astfel încât se găsesc voci care o susțin și voci care o combat. De exemplu, există două curente de opinie în legătură cu arbitrajul :

- Curentul teoreticienilor – cei ce cunosc bine și au studiat recent codurile de procedură și convențiile – care susține că arbitrajul scurtează soluționarea litigiilor ;

- Curentul practicienilor – cei ce au trecut prin multe arbitraje- care susține că arbitrajul lungeste soluționarea litigiilor, întrucât după pronunțarea sentinței de către tribunalul arbitral, partea nemulțumită acționează pe calea acțiunii în anulare, prevăzută de dreptul comun și după soluționarea pe calea admiterii acestei acțiuni, urmează a se derula întreaga procedură pe dreptul comun.

În mod asemănător și procedura concilierii, reglementată de Codul de Procedură Civilă, nu soluționează litigiul decât într-un procent foarte mic din cazuri, în timp ce pentru restul de acuze timpul de judecată se prelungește de fapt.

Spre deosebire de situațiile de mai sus, medierea vine să completeze paleta de servicii alternative cu avantaje majore pentru consumatorii de servicii juridice, în sensul că în mod real se realizează degrevarea instanțelor de judecată de cauze cu valori foarte mici, mai mici decât cheltuielile de judecată.

La Cluj au luat ființă două asociații al căror obiect de activitate este medierea: Centrul de Mediere Cluj și Promediarea. Membrii Centrului de Mediere, în majoritatea lor avocați de profesie, au început deja colaborarea cu judecătorii, pentru a realiza mai repede un scop comun: transferul litigiilor care pot fi rezolvate de mediatori din sălile publice de judecată în camerele de consiliu confidentiale. Este vorba, deocamdată de domeniile civil și comercial: conflicte familiale, cele de vecinătate, protecția consumatorului, litigii de natură economică. Datorită sistemului de mediere, care este deocamdată facultativ, judecătorii ar scăpa de o serie de dosare, iar oamenii ar beneficia de o rezolvare elegantă a problemelor. Cum activitatea este nouă nu doar pentru România, ci și pentru Europa, apar multe probleme care trebuie rezolvate din mers. Cel mai dificil lucru este comunicarea. Mediatorii s-au constituit în asociații profesionale și a fost stabilit tabloul unic al profesioniștilor în mediere, dar este extrem de greu să ajungă la beneficiarii noului sistem: persoanele fizice sau juridice care intră într-un conflict. Dat fiind numărul mare de procese și avantajele evidente ale medierii, judecătorii și mediatorii clujeni se arată foarte optimiști cu privire la viitorul acestei profesii.

Este de necontestat, medierea a devenit o prezență în realitatea juridică românească. Medierea și organizarea profesiei de mediator reprezintă un triumf al strategiei de reformă în justiție și o valorificare în plan național a experienței internaționale în domeniul metodelor alternative de soluționare a conflictelor. Am putea spune chiar că legea medierii, care are în prim plan omul, cu demnitatea și valorile lui, a mai lărgit un pic poarta dinspre noi către Europa culturală și politică.

În ciuda dificultăților, primul experiment din România, care a durat 3 ani, cel de la Craiova, a fost un succes.

Centrul de Mediere din Craiova funcționează pe lângă Judecătoria Craiova și Tribunalul Dolj, și a fost înființat ca centru pilot prin ordin al Ministrului Justiției, în cadrul unui proiect inițiat de Centrul Cultural al Ambasadei Statelor Unite ale Americii, Ministerul Justiției și Baroul Dolj, în anul 2002.

Ideea de soluționare a unui litigiu sau a unui conflict nedevenit litigios pe cale amiabilă, cu ajutorul unui specialist, mediatorul, câștigă tot mai mult teren și aderenți. Procedura medierii este preferată de părți, oameni și instituții pe care complexitatea relațiilor sociale și economice îi plasează la un moment dat în situații conflictuale diverse, specifice raporturilor de dreptul familiei, dreptul muncii, civil, comercial sau penal. Cu respectarea principiilor fundamentale ale procedurii de mediere, axate pe caracterul voluntar și pe conceptele de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate, prin mediere au fost soluționate numeroase tipuri de conflicte

Experiența ne demonstrează că părțile aflate în conflict se îndreaptă cu încredere spre procedura soluționării amiabile a acestuia, conștientizând beneficiile conferite prin economia de timp, de stres emoțional, de cheltuieli chiar, spre deosebire de procedura judiciară clasică, bucurându-se atunci când, cu asistența specialistului ajung la decizii consensuale convenabile, la soluții proprii acceptate de fiecare parte disputată. Mecanisme ca suplețea și flexibilitatea, autonomia părților și lipsa oricărei constrângeri, funcționează și sunt asigurate în mediere

Cunoașterea avantajelor soluționării conflictelor prin mediere trebuie să constituie una dintre preocupările profesioniștilor de a desfășura permanent programe de diseminare a informației la nivel local și național. Alături de aceste programe, practicarea profesiei cu demnitate, desfășurarea de programe de formare profesională și manifestarea permanentă a interesului mediatorilor pentru îmbunătățirea nivelului propriu de cunoștințe, pot conferi prestigiu profesiei și pot determina câștigarea încrederii societății civile în instituția medierii. În armonie deplină cu reglementările și experiența internațională în domeniul medierii, Centrul de Mediere din Craiova a început în anul 2005 un program național de formare a mediatorilor cu sprijinul Centrului Cultural al Ambasadei SUA, Ministerului Justiției și al barourilor din România, fiind instruiți în tehnicile și spiritul medierii avocați din cele 40 de județe ale țării și municipiul București. În urma cursurilor de la Craiova, au fost înființate centre de mediere în fiecare județ, centre care s-au constituit ulterior în Uniunea Centrelor de Mediere din România ale cărei principale obiective sunt popularizarea, studiul, promovarea și practica medierii în România. Astfel țara noastră se poate mândri cu faptul că deține prima organizație acreditată la nivel internațional a mediatorilor din S-E Europei și anume Uniunea Centrelor de Mediere (UCMR) din România.

Încercând să facem o paralelă între medierea internațională și cea reglementată prin L.192/2006 observăm că cele două mijloace de soluționare pașnică a conflictelor prezintă o serie de similitudini dar și deosebiri.

Fie că vorbim de procedura medierii la nivel internațional fie că vorbim de procedura medierii din legislația internă, ambele se bazează pe principiul intervenției neutre și imparțiale în gestionarea conflictului, ambele presupun soluționarea acestuia

prin mijloace pașnice respectiv amiabile, în ambele situații alegerea formei de soluționare este lăsată la latitudinea părților, nesoluționarea pe această cale a diferendului nu duce la pierderea dreptului la acțiune în sens subiectiv, părțile avînd posibilitatea de a apela la alte forțe sau mijloace de constrângere. În derularea procedurii este implicat un mediator care în exercitarea atribuțiilor sale nu are putere de decizie în privința conținutului înțelegerii la care vor ajunge părțile, dar le poate îndruma să verifice legalitatea acesteia, rolul mediatorului fiind în principal acela de aplanare a conflictului prin deblocarea căilor de comunicare dintre părți.

Utilizarea medierii ca mijloc pașnic de soluționare a diferendelor internaționale precum și a procedurii de mediere reglementată de dreptul intern are o importanță deosebită în menținerea păcii și securității internaționale și naționale deoarece prin intermediul lor se facilitează stabilirea cauzelor diferendului, se dezvoltă un climat de natură a promova încrederea părților aflate în dispută și, nu în ultimul rînd, interesele și drepturile legitime ale părților se cunosc mai bine, ceea ce creează premise pentru examinarea lor mai aprofundată și pentru a fi luate în considerare în conceperea și promovarea soluției. În orice convenție, acord, tratat, ce privește drepturi asupra cărora părțile pot dispune, acestea pot introduce o clauză de mediere, a cărei validitate este independentă de validitatea contractului, acordului din care face parte. Cele două proceduri reprezintă activități de interes public, fiind reglementate de acte normative ce-și găsesc corespondentul la nivel național și internațional. medierii impunându-se ca obligație de diligență, obligație morală dacă nu legală în soluționarea conflictului, procedura medierii derulându-se după scenarii stabilite ad-hoc de către mediator și părți.

În cadrul medierii internaționale părțile diferendului sunt reprezentate de actorii statali, statul și o organizație internațională, două organizații, mediatorul în acest caz fiind o țară, organizație cu valențe internaționale sau o persoană oficială anume desemnată. În cazul medierii interne părțile la diferend sunt reprezentate de persoane fizice sau juridice, medierea fiind desfășurată în mod egal pentru toate persoanele, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială de către o persoană autorizată ca mediator în condițiile legii.

Soluționarea litigiilor prin mediere aduce în mod clar beneficii pe multe planuri. Contribuie, înainte de orice argument, la îmbunătățirea actului de justiție – instanțele se degreveză de cauze, mutînd centrul de greutate de pe criteriul cantitativ al cauzelor pe rol ce trebuie soluționate cu celeritate, pe criteriul calitativ al soluțiilor adoptate, justițiabilii au alternativă la sistemul juridic iar apărătorii lor îi asistă sau reprezintă în procedura medierii.

Conceptul de mediere și ideea de soluționare amiabilă a conflictelor se găsesc în strînsă legătură cu identitatea culturală a unui popor, iar implementarea lor a implicat un proces de lungă durată chiar și în țările cu tradiție în domeniul medierii.

Statele membre ar trebui să recunoască importanța stabilirii criteriilor comune pentru acreditarea agenților de mediere și/sau a instituțiilor ce oferă servicii de mediere și/sau care formează agenții de mediere. Ținînd cont de mobilitatea crescîndă în cadrul Europei, ar trebui luate măsuri necesare pentru instituirea unor criterii comune internaționale pentru acreditare, de exemplu un brevet de mediator

european. Consiliul Europei în cooperare cu Uniunea Europeană vor putea contribui la aceasta.

Activitatea Consiliului Europei își găsește expresia în numeroase convenții și acorduri internaționale încheiate sub egida sa fiind orientată cu precădere spre dezvoltarea tuturor formelor de cooperare internațională în domenii precum : cultură, economie, probleme sociale și juridice. Printre aceste convenții numărându-se „Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”(1950), „Convenția europeană pentru reglementarea pașnică a diferendelor”(1957),”Carta socială”.

Statele membre ar trebui să ia măsuri pentru a garanta, în cadrul lor, uniformizarea conceptelor, câmpul de aplicare și garanțiile principiilor fundamentale ale medierii, precum confidențialitatea, prin adoptarea măsurilor legislative și/sau elaborarea codurilor de conduită pentru mediatorii.

În vederea dezvoltării unei disponibilități egale a serviciilor de mediere, ar trebui de luat măsuri pentru promovarea și organizarea unor sisteme eficiente de mediere într-un spațiu geografic cât mai vast posibil. Totodată statele membre ar trebui să recunoască și să promoveze dispozitivele de mediere existente și cele noi create contribuind la aceasta prin susținere financiară sau de altă natură. Odată ce astfel de programe de mediere sunt puse în aplicare cu succes, statele membre sunt încurajate să lărgescă disponibilitatea lor prin intermediul informării, instruirii și supravegherii.

Având în vedere faptul că Codul european de conduită a mediatorilor pentru medierea în materie civilă și comercială începe să obțină o recunoaștere generală a părților implicate în mediere pe tot teritoriul Europei, se recomandă ca statele membre să asigure promovarea acestui Cod drept normă minimă în materia medierii civile și familiale ținând cont de particularitățile medierii în materie familială.

Dacă mediatorii nu respectă un cod de conduită, statele membre și părțile implicate în mediere ar trebui să poată depune plângere și să dispună de proceduri disciplinare.

Cu privire la medierea familială, se pare că foarte puține state membre au pus în aplicare mecanisme care să permită recurgerea la mediere în cadrul cauzelor ce comportă un element de extraneitate. Prin urmare se recomandă statelor membre care au progrese în acest domeniu să faciliteze schimbul de informații cu alte state membre.

Ținând cont de costul înalt al medierii internaționale, statele ar trebui să încurajeze recurgerea la noile tehnologii care substituie întâlnirile față în față, așa ca conferințele video, reuniunile telefonice și metodele de reglementare a conflictelor on line (utilizând Internetul).

Starea normală a raporturilor dintre actorii scenei mondiale ar trebui să fie aceea de pace și cooperare prietenească chiar în condițiile competiției dintre state. Că diferendele internaționale sunt un fenomen obiectiv al realității mondiale, că o dată cu dezvoltarea multilaterală a raporturilor amicale dintre state e necesară dezvoltarea și perfecționarea procedurilor de reglementare pașnică a diferendelor, ceea ce constituie o cerință fundamentală a menținerii păcii și Securității internaționale, a statornicirii unor raporturi normale, de conviețuire și conlucrare între state, că nici măcar

utilizarea mijloacelor de constrângere fără folosirea forței armate n-ar trebui să conducă la deteriorarea raporturilor internaționale și la confruntare deschisă, că uzul de forță în relațiile mondiale trebuie exercitat cu mari rezerve, cu conștientizarea multiplelor dezavantaje pe care le presupune chiar și în cazul în care e vorba nu de forță armată ci de represalii, embargou, boicot, blocadă trebuie recunoscut în totalitate. Evident însă că trăim într-o lume imperfectă iar anumite amenințări și riscuri la adresa securității componentelor comunității internaționale conduc inevitabil la crize și la recurgerea la război ca formă de confruntare specifică relațiilor internaționale.

În concluzie conflictul este o industrie în creștere. Nu putem trăi în conflict, așa cum nu putem trăi în afara lui, ignorând-ul. Pe măsură ce lumea noastră devine mai independentă, oamenii „se lovesc” unii de alții din ce în ce mai des. Există totuși speranță acum. Lucrând cu mii de oameni și participând la tot felul de conversații dificile, am găsit calea de a face aceste conversații mai puțin stresante și mai mult productive. O cale de a gestiona constructiv conflictul, de a administra creativ probleme dure este și aceea de a trata oamenii, etniile, popoarele, națiunile cu răbdare, decență și integritate. Această cale este *medierea*. Tehnică și artă, principii și stare de spirit deopotrivă.

Bibliografie

- [1] ***Legea 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator.
- [2] ***Legea nr.134-XVI din 14.06.2007 cu privire la mediere în Republica Moldova.
- [3] ***Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului European din 21/05/2008 privind aspecte ale medierii în materie civilă și comercială.
- [4] ***Hotărârea nr.963/2008 privind modificarea standardelor de formare a mediatorului, aprobat prin Hotărârea Consiliului de mediere nr.12/2007.
- [5] ***Dicționar de drept internațional public.
- [6] CLOȘCA I., Despre diferendele internaționale și căile soluționării lor, Editura științifică, București, 1973, pp. 11-36.
- [7] DRAGOMAN Ion, MILITARU Claudia, PANDURU Cerasela, *Relații Internaționale Actuale* - Editura Integraf 2004, p.176-205.
- [8] GEAMĂNU Grigore, *Drept internațional public*, Editura didactică și pedagogică București, p. 389.
- [9] GEAMĂNU Grigore, *Drept internațional penal și infracțiunile internaționale*, Editura academieii, București, 1977, p. 84.
- [10] NICIU Marțian I., CHIVU Gabriela, Organizații Internaționale Guvernamentale, Editura Argonaut 1998, pp. 111-146.
- [11] SCAUNAS S., *Drept internațional public*, Editura All Beck, București, 2005, p. 221.
- [12] SELEJAN-GUTAN Bianca, *Drept internațional public*, Editura Universității "Lucian Blaga" Sibiu, 2003, p. 210.

TENDINȚE NOI ÎN EVOLUȚIA TEORIEI ȘI PRACTICII RĂZBOIULUI

Cezar COBUZ*

The tendencies in society's evolution will defy the future war on two aspects: globalization and fragmentation, in an advanced informational and technological context. New risk factors will escalate, envisaging the war transfer from virtual state into the real one. In the future, the war will be used, under different flexible forms, as a method for solving complicate strategic aspects, being economical and informational motivated. The physiognomy of future military operations will defy the armed combat as preventive factor of asymmetric hazards. The battle will be extended to a global level, by strategic initiatives of coalitions, as appropriate reaction to complex hazards. The multinational headquarters will manage task reaction forces, while, the member countries will modify their doctrine to the coalition's goals for conflicts' extinction and terrorism's discouragement.

Key words: new trends

Războiul clasic se revigorează. El a cunoscut și cunoaște forme diferite, de la cele de joasă intensitate, la cele de intensitate medie sau înaltă, având implicații zonale și chiar internaționale.

În general, părțile aflate în conflict, eludează legislația internațională în domeniu și se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe un arbitrar favorabil.

Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri și comunității internaționale.

Este de dorit ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menținut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situație conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Tendința care se manifestă în mod pregnant la nivelul marilor puteri, al Uniunii Europene și al Alianței Nord-Atlantice este ca, indiferent de forma și configurația sa, războiul să fie pus sub control în cel mai scurt timp.

Multe dintre acțiunile de luptă permise și frecvente în cel de al doilea război mondial sunt considerate acum ilegale fiind condamnate de comunitatea internațională. Chiar dacă există exemple ale încălcării prevederilor unor acorduri internaționale privind folosirea anumitor arme, acestea nu constituie decât excepții, procesul controlului acțiunilor de luptă și mijloacelor folosite fiind tot mai necesar.

Războiul, ca fenomen politic, economic și social, devine astfel din ce în ce mai mult, pus sub controlul comunității umane, al centrelor de putere, al organizațiilor și organismelor internaționale, al mediei și organismelor neguvernamentale. În afara războiului, există însă o mulțime de alte acțiuni violente armate, care se intensifică și

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt”

se diversifică pe măsură ce decalajele economice se adâncesc iar pozițiile extremiste și fundamentaliste se radicalizează.

În concepția specialiștilor militari, acțiunile de luptă, violente, nespecifice războiului vor evolua, probabil, pe mai multe paliere, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele:

- revolte violente care folosesc armament de foc, arme albe, mijloace improvizate;
- recrudescența crizelor de tot felul care ajung rapid în etapa de conflict armat;
- diferende religioase produse în general de intoleranța și agresivitatea entităților fundamentaliste;
- radicalizarea diferendelor etnice în zonele de falie;
- dezvoltarea unor noi tipuri de acțiuni violente în spațiul crimei organizate, traficantilor și economiei subterane;- apariția unor noi tipuri de violență cu mijloace ale biologiei și geneticii.

Pe măsură ce procesul de reconstituire a centrelor de putere se va accentua iar reacțiile la globalizare se vor amplifica, acțiunile de tip terorist vor profita de aceste falii și se vor diversifica. Acțiunile teroriste vor continua să fie surprinzătoare, diversificate, extrem de violente și inteligent concepute. Mijloacele folosite vor fi și ele dintre ce în ce mai perfecționate, pe măsură ce teroriștii pot avea acces la tehnologia modernă, la cea a armelor de distrugere în masă și la cea informațională. Însă atacurile preferate vor rămâne tot cele cu bombă, cu explozivi performanți, cu arme de foc și probabil, cu mijloace chimice și radiologice. Războiul împotriva terorismului va continua să se desfășoare pe multiple planuri, de la cel informațional la cel al luptei armate.

Lupta armată împotriva terorismului va fi precedată, însoțită, susținută și urmată de acțiuni în plan informațional, politic, diplomatic, economico-financiar și social. Acțiunile propriu-zise vor avea ca obiectiv, pe de o parte, protecția omului și a drepturilor acestuia la nivel individual, protecția mediului, a societății, instituțiilor, infrastructurilor, a statelor și alianțelor, organizațiilor și organismelor internaționale, împotriva atacurilor teroriste și pe de altă parte, prevenirea acestor atacuri, combaterea prin toate mijloacele a fenomenului terorist, distrugerea grupurilor, organizațiilor și rețelelor teroriste, concomitent cu eradicarea (soluționarea) cauzelor generatoare de terorism. În timp ce sistemele de informații, serviciile și forțele speciale vor căuta să identifice și să descopere centrele vitale, nodurile de rețea, bazele rețelelor și organizațiilor teroriste (liderii acestora), depozitele de armament și elementele de infrastructură, coaliția antiteroristă va lovi imediat aceste elemente, pe măsura descoperirii lor, cu aviația strategică ori cu sistemele de arme, folosind avantajele incontestabile ale Războiului bazat pe Rețea împotriva unui inamic difuz, care acționează prin surprindere, prin mijloace și proceduri asimetrice. Acțiunile de luptă împotriva terorismului vor fi din ce în ce mai mult punctiforme, flexibile și permanent adaptabile situației.

Apare în acest fel necesitatea generării unor forțe astfel pregătite și dotate pentru a fi în măsură să răspundă eficient și oportun acestor provocări.

Există o tendință de globalizare a strategiei, și nu doar în sensul că strategia este bună la toate. Dacă politica se globalizează, și strategia o urmează, ba chiar i-o ia

înainte, ca expertiză, anticipând dinamica forțelor și mijloacelor (politice, economice, culturale, informaționale și militare) care se confruntă, tipurile importante de operații și de acțiuni, caracteristicile mediului strategic de securitate, noua configurație a războiului viitorului.

În concepția specialiștilor militari, atâta vreme cât există politică, există și strategie, întrucât strategia este tocmai instrumentul de materializare a politicii. În acest sens, strategia – îndeosebi strategia operațională - se particularizează, este, devine națională. În general, conceptele cu care se operează în domeniul strategiei – înțelegă ca modalitate de punere în operă a deciziei politice – nu s-au schimbat. Desigur, conținutul lor s-a îmbogățit și se îmbogățește mereu, dar nu în afara sistemului care le generează. Într-un stat democrat, puterile se separă și se intercondiționează. În ceea ce privește însă securitatea națională², există o concepție unitară și o strategie unitară, de sinteză. Unii numesc aceasta marea strategie, definind-o ca modalitate de înlăptuire a politicii generale a țării, alții îi zic strategie națională, strategie a guvernului sau strategie de securitate. Desigur, între aceste concepte există diferențe, însă, pentru tema de față, ele nu sunt importante. Așadar, în această viziune, marea strategie ține de conducerea politică, este o strategie politică generală pe care se construiesc, dinamic, strategiile economice, culturale, informaționale și militare. Tot în cadrul acestei strategii generale intră și strategiile politice, strategiile diplomatice, strategiile de dezvoltare, strategiile educaționale etc. Acesta este, desigur, un model teoretic simplificat, valabil oricând și oriunde. Orice stat de pe lumea aceasta are o politică generală și o strategie de punere a ei în aplicare.

Pentru a le face față, statele creează, ca întotdeauna în istorie, alianțe sau se coalizează. Trec astfel în prim plan politicile de alianță (sau, la momentul respectiv, cele de coalicție) și, în consecință, strategiile de alianță sau de coalicție. Războiul din generația a patra sau cel de al patrulea război mondial

Fără a exclude experiența mileniilor de războaie și confruntări militare (care se constituie, totdeauna și pentru totdeauna, într-un patrimoniu valoros al gândirii și practicii militare, dincolo de care nu pot exista nici strategie, nici tactică), trebuie totuși afirmat că războiul și conflictul prezentului și viitorului au caracteristici noi, atât în ceea ce privește universul conceptual, cât și în ceea ce privește dinamismul și dimensiunea practică.

Acțiunea militară se integrează în noul concept și aduce, la rândul ei, elemente noi. Așa cum se afirma mai sus (și cum se va demonstra și în continuare), ea devine deosebit de flexibilă, adaptabilă la împrejurări, la acțiunea și reacția inamicului, dependentă de variația condițiilor inițiale, variabilă și diferită ca amploare și intensitate, în funcție de tipul de beligeranță, de nivelul tehnologic al războiului și de modul de angajare.

² Securitate economică, securitate culturală, securitate informațională, securitate socială, securitate militară etc.

Începând cu anul 1989, în Statele Unite, a fost lansat, sub autoritatea lui W.S. Lind, conceptul de „război al generației a patra“ (Fourth Generation Warfare, prescurtat 4GW)³.

Războaiele din prima generație se bazau pe mase umane, pe forțe numeroase dispuse în linii de luptă și coloane. Era epoca muschetelor. Această generație de războaie a atins apogeul în prima mare confruntare mondială din 1914-1916.

Războaiele din generația a doua, care corespund cu epoca industrială, se bazau pe puterea de foc. În această epocă, se dezvoltă blindatele și avioanele. Este adevărat, blindatele și avioanele apăruseră încă din primul război mondial, dar abia în cel de al doilea ele își dovedesc eficiența, readucând în teatru acțiunile rapide⁴ și impunând războiul de mișcare.

Războaiele din generația a treia, continuând filosofia războiului-fulger (blitzkrieg) din cea de a doua conflagrație mondială, au pus în operă principiul manevrei, dat de puterea tehnologică și de viteză.

Războaiele din cea de a patra generație corespund epocii informației, inclusiv noii revoluții în domeniu militar. Acestea sunt războaie extinse, care cuprind, practic, toate domeniile: politic, economic, social, cultural și militar.

Războaiele din generația a patra sunt războaie disimetrice și asimetrice. De o parte, se află puterile high tech, de cealaltă parte, entitățile antinomice care, pe de o parte, vizează accesul la tehnologiile înalte și, pe de altă parte, păstrează atitudini conservatoare sau retrograde.

Tehnologia înaltă și tehnologia informației permit și cultivă conceptul Război bazat pe Rețea, care presupune informație în timp real, arme „inteligente“, rețele numerice reale și virtuale. De cealaltă parte, se află, de regulă, actori transnaționali, grupări teroriste, religioase, etnice sau de interese, care folosesc orice mijloc pentru a-și atinge obiectivele, începând cu armele albe și continuând cu armamentul cel mai perfecționat, inclusiv cu mijloace nucleare, chimice, biologice și radiologice, în măsura în care au acces la ele sau și le pot procura prin terorism, trafic, corupție etc.

Atacurile din 11 septembrie 2001, ca și răspunsul prompt, înalt tehnologizat și extrem de precis, al americanilor constituie un exemplu de ceea ce înseamnă un război de generația a patra. Aici se naște conceptul de asimetrie. Fiecare dintre adversari caută să evite spațiul de luptă în care celălalt este imbatabil și preferă să-i distrugă, prin mijloacele pe care le are la îndemână sau pe care și le poate procura, sistemul. Acțiunile care se folosesc în acest tip de război sunt mai degrabă acțiuni adecvate, decât rapide.

Unii numesc acest tip de conflict „cel de al patrulea război mondial“. Eliot Cohen propune ca respectivul concept să fie înlocuit cu unul nou, specific acestui început de mileniu: războiul împotriva terorismului, pe care alți teoreticieni l-au popularizat și l-au susținut prin numeroase studii. James Woolsey, fost director al CIA, afirma, într-un articol reluat de ziarul Le monde, în 2002, că Războiul Rece a fost cel de al treilea război mondial, iar războiul împotriva teroriștilor, dictatorilor și

³ www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard Huyghe, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération*.

⁴ Războiul-fulger.

autocrațiilor se constituie în cel de al patrulea război mondial, pe care America îl va câștiga. Acest concept, susțin creatorii lui, a trezit Statele Unite, care și-au reluat în serios rolul și responsabilitatea de apărător al democrației. Conceptul de „război de generația a patra“ îl folosesc însă și teroriștii. Ben Laden a afirmat că „evreii și cruciații“ au declanșat cel de al patrulea război mondial, care este un război împotriva lui Dumnezeu.

În februarie 2002, Middle East Media Research Institute (un think tank foarte militant, apropiat Partidului Likud din Israel) anunța că ar fi primit un text al lui Abu Ubeid al-Qurashi, probabil un pseudonim al unui șef din rețelele Al Qaeda, care se referea în mod explicit la doctrina războiului din generația a patra. Acest război se duce, potrivit afirmațiilor liderului terorist, „împotriva unei apărări americane ale cărei principii sunt moștenite din vremea Războiului Rece: avertisment prealabil, lovituri preventive și descurajare.“⁵ Războiul din generația a patra nu este însă unic. Paralel cu el, se desfășoară o mulțime de alte confruntări care, practic, îmbracă toată scala de războaie, de la cele ale antichității la cele ale viitorului. Evident, acțiunile și reacțiile vor fi condiționate de tipul războiului, de capacitatea și calitatea forțelor angajate, de obiectivele urmărite, de caracteristicile doctrinelor de întrebuintare a forțelor și de situația concretă.

Studiul războiului a preocupat, interesează și va fi în centrul atenției multă vreme. De fapt, este vorba despre evoluția sa, despre limitele sale în atingerea obiectivelor politice și tot mai mult despre noul tip de război care va caracteriza sec. XXI.

Este de remarcat că în evoluție – după unii specialiști pe baza unei implacabile dialectici –, războiul a dobândit un înalt grad de prolificitate exprimat în cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor, în amploarea desfășurării acțiunilor principale și mai ales în perfecționarea formelor și procedeele de angajare a confruntării violente.

Pentru sporirea eficienței războiului în atingerea obiectivelor politice, în ultimele două secole ale mileniului doi s-au produs mutațiile cele mai importante. Au frapat, de fiecare dată, în conținutul și fizionomia războiului, cele privind tipologia, structura și diversitatea acțiunilor strategice și nu în ultimul rând intensitatea și densitatea lor acțională. Așteptările nu au fost pe măsura eforturilor multiple întreprinse, deoarece nu s-a „lucrat“ pe esența războiului, devenit între timp modern și anume amplificarea violenței și creșterea gradului de distructivitate.

Acum, când se tranzitează de la o veche la o nouă ordine mondială, războiul a capatat o universalitate, este pretutindeni și se prezintă ca o anatema fatală.

Noul tip de război presupune rezolvări în cadrul esenței sale și trebuie să vizeze cauzele acestuia, condițiile de declanșare, formele și procedeele de ducere, fazele pre/postconflictuale etc.

Putem aprecia că evoluția războiului către atingerea limitelor este mai aproape de geopolitică, iar o nouă cultură a războiului ține de integrare, ca modalitate de realizare a noii ordini mondiale.

⁵ www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard Huyghe, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération.*

Războiul este purtat pentru formarea statului-națiune. Apoi devine interstatal pentru crearea imperiului. Multitudinea cazurilor cunoscute din istoria universală scot în evidență o acerbă confruntare între hegemonismul imperial și stabilitatea națională, ceea ce a făcut posibilă apariția/dispariția unor state ori variante de state.

Secolul XX a fost perioada de timp când sub controlul geopoliticii imperiile se războiesc pentru sfere de influență și control spațial cât mai extinse ori pentru coagularea unor modele de dezvoltare universală. Războaiele de coaliție au fost mondiale, dar spațiul lor de desfășurare l-a constituit continentul european. Primul război mondial s-a încheiat cu o anumită structură și funcționalitate geopolitică a ordinii mondiale, desigur privită numai ca o etapă în finalizarea acesteia. Al doilea război mondial, cu finalitatea bine cunoscută, a permis experimentul blocurilor militare, cu o conducere trans/supranațională, care desigur nu va scăpa lumea de flagelul războiului.

Intrebuințarea armei nucleare, în finalul celei mai mari conflagrații a secolului XX, în condiții geopolitice și geostrategice superflu, a atras atenția „actorilor” postbelici asupra înaltelor tehnologii ce se pot folosi în războiul viitor. Geopolitic, s-a comis o dublă greșală. Pe de o parte politica a fost împinsă către irationalitate, iar pe de alta parte ea a fost deturnată de la refacerea postbelică spre cursa înarmărilor extrem de costisitoare.

Dominanta, pentru secolul de puțină vreme încheiat, a fost dinamica deosebită a geopoliticii și geostrategiei, cu determinări majore asupra tipologiei, conținutului și fizionomiei războiului modern.

Bunăoară, s-a trecut de la multipolarism la bipolarism și este evident că lucrurile nu s-au oprit aici.

„Contribuția” europeană la perfecționarea războiului, în esență bazată pe violență și distructivitate, a fost foarte mare și cu urmări catastrofale în toate planurile vieții sociale și economice. Tandemul geopolitică – război în evoluția sa a făcut posibilă caracterizarea modelului de dezvoltare europeană de până la mijlocul secolului trecut ca civilizație a violenței. Un motiv în plus l-au constituit și preocupările geopoliticii de organizare/reorganizare a lumii prin război în diferite planuri: politico-administrativ, economic, juridic, cultural, militar etc.

Modelul organizării lumii postbelice a atras atenția geopoliticii asupra remodelării conținutului și fizionomiei războiului modern. Așa a apărut „războiul rece” cu câteva caracteristici:

- esența confruntărilor este de natură ideologică;
- un anumit control al pragului de violență armată;
- creșterea amplitudinii confruntărilor nonmilitare ;
- evitarea lovirii sanctoarelor strategice europene și euroatlantice;
- acceptarea tacită a violenței armate numai în afara arealelor blocurilor militare, aflate fiecare într-o expansiune transcontinentală;
- exportul de revoluție sau al modelelor de democrație autentică.

În ultimele decenii ale secolului trecut geopolitica a gestionat un paradox: pe de o parte un „război rece” în spațiul euroatlantic și o „pace fierbinte” pe restul mapamondului .

În această perioadă, forțarea de către geopolitică a exporturilor ideologice de revoluții și democrații a condus la reacții naționaliste și internaționaliste din partea unor state a căror tradiții politice, economice, culturale, religioase etc., au fost brutal încălțate. Aceasta poate fi considerată una dintre cauzele manifestării terorismului privat, statal și internațional cu profunde conotații politice, economice, confesionale, etnice ș.a., prin utilizarea mijloacelor violente de atac sau ripostă.

Dezvoltarea deosebită, îndeosebi postbelică, a permis realizarea modelelor, mai mult sau mai puțin tradiționale/istorice, de civilizație, fiecare cu propria geopolitică și geostrategie. În dinamică, acestea inevitabil generează confruntări periferice la contactul lor direct. Forma de manifestare o constituia războaiele locale, având drept scopuri smulgerea/păstrarea în arealul de civilizație a unor state, dezmembrarea altora, confederalizarea unor spații etc. Și uite așa, războiul s-a întors în Europa, îndeosebi în partea ei de sud-est, unde convențional există contactul direct a câtorva civilizații. Spațiul respectiv, desigur în curs de extindere, este cel mai propice pentru manifestarea geopoliticului sub forma geostrategiilor de origine, natură și amploare diferite.

Începutul mileniului al treilea aduce în fața statelor, națiunilor, comunităților și etniilor o perioadă de tranziție. Este vorba despre trecerea de la geopolitica (imperială, supra/intrastatală, naționalistă, fundamentalistă, religioasă etc.) spre globalizare prin integrare planetară.

Contextul noii ordini mondiale se caracterizează în principal prin opoziția până la beligeranța dintre modelul național de integrare, bazat pe statul centralizat și promotorii globalizării, desigur cu prozeții lor, în urma căreia rezultă de fiecare dată structuri statale și naționale fărâmițate și slăbite, care nu au dezvoltare, securitate și apărare națională. De fapt, în doctrina transnaționalismului și mondialismului se arată printre altele că „statele naționale devin prea mari pentru micile probleme și prea mici pentru cele mari”. Și, în continuare, se deduce că epoca tranziției implică cu obligativitate trecerea de la statul – națiune la structuri statale descentralizate (minimale) bazate pe o „societate deschisă”.

Dacă vechea ordine s-a realizat prin beligeranța armată diversă, credem și sperăm ca noua ordine să fie cu preponderență un produs al păcii. Această situație paradoxală schimbă total rațiunea războiului, acesta devenind un instrument principal pentru menținerea păcii.

Acest nou tip de război – războiul viitorului – se va prezenta cu patru mari caracteristici:

- devine singurul război justificat și acceptat, ceea ce va face ca celelalte din „panoplia zeului Marte” să devină ilegite, deoarece alterează pacea;
- va avea un caracter privat, întrucât vor fi puțini „actori mondiali” în măsură să-l desfășoare;
- bazată pe o desăvârșită „arta strategică”, victoria va fi obținută prin înfrângerea adversarului fără luptă (câtă similitudine cu Sun Tzi);
- se evidențiază un singur beligerant, părții adverse ne mai acordându-se posibilitatea de a lupta inclusiv armat pentru propriile interese.

În războiul viitorului se pare că: victoria devine predestinată, relația dominație-supunere se globalizează, cearta cu războiul intră în dreptul internațional, folosirea acestui instrument revine unui club privilegiat.

Așadar, războiul viitorului se va cantona în continuare în sfera politico-economică, dar ca scop general va viza proiecte mondiale. Printre acestea cu siguranță putem include gestionarea privată a materiilor prime strategice (hidrocarburi și minereuri), accesul restrictiv asupra high-tech, controlul politico-militar asupra unor „zone fierbinți”, accesul condiționat la sursele de apă, ameliorarea raporturilor demografice și protecția mediului.

Dar, ca și în vechea ordine sunt de așteptat și reacții adverse față de integrarea forțată și globalizarea prin sărăcire. Una dintre acestea poate fi proliferarea terorismului în toate planurile (politic, economic, militar, cultural etc.), a căror acțiuni violente/armate aduc o substanță nouă și foarte nocivă în conținutul războiului. Drept consecință, războiul viitorului va include între obiectivele sale politico-militare și eradicarea acestui flagel, cu asentimentul opiniei publice mondiale și prin folosirea celor mai perfecționate mijloace de război, generând astfel o confruntare multiplă și asimetrică.

Războiul viitorului poate dobândi și alte caracteristici:

- coexistența lui cu pacea, în/pentru etapa de tranziție spre globalizare, starea de război ar putea deveni normalitatea și numai ulterior, când lucrurile în cea mai mare parte a lor se vor așeza în matricea universală, aspectele se vor inversa;
- disimularea violenței în impunerea (menținerea, controlul, refacerea, implementarea, gestionarea) păcii cu valorile securității învingătorului, ce deseori pot intra în contradicție cu cele locale și zonale din punctul de vedere al intereselor individuale și colective;
- transferul violenței în sfera economicului și politicului, dar pot utiliza în acțiunea lor de dominație o paletă largă de forțe și mijloace specifice ori militare/armate, de fiecare dată însă adecvate situației și obiectivelor propuse.

Mergând și mai departe cu analiza, privind perfecționarea războiului viitorului, putem concluziona, și da o notă mai optimistă: confruntarea violentă (militară) va aluneca mai mult înspre confruntarea mai puțin violentă (nonmilitară), până când războiul va înceta să mai reprezinte o fatalitate, iar în cel mai nefericit caz ar putea fi rezultatul unui accident nedorit.

Dacă în trecutul-prezent s-au făcut eforturi pentru acumularea bogăției în detrimentul înțelepciunii, iar autoreglarea s-a făcut prin forță (războiul energetic), în viitorul-prezent această stare trebuie absolut modificată prin cunoaștere (informațional). Așa se face ca războiul viitorului va deveni în esență o confruntare informațională cu folosirea unor mecanisme diabolice de disimulare a violenței.

Din cele prezentate rezultă că războiul viitorului se înscrie în sfera voinței politicului universal, care se exprimă printr-o violență disimulată și numai arareori prin utilizarea mijloacelor armate.

În lume, în momentul de față, se aud tot mai multe critici la adresa corelației război-integrare/globalizare. Acestea aparțin analiștilor politico-militari, formați în

cele mai diverse școli strategice de pe mapamond și formează cea mai interesantă confruntare de idei la început de secol și mileniu. Într-o parte se află nostalgicii vechii ordini mondiale, iar în altă tabără sunt promotorii și corifeii noii ordini mondiale. Disputa se întretine pe seama unor teze „tari”, dintre care va prezentăm câteva ce țin de dialectica pace-război:

- cu toate valențele sale umanitare, războiul pentru menținerea păcii ține de planificarea strategică a păcii universale, prin violență, ceea ce presupune că ne vom afla în fața unui totalitarism planetar;
- războiul și pacea putând fi comandate, creează premise pentru a considera noua ordine mondială ca o construcție posibil artificială;
- înlocuind politicile cu politica mondială riscăm ca războiul viitorului să devină antipolitică, deoarece ar putea pregăti o foarte mare împotrivire cu repercusiuni nemaiîntâlnite: crearea haosului mondial, perpetuarea confruntărilor violente, universalizarea și permanentizarea războiului și conflictului armat, dezordinea pe mari areale și eminentemente războinice etc.;
- prin legitimarea războaielor așa-zis locale se creează potențialitate belicoasă globală;
- realizarea păcii de sus în jos și împotrivirea mereu crescândă de jos în sus, ambele prin război, evidențiază și mai mult irationalitatea politicii mondiale;
- reluarea în câteva rânduri a unei declarații mai vechi, privind natura religioasă a secolului XXI, poate fi interpretată ca o provocare de război între state cu religii diferite, confruntări ce se pot încheia cu dispariții ori mutații esențiale pe harta politico-administrativă a lumii.

Ne exprimăm punctul de vedere că este „loc sub Soare” atât pentru clasicii gândirii militare, cât și pentru neoclasicii războiului viitorului, cu o singură condiție – ordinea pe pământ să se realizeze prin dezvoltare economică durabilă, bazată pe colaborare internațională amiabilă între toate statele lumii.⁶

Aparent, toate războaiele sunt la fel. Ele se caracterizează prin existența unui scop politic, unui obiectiv politic și a unor obiective militare, prin beligeranță, violență, un sistem de legi și principii rămase, în esența lor, neschimbate de-a lungul istoriei. Deci, în teorie, toate războaiele sunt la fel.

Însă, în realitate, nici un război nu seamănă cu altul. Fiecare este, în felul lui, unic și nerepetabil. Mai mult, deși războiul este guvernat, în esență, de aceleași legi și de aceleași principii, rareori beligeranții desprind învățămintele necesare. Și rareori ei se conformează normelor și principiilor stabilite, adică regulilor și obiceiurilor războiului.

Cu mici excepții, de-a lungul istoriei, fiecare război și-a avut „legile” și „principiile” lui. Totuși, se poate spune că:

- totdeauna a existat un atacator și un apărător (deci inițiativa strategică a aparținut unuia dintre beligeranți);

⁶ Constantin Onisor, Războiul între Geopolitică și Integrare.

- supremația strategică (în primul război mondial, a oscilat; în cel de al doilea a aparținut clar germanilor, în prima parte, și aliaților, în partea a doua, în războaiele regionale, a aparținut, de regulă, celui care a declanșat atacul);

- aproape toate războaiele au avut o desfășurare incertă (rareori, obiectivul politic al războiului a fost îndeplinit integral);

- au produs mari pierderi materiale și în vieți omenești (efectul acestora nu trebuie însă considerat doar ca negativ; uneori, mai ales atunci când războiul s-a manifestat ca ultima formă a unei crize, au urmat salturi economice, sociale, politice etc. spectaculoase);

- au avut efecte de seism (în sensul declanșării și consumării energiilor negative);

- nu au fost niciodată accidentale (lumea s-a așteptat și se așteaptă mereu la confruntări violente, la războaie);

- deși s-a dorit totdeauna prevenirea lor și înlăturarea confruntării violente din viața societății umane, niciodată nu s-a reușit și, după toate aparențele, nici nu se va reuși vreodată.

Războaiele viitorului nu reprezintă, nici din punct de vedere teoretic, nici din punct de vedere practic, același lucru. Tipologia războaielor viitoare se înscrie, fără îndoială, într-o proiecție largă și diversificată, cu funcții predictive. Sistemele de arme, înalta tehnologie și tehnologia informației, deși reprezintă piloni tehnologici ai războiului viitorului, nu vor avea decât în mică măsură o evoluție în sine; ele vor răspunde, fără îndoială, interesului vital, configurării politice a confruntării.

În urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, s-a desprins concluzia că terorismul nu mai poate fi considerat o simplă infrațione, așa cum era și cum mai este el încă definit în normele de drept și în mai toate documentele internaționale. Momentul 11 septembrie a dovedit, cu un preț foarte mare, că *terorismul este război*. Un război continuu, asimetric și atipic, care se manifestă în toată lumea, sub infinite forme și formule, de la clasicele atacuri cu bombă și răpiri de persoane, la atacuri NBC sau în rețelele Internet. Există terorism răzbunător, patologic, dar și terorism politic, economic, biologic, chimic, nuclear, genetic, cibernetic.

Terorismul este un război din umbră împotriva luminii, a oricărei lumini, împotriva lumii și a fiecăruia dintre noi, împotriva centrilor de putere, dar și un război al puterilor din umbră împotriva altor puteri din umbră, al neprevăzutului contra prevăzutului, dar și al neprevăzutului contra neprevăzutului etc. El se manifestă din ce în ce mai mult ca un *război mozaic*, ca un *război în rețea*, ca un *război aleator*, generator de haos și generat de haos.

Terorismul (care a existat dintotdeauna pe Terra) a atins cote insuportabile, care nu mai puteau fi deci nici tolerate, nici neglijate. De aceea, imediat după 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanșat *războiul antiterorist*, care este, la fel, un război continuu, complex, complicat, diversificat, cu intensitate diferită, în rețea, la scară planetară. El vizează deopotrivă rețelele și organizațiile teroriste existente, bazele lor de antrenament, suportul logistic, dar și centrele vitale, elementele forte, zonele de referință, punctele de sprijin și, legat de toate acestea, sistemele generative, cauzele.

Între aceste puncte de sprijin ale terorismului, președintele Statelor Unite, George Bush, a nominalizat și trei state pe care le-a definit ca făcând parte din „axa răului”: Coreea de Nord, Iranul și Irakul. Este vorba, desigur, de regimurile politice ale statelor respective, nu de popoarele, valorile și filosofii milenare ale acestor respectabile state. Probabil că raționamentul care l-a condus pe oficialul american la o astfel de propoziție apodictică se sprijină pe un adevăr simplu: dictatura este totdeauna generatoare de terorism. De altfel, ea însăși înseamnă, în mare măsură, terorism.

În aceste condiții, în cadrul războiului antiterorist declanșat la nivelul planetei, ca război al viitorului, atacarea și prin mijloace militare a regimului politic de la Bagdad poate fi considerată ca parte integrantă a războiului antiterorist în rețea. Aceste lucru ține de strategia antiteroristă, strategie care pune și trebuie să pună în aplicare o decizie politică indubitabilă și categorică, cea de eradicare a terorismului.

De aici, numeroasele probleme cu care s-a confruntat și se confruntă coaliția care acționează în aceste zile în Irak, împotriva efectelor dictaturii lui Saddam Husein și ale confruntării militare care, în linii generale, s-a încheiat. În realitate, războiul s-a derulat după strategii clasice, vechi de când lumea. De o parte a acționat însă un sistem digitalizat, de evaluare a spațiului de confruntare și a situațiilor în timp real, iar de cealaltă niște forțe – rămășițe ale războiului din 1991 – în sisteme analogice, care nu aveau nici măcar mijloace antiblindate și antiaerene compatibile. Luptele au scos totuși în relief numeroase probleme care, din punct de vedere militar, urmează să fie analizate⁷.

Faptele și evenimentele, militare prin esența și destinația lor, se constituie într-un domeniu distinct al activității umane și, anume, războiul. Privit ca realitate socială, se poate constata că războiul este unul dintre cele mai complexe domenii sociale. Această complexitate derivă dintr-un amestec variat de condiții de care atârână succesul sau insuccesul unei lupte. „El este produsul simultan al unor nenumărate forțe materiale, morale, intelectuale și economice, cum ar fi: starea fizică a soldatului, starea sanitară, elan sau panică, aprovizionări, anotimp, teren, climă, întâmplare fericită ori întâmplare funestă!

Războiul este mult mai mult decât numai o simplă chestiune de strategie, aprovizionări și armament, căci el rezumă o întregă epocă istorică, toată știința, toată economia, toată cultura, toată tehnica unui timp se oglindesc într-însul! Căci elementul pur omenesc al războiului din ce în ce mai mult este înlocuit cu unul rațional impersonal, care este instrumentul de luptă. Așa că adevăratul studiu adâncit al războiului, la care ar trebui să contribuie toate științele: geografia, fizica, chimia, mecanica, meteorologia, biologia, medicina, psihologia, etica, istoria, pedagogia, sociologia, dreptul”⁸.

În definirea esenței războiului nu întotdeauna au fost incluse o serie de laturi și trăsături importante ale acestui fenomen social, fără de care nu se poate înțelege războiul în multitudinea însușirilor sale caracteristice. Studiul războiului, de

⁷ Gheorghe Văduva, *Principii ale războiului și luptei armate*, Universitatea Națională de Apărare, 2003.

⁸ D.Gusti, *Opere*, vol.IV, Editura României, București, 1970, p.138.

asemenea, nu se poate limita la analiza aspectelor sale pur militare (lupta armată) deoarece războiul are implicații profunde asupra tuturor domeniilor vieții sociale. Războiul – scrie Jerzy J.Wiatr – nu poate fi redus la acțiunile militare ... nu poate fi interpretat numai cu ajutorul categoriilor pur militare... El este o stare a întregii societăți....⁹

Ca o stare a întregii societăți, războiul, prin evidențierea tipului de relații sociale care stau la baza lui, reprezintă în mod incontestabil, o formă specifică de conflict social, fapt care este denumit „conflict armat”. Printre numeroasele forme de relații conflictuale, războiul este singura formă de violență – armată. Războiul scrie Jerzy J.Wiatr, reprezintă o astfel de stare a societății în cadrul căreia un conflict ascuțit cu un grup extern oarecare sau un conflict intern ascuțit își găsește expresia într-o ciocnire armată¹⁰.

Războiul se deosebește de alte tipuri de violențe prin trăsături distincte. O primă trăsătură, unanim recunoscută, constă în faptul că părțile adverse sunt grupuri social-militare și nu indivizi izolați. Trăsătura cea mai frapantă a războiului – scrie, de pildă Bouthoul – „... este caracterul său de fenomen colectiv. În acest sens, războiul se deosebește și se separă net de actele de violență individuală”¹¹. Desigur, în legătură cu aceasta, este important să se precizeze natura părților beligerante. În literatura de specialitate există numeroase scheme, în care numărul și natura părților angajate în conflict diferă de la autor la autor. De exemplu, unii consideră că războiul se poartă între rase; alții, între unități etnolingvistice sau culturale; alții, între zone geografice sau unități economico-geografice (exemplu provincie vs. provincie; sat vs. oraș, etc.); alții, între organizații religioase (exemplu, protestanți vs. catolici, ortodoxi vs. catolici); politice (stat vs. stat; partid vs. partid); ideologice (comunism vs. capitalism) etc.; alții, că războaiele se pregătesc între diferitele clase ale unei națiuni, iar războaiele dintre comunitățile umane, state sau coaliții de state, sunt războaie ale clasei dominante economice și, în esență, războiul este o relație conflictuală de clasă. În realitate războaiele se poartă între grupuri social-militare, organizate, pregătite, înarmate și direcționate în scopul folosirii violenței armate.

O altă trăsătură, de asemenea recunoscută de teoreticienii războiului, o constituie, ideea violenței deschise, a folosirii forței, ca trăsătură distinctivă a conflictului armat. Ideea nu este nouă, ea a fost formulată cu toată claritatea de Clausewitz ca fiind „un adevărat instrument politic, o continuare a relațiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace”¹², cu mijloace violente. Dar nici Clausewitz și nici alți teoreticieni – care și-au însușit și au dezvoltat această teză – nu au insistat asupra conținutului noțiunii de violență ca mijloc prin care impunem „inamicului voința noastră, scopul”¹³. Este însă evident că folosirea forței, recurgerea la mijloace violente poate avea loc în cele mai diferite situații, dintre care unele nu pot fi caracterizate, în nici un caz, ca stare de război.

⁹ Cf. Jerzy J. Wiatr, *Sociologia maseslor*, Warsyawa, 1964, pp.38-39.

¹⁰ Ibidem, p.39.

¹¹ Gaston Bouthoul, *Traite de sociologic*, vol.III, Paris, 1951, p.30.

¹² Carl von Clausewitz. *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p.67.

¹³ Ibidem, p.53.

În război, pe prim plan se situează un anumit gen de violență fizică, organizată după reguli militare. Scopul violenței este slăbirea capacității de rezistență a inamicului în asemenea măsură încât să-l determine la încetarea oricărei împotriviri și la acceptarea voinței învingătorului. Pentru realizarea acestui scop, violența este organizată la scară socială, adică: a) există o forță militară, cât mai puternică, cu o anumită organizare și disciplină, care s-a pregătit în prealabil oricât de sumar, în vederea desfășurării acțiunilor de luptă; b) forța militară este înzestrată cu mijloace materiale (armament și tehnică de luptă) pentru exercitarea violenței.

Trăsăturile enunțate mai sus trebuie luate în totalitatea lor, într-o strânsă legătură și interdependentă; lipsa uneia sau alteia dintre aceste trăsături schimbă esența conflictului social și ca atare nu mai putem vorbi de război. Astfel, caracterizarea de mai sus ne permite să stabilim natura reală a unor situații conflictuale care sunt adesea identificate (în mod greșit) cu războiul, ca: luptele dintre triburile și gințile epocii primitive aflate într-o veșnică căutare de hrană sau a celor din epoca noastră care nu sunt expresia unei relații politice conflictuale (pirateria, banditismul colectiv, gangsterismul, loviturile de palat etc.). Trebuie să arătăm că situațiile politice conflictuale în care nu se folosește violența militară (blocadele economice, demonstrațiile de forță sau amenințările cu forța; manevre militare în apropierea granițelor unui stat etc.) sau se folosește numai de către una din părți (a se vedea intervențiile militare), se pot transforma cu ușurință într-un război de amploare. În practică este uneori destul de greu să se stabilească trecerile de la o situație conflictuală la alta – deoarece limitele sunt foarte mobile – și să determine, cu precizie absolută dacă este sau nu război. De aceea, trăsăturile enunțate anterior sunt considerate un criteriu sigur pentru determinarea războiului ca situație conflictuală specifică.

Există o multitudine de definiții ale războiului. Deja în 1906 sociologul francez Jean Lagorgette avea strânse mai mult de 150 de definiții; ele s-au multiplicat. Noțiunea este folosită atât într-un sens mai precis, cât și într-unul mai vag. De multe ori, războiul este definit în mod simplu ca sinonim luptei. Definiția propusă de Gastorn Bouthoul, inițiatorul polemologiei ca știință a războiului, se pare că este cea mai validă și cea mai utilă. „Războiul – scria Hytier – este o luptă armată sângeroasă între grupuri organizate”¹⁴. Cu alte cuvinte, războiul este situația conflictuală de maximă încordare ce se manifestă sub forma luptei armate sângeroase și distrugătoare, între două grupuri mari de oameni (națiuni, popoare, state sau coaliții ale acestora), care folosesc violența armată organizată (forțe armate, mijloace tehnice și o tehnologie – metode și procedee – de nimicire și distrugere), fiecare urmărind să-și impună voința asupra inamicului, pentru a-și realiza scopurile economice, politice, sociale, ideologice și religioase.

Războaiele pot fi clasificate după o serie de criterii astfel:

- după mijloacele de luptă utilizate: războaie clasice – cu armament convențional; războaie cu folosirea armelor de distrugere în masă;
- după scopurile politico-militare urmărite: războaie cu obiectiv limitat; războaie totale;

¹⁴ Adrienne Hytoer, *La guerre*, Paris, 1951, p.20.

- după durată: de scurtă durată; de lungă durată;
- după motivație: de eliberare națională; de schimbare a regimului politic dintr-un stat; de secesiune; religioasă;
- după caracterul acțiunilor militare: manevriere; poziționale;
- după participanți: între state, grupări de state; între grupuri din interiorul aceluiași stat;
- după aria de desfășurare: locale; regionale; mondiale;
- după dreptul internațional: legitime (de apărare); nelegitime (de agresiune).

Astăzi fenomenul război cuprinde pe lângă acțiunea militară – lupta armată – și acțiuni politico-diplomatice, economice, ideologice, psihologice etc. Chiar și în aceste condiții, locul central îl constituie lupta armată prin legile sale specifice și prin caracterul și sfera lor. Lupta armată, acționând din interiorul fenomenului război, căpătând un caracter atât de distructiv, încât depășește limitele pe care politica le trasează acestui fenomen¹⁵.

Războiul nu se mai prezintă nici ca un dat, nici ca o fatalitate. El reprezintă pur și simplu o realitate ca oricare alta, care face parte din viața oamenilor, depinde de oameni, mai exact de comunitățile umane, și, de aceea, trebuie cunoscută, înțeleasă și folosită (sau evitată) de oameni și de entitățile umane.

Este adevărat, războiul încă subjugă și înspăimântă. Oamenii de pe toate continentele se roagă la Dumnezeu să-i ferească de boli, de calamități naturale, de dezastre și de războaie. Fără a neglija caracterul distrugător al războiului, trebuie totuși să afirmăm că războiul are rolul lui social, declanșându-se de regulă atunci când toate celelalte forme de rezolvare¹⁶

Considerații finale

Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război”, arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a științei, care a dus la „industrializarea războiului”. Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie” între pace și război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor”, violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului”. Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece”, în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace”.

Viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respectiv „democratizarea” folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violentei colective” de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei”. Fenomenul militar al viitorului va cunoaște, așadar, noi dimensiuni, astfel:

¹⁵ Mircea MUREȘAN, Fenomenul Militar Contemporan, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.

¹⁶ Mircea Mureșan și Gheorghe Văduva, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Universitatea Națională de Apărare, 2004.

- cauzele și motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică, moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter și intraconfesională;
- apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;
- caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;
- creșterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimentul dimensiunii spațiale;
- evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe și mijloace numeroase, accentul deplasându-se spre nivelul tactic;
- acțiunea militară se va raporta la un nou sistem de norme militare care, la rândul lor, vor solicita noi norme juridice.

Fără a nega importanța conceptuală a sintagmelor de „luptă armată”, „război”, „agresiune”, „intervenție armată”, nu trebuie ignorate actualele evoluții din domeniul fenomenului militar:

- transformările, în unele cazuri radicale, ale conținutului și semnificațiilor acestor concepte;
- apariția și promovarea unei filosofii axate pe o concepție integralistă asupra fenomenului militar, respectiv a mutării accentului de la decizia politico-militară națională spre nivelul de decizie politică a organizațiilor internaționale;
- apariția unor determinări conceptuale ale doctrinelor politico-militare ale statelor naționale: „suficiența pentru apărare”, „interoperativitate”, „standardizate”, „profesionalizare” etc. ca fenomene comune induse la nivelul național.

Există cel puțin trei perspective în ceea ce privește filosofia și fizionomia războiului:

- în viitor, războiul va fi, probabil, unul înalt tehnologizat, desfășurat între puteri sau entități supertehnologizate și informaționale, pentru supremația tehnică și informațională;

- vor exista, probabil, și în viitor, atâtea tipuri de războaie câte tipuri de entități care se vor confrunta;

- este posibil ca războiul, în sens tradițional, de confruntare armată violentă, cu pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale, să fie pus în întregime (sau în cea mai mare parte) sub control și chiar să dispară, cedând locul unui alt tip de confruntare.

Războiul poartă și va purta mereu amprenta unei decizii politice și va fi așa cum va fi și societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriașe decalaje economice și tehnologice între continente, state și alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese și dezvoltarea în continuare a armamentelor și tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de

arme și de tehnologii care vor influența în mod hotărâtor filozofia și tehnologia războiului, strategia și tactica.

Războiul va continua să fie, în sensul formulat de Clausewitz, un mijloc al politicii, o exprimare a politicii prin forță și prin mijloace violente. În același timp, el va fi din ce în ce mai mult o urmare a politicii, adică, din anumite puncte de vedere, un sfârșit al ei.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere, prin forță, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor și conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste și componentele internaționale integrate ale acestora. După toate probabilitățile, vor exista patru tipuri de entități militare:

- armate profesioniste ale marilor puteri supertehnologizate;
- structuri militare integrate ale comunităților internaționale îndeosebi cele al NATO și Uniunii Europene, dar nu numai;
- forțe armate ale celorlalte state (forțe armate naționale);
- structuri înarmate ilegale („armate de eliberare“, structuri înarmate ale diferitelor grupări politice, ale organizațiilor și rețelelor teroriste și mafiote etc.).

Primele două vor avea rolul de a gestiona crizele și conflictele, de a preveni războiul local și confruntările militare violente, haotice, insurecțiile și luptele fratricide și de a combate rețelele teroriste și pe cele ale traficantilor. Forțele armate ale statelor și altor entități vor duce, la nevoie, acțiuni de afirmare a acestor identități, de oprire a procesului de globalizare și de apărare a intereselor proprii, iar cele ale organizațiilor teroriste și rețelelor mafiote vor crea și întreține starea de haos propice funcționării lumii interlope și accentuării efectelor de falie.

Este posibil ca, la început de mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare și pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor și folosire a dialogului, diplomației și presiunilor politice, economice și militare pentru rezolvarea diferendelor.

Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizațiilor și organismelor internaționale, de regrupare și reorganizare a forțelor și acțiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarității, să se prevină fragmentarea excesivă a intereselor și apariția unor focare de criză greu de stăpânit și gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluții pe termen lung, ci doar modalități de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relație de complementaritate entități politice importante, reducând atât vulnerabilitățile acestora, cât și amenințările și riscurile adiacente.

Evenimentele produse în ultimele conflicte militare scot în evidență faptul că în actualele și în viitoarele războaie, îndeosebi în războiul împotriva terorismului, rămân în actualitate acțiunile desfășurate împotriva subconștientului oamenilor. Astăzi, lupta pentru starea de spirit este tot atât de importantă, ca și lupta pentru resurse materiale și nu datorită faptului că cele din urmă nu sunt dorite, ci tocmai

datorită faptului că *prețul militar* al dobândirii lor poate fi mult mai redus sau chiar neexistent.

Centrul de greutate concret desemnează latura materială (practică, vizibilă) a forței: gruparea de forțe, rezervele, structura de comandă, sprijinul logistic, elementele de infrastructură etc.

Este cunoscut faptul că în domeniul artei militare, în funcție de amploarea acțiunilor militare, a spațiului și timpului de desfășurare, *centrul de greutate poate fi de nivel strategic, operativ sau tactic*¹⁷.

Bibliografie

- [1] ***Principiile războiului. Conducerea războiului, Editura Militară, București, 1975.
- [2] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Strategia integrală, București, 2003.
- [3] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- [4] ARSENIE Valentin, general-locotenent (r) dr., CORNĂȚEANU M., Desfășurarea strategică, Editura Militară, București, 1990.
- [5] ARSENIE Valentin, general locotenent (r), Doctrina strategică militară actuală, G.M.R. nr. 4/1995.
- [6] CLAUSEWITZ C., FOCH F. Despre război, Editura Militară, București, 1982.
- [7] FRUNZETI Teodor, Tipuri de războaie în epoca contemporană, Editura A.I.S.M., București, 1996.
- [8] GOROZEA Traian, Tendințe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane, Editura Militară, București, 1991.
- [9] GUSTI D., Opere, vol. IV, Editura României, București, 1970.
- [10] MUREȘAN Mircea și VĂDUVA Gheorghe, Războiul viitorului viitorul războiului, editura Universității Naționale de Apărare, București 2004.
- [11] MUREȘAN M., TOMA Gheorghe Provocările începutului de mileniu, Editura Universității Naționale de Apărare, 2003.
- [12] MUREȘAN M., Curs de artă militară, editura Universității Naționale de Apărare, București 2005.
- [13] NEAG Mihai, Centrul de greutate al forței – element fundamental al acțiunii militare.
- [14] ONIȘOR Constantin, Razboiul între Geopolitica și Integrare.
- [15] SOARE C., Recitindu-l pe Clausewitz, Editura Militară, București, 1993.
- [16] TOFFLER A., Război și antirăzboi, Editura Antet, București, 1995.
- [17] TOMESCU Mircea, Știința militară și doctrina militară, 1937.
- [18] VĂDUVA Gheorghe, Strategie militară pentru viitor, Editura Paideia, 2003.

¹⁷ Mihai NEAG, Centrul de greutate al forței – element fundamental al acțiunii militare.

NOUL RĂZBOI ÎNTRE CLASIC, DISIMETRIC, ASIMETRIC ȘI NONCONVENȚIONAL

Cezar COBUZ*

The war, as political, economical and social phenomenon, develops from classic shape into new tendencies adapted to triggering factors as terrorism, which complexity's generates the request of an active response. The strategy, as essential concept of military thinking, becomes a flexible parameter of the war, under national or global form, depending on geo political development, having the tendency of emerging into coalition's phase. Fourth generation war will dominate by new characteristics and revolutionary strategies, developments of previous conflicts' traits, adjusted to terrorism's dynamics. The access to technology and information implies a state of alertness towards the conflict's triggering factors, the adaptability of strategy becoming a must.

Key words: *new war non-conventional*

În concepția specialiștilor militari este greu de stabilit dacă va exista un nou tip de război sau noi tipuri de războaie. Un nou tip de război ar presupune un nou tip de fenomen social care determină războiul. Iar dacă acest nou tip de fenomen social se cheamă globalizare și, concomitent cu acesta, fragmentare, ar rezulta, în mod logic, că noul tip de război va avea aceste două componente: globalizarea și fragmentarea. Adică, un război global și un război sau războaie fragmentare, frontaliere.

Este posibil ca războiul viitorului să fie așa sau să fie altfel. Cert nu poate fi decât un singur lucru: viitorul planetei nu va fi lipsit de războaie. Războiul va purta, fără îndoială, amprenta evoluțiilor și complexității problemelor societății omenești. Decalajele economice și tehnologice, cel puțin pe termen mediu (adică în primele decenii ale secolului), se vor menține și chiar se vor accentua, în anumite zone ale planetei va continua explozia demografică, agresiunea asupra mediului se va intensifica, iar războiul geofizic va deveni din ce în ce mai mult din amenințare realitate.

Lumea nu va scăpa de disimetriei și asimetriei, de traficanti de tot felul și de fundamentalism. Războiul viitorului va trebui să se înscrie în aceste evoluții și să se constituie într-o soluție pentru deblocarea noilor situații strategice complicate și inflexibile. În opinia noastră, este posibil ca el să îmbrace toate formele posibile, de la confruntările violente, primitive din spațiul fundamentalismelor religioase, la competiția cosmică și cibernetică. Între principiile unui astfel de război sau ale unor astfel de războaie se vor situa, probabil, și următoarele:

- omniprezența și permanența confruntării;
- diversitatea și flexibilitatea;
- reducerea din ce în ce mai mult a caracterului violent în profitul strategiilor indirecte;
- extinderea în Cosmos și ciberspațiu;

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt”

- predominanța descurajării;
- flexibilitatea;
- interșanjabilitatea accentuată a formelor și procedeelelor strategice;
- partajarea.

Principalele determinări vor veni din spațiul economic și din cel informațional. Este foarte posibil ca motivul confruntărilor să fie unul informațional. Acest lucru va duce războiul din ce în ce mai mult din spațiul fizic în cel virtual.

În ceea ce privește fizionomia viitoarelor operații militare, lupta armată va avea, din ce în ce mai mult, un caracter predominant preventiv. Modelul luptei armate a viitorului va fi dat de NATO, în relație directă cu Uniunea Europeană, cu centrele de putere, cu organizațiile și organismele internaționale, în procesul complex de gestionare a crizelor și conflictelor, de prevenire și combatere a amenințărilor asimetrice.

În această confruntare, NATO, UE, centrele de putere, organizațiile și organismele internaționale păstrează dominanța informațională și inițiativa strategică.

Lupta modernă se va desfășura de către NATO, coaliții sau alte forțe (sub egida ONU) într-un spațiu în care se deține inițiativa strategică. Lupta nu mai aparține pur și simplu forței care o duce. Ea devine doar o acțiune dintr-un complex de acțiuni și măsuri în care sunt implicate țări, zone geografice, tradiții, alianțe, interese, deci politici, doctrine și strategii.

Modelarea acțiunilor de luptă viitoare depinde atât de natura și modul de manifestare a pericolelor și amenințărilor, cât și de mijloacele la dispoziție și modul în care se preconizează folosirea acestora. Modelul luptei armate nu poate fi decât unul flexibil, atât în ceea ce privește acțiunea, cât și reacția. Cu alte cuvinte, structurarea forțelor armate trebuie să se facă în așa fel încât, în orice moment, să poată fi constituite grupări de forțe care să acționeze sau să reacționeze adecvat.

Comandamentele operaționale sunt constituite tocmai în această idee. În funcție de caracteristicile teatrului în care se va interveni, de scopurile și obiectivele fixate de conducerea politică, grupările de forțe alcătuite în vederea îndeplinirii misiunilor trebuie să fie în măsură să acționeze imediat și eficient.

Primele structuri capabile și destinate să ducă astfel de acțiuni sunt Forța de Răspuns a NATO și Forța de Reacție Rapidă Europeană. De asemenea, fiecare țară membră NATO dispune nu numai de forțe care vor acționa în cadrul structurilor amintite, ci și de forțe de reacție rapidă proprii. Fără să renunțe la modalitățile de organizare tradiționale și specifice, armatele își adaptează structurile la noul spațiu de confruntare, care nu mai are ca prioritate războiul între state, ci războiul statelor, alianțelor, uniunilor de state, organizațiilor și organismelor internaționale împotriva terorismului și pentru descurajarea și dezamorsarea conflictelor

Războaiele se deosebesc între ele dintr-o multitudine de motive, începând de la preliminariile politice și până la finalități. De asemenea, fizionomia conflictelor de astăzi are puține trăsături comune cu cea a primelor confruntări violente dintre oameni.

Esența războiului este unul dintre aceste puncte comune și **constă în voința grupurilor umane organizate de a recurge la violența armată în cadrul unor dispute**. Cu alte cuvinte, războiul este un act de voință politică deliberată, bazată pe

estimări concrete ale resurselor și potențialelor proprii, raportate la un adversar. În cadrul interdependențelor care urmăresc impunerea voinței, este manifestarea cea mai abruptă a relațiilor de putere. Războiul este un duel între state ori alianțe, Arma duelului o constituie violența armată cu respectarea unor anumite proporționalități impuse de logica acestuia.

Explozia informațională a zilelor noastre, revoluțiile sau evoluțiile în tehnologie și afaceri militare, decalajele în creștere între forțele convenționale ale principalilor actori ai lumii vor modifica natura, fizionomia, amploarea și durata războiului, vor face mai dificilă declanșarea sa, vor complica demersurile politice din jurul său și vor face mai subtile formulele de impunere a voinței între state, vor favoriza reducerea numărului de victime și proporției distrugerilor, vor ierarhiza intensitatea violenței armate, îi vor accentua funcția de descurajare și temperare, dar nu-i vor modifica esența. Aceasta înseamnă că războiul va rămâne întotdeauna o acțiune de recurgere la violență armată în contexte civilizatoare și de cultură în schimbare. El nu se va putea izola de contextul politic și civilizațional care-l va produce.

În exercițiul relațiilor de putere dintre state, războiul este un instrument la care se apelează în urma unor analize și calcule minuțioase ale unor elemente din care nu lipsesc avantajele și dezavantajele, punctele tari și slabe, potențialele și resursele, implicațiile de orice natură, efectele apropiate și îndepărtate, inclusiv asupra geopoliticii și relațiilor internaționale etc.

Toate acestea sunt surprinse în strategii, politici, planuri etc., elaborate pentru a veni în sprijinul actului de recurgere la violența armată, a-i oferi consistență, a evita erori anterioare și alimenta percepția victoriei. Deseori, asemenea elaborări generează stări psihosociale care restricționează eficiența inițiativelor antivolență și fac războiul inevitabil.

Primul Război Mondial a fost un război pe care nimeni din principalii săi actori nu și l-a dorit, dar fiecare a sperat că celălalt va face pasul înapoi. Războiul aparține acelor activități complexe caracterizate de comportament neprevăzut, dinamică neliniară, capacitate de adaptare la modificările produse atât în natura sa, cât și în mediul în care se desfășoară. Războiul este generat și se manifestă printr-o infinitate de sisteme și elemente ce trebuie analizate atât în interdependențele dintre ele, cât și în relațiile cu procesele înconjurătoare.

În război, neliniaritatea poate genera incertitudine, instabilitate și disfuncționalități. De obicei planificatorii încearcă să le identifice dinainte, să le estimeze și să le proiecteze influența asupra desfășurărilor viitoare. Activitatea lor se referă la raționalitatea războiului, la tehnologia acestuia. Dar neliniaritatea creează și cele mai favorabile condiții pentru sinergie, surprindere, adaptare, schimbare și inovație. Toate acestea aparțin artei războiului, artei militare și fac din violența armată secvență a unui exercițiu politic tentant, continuu și global, chiar și în cazul operațiilor militare altele decât războiul, în care armele nu se folosesc, dar sunt prezente.

Chiar dacă reprezentările despre desfășurarea războiului și perspectiva victoriei sunt fundamentate pe realități concrete, cuantificabile și prognozabile, fenomenul război aparține acelor activități umane complexe caracterizate de neprevăzut și

ubicuitate. Natura războiului este imprimată de violență, confruntare, șansă și incertitudine, dar și de forțe, doctrine, arme folosite, mediul în care se desfășoară etc.

În condițiile globalizării, neliniaritatea războiului capătă noi profunzimi, deoarece mobilitatea reală și virtuală a oamenilor, ideilor și resurselor au ajuns la niveluri neîntâlnite până acum, iar intercon condiționările sociale, politice și economice capătă amplori spațiale greu de identificat și perceput.

În cazul războiului, intercon condiționările generate de globalizare răstoarnă multe din reprezentările clasice. Este evident că o asemenea observație se întemeiază pe premisa că dispariția celui mai căutat terorist al lumii, o realitate neînsemnată în raport cu desfășurările de forțe, ar provoca și dispariția terorismului. Intrăm din nou în domeniul neliniarităților.

Liniaritatea presupune stabilitate structurală și echilibru. Cu alte cuvinte, o analiză lineară a războiului ar însemna că, având datele de intrare, respectiv, condițiile inițiale de declanșare, raporturile de forțe, resursele și potențialele, apoi aplicând principiile universale ale războiului și fracționând războiul în momente semnificative, s-ar putea prognoza rezultatul cu o mare doză de exactitate. Războiul ar aparține, astfel, calculatoarelor și serviciilor de informații. Dar istoria cunoaște nenumărate exemple în care cel slab a acceptat războiul ori l-a provocat și l-a învins pe cel puternic, în ciuda logicii. Sistemele liniare pot fi ușor conduse și nu prezintă incertitudini, de aceea războiul nu le aparține.

Teoria neliniarității admite că, întotdeauna, într-un proces dinamic pot să apară manifestări ale haosului. Războiul este un sistem neliniar dinamic, care generează entropie, adică lipsa ordinii într-un sistem, inclusiv haosul în ordinea mondială. Ele ar putea fi aplicate și războiului în ansamblul său. Metaforele newtoniene sunt cele care aparțin liniarității, adică echilibrului. Heraclitiene sunt metaforele neliniarității, adică ale entropiei, decurgând din celebra expresie „*Totul curge!*” a filozofului antic grec.²

Indiferent din ce perspectivă l-am privi și ce gânduri am avea pentru el sau împotriva lui, războiul rămâne și va rămâne, probabil, mereu, o situație-limită a comportamentului omenesc, un paradoxal *modus vivendi*. Înainte de a fi un *modus vivendi*, războiul trebuie să fie supus unui *modus cognoscendi*, întrucât nu putem apela la el, atâta vreme cât nu-i cunoaștem, în fiecare epocă istorică și chiar în fiecare moment al evoluției societății omenesci, foarte bine cauzele, filosofia și fizionomia, implicațiile și, mai ales, efectele.

Războiul este doar un mijloc. Și nu unul dintre cele mai eficiente, deși este și va fi mereu unul dintre cele mai teribile. Și aceasta nu pentru că, din păcate, violența pare calea cea mai simplă, cea mai directă și cea mai eficientă de a obține rapid ceea ce dorești. Cu condiția să fii mai puternic decât cel pe care-l ataci, să coalizezi în jurul tău pe toți cei care sunt sau pot fi prietenii tăi și dușmanii sau neprietenii celui pe care vrei să-l ataci. Iar pentru ca respectivul atac să fie sau să pară cât mai legitim, adversarul trebuie satanizat, transformat, cu ajutorul mediei și cu multe alte

² Nicolae Dolghin, **Spațiul și viitorul războiului**, Editura Universității de Apărare, 2007.

„ajutoare” posibile, în inamicul public numărul unu al întregii omenirii, în pericolul cel mai grav care amenință întreaga lume etc.

În acest sens, trebuie să cheltuiești foarte mulți bani, să elaborezi politici și strategii credibile, să devii campionul salvării și fericirii omenirii, să operezi cu noțiuni clare, indubitabile, pe care lumea să le înțeleagă așa și numai așa cum vrei tu și, mai mult, să fii sau să pari foarte sincer în acest demers foarte responsabil de a curma răul și a cultiva binele. Bineînțeles că adversarul se va folosi și el de toate mijloacele pentru a dovedi contrariul. Lumea va înțelege rapid jocul, dar nu îi va păsa prea mult. Își va spune că astea-s vremurile, așa a fost și pe timpul Imperiului Mongol, și pe timpul Imperiului Roman, și pe timpul Imperiului Austro-Ungar, și pe timpul Imperiului Otoman, și pe timpul bipolarității...

Politica și strategia de îndiguire americane din perioada unei confruntări complexe Est-Vest, denumită Război Rece, consolidată de efectele directe sau indirecte pe care această îndiguire le-a produs în spațiul țărilor socialiste, de ineficiența economică a sistemului și de efectul de non-libertate, (libertatea fiind definită, în mod caricatural, cu un concept hegelian, ca necesitate înțeleasă), a reușit pe deplin.

În Europa, sistemul socialist s-a prăbușit rapid și intempestiv. Totdeauna mijloacele vor fi diferite, iar rezultatele vor rămâne și ele îndoielnice. Asimetria începe de aici, războiul asimetric se declanșează prin această denigrare reciprocă, fiecare cu mijloacele de care dispune, și, din păcate, se transferă în spațiul luptei armate, desfășurată și ea cu mijloacele de care dispun beligeranții. Ele sunt, de cele mai multe ori, disproporționate. Iar disproporția înseamnă non-simetrie sau, cu un termen mai la modă, disimetrie.

Forțele și mijloacele care se folosesc în timpul confruntării n-au aproape nimic comun – unele sunt ultraperfecționate, stăpânesc și supraveghează întregul spațiu de confruntare, precum și toate spațiile adiacente sau complementare acestuia, altele sunt doar niște adunături neinstruite, ce dispun de arme primitive sau de ce au putut aduna de pe la alții – și, de aceea, în spațiul luptei, aceștia din urmă nici nu știu când mor.

Așa s-a întâmplat cu armata lui Saddam Hussein în timpul războiului din 1991 și în cel din 2003. Copleșită complet din punct de vedere tehnologic și informațional, ea nu a putut reacționa decât prin mici ambuscade și prin clasicele acțiuni de hărțuire, deși, ca efect al unui război psihologic de 12 ani, al unui embargo teribil asupra armelor, precum al unei conduceri dictatoriale, nici voința de a lupta nu mai putea fi în parametri normali. Este vorba de o disproporție imensă, nu doar de diferențe mai mari sau mai mici. Spre exemplu, în timp ce tancurile din dotarea armatei lui Saddam Hussein nu dispuneau nici de termolocator, nici de radiolocator, iar distanța loviturii directe era de o mie de metri, bătrânul Abrams american dispunea de radiolocator și termolocator, de capacitatea de a se conecta la o rețea de informații în timp real, iar distanța loviturii directe, asigurată de proiectilul-săgeată, era de patru mii de metri. Tancul irakian nu putea să acționeze decât din adăpost, prin foc-pumnal, deci de la mică distanță, dar nici acest lucru nu era posibil, întrucât adăpostul nu mai putea fi adăpost, de vreme ce mii de senzori îl căutau și îl descopereau și în gaură de șarpe. Dacă, în timpul războiului din 1991, Divizia Tawakalna, una dintre marile unități de

elită din Garda Republicană, a putut să producă unele mici pierderi Corpului american care a atacat pe direcția ei (e drept, cu prețul nimicirii ei complete pe câmpul de luptă de către forțele americane), de data aceasta, nu a mai fost posibil nimic.

Această disproporție imensă nu a fost și nu este doar la nivel tactic, ci și la niveluri extrem de importante pentru un război: politic, militar, strategic și mediatic. Saddam Hussein, dictatorul de la Bagdad, încurajat cândva în timpul războiului împotriva Iranului și chiar pentru atacarea Kuweitului, devenise *persona non grata* în Orientul Mijlociu, un fel de pericol uriaș pentru democrație, drepturile omului, pentru cer și pentru pământ. Ulterior, după ce a fost prins, cum bine se știe, a fost judecat, condamnat la moarte și spânzurat nu pentru că a pierdut un război disproporționat, ci pentru că a gazat un sat...

Timpul trece. Conflictul din Irak se continuă. Acumulările din timpul regimului totalitar explodează. Numeroasele entități se luptă între ele, iar forțele coaliției cu greu reușesc să gestioneze situația. Gherilele irakiene dau mult de furcă ordinii de drept din această țară și forțelor coaliției, Congresul american este, în mare parte, ostil prezenței militare în Irak, iar 53% dintre americani consideră că nu există nicio șansă de victorie, Marea Britanie își va retrage în curând 1.500 de militari, în timp ce Iranul dezvoltă un program nuclear care pune iarăși pe jar o anumită parte a lumii, mai ales după ce a refuzat să aplice rezoluția 1737 din 23 decembrie 2006 a Consiliului de Securitate prin care i se cerea ca, până la 21 februarie 2007, să suspende activitatea de îmbogățire a uraniului. Această dată de 21 februarie a trecut, iar președintele Iranului a anunțat că țara sa nu renunță la dreptul ei de a-și realiza energie nucleară în scopuri pașnice, chiar dacă ONU a înăsprit sancțiunile împotriva acestei țări. Numai că nimeni nu-l crede și unii chiar îl bănuiesc că, de fapt, nu face altceva decât să pregătească terenul pentru realizarea armei nucleare, întrucât cele mai multe dintre statele din zonă – Rusia, India, Pakistanul, China și Israelul – dispun de astfel de arme... Israelul și-a pornit, probabil, motoarele avioanelor sale F-16, fiind gata să bombardeze, chiar și unilateral, instalațiile nucleare iraniene, așa cum a făcut-o și la 7 iunie 1981, împotriva instalațiilor de la Osirak, din Irak, cu 8 F-16, 6 F-15 și 16 bombe de o tonă, printr-o operație denumită Operația „Opera”. Pentru aceasta, avioanele israeliene au parcurs, la mică înălțime, o mie de kilometri.

Cele două reactoare de la Osirak, din apropiere de Bagdad, erau de proveniență franceză, iar decizia de a-i ajuta pe irakieni să acceadă la tehnologia nucleară o luase primul ministru de atunci, Jacques Chirac. În urma aceluia raid și-a pierdut viața și un francez. Irakul era, cum bine se știe, în plin război cu Iranul.

Problema atacării sau neatacării Iranului se discută aprins și în Statele Unite. O parte dintre kongresmenii consideră că un atac asupra acestei țări ar fi un dezastru, atât pentru Orientul Mijlociu și pentru întreaga lume, cât și pentru credibilitatea Statelor Unite. Dar războiul cuvintelor, al imaginilor, al discursurilor de tot felul continuă.

Unii vor noi rezoluții, alții cer sancțiuni, iar Israelul este gata să treacă la atac, întrucât, susține conducerea acestei țări, Teheranul sprijină Hezbollahul și, din acest motiv, precum și din cel al posibilei dotări a Iranului cu arma nucleară (deși acest lucru pare destul de greu, chiar imposibil de realizat în timp scurt), securitatea statului evreu este grav amenințată.

Pentru că, indiferent ce ar fi și cum ar fi conceput, dus, explicat și justificat, războiul tot război rămâne.

Astăzi se discută foarte mult și foarte multe, despre războiul asimetric. Care pare a fi un război al umbrelor. Există numeroase studii pe această temă, au fost scrise câteva cărți, iar revistele adăpostesc articole, opinii și tot felul de aserțiuni cu privire la acest tip de război. Acest tip de război este inspirat din „războiul indirect” conținut în lucrarea fundamentală a lui Sun Tzî, *Arta războiului*, care, începând cu anii 1950, a fost difuzată în spațiul sovietic și în multe alte țări.

În timpul războiului algerian, remarcă un analist din Canada, Hugues Letourneau, ofițer din Forțele Navale, Frontul de Eliberare din Algeria a recurs la „greve, ambuscade, terorism împotriva populației proprii și altor organizații algeriene de eliberare, la asasinat, tortură, mutilare, extorsiunea unor sume mari de bani de la populația civilă, sabotaje industriale și agricole, distrugerii de bunuri publice, intimidare și executare a unor presupuși colaboratori, campanii de dezinformare etc.” În acest timp – scrie Olavo de Carvalho – cel mai mic act ilegal din partea forțelor de ocupație franceze era exploatat de militanții intelectuali de la Paris, care exercitau un șantaj moral ce condamnă guvernul la inactivitate de teama unui scandal. Cam acesta ar fi, în opinia multor analiști, războiul asimetric. Unii autori arată că, de fapt, războiul asimetric nu este altceva decât un război primitiv (de cele mai multe ori, nejustificat) al celui slab împotriva celui puternic, în care, datorită faptului că, totdeauna, cel puternic respectă regulile și principiile războiului, normele de drept și întreaga legislație internațională, fiind legat astfel de mâini și de picioare (evident, de către aceste legi), el, cel slab, are, deopotrivă, și inițiativa strategică și toate mijloacele pentru a-l pune pe cel puternic într-o situația dificilă, întrucât el nu respectă nimic. Cu alte cuvinte, victimele războiului asimetric ar fi marile puteri tehnologice și informaționale, marile armate (care nu se pot coborî la furtișaguri tactice, la ambuscade, atacuri teroriste etc.), lumea civilizată și democrația.

Războiul asimetric este, astfel, asemuit cu gherila, terorismul, revoluția armată, precum și cu alte forme prin care o parte a populației sau o parte dintre țările lumii luptă pentru ceea ce consideră ele că li se cuvine. Până aici, totul pare a fi în regulă. Tot omul are dreptul să lupte, prin toate mijloacele, pentru drepturile sale, cu condiția ca mijloacele și acțiunile respective să fie legale. Numai că termenul „legal” este înțeles în mod diferit și de unii și de alții. Unii consideră că legal este tot ce se supune legilor elaborate de ei și acordurilor internaționale sau naționale impuse de ei – legile fiind elaborate de parlamente, iar acordurile constituindu-se în norme de drept internațional –, în timp ce alții sunt de părere că legile exprimă doar interesele unora și le reprimă pe ale altora și, de aceea, ele nu pot fi valabile pentru toată lumea.

Unii autori sunt de părere că, astăzi, războiul devine o continuare a neoliberalismului prin alte mijloace, adică prin mijloace și acțiuni disuasive violente. Numai că nu întreaga planetă este de acord cu ideile neoliberalismului și, de aceea, o parte a acestei lumi luptă, prin toate mijloacele împotriva lor. Cu alte cuvinte, războiul nu este altceva decât o afacere ca oricare alta. Neoliberalii

îl folosesc pentru a-și impune doctrina lor, ceilalți, adică cei ce sunt împotriva acestei doctrine, îl folosesc pentru a-i opri pe neoliberali.

Războiul rămâne, deci, o afacere, așa cum a fost el mereu. Desigur, o afacere prin mijloace... violente. Se pare, totuși, că războiul din zilele noastre nu mai este chiar o simplă continuare a politicii prin mijloace violente, ci devine el însuși o politică a violenței. O politică de impunere, prin amenințare, descurajare, constituire de grupări de forțe, a anumitor interese, în bătălia continuă pentru putere, influență, piețe, resurse și... chiar pentru stabilitate. În aceste condiții, războiul se transformă, în mod paradoxal, într-un instrument al păcii. Un război mai mic ce trebuie să prevină un război mai mare, un război catastrofal.

Omenirea și-a pus deasupra capului arma nucleară, sistemele de arme de mare precizie, poate și arma climatică sau geofizică și încă vreo câteva sute de arsenale care, scăpate de sub control, ar putea produce marele dezastru. Războiul terorist și, respectiv, războiul împotriva terorismului sunt tipurile perfecte de războaie asimetrice. Și unul, și celălalt – dacă acceptăm că sunt cu adevărat războaie, și nu altceva, de pildă, confruntări în spațiul criminalității, al răzbunării, bătălii acerbe pentru putere și influență etc. – sunt războaie continue, cu desfășurări imprevizibile, de la acțiuni de mare amploare, cum a fost, spre exemplu, bombardarea Afganistanului, considerat a fi o bază teroristă, până la gherila irakiană sau la acțiunile sinucigașe ale palestinienilor și fundamentalistilor islamici.

Războiul terorist și războiul împotriva terorismului vor cere, cu siguranță, din ce în ce mai mult și mai presant, noi forțe, noi mijloace și noi tipuri de acțiuni. Unele vor duce, inevitabil, la fragmentarea marilor entități și a marilor acțiuni strategice, altele, dimpotrivă, le vor amplifica și, poate, le vor unifica.

Atâta vreme cât faliile strategice dintre lumea bogată și lumea săracă se adâncesc în proporții înspăimântătoare, cât resursele și piețele constituie un motiv suficient de puternic pentru a crea adversități și bătălii ce nu pot fi soluționate doar prin parteneriate, ci și prin regrupări de forțe, prin alianțe și coaliții, lumea va continua să fie conflictuală.

Acțiunile asimetrice sunt riposte complexe, cu efecte pe termen lung – unele, calculate, planificate, altele, aparent, doar improvizate, dar cu siguranță induse –, ce pot eroda grav instituțiile și valorile societății moderne.

Războiul asimetric nu este însă asimetric numai pentru unii și disproporționat sau normal pentru alții. El este asimetric pentru toată lumea. De o parte a axei se află înalta tehnologie, tehnologia informației, politicile, doctrinele și strategiile care fundamentează războiul bazat pe rețea, războiul preemptiv, războiul preventiv (considerat ilegal), lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianțe și coaliții, controlul piețelor și resurselor, dar nu oricum, ci creând un mediu propice pentru aceasta, iar de cealaltă parte se află politicile, doctrinele și strategiile de ripostă adecvată, pronunțat stratagemică, cu mijloacele la dispoziție sau care pot fi procurate, folosind la maximum vulnerabilitățile societății înalt tehnologizate și pe cele care pot fi create sau induse. Acest tip de confruntare asimetrică accentuată este dramatic. El induce, în toate mediile, nesiguranță, neliniște, revoltă, precum și agresivitate, violență, chiar terorism.

Un astfel de război asimetric – în forma sa cea mai concretă, război terorist și, evident, război împotriva terorismului, dar nu numai – devine foarte periculos, datorită mijloacelor extrem de diversificate, de sofisticate și răspândirii acestora în toate mediile, începând cu cele terestre și continuând cu cele cosmice și cibernetice. Starea de haos și de insecuritate, în pofida extinderii NATO și a UE, se adâncește și se amplifică. Partidele din aproape toate țările democratice se războiesc pentru putere, atât în campaniile electorale, câte ori se simt ofensate, fundamentalismele se accentuează, violența pătrunde masiv în viața de zi cu zi și chiar în cultură, îndeosebi în cultura de piață, planeta se încălzește, iar unii sărăcesc tot mai mult...

Riscurile unor conflicte simetrice între marile puteri sunt din ce în ce mai mici și din ce în ce mai puțin probabile. Odată cu reconcilierea franco-germană, Europa iese, practic, din conflictualitatea ei tradițională și intră într-o epocă a unei păci deopotrivă sedentare și hărăzite.

După căderea Imperiului Roman, după distrugerea Imperiului Bizantin și spargerea unui echilibru impus de forța civilizației contra barbariei, Europa s-a fragmentat în feude și stătulețe, dar, pentru a ieși din haos, timp de un mileniu, și-a reconstruit, în tăcere, în mici celule, puterea și demnitatea, și-a recreat suporturile de potențial, și-a construit cavalerismul și, supraviețuind Inchiziției, s-a pregătit pentru explozia renașcentistă și expansiunea colonialistă (ca să nu-i spunem mondialistă) de mai târziu. A dat însă în patima invaziei lumii, căutând Indii și spații cu aur și bogății de tot felul, explorând și exploatând Oceanul, Pământul și Universul. O patimă care a exportat și impus civilizația de tip occidental, primind, în schimb, în multe cazuri, războaie de eliberare, gherile și chiar terorism. A urmat iarăși un echilibru caracterizat prin exportul european de centre de risc și de greutate spre alte zări, fără ca Europa să reușească să-și armonizeze ceea ce era la ea acasă, adică centrele vitale continentale, generatoare de tensiuni și conflictualitate. Dar și de știință, cultură, frumos și util.

Dincolo de dezastre, cele două Războaie Mondiale au demonstrat, încă o dată, dar nu în măsură suficientă, că lumea este dominată de interdependențe. Europa a ieșit din război umilită și fragmentată, incapabilă de a gândi cu luciditate la viitor. Linia Marea Baltică - Marea Neagră, o linie care marchează miezul continentului, a devenit, în mod artificial și nedrept, falie strategică, la Vest fiind uriașele forțe ale NATO, iar la Est, uriașele forțe ale Tratatului de la Varșovia. Dispozitiv strategic fără precedent, gladiatori atomici față în față, gata să se sfâșie, dar prudenți și atenți la orice mișcare, descurajați reciproc și înspăimântați reciproc de ceea ce ar putea să fie.

Acesta era, de fapt, cel de al Treilea Război Mondial, cu cea mai mare concentrare de arsenale nucleare și de forțe convenționale, din câte au existat vreodată, față în față, de o parte și de alta a unei linii create de finalul celui de al Doilea Război Mondial. Acest al Treilea Război Mondial era, fără îndoială, un Război Simetric, ultimul război simetric al planetei, cu arme de același tip, cu armate de același tip, cu idei diferite în conținut, dar de aceeași intensitate în formă. Care opunea două lumi, două lumi doar aparent și vremelnic diferite. Nu lumile erau

însă diferite – noi, cu toții, trăim în aceeași lume a oamenilor – ci interesele, prejudecățile și desigur, hainele.

Armatele Evului Mediu erau, în cea mai mare parte, profesioniste, unele chiar private (ale feudalilor), și nu aveau, deci, niciun interes să se ucidă reciproc pe câmpul de luptă, ci doar să impună, de regulă, prin stratageme, o anumită voință. Războiul de 30 de ani, Războiul de o sută de ani și tot felul de alte războaie continentale probează cu prisosință acest lucru. „Restul“, încurajat insuficient și nedescurajat destul, se zbătea în tot felul de războaie asimetrice în mozaic, de la cele de eliberare din starea colonială, creată de expansiunea Europei, la cele de gherilă, de la războaiele dintre clanuri pentru cucerirea puterii politice, la războaiele civile. Dar și ceilalți, adică Estul și Vestul, căutau ieșirea din simetrie, fiecare în felul lui, dar prin acțiuni aproape simetrice.

Cursa înarmărilor, îndeosebi a înarmărilor nucleare, reprezenta una dintre aceste modalități relativ simetrice de spargere a echilibrului și realizare a supremației strategice. Asimetria s-a manifestat îndeosebi în modalitățile strategice de realizare a raportului de forțe. În timp ce sovieticii, urmând linia succesului din cel de al Doilea Război Mondial, realizaseră, în Europa, cea mai mare concentrare de blindate din lume, demonstrând, în timpul invaziei Cehoslovaciei din 1968, forța impresionantă a tăvălugului blindat, occidentalii, îndeosebi Statele Unite ale Americii, s-au concentrat asupra calității și performanței mijloacelor de luptă. Au apărut sistemele de arme de înaltă precizie,acompaniate de politici, doctrine și strategii corespunzătoare, cum au fost „Apărarea înaintată“, „Riposta flexibilă“, „Bătălia aero-terestră“, „Lovitura în adâncime“ etc.

După implozia comunistă din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, toate acestea, fie că au devenit desuete, fie că au fost reluate și transformate, cu multă grijă, în noi politici, strategii și concepte. NATO și-a actualizat rapid, începând cu summit-ul de la Roma, din 1991, conceptul strategic, adaptându-se din mișcare la noua situație creată după spargerea liniei frontului Războiului Rece, Uniunea Europeană a acceptat că, dincolo de o politică economică benefică și comună, trebuie să existe și o politică europeană de securitate și apărare, complementară celei a Alianței Nord-Atlantice, dar precauții și de contradicții care se cereau soluționate, întrucât continentul european dorește să iasă cu adevărat din conflictualitatea lui milenară și să-și realizeze, în sfârșit, unitatea deplină, și nu doar o regroupare a forțelor și mijloacelor în vederea unei noi viitoare confruntări.

Europa dorește să iasă din filosofia și fizionomia unor relații care să aibă la orizonturile mai apropiate sau mai îndepărtate perspectiva unei confruntări violente armate... Europa nu mai consideră războiul potrivit pentru ea. Și acest lucru, desigur, pentru motivul că o entitate puternică din punct de vedere economic, politic, cultural și social nu poate fi atacată de nimeni. Lumea rămâne, totuși, de la un capăt la altul, bulversată (chiar haotică) și conflictuală. Muntele de unitate și de stabilitate pe care dorește să-l construiască Europa în mijlocul acestei lumi războinice, chiar pe locul celor mai multe și mai sângeroase dintre războaie, poate fi o soluție pentru armonizarea planetei.

Revoluția în Domeniul Militar – înțeleasă ca politică și strategie de mare amploare, bazate pe transformări esențiale ale informației, tehnologiei și doctrinei –

marchează un salt important în spargerea simetriei, creând disproporționalități imense.

Acest nou concept – Revoluția în Afaceri Militare – apărut după o lucrare a lui Shalikhvili din 1996 intitulată *Joint Vision 2010*, este foarte complex, controversat, dar, așa cum au dovedit-o ultimele decenii, realist și eficient. Revoluția în tehnologie (aparitia unor sisteme de arme de mare precizie, a armamentului nonletal, a armelor bazate pe laseri și pe amplificarea undelor, dezvoltarea senzorilor și a aplicațiilor nanotehnologiei și biotehnologiei în domeniul militar, revoluționarea conceptelor, apariția și experimentarea Războiului bazat pe Rețea, cu toate implicațiile acestuia, amplificarea operațiilor bazate pe efecte, mai ales al operațiilor bazate pe rețea – Network Centric Operations) au creat, deopotrivă, disproporționalitate, întrucât puține țări din lume pot realiza așa ceva, dar și asimetrie, întrucât toate țările din lume doresc să găsească și trebuie să găsească un răspuns sau răspunsuri adecvate la astfel de provocări. Aceste răspunsuri sunt, în general, asimetrice. Însuși președintele Rusiei, referindu-se la decizia instalării unui scut antirachetă în unele din țările est-europene, a precizat că, la astfel de provocări, Rusia va găsi un răspuns asimetric adecvat. Or, cum bine se știe, Rusia și Statele Unite ale Americii se află într-un parteneriat strategic benefic și eficient.

Mediul strategic de securitate este însă dinamic, complex, iar provocările și răspunsurile îmbracă toate formele și formulele cunoscute sau necunoscute, de la cele simetrice, la cele asimetrice, în tot spectrul posibil.

Războiul simetric, în forma lui cunoscută, este însă din ce în ce mai puțin probabil. Cele două războaie mondiale au avut ca efect, între altele, elaborarea unui sistem de reglementări internaționale care, practic, scot războiul în afara legii. De asemenea, este puțin probabil ca, în secolul al XXI-lea, să mai asistăm la acțiuni ale unor coaliții internaționale împotriva unui stat, așa cum s-a întâmplat în cazul Irakului. Reacția asimetrică a Irakului, fragmentat și sfâșiat de tot felul de interese și de conflicte, este edificatoare pentru acest început de secol. Dar, în opinia noastră, nu se va încerca ieșirea din asimetrie, ci doar găsirea unui răspuns adecvat, între care cel mai important pare a fi folosirea elementelor Războiului bazat pe Rețea în conflicte de joasă intensitate și în conflicte asimetrice. Aceasta poate însemna o nouă escaladare a conflictualității, mutarea ei în spațiul stratagemelor și loviturilor directe, sau, dimpotrivă, o diminuare a conflictualității, prin recrudescența unor acțiuni punctuale, preventive și disuasive.

Totdeauna, în ceea ce privește conflictul armat și războiul, s-a căutat, s-a încercat și chiar s-a forțat ieșirea din simetrie. Nu și din asimetrie. Evident, prin realizarea superiorității. Așa s-a ajuns, în epoca tehnologiei de vârf și a tehnologiei informației, la o imensă disproporționalitate calitativă. Cantitatea lasă din ce în ce mai mult locul calității, întrucât nu contează cât de multe forțe ai, ci câtă putere au acestea, cât de eficiente sunt ele în spațiul luptei, în rezolvarea tuturor situațiilor posibile și nu doar a celor care țin de confruntarea armată directă. Această viziune a devenit, în cele din urmă, o adevărată obsesie. Toată lumea și-a concentrat și concentrat atenția și eforturile spre realizarea unor entități militare superdotate, dacă se poate expediționare, capabile să acționeze rapid și eficient în orice mediu tactic și strategic, împotriva oricărui inamic.

Condiția succesului este ca inamicul să fie devansat, mai ales tehnologic, doctrinar și strategic, să fie pus în stare de inferioritate și să se afle realmente în stare de inferioritate. Războiul masiv, mondial sau mondializat, pe viață și pe moarte, între două uriașe entități simetrice nu mai are niciun sens, întrucât, în afară de faptul că a devenit extrem de periculos, nu mai are și nu mai poate avea scopuri și obiective raționale acceptabile.

Războiul nu mai poate fi altceva decât o afacere, sau o parte dintr-o imensă afacere, adică un instrument al acestei forțe, pumnul care amenință, impune sau avertizează. Nolens, volens, acest pumn există în toate dimensiunile posibile, reale și virtuale. E drept, nu toată lumea se lasă intimidată, dar majoritatea oamenilor și entităților umane țin seama de această realitate. Acesta a fost și, probabil, încă mai este raționamentul care conduce la investiții semnificative în programe militare, în crearea de noi arme, care de care mai sofisticate, mai precise și mai costisitoare. Costurile revigorează unele cifre de afaceri – însuși războiul devine, în fond, o afacere, nu doar ca pumn electronic omnidirecționat, ci și ca piață, ca spațiu de consum extrem de costisitor și de profitabil –, întrețin conflictualitatea, secătuesc unele state și umplu buzunarele patronilor firmelor producătoare de arme, de soft-uri și de alte mijloace folosite sau care pot fi folosite în conflicte militare. O astfel de realitate are cel puțin patru explicații, adică patru rațiuni și patru determinări:

- armele și mijloacele de confruntare violentă aduc nu numai pierderi de vieți omenești și distrugeri materiale, ci și foarte mulți bani;
- lumea a atins un asemenea nivel al conflictualității și al dezvoltării mijloacelor de luptă, încât nu mai poate da înapoi;
- pericolul unui conflict cu folosirea celor mai distrugătoare dintre mijloace este atât de grav, încât, în mod rațional, conflictualitatea nu mai poate fi lăsată la discreția oricui, ci se cere gestionată și controlată;
- gestionarea și controlul conflictualității, adică ale crizelor și conflictelor armate, nu se pot realiza doar prin tratate, acorduri și convenții, ci și prin coalizarea și presiunea forței.

Omenirea este obligată să accepte o astfel de realitate. Este o realitate crudă, conflictuală, în care se sparg simetrii și se construiesc asimetrii, iar modalitatea principală prin care se realizează această teribilă desfășurare de forțe este, în principiu, disproporționalitatea tehnologică și conceptuală, căreia i se răspunde prin tot felul de mijloace, de la cele generate de supertehnologie la cele primitive, de la gherilă la terorism, de la dezvoltarea unei economii subterane și traficante ilegale care agresează civilizația, la gherilă și la alte forme și formule ale a ceea ce am putea numi *asimetria de reacție*.

Spargerea bipolarității a spart și simetria strategică. Haosul creat după implozia Tratatului de la Varșovia și a sistemului comunist a deschis larg poarta asimetriei. Nu mai era nevoie de o cursă în doi a înarmărilor. Cursa a dispărut.

A apărut însă competiția. De fapt, a reapărut competiția, pentru că ea nu dispare niciodată. Fiecare a trecut la o înarmare pe cont propriu, în funcție de interesele sale vitale și de responsabilitățile pe care și le asumă sau care, într-o formă sau alta, îi revin. Unii sunt foarte responsabili, chiar îngrijorați de soarta lumii și de realitățile ei încă dramatice produse de imensele decalaje, de polarizarea bogăției și a

sărăciei, de împușinarea resurselor, de încălzirea planetei, de proliferarea pericolelor și amenințărilor de tot felul, de amploarea fenomenelor și proceselor anomice, de acțiunile și reacțiile transfrontaliere paradoxale și de atâtea altele, alții așteaptă să vadă ce rezultă. Este vremea strategiilor directe, dar și a stratagemelor. Unii lovesc, prin toate mijloacele, asumându-și riscuri imense, centrele vitale și nucleeele unor cicloane care generează o conflictualitate din ce în ce mai greu de controlat și de gestionat, ce poate degenera în războaie pustiitoare, alții caută fel de fel de subterfugii. E drept, o parte din forțele lumii se regroupează și se concentrează în alianțe, coalizioni, organizații și organisme internaționale și regionale. Altele nu se regroupează, ci doar se întăresc, se reorganizează și se consolidează. Dar toate au în vedere o poziție geostrategică avantajoasă, accesul la resurse și la piețe, accesul la sistemele de securitate regionale, continentale și planetare, reducerea vulnerabilităților și dezvoltarea unor capacități de acțiune și de reacție în caz de criză și conflict.

NATO are, azi, 26 de membri, Uniunea Europeană cuprinde 27 de state europene și, probabil, în viitor, va continua să se extindă, incluzând în acest spațiu ce generează forțe economică, stabilitate și securitate și țări de dimensiuni eurasiatice, precum Rusia și Turcia, sau țări de pe falii strategice, cum sunt cele caucaziene, gruparea Asia-Pacific funcționează din plin, forumul Asia de Nord-Est (China, Rusia, Japonia, Coreea de Sud) se ocupă deja de exploatarea petrolului din Marea Ohoțc, iar mâine, probabil, și de cel din Siberia, Asia de Sud-Est își concentrează forțele pentru a rezolva conflictualitatea de natură economică, etnică și religioasă cu care se confruntă, Asia Centrală dorește să iasă din aura malefică a fostului foaiier perturbator... Fiecare cu drumul său. Dar aceste drumuri se amplifică și se diversifică, pentru că un stat, o alianță, o grupare de state, oamenii și comunitățile lor nu merg pe un singur drum, ci pe mai multe, unele principale, altele de rezervă, unele la vedere, altele ascunse cu multă grijă. Toate acestea generează disproporționalități flexibile și asimetrii dinamice, dar mai ales mari îngrijorări.³

Ca o stare a întregii societăți, *razboiul*, prin evidențierea tipului de relații sociale care stau la baza lui, reprezintă, în mod incontestabil, o formă specifică de conflict în societate, fapt pentru care este denumit „*conflict armat*”. Razboiul, scrie Jerzy J. Wiatr, reprezintă „...o astfel de stare a societății în cadrul căreia un conflict ascuțit cu un grup extern oarecare sau un conflict intern ascuțit își găsește expresia într-o ciocnire armată”⁴

Razboiul se deosebește de alte tipuri de conflicte, prin trasături distincte. O primă trasătură, recunoscută unanim de teoreticieni, constă în faptul că partile adverse sunt grupuri sociale – militare și nu indivizi izolați. Trasătura cea mai importantă a războiului – scrie de pildă G. Bouthoul – „este caracterul său de fenomen colectiv. În

³ Gheorghe Văduva, Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate, Editura Universității de Apărare, 2007.

⁴ Jerzy J. Wiatr, *Socologia Wojska*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1964, p. 39.

acest sens razboiul se deosebeste si se separa net de actele de violenta individuale"⁵. Important este, in acest tip de conflict social, sa se precizeze partilor beligerante. O alta trasatura, de asemenea recunoscuta de teoreticienii razboiului, o constituie ideea violentei deschise, a folosirii fortei, ca trasatura distincta a conflictului armat. Folosirea violentei in razboi se impune prin caracterul ei organizat, sângeros si distructiv. Pentru ca razboiul sa aiba loc, este necesar ca ambele parti sa recurga la mijloacele violentei militare. Forma de manifestare a violentei in razboi este ciocnirea inversunata, infruntarea cu arma in mâna a partilor beligerante, intr-una sau mai multe lupte sau batalii.

Trasaturile enuntate trebuie luate in totalitatea lor, intr-o strânsa legatura si interdependentă, lipsa uneia sau alteia dintre aceste trasaturi schimba esenta conflictului armat si ca atare nu mai putem vorbi de război.

„Omul s-a organizat in societate pentru a face razboi si intotdeauna se va vorbi despre el”, afirma Adrienne Hytier⁶. Exista o vasta literatura de natura filosofica, politologica, sociologica, militara etc., care consacra razboiului lucrari intregi. El incearca sa raspunda la intrebarea: Este razboiul, in semnificatia lui adâncă, un fenomen natural, ineluctabil, asa încât razboiul a fost, este si va fi totdeauna? Este razboiul starea normala a societatii? Este razboiul natural si fatal sau un produs uman, istoric? etc.

Din raspunsurile date, cu argumente pro si contra, s-au conturat o serie de pozitii cu privire la: aspectul istoric, etic, biologic, juridic, politic, economic, teologic, demografic, psihologic, polemologic, energetic; problema *„cadrului”* (cosmic, biologic, istoric si psihic) si a *„manifestarilor tipice”* (economice, sufletești, politice, juridice, ideologice, religioase) ale razboiului; scopurile si cauzele razboaielor; razboiul si pacea, factori creatori si tipurilor sociale fundamentale, metamorfoza scopurilor razboiului, problema victoriei s.a.

Exista o multitudine de definitii ale razboiului. Deja in 1906 sociologul francez Jean Lagorgette avea strânse mai mult de 150 de definitii; ele s-au multiplicat. Notiunea este folosita atât intr-un sens mai precis, cât si intr-unul mai vag. De multe ori, razboiul este definit in mod simplu ca sinonim al luptei. Definitia propusa de Gaston Bouthoul, initiatorul polemologiei ca stiinta a razboiului, se pare ca este cea mai valida si cea mai utila. *„Razboiul – scria el – este o lupta armata si sângeroasa intre grupuri organizate”*⁷.

Razboiul este un fenomen complex, studiul sau constituie o enciclopedie a timpului social. Se recunoaste in genere ca razboiul este un fenomen istoric, ca el a aparut determinat de conditiile economice omenesti. *„Originea lui (lupta armata – n.n.) este vânatoarea si s-a dezvoltat sub actiunea a doua cauze: diferentierea lingvistica, datorita careia orice om cu care nu se poate comunica prin limbaj este*

⁵ Gaston Bouthoul, *Traité de sociologie*, tom III, Les guerre. *Eléments de polémologie*, Payot, Paris, 1951, p. 30.

⁶ Adrienne Hytier, *La guerre*, Bardos, Paris, 1975.

⁷ Cf. Adrienne Hytier, *Op. cit.*

„*strainul*” (dusmanul) si *diferentierea tehnica datorita careia orice om dispune de arme puternice pentru a rapune adversarul*”⁸.

In strânsa legatura cu evolutia societatii, razboiul a evoluat atât in continut cât si in fizionomia lui. Astazi, este unanim acceptata afirmatia, partial restrictiva, a lui Clausewitz dupa care razboiul nu este altceva decât „*un adevarat instrument politic, o continuare a relatiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace*”⁹.

Razboiul, ca fenomen social-istoric, este analizat prin prisma realitatilor sociale in sesi si nu de la aprecierea efectelor lui. Se depaseste punctul de vedere metodologic al Theodiceei (care este punctul de vedere al pacifismului si al antipacifismului). *Si dens est, unde malum? Si non est, unde honum?*

Privit ca realitate sociala, se poate constata ca razboiul este unul dintre cele mai complexe fenomene sociale. Aceasta complexitate deriva dintr-un amestec variat de conditii de care atârna succesul sau insuccesul unei lupte. „*El este produsul simultan al unor nenumarate forte materiale, morale, intelectuale si economice, cum ar fi: starea fizica a soldatului, starea sanitara, elan sau panica, aprovizionari, anotimp, teren, clima, intâmplare fericita ori intâmplare funesta.*”

Razboiul este mult mai mult decât o simpla chestiune de strategie, aprovizionari si armament, caci el rezuma o intreaga epoca istorica, toata stiinta, toata economia, toata cultura, toata tehnica unui timp se oglindeste într-insul! Caci elementul pur omenesc al razboiului din ce in ce mai mult este inlocuit cu unul rational impersonal, care este instrumentul de lupta. Asa ca adevaratul studiu adâncit al razboiului ar contine o intreaga enciclopedie a timpului, la care ar trebui sa contribuie toate stiintele: geografia, fizica, chimia, mecanica, meteorologia, biologia, medicina, psihologia, etica, istoria, pedagogia, sociologia, dreptul s.a.m.d.”¹⁰.

Fenomenele sociale sunt complexe, ansambluri de fapte sociale corelate si aflate in dinamica. Faptul social este un nivel de a actiona. Din aceasta perspectiva, razboiul ca fenomen social cuprinde un ansamblu de actiuni. Daca la aparitia razboiului, ca fenomen social, se obiectiva doar in actiune-lupta pe parcurs si-a largit sfera de materializare. Astazi, fenomenul razboi cuprinde pe lânga actiunea militara – lupta armata –, si actiuni politico-diplomatice, economice, ideologice, psihologice etc. chiar si in aceste conditii, locul central il constituie lupta armata, prin legile sale specifice, prin caracterul si sfera lor.

Lupta armata, actionând din interiorul fenomenului razboi, capatând un caracter atât de distructiv, încât depaseste limitele pe care politica le traseaza acestui fenomen. *În războiul clasic* Războiul clasic se revigorează. El a cunoscut și cunoaște forme diferite, de la cele de joasă intensitate, intensitate medie sau înaltă, la cele frontaliere, de impunere a unui anumit tip de comportament, având implicații zonale și chiar internaționale. O serie întreagă de războaie capătă pronunțate accente de războaie civile, de revoluții sau de conflicte locale.

În general, părțile aflate în conflict, care recurg la mijloace armate, eludează legislația internațională, se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe

⁸ Mircea Florian, *Recesivitatea ca structura a lumii*, vol. II, Editura Eminescu, Bucuresti, 1987.

⁹ Carl von Clausewitz, *Despre razboi*, Editura Militara, Bucuresti, 1982.

¹⁰ D. Gusti, *Opere*, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., Bucuresti, 1970.

un arbitrar favorabil. Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri și comunității internaționale. Tendința este ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menținut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situație conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Tendința care se manifestă în mod pregnant la nivelul marilor puteri, al Uniunii Europene și al Alianței Nord-Atlantice este ca, indiferent de forma și configurația sa, războiul să fie pus, în cel mai scurt timp, sub control. Această strategie cu valențe globale de gestionare a crizelor și conflictelor, întâlnite și în strategia de securitate a Statelor Unite, în conceptul strategic al Alianței, redefinit cu claritate la summit-ul de la Madrid, în Politica Europeană Comună de Securitate și Apărare, dar și în doctrinele și strategiile Rusiei, Chinei, Indiei și altor state cu rol important în configurarea ordinii mondiale pentru secolul al XXI-lea, are un rol foarte important în definirea luptei armate.

Dincolo de faptul că nivelul tactic nu mai rămâne cel al înclăștrării pe viață și pe moarte a forțelor care se confruntă, acesta reclamă, din ce în ce mai mult, *implicarea factorului politic, a deciziei politice, a media, a politicilor și strategiilor de protecție a vieții, a ființei umane, a comunității și a mediului.*

Potrivit specialiștilor militari, războiul clasic se revigorează. El a cunoscut și cunoaște forme diferite, de la cele de joasă intensitate, intensitate medie sau înaltă, la cele frontaliere, de impunere a unui anumit tip de comportament, având implicații zonale și chiar internaționale. O serie întreagă de războaie capătă pronunțate accente de războaie civile, de revoluții sau de conflicte locale. În general, părțile aflate în conflict, care recurg la mijloace armate, eludează legislația internațională, se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe un arbitrar favorabil.

Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri și comunității internaționale. Tendința este ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menținut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situație conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Întrucât, teoretic vorbind, orice confruntare armată poate duce la escaladarea conflictului și, deci, la un război de mare intensitate, inclusiv cu folosirea armelor de distrugere în masă, comunitatea internațională, organismele internaționale, Alianța Nord-Atlantică și marile puteri au în vedere tot ce ține de spațiul luptei, de la profilul luptătorului, la efectul letal sau nonletal al armelor.

Acțiuni precum ambuscada, atacul prin surprindere asupra unor structuri aflate în imposibilitatea de a se apăra sau asupra unor civili, folosirea minelor antipersonal, a armei chimice sau biologice, a altor mijloace care duc la distrugerea de vieți și a mediului devin din ce în ce mai mult nedorite și, deci, scoase în afara legii. De aici nu rezultă că ele nu vor mai fi folosite, ci doar faptul că nu vor mai fi legale. Deja, într-un interval de 60 de ani, multe dintre acțiunile de luptă permise și frecvente în cel de al doilea război mondial sunt considerate ilegale și, ca atare, condamnate de comunitatea internațională. Chiar dacă există încă exemple ale încălcării prevederilor

unor acorduri internaționale privind folosirea anumitor arme, acestea nu constituie decât excepții. În războiul din Vietnam, a fost folosit napalmul, iar în războiul dintre Irak și Iran din 1960-1968, Saddam Hussein a folosit arma chimică. Dar și în unele acțiuni militare mai recente, au fost întrebuințate proiectile din uraniu sărăcit.

Comunitatea internațională nu agreează astfel de acțiuni, presa este extrem de virulentă, iar opinia publică le condamnă. De unde rezultă că procesul controlului acțiunilor de luptă și mijloacelor folosite se continuă. Războiul intră tot mai mult în gestiunea comunității internaționale, care devine nu numai judecătoare a acestuia, ci și responsabilă pentru faptele și consecințele lui. Beligeranții vor căuta, desigur, soluții. Cea mai acceptabilă pare a fi folosirea, în luptă, a armelor non-letale. Dar și aici vor fi impuse limite categorice, întrucât viața oamenilor și stabilitatea internațională sunt mult prea importante pentru a nu fi protejate.

Războiul, ca fenomen politic, economic și social, devine, din ce în ce mai mult, pus sub controlul comunității umane, al centrelor de putere, al organizațiilor și organismelor internaționale, al mediei și organismelor neguvernamentale, cel puțin până la un anumit grad de intensitate. Mai mult, omenirea este pe cale de a scoate războiul, ca fenomen politic, în afara legii, așa cum a făcut-o cu războiul de agresiune. Unii teoreticieni consideră războiul ca *sfârșit* al politicii, ca eșec al politicii, adică al dialogului și diplomației, și nu ca mijloc al ei, așa cum în considera Clausewitz. Este însă puțin probabil ca el să dispară. În afara războiului, există însă o mulțime de alte acțiuni violente armate, care, pe măsură ce timpul trece, iar decalajele economice se adâncesc și pozițiile extreme și fundamentaliste cresc, se intensifică și se diversifică.

Acțiunile nespecifice războiului vor evolua, probabil, pe mai multe paliere, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele: - revolte violente care folosesc armament de foc, arme albe, mijloace improvizate; - recrudescența crizelor de tot felul care ajung rapid în etapa de conflict armat; - diferende religioase produse în general de intoleranța și agresivitatea entităților fundamentaliste; - recrudescența diferendelor etnice în zonele de falie; - dezvoltarea unor noi tipuri de acțiuni violente în spațiul crimei organizate, traficantilor și economiei subterane; - apariția unor noi tipuri de violență cu mijloace ale biologiei și geneticii.

Modelarea acțiunilor de luptă viitoare depinde atât de natura și modul de manifestare a pericolelor și amenințărilor, cât și de mijloacele la dispoziție și modul în care se preconizează folosirea acestora. Modelul luptei armate nu poate fi decât unul flexibil, atât în ceea ce privește acțiunea, cât și reacția. Cu alte cuvinte, structurarea forțelor armate trebuie să se facă în așa fel încât, în orice moment, să poată fi constituite grupări de forțe care să acționeze sau să reacționeze adecvat. Comandamentele operaționale sunt constituite tocmai în această idee. În funcție de caracteristicile situației, ale teatrului în care se va interveni, ale scopurilor și obiectivelor fixate de conducerea politică, grupările alcătuite în vederea îndeplinirii misiunilor respective trebuie să acționeze imediat și eficient. Primele trei structuri capabile să ducă astfel de acțiuni sunt: Forța de Răspuns a NATO, Forța de Reacție Rapidă Europeană și, în cadrul acesteia din urmă, cele 7-9 grupuri tactice de 1.500 de oameni fiecare. De asemenea, fiecare țară membră NATO dispune nu numai de forțe care vor acționa în cadrul structurilor amintite, ci și forțe proprii de

reacție rapidă. Cu alte cuvinte, fără să renunțe la modalitățile de organizare tradiționale și specifice, armatele își adaptează structurile la noul spațiu de confruntare, care nu mai are ca prioritate războiul între state, ci războiul statelor, alianțelor, uniunilor de state, organizațiilor și organismelor internaționale împotriva terorismului și pentru descurajarea conflictelor¹¹

Considerații finale

Războiul a fost întotdeauna un fenomen complex, chiar dacă esența sa, adică voința de a folosi violența armată, în cadrul relațiilor de putere, a rămas neschimbată. Complexitatea tehnologiilor din zilele noastre a generat noi efecte contradictorii. Pe de o parte, a adâncit dificultatea actului de recurgere și reacție la violența armată, introducând noi parametri (de natură tehnică, religioasă, socială, politică) în studiul războiului, pe de altă parte, a determinat o anumită lejeritate în recurgerea la violență, provocată de percepția victoriei facile, alimentată de superioritatea tehnologică. Este un amestec între abordări liniare și neliniare în încercarea de a clarifica politic și juridic recurgerea la violența armată în diversitatea formelor sale, începând de la conflicte minore până la războaiele „clasice” interstatale. În numărul din mai-iunie 2002 al revistei *Foreign Affairs*, Donald Rumsfeld, secretar de stat al apărării din SUA, a publicat articolul *Transforming the Military*, în care își expunea viziunea asupra unor probleme de securitate și apărare ale SUA pornind de la supremația reală incontestabilă în domeniul militar. Era la câteva luni după 11 septembrie 2001, momentul care a zdruncinat multe din ideile dominante privind securitatea și apărarea.

Noua viziune s-a dorit a fi o revoluție și s-a bazat pe trei piloni²⁵: - **descurajarea** în teatrele critice cu opțiune, dacă ar fi fost cazul, pentru o contraofensivă majoră în scopul ocupării capitalei agresorului și schimbării regimului; - **abordarea bazată pe capacități**, în care accentul să fie pus pe identificarea modului în care SUA ar putea fi amenințate și ceea ce trebuie să facă împotriva amenințării; - **identificarea propriilor vulnerabilități**, pentru a nu permite unui eventual adversar să le exploateze. Pe baza acestor piloni s-a elaborat o strategie care să permită SUA să-și mențină poziția în secolul al XXI-lea, strategie care, probabil, va fi continuată și în viitor în direcțiile ei esențiale. Experiența de până acum a demonstrat că SUA nu aruncă banii în vânt. Câteva luni mai târziu, noua viziune a fost aplicată împotriva regimului Hussein, aflat geografic în unul din teatrele importante pentru securitatea SUA – Orientul Mijlociu. Este interesantă situația celor trei piloni din noua viziune: Descurajarea a funcționat în alte spații geopolitice unde SUA au folosit mai ales mijloacele „soft” ale relațiilor de putere și descurajării. În Orientul Mijlociu, recursul la violență, adică forma „hard”, a reprezentat eșecul descurajării și a confirmat metafora heraclitiană a neliniarității.

Terorismul a readus în actualitate o formă mult mai veche a conflictualității, cea a **asimetriei**, adică a confruntărilor în care armatele trebuie să acționeze altfel decât au fost structurate, înzestrate și pregătite. Principalii actori sunt **armatele** ca

¹¹ Constantin Moștofleu și Gheorghe Văduva, **Tendințe În Lupta Armată**, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.

instituții ale statelor și **structuri** cu organizare și potențial militar, dar care nu pot fi identificate cu un stat. La o primă estimare este tipul de conflict în care o parte puternică, susținută instituțional, politic, juridic, economic, financiar și doctrinar, se confruntă cu alta slabă, motivată mai ales cu argumente identitare (etnice, religioase, ideologice etc.). Este o confruntare între realități fizice, concrete și consistente și altele parafizice, abstracte, subtile și difuze.

Războiul este un fenomen multidimensional, dar în majoritatea cazurilor este analizat prin interdependențele dintre efectele violenței armate și celelalte dimensiuni ale sale. Este explicabilă o asemenea abordare, deoarece violența armată este cea care individualizează războiul și oferă percepția victoriei sau înfrângerii în război. Într-o situație neliniară, cum este războiul, percepția are importanță decisivă în construirea adevărurilor acestuia, pentru toate componentele care-l generează și susțin, începând de la decidentul politic până la luptătorul x individual.

Tehnologia este cea care transformă armatele moderne în consumatoare de imense resurse, în primul rând financiare. O asemenea circumstanță nu este accesibilă tuturor statelor. De aceea în gândirea și practica militară actuală sunt atât de prezente dezbaterile și căutările pentru identificarea variantelor convenabile în atâtea probleme: rolul și misiunile armatelor, dimensiunile și structura lor, profesionalizarea, ascendența altor instrumente, mai puțin costisitoare, preferabile celor militare în cadrul relațiilor de putere, durata optimă a operațiilor militare. Tot din acest motiv se dezvoltă **asimetriile**, nu doar ca o șansă pentru cel sărac de a recurge la violența armată în situații în care aritmetic nu ar avea nicio șansă, ci și ca o practică a clubului select pentru neutralizarea avantajelor deținute de un adversar comparabil, cu costuri cât mai mici.

Dimensiunea strategică a confruntării bipolare din perioada Războiului Rece a fost locul unei asimetrii deosebite, mari consumatoare de resurse financiare, de tip oglindă. Inițiativele unuia erau urmate de răspunsul celuilalt, în același plan, în aproximativ același spațiu și cu mijloace de aceeași natură. Difereau doar amploarea răspunsurilor, intenția unuia de a-și copleși concurentul prin cantitate sau calitate, ceea ce făcea ca înfruntarea să se desfășoare în spirală, după scenarii nu atât de ermetice.¹²

Strategii americani nu-și permit să reducă eforturile și vizează dezvoltarea capabilităților militare. „*Războiul nu s-a terminat, se arată în strategie, încă se desfășoară acțiuni periculoase*”¹³. Pentru a răspunde acestei provocări, eforturile se concentrează pe trei priorități: câștigarea războiului cu *Aspecte-cheie ale mediului de securitate*: – un grup mai mare de adversari; – un spațiu de luptă complex și distribuit; Următorul deceniu aduce cu sine o nouă provocare: aceea de a dezvolta și consolida capacitățile într-un timp al războiului global, al resurselor limitate și al angajamentelor multiple. Forța care va opera în acest spațiu de luptă complex va trebui să aibă următoarele *caracteristici*: – *pe deplin integrată* – concentrarea funcțiilor și capabilităților în direcția unui scop unic; – *expediționară* – capabilă să se desfășoare rapid, să opereze și să se autosusțină pretutindeni în spațiul

¹² Nicolae Dolghin, **Spațiul și viitorul războiului**, Editura Universității de Apărare, 2007.

¹³ Floca Mihai, *Strategia militară a Statelor Unite ale Americii*.

de luptă global; – *organizată în rețea (Networked)* – „legată“ și sincronizată în timp și scopuri; – *descentralizată* – capacități integrate de a opera în manieră întrunită la eșaloane mai mici; – *adaptabilă* – pregătită să răspundă repede, angajând cea mai eficientă combinație de capacități; – *superioritate decizională* – elaborarea deciziilor pe baza unor informații mai bune și implementarea acestora mai repede decât poate adversarul să reacționeze; – *letalitate* – abilitatea de a distruge un adversar și/sau sistemele sale în orice condiții¹⁴.

Legile generale ale războiului sunt raporturi esențiale, generale, necesare, repetabile, relativ stabile între laturile interne ale fenomenului război, precum și între acestea și alte domenii ale vieții sociale, care determină pregătirea și desfășurarea confruntării armate. În acest sens, sunt evidente două elemente importante care reprezintă esența legilor generale ale războiului: puterea militară și lupta armată.

Majoritatea specialiștilor militari consideră ca reprezentative următoarele legi: legea dependenței puterii militare și a desfășurării luptei armate de condițiile economico-sociale; legea rolului determinant al națiunii în război; legea dependenței structurilor organizatorice, formelor și procedurilor acțiunii militare de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă. Aceste legi exprimă cel mai clar dependența și rezultatul războiului față de: posibilitățile economice ale statului; atitudinea națiunii și moralul acesteia; numărul și calitatea trupelor; nivelul înzestrării tehnice și calitatea armamentului forțelor armate; gradul de pregătire al cadrelor militare și de instruire a trupelor; caracterul și conținutul politicii statului. Ele includ toate forțele și mijloacele de luptă armată mobilizate și folosite pe parcursul ducerii războiului. În structura sa internă, factorul militar al unui stat, în principal cuprinde: efectivele armatei și ale celorlalte forțe care desfășoară în mod nemijlocit lupta armată; armamentul și tehnica militară (de luptă și auxiliară) din înzestrarea armatei și a celorlalte forțe; valoarea calitativă și numerică a cadrelor de comandă; nivelul de organizare și gradul de coeziune și de disciplină al tuturor forțelor; nivelul pregătirii populației, economiei și teritoriului pentru apărare.

Fără a atribui o mai mare importanță uneia sau alteia dintre legile generale ale războiului, ele împreună constituind un tot unitar care are un rol determinant în problematica războiului, este necesar de scos în evidență un aspect determinant care a marcat accentuarea rolului națiunii în susținerea efortului militar și anume „demasificarea armatelor este o tendință certă a fenomenului militar modern, dar efortul făcut în plan militar, economic, financiar, moral etc. în caz de război, contribuția la susținerea războiului aparține nu numai forțelor armate, ci întregii națiuni”¹⁵. Această determinare obiectivă este de fapt caracteristică tuturor tipurilor de războaie, însă se manifestă cu mai multă pregnanță în războaiele (conflictele) care adoptă apărarea armată generalizată, așa cum este cazul statului român în situația actuală.

Evoluția fenomenului militar este dominată atât de caracteristicile mediului de securitate, cât și de nivelul de performanță a tehnologiilor cu

¹⁴ Constantin TROCAN, *Doctrina militară și tendințe ale spațiului de luptă*.

¹⁵ Lucian Stăncilă, **Legile și principiile luptei armate moderne**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

aplicabilitate în domeniul militar în acest sens rolul tehnologiei informației pare să dețină un rol important.

Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război”, arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a științei, care a dus la „industrializarea războiului”. Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie” între pace și război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor”, violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului”. Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece”, în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace”.

Viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respectiv „democratizarea” folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violentei colective” de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei”. Fenomenul militar al viitorului va cunoaște, așadar, noi dimensiuni, astfel:

- cauzele și motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică, moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter și intraconfesională;
- apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;
- caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;
- creșterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimentul dimensiunii spațiale;
- evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe și mijloace numeroase, accentul deplasându-se spre nivelul tactic.

Fenomenul militar va evolua odată cu evoluția societății post moderne. Reacțiile asimetrice la acțiunile militare moderne, noua dimensiune a revoluției științifice și tehnice, modificările survenite în percepția privind riscurile și amenințările la nivel statal, regional și global, vor transforma funcțiunile tradiționale de manevră, lovire, protecție și logistică.

Există cel puțin trei perspective în ceea ce privește filosofia și fizionomia războiului:

- în viitor, războiul va fi, probabil, unul înalt tehnologizat, desfășurat între puteri sau entități supertehnologizate și informaționale, pentru supremația tehnică și informațională;

- vor exista, probabil, și în viitor, atâtea tipuri de războaie câte tipuri de entități care se vor confrunța;

- este posibil ca războiul, în sens tradițional, de confruntare armată violentă, cu pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale, să fie pus în întregime (sau în cea mai mare parte) sub control și chiar să dispară, cedând locul unui alt tip de confruntare.

Războiul poartă și va purta mereu amprenta unei decizii politice și va fi așa cum va fi și societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen

lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriașe decalaje economice și tehnologice între continente, state și alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese și dezvoltarea în continuare a armamentelor și tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de arme și de tehnologii care vor influența în mod hotărâtor filozofia și tehnologia războiului, strategia și tactica.

Războiul va continua să fie, în sensul formulat de Clausewitz, un mijloc al politicii, o exprimare a politicii prin forță și prin mijloace violente. În același timp, el va fi din ce în ce mai mult o urmare a politicii, adică, din anumite puncte de vedere, un sfârșit al ei.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere, prin forță, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor și conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste și componentele internaționale integrate ale acestora. După toate probabilitățile, vor exista patru tipuri de entități militare:

- armate profesioniste ale marilor puteri supertehnologizate;
- structuri militare integrate ale comunităților internaționale îndeosebi cele al NATO și Uniunii Europene, dar nu numai;
- forțe armate ale celorlalte state (forțe armate naționale);
- structuri înarmate ilegale („armate de eliberare“, structuri înarmate ale diferitelor grupări politice, ale organizațiilor și rețelelor teroriste și mafiote etc.).

Primele două vor avea rolul de a gestiona crizele și conflictele, de a preveni războiul local și confruntările militare violente, haotice, insurecțiile și luptele fratricide și de a combate rețelele teroriste și pe cele ale traficantilor. Forțele armate ale statelor și altor entități vor duce, la nevoie, acțiuni de afirmare a acestor identități, de oprire a procesului de globalizare și de apărare a intereselor proprii, iar cele ale organizațiilor teroriste și rețelelor mafiote vor crea și întreține starea de haos propice funcționării lumii interlope și accentuării efectelor de falie.

Este posibil ca, la început de mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare și pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor și folosire a dialogului, diplomației și presiunilor politice, economice și militare pentru rezolvarea diferendelor.

Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizațiilor și organismelor internaționale, de regrupare și reorganizare a forțelor și acțiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarității, să se prevină fragmentarea excesivă a intereselor și apariția unor focare de criză greu de stăpânit și gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluții pe termen lung, ci doar modalități de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relație de complementaritate entități politice importante, reducând atât vulnerabilitățile acestora, cât și amenințările și riscurile adiacente.

Analizând logic am putea reține următoarele: echilibrul de putere a eșuat, fiind cauza a două războaie mondiale, descurajarea nucleară a funcționat aproape o

jumătate de secol, era conducerii centralizate a lumii se înfățișează ca soluție la anarhia mondială, asigurată prin susținerea unei armate, dacă nu mondială cel puțin tricontinentală. Este era informațională sau a războiului informațional cu un profund caracter integrator și efecte globale.

Bibliografie

- [1] ***Principiile războiului. Conducerea războiului, Editura Militară, București, 1975.
- [2] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Strategia integrală, București, 2003.
- [3] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- [4] ARSENIE Valentin, general-locotenent (r) dr., CORNĂȚEANU M., Desfășurarea strategică, Editura Militară, București, 1990.
- [5] ARSENIE Valentin, general locotenent (r), Doctrina strategică militară actuală, G.M.R. nr. 4/1995.
- [6] BOUTHOU G Traite de sociologic, vol. III, Paris, 1951.
- [7] BOUTHOU Gaston, Traité de sociologie, tom III, Les guerre. Eléments de polémologie, Payot, Paris, 1951.
- [8] BOUTHOU Gaston, Traité de sociologie, tom III, Les guerre. Eléments de polémologie, Payot, Paris, 1951.
- [9] CLAUSEWITZ C.Foch F. Despre război, Editura Militară, București, 1982.
- [10] DOLGHIN Nicolae, Spațiul și viitorul războiului, Editura Universității de Apărare, 2007.
- [11] FLOCA Mihai, Strategia militară a Statelor Unite ale Americii.
- [12] FLORIAN Mircea, Recesivitatea ca structura a lumii, vol. II, Editura Eminescu, Bucuresti, 1987.
- [13] FRUNZETI Teodor, Tipuri de războaie în epoca contemporană, Editura A.I.S.M., București, 1996.
- [14] GOROZEA Traian, Tendințe, orientări, controversate în strategiile militare contemporane, Editura Militară, București, 1991.
- [15] GUSTI D., Opere, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., Bucuresti, 1970.
- [16] GUSTI D. Opere, vol. IV, Editura României, București, 1970.
- [17] HYTIER Adrienne, La guerre, Bardos, Paris, 1975.
- [18] HYTOER A., La guerre, Editura franceză, Paris, 1951.
- [19] JERZY J.Wiatr Sociologia maseslor, Editura poloneză, Warsyawa, 1964.
- [20] JERZY J. Wiatr, Socyologia Wojska, Wydawictwo Ministerstwa Obrony Narodowoy, Warszawa, 1964.
- [21] MOȘTOFLEI Constantin și VĂDUVA Gheorghe, Tendințe În Lupta Armată, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.
- [22] MUREȘAN M. Toma Gheorghe Provocările începutului de mileniu, Editura Universității Naționale de Apărare, 2003.
- [23] MUREȘAN M., Curs de artă militară, editura Universității Naționale de Apărare, București 2005.

- [24] MUREȘAN Mircea și VĂDUVA Gheorghe, Războiul viitorului viitorul războiului, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2004.
- [25] PAUL Vasile, general, Războiul secolului al XXI-lea, Editura Militară, 1998.
- [26] STĂNCILĂ Lucian, Legile și principiile luptei armate moderne, Editura Academiei de Înalte Studii Militare.
- [27] SUN Tzî, Arta războiului, Editura Militară, București, 1999.
- [28] TOFFLER A., Război și antirăzboi, Editura Antet, București, 1995.
- [29] TROCAN Constantin, Doctrina militară și tendințe ale spațiului de luptă.
- [30] VĂDUVA Gheorghe, Strategie militară pentru viitor, Editura Paideia, 2003.
- [31] VĂDUVA Gheorghe, Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate, Editura Universității de Apărare, 2007.

DE CE SĂ ÎNȚELEGEM ISLAMUL?

Corina Nicoleta COMȘA*

Defining element of the person's or community's identity, religion represents an ensemble of ideas and norms constituted in a strong link between people through a set of common values. Often religious norms can be stronger than legal norms. Contrary to the European and American trend of secularization of public space, of removing the religion from public life, the Islamic societies – trying to oppose globalisation and modernisation – keep religion in the public sphere and promote it strongly. In these states the religious authority is recognized and unanimously accepted and religion practises a quasitotale influence in all social fields irrespective of private or public space.

Not fully understanding the way religion influences political and social life in the contemporary world can lead to wrong interpretations, interreligious conflicts and even frustrations which can have the form of social dissatisfaction and terrorist reactions.

Putem afirma despre religie că este un element ce definește identitatea unui individ, conștiința și convingerile sale. Din punct de vedere social, religia constituie un ansamblu de idei și norme care se constituie într-o legătură puternică între oameni printr-un set de valori comune. Adesea, normele religioase pot fi mai puternice decât normele legale.

Religia islamică în special este un liant al musulmanilor mai mult decât este religia creștină pentru creștini sau cea iudaică pentru evrei. Acest lucru se datorează preceptelor și practicilor obligatorii pentru credincioșii lui Allah. Islamul acoperă toate aspectele vieții politice, economice, sociale. El este mai degrabă un model normativ atât pentru individ, cât și pentru societate decât o religie preocupată de mântuirea individului. Musulmanii consideră că islamul exprimă în același timp aspirații eterne și nevoi practice ale individului. Organizarea societății, a comunității credincioșilor se face pornind de la Coran și învățăturile Profetului care depășesc contingentul și tind spre transcendent. Relația dintre religie și putere este raportată la relația dintre Coran și modelul de cetate ideală pe care îl reprezenta Medina pe vremea Profetului și care se prelungește până astăzi.

Religia islamică nu este practică de individ în spațiul privat potrivit conștiinței și simțirii sale, dimpotrivă este practică atât în public, cât și în privat în contextul în care credinciosul trebuie să-și îndeplinească obligațiile religioase. Ea este foarte prezentă în viața publică, căci guvernează practic relațiile sociale. Este la fel de prezentă în viața privată întrucât relațiile interumane și chiar cele familiale sunt guvernate de precepte religioase. Musulmanul, fie că ia o decizie referitoare la familie ori o decizie politică, apelează mereu la Allah și leagă totul de divinitate. Raportarea la Allah și la Mahomed este continuă, permanentă și aplicabilă în toate domeniile.

Realitățile sociale și implicit religioase islamice sunt călăuzite de Coran, de sunna și de shari'a ("legea inegalabilă și neegalată"). Coranul, cartea sfântă prin excelență, este increat și etern; el a existat dintotdeauna și chiar în forma sa tipărită el

* Doctorand, Vicepreședinte al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării

este sacru. Coranul, cuvântul lui Allah, este învățat pe de rost din copilărie, în el regăsindu-se reglementate toate aspectele vieții sociale, politice, economice, culturale. Sunna reprezintă tradiția, totalitatea cuvintelor, gesturilor și comportamentelor lui Mahomed, modul său de a se comporta, de a-și îndeplini obligațiile religioase și sociale. Sunna a devenit, alături de Coran, izvor al islamului, iar în situația unui dezacord între cele două, Sunna are câștig de cauză.

Individul trăiește în special prin familia și comunitatea lui, care sunt supuse puterii lui Allah, și se raportează la societate prin religie. Autoritatea religioasă este recunoscută și acceptată unanim, iar religia exercită o influență cvasitotală asupra tuturor aspectelor vieții sociale.

Încercând a se opune globalizării și modernismului, lumea islamică refuză laicizarea, refuză delimitarea statului de biserică, apreciind că modernismul este sinonimul Occidentului, laicizarea este parte a modernismului și, în consecință trebuie respinsă. Se poate spune că statul islamic tinde spre canonizare pentru că altfel riscă să-și piardă identitatea. Religia islamică reprezintă pentru credincioși ultimul refugiu al identității într-o lume în care efectele globalizării sunt pe deplin resimțite, o lume care nu se poate adapta și nici nu dorește acest lucru – lumea islamică.

Așa cum am arătat, religia corespunde – alături de alte elemente: etnia, limba, naționalitatea etc. – unei forme de identitate care se regăsește în societate pe de o parte sub forma instituțiilor religioase și a reprezentanților acestora, iar pe de altă parte sub forma conștiinței, care conduce la limbaje și practici specifice, la un anume model comportamental. În unele opinii, la care achiesăm, „credințele religioase pot lua forme politice, prin sprijinul puternic pe care îl aduc etnicității și prin asocierea lor cu valori transcendente, prin care societatea ar căpăta o direcție, coeziune, virtute și stabilitate. Folosirea valorilor religioase poate duce însă la manifestări cu caracter fundamentalist, la stabilirea unor strategii prin care credincioșii tind să-și conserve identitatea ca grup sau popor, în fața unui real sau presupus atac al celor care aparent îi amenință. Uneori asemenea atitudini defensive se pot transforma în acțiuni politice ofensive care duc la alterarea mediului social, politic și chiar a celui economic²”.

Religia există în însăși conștiința indivizilor, îi apropie sau îi depărtează, îi face să lupte împreună pentru un țel ori să lupte unii împotriva altora. Lumea contemporană caută adesea în trecut explicații, justificări sau sensuri ale unor conflicte în legătură cu religia și nu de puține ori a revelat componenta religioasă a unui conflict, resentimente ieșite la iveală în legătură cu persecuții religioase, cu superioritatea sau inferioritatea unei religii raportat la alta.

Se vorbește tot mai mult în ultima perioadă despre fundamentalismul islamic. La început, termenul de „fundamentalist” s-a aplicat teologilor care propovăduiau readucerea doctrinei la fundamentele ei, însă ulterior s-a extins la întreaga mișcare politico-religioasă care cheamă la o societate care respectă legea religioasă întocmai în toate implicațiile ei.

Discursul fundamentalist islamic, oficial sau nu, se bucură de audiență în rândul maselor confruntate cu o serie de probleme apărute ca efect al occidentalizării,

² Dinu, Mihai-Ștefan – “Componenta etnico-religioasă a conflictelor”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 18.

al creșterii populației, al gradului de dezvoltare economică. Răspunsul la provocările epocii contemporane constă, în unele țări islamice, în creșterea influenței religiei și a instituțiilor religioase. În Maroc și în Arabia Saudită șefii de stat sunt și lideri spirituali. În Tunisia sau Liban marele muftiu deține o putere care se exercită și în domenii ale vieții politice, sociale, economice. De asemenea marile universități islamice exercită influență politică. Respectarea cu strictețe a normelor religioase, modelul cetății ideale de la Medina devin instrumente privilegiate ale unei propagande fundamentaliste, antilaiciste.

Fundamentalismul e caracterizat de o viziune intolerantă, dar care nu se manifestă doar în lumea islamică, ci și în cea creștină ori iudaică. Este drept că atacurile din 11 septembrie 2001 au adus în prim plan fundamentalismul islamist, însă nici chiar în aceste condiții religia islamică nu trebuie asimilată terorismului, ca cea mai gravă manifestare a nemulțumirilor unui grup. Grupurile fundamentaliste islamice împărtășesc în special două idei: că politica și religia sunt inseparabile; și că legea shari'a trebuie aplicată tuturor musulmanilor de bună voie sau chiar prin folosirea forței. Mulți fundamentalști islamici consideră că musulmanii sunt victima unei conspirații - ce-i implică pe "sioniști și imperialiști" - a cărei țintă este cucerirea teritoriilor islamului și a resurselor lor, în special a petrolului. Neînțelegerea modului de viață din societatea islamică și afirmarea publică a acestei neînțelegeri, încercările de modificare a sistemului politico-social din exterior, interferențele în sistemul funcțional al unei societăți pentru care religia este mai presus de orice pot conduce la rupturi ideologice, la frustrări ale membrilor comunității, pot declanșa porniri agresive, precum și dorințe puternice de revanșă.

Fundamentalismul apare astăzi ca referință obligatorie în discursul Islamic. El este aprobat de mase și adesea este considerat o reîntoarcere la islam, la Coran și la shari'a. Mecca tinde să devină centrul comunității islamice, marele pelerinaj anual oferind ocazia întâlnirii liderilor musulmani, pe de o parte și a musulmanilor mânați de aceeași credință, pe de altă parte. Chiar reprezentanții comunităților musulmane izolate capătă conștiința că aparțin unei mari comunități, că sunt solidari cu ceilalți. Imaginea unei umma (comunități) unite și solidare întărește convingerile musulmanilor, le dă forța de a crede neabătut în cuvântul Profetului. Nu trebuie uitat că pelerinajul la Mecca și în împrejurimile sale este al cincilea stâlp al credinței islamice, este o obligație de cult a musulmanului. Pelerinajul este obligatoriu o dată în viață pentru cei care au posibilitatea materială. Cu această ocazie musulmanul va purta veșmânt alb, alcătuit din două bucăți de stofă, fără nicio cusătură. Pelerinajul are loc la dată fixă. Aceste obligații religioase nu sunt percepute de credinciosul musulman ca niște eforturi deosebite, ele fac parte pur și simplu din viața individului. Pelerinajul la Mecca alături de exercitarea rugăciunilor zilnice, a postului, a oferirii pomenii, a mărturisirii de credință reprezintă cei cinci stâlpi ai religiei islamice.

Procesul de modernizare în islam fluctuează între tradiție și modernitate. Modernizarea lumii islamice ar reduce rolul și influența tradiției, implicit al religiei, și ar putea genera creșterea extremismului religios fundamentalist în defavoarea moderației în numele globalizării și al progresului. Cu toate acestea, schimbările survin chiar și în locurile în care predomină fundamentalistii. În unele zone din lumea islamică shari'a a fost înlocuită cu structuri juridice moderne, fiind înființate tribunale

pentru soluționarea aspectelor civile și penale, reducându-se astfel rolul tribunalelor religioase. Nu aceleași tendințe de modernizare se pot observa cu privire la dreptul familiei – aspectele legate de căsătorie, de filiație, de divorț fiind adânc înrădăcinate în preceptele Coranice. Totuși s-a acceptat o îmbunătățire a statutului femeii și o modificare a statutului familiei patriarhale, însă în practică situația nu s-a schimbat prea mult. În unele state, precum Arabia Saudită, femeile au dobândit dreptul la educație, însă în condițiile în care poartă văl și învață separat de bărbați.

Așadar, de ce să înțelegem islamul? Pentru că neînțelegându-l riscăm să nu înțelegem cum funcționează un întreg sistem social, un mod de luare a deciziei politice, să asistăm la conflicte interreligioase și la frustrări care pot lua forma nemulțumirilor sociale și a reacțiilor de tip terorist. Pentru că ar trebui să avem în vedere faptul că societatea și religia islamică sunt într-o relație cvasiindisolubilă, că religia este „un fapt comunitar, care se impune conștiințelor individuale și guvernează relațiile individuale, definind de asemenea pentru colectivitate un timp și un spațiu propriu, ireductibile și fondatoare. Căci religia nu se mulțumește să îi reunească pe credincioși în jurul unei credințe comune: ea proiectează o geografie și o istorie sacre ce constituie fondul și dinamica colectivității. În felul acesta se creează un teritoriu originar al unui moment inițial, din care provine totul și la care revine totul; în acest teritoriu își au rădăcinile limba și mentalitatea, acestea fiind referințele în funcție de care sunt consemnate evenimentele, este instituit trecutul și anunțat viitorul³”. Pentru că lumea islamică are propriul mod de viață, valori străvechi consacrate de Coran și prețuite și azi, care diferă de modul de viață și valorile occidentale și neînțelegerea diferențelor poate duce la alterarea mediului social, politic și chiar a celui economic.

Bibliografie

{1] ****Coranul*, ediție bilingvă arabă-română; Traducere: George Grigore, Istanbul.

[2] ANGHELESCU Nadia, „*Introducere în Islam*”, Editura Enciclopedică, București, 1993.

[3] DELCAMBRE Anne-Marie, „*Islamul*”, Editura CNI Coresi, Bucuresti, 1999.

[4] LEWIS Bernard - „*What went wrong?*”, Editura Phoenix, Londra, 2003.

[5] MASSOULIE Francois - „*Conflictele din Orientul Mijlociu*”, Editura BIC ALL, București, 2003.

[6] MERAD Ali - „*Islamul contemporan*”, Editura Corint, București, 2003.

[7] SOURDEL Dominique, „*Islamul*”, Editura Humanitas, București, 1995.

[8] TARIQ Ali, „*Ciocnirea fundamentalismelor. Cruciade, jihaduri și modernitate*”, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2006.

[9] THORAVAL Yves, „*Dicționar de civilizație musulmană*”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

³ Francois Chatelet, Evelyne Pisier – op. cit., p. 408.

COMBATEREA TERORISMULUI - ABORDARE PSIHOLOGICĂ AD-TERORISM/OPERAȚII PSIHOLOGICE

Manuela BRATOSIN

The following paper aims to make more clear the role of psychological operation in preventing terrorist operations. With science and technology reaching new frontiers, terrorists action means are more sophisticated too. From amongst the different types of terrorist ways of action, I decided to stop over and insist upon ad- terrorism, so as to face it to psychological operations. Both psychological operations and ad –terrorism take use of complex media communication to get hold of " positive " or " negative " results. While the two are taking use of psychological determination, their final goals are different. While ad – terrorism results in fear, anxiety, panic, the psychological operations supporting own forces and civilian population, urges to calm and confidence, to get succes against terror.

A key element in any risk situation is menthal attitude and any failure in managing own behavior may make from a trained confident warrior a non-confident, inefficient and unsecured one, who increases the potential risks to himself and to his fellow fighters.

Introducere

În ultimul timp auzim din ce în ce mai des cuvintele : teroriști, terorism, acțiuni antiteroriste. Nu există emisiune de știri prezentată la radio sau televiziune fără să prezinte acte grave de violență concretizate în explozii care au ca urmare morți și răniți. Acestea se petrec din nefericire mai peste tot în lume. *Mass-media* joacă un rol important atât în combaterea terorismului cât și în publicitatea acestuia. Metaforic vorbind este ca o monedă, depinde de cine o aruncă și pe ce față cade.

Atacul terorist din 11 septembrie 2001a fost văzut de către psihologii militari ca un răspuns psihologic la o formă de conflict între două civilizații, el fiind unul extrem de violent care a creat panică și a lăsat răni adânci în conștiința întregii lumi. *Intervenția psihologilor americani a fost promptă și s-a axat pe intervenția nemijlocită asupra supraviețuitorilor și familiilor victimelor decedate, pe instruirea trupelor în managementul stresului și proiectarea unor noi strategii de asigurare psihologică.*

Obiectivul important al politicilor de securitate este combaterea terorismului. Un fenomen poate fi combătut cu succes doar când îi percepi vulnerabilitățile, în acest sens este foarte importantă cunoașterea motivațiilor, a comportamentului, a personalității teroriștilor, în felul acesta fiind posibil analiza atitudinilor pe baza cărora se pot face predicții asupra deciziilor și viitoarelor sale acțiuni.

La ipoteza pe care au emis-o specialiștii în psihologie că actele teroriste ar fi consecința unei patologii a personalității, în urma unui studiu longitudinal, Hudson (1999), McCauley (2002), Mansdorf (2003), O'Connor (2004), Zimbardo (2004) au concluzionat că *actele de terorism* nu pot fi puse pe seama problemelor psihopatologice și a tulburărilor de personalitate, ele fiind o *consecință a patologiei organizaționale* care le oferă un sens: un sentiment de comuniune și de utilitate celor atrași de aceste grupuri.

Compararea teroriștilor cu membrii dezirabili ai societății, din aceeași zonă geografică, a relevat faptul că aceștia au frecvențe similare în manifestarea tulburărilor de personalitate (Mc.Caully, 2002). Acceptându-se ipoteza că persoanele care comit acte de terorism manifestă tulburări de personalitate, nu trebuie să neglijăm faptul că ei fac parte din grupuri care funcționează pe baza discreției, încrederii și sprijinului reciproc și nu recrutează oameni care pot fi ușor reperați în public. În manualul Al Qaeda sunt descrise trăsăturile pe baza cărora sunt recrutați membrii organizației. Ei trebuie să fie capabili să păstreze secretul organizației atât în interior cât și în afară, să fie calmi și să îndure traume psihologice cum ar fi : arestul sau moartea camarazilor, să fie de încredere, să posede abilități de observare, analiză și sinteză.

II. Tipuri de terorism

Ca fenomen complex, terorismul s-a înscris în dinamica globală și a profitat de cele mai noi descoperiri științifice, angrenând în acest carusel și oameni de valoare în profesiile lor: chimiști, matematicieni, fizicieni, medici, farmaciști, foști ofițeri, sociologi, psihologi, teologi, etc.

Din perspectiva științelor juridice, terorismul este definit ca săvârșirea unor explozii, incendieri sau a altor acțiuni care creează pericol pentru viața oamenilor ori cauzează daune materiale considerabile, ori provoacă alte urmări sociale grave în scopul violării securității publice, intimidării populației sau determinării autorităților publice ori a persoanelor fizice să ia anumite hotărâri, precum și amenințarea cu săvârșirea unor astfel de acțiuni în aceleași scopuri.

Fiecare descoperire științifică în orice domeniu a suscitat interesul grupurilor teroriste care au creat metode și procedee de a-și atinge propriile scopuri . Câteva exemple în acest sens sunt :

II.1. *Terorismul narcotic* care deși nu este o armă de distrugere în masă, are în vedere acțiuni teroriste întreprinse de grupările care sunt direct sau indirect implicate în cultivarea, fabricarea, transportarea sau distribuirea drogurilor ilicite pentru încasarea a miliarde de dolari în scopuri criminale și sinucigașe.

Există motive de îngrijorare în întreaga lume și în ceea ce privește folosirea substanțelor chimice și a armelor cu componentă biologică.

II.2. *Ciberterorismul* - implică folosirea tehnologiei IT. Modalitatea de acțiune este utilizarea unor viruși programatori de distrugere a datelor sau blocarea sistemelor de securitate financiară, militară și medicale din țările care susțin lupta împotriva terorismului. Pe măsură ce economia și siguranța statelor ajung să depindă tot mai mult de rețelele de computere, mulți specialiști consideră că oamenii sunt vulnerabili în fața unor asemenea atacuri teroriste. Majoritatea armatelor dispun de sisteme care să le asigure comunicațiile chiar și în cazul unui război nuclear, rețelele civile – alimentarea cu energie, transportul în comun și piețele financiare sunt vulnerabile în fața unui sabotaj cibernetic.

II.3. *Ad-terorismul*, este o formă de impact a invocării emoțiilor negative determinat de mesajul prin care teroriștii vor să se legitimeze agresiv și violent, producând haos social, teamă, anxietate, tulburare, nesiguranță, neliniște și panică. Se cunoaște faptul că odată cu confirmarea de către mass- media a unui atac terorist

soldat cu victime, în gruparea teroristă se înregistrează o mare victorie. Fără a fi în centrul atenției, aceste acte violente nu și-ar atinge scopul, afirmă Cristian Delcea (Psihologia terorismului- Studiu psihologic asupra teroriștilor).

Efectul traumatizant asupra civililor și guvernelor care li se opun este atent studiat și pregătit de liderii teroriști care sunt consiliați în privința tehnicii dinamice a publicității. *Ei fac uz de cele patru funcții mediatice :informativă, interpretativă, expresivă și critică.*

Funcția informativă presupune furnizarea către populație a știrilor sau informațiilor cu caracter amenințător (amenințarea, înștiințarea despre o tentativă criminală în masă, atentate sinucigașe, deturnări de avioane).

Funcția interpretativă are rolul de a da un sens prin emiterea unor judecăți de valoare asupra faptelor petrecute. De cele mai multe ori granița dintre informație și opinie sau comentariu rămâne incertă, potențând starea de panică a populației.

Prin *funcția expresivă*, mass-media este interfața prin care grupările teroriste își pot face cunoscute opiniile și ideologiile căpătând o identitate politică sau religioasă.

Funcția critică se referă la o categorie eterogenă de activități mediatice care investighează și relevă situațiile și aspectele antisociale și curente divergente de gândire care se manifestă în sfera terorismului..

Prin cele patru funcții, teroriștii își ating scopurile de teroare. Mecanismul interior poate fi explicat utilizând modelul DAGMAR (definiția scopurilor reclamei pentru măsurarea efectelor acesteia) realizat de Russel Colley în anul 1961.Cele patru nivele ce reprezintă efectul ierarhic sunt :

Conștientizarea, în acest stadiu, grupările teroriste aduc în atenția publicului scopurile lor în funcție de maximum de audiență. Gruparea italiană de stânga “Brigadele roșii”, organizează atacurile sâmbătă pentru a apărea în ziarele de duminică care au un număr mare de cititori; În acest fel scopul este atins : un număr mare de oameni mor și alții asistă fiind cuprinși de panică;

Comprehensiunea reprezintă mecanismul prin care se produce conștientizarea: mesajele de amenințare sunt în strânsă relație cu alegerea unor locuri vulnerabile; Un exemplu în acest sens a fost detonarea unei bombe în Oklahoma (1995), atentat care s-a soldat cu uciderea a 168 de oameni. Autorul acesteia a ales ținta pentru că avea suficient spațiul în jurul său, pentru a permite realizarea celor mai bune fotografii și imagini.

Convingerea sau persuasiunea vizează relația cauză-efect prin acțiunea care determină comportamentul – modul în care teroriștii prin mass-media pot determina guvernele să le satisfacă scopurile . În anul 2004, octombrie, în Irak au fost răpiți doi americani și un englez . Americanii au fost uciși iar ostatecul englez amenințat cu decapitarea dacă englezii nu-și retrag trupele din Irak. Înregistrarea prezentă pe o pagină de internet islamistă, era foarte agresiv promovată de toate motoarele de căutare. Membri grupării au amenințat că îl vor ucide pe englez în cazul în care Statele Unite și Marea Britanie nu eliberează toate femeile irakiene ținute în detenție în închisorile din Irak și nu-și retrag trupele. Sursele agenției de știri Reuters, în înregistrarea video arătau un om legat la ochi care spunea : “Am nevoie să mă ajutați acum, dle Blair, fiindcă sunteți singurul om de pe pământul lui Dumnezeu care mă

poate ajuta.” Răspunsul la aceasta a fost: ieșirea populației din Marea Britanie în stradă pentru rezolvarea problemei de către guvernul britanic.

De mare impact și cu reacție puternică a publicului a fost eliberarea celor trei cetățeni turci care au fost luați ostateci de o grupare condusă de Abu Musab al Zarqawi. Insurgenții irakieni au amenințat, inițial că îi vor decapita pe ostateci, după care au decis să-i elibereze de dragul musulmanilor din Turcia. Membri grupării au declarat că eliberarea prizonierilor s-a datorat și protestelor populației turcă împotriva președintelui George Bush. Prin desfășurarea acestei înșiriri de fapte sau declanșat protestele prin care americanii au fost acuzați că au început războiul. Demonstrațiile au avut loc cu ocazia vizitei lui George Bush la Istanbul, unde a participat la reuniunea NATO.

Pentru cauza teroristă orice publicitate este bună, chiar dacă atacul a eșuat. Terorismul poate provoca aprinse dezbateri politice și discuții publice prin evidențierea atât a viziunilor radicale ale teroriștilor cât și a furiei victimelor sau a familiilor lor. Specialiștii în terorism au identificat o interrelaționare între media și grupările teroriste, în sensul că media își dorește știri dramatice pentru creșterea audienței. Experții susțin că o relatare despre o deturnare de avion cu luare de ostateci poate să-i protejeze pe aceștia provocând răspunsuri pozitive pentru situația lor din partea autorităților, dar la fel de bine îi poate pune în pericol dacă teroriștii nu cedează înaintea scăderii interesului publicului. Utilizarea mass-mediei de către grupările teroriste este premeditată, deoarece pot obține răspunsuri favorabile scopurilor sale.

Recent, anunța BBC, zeci de mii de irakieni, susținători ai clericului radical șiiit Muqada al Sadr, au demonstrat la Bagdad împotriva prelungirii prezenței trupelor americane pe teritoriul țării. Muqada al Sadr care este refugiat în Iran, a cerut tuturor comunităților irakiene să-și manifeste opoziția, ceea ce probabil va genera noi valuri de atacuri sângeroase.

Analizând din punct de vedere psihologic situația este clar că Muqada al Sadr în conștiința multor irakieni are o puternică rezonanță afectivă, prin faptul că este unul din liderii radicali șiiit și nu în ultimul rând că este refugiat („suferă pentru poporul irakian”). Emoțiile generate de aceste elemente în cadrul unui grup mare de oameni sunt amplificate și degajă o importantă cantitate de energie care tinde să se exteriorizeze prin manifestări care incită la violență.

Marii strategii orientali ai războiului au menționat că pe un inamic îl poți înfrânge cu propriile arme. O semnificație aparte, din perspectivă psihologică, o au conflictele armate din Afganistan și Irak. Pentru prima dată în istorie, războiul nu a fost declarat unui stat anume sau unui grup de state, ci terorismului, ceea ce îi conferă acestuia caracter legitim.

Militarii americani, ca și aliații lor, care au participat la războiul din Afganistan și la cel din Irak, au fost profund motivați, luptând pentru o cauză dreaptă – eradicarea terorismului în lume. Actele sinucigașe de terorism care au avut loc în SUA în 11 septembrie 2001 au fost condamnate chiar și de conaționalii celor care le-au săvârșit. În acest caz arma psihologică s-a întors împotriva cauzei teroriste, în sensul că populația din Afganistan și Irak, în majoritatea ei a acceptat să colaboreze pentru prinderea și pedepsirea celor care au comis atacul.

Desfășurarea pe teatrul de operații de către SUA și aliații săi a unor forțe militare impresionante, mult peste necesitățile conflictului în sine, a fost făcută în scopul intimidării.

În cazul atacurilor sinucigașe, statutul celor care le comit este diferit de cei care își sacrifică viața pe câmpul de luptă pentru o cauză nobilă. Cei care ajung la sacrificiul suprem o fac datorită conștiinței de a salva alți oameni prin propria viață, iar teroriștii își sacrifică viața din fanatism, împins la extrem, fiind pur și simplu sinucigași și nicidecum eroi, faptele lor reprobabile fiind condamnate chiar de conașionalii lor. Din punct de vedere psihologic la sinucigași se produce o alterare a propriei conștiințe, ei fiind puternic manipulați ideologic, devenind ei înșiși victime ale unor ”minți bolnave”

III. Operațiile psihologice - instrument în combaterea terorismului

Combaterea terorismului prin utilizarea ”operațiilor psihologice” reprezintă elementul cheie deoarece se poate acționa cu efective reduse în timp redus, obținându-se un maxim efect în ”conflicte de mică intensitate” și ”operații aeriene-terestre-maritime”. Ele au fost verificate în timpul conflictelor din Coreea, Vietnam, Grenada, Panama, Golful Persic, Somalia, Bosnia-Herțegovina, Afganistan, Irak. Experții pentagonului consideră arma psihologică, drept un factor important, care contribuie la îndeplinirea cu succes a misiunilor fixate, cu pierderi minime. Din punct de vedere acțional prin ”operații psihologice” se înțeleg acțiunile desfășurate de forțele armate în vederea demoralizării și dezorientării inamicului, în acest caz al grupărilor teroriste. Cu ajutorul lor crește consolidarea și eficacitatea trupelor, consolidarea informațională și întărirea stării de spirit a populației. În conflictele locale, în situațiile de criză operațiile psihologice se desfășoară la două niveluri : strategic și tactic.

Nivelul strategic al asigurării psihologice în combaterea acțiunilor teroriste constă în prelucrarea (influențarea) din timp și curentă a opiniei publice din țările țintă. Scopul principal al acestei prelucrări este de a ”acoperi ”cauzele reale și de a facilita atingerea scopurilor militaro – politice. Aceste operații pot fi desfășurate masiv de întregul aparat de informații și de cercetare, precum și de secțiile speciale de operații psihologice. Principalele procedee de influențare sunt considerate dezinformarea și ”izolarea psihologică”.

Dezinformarea constă în lansarea unor pretexte și cauze elaborate de serviciile speciale care să deformeze substratul real al desfășurării de forțe. Caracteristică pentru metodele de dezinformare este participarea activă a conducerii politico – militare la realizarea lor.

Izolarea psihologică printr-un complex de măsuri. Acestea vin prin exercitarea *presiunii diplomatice* (asupra guvernelor statelor vecine cu cel ce prezintă obiectul operațiunii), *presiunii militare* (demonstrații de amenințare cu intervenția armată, însoțite de mobilizarea unităților și subunităților forțelor armate în regiunea dată) și *economică* (organizarea blocadei economice).

Nivelul tactic al operațiilor psihologice vizează acțiunile de influențare îndreptate împotriva insurgenților și soluționează probleme privind sprijinirea psihologică a acțiunilor de luptă ale trupelor proprii. Se utilizează unitățile

specializate în operații psihologice. Acestea sunt înzestrate cu aparatură radio și de amplificare, mijloace tehnice poligrafice și de reproducere, stații radio și radioemisie staționare și mobile, instalații de proiecție și televiziune.

Foilor volante li se acordă o mare importanță în operațiile psihologice. Prin conținutul lor, acestea pot fi variate : cu caracter de amenințare, de informare, de mobilizare. De exemplu în unele erau enumerate obiectivele bombardamentelor probabile. După bombardamente erau lansate foi volante cu fotografiile avioanelor de luptă și cu rezultatele ”activității” lor. Prin aceasta se urmărea scopul de a crea panică, a provoca dezordine și dezorganizarea activității normale din zona respectivă.

Radioul este alt mijloc de îndeplinire a operațiilor psihologice .Ca o confirmare a acestuia, generalul Gehler, afirma : “Cu o picătură de cianură de potasiu, aruncată într-o fântână, pot fi otrăviți toți locuitorii unui sat; cu o minciună bine ticluită, transmisă prin radio – milioane de oameni”.În timpul războiului din Vietnam, emisiunile radio au ocupat locul principal în activitatea operațiilor psihologice. Emisiunile în limba vietnameză în spirit proamerican erau transmise și de posturile de radio din Thailanda, Taiwan, Filipine, Australia, sub controlul nemijlocit al serviciilor speciale din S.U.A. Pentru îmbunătățirea condițiilor de ascultare au fost livrate localnicilor receptoare radio cu tranzistori la prețuri derizorii.În Irak au fost lansate din avioane receptoare radio cu o singură lungime de undă pentru militarii irakieni. Sesizând pericolul ascultării emisiunilor postului de radio “Vocea Golfului”, transmise de trupele aliate, a căror influență asupra stării morale a militarilor irakieni era foarte mare, comandanții acestora le-au interzis să mai dețină radioreceptoare, confiscându-le.

Demonstrația de forță ca mijloc de încetare a atacurilor teroriste a fost utilizată cu succes începând cu anul 2008 în teatrul de operații Irak, unde atacurile asupra bazelor militare erau foarte dese. Specialiștii militari americani în operații psihologice au lansat un balon de dimensiuni mari –vizibil- dotat cu echipamente sofisticate de detectare pe timp de zi și de noapte (24 din 24) a surselor posibilelor atacuri și cu posibilitatea de transmitere în timp util a datelor spre factorii de decizie și intervenție. S-a constatat o scădere practic a atacurilor asupra bazei, ceea ce a condus la o creștere a moralului trupelor prin creșterea siguranței fizice.

Alt procedeu este *crearea aspectului exterior*“ impresionant”al militarului asigurat de echipamentul său special: Soldatul american din infanteria marină era descris astfel : Tunsoarea scurtă, uniforma largă, atârând ca un sac, armament variat și numeros – toate acestea creau impresia unei ființe venită din altă lume, a unui supraom invulnerabil. Rezultatul acestei acțiuni este să creeze în rândul opiniei membrilor grupărilor teroriste sau a simpatizanților acestora sentimentul neputinței în fața forței militare străine.

Răspândirea de zvonuri, urmată de intimidare este o altă metodă folosită în operațiile psihologice. În Grenada, înainte de a se pătrunde pe insulă, de pe navele americane s-au transmis comunicate în care se spunea că pe insulă “se pregătesc să debarce rușii”. După aceasta, au apărut avioane fără semne distinctive. Când atmosfera a ajuns tensionată la maximum, militarii americani au ocupat insula sub pretextul ”eliberării”. În primul eșalon al intervențiștilor acționa un batalion

pregătit în ducerea operațiilor psihologice, al cărui personal a început imediat prelucrarea ideologică populației locale.

Metoda recompenselor este des utilizată pentru a obține informații de la surse credibile pentru a putea preveni atacurile sau a limita efectele acestora. În timpul războiului din Golful Persic, în 1991, operațiile psihologice au înregistrat un succes deosebit. Specialiștii consideră că, înainte de toate, datorită lor s-au predat circa 70000 militari irakieni. Cu ajutorul aviației coaliției antiirakiene au fost difuzate în rândul militarilor și al populației peste 29 milioane foi volante, 98% din rândul prizonierilor militari irakieni au recunoscut că au văzut aceste foi volante, 88% din aceștia credeau ce era scris în ele, iar 70% au confirmat că tocmai aceste foi volante au contribuit la hotărârea lor de a dezerta sau a se preda. Conform opiniilor Pentagonului, în timpul războaielor din Golful Persic, Afganistan și Irak s-a probat definitiv că operațiile psihologice sunt o armă care nu ucide, dar care afectează din punct de vedere psihologic și care reprezintă cel mai important factor de creștere a capacității de luptă a trupelor, precum și de păstrare a vieților soldaților și ofițerilor de ambele părți ale frontului. În concluzie, analiza experienței rezultate din întrebuințarea formațiunilor de operații psihologice în zona Golfului Persic, Somaliei, Afganistanului, Irakului și în alte zone de criză arată că rolul operațiilor psihologice crește permanent ca factor de sporire a capacității de luptă a trupelor.

IV. Concluzii

Operațiile psihologice au ca scop crearea unui sentiment de siguranță în rândul populației civile, țintă unei agresiuni teroriste prin intermediul mass-media. *Ele sunt reversul medaliei ad-terorismului.* Comunicarea în mass-media este mijlocul de atingerea scopurilor atât în crearea sentimentelor pozitive, a încrederii în triumful binelui pe planetă, cât și a semănării fricii, panicii, nesiguranței, totul depinzând de conștiința și scopul beneficiarilor.

La nivelul trupelor care acționează pentru eradicarea terorismului, în scopul menținerii capacității de luptă la nivel ridicat prin încrederea în forțele proprii, în mijloacele tehnice și în comandanți, *operația psihologică îmbracă forma asigurării.*

Asigurarea psihologică este o veritabilă instruire în arta supraviețuirii prin :

Anticiparea temerilor

Militarii sunt sfătuiți să nu pretindă că nu încearcă sentimentul de teamă și sunt rugați să identifice din șirul de imagini, imaginea care îi înfricoșează cel mai mult. Ținta nu este aceea de a elimina frica, ci de a-și consolida fiecare încrederea în forțele proprii în situațiile care le creează cel mai mult anxietate. Aprecierile circumstanțelor evenimentelor trebuie tratate cu onestitate și realism. Când în fața unei situații critice militarul nu este realist, pe motiv că lui nu i se poate întâmpla, dezamăgirea poate fi pe măsură. Deviza ar trebui să fie : “ Speră în ceea ce este mai bine și pregătește-te pentru ceea ce este mai rău ”.

Adoptarea atitudinilor pozitive

A vedea partea pozitivă în situațiile din jur nu numai că menține într-o formă optimă starea de spirit, dar este excelentă pentru exersarea imaginației și creativității.

Militarii nu trebuie să uite că eșecul pregătirii psihologice personale duce la reacții precum depresia, pierderea concentrării atenției, decizii inadecvate, renunțarea înainte ca organismul să cedeze.

Tehnicile de gestionare a stresului

Învățarea tehnicilor de administrare a stresului ce însoțește situațiile critice poate îmbunătăți în mod semnificativ capacitatea de a rămâne calm și concentrat în timpul celor mai riscante situații. Pe motiv că este mai ușor să previi decât să tratezi, aceste tehnici odată învățate îi pot păstra în viață pe cei ce le învață, mai mult chiar pot să-i salveze și pe alții. Elementele acestor tehnici sunt : exercițiile de relaxare care implică controlul respirației, ele au ca urmare o mai bună oxigenare a creierului și o mai bună funcționare a întregului organism, planificarea riguroasă a timpului de acțiune, procedurile de convingere și de restructurare a cunoașterii (abilitatea de a controla modul în care este percepută o situație).

Misiunea militarilor în confruntarea cu teroriștii este să rămână în viață și să nu uite că de modul în care sunt pregătiți și acționează depinde viața populației civile . Ei sunt cei care experimentează o combinație de gânduri și emoții. Acestea în funcție de abordare pot lucra în favoarea sau defavoarea lor. Frica, anxietatea, furia, frustrarea, vinovăția, depresia sunt toate reacții posibile la stresul asociat situațiilor de criză. Gestionarea corectă, ar crește șansele de supraviețuire, instruirea și-ar demonstra eficiența, acțiunile lor ar asigura sprijinul și securitatea . Reversul, când militarii nu și pot controla aceste reacții într-un mod firesc, ei pot ajunge la inactivitate sau mai rău la stările de șoc psihic. În loc să se bazeze pe resursele lor interne, ei ascultă de propriile temeri interne, astfel experimentând înfrângerea psihologică cu mult înainte de cea fizică, ceea ce ar aduce satisfacții în rândul insurgenților .

Lupta împotriva terorismului este o acțiune întrunită a tuturor armelor, componenta psihologică atât la nivel strategic cât și tactic având un rol esențial.

Bibliografie

- [1] ***U.S.Army Survival Manual, Department of Defense.
- [2] BANDURA, Albert, Mechanisms of Moral Disengagement, in W. Reich (Ed.), 1990.
- [3] BRATOSIN, Manuela – Psihologia supraviețuirii în operațiile antiteroriste – în vol. Psihologie aplicată în mediul militar, vol I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare 2006.
- [4] CRACSNER, Constantin-Edmond **Elemente de Psihologie Militară**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003
- [5] DELCEA, Cristian, **Psihologia terorismului- Studiu psihologic asupra teroriștilor**, Editura albastră, 2004
- [6] DULEA Gabriel col. (r) prof., **Fundamentele psihologice ale luptei armate**, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2007.
- [7] FREIDRICH, Stephanie, Enemy Images, prezentare pentru Psychologists for Social Responsibility, www.psysr.org.2002.
- [8] SMELSER, Neil, Mitchell, Faith, **Terrorism: Perspectives from Behavioral and Social Sciences**, NAP, 2001.

[9] TAGUBA, Article 15-16 Investigation of the 800th Military Police Brigade,
www.npr.org/iraq/2004.

CONFLICTUL - ÎNTRE APARIȚIE ȘI EVOLUȚIE

Gabriela GOGOT*

Conflict is when people disagree on an issue, or can't get along well. This is just a part of life. It's natural for people to disagree at times, because we all have different interests, values, goals and needs. Sometimes we don't understand other people and what they really mean, or they don't understand us. Conflict happens in personal relationships, with family, parents, caregivers, friends, partners, teachers and work mates. Conflict also happens in wider society, among groups with different interests and values, different religions, races, countries, political parties and even sporting teams. You can probably think of many other examples. Conflict can also happen within yourself when you learn something new that is different to what you always believed. The conflict inside yourself can make you want to hang on tightly to your old beliefs or it can lead you to change your beliefs.

Orice conflict interpersonal debutează printr-o diferență de opinii între două sau mai multe părți într-o anumită problemă. Odată cu trecerea timpului, această diferență de opinii se accentuează și se ajunge ca părțile implicate în acest conflict să fie mai interesate de victoria într-un astfel de conflict decât să se concentreze asupra rezolvării situației conflictuale.

Odată cu dezvoltarea conflictului, părțile beligerante încep să-și ascundă reciproc informații importante și să lanseze false informații, zvonuri unii despre alții. Odată cu această etapă încep să se formeze grupuri de opinie în jurul uneia sau alteia dintre părți, constatându-se astfel o coeziune interioară a grupului și o antipatie, ură față de grupul advers. Bineînțeles că pot exista și persoane care pot să nu ia partea niciunuia dintre grupuri și atunci aceștia sunt considerați outsideri și treptat ei sunt excluși, paradoxal, de către ambele grupuri, cu toate că nu susțin pe nimeni.

În ultima fază a conflictului, cei mai agresivi dintre membrii grupului sunt promovați printr-o convenție tacită la funcția de lider de opinie și de grup, opinia lor fiind identificată cu cea a grupului. Se ajunge la formularea unor stereotipuri negative referitoare la adversari, iar în paralel se desfășoară o intensă campanie de promovare a autoimaginii ca fiind în totalitate pozitivă.

Se ajunge astfel ca întreaga organizație să fie cuprinsă de respectivul conflict, care astfel împiedică desfășurarea activităților în mod normal, iar cele două grupuri nu mai iau contact decât în situații de strictă necesitate și în cadru formal.

Astfel, conflictul în această fază amenință însăși existența companiei, iar rezolvarea situației se poate face numai prin măsuri drastice (cum ar fi concedierea persoanelor cele mai recalcitrante), dar succesul operațiunii nu este garantat pentru că problema care a pornit războiul a fost trecută pe un plan secundar și au apărut altele mult mai noi.

* Lector, Universitatea Petrol și Gaze din Ploiești

Motive care predisun la conflicte organizaționale:

Opiniile diferite privind obiectivele prioritare și modalitățile de realizare a sarcinii;

Percepțiile greșite ale situației de fapt datorate prejudecăților, diferențelor de intenții și de interese;

Lipsa de comunicare și comunicarea defectuoasă la toate nivelurile ierarhice;

Competiția privind împărțirea resurselor limitate dintr-o organizație;

Diferențele de putere, statut și cultură dintr-o organizație;

Competiția pentru supremație;

Criterii diferite de definire a performanței;

Natura activităților și interdependența sarcinilor;

Ambiguitatea definirii ariilor de autoritate și de responsabilitate.

În general, conflictul evoluează trecând prin următoarele cinci etape care se întrepătrund:

apariția sursei generatoare de conflict și conturarea conflictului latent;

perceperea pe căi diferite și în diferite moduri a conflictului (etapa conflictului perceput – „ceva nu este în regulă“);

exteriorizarea clară a unor semne caracteristice stării de conflict (conflictul devine simțit – „șeful nu m-a anunțat că trebuie să vin la ședință“);

manifestarea unor acțiuni deschise, menite să soluționeze în vreun fel conflictul (etapa conflictului manifest – „în repetate rânduri șeful nu m-a anunțat că trebuie să vin la ședință“);

apariția consecințelor conflictului și ale acțiunilor întreprinse (șeful nu dorește să participe la luarea unor decizii, deci va sabota implementarea acestora).

Conflictul latent este o primă fază a conflictului în care, sub influența sursei de conflict, se generează un anumit set de atitudini și sentimente. Conflictul latent poate rămâne în această stare fără a evolua, dar se și poate transforma într-o situație iremediabil deteriorată.

Conflictul perceput poate îmbrăca următoarele forme:

conflict latent, dar neperceput ca existent;

conflict latent existent, dar neperceput ca existent;

conflictul latent inexistent, dar perceput ca existent; situația poate îmbrăca forma conflictului perceput fără ca, de fapt, să fi existat vreun conflict latent.

Etapa conflictului perceput este caracterizată de apariția unei componente emoționale, în sensul că cei implicați pot să înceapă să se simtă ostili, tensionați, anxioși sau din contră, în cazul conflictului pozitiv, entuziaști, mai ambițioși și gata de a porni la acțiune.

Conflictul simțit este deja un conflict „*personalizat*“, având caracteristici tipice individului și, adeseori, are ca prime forme de manifestare comunicarea defensivă sau agresivă. Abundă bârfele și zvonurile în jurul subiectului conflictului, informația tinde să fie distorsionată. Moralul este scăzut și se pierde mult timp cu acțiuni neproductive. Discuțiile de grup, discuțiile interpersonale, ședințele pot constitui în această etapă o „supapă de siguranță“.

Conflictul manifest este comportarea observabilă alimentată de percepții și sentimente latente și poate lua calea fie a „*luptei*“ deschise care va genera un

învingător și un învins, fie se poate constitui într-o încercare de a stabili obiective comune.

Există trei forme importante de intervenție în situații de conflict manifest: negocierea, medierea și arbitrarea.

Negocierea este procesul de comunicare care are ca scop atingerea unei înțelegeri. Cele două părți acționează împreună pentru a reduce diferențele dintre ele. Dacă negocierea nu rezolvă conflictul, se recurge la mediere.

Medierea este forma de intervenție prin care se promovează reconcilierea sau explicarea, interpretarea punctelor de vedere, pentru a fi înțelese corect de către ambele părți. Este de fapt negocierea unui compromis între puncte de vedere, nevoi sau atitudini ostile sau incompatibile. Medierea presupune, de regulă, existența unei a treia părți care să intervină între părțile în dispută. Această persoană încearcă să ajute cele două părți în conflict să ajungă la o decizie satisfăcătoare pentru ambele părți.

Dacă nici medierea nu rezolvă conflictul, se poate recurge la arbitraj.

Arbitrajul constă în audierea și definirea problemei conflictuale de către o persoană de specialitate sau desemnată de o autoritate. Arbitrul acționează ca un judecător și are putere de decizie

Cu toții reacționăm diferit la situațiile conflictuale, unii suntem nervoși, sau ne retragem în noi sau avem tendința de a apela la ajutor extern, ș.a.m.d. În literatura de specialitate sunt prezentate cinci tipuri de comportament vis-à-vis de comportamentul persoanelor aflate în conflict și de strategiile de rezolvare:

Stilul ocolitor. Acest stil de management al conflictelor este caracterizat de capacitatea redusă de afirmare a intereselor proprii și pe de altă parte de o foarte redusă colaborare cu partenerul de negociere. Mai poate fi numită și strategia “struțul cu capul în nisip”. Cu toate că nu este cea mai indicată strategie, totuși poate constitui o politică bună în cazul în care este urmată de măsuri practice de îmbunătățire a situației. Cu alte cuvinte, este cea mai indicată metodă de a câștiga timp, cu condiția ca acest timp să fie bine folosit.

Stilul îndatoritor. Un stil de management îndatoritor presupune o minimă realizare a intereselor personale și o maximă realizare a cooperării. Astfel, se pun bazele unei relații de parteneriat, dacă se dorește, care are toate șansele să continue. Acest stil se poate explica astfel: A îl ajută pe B fără a-i pretinde nimic pentru moment, având mai mult de câștigat în viitor. Unii apreciază că un astfel de management este un semn de slabiciune dar el poate fi considerat un bun model de cooperare, dar și un mod de îndatorare.

Stilul competitiv. Prin această metodă de management se impune interesul propriu și de asemenea reduce orice formă de cooperare. Astfel se realizează o dictatură a celui care este mai puternic și care nu este în nici un fel interesat de colaborarea cu partenerii de talie mai joasă. Singura condiție pentru ca un astfel de stil să fie eficient atât în viitor cât și în prezent este ca el să fie adoptat de o persoană, companie care are monopol, sau are o cota majoritară de piață, și are estimări exacte cu privire la dezvoltarea pieței și a companiei.

Stilul concesiv. În concesiile dintre două companii care negociază sau dintre două părți se urmărește atât impunerea în cote mari a intereselor cât și maximizarea pe cât posibil a cooperării. Cuvântul cheie al întregului sistem este COMPROMISUL,

iar compromisul nu este cea mai indicată soluție în cazul în care este vorba despre împărțirea asimetrică a puterii. Cum puterea între două companii, sau două părți ale aceleiași companii nu este aproape niciodată simetrică, acest stil de management al conflictelor este cel mai puțin indicat.

Stilul colaborativ. În final, acest ultim stil de management al conflictelor este cel mai indicat pentru că el presupune maximizarea atât a intereselor personale cât și a comunicării. Este stilul cel mai indicat între două companii care au în comun o problemă. Astfel se pune problema acordului de către ambele părți. Prin această metodă de colaborare se poate spori productivitatea.

Alte modalități recomandate de a rezolva conflictele vizează câteva reguli care pot transforma un conflict în cooperare, și anume:

Separăm oamenii de problemă

Dacă ne imaginăm situația conflictuală ca pe o tablă de șah unde se desfășoară o partidă, putem analiza cu o minte clară problema, întrucât înfruntarea este pe tabla de șah și nu între oamenii care mută piesele. Problema este datorată pozițiilor favorabile ori defavorabile a unor piese din ambele tabere. Problema nu este între jucătorii de șah ci între piesele de pe tablă.

Urmărim să fim onești

A căuta să îl înșelăm pe celălalt în rezolvarea unei dispute astfel încât să ieșim în avantaj atrage de multe ori escaladarea conflictului și nu soluționarea lui. Mai mult, cealaltă parte va răspunde cu aceeași monedă. Astfel că vom asista la o dispută între două vulpi, (șiretenie) care vor deveni la un moment dat doi lupi, (agresivitate) ce-și imaginează unul despre altul că celălalt este doar o oaie rătăcită. Angajându-ne cu onestitate în rezolvarea conflictului creăm fundamentul de încredere și respect în găsirea unei soluții favorabile pentru amândoi.

Tăcerea este de aur, iar vorba de argint

Când una dintre părți este intens implicată emoțional și se manifestă în consecință este de dorit să păstrezi tăcerea, observând cu atenție ceea ce exprimă. Dacă cerințele sunt exagerate ori amenințătoare, prelungirea tăcerii va crea insecuritate emoțională în cealaltă persoană. O astfel de tehnică seamănă cu aikido prin care se răspunde atacurilor folosindu-se forța de atac a adversarului.

Descoperim soluții creative – alternative la rezolvarea problemei

Reținem că interesele noastre sunt diferite, iar pozițiile asemănătoare. Depinde de fiecare dintre noi atitudinea adecvată în abordarea unui conflict. Se recomandă o atitudine deschisă și onestă când cineva intră într-un conflict. Dar înainte de abordarea unei situații tensionate este bine să ne întrebăm “îmi doresc eu ca și cealaltă persoană să fie în câștig în urma discuțiilor?” Dacă nu, atunci urmează un joc psihologic care s-ar numi “de-a vânătoarea”, “la pândă” ori “care pe care”.

În viață, situațiile sunt mult mai complicate, dar regulile sunt aceleași indiferent că avem un măr de împărțit ori o zonă maritimă cu zăcămintele de petrol și gaze naturale. De fiecare dintre noi depinde soluționarea sau agravarea unui conflict, dispute ori neînțelegere. Chiar dacă participăm la diverse cursuri, nu vom dobândi abilități de gestionare a conflictelor până când, în interiorul nostru, cadrul mental și atitudinal nu se mută pe frecvența balanței – onestității, echității și preocupării pentru binele celuilalt.

Factorii de accentuare și de diminuare ai unui conflict

UN CONFLICT VA FI ACCENTUAT DACĂ:	UN CONFLICT VA FI DIMINUAT DACĂ:
Alte persoane se implica și iau parte la conflict;	Persoanele implicate sunt imparțiale și de încredere;
Cealaltă parte este considerate un inamic sau o persoana "rea";	Cealaltă parte nu este etichetată; părțile sunt capabile să se concentreze mai degrabă asupra problemelor decât asupra lor însele;
Una sau ambele persoane se simt amenințate de cealaltă;	Amenințările sunt retrase, se renunță la ele sau sunt reduse;
Nu există o perioadă în care persoanele implicate au colaborat și nici nu sunt interesate să mențină o relație;	Persoanele implicate au cooperat anterior disputei și sunt dispuse să continue relația;
Problemele implicate sunt văzute ca extrem de importante;	Interesele sunt văzute ca fiind de negociat, deoarece nu implică principii fundamentale;
Exista o lipsă de abilități de rezolvare a conflictului;	Persoanele implicate primesc ajutor pentru rezolvarea problemelor și tehnici de rezolvare a conflictului;

Dacă cel puțin o dată ați reușit să diminueți un conflict, este sigur că veți reuși din nou.

Într-un conflict, o persoană critică, învinovățește și judecă cealaltă persoană prin formulări la persoana a II-a, formulări care sunt, de obicei, generalizatoare: "Tu uiți mereu...", "Tu niciodată nu ceri...". Formulările acuzatoare la persoana a II-a determină, de cele mai multe ori, ca cealaltă persoană să vrea să se apere, aceste formulări accentuând conflictul. Spre deosebire de acestea, formulările la persoana I sunt mai degrabă descriptive decât acuzatoare, vorbitorul exprimând față de celălalt ceea ce simte el și de ce. Formulările la persoana I sunt forme mai puțin amenințătoare și sunt recomandate. Ele spun pur și simplu celuilalt ce efect are comportamentul lui, îl ajută să înțeleagă și îl determină să își schimbe atitudinea.

Bibliografie

- [1] ****Psihosociologia rezolvării conflictului*/ Coordonatori: Ana Stoica-Constantin; Adrian Neculau. – Iași: Editura Polirom, 1998.
- [2] ****Rezolvarea conflictelor și negocierea*. – București: Rentrop & Straton, 1998.
- [3] BOGATHY, Zoltan. *Conflicte în organizații*. – Timișoara: Eurostampa, 2003.
- [4] BOGATHY, Zoltan. *Negocierea în organizații*. – Timișoara: Eurostampa, 1999.

- [5] CÂNDEA, R., Câdea, D., *Comunicarea organizațională aplicată*, București, Editura Expert, 1998.
- [6] FOLGER, Joseph P.; Poole, Marshall Scott; Stutman, Randall K. *Working Through Conflict: Strategies for Relationships, Groups and Organizations*. – Longman An Imprint of Addison Wesley Longman, Inc., 1997 .
- [7] GRANT, Wendy. *Rezolvarea conflictelor*. – București: Editura Teora, 1998
- [8] LULOFS, Roxane S.; Cahn, Dudley D. *Conflict. From Theory to Action*. – Alllyn and Bacon, 2000.
- [9] NICA, Panaite C. *Managementul conflictelor în Managementul resurselor umane/* Robert L. Mathis, Panaite C. Nica, Costache Rusu (coordonatori).- București: Editura Economică, 1998.
- [10] PRUTIANU, Ștefan. *Manual de comunicare și negociere în afaceri. Vol.II: Negocierea*. – Iași: Editura Polirom, 2000.
- [11] WEISS, David. *Beyond the Walls of Conflict. Mutual Gains Negotiating for Unions and Management*. – Irwin Professional Publishing, 1996.
- [12] www.traininguri.ro.
- [13] www.didactic.ro.

NEGOCIEREA – O FORMĂ MODERNĂ DE REZOLVARE A CONFLICTELOR

Gabriela GOGOT*

Negotiation is a dialogue intended to resolve disputes, to produce an agreement upon courses of action, to bargain for individual or collective advantage, or to craft outcomes to satisfy various interests. It is the primary method of alternative dispute resolution. Negotiation occurs in business, non-profit organizations, and government branches, legal proceedings, among nations and in personal situations such as marriage, divorce, parenting, and everyday life.

Negocierea nu este un proces decizional care are loc nu numai între angajator și angajat sau între două companii, el are loc și atunci când cumpărăm un anumit bun și negociem un preț sau atunci când un copil cere îngăduința unui părinte într-o anumită problemă. Deci negocierea este un proces decizional între două sau mai multe părți care nu împărtășesc aceleași opinii.

Putem să vorbim despre mai multe tehnici de negociere:

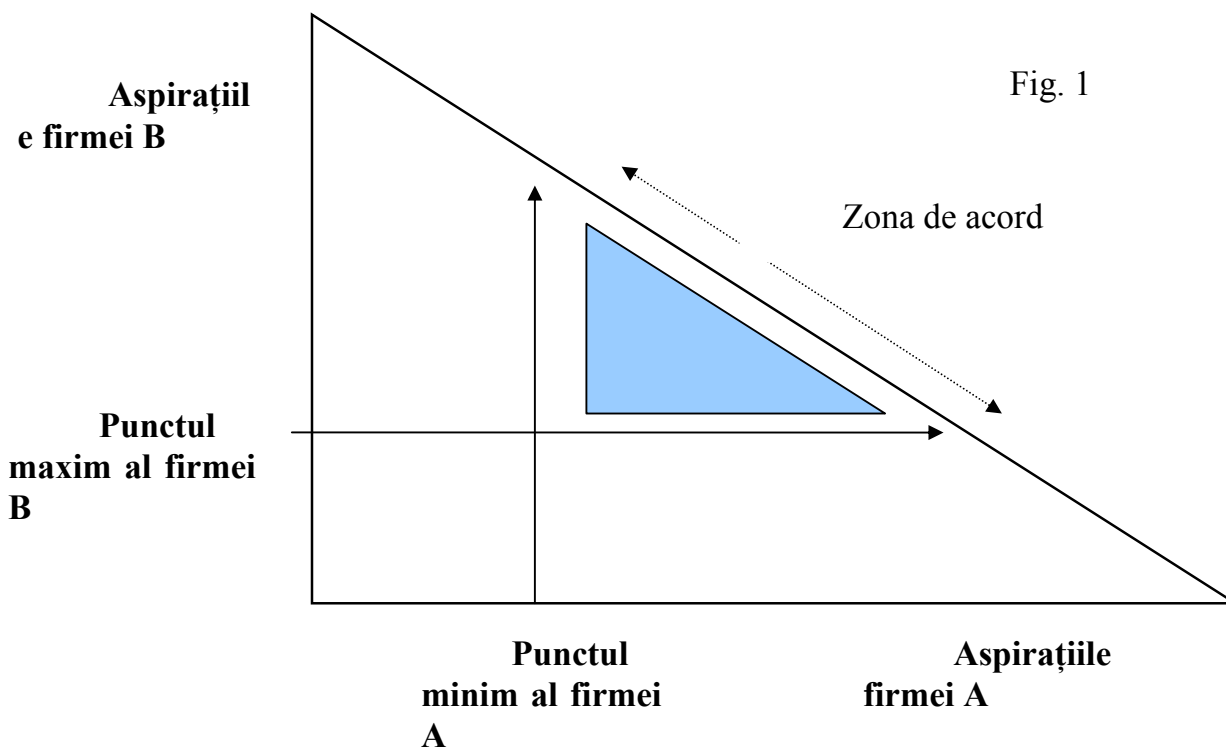
Negocierea distributivă. Acest tip de negociere este una de tipul câștig/pierdere, în care o sumă clară de bani sau o cantitate de bunuri este împărțită clar între două părți. Astfel se presupune o fermitate față de compromisuri, se fac amenințări și promisiuni. Un bun negociator distributiv trebuie să fie: simpatic, nepărtinitor și să fie expert în problema negociată.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui tip de negociere cu avantajele și dezavantajele sale propunem următorul exemplu ipotetic:

Să presupunem că firma de publicitate A (fig. 1) este solicitată să încheie un contract cu firma B. Firma A are un nivel minim de așteptare sub care nu poate să încheie contractul respectiv pentru că nu și-ar acoperi cheltuielile, și mai are un punct maxim al aspirațiilor reprezentat de suma maximă pe care o poate obține de la respectiva firmă. În aceeași situație se află și firma B care este clientul și care are un punct maxim cu privire la prețul serviciilor apropiat de punctul minim al firmei A, pe lângă aceasta aspirațiile firmei B sunt cele mai înalte.

Zona în care cele două firme pot să negocieze un acord poartă numele de zonă de acord, ea reprezentând aria descrisă de suma sub care firma A nu poate încheia un contract la calitatea solicitată și suma maximă pe care o poate oferi firma B pentru serviciile solicitate.

Dupa ce s-a stabilit această zonă de acord pot intra în scena negocierii care au sarcina de a stabili condițiile clare ale unui contract. Ei pot apela la amenințări și promisiuni, fiecare deținând o putere. Firma A poate refuza să lucreze la un standard jos al calității pentru că firma B nu poate plăti adevărata calitate, după cum firma B poate amenința că apelează la serviciile unei alte firme de profil ce percepe prețuri mai mici pentru aceeași calitate.

Negocierea integrativă. Această practică în negocieri este cea mai productivă deoarece ea presupune că se pleacă de la ideea că soluționarea unei probleme comune poate multiplica valorile care îi revin fiecărei părți. Astfel, se neagă ideea ca totul, respectiv bunul care urmează a fi împărțit are o valoare fixă și determinată.

Succesul unei astfel de negociere este asigurat printr-un flux informațional: cele două părți trebuie să-și adreseze reciproc întrebări și apoi să le răspundă, pentru că astfel să se poată iniția un dialog.

Metoda prin care se obține o astfel de colaborare a ambelor părți este introducerea obiectivelor comune. Prin tratarea diferențelor ca oportunități se pot reduce costurile de producție și astfel profitul poate crește. Tot astfel se sporesc și resursele, pentru că în final se va putea ajunge la împărțirea tuturor resurselor.

Negocierea prin implicarea celei de-a treia părți. Atunci când două părți implicate într-un conflict nu mai pot ajunge la nici un fel de înțelegere, este adusă o terță persoană care are obiectivitatea de a rezolva situația. Însa negocierea prin intermediere este foarte des întâlnită nu numai în conflicte ci și în viața de zi cu zi, spre exemplu un agent imobiliar este un intermediar între o negociere dintr-un cumpărător și vânzător.

Referitor la negocierea în conflicte comunicaționale există două tipuri de negociere: MEDIEREA și ARBITRAJUL.

Medierea este implicarea unei a treia părți, neutră, care are doar rolul de a facilita ajungerea la un acord. Mediatorul într-o astfel de situație este poziționat într-un rol foarte dificil deoarece el are o funcție tampon între cererile celor două părți. Cu toate acestea, puterea unui mediator este destul de limitată pentru că el nu

poate dicta soluții ci poate doar indica punctele de vedere comune ale părților, pentru ca astfel să se ajunga la un consens.

Arbitrajul este cea mai drastică formă de negociere pentru că odată ajunse la această fază cele două părți se supun politicii: “totul sau nimic”. În această situație, arbitrul conflictului are toată puterea, hotărârile sale fiind literă de lege. Ca urmare a acestui fapt, cineva poate câștiga totul iar cineva poate să piardă totul, iar din cauza acestui ultim argument părțile ce se află în conflict preferă să facă apel la alte forme de rezolvare.

Deși ciudat, nu toate conflictele sunt malefice într-o organizație economică. Unele dintre ele pot stimula procesul economic atât timp cât sunt bine supravegheate și, sau induse. Pentru a explica mai bine acest raționament propunem următoarea schemă:

CONFLICT → SCHIMBARE → ADAPTARE → SUPRAVIEȚUIRE

Un bun manager hotărăște dacă un conflict este sau nu indicat pentru o organizație, în anumite situații un conflict poate duce la rezolvarea unor probleme interioare. Acest principiu este cunoscut din antichitate sub forma aforismului: “Divide et impera” (dezbină și condu). Conflictul poate fi și indus, pentru acest lucru managerul având la dispoziție anumiți indicatori cum ar fi:

Existența unei oaze de prietenie. Acest lucru nu este rău în sine, numai că există riscul ca această relație de prietenie să devină principalul scop al angajaților și nu un mijloc de realizare a scopurilor propuse. În acest caz, se impune luarea de măsuri care să desfacă această relație care împiedică dezvoltarea economică

Angajații evită contactul pentru a nu intra în conflict: în acest caz toate procesele care au loc în interiorul organizației respective au de suferit, motiv pentru care trebuie schimbate mentalitățile despre conflictele care pot lua naștere în interior și despre rezolvarea lor.

Negarea conflictelor. Atunci când două părți conflictuale neagă un conflict o fac de teama represaliilor. Metodele care sunt folosite pentru negarea unei realități conflictuale sunt următoarele: negarea diferențelor și exagerarea punctelor comune. De asemenea, în această situație încurajarea unui conflict poate fi benefică.

Deși este esențial pentru un manager să știe să rezolve o situație conflictuală, în anumite situații este la fel de esențial să știe să inducă subordonaților săi o astfel de situație și să știe să o controleze.

Lipsa resurselor. Lipsa resurselor este cea mai la îndemână metodă de stimulare a conflictelor. Să ne imaginăm că un director de întreprindere spune șefilor de la două departamente diferite că la ultima ședință a acționarilor au fost reduse fondurile, motiv pentru care unul dintre departamente va fi restructurat, iar amândurora li se va reduce drastic bugetul până când se vor uni. Este normal ca cele două departamente să intre în competiție directă și să lupte pentru supraștie. Într-un final, unul dintre departamente va ieși învingător, dar amândouă au lucrat mai eficient cu sabia lui Damocles deasupra capului. Apoi directorul poate spune că pentru un moment s-a aprobat menținerea în formulă respectivă a ambelor departamente. Astfel procesul productiv a avut de câștigat pentru că angajații au lucrat mai eficient.

Ambiguitatea. Ambiguitatea este o altă metodă simplă și eficientă de stârnire a conflictelor. Să presupunem, din nou, ca același director împrăștie zvonul ca unul dintre cele două departamente va primi o importantă bonificație la sfârșitul lunii în funcție de eficiența dovedită. Competiția dintre cele două departamente va face ca angajații care speră la o sumă de bani să fie mai buni.

Fiecare manager trebuie să analizeze cu atenție situația și să constate dacă un conflict este indicat sau nu, și să afle exact cele mai eficiente mijloace pentru aplanarea sau intensificarea unui conflict. Metodele de lucru sunt foarte importante pentru că o guvernare bine planificată și prost realizată este cea mai periculoasă.

De aceea managerul trebuie să fie mereu atent la tot ce se petrece în jurul său și în permanență să aibă soluții pentru fiecare caz în parte, pentru că fiecare clipă pierdută are un preț. Pentru a ajunge la o situație în care câștigul să fie reciproc, trebuie să alegem o strategie prin care să atingem scopul pe care proiectat.

În ceea ce privește paradigmele negocierii, există două tipuri de situații negociabile, fiecare dintre ele sugerând o altă strategie:

A. **Distributivă** sau „suma zero”, acolo unde dacă o parte câștigă, cealaltă pierde. În acest caz ne aflăm în prezența unui conflict de „suma zero”, adică situația în care ceea ce este câștigat de unul, este pierdut în mod obligatoriu de celălalt. Cel mai cunoscut exemplu al acestui tip de conflict este „dilema prizonierului”. Principiul este cunoscut. Doi prizonieri, care sunt acuzați de o crimă gravă, sunt interogați succesiv de către un judecător de instrucție, fără să poată comunica între ei. Judecătorul încearcă să obțină mărturisiri clare pentru a-i inculpa, în măsura în care el nu dispune de probe de necontestat. Se propune atunci prizonierilor următorul demers:

dacă amândoi mărturisesc, vor fi și unul și celălalt condamnați la pedepse grele, care vor putea fi totuși reduse datorită acestor mărturisiri;

dacă unul singur mărturisește, acesta va fi imediat eliberat și va primi o recompensă, în timp ce al doilea prizonier va fi condamnat la pedeapsa maximă;

dacă nici unul nu mărturisește, nu vor putea fi inculpați și vor fi amândoi puși în libertate.

Prizonierii au în față numeroase strategii de maximizare a propriului lor interes; este evident că cea mai rațională soluție pentru fiecare prizonier constă în trădarea celuilalt și astfel, predarea partenerului, deoarece în felul acesta își ia măsuri de evitare a pedepsei maxime. Cu toate acestea, dacă ar fi cooperat prin mărturisire, sau, dimpotrivă, dacă ar fi păstrat tăcerea, ar fi primit o pedeapsa ușoară sau ar fi fost chiar eliberați.

Acești „actori” aleg deci o strategie care le este, de fapt mai puțin favorabilă. Într-un astfel de conflict:

- unul câștigă, celălalt pierde.
- se ajunge la un compromis prin târguiala sau utilizarea unor principii.

B. **Integrative** sau „suma non zero” acolo unde se lucrează împreună pentru rezolvarea problemelor. În strategia integrativă sau „suma non zero” pot fi luate în considerare bazele unei cooperări în măsură să ducă la nașterea unei adevărate

încrederi, permițând de data aceasta găsirea unei soluții mai bune pentru fiecare dintre parteneri.

Atât în relațiile internaționale, cât și în raporturile interpersonale, cea mai bună soluție pentru toți este altruismul, iar acesta se consolidează prin cooperare, comunicare de informații și întâlniri constante.

Interacțiunile în cadrul cooperării instituie un fel de "asigurare" între parteneri. Recurgerea la strategii de persuasiune instaurează un climat de cooperare între partenerii aflați în conflict, transformându-le astfel sistemul de valori în profunzime.

MEDIEREA

Medierea este o negociere asistată.

- Întrucât oamenii aflați în dispută sunt lipsiți adesea de aptitudini adecvate pentru rezolvarea conflictului sau nu sunt capabili să le folosească din cauza stărilor emoționale, medierea, ca o cale de rezolvare a unui conflict, poate fi extrem de importantă.

Mediatorul trebuie să fie neutru.

- În majoritatea împrejurărilor, mediatorul este neutru, nu ia decizii, nu sfătuiește, canalizează emoțiile celor aflați în conflict într-o manieră în care aceștia să relateze constructiv.

Părțile stau de vorba cu mediatorul.

- La început, mediatorul cere părților în dispută să vorbească doar cu el, nu una cu cealaltă. Când mediatorul crede că părțile în dispută pot vorbi una cu cealaltă fără să reaprindă conflictul, această poziție poate fi schimbată.

Participarea la mediere este voluntară.

- Ca medierea să aibă șanse să reușească, participarea părților implicate trebuie să fie voluntară. Discuțiile la mediere sunt confidențiale.

- Ceea ce se întâmplă într-o mediere este confidențial (cu excepția situațiilor de amenințări de violență sau mărturisiri ale intenției de crimă).

- Încrederea în mediator este esențială pentru rezolvarea conflictului.

Cum poți face față cu brio unor situații conflictuale și să îți atingi scopurile la job sau în viața privată? O condiție esențială ca să fii bun la o negociere este să răspunzi eficient la un comportament agresiv. Următoarele sugestii ajută să reușim într-o astfel de negociere:

1. Gândește, nu reacționa pripit

Multe persoane răspund presiunii create de un conflict, în cazul unei discuții de negociere, prin renunțare sau prin copierea comportamentului interlocutorului. Dacă reacționezi la presiune într-un mod eronat, îi permiti celui alt să preia controlul în negociere.

- nu spune nimic imediat, indiferent cât de furios și frustrat te simți;

- relaxează-te și controlează-te la o negociere: numără până la cinci, cere o pauză, încearcă să îți limpezești mintea și să te detașezi de agresivitate;

- canalizează-ți energia în a găsi o strategie adecvată.

2. Întreabă-te de ce reacționează așa

Există oameni care afișează un comportament dificil într-o negociere întrucât nu reacționează firesc în anumite situații stresante sau au deficiențe în a susține o

discuție. Înainte să etichetezi o persoană după felul în care se comportă la negociere, încearcă să găsești motive ale reacției sale. Nu se pune problema să găsești scuze, ci doar să înțelegi cauza și să încerci să normalizezi discuția la negociere.

3. Gândește-te dacă contribui și tu la aceasta situație

Se poate întâmpla ca acest comportament agresiv la negociere să fie o simplă reacție la o provocare a ta. Dacă îți intrerupi interlocutorul, îi minimizezi ideile sau refuzi să discuți alternative la propunerea pe care o faci, nu fii surprins de rezultat. Atunci când devii conștient de contribuția negativă pe care ai avut-o în negociere îți poți cere scuze și astfel schimbi radical și comportamentul celorlalte persoane.

4. Hotărăște-te dacă vrei să schimbi cursul discuției într-o negociere

Nu merită mereu să te confrunți direct cu un negociator dificil, pentru că este posibil ca purtarea lui să te oprească să-ți atingi scopurile. Dacă nu ai nici o șansă să porți aceeași negociere cu o altă persoană, ai două variante:

- luptă cu armele interlocutorului mai bine decât el - dacă ești convins că poți avea câștig de cauză în negociere în ciuda faptului că devii tu însuși dificil;

- fii pasiv în a încerca să îi schimbi comportamentul - dacă ai siguranța că hotărârea luată este una conștientă.

5. Negociază regulile pentru a schimba cursul discuției

Un mod eficient de a modifica atitudinea interlocutorului într-o negociere este să spui direct ce te nemulțumește și să sugerezi un nou curs al discuției. Afișează un comportament pe care te aștepti să-l vezi la persoana cu care porți negocierea.

- când ești atacat, ascultă, recunoaște-i punctul de vedere și dreptul de a nu fi de acord și apoi reformulează ceea ce a spus într-un mod cât mai agreabil;

- evită să-i respingi direct poziția la negociere;

- pune, în schimb, întrebări "salvatoare": "și cum am putea să rezolvăm această problemă?"

- când îți expui punctul de vedere în negociere, oferă toate motivele și datele concrete, nu doar concluziile - explică beneficiile pe care le-ar avea ambele părți dacă s-ar accepta propunerile tale.

6. Nu uita că poți pleca oricând

Se poate să întâlnești persoane care să reziste la orice încercare de a le modifica atitudinea într-o negociere. Nu te simți prins în capcană! Exersează-ți dreptul de a renunța la discuția în curs și de a găsi variante mai bune pentru atingerea scopurilor. În loc să ameninți cu ieșirea imediată pe ușă, avertizează-ți partenerul că vei fi nevoit să pui capăt negocierii și să găsești un mod mai productiv de a-ți rezolva problemele.

Oamenii dificili nu pot fi întotdeauna evitați. Când avem de-a face cu ei, nu se recomandă să lăsăm atitudinea lor să ne afecteze în atingerea scopurilor în negociere.

Bibliografie

[1] *** *Psihosociologia rezolvării conflictului*/Coordonatori: Ana Stoica-Constantin; Adrian Neculau. – Iași: Editura Polirom, 1998.

[2] ****Rezolvarea conflictelor și negocierea*. – București: Rentrop & Straton, 1998.

- [3] BOGATHY, Zoltan. *Conflicte în organizații*. – Timișoara: Eurostampa, 2003
- [4] BOGATHY, Zoltan. *Negocierea în organizații*. – Timișoara: Eurostampa, 1999
- [5] CLOKE, Kenneth; Goldsmith, Joan. *Resolving Conflicts at Work: A Complete Guide for Everyone on the Job*. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 2000
- [6] FOLGER, Joseph P.; Poole, Marshall Scott; Stutman, Randall K. *Working Through Conflict: Strategies for Relationships, Groups and Organizations*. – Longman An Imprint of Addison Wesley Longman, Inc., 1997.
- [7] GRANT, Wendy. *Rezolvarea conflictelor*. – București: Editura Teora, 1998.
- [8] JOHNS Gary - Comportament organizațional, înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii, ed. Economică Bucuresti, 2000.
- [9] PRUTIANU, Ștefan. Manual de comunicare și negociere în afaceri. Vol.II: Negocierea. – Iași: Editura Polirom, 2000.
- [10] WEISS, David. *Beyond the Walls of Conflict. Mutual Gains Negotiating for Unions and Management*. – [s.l.]: Irwin Professional Publishing, 1996.
- [11] www.didactic.ro.

ADTERORISMUL CA SCHIMBARE DE ATITUDINE NEGATIVĂ

Aurelian BĂDULESCU*

Cristian DELCEA**

The present study presents the attitudinal change by using a present phenomena, the terrorist attacks. The danger of the terrorists' attacks is considerate relative small compare with the other dangers (the diseases for example). In the first chapter of the study I present the theoretical aspects of the mass media, TV, as an information channel. Also, using the psychological aspect of the attitude we can realize a holistic approach of the theme. The theoretical aspect is used "to build" a questionnaire that can be used for the research of the domain. In the second chapter presents the methodological approach that it was used in the study (the objectives, the hypothesis, the subjects and the questionnaire (AD-ATQ)). The results of the study indicate that we have a psychological instrument that has been validated and that can be used in the research. The differences that appeared in the study are due to the video material which was used for changing the subjects' opinion regarding terrorism.

Key words: terrorism, psychology, changing attitude, questionnaire.

Introducere

În ciuda statutului lor de concept de bază în psihologia socială, nu există o definiție universal acceptată a atitudinilor. Ele au fost definite în termeni de evaluări, reacții afective, cogniții sau predispoziții comportamentale. Aceste abordări diferite evidențiază natura evaluativă a atitudinilor, afirmațiilor și comportamentului. Caracterizarea de bază a atitudinilor este însă natura evaluativă a acestora. Practic, atitudinea poate fi urmărită în coerența sau consistența modurilor de comportare ale individului, în unitatea sau convergența acestora. De aceea comportamentele pe care le realizează delictenții sunt lipsite de consistență, ei fiind imprevizibili. În virtutea ideii unității dintre conștiință și activitate, trebuie să considerăm cuplul atitudini-relații drept laturi solidare ale aceleiași realități, atitudinile nu numai se dezvoltă în sistemul de relații ale individului, ci se formează grație acestora, prin interiorizarea conținutului lor subiectiv, ca un reziduu evaluativ organizat și structurat al comportamentelor anterioare. Cu alte cuvinte, atitudinile manifestate devin relații iar relațiile interiorizate, privite în timp, constituie atitudini. Unitatea dintre atitudini și relații face posibilă cunoașterea și controlul atitudinilor prin intermediul activității. Omul se schimbă grație actelor sale de conduită iar consecințele sau reziduurile evaluative ale comportamentelor sale succesive se organizează într-un sistem stabil și dinamic, care, la rândul lor, vor determina actele comportamentale ulterioare. Într-un anumit sens, atitudinea constituie laitmotivul relațiilor noastre cu lumea obiectivă, o tematizare a trăirilor în funcție de experiență, principiul unificator al actelor noastre de conduită. Altfel spus, atitudinea reprezintă nu o dispoziție pasageră, ci o propensiune relativ stabilă, care prefigurează o modalitate mai generală de reacții față de obiecte, evenimente, idei, persoane instituții, valori, etc. De asemenea, atitudinile nu se nasc

* Avocat doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Psiholog, Institutul de Studii și Cercetări ale Terorismului

din simple comenzi verbale, și nu pot fi evocate facându-se doar apel la memoria oamenilor, așa cum se repetă cunoștințele. Atitudinile sunt formațiuni complexe ca și obiectul lor. Se poate vorbi de laturi sau fațete ale atitudinilor, cuprinzând conținutul, intensitatea, gradul de decizie, direcția, etc. De asemenea, obiectul atitudinii – și e vorba în primul rând de obiecte sau fapte sociale – reprezintă un mănunchi de proprietăți în strânsă corelație.

O definiție a atitudinilor, des întâlnită în prezentarea acestora este că termenul de *atitudine* se refera la “o tendință relativ durabilă de a răspunde la ceva sau la cineva într-o modalitate care reflectă evaluarea negativă sau pozitivă a acelei persoane sau aceluși lucru”. Eagly și Chaiken (1993) defineau atitudinile ca și “tendințe de a evalua o entitate preponderent pozitiv sau negativ, exprimându-se prin răspunsuri cognitive, afective și comportamentale”. “Entitatea” fiind după caz: indivizi, obiecte, concepte, grupuri sociale, națiuni, comportamente, etc. Practic, “atitudinea transpare în coerența sau consistența modurilor de comportare ale individului în unitatea ori convergența acestora” (Radu, 1991).

Relația dintre atitudini și comportament

Legătura dintre atitudini și comportament este măsurată prin opinii, atunci transcrierea problemei din limbajul comun este: atitudini (ceea ce oamenii simt și gândesc), opinii declarate (ceea ce spun), comportament (ceea ce fac efectiv). Sute de studii concrete (de teren și laborator) s-au efectuat de atunci și meta-analiza lor indică – așa cum de altfel și experiența cotidiană ne arată – atât cazuri de foarte ridicată corelație între răspunsurile atitudinale și cele comportamentale, cât și corelații slabe sau chiar cazuri de comportamente contraatitudinale, conduite opuse, în contradicție cu atitudinile exprimate. Cercetările din domeniu au scos în evidență, alături de caracterul probabilistic al relației atitudine-comportament, și factorii și condițiile răspunzătoare pentru convergența sau divergența lor.

Convergența atitudine-comportament

Prezența paralelismului ridicat dintre răspunsurile atitudinale și cele comportamentale se datorează, în primul rând, faptului că atitudinea este o *forță motivațională*, generând o acțiune specifică. În această calitate ea apare ca și cauză a comportamentului, multiplicându-se în actele noastre de conduită. Pe o asemenea proprietate a ei se bazează ideea că dacă schimbăm mentalitatea oamenilor se va schimba și comportamentul lor, idee atât de invocată în actualul context în România. Dar convergența atitudine-comportament se explică și prin aceea că, în acord cu teoria disonanței cognitive de a realiza o convergență între evaluările și comportamentul nostru, atitudinea poate apărea ca "autojustificare" (raționalizare) a acțiunilor noastre. În acest caz, comportamentul este cauza, iar atitudinea, efectul.

D. Bem (1967) afirmă că nici nu este nevoie de a recurge la teoria disonanței cognitive (și autojustificare) pentru a explica concordanța atitudine-comportament, întrucât atitudinile sunt rezultatul *autopercepției* (percepția propriului comportament). Adică, așa cum noi deducem, de regulă, atitudinile altora din ceea ce ei fac, tot așa se întâmplă și în cazul atitudinilor proprii: ne definim și autoatribuim o atitudine

oarecare din constatarea felului în care ne-am comportat. Interpretarea lui D. Bem trebuie mult temperată, dar experimente în care s-a manipulat variabila autopercepției comportamentului au arătat că atunci când nu există o atitudine prealabilă bine definită față de un obiect, această variabilă determină formularea atitudinii la subiecții investigați (Chaiken și Boldwin, 1981).

Divergența atitudine-comportament

Dacă concordanța dintre atitudinile și acțiunile noastre pare ceva firesc, discrepanța dintre cele două planuri a suscitat mai multă atenție și a condus la o serie de experimente și interpretări. Ca și pentru multe alte fenomene psihosociale, explicația mai productivă se află în interacțiunea personalitate-situație. La care, pentru problematica valorilor și atitudinilor, trebuie adăugată neapărat discutarea metodologiei implicate. În același timp, metodologia este strâns legată de raportul personalitate-context. În cele ce urmează vom trata separat cele trei seturi de factori (metodologici, de personalitate, de situație).

Probleme metodologice. O primă interpretare a concordanței slabe sau a discrepanței atitudine-comportament este aceea că există a *atitudine adevărată*, care determină reacții comportamentale identice sau foarte asemănătoare în situații diferite, numai că instrumentele metodologice de depistare și măsurare a ei nu sunt suficient de rafinate pentru a o surprinde. Pornind de la constatarea că tehnicile utilizate în studierea valorilor și atitudinilor se reduc în esență la cele verbale, validitatea lor este privită cu multă precauție. Între atitudine ca variabilă latentă și opinia declarată de subiect (și accesibilă nouă) survine o distanță, ce variază în funcție de mai mulți parametri (personalitatea subiectului și a anchetatorului, tema de cercetat, caracteristicile instrumentului folosit, etc.). răspunsurile obținute de la respondenți pot conține multe distorsiuni, o sursă importantă de abateri de la atitudinea adevărată constituind-o *dezirabilitatea socială*, adică tendința din partea subiecților de a da răspunsuri în conformitate cu ceea ce e de dorit din punct de vedere social. Deși *dezirabilitatea* înseamnă și reacții spontane de apărare a eului, grija de a apare într-o lumină favorabilă (în acord cu valorile grupale și societale) în fața propriilor ochi (Iluț, 1985), pentru teme foarte sensibile socioumane (egalitate, dreptate, relații interetnice, relații dintre bărbat-femeie ș.a.), ea înseamnă și faptul că pur și simplu respondenții intenționat nu declară atitudinea adevărată. Alături de *dezirabilitatea socială*, s-a constatat că foarte important este *gradul de specificare* a răspunsurilor-atitudine și a celor comportamentale. Analizând 142 de studii asupra relației atitudine-comportament, I. Azjen și M. Fischbein (1977) au arătat că această relație depinde de felul în care a fost respectat gradul de corespondență dintre elementele atitudinii și cele ale comportamentului. Ei pleacă de la premisa că atât pentru atitudine cât și pentru comportamentul deschis putem vorbi de patru entități: acțiunea, obiectul înspre care acțiunea este îndreptată, contextul în care ea (acțiunea) are loc și timpul (momentul) efectuării ei. Cu cât investigațiile atitudine-comportament respectă mai mult simetria între entitățile considerate, cu atât concordanța dintre răspunsurile atitudinale și cele comportamentale este mai ridicată. Lipsa corelației dintre atitudine și comportament se poate explica și prin aceea că un comportament dat depinde de *mai multe atitudini*, iar noi luăm în considerație doar una și nu întotdeauna pe cea mai relevantă.

Explicația prin alte atitudini are o corespondență comportamentală: o atitudine dată se poate manifesta în mai multe comportamente, în timp ce noi în cercetare ne oprim doar la unul și nu îndeajuns de semnificativ pentru atitudinea în cauză. Un mijloc eficient de a depăși această dificultate este –așa cum remarcă I. Radu (1979)-utilizarea tabelor de analiză a comportamentului, prin care analistul (psiholog, diriginte, profesor, etc.) evaluează apartenența unor acte de conduită particulare la anumite atitudini și trăsături de personalitate. Neparalelismul atitudine-comportament rezultă și din *diferența de timp* în care înregistrăm răspunsurile comportamentale și cele atitudinale. Dacă distanța temporală dintre cele două genuri de răspunsuri este relativ mare, s-ar putea ca pe parcurs, fie atitudinea să se schimbe, fie comportamentul, fie și una și alta.

Prezența celorlalți, a semenilor, - care pretind un anumit gen de comportament – este un factor ce determină abateri de la atitudinea reală a indivizilor, mergând până la comportamente contraatitudinale. Dar, așa cum au constatat și multe studii empirice, oamenii diferă semnificativ între ei și prin cât de mult le pasă de părerea celorlalți și, în consecință, cât de atent își supraveghează reacțiile lor verbale, gestuale și comportamentale. Indivizii profund interesați în a produce impresii favorabile, în acord cu exigențele situației, vor conserva mult mai puțin convergența atitudine-comportament față de indivizii care dau o atenție mai mare propriilor lor valori și atitudini. Comportamentul în prezența celorlalți, în locuri publice, este un exemplu de interacțiune a factorilor de personalitate cu cei situaționali.

Dar chiar dacă alții nu sunt prezenți, neconcordanța atitudine-comportament poate surveni din faptul că în situații de viață reală, subiectului îi este dată o *singură alternativă* acțională. În acest caz, întrucât nu are posibilitatea alegerii și e constrâns de alte împrejurări, el realizează acea alternativă cu toate că nu are față de ea o atitudine pozitivă.

Organizarea cognitivă a atitudinilor

Atitudinile nu sunt separate unele de altele, ci există o structură, un cadru care le descrie, și anume *schema cognitivă* de organizarea a lor. Această schemă este o structură mentală a unor referenți, ce co, ce conține informații relaționate cu aceștia. Aceste informații pot fi: cunostinte și exemple. În foarte multe privințe, o schemă este similară atitudinii, cu excepția faptului că atitudinea are și o dimensiune evaluativă a acelui referent care devine element central. Doua trăsături ale atitudinii ca schema pot fi definite ca proprietati structurale: activarea atitudinilor și accesibilitatea lor.

Atitudinile sunt activate (automat sau nu) de stimuli din mediu. Odata activate, ele influențează procesele atenționale, procesarea cognitivă, memorarea și reactualizarea lor. Atitudinile variază și în gradul de accesibilitate al lor sau în ușurința cu care pot fi reactualizate (Fazio, 1989). Atitudinile mai puternice și mai importante pentru un subiect pot fi sunt mai accesibile (sunt activate mai ușor) decât atitudinile mai puțin puternice și mai puțin importante (Krosnik, 1989). Influența lor asupra comportamentului este în aceeași măsură.

Operaționalizarea atitudinilor

Noțiunea de testare a atitudinilor implică patru elemente constitutive (J. Stoetzel, după Radu, 1991):

- ideea de “univers” al atitudinii,
- ideea unei pluralități de poziții individuale în raport cu obiectele (fatetele) acestui univers ,
- ideea existenței unei ordini între aceste poziții,
- ideea frecvenței variabile în adoptarea acestor poziții .
- Într-un asemenea context, atitudinea se definește operațional printr-o poziție pe scala de opinii sau comportamente.

Opinia este expresia verbală a atitudinii, astfel ca studiul atitudinii se poate realiza prin intermediul sondajului de opinii, cu alte cuvinte, atitudinea se măsoară prin opinii. Astfel atitudinea se poate redefini ca un concept, o categorie de regrupare a opiniilor extrase dintr-un esantionul uman cercetat, grupaj de opinii ce presupune de cele mai multe ori o atitudine latentă (Radu, 1991). În cadrul unei anchete concrete pe baza de interviu sau chestionar scris, fiecare întrebare sau enunț de opinie aduce o informație cu privire la o latură sau o fatetă a domeniului studiat. Firește, în practică nu putem utiliza totalitatea întrebărilor care ar acoperi domeniul vizat. Se retine numai un eșantion din multimea întrebărilor pe care le putem avea în vedere. Cea mai utilizată metodă în asemenea situații este cea propusă de R. Lickert (1932), numită și metoda evaluărilor sumate. Fiecarui subiect i se atribuie o cota globală, prin însumarea punctelor, condiția fiind ca întrebările să se refere la același domeniu (condiția de omogenitate). Acestea sunt practic și metodele utilizate în cadrul acestui studiu, cuantificarea pericolului reprezentat terorism pentru țara noastră, itemii sunt organizați pe scală Lickert. În operaționalizarea atitudinilor s-a ținut cont de două aspecte: tăria și gradul de accesibilitatea a atitudinilor.

Tăria atitudinilor se referă la cât de importantă este această atitudine în sistemul atitudinal al participantului la studiu, pe ce cantitate de informație se bazează ea, dacă atitudinea a fost însușită prin experiența personală sau are ca suport doar informații și păreri venite de la alții. Atitudinile mai periferice, bazate pe informații sărace, și care nu sunt rezultatul unei experiențe directe, au o putere predictivă mult mai slabă pentru comportament și sunt mai susceptibile schimbării prin persuasiune, manipulare sau propagandă.

Accesibilitatea atitudinilor se referă la ușurința cu care indivizii își reamintesc diferite atitudini și pot opera cu ele cognitiv. Cercetările întreprinse arată că un indicator valid al accesibilității este timpul de răspuns al subiectului vizavi de o atitudine a lui: cu cât e mai rapid răspunsul, cu atât accesibilitatea e mai mare.

Schimbarea atitudinii

Schimbarea atitudinii este un proces deosebit de complex: se poate realiza prin tehnici de persuasiune, manipulare și propagandă, este dependentă de caracteristicile sursei, mesajului, receptorului, tine de context, este influențată de atitudinile și conștințele prealabil stabilite, etc. Nu ne propunem să tratăm nici una din aceste teme în mod exhaustiv, ele nefăcând obiectului acestui studiu.

În afara de faptul ca toate campaniile de informare cuprind prezentarea anumitor fapte, ele prezinta si anumite elemente de informatie care pot sau nu sa fie în acord cu atitudinea unei anumite persoane. Alte sondaje nationale vizavi de diferite domenii de informatie subliniaza acelasi lucru: indivizii au tendinta de a se expune acelor informatii care sunt în acord cu atitudinile lor anterioare si evita sa se expuna informatiilor neconcordante. Toate campaniile de informare pornesc de la principiul ca vor modifica atitudinea si comportamentul publicului, dar este naiv sa presupunem ca informatia influenteaza întotdeauna atitudinile sau ca le influenteaza pe toate în aceeasi masura. Anchete realizate în mediu universitar au demonstrat ca persoanele, odata expuse la o informatie, isi modifica punctul de vedere în mod diferit, în functie de atitudinea anterioara, de cunostintele detinute, de caracteristicile sursei si mesajului, de context, etc, dovada ca schimbarea atitudinilor este un proces deosebit de context. Tocmai de aceea, vom ține cont de relația dintre cunostintele initiale si atitudinile prestabilite într-un pre-test ce vizeaza evidentierea acestui lucru.

Nonatitudinea – “nu stiu-ul cronic”

Un aspect care poate influența rezultatele unui chestionar ce își propune să măsoare conceptul de atitudine, îl reprezintă *non-atitudinea*. În acest caz participanții sunt tentați să aleagă aspecte netre în răspunsurile lor, tocmai pentru că nu au informații cu privire la acel aspect. Anchetele sociale dezvăluie faptul ca în mod sistematic există un procentaj din populație care nu este la curent cu un anumit eveniment. La o prima privire am fi tentați sa credem ca informatiile ce țin de acest eveniment nu au fost difuzate la o scala suficient de mare care sa atinga aceasta parte a populatiei și că este posibil ca la acel grup să nu fi ajuns. În mod similar se vor petrece lucrurile daca grupul este chestionat în legatura cu un al doilea sau al treilea eveniment. Dacă toți suntem expuși în mod egal la informatii și doar amploarea informațiilor ar determina cunostintele publicului, nu ar fi mai exista nici un motiv pentru ca, în mod constant, acelasi segment de persoane sa fie mai puțin informate. Din contra, se pare ca oamenii neinformati au aceasta particularitate, de a fi mai greu de atins, indiferent care ar fi natura informatiei.

Acest segment este de foarte multe ori ignorat – chiar si cea mai complexa difuziune de informatii poate sa ramana fara efect daca aceste informatii nu sunt adaptate interesului publicului. S-a remarcat în mod constant ca interesul sau lipsa de interes a publicului pentru politica internationala tind sa fie generalizate. Unii oameni se intereseaza de mai multe sau chiar de toate evenimentele, în vreme ce altii se arata indiferenti fata de majoritatea sau chiar fata de toate aceste evenimente. Concluzia este ca toate campaniile de informare ar trebui sa tina cont de acest lucru. Asemena grupuri reprezinta o reala problema care nu poate fi rezolvata prin simpla crestere a cantitatii de informatie difuzate. Sunt necesare anchete stiintifice pentru aflarea persoanelor care fac parte din aceste grupuri, a motivelor care le determina lipsa de interes si care este abordarea cea mai buna în acest sens. Distinția realizată de Petty și Cacioppo (1986), *calea centrala si cea periferica a persuasiunii* poate determina nivelul de influențare a subiectului uman, prin gradul de elaborare a mesajului. Indivizii proceseaza mesajul persuasiv mai atent când situatia cere un nivel înalt de

implicare. Dupa Cacioppo si Petty, 1982, note de curs Curşeu, 2004), indivizii difera in functie de gradul in care ‘savureaza’ activitatile care necesita un efort cognitiv sustinut , variabila de personalitate pe care cercetatorii o numesc *nevoie de cognitie* (NC). Prin urmare celor ce au o mare nevoie de cognitie le va face placere sa rezolve problemele dificile, sa caute indicii, sa faca diferentieri fine sau sa analizeze situatiile. Aceasta variabila de personalitate, pentru care s-au dezvoltat mai multe scale de masura, are aplicatii interesante in persuasiune. Daca audienta este predispusa sa aleaga sau sa evite activitati ce implica efort cognitiv, atunci un orator informat poate sa-si structureze mesajul in functie caracteristicile unice ale respectivei audiente. Teoretic vorbind, celor cu nivele crescute de NC ar trebui sa li se ofere o comunicare orientata pe informatii, in timp persoanele cu nevoi cognitive scazute ar trebui sa primeasca mesaje bazate pe elemente periferice cum sunt euristicile, regulile de atribuire sau dispozitiile afective. Pentru a testa aceasta ipoteza, subiectii au fost rugati sa citeasca un editorial care cuprinde fie argumente puternice pe o anumita tema, fie argumente slabe (Cacioppo et al., 1983, note de curs Curşeu, 2004). Dupa cum a fost prezis ,cu cat subiectii au avut un scor mai ridicat la scala de NC cu atat ei au prelucrat mai atent materialul , l-au retinut mai bine si au fost convinsi doar de acele editoriale care au fost sustinute de argumente puternice. In contrast cu acestia, persoanele care au tendinta de a evita efortul cognitiv vor fi mai puternic influentati de expertiza, renumele sursei sau , daca este cazul chiar de aspectul sau fizic (Cacioppo & Petty, 1984, note de curs Curşeu, 2004). De asemenea, acest tip de persoane sunt mai usor influentabile de catre grup: daca grupul sustine mesajul el va fi acceptat, aproape automat, si de catre individul cu nevoi cognitive limitate. Asa cum nevoia de cognitie este relationata cu mesajele orientate pe informatii, exista si alte trasaturi de personalitate care pot fi asociate cu diferite tipuri de mesaje. Una din acestea este capacitatea de auto-monitorizare (self-monitoring). Persoanele cu o capacitate mare de auto-monitorizare isi regleaza comportamentul de la o situatie la alta pentru a forma si mentine o anumita imagine despre sine in cadrul grupului, in timp ce indivizii cu care nu pun accent pe auto-monitorizare sunt mai putin legati de imaginea lor in grup si actioneaza in conformitate cu parerile si preferintele proprii. Aplicand aceasta idee in persuasiune, este de asteptat ca cei preocupati de auto-monitorizare sa raspunda favorabil mesajelor ce fac apel la imagini dezirabile social. Pentru a intelege mai bine conditiile care ii indeamna pe oameni sa aleaga o cale sau alta este util sa privim comunicarea persuasiva ca un eveniment care implica trei factori de input : sursa (cine prezinta mesajul), mesajul (ce si in care context trebuie spus) si audienta (cui este adresat mesajul). Fiecare din acesti factori poate influenta atitudinea receptorului fata de ceea ce se comunica. Daca sursa vorbeste clar, daca mesajul este important, daca exista o audienta inteligenta care este interesata de mesaj atunci aceasta audienta va fi capabila si dispusa sa aleaga calea centrala. Pentru a fi mai expliciti in acest sens prezentam urmatoarea figura care sumarizeaza drumul urmat de o comunicare persuasiva. Prezentul studiu îşi propune să evidenţieze realitatea relaţiei care există între atitudinile pe care le au participanţii faţă de ameninţarea terorismului pentru ţara noastră. Pentru aceasta se va construi un chestionar care să măsoare nivelul de cunoştinţe şi informaţiile pe care le au despre evenimente asemănătoare care s-au petrecut în ultimul deceniu. După

operaționalizarea chestionarului se va trece la realizarea unui studiu pilot, prin care se va verifica eficiența și utilitatea acestuia. Mai jos se găsește metodologia precum și rezultatele obținute în cadrul acestui studiu.

Obiectivele cercetării

Obiectivul 1: Studiul de față își propune să valideze chestionarul Ad-Terrorism Questionnaire (ATQ).

Obiectivul 2: Cercetarea de față își propune să investigheze schimbarea atitudinilor consumatorului de media, prin prezentarea unor mesaje cu conținut antisocial, de tip terorist.

Ipoteza cercetării

Ipoteza de studiu: Estimăm că vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte și după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

Metodologia cercetării

Participanți. În această cercetare au fost incluși 99 de subiecți, dintre care 80 bărbați și 19 femei. Media vârstei subiecților a fost pentru bărbați (N=80, m=28.62 ani) și femei (N= 19, m= 32.89 ani). (anexa 1). Mediul de proveniență al participanților este urban, din municipiile București, Baia Mare, Cluj-Napoca, Craiova, Târgu Mureș, Timișoara, Satu Mare.

Instrumentele de investigare – descriere

Chestionarul ad-terrorism questionnaire (atq) – (Delcea C., 2007)

Pentru verificarea fidelității se va calcula coeficientul de consistență internă, și anume α -Cronbach, precum și coeficientul λ_3 al lui Guttman. Până în prezent în ceea ce privește validitatea, se va realiza o analiză de itemi, propusă de Lawshe (1975), apelându-se la un grup de 9 experți. Au fost realizate două forme ale aceluiași chestionar, pentru a se putea măsura efectul prezentării materialului despre actele teroriste și în același timp să se poată aplica după prezentare un chestionar fără a apărea efecte nedorite care să influențeze rezultatele (participanții să dea aceleași răspunsuri ca și la chestionarul precedent etc). Răspunsurile libere vor fi interpretate sub forma frecvențelor de apariție ale unor patternuri de răspunsuri. Grila chestionarului este prezentată după scală Likert. Materialul folosit în expunere a fost un colaj de știri și reportaje (video) cu privire la atentatele sinucigașe din 11 septembrie 2001 – New York (WTC), 11 martie 2004, Madrid (gara Atocha), 7 iulie 2005, Londra (Tavistok Square). Durata materialului a fost de 15 minute.

Procedura de lucru

Participanții din cadrul acestui studiu sunt voluntari, din mediu urban având majoritatea studii superioare (sunt și cazuri de participanți cu studii medii). Aceștia și-au dat acordul de a lua parte la acest studiu experimental. După ce li s-a comunicat scopul experimentului au fost participante care au renunțat, dat fiind specificul materialului, aspect ce poate explica numărul mai mare de bărbați care au participat la

studiu. Experimentul s-a realizat în cursul aceleași zile. Inițial participanților li s-a înmânat chestionarul cu privire la atitudinile pe care ei le aveau despre terorism și potențialul pericol pe care acesta îl manifestă pentru țara noastră. Procedura de lucru a fost de tip *pretest – intervenție – posttest*.

Rezultatele psihometrice ale chestionarului

Rezultate privind calitățile psihometrice ale chestionarului ad-terrorism questionnaire (ATQ) – (Delcea C, 2007)

Pentru verificarea fidelității s-a recurs la calcularea coeficientului de consistență internă, și anume α -Cronbach, precum și coeficientul λ_3 al lui Guttman. S-a utilizat întreg eșantionul pe care a fost aplicat chestionarul 150 participanți. Precizăm că cei care au fost implicați în studiul prezent nu au fost expuși anterior chestionarului. Fidelitatea test-retest s-a realizat pe un eșantion de 30 de participanți. Până în prezent în ceea ce privește validitatea, s-a realizat o analiză de itemi, propusă de Lawshe (1975), apelându-se la un grup de 9 experți. Fiecărui expert i s-a înmânat o listă cu itemii testului, solicitându-i-se să evalueze fiecare item astfel: 1-esențial, 2- util, dar nu esențial, 3- neesențial, pentru fenomenul studiat. Această analiză a ajutat ulterior la calcularea proporției validității de conținut. Din totalul de 12 itemi, câte 2 itemi din fiecare formă au fost eliminați pentru că nu au îndeplinit criteriul validității de conținut, nu au fost percepuți ca fiind esențiali de peste 50% din grupul de experți. La calcularea fidelității α -Cronbach în cadrul chestionarelor (aplicate pre- și post - intervenție) s-au obținut următoarele valori (anexa 2):

Pretest $\alpha = .57$;

Pretest $\lambda_3 = .60$;

La calcularea fidelității λ_3 . Guttman

Post test $\alpha = .91$;

Posttest $\lambda_3 = .92$;

Interpretarea rezultatelor chestionarului

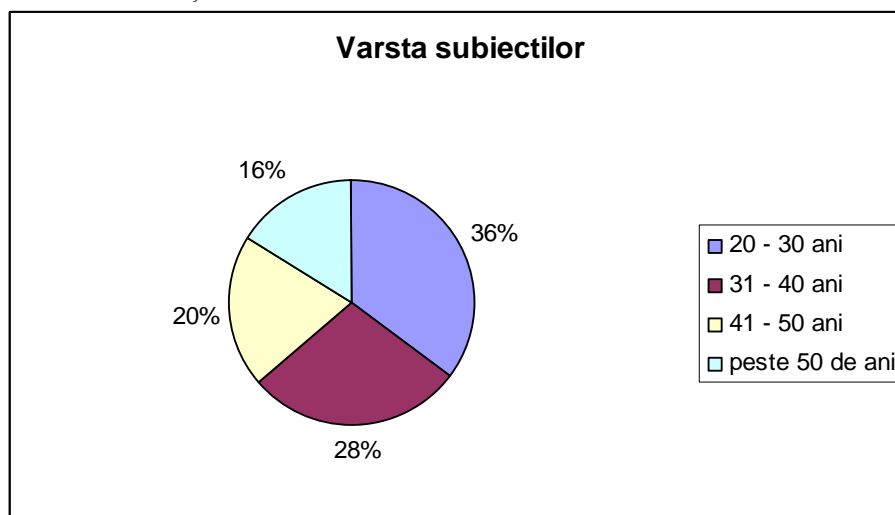
Valoarea coeficientului α - Cronbach de peste . 5 (pretest $\alpha = 57$, respectiv Post test $\alpha = .63$) ne indică o fidelitate mare a chestionarului. Mai mult coeficientul λ_3 al lui Guttman aduce o notă de precizie, fiind mai apropiat de valoarea reală (Pretest $\lambda_3 = .91$ Posttest $\lambda_3 = .92$) (anexa 2). T.L.Kelley (1965) sugerează că pentru a discrimina bine între indivizi un chestionar trebuie să aibă un coeficient de fidelitate de cel puțin .90. Valoarile lui λ_3 a lui Guttman indică o fidelitate ridicată a chestionarului. Prin urmare, pe baza acestei calități psihometrice odată verificată, putem utiliza cu încredere chestionarul pe populația țintă pentru care a fost construit. Indicii obținuți pentru fidelitatea test-retest sunt mai mici decât pentru cei de consistență internă, dar în mare parte semnificativi. Lotul de subiecți pe care s-a realizat fidelitatea chestionarelor prin metoda test-retest (30 de subiecți) permite doar evidențierea unui efect mediu la $p < 0.05$ (pentru acesta numărul minim de subiecții fiind de 28), și nu al unui efect puternic (minim 85 de participanți). (Cohen, 1992, după Curșeu, P, 2004) anexa 5. La aceasta contribuie și valoarea proporției validității de conținut. În cazul itemilor eliminați din ambele variante ale chestionarului s-a întrunit doar 45% din percepția experților ca fiind ”esențiali”. Ulterior s-a renunțat la cei 4 itemi.

Validitatea de conținut (analiza de itemi) este semnificativă la $p < 0.05$ ($N = 150$, $.78$) Conform acestor date, itemii corespund scopului pentru care au fost construiți, deci vor fi reținuți în formatul actual al chestionarului. Scorurile se obțin prin însumarea răspunsurilor participanților, nu există itemi cotați invers. (anexa 6)

Rezultatele cantitative si interpretarea lor

În această cercetare au fost incluși 99 de subiecți, dintre care 80 bărbați și 19 femei. Media vârstei subiecților a fost pentru bărbați ($N = 80$, $m = 28.62$ ani) și femei ($N = 19$, $m = 32.89$ ani).

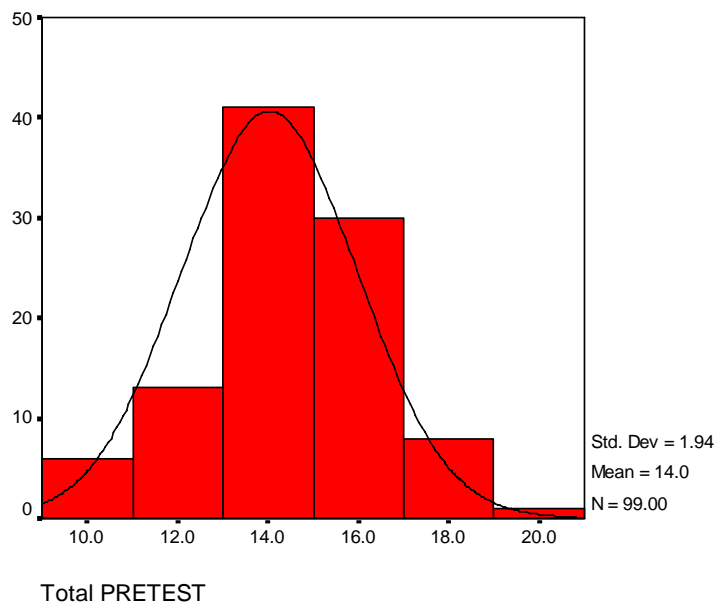
Vârsta subiecților

Rezultatele cantitative obținute în cazul aplicării celor două chestionare sunt (reprezentarea lor grafică se găsește în anexa 3):

pentru pretetst **ATQ** ($N = 99$, $m = 14.03$, $\sigma = 1.94$)

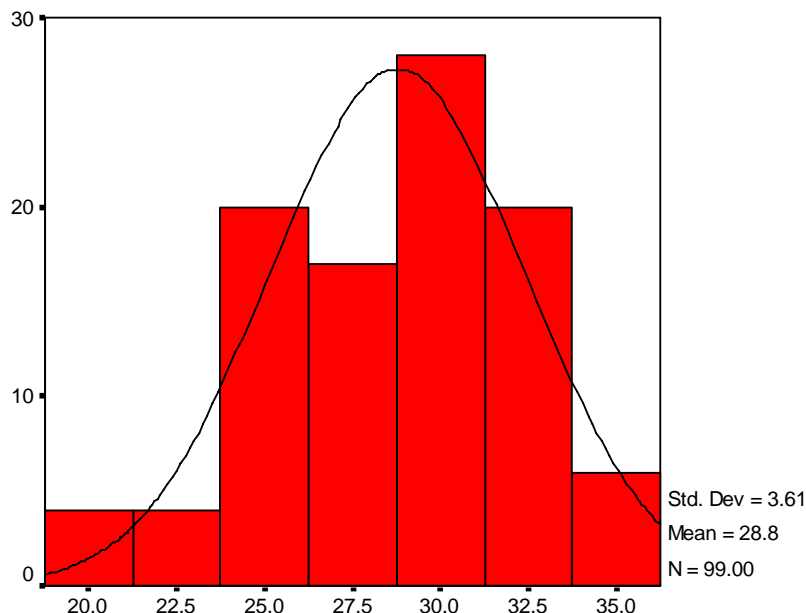
Fig. 2 Histograma pentru chestionarul ATQ – Pretest

Rezultatele obținute sunt distribuite conform curbei gaussiene, astfel că au fost surprinse răspunsuri din tot chestionarul și care se pretează a fi interpretate statistic. Vă vedem în continuare care a fost distribuția rezultatelor pentru chestionarul care fost aplicat după vizionarea materialului de către participanți.

b) pentru *Posttest ATQ* (N=99, $m = 28.8$, $\sigma = 3.61$)

Histograma pentru chestionarul ATQ – Posttest

Total Posttest

Putem spune că rezultatele obținute sunt distribuite conform curbei gaussiene, însă sunt concentrate spre stânga, astfel că se observă o diferență între cele două aplicări, prin creșterea inclusiv a mediei răspunsurilor. Conform etalonului construit, dacă în cadrul pretestării atitudinilor participanților față de terrorism, media răspunsurilor ($m = 14$) se încadrează în valoarea medie a acestuia (12 - 23), observăm că în post test deja media răspunsurilor participanților crește la o valoare de $m = 28.8$, valoare situată în etalonul superior al chestionarului. Cu toate acestea, instrumentul construit este valid, deoarece diferențiază între mai multe situații de testare, fără a atinge valoarea maximă. Pentru a fi sistematici și riguroși în ceea ce privește analizarea și prezentarea acestor date, să analizăm și ipoteza studiului.

Rezultatele calitative si interpretarea lor

Ipoteza 1: Estimăm că vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte și după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

Ipoteza nulă (H_0): Estimăm că nu vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte și după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

În încercarea de demonstrare a acestei ipoteze, vom folosi ANOVA simplă. Preferința pentru ANOVA ține de designul cercetării, adică sunt două variabile

implicate în studio (cele două chestionare), însă fiecare dintre ele are mai multe modalități. Cu toate că nu ar fi de comparat mai mult de două grupe, și testul t pe eșantioane perechi este foarte potrivit, dorim să anlizăm mai eficient compartarea dintre cele două diferențe care au intrat în studiu. Mai mult, dorim să reducem eroarea de tip I, ce poate apărea în cadrul testării ipotezei de lucru. În ceea ce privește testarea ipotezei nule, pentru că în cazul ANOVA situația este mai complexă, ne vom folosi de valoarea F, după ce am utilizat comparații post hoc (Bonferroni) între grupele specificate, crec șansele de a păstra în limitele acceptabile pragul de .05.

Distanța de 1.22 puncte între mediile celor două grupuri este suficient de mari pentru a sprijini ipoteza existenței unei diferențe la nivelul chestionarului AD-ATQ între cele două aplicări. Pentru a resinge ipoteza nulă, trebuie demonstrat că diferențele obținute între cele două aplicări nu sunt datorate întâmplării și nu sunt mai mici de .05., aspect realizat prin analiza egalității dispersiilor, respectiv testul Levene.

Test Omogenității Varianței pentru AD-ATQ (testul Levene)

	Levene Statistic	Grade de libertate df1	Grade de libertate df2	Prag de Semnificație
AD - ATQ Pretest	1.881	7	91	.082
AD - ATQ Posttest	3.131	7	91	.005

ANOVA simplă pentru AD - ATQ

		Suma pătratelor	Gradele de libertate	Pătratul mediei	F	Sig.
AD - ATQ Pretest	Between Groups	42.661	7	6.094	10.465	.000
	Within Groups	52.996	91	.582		
	Total	95.657	98			
AD - ATQ Posttest	Between Groups	45.450	7	6.493	9.371	.000
	Within Groups	63.055	91	.693		
	Total	108.505	98			

Rezultatele obținute între cele două aplicări ale chestionarului AD-ATQ (PRETEST) sunt semnificative statistic $F(7,91) = 10.465, p < 0.01$. Rezultatele obținute între cele două aplicări ale chestionarului AD-ATQ (POSTTEST) sunt

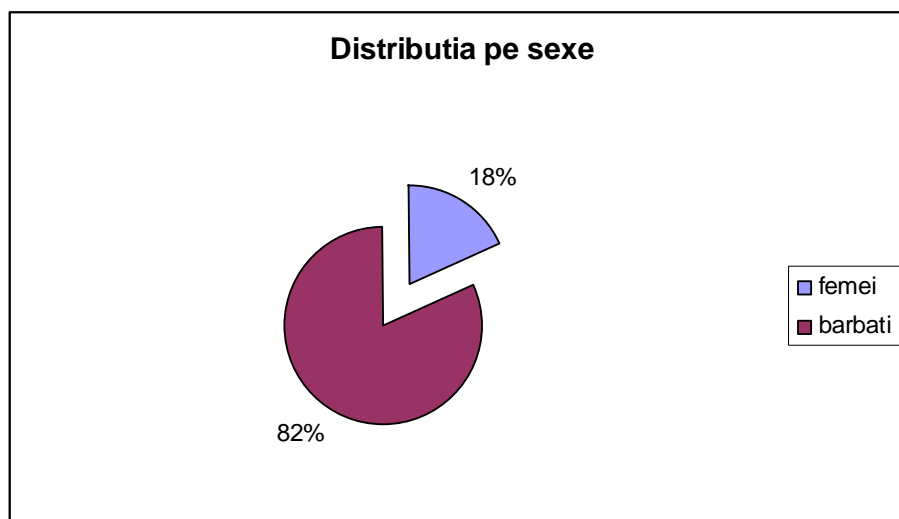
semnificative statistic $F(7,91) = 9.371, p < 0.01$). Rezultatele obținute demonstrează că există diferențe între cele două aplicării, după prezentarea materialului de intervenție. În aceste condiții ipoteza nulă se infirmă, și acceptăm ipoteza specifică ca fiind adevărata. Cu toate că a fost realizat pe un eșantion din populașantion din populație relativ restrânsă, putem spune că prin aplicarea acestui chestionar, datele obținute pot fi relevante în evaluarea atitudinilor despre pericolul reprezentant de amenințarea teroristă. Concluzia ar putea fi că prin conștientizarea pericolului iminent la care este expusă și țara noastră în fața acestui flagel, nu numai marile puteri, putem fi cu toții mai atenți la ceea ce se întâmplă în jurul nostru și vom putea reacționa ca atare în situații de acest gen.

Rezultate descriptive
Vârsta femei

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere standar
Vârsta femei	19	20.00	58.00	32.894	8.9187
Valid N	19				

Vârsta bărbați

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere standard
Vârsta Bărbați	80	19.00	72.00	28.6250	11.8443
Valid N	80				

Pretest

Coefficientul α -Cronbach

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 150.0

N of Items = 7

Alpha = .5753

Coefficientul λ_3 -Guttman

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (GUTTMAN)

N of Cases = 150.0

Reliability Coefficients 7 items

Lambda 1 = .4931 Lambda 2 = .7376 Lambda 3 = .6053

Lambda 4 = .9304 Lambda 5 = .8051 Lambda 6 = .

Post test

Coefficientul α -Cronbach

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 150.0

N of Items = 8

Alpha = .6305

Coefficientul λ_3 -Guttman

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (GUTTMAN)

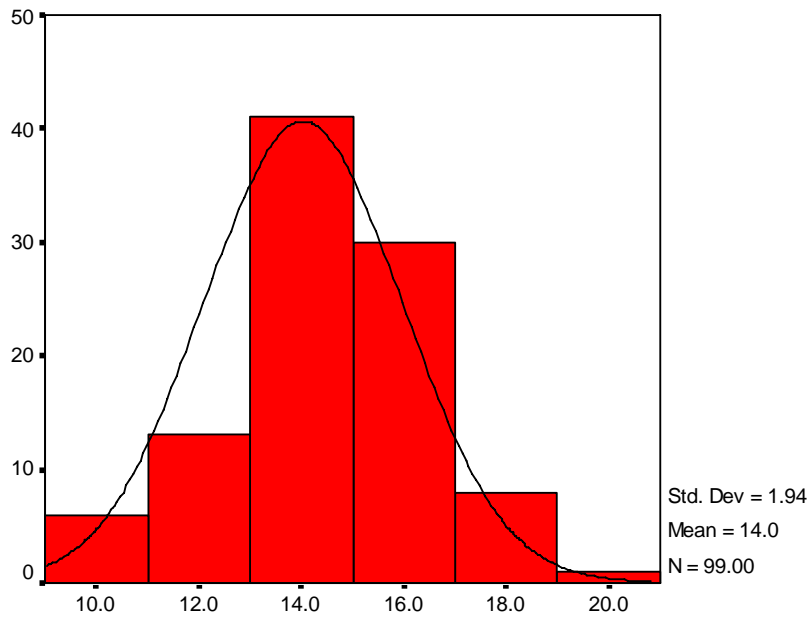
N of Cases = 150.0

Reliability Coefficients 8 items

Lambda 1 = .4642 Lambda 2 = .6737 Lambda 3 = .7005

Lambda 4 = .5136 Lambda 5 = .7246 Lambda 6 = .9663

Histograma pentru chestionarul ATQ – Pretest

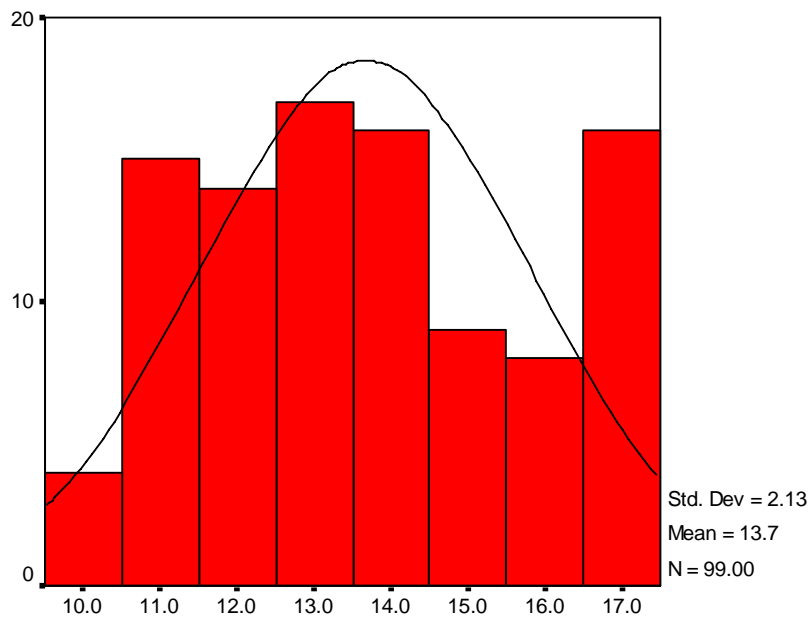

Total PRETEST

Statistică descriptivă

	N	Minim	Maxim	Media	Abaterea standard
ATQ Pretest	99	10.00	19.00	14.0303	1.9402
Valid N	99				

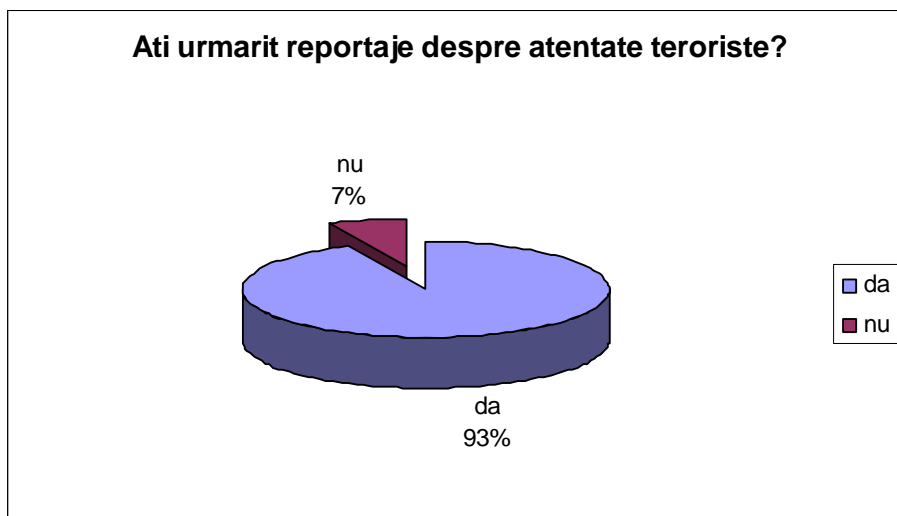
Histograma pentru chestionarul ATQ – Posttest

Total POSTTEST

Statistică descriptivă

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere standard
ATQ Posttest	99	10.00	17.00	13.6667	2.1333
Valid N	99				

Concluzii

Prezentul studiu de cercetare și-a propus să realizeze un instrument prin care se pot evalua atitudinile pe care le au participanții cu privire la pericolul reprezentat de terorism. Acest aspect a fost realizat prin investigarea inițială a atitudinilor despre terorism, în speță despre pericolul pentru România, expunerea la un material informativ despre violența, brutalitatea și frecvența incidentelor. Obiectivele acestui studiu au fost atinse, dar, cel mai important aspect este dat de utilitatea practică a lui. Rezultatele obținute pot fi folosite în același domeniu, sau aceeași tehnică de cercetare ca punct de plecare în realizarea diferitelor activități de informare și educare a populației.

Limitele cercetării

O primă limită a acestui studiu care se impune este numărul mic de subiecți încadrați în cercetare (99). Aceasta pentru că aspectul cercetat ne privește pe toți, iar extragerea unui lot reprezentativ ar fi presupus un număr mai mare de subiecți. O altă limită a studiului este faptul că subiecții nu au fost aleși în mod randomizat, deși o selecție aleatoare ar fi fost de preferat, pentru că s-a realizat pe baza de voluntariat. O altă limită ar consta în modul de aplicare al chestionarului. Pentru acuratețea informațiilor poate ar fi fost indicat etalonarea chestionarului pe un altul deja consacrat. Singura problemă a fost faptul că nu am identificat în piață existența

vreunui chestionar de acest tip. De aceea, chestionarul ATQ a fost construit urmărindu-se aspectele metodologice. Probabil că proba timpul îl va consasacra. Este posibil ca unele răspunsuri să fi fost dezirabil social, în sensul că subiecții să fi intuit scopul real al experimentului. Cu toatea că aplicarea chestionarelor nu ridică dificultăți, interpretarea lor trebuie făcută cu prudență, deoarece chestionarele au surprins doar un nivel declarativ al comportamentului subiecților. Recomandare pentru cercetări viitoare este de a lua în calcul și aceste limite și controlarea, pentru o mai mică probabilitate de apariție a unor variabile confundate.

Recomandări

Utilitatea practică a acestui studiu a fost atinsă, chiar dacă nu a fost prezentată ca fiind un obiectiv explicit. Cunoașterea atitudinilor cu privire la un aspect ce ne poate influența radical existența, precum și a modalității și căilor de influențare a lor poate duce la găsirea unor modalități de control al acestuia. Este interesant de urmărit această relație dintre trasături de personalitate, sau la un nivel mai mare prin implicarea mai multor factori sociali. Realizarea unui studiu interdisciplinar la care să participe mai mulți factori de decizie, din partea societății civile, a Poliției, cu sprijinul sociologilor și al psihologilor ar putea fi o direcție de cercetare mai complexă. Această lucrare a fost realizată în scopul evidențierii unor aspecte importante și reale fiind cu aplicabilitate directă prin utilizarea unor instrumente psihologice validate științific.

Direcții viitoare de cercetare

Cu toate că s-a încercat respectarea cât mai multor norme metodologice ale statisticii, acest studiu s-a realizat în mediul extern, social care nu oferă posibilitatea respectării în totalitate a condițiilor experimentale cerute de exigența științifică. De aceea, în cadrul studiului de față se recomandă, pentru a se putea extrapola rezultatele obținute, luarea în calcul a mediului de proveniență a subiecților, a clasei sociale din care provin, statutul socio-economic, sunt variabile ce pot influența rezultatele obținute la cele două instrumente. O nouă direcție viitoare de studiu ar fi aceea de a se replica studiul prezentat, însă în care să se poată controla variabilele amintite mai sus. Rezultatele subiecților la cele două chestionare (ATQ I și II) au o valoare statistică relativă datorită caracterului limita, imprimat de numărul de subiecții. Obiectiv vorbind, acest lucru este de înțeles având în vedere caracterul intervenției, însă studiul se poate replicat pentru alte categorii populație.

Bibliografie

- [1] DELCEA, C. & Bădulescu, A., (2008). *Terorismul. Studii și cercetări asupra fenomenului terorist*. Ed. Risoprint: Cluj-Napoca.
- [2] DUBOWITZ, M., & Bonazzz, R., (2005). *Advertising on Terror TV*. Wall Street Journal.
- [3] FULLERTON, A. J., & Kendrick G. A., (2006). *Advertising's War on Terrorism*. Marquette Books.
- [4] GARCIN-Morrou, I., (2005). *Média vs. Terrorisme*. Presses Universitaires de Lyon.

- [5] GILBOA, E., (2002). *Media and Conflict*. Transnational Publishers. NY.
- [6] GIROUX, A. H., (2006) *Beyond the Spectacle of Terrorism: Global Uncertainty And the Challenge of the New Media*. Paradigm Publishers.
- [7] HOFFMAN, B., (2006). *Terrorism, the Media and Public Opinion*. In *Inside Terrorism*, p. 131 – 156. Columbia University Press, New York.
- [8] LAQUEUR, W., (2006). *Voices of Terror*, in *Jihad in the Cause of God*. Sayed Qutab.
- [9] LEWIS, J., (2005). *Language Wars: The Role of Media and Culture in Global Terrorism and Political Violence*. Pluto Press.
- [10] LIVINGSTONE, S., (1998). *Making sense of television-The Psychology of Audience Interpretation*. Routledge, London, New York.
- [11] LOCKYER, A., (2003). *The Relationship between the Media and Terrorism*. U.S. Department State.
- [12] NACOS, B., (2007). *Mass-Mediated Terrorism*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- [13] NACOS, B., (2000). *Accomplice or Witness? The Media's Role in Terrorism*. *Current History*, aprilie, p. 174.
- [14] PETER van der Veer & Munshi, S., (2004). *Media, War, and Terrorism*. 1 edition, Routledge.
- [15] PETERS, H., (2006). *Mass Media as an Information Channel and Public Arena*. In *Today Terrorism*. Ed. A.S.C.T.:Cluj-Napoca.
- [16] PICARD, R. G., (1991). *The journalist's role in covarienge of terrorist events, media covarienge of terrorism*. Odasuo, Alali A. & Eke, Kenoye K., Sage, London.
- [17] PIPPA, N., (2003). Framing Terrorism - The News Media, the Government and the Public. Routledge. London & NY.
- [18] SAVA, F., (2004). *Analiza datelor în cercetarea psihologică: metode statistice complementare*. Editura ASCR: Cluj-Napoca.
- [19] SILVER, C. R., (2002). *Nationwide longitudinal al study of psychological responses to September 11*. *JAMA*, vol.288, nr10, p. 1235-1244.
- [20] TÉTU, J. F., (2005). *Terrorism, media et démocratie*. Presses Universitaires de Lyon.
- [21] TAYLOR, E. S., Perla, A. L., & Sears, O. D., (2000). *Attitudes and behavior*. In *Social Psychology*. Prentice Hall, Ing. New Jersey.
- [22] WILKINSON, P., (1997). *The Media and Terrorism: A Reassessment*. *Terrorism and Political Violence*", vol.9, nr.2, p. 51-64, London.

MINORITĂȚILE ETNICE ȘI DEZVOLTAREA CONFLICTELOR

Aurel CORDUNEANU*

Alexandru STOICA**

The conscience development of the linguistic, cultural and ethnic groups, the increase willing of identity affirmation of these groups and the development of the national feeling generated a change of the minority group's perception.

The connection between the minority groups' existence in the territory of other countries and international security is obvious, especially after the communist system collapse. The ethnicity revival leads to enhance of tensions with a direct impact on a possible interstates or intrastate conflict.

In some given circumstances these conflicts, even if at the beginning emerge and develop in one country, could become international due to the fact of other neighbor countries involvement or even the involvement of a large part of the international community.

An analysis of security concept evolution reveals the direct link established between international security and minorities issue.

Introducere

Legătura între existența unor grupuri minoritare pe teritoriul celor mai multe state și securitatea internațională a devenit evidentă, mai ales după colapsul sistemului comunist. Revitalizarea etnicității, fenomen sesizabil în această perioadă, a dus la o sporire a tensiunilor, crescând astfel potențialul de conflict. În anumite condiții, acest conflict, chiar dacă inițial se dezvoltă în cadrul unui singur stat, la un moment dat se poate internaționaliza, implicând state vecine sau chiar o mare parte a comunității internaționale.

Primele documente prin care se acorda protecție sau se garantau anumite drepturi unor grupuri minoritare se refereau la grupurile religioase, acest lucru putând fi explicat prin lipsa conștientizării, la toate nivelurile societății, a apartenenței acestora la aceeași comunitate de limbă, cultură și etnie.

Deși termenul de națiune era folosit încă dinainte de secolul al XVII-lea, înțelesul acestuia era diferit de cel pe care astăzi îl cunoaștem. Prin *națiune* era desemnat un grup de străini amestecați cu populația în mijlocul căreia trăiau, de exemplu, negustorii de origine germană din Anvers sau studenții englezi de la Sorbona. Abia mai târziu, grupurile sociale, intrate sub stăpânirea unei autorități străine, au devenit conștiente că împărtășesc o soartă comună, că reprezintă o comunitate, fiind încă departe de noțiunea modernă de națiune.

Înainte de afirmarea ideii de națiune, unul din factorii importanți care au contribuit la crearea unei identități distincte a diferitelor grupuri a fost religia, iar invocarea divinității era suficientă pentru a proba legitimitatea conducătorilor în fața maselor. Într-o astfel de lume, religia juca un rol important, iar în momentul în care

* Statul Major General

** Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

confesiuni diferite se ciocneau, generau conflicte greu de rezolvat. Astfel, este lesne de înțeles de ce primele documente prin care se acorda protecție unor grupuri de persoane se adresau unor grupuri religioase.

Este evident că minoritățile religioase au căpătat o importanță deosebită în această perioadă și că acestea aveau puterea de a influența mediul de securitate. Prin urmare, este firescă includerea în cadrul multor tratate încheiate între state, a unor prevederi garantând drepturi, diferitelor grupuri religioase.

2. Minoritățile etnice și conflictele

Dezvoltarea conștiinței apartenenței la grupuri lingvistice, culturale și etnice și dorința tot mai pregnantă de afirmare a identității acestor grupuri, dar și dezvoltarea sentimentului național au produs o schimbare la nivelul percepției grupurilor minoritare. Este un proces ale cărui începuturi se întrezăresc încă din secolul al XVI-lea, favorizat fiind, într-o anumită măsură, de Reforma bisericească și întărit de numeroasele războaie ce au jucat rolul unui catalizator în afirmarea identității unui grup în opoziție cu altul.

Acest proces devine evident la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea. Astfel, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, putem deja identifica primele semne ale națiunii moderne, în revoluțiile americană și franceză. Prin urmare, începând cu secolul al XIX-lea, nu vom mai vorbi numai de minorități religioase, ci și de alte minorități, în primul rând etnice.

Primul document internațional care va acorda drepturi unor astfel de minorități, actul final al Congresului de la Viena din 1815, prevedea ocrotirea supușilor polonezi și conservarea naționalității acestora, în statele semnatare ale documentului.

Revoluția franceză, prin principiile în numele cărora a acționat și prin lupta împotriva structurilor vechiului regim, a favorizat procesul de formare a statelor-națiune moderne. Proclamarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele a afectat, în mare măsură, toate marile puteri continentale, repunând în cauză dreptul monarhic european.

Succesul Revoluției franceze în stabilirea unui spirit de unitate și solidaritate națională a încurajat manifestări naționaliste peste tot în Europa, unde se acorda o nouă importanță cutumelor locale și culturii tradiționale, limbii și credințelor împărtășite la nivel național. Imperialismul napoleonian a dat un nou impuls acestor evoluții naționaliste, mai mult prin provocarea unui spirit de rezistență față de dominația franceză și față de împovărătoarele sarcini militare și financiare care o însoțeau, decât prin existența unui plan al lui Napoleon, care să împlinească aspirațiile naționale ale popoarelor supuse.

Secolul al XIX-lea este, prin urmare, secolul în care statele puternice, precum Germania, Spania sau Italia își desăvârșesc procesul de creare al statelor-națiune moderne. La rândul lor, statele mici aspiră și ele la obținerea suveranității, și astfel încep, în această perioadă, să se afirme mișcările naționale. Rezultatul acestora este activarea problemei minorităților naționale în cadrul marilor imperii.

De soluționarea acestei probleme depindea, în cele din urmă, pacea Europei. Inițial, s-a încercat contracararea tendințelor naționaliste prin crearea Sfintei Alianțe, o alianță a forțelor conservatoare împotriva tendințelor revoluționare. Mișcărilor de

eliberare națională și revoluțiilor liberale desfășurate în prima jumătate a secolului, li s-a răspuns cu violență, în majoritatea cazurilor. Violențele depășesc limitele statelor, revoluțiile fiind reprimite cu sprijin din exterior, fără a se mai ține seamă de diferențele religioase proclamate, în numele Sfintei Alianțe a dinastiilor, a cărei autoritate de a interveni pentru restabilirea ordinii fusese instituită la Viena, în 1815.

Speranța de a restabili vechea ordine a început să se năruie treptat, la numai 5 ani de la Congresul de la Viena, manifestându-se primele mișcări naționale și de eliberare în Spania, Italia, Grecia, România, Belgia și în afara Europei, în America Latină.

Nu toate aceste mișcări au avut succes încă de la început, reprezentând însă premisele victoriilor viitoare, obținute în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se emancipează mai întâi grecii, apoi sârbii, românii și bulgarii, iar creșterea numărului de națiuni care au ajuns la conștiința existenței lor ca entități sporește ocaziile de conflict.

Minoritățile naționale acționau ca niște forțe centrifuge împingând spre destrămarea imperiului habsburgilor, anul revoluționar 1848 zguduind puternic imperiul.

Imperiul Otoman s-a confruntat și el cu aspirațiile naționale ale popoarelor din Balcani care treptat își vor cuceri independența. Astfel, la începutul secolului, mai exact la sfârșitul războaielor balcanice (1912-1913), otomanii erau izgoșiți din Europa, singura lor posesiune pe continent rămânând orașul Constantinopol și un spațiu restrâns din jurul acestuia.

Nu numai această zonă a Europei s-a confruntat cu problema naționalităților în această epocă. În Insulele Britanice plutea pericolul unui conflict între naționaliștii irlandezi catolici, care își doreau independența, și protestanții din Ulster care nu doreau să se separe de Regatul Unit.

Situația era încordată și între Franța și Germania în legătură cu populația franceză din Alsacia și Lorena, aflată sub stăpânirea germanilor începând din 1871.

În Italia, aspirațiile italienilor pentru edificarea unui stat național se confruntă cu opoziția austrieșilor și francezilor, austrieșii reocupă Peninsula Italică; francezii înving revoluționarii lui Giuseppe Mazzini (1849).

La începutul secolului al XX-lea, orice criză care afecta una dintre marile puteri ale Europei nu putea să nu aibă repercusiuni și asupra celorlalte. Astfel problemele legate de minoritățile naționale ale acestor imperii s-au resfrânt asupra întregului continent, afectându-i puternic securitatea.

3. Minoritățile și securitatea internațională

O analiză a evoluției conceptului de securitate reliefează legătura directă stabilită între securitatea internațională și problematica minorităților. Extinderea treptată a conceptului de securitate a avut ca efect includerea chestiunii minorităților în sfera securității.

În acest moment, protecția minorităților este percepută drept un element important pentru asigurarea păcii și stabilității internaționale. De-a lungul istoriei însă această chestiune nu a fost tratată în același mod, în ciuda conștientizării existenței unor grupuri minoritare și a problemelor legate de acestea.

Mai întâi, protecția minorităților a fost abordată într-un cadru restrâns, în limitele granițelor unui stat. Putem include aici emiterea edictului de la Nantes, reglementând statutul protestanților în Franța, în anul 1598. Acest document urmărea constituirea unui sistem legal de protecție a minorităților în spațiul francez, deci reprezintă un act intern, iar subiecții protecției sunt un grup minoritar religios. De fapt, în această primă etapă (secolul al XVI-lea – secolul al XVIII-lea) toate documentele conținând prevederi de protecție a minorităților se adresează minorităților religioase, iar accentul este pus, mai curând, pe toleranță decât pe recunoașterea și garantarea de drepturi membrilor acestor grupuri.

Mai târziu protecția minorităților va include și alte minorități în afara celor religioase și va fi tratată într-un cadru internațional. Astfel, primul tratat internațional care se adresează și altor minorități decât cele religioase a fost Documentul final al Congresului de la Viena (9 iunie 1815), în care era stipulată protejarea naționalității supușilor polonezi ai părților contractante – Austria, Franța, Spania, Marea Britanie, Portugalia, Prusia, Rusia și Suedia.

Odată cu constituirea statelor naționale, în secolele al XVIII-lea, al XIX-lea și al XX-lea, conceptul de protecție a minorităților se va extinde pentru a cuprinde, mai întâi, minoritățile etnice, iar apoi să devină conceptul cuprinzător folosit în zilele noastre.

Sfârșitul primului război mondial a adus cu sine profunde transformări ale mediului internațional. Dispariția imperiilor Austro-Ungar și Rus a avut ca urmare formarea unui număr de noi state, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, enunțat de președintele american Thomas Woodrow Wilson. Trasarea frontierelor acestor state a dus la apariția inevitabilă a unor noi minorități, care, în lipsa respectării drepturilor lor, puteau genera noi conflicte, care să amenințe pacea și stabilitatea în Europa. Pentru rezolvarea acestei chestiuni, puterile aliate învingătoare au imaginat un sistem de protecție al minorităților, sub egida Societății Națiunilor.

Sistemul creat era însă departe de a fi perfect, principalul său neajuns fiind acela că era limitat la un număr restrâns de state, în care problema minorităților era evidentă, fără însă a cuprinde și celelalte state care se confruntau cu probleme similare. Nu putem ignora însă faptul că protecția minorităților era pusă în legătură directă cu menținerea păcii și stabilității internaționale.

Ascensiunea forțelor politice de extremă dreapta în Europa a accentuat gravitatea problematicii minorităților, antisemitismul devenind politică de stat în Germania cancelarului Adolf Hitler, iar existența minorității germane în statele învecinate Germaniei fiind folosită pentru extinderea „spațiului vital” economic și etnic al acestui stat, fapt ce va conduce în cele din urmă la declanșarea celui de-al doilea război mondial.

La încheierea războiului și în anii ce au urmat acestuia, responsabilitatea pentru protecția minorităților a revenit noii organizații internaționale – Organizația Națiunilor Unite, iar problematica minorităților a fost înscrisă chestiunii mai largi a respectării drepturilor omului.

O etapă aparte în această epocă o constituie perioada războiului rece. Existența Uniunii Sovietice și a statelor comuniste în Europa Centrală și de Est a dus la

încălcarea drepturilor minorităților în aceste state, diferitele minorități fiind în pericol de a fi asimilate în multe dintre ele.

Politica de bloc a făcut însă aproape imposibilă abordarea acestei probleme până în anul 1975, când, în *Actul Final de la Helsinki*, a fost introdus *principiul promovării și protecției drepturilor omului*, ca o contrapondere la *principiul neamestecului în treburile interne ale statelor*. Conferința pentru Cooperare și Securitate Europeană ale cărei baze erau puse la Helsinki avea să opereze cu un concept extins de securitate, acesta incluzând și problematica minorităților.

Caracteristică acestei perioade este lipsa conflictelor etnice în această zonă, datorită puternicului control exercitat de către regimurile comuniste, dictatoriale ce au împiedicat grupurile etnice să își afirme identitatea.

Sfârșitul războiului rece a pus capăt acestei situații, în perioada care a urmat, întreaga lume asistând la o revitalizare a etnicității. Acest proces a fost însoțit și de o creștere a tensiunilor etnice, tensiuni ce au degenerat, în numeroase cazuri, în sângeroase conflicte etnice.

Pe fondul acestei puternice afirmări a identității, lupta pentru protecția minorităților s-a intensificat, căutându-se în același timp o modalitate de a se evita izbucnirea de noi conflicte generate de tensiunile etnice. Organizații internaționale precum Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei sau Uniunea Europeană s-au alăturat Organizației Națiunilor Unite în încercarea de a asigura un mediu favorabil afirmării identității oricărui grup minoritar și în lupta împotriva discriminării. Securitatea este percepută în cadrul acestor organizații în sensul său extins, sub toate dimensiunile.

Revitalizarea etnicității și căutarea propriei identități sunt aspecte ale modernității și conduc la democratizarea structurilor existente, fiind din acest punct de vedere un lucru pozitiv. Totuși, acest fenomen poate constitui o amenințare la adresa securității. Afirmarea tot mai puternică a etnicității a dus la creșterea potențialului de conflict în interiorul statelor dar și în afara granițelor statale, în condițiile creșterii interdependenței și a comunicării dintre acestea. E ușor de imaginat că, într-o lume atât de diversă, un grup minoritar care își simte interesele amenințate va recurge la violență pentru a și le apăra.

Pentru a putea lupta împotriva unor astfel de fenomene este important a înțelege ce anume le-a determinat. De ce o situație ce ar trebui să fie favorabilă democratizării și asigurării unui mediu stabil are efecte nedorite cum este terorismul.

Elementul comun al statelor din zonelor afectate de conflicte sau în care s-ar fi putut dezvolta conflicte este diversitatea etnică. Factorii care contribuie la creșterea potențialului de conflict sunt însă diverși, în funcție de specificitățile fiecărui stat. Dintre aceștia putem identifica moștenirea istorică și diferențele de mentalități, căruia i se adaugă percepția greșită pe care grupurile adverse și-o creează fiecare față de celălalt, exacerbându-se astfel tensiunile existente. Aceste două elemente constituie, de obicei, rădăcinile unor dispute teritoriale sau pot produce discriminări față de un anumit grup ori pot alimenta frustrări ale acestuia, mărind astfel pericolul izbucnirii unui conflict.

Un alt factor important îl constituie existența dificultăților economice – marea majoritate a statelor enumerate se confruntă cu grave probleme economice, ce sporesc încordarea existentă în relațiile interetnice.

De asemenea, în studierea cauzelor producerii conflictelor etnice un loc important ar trebui să îl aibă raportul dintre demarcarea teritorială și potențialul de conflict. Trasarea frontierelor, după cum a arătat experiența republicilor din cadrul fostei Uniuni Sovietice, poate duce la apariția de tensiuni în cazul în care acestea nu țin cont de condițiile etnice, religioase, lingvistice și economico-sociale existente (Armenia, Azerbaidjan, Cecenia, Georgia, Moldova).

4. Organizațiile internaționale și conflictele etnice

O privire retrospectivă asupra conflictelor apărute în perioada ce a urmat încheierii războiului rece, fie că s-au desfășurat în fostul spațiu dominat de Uniunea Sovietică, fie în Asia sau Africa, relevă existența unui factor comun cu un rol principal sau, în unele cazuri, secundar în izbucnirea acestora: tensiunile existente între diferitele grupuri etnice sau religioase care conviețuiesc în cadrul aceluiași stat.

Croația, Bosnia, Somalia, Rwanda, Nagorno-Karabakh, Cecenia, Georgia, "Kurdistan", Kosovo, Timorul de Est sunt numai câteva exemple din cele peste 90 de conflicte înregistrate de la căderea Zidului Berlinului și până astăzi, într-o majoritate covârșitoare fiind conflicte etnice.

Soluționarea unor asemenea conflicte a devenit, prin urmare, una din principalele preocupări ale organizațiilor internaționale, eforturile Organizației Națiunilor Unite fiind dublate de cele ale unor organizații regionale sau sub-regionale, dar și de cele ale unor state puternice, direct interesate de menținerea stabilității în anumite zone de conflict.

Organizațiile regionale, la rândul lor, au intervenit în conflictele ce amenințau stabilitatea zonelor lor de acțiune, așa cum s-a întâmplat în cazul conflictelor ce au afectat Balcanii sau zona Caucazului, în care Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa a încercat să le medieze. Toate aceste conflicte ridică probleme de natură morală și, în majoritatea cazurilor, reprezintă o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

În 1990, la aproape o jumătate de secol de la înființare, Organizația Națiunilor Unite se găsea într-o poziție favorabilă pentru exercitarea funcțiilor sale, ca urmare a încheierii războiului rece. Salvagardarea păcii internaționale presupunea însă perceperea corectă a noului context internațional, a noilor amenințări la adresa securității și dezvoltarea unor răspunsuri adecvate acestora.

În raportul secretarului general al ONU din 1992, *O agendă pentru pace*, se arăta că afirmarea cu violență a suveranității și naționalismului, dar și ciocnirile etnice, religioase sau sociale și culturale amenință coeziunea existentă între state. Era evidențiată astfel legătura dintre problemele pe care le ridică grupurile minoritare și securitatea internațională, ONU aflându-se în fața unei noi ocazii de a construi pacea, stabilitatea și securitatea, fiind necesar ca acțiunile sale să nu se limiteze numai la chestiunile militare, ci se fie extinse dincolo de acestea pentru a cuprinde și aspecte economice, sociale și culturale.

În acest context, se indicau trei modalități de acțiune pentru soluționarea conflictelor internaționale: *preventive diplomacy* (diplomația preventivă), *peacemaking* (instaurarea păcii) și *peace-keeping* (menținerea păcii).

Preventive diplomacy era definită drept acțiunea întreprinsă cu scopul de a împiedica izbucnirea disputelor între diferitele părți, de a preveni transformarea disputelor în conflicte și de a limita răspândirea conflictelor în momentul în care izbucnirea acestora nu mai putea fi împiedicată.

Prin *peacemaking* erau desemnate acțiunile întreprinse pentru aducerea părților implicate în conflict la un acord, prin mijloace pașnice, în conformitate cu prevederile Capitolului VI al Cartei Națiunilor Unite.

Peacekeeping reprezenta dispunerea de efective ale ONU la locul conflictului, având consimțământul tuturor părților interesate, aceste efective constând, în mod normal, în personal militar sau de poliție al Națiunilor Unite, dar și personal civil.

Toate aceste modalități de acțiune erau prevăzute pentru cazurile în care părțile implicate într-o dispută sau într-un conflict acceptau medierea sau acțiunea pentru stingerea conflictului. Nu întotdeauna însă în situații conflictuale, este acceptată intervenția unei terțe părți, fie ea și Organizația Națiunilor Unite. În acest caz, răspunsul comunității internaționale poate fi intervenția umanitară, adică interferența coercitivă în afacerile interne ale unui stat, implicând folosirea forței, cu scopul de a răspunde violării grave a drepturilor omului sau de a preveni răspândirea suferinței umane. De cele mai multe ori, în aceste cazuri, statul împotriva căruia se intervine nu va consimți la o astfel de operațiune, venită din partea unui alt stat, coaliții de state sau organizație internațională.

După 1990, tot mai multe voci susțineau adoptarea unei noi atitudini în relațiile internaționale, care să aibă în vedere intervenția umanitară în cazul conflictelor etnice și întărirea rolului Organizației Națiunilor Unite. Decizia unei intervenții umanitare ridică însă o serie de probleme, în rândul actorilor sistemului internațional, dar și al comunității academice, existând dezbateri aprinse privitoare la legitimitatea unei asemenea acțiuni, dezbateri ce se întetesc, de fiecare dată, atunci când se pune problema unei noi intervenții, așa cum s-a întâmplat, de exemplu, în cazul crizei din Kosovo sau din Georgia.

În funcție de interesele existente în acel moment, statele lumii se numără printre susținătorii intervențiilor umanitare sau împotriva acestora, privind cu suspiciune aceste acțiuni sau considerându-le un amestec în afacerile interne ale altor state. La nivelul comunității academice, teoreticienii relațiilor internaționale s-au împărțit în două tabere: pe de o parte, adepții liberalismului, apărători ai protecției și promovării drepturilor omului, arătându-se în favoarea intervențiilor umanitare, de cealaltă parte, adepții realismului, apărători ai suveranității statale, susținând principiul non-intervenției.

Pentru Consiliul de Securitate al ONU, anii 1990 au însemnat o creștere a activității acestui organism ca urmare a extinderii puterilor sale, iar numărul sancțiunilor economice sau al intervențiilor în forță decise sunt edificatoare. La originea acestei schimbări s-a aflat dorința statelor occidentale influente care căutau să asigure legitimitatea Națiunilor Unite în cazul intervențiilor pentru protecția civililor ca, de exemplu, în Iraq, Somalia, Haiti sau în Balcani.

Legitimitatea pentru intervențiile umanitare a fost căutată, în mod normal, în Carta Națiunilor Unite, dar Carta nu include prevederi explicite referitoare la asemenea intervenții, lăsând o largă posibilitate de interpretare. Deși, în esență, Carta are un caracter non-intervenționist și limitează dreptul statelor de a folosi forța numai la două cazuri – atunci când este vorba despre auto-apărare, fie individuală, fie colectivă, și atunci când statele respective acordă asistență în cadrul unor operațiuni militare autorizate de Națiunile Unite – au fost găsite, totuși, articole care, coroborate, ofereau posibilitatea de a acționa în acest sens.

Începând cu 1945, s-a manifestat tendința limitării puterii statelor asupra cetățenilor pe care îi controlează. Din acest punct de vedere, sunt semnificative două domenii având strânsă legătură cu tratamentul indivizilor de către guvernanți: legislația privind drepturile omului și legislația care reglementează războiul.

Conceptul cheie cu care operează ambele aceste domenii este acela de „crime la adresa umanității”, concept ce nu se limitează la definirea strictă a anumitor crime grave ca fiind condamnabile la nivel internațional, ci cuprinde și propunerea ca însuși acțiunile unui guvern îndreptate împotriva propriilor cetățeni să fie subiectul acțiunii internaționale.

Primul tratat multilateral care interzicea explicit crimele împotriva umanității a fost Convenția Națiunilor Unite privind Genocidul, semnată în 1948, care stabilea că genocidul, chiar și atunci când era comis în totalitate între frontierele unui singur stat, este o chestiune de interes internațional. Convenția prevedea că statele contractante pot face apel la organismele Națiunilor Unite pentru a acționa, în conformitate cu prevederile Cartei ONU, în modul pe care acestea îl consideră potrivit pentru prevenirea și suprimarea actelor de genocid.

În timp, afirmarea drepturilor omului a căpătat amploare, iar adoptarea de noi norme în acest domeniu a determinat apariția unui *regim internațional* al drepturilor omului, incluzând chiar și instituții pentru aplicarea sa.

Primul pas spre crearea unei legislații referitoare la drepturile omului a fost făcut în 1948, prin adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. Declarația dădea substanță și explica unele referiri generale la drepturile omului incluse în Carta ONU și a început să fie văzută ca o interpretare oficială a acestora, în ciuda caracterului neobligatoriu din punct de vedere legal al prevederilor acesteia.

În 1966, cadrul legislativ referitor la drepturile omului s-a extins prin adoptarea a două convenții privind drepturile economice, sociale și culturale și, respectiv drepturile civile și politice, ambele incluzând, de această dată, prevederi obligatorii din punct de vedere legal, pentru statele semnatare. Alături de acestea au mai fost încheiate o serie de tratate referitoare la refugiați (1951), eliminarea discriminării rasiale (1965), egalitatea statutului femeilor (1979), tortură (1984), și drepturile copilului (1989).

Un aspect deosebit al drepturilor omului, având implicații directe asupra intervenției îl reprezintă dreptul la auto-determinare. Ambele convenții adoptate în 1966 prevăd că: „toți oamenii au dreptul la auto-determinare. În virtutea acestui drept ei își pot determina, în mod liber, statutul lor politic și urma propria lor dezvoltare economică, socială și culturală”. Această reafirmare a principiului auto-determinării deschidea calea interpretării sale ca implicând posibilitatea intervenției dacă acest

drept era negat. De fapt, acest lucru poate fi spus despre toate documentele mai sus menționate. Cu toate că ele nu prevedeau, în mod explicit, intervenția cu forța în cazul nerespectării dispozițiilor lor, lăsau posibilitatea interpretării în acest sens dacă încălcări grave ale drepturile omului erau constatate.

Astfel, legislația referitoare la drepturile omului adoptată sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite a avut implicații profunde nu numai asupra relației dintre cetățeni și stat, dar și asupra comportamentului în relațiile internaționale, afirmând că tratamentul aplicat cetățenilor de către guverne este, în mod legitim, o preocupare internațională.

Dezvoltat inițial în afara Organizației Națiunilor Unite, Dreptul umanitar internațional aplicabil în conflictele armate furnizează, la rândul său, câteva prevederi ce pot constitui baze pentru intervenția în cazul crizelor umanitare.

Cu toate acestea, în dreptul războiului nu vom găsi indicații directe și clare în sensul dreptului la intervenție pentru stoparea abuzurilor. Dimpotrivă, o serie de acorduri în acest domeniu conțin prevederi care, mai degrabă, exclud ideea că ar putea furniza o bază pentru intervenția militară.

Încercarea de a ajunge la un acord în ceea ce privește principiile care să stea la baza unui *regim* cu reguli clare, proceduri și criterii pentru determinarea necesității intervenției pentru protejarea drepturilor omului și a modalității de desfășurare a acesteia, nu a fost încununată de succes, rămânând, în continuare, o problemă de soluționat. Carta Organizației Națiunilor Unite, dreptul umanitar internațional și documentele referitoare la drepturile omului oferă însă posibilitatea legitimării unor asemenea acțiuni.

Se constată că evoluția dreptului internațional a determinat și o schimbare a percepției mediului internațional, dinspre cea tradițională, realistă, dezvoltată în jurul statelor ca actori principali, spre una liberală, în centrul căreia se află individul. Fără îndoială, această schimbare a favorizat atingerea unui consens în ceea ce privește intervențiile umanitare observându-se că tendința de a accepta astfel de intervenții este tot mai mare. Dacă la începutul anilor '90 problema ridicată comunității internaționale era dacă pot fi considerate crizele umanitare ca amenințări la adresa păcii și securității internaționale, justificând astfel intervențiile în afacerile interne ale statelor, către sfârșitul deceniului respectiv, discuția se purta în jurul necesității autorizării de către Consiliul de Securitate a unor astfel de intervenții. Un rol important în determinarea acestei evoluții a revenit și opiniei publice și a organizațiilor umanitare sub presiunea cărora statele au devenit mai sensibile la tragedia umană.

Bibliografie

[1] BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chisinau, 2000.

[2] CHIRIAC, Mircea-Dănuț și colab., **Organizații și instituții politice de securitate**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

[3] DIACONU, Ion, **Minoritățile în mileniul al treilea: între globalism și spirit național**, Asociația Română pentru Educație Democratică, București, 1999.

[4] DUMITRIU, Petru, **Sistemul ONU în contextul globalizării: reforma ca voință și reprezentare**, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2008.

[5] HERMET, Guy, **Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa**, Iași, Institutul European, 1997.

[6] HLIHOR, Constantin, **Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

[7] SAVA, Ionel Nicu, **Studii de securitate**, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.

[8] STAN, Valentin, **România și eșecul campaniei pentru Vest**, Editura Universității din București, București, 1999.

CRIZELE CA MANIFESTĂRI ALE DEZECHILIBRELOR SOCIALE

Georgiana CSERI*

”The crises are permanently consort of the human society!”

Perioada de debut a marilor schimbări europene și mondiale de la începutul anilor '90 ai secolului XX, au antrenat un val de optimism și speranță care a inundat evaluările politico-strategice, modificându-le, adesea, nu numai nuanțele, ci însăși perspectiva de abordare. Expresii de genul noua ordine mondială, noua ordine economică și politică internațională, devalorizate prin utilizarea excesivă în împrejurări internaționale ce proiectau asupra lor umbra utopismului, dobândesc rapid aura credibilității, iar noi sintagme, de neconceput anterior, cum ar fi Europa integrată și liberă, pătrund în limbajul politologic, cu șansa de a desemna obiective sau proiecte fezabile. Dar, pe măsură ce șocul momentului inițial al detașării de perioada confruntării bipolare se atenuază, atât din comentariile publice, cât și din studiile de specialitate se conturează tot mai clar ideea ca speranțele au depășit, și de această dată, realitatea.

Definire, cauze, domenii de manifestare

Datorită schimbărilor intervenite pe plan mondial în ultimii ani și apariției de noi riscuri și amenințări, abordarea inițială, deși nu total depășită, a fost supusă unor transformări și completări, mecanismele de *gestionare a crizelor* fiind adaptate noului climat internațional, ele urmând să acopere întreaga gamă de posibilități, de la crize de intensitate scăzută până la confruntări majore.

Abordarea crizei, prin provocarea cu care aceasta iese în evidență din ansamblul proceselor și fenomenelor care au loc pe întreg palierul sistemului social global, ne oferă posibilitatea prezentării unor posibile modele de analiză și gestionare eficientă a acesteia. Dimensiunea geopolitică a crizei percepută ca o amenințare la adresa valorilor și intereselor fundamentale deschide o viziune mult mai largă asupra acestei problematice. Într-o accepțiune mai largă, **criza** poate fi definită ca „o manifestare violentă a contradicțiilor economice, politice, sociale etc.”¹

Se poate spune că acest fenomen reprezintă acutizarea contradicțiilor de natură economică, politică, socială, etnică și religioasă, ecologică, informațională, militară și de altă natură cu manifestări violente, care afectează negativ sistemele de referință, ordinea de drept, democrația constituțională și poate periclita chiar independența, suveranitatea și integritatea teritorială a statului român. Armata poate participa la gestionarea crizelor numai după ce forțele cu atribuții pe întreg palierul (menținere, asigurare și restabilire) ordinii publice și-au epuizat posibilitățile de acțiune.

Crizele constau în degradarea rapidă și intempestivă a raporturilor economice, sociale, morale, culturale și militare și se caracterizează prin iminența confruntării.

* Masterand Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ DEX, Dicționarul Explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 226

Cauzele sunt numeroase și foarte complexe. Într-o societate normală, echilibrată, starea de criză nu-și află locul. De aici nu se deduce că, în anumite tipuri de societăți, stările critice sunt eliminate *ab initio* și definitiv. Adevărul este că situații critice pot apărea oricând. Unele dintre ele au cauze naturale (cutremure, inundații, alte calamități). Important este să se înțeleagă bine mecanismul producerii lor și, mai ales, cauzele lor. Intervalele de timp caracterizate de echilibre sociale, economice, politice, culturale și militare sunt foarte scurte și nu folosesc dinamicile sociale. Echilibrele sunt doar clipe de respirație. Importante sunt dezechilibrele, adică apariția a noi provocări care reclamă soluții noi de progres, desigur este vorba de dezechilibrele controlate, provocate, ori rezultate din tensiunile interne novatoare ale sistemului. Acesta ar fi procesul firesc. Dar, în derularea lui, apar discontinuități, anomalii, perturbații, sincope și chiar deteriorări grave. Haosul nu este doar un produs al anormalităților, al degradării condiției sociale, al uzurii mecanismelor sociale și morale, al incompatibilităților care se creează între aspirații și posibilități, între interese și instituții. Dar nu le exclude, ci dimpotrivă, le presupune.

Crizele sunt privite, ca sincope, ca perturbații, nu ca efecte, ca stadii de degradare, de involuție în unele procese și, în consecință, ca momente ale schimbării, care vizează treceri, adesea bruște, la o nouă ordine, la un nou tip de existență, adică la un nou tip de structuri sau de relații. Desigur, crizele nu sunt și nu pot fi tratate ca revoluții. Ele sunt privite și tratate ca perturbații grave, ca turbulențe² și, ca atare, lumea vizează, în principiu, nu crearea de crize, ci ieșirea din crize. Dar crizele exprimă incompatibilități ale sistemelor sau ale sistemului, sunt un produs al acestor incompatibilități, deci, ele se cer soluționate. Se poate oare pune semnul de identitate între crize și haos? Cu alte cuvinte, haosul se definește numai pe mulțimea stărilor de criză?

La aceste întrebări și la multe altele este nevoie să căutăm răspunsuri, întrucât de modul cum sunt analizate și înțelese stările anomice sociale și crizele depind și soluțiile de optimizare a sistemelor sociale și instituțiilor.

Mondializarea - ca proces necesar și obiectiv de realizare a unității lumii în sistemele ei de valori, în informație, în ceea ce privește nivelul de civilizație și, mai ales, economie și în nivelul de trai - este, ca orice proces de o asemenea amploare, generatoare de crize. Dar și de reacții la crize. Unele țin de perturbațiile firești, inevitabile, altele de opoziția unor entități (sociale, naționale, economice, din lumea interlopă etc.) la acest proces. Sunt și crize care rezultă din manipularea procesului de mondializare, din folosirea lui pentru realizarea unor interese care n-au nimic comun cu progresul omenirii, ci izvorăsc din filosofia de putere și de privilegii care încă guvernează lumea.

Criteriile de clasificare a factorilor de risc au la baza elementul spațial, domeniul de manifestare, nivelul, amploarea și intensitatea de manifestare. Astfel, din

² Turbulența, manifestare a comportamentului haotic, este una din cele mai dificile probleme din fizică. Fenomenul a fost explicat de către David Ruelle și Floris Takens, iar pentru modelarea comportamentului sistemului haotic au fost utilizați atractorii stranii - «mulțimi fractale complexe situate în vecinătatea unor unde cvasiperiodice pe un tor» (Alain Boutot, inventarea formelor, Editura Nemira, București, 1997, p. 51), acolo unde apare turbulența.

punct de vedere spațial, factorii de risc se clasifică în: *factorii de risc interni și factorii de risc externi*³. Potrivit domeniului de manifestare, *factorii de risc interni* pot fi grupați după natura lor astfel: factori de natură politică, factori de natură socială, factori de natură economico-financiară și factori de natură ecologică. Urmând aceeași metodă de analiză putem aprecia că *factorii de risc extern* reprezintă acele împrejurări și condiții externe care prin evoluția lor pot avea repercusiuni asupra dezvoltării statului român, favorizând apariția unor situații de criză interne și externe și pot fi grupați, asemenea celor interni, potrivit domeniului de manifestare: de natură politică, de natură socială, de natură economică, de natură militară, de natură mediatică și de natură ecologică.

Analiza factorilor de risc în contextul subregional și regional actual, evidențiază faptul că aceștia pot exista în stare latentă, iar acțiunea (producerea) lor poate determina crize de natură și amploare diferită, raportate la specificul fiecărei națiuni. Existența într-un spațiu geografic delimitat a mai multor factori de risc de aceeași natură sau de natură diferită constituie o *zonă de risc*⁴ care prin activare provoacă crize sau situații de criză de amploare și intensități diferite. Așadar, tipologia zonei de risc va fi determinată de natura factorilor de risc care vor da și conținutul acestora: economico-financiară, socială, ecologică etc.

Zona de risc de natură economico-financiară reprezintă spațiul geografic ce cuprinde localități și județe industrializate în care se manifestă factorii de risc economico-financiar.

Zonele de risc de natură socială reprezintă spațiul geografic cu dezvoltare economică redusă în care există în stare latentă sau/și activă contradicții de natură etnică, religioasă și confesională, o rată mare a șomajului sau manifestări extremiste, iredentiste, separatiste și revanșarde. De regulă, zonele de risc de natură socială sunt circumscrise județelor cu populație aparținând preponderent unor minorități naționale.

Zonele de risc ecologic reprezintă spațiul geografic ce cuprinde obiective economice cu grade mari de pericolozitate (centrale atomo-electrice, combinate chimice etc.), centrele și direcțiile de propagare a undelor seismice, spațiile inundabile de pe cursurile de apă mari neregularizate și ca urmare a distrugerii unor lucrări hidroenergetice și cele supuse alunecărilor de teren etc. De remarcat este faptul că unii factori de risc se pot manifesta independent, preponderent față de alții, sau pot genera o *reacție în lanț* cu consecințe dintre cele mai periculoase.

Concluzionând, putem afirma că în situația în care factorii de risc devin activi într-un spațiu delimitat sau chiar la nivel național, aceștia pot genera crize locale sau cu caracter general, constituindu-se în cauze ale acestora.

³ Cf. Strategia de Securitate Națională a României, București, 2001, pp. 18-20-

⁴ Cf. Prof.univ.dr. Tudor Cearapin, dr. Gabriel Homotescu, prof.univ.dr. Gheorghe Toma, *De la securitatea individuală la securitatea colectivă*, Editura Bioterra, București, 2003, p. 22-

Tipologia crizelor

După domeniul în care se manifestă și cauzele care le determină crizele pot fi de natură: politică, diplomatică, economică, socială, financiară, militară, informațională, comunicațională, tehnologică, psihologică, ecologică și de altă natură.

Criza politică este o situație nou creată, națională sau internațională (mai rar), caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor politice și ale valorii prioritare a partidelor implicate. Criza de natură politică este pusă în evidență de apariția unor elemente, indicii sau factori cum ar fi: implicarea partidelor politice în dispute prelungite între ele; apariția și manifestarea unor reacții externe față de politica internă a statului, prin impunerea unor restricții de organisme internaționale cu implicații asupra dezvoltării democratice, cu efecte în alte domenii cum ar fi diplomatic, economic etc.; manifestarea tendințelor de izolare politică a țării de către organisme internaționale; creșterea în amploare a manifestărilor revizioniste și a presiunilor politice din exteriorul țării; sprijin pe toate planurile din exterior a manifestațiilor destabilizatoare desfășurate de unele grupări etnice; creșterea în amploare și virulență a manifestărilor și acțiunilor unor forțe politice aflate în opoziție în vederea obținerii puterii în stat; apariția reacțiilor adverse față de organele politice alese, din partea unor grupuri sociale, a unor segmente ale populației sau a unor grupuri religioase, profesionale etc.; creșterea nemulțumirii maselor populare ca urmare a presiunii politice pe care o pot exercita unele partide în vederea obținerii de avantaje electorale; lipsa de claritate în definirea interesului național și altele.

Așadar, implicarea politicului în probleme economice, religioase, culturale sau sindicale cu intenția vădită de a obține capital electoral în detrimentul rezolvării problemelor sociale poate determina reacția dură a unor categorii de populație față de instituțiile politice.

Criza diplomatică este acea situație care poate apărea în relațiile internaționale ca urmare a unei conjuncturi create la nivel național, internațional prin declarații, măsuri sau activități de natură diplomatică care afectează interesele sau obiectivele diplomatice, politice, economice, militare sau de altă natură, iar valorile prioritare ale diplomației unui stat sunt grav puse în pericol de către una din părțile sistemului diplomatic național sau internațional. Altfel spus, o criză diplomatică apare atunci când o serie de evenimente derulate rapid sau lent măresc posibilitatea recurgerii la mijloace violente și renunțarea la calea tratativilor.

Criza diplomatică este caracterizată, de regulă, de întreruperea comunicării, a dialogului, a medierii și monitorizării unor stări conflictuale din diverse motive. Astfel, o criză diplomatică poate începe ca urmare a negăsirii formulelor optime de soluționare a altor tipuri de crize, sau ca urmare pur și simplu a luării unor măsuri de către una din părți care încalcă flagrant obiectivele și interesele uneia sau mai multor părți aflate în conflict.

Criza economică, este o situație negativă, nou creată în viața economică a unei societăți, națiuni ca urmare a apariției unor manifestări, măsuri sau reforme economice ale grupului sau poporului, care afectează valorile fundamentale ale dezvoltării economice. Criza economică este o stare complexă, de cele mai multe ori ca rezultat al unor combinații de crize de naturi diferite (politice, diplomatice, militare, ecologice etc.). Elementele principale (indicii) ale unei crize economice sunt

date de o serie de factori ca: declinul economiei naționale și înrăutățirea condițiilor de viață ale majorității populației; devalorizarea monedei naționale și creșterea necontrolată a inflației; pierderea controlului statului asupra resurselor strategice; eșecul reformelor economice; abordarea denaturată a nivelului de risc economic de către Agențiile Internaționale de Reting; întreruperea creditelor de export și a garanțiilor guvernamentale; aplicarea unor controale stricte sau a unor restricții activităților economice, blocaje, embargouri etc.

Criza socială este o situație creată în viața socială ca urmare a apariției unor manifestări și amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor sociale ale unei națiuni care afectează valorile fundamentale sau unele valori prioritare de natură socială.

În principal o criză socială nu se manifestă numai în domeniul social. Ea este, de regulă, combinată cu alte crize de natură politică, diplomatică, militară, sindicală, economică, ecologică etc. Principalii indici ai unei crize sociale sunt următorii: creșterea nemulțumirilor populației ca urmare a costurilor sociale ridicate ale dezvoltării economico-sociale, ale tranziției și insecurității cauzate de nivelul de trai și asigurarea „zilei de mâine” (diminuarea gradului de ocupare a forței de muncă creșterea rapidă a șomajului protecție socială insuficientă); apariția unor manifestări sociale de mare amploare (marșuri, mitinguri, adunări publice autorizate sau neautorizate, spontane sau organizate de sindicate sau alți lideri informali); creșterea rapidă ca număr și ca amploare a unor furturi, jafuri, în general a infracționalității; apariția și dezvoltarea manifestărilor de tip mafiot; sprijinirea fățișă sau indirectă din exterior și nu de puține ori din interior (prin forțele agresive interne), a tensiunilor sociale ce se manifestă pe plan intern într-un domeniu social sau per ansamblu.

Criza financiară este o situație nouă care apare, de regulă, într-o instituție (cele mai violente sunt în cadrul instituțiilor financiar-bancare) economică, administrativă, de stat și particulare sau la nivel statal ca urmare a unor măsuri de management neeficiente, a unor situații neprevăzute în domeniul financiar-bancar și care amenință obiective și/sau interesele economico-financiare ale unui grup social și uneori ale societății în ansamblu. Aceasta, de regulă, este o criză combinată, cel mai adesea ea se prezintă sub forma crizei de natură economico-socială.

Elementele principale ale crizei de natură economico-financiară sunt date de: scăderea dramatică a produsului național brut, prin orientarea neadecvată a strategiilor financiare, bancare, economice; deprecierea succesivă, graduală sau prăbușirea monedei naționale în raport cu poziția altor monede și creșterea necontrolată a ratei inflației; tendința de acaparare a principalelor ramuri economice de către investitorii străini și de subordonare a intereselor economice naționale, prin infuzia necontrolată de capital; pierderea piețelor de desfacere a produselor economice naționale pe plan intern și extern ca urmare a scăderii calității produselor și concurenței nelocale etc.

Criza militară este o situație nouă creată prin trecerea de la starea de pace la cea de război, care implică și anumite stări tensionale (de regulă, o stare de criză în care violența nu există sau este foarte slabă), în cadrul căreia una sau toate părțile implicate au folosit sau folosesc violența pentru impunerea prin forță a obiectivelor sau intereselor proprii, cu scopul de a-și apăra valorile fundamentale.

Criza de natură militară este dată de următorii indici: concentrarea de forțe în apropierea frontierelor naționale prin notificarea (ori nenotificarea) activităților sau realizarea de alianțe militare cu scop nedeclarat sau mascat; reorganizări ale sistemului militar din unele state vecine; redislocări de comandamente ale marilor unități și unităților în apropierea frontierelor; pregătiri intense ale marilor unități de aviație; concentrări în baze militare; exerciții; simulări; antrenamente într-o concepție de „învățământ „sau alte forme de mascare; reorientări doctrinare ca urmare a mutațiilor produse în politica militară a unora din statele vecine; nerespectarea culoarelor de zbor internaționale de către aparatele de zbor militare și civile; dotarea masivă a forțelor armate ale unor state vecine cu tehnică militară performantă și armament modern; folosirea pe timpul aplicațiilor statelor majore a scenariilor tactice ce vizează părți din teritoriul statului vecin; penetrarea rețetelor de comunicații militare în scopul procurării de informații și date despre starea unităților militare dintr-o anumită zonă; intensificarea acțiunilor de sustragere de armament, muniție, echipament și tehnică militară din depozitele armatei; sustrageri repetate de materiale explozive de la exploatarea miniere și geologice; apariția și proliferarea grupurilor organizate ilegal care desfășoară acțiuni de tip terorist.

Concluzionând, putem spune că, cel puțin în viitorul apropiat, reapariția vreunei amenințări la scară mare nu se întrevede, iar securitatea țărilor(atât a celor din interiorul alianței dar și a celorlalte) poate fi pusă în pericol prin diverse amenințări, care sunt în special din spectrul terorismului.

Criza informațională în principiu se referă la lipsa de informații și a datelor necesare luării deciziei într-un domeniu de activitate și poate fi totală sau parțială. Criza totală se produce atunci când sistemul de comunicații civile și militare nu este operațional sau poate fi operabil cu întreruperi care depășesc 60% din emisii și/sau recepții.

De regulă, principalele caracteristici sunt: bruierea sistemului militar de transmisiuni; distrugerea unor centre, noduri, stații și alte mijloace de transmitere; recepționarea datelor; dezinformarea prin comunicări false; interceptări de mesaje și documente; spargerea sistemelor de codificare și cifrare a datelor; stimularea defecțiunilor în sistemele de transmitere a datelor și de comunicații civile etc.

Criza tehnologică este mai rar întâlnită ea apare în momentele decisive și se manifestă ca o lipsă de tehnologie necesară rezolvării stării tensionate apărute ca urmare a folosirii unor tehnologii uzate moral.

Criza psihologică este acea stare a unei persoane grup social sau instituții care într-o perioadă de timp nu reacționează sau este neutralizată, acționează și ia măsuri sub capacitatea normală cu privire la îndeplinirea scopurilor, obiectivelor sau intereselor pentru atingerea valorilor fundamentale proprii sau colective.

Criza ecologică este starea în care se găsește aerul, apa, solul, subsolul sau construcțiile, fauna, flora, viețuitoarele și oamenii, într-un spațiu, ca urmare a modificărilor survenite în starea de normalitate ecologică provocate de factorii obiectivi sau subiectivi. Factorii obiectivi în această situație, de regulă, sunt fenomenele naturale, iar factorii subiectivi sunt determinați de acțiunile umane. Criza de natură ecologică este pusă în evidență de prezența următoarelor fenomene sau activități: poluarea mediului cu materiale radioactive provenite de la obiectivele

află pe teritoriul național și al țărilor vecine; producerea de inundații care au ca urmări pierderi de vieți omenești și mari distrugerii materiale; fisurarea sau distrugerea (naturală sau provocată) a unor baraje de la marile acumulări hidroenergetice, precum și depășirea cotelor de atenție a apei din acestea; poluarea și contaminarea mediului ca urmare a deversării accidentale în apă și atmosferă a unor produse și reziduuri toxice și radioactive; producerea repetată a unor mișcări seismice intense, urmate de pierderi de vieți omenești și mari pagube materiale; importul de produse cu grad ridicat de toxicitate, depozitarea sau abandonarea acestora pe teritoriul țării noastre în locuri neprotejate și neamenajate corespunzător.

Caracteristic pentru țările care traversează o perioadă de tranziție, de la un regim la altul este faptul că datorită lipsei legislației în domeniu, fragilității sistemelor politice, economico-financiare și sociale, unele situații pot apărea brusc și pot evolua rapid, degenerând dintr-o criză locală într-una zonală, națională sau chiar internațională.

După spațiul în care se manifestă crizele pot fi: locale, regionale, naționale, continentale și internaționale.

După resursele pe care le implică o criză poate fi : criza de resurse umane, demografică, de materii prime, financiară, bancară etc.

După modul de manifestare crizele pot fi violente sau latente. Crizele latente au, de regulă, un grad redus de severitate, o urgență limitată și manifestările lor se referă la o perioadă viitoare. Rezultă deci, că o criză latentă nu are suficiente resurse pentru luarea măsurilor de prevenire. O criză latentă poate oricând să se transforme într-o criză violentă. *Crizele violente* sunt acele manifestări care implică folosirea forței. Ele pot apare spontan sau se pot dezvolta gradual.

După gradul de complexitate crizele pot fi: simple, complexe și combinate. *Alte genuri de crize* ar putea fi: criza de autoritate, a învățământului, a industriei, a sistemului sanitar etc.

Având în vedere faptul cert pe care ni-l oferă tabloul Europei, al lumii contemporane, previziunile actuale asupra viitorului, imaginea unei diversități și complexități fără precedent în istorie, evoluțiile pozitive și negative, violența crescândă, fenomenul exacerb al criminalității, economiile subterane, terorismul și activitățile de tip mafirot, securitatea și insecuritatea zonală, regională, unele situații complexe din Europa Centrală și de Est, apreciem că sunt și alte criterii după care pot fi clarificate crizele.

Nocivitatea crizelor asupra echilibrului social

Încercând să definim sintagma de *situație de criză*, considerăm că, ea desemnează ansamblul de împrejurări sociale, economice, politice etc. în care se manifestă anumite tensiuni⁵.

Pe plan intern indicii situațiilor de criză îi constituie⁶ : creșterea infraționalității prin apariția unui grad de violență care-l depășește pe cel care este

⁵ Cf. *DEX*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 124.

⁶ Werner Baumans și Luc Reychter, *Arta prevenirii conflictelor*, Editura Nemira, București, 1996, p. 28.

inerent unei situații normale, înțelegând prin *violența normală, criminalitatea ordinară*, de fiecare zi. În această categorie se înscriu: acțiunile violente cu grad sporit de pericol desfășurate de grupuri mari de persoane; devastările și furturile săvârșite de grupuri înarmate, din avutul public, dar și din cel privat, urmate de cele mai multe ori de incendierea clădirilor și mijloacelor mobile; acțiunile cu caracter de vendetă sau de tip mafiot între diverse grupuri sociale, politice, etnice, religioase etc.; izbucnirea unor tulburări și manifestații de masă cu caracter revendicativ, de diferite nuanțe greu de soluționat care degenerază în acțiuni de încălcare a normelor de drept, pun în pericol ordinea constituțională și stabilitatea internă, ce se pot desfășura la nivel național sau zonal; apariția unor infracțiuni noi, în special în domeniul economicului; intensificarea trecerilor legale și ilegale a frontierei în ambele sensuri etc.

Cele mai periculoase situații de criză de natură să provoace dezechilibru la nivel social, ar putea fi următoarele: acțiunile separatiste; acțiunile terorist-diversioniste; sabotajele; blocările unor obiective civile sau militare, ale căilor de transport terestru, naval, feroviar și comunicații de importanță strategică, a sistemului energetic național.

Au apărut și alte situații potențiale de risc care ar putea degenera în situații de criză ce pot afecta echilibrul la nivel social: nemulțumirea în masă a cetățenilor față de starea de nesiguranță care domină societatea actuală; încercarea unor lideri sindicali de a manipula opinia publică prin vehicularea unor informații de natură să incite la violență; acțiuni revendicative și de protest cu motiv religios cauzate de nerecunoașterea unor culte sau unor secte; stări tensionate între populația majoritară și romei, ca urmare a distrugerilor culturilor agricole, furturilor de produse agricole și furturilor din autovehicule și locuințe.

Totodată se pot constitui în amenințări la adresa echilibrului social, în general, și ordinii publice, în special, următoarele: tensiuni și tulburări pe fondul relațiilor politice, social-economice, interconfesionale și interetnice, de la acte spontane de violență, până la confruntarea deschisă între grupuri și autoritățile legale ale statului român; organizarea, pregătirea, conducerea și controlul unor grupuri de persoane, cu scopul de a acționa împotriva autorităților; organizarea și desfășurarea unor activități neautorizate de instruire de tip militar; desfășurarea unor acțiuni ostile la frontieră și în zona de graniță; asocierea în organizații și partide care militează împotriva democrației, a principiilor statului de drept; defăimarea țării, îndemnul la violență și la separatism teritorial; organizarea sau săvârșirea de atentate asupra unei colectivități, prin otrăviri în masă, contaminarea apei, provocarea de epidemii sau prin alte mijloace, ori zădărnicierea combaterii bolilor; acțiunile cu consecințe grave asupra mediului înconjurător; migrarea ilegală de persoane în mod organizat.

Așadar, apreciem că, nu este obligatoriu ca acțiunile enumerate să se manifeste în integralitatea lor, în cadrul fiecărei situații de criză. În funcție de cauzele care stau la baza acesteia, unele manifestări vor fi predominante, iar altele pot chiar să lipsească, dar toate vor produce efecte negative în ceea ce privește echilibrul social.

Etapele crizelor

Privită la modul general, orice criză poate avea două etape distincte⁷ și anume: *etapa de escaladare*, generatoare de tensiuni și *etapa de regres*. Acestor etape le-ar putea fi, la rândul lor, caracteristice Ministerului Administrației și Internelor multe stări. Momentul trecerii de la prima etapă la cea de-a doua, poate să survină după oricare dintre aceste stări. Pentru o mai bună evidențiere a fenomenului de criză vom prezenta succint atât etapele, cât și stările caracteristice acestui fenomen.

Etapa de escaladare cuprinde stările de: pace, diferend, confruntare și conflict armat. Etapa de regres este definită doar de două stări: detensionarea situației și noua stabilitate.

După opinia noastră, analizarea procesului crizelor se prezintă într-o descriere succintă astfel: ciclul de viață al unei crize are o etapă de escaladare și una de revenire la normalitate. În cadrul ciclului de viață al unei crize pe timpul celor două etape se manifestă diferite stări ale crizei: dezacord (neînțelegere), confruntare, conflict armat, scăderea confruntării (revenire) și o nouă stabilitate.

Etapa de escaladare, cuprinde trecerea de la o stare, pe care o numim de pace, caracterizată, în general, prin relații normale între părțile care își realizează propriul lor interes. Aici dacă am reprezenta grafic această situație, ea ar începe ca o curbă întinsă. Starea de pace implică o situație de criză în care violența este slabă sau nu există, iar riscurile și amenințările, dacă există, nu afectează valorile și scopurile de mare prioritate ale sistemului (sistemelor).

Evoluția situației poate progresa lent sau rapid spre o confruntare, ceea ce înseamnă că una, ambele părți sau mai multe părți implicate direct sau indirect au dat naștere sau au întreprins acțiuni de creștere a violenței și că în acest moment există o criză în evoluție. Starea crizei este una de îndreptare a atenției spre motivele și acțiunile subiecților (părților) angajați în această situație de fapt.

Gradualitatea crește, situația ajunge la nivel „*maxim*” atingând apogeul (conflictul armat), care este starea dureroasă și periculoasă a crizei. Această stare presupune că limitarea crizei și prevenirea escaladării ei au eșuat și determină posibilitatea, dar totuși nu inevitabilitatea conflictului armat.

Faza de revenire la normalitate, numită de unii autori de „regres”, sau „desescaladare” începe imediat după încetarea conflictului armat. În unele cazuri poate începe imediat după ce criza a atins punctul maxim.

Este de remarcat că în această stare s-a creat convingerea că ce a fost mai greu, mai rău a trecut, deci momentul critic *maxim* s-a derulat, iar adversarii și organismele internaționale lucrează împreună la stabilirea unei noi situații pe care unii analiști o numesc *post-criză*, iar alții *detensionarea situației*.

Această stare face ca situația de fapt să tindă spre o relativă intensitate a crizei numită „*noua stabilitate*” care poate fi la nivel de intensitate egal, mai mic sau mai mare decât la început. Este de remarcat că această stare nu implică neapărat lipsa totală a tensiunilor între părți. *Noua stabilitate* implică obligatoriu: înlăturarea, dispariția sau retragerea amenințării la obiectivele principale care au generat criza; activități specifice de gestionare a crizei și acțiuni de revenire la starea de pace.

⁷ Cf. gl. mr. Petru Mișuț, *Restabilirea ordinii publice*, B.J.R. nr.2/2003, p.18

Crizele pot fi mai mult sau mai puțin intense, violente, latente și severe. Acest lucru poate fi apreciat, de exemplu, în cazul crizelor politice, militare, economice și sociale, în funcție de o serie de elemente: atitudinea părților sistemului aflat în criză; schimbările înregistrate în modul de repartizare a puterii părților; schimbarea numărului centrelor de putere, a zonelor de influență și a ierarhizării acestora; modificarea numărului părților aflate în conflict și nu de puține ori a schimbării regimului și reorientărilor acestuia; apariția unor noi alianțe, relații, schimbări, pe baza slăbirii liantului existent în sistemul respectiv.

Parametrii de manifestare. Prin raportare la criza cu nivel maxim (conflictul militar) și cea care vizează celelalte domenii, la nivel național, odată izbucnită poate să declanșeze o serie de acțiuni care, prin modul lor de desfășurare, sau prin scopurile urmărite, pun în pericol grav ordinea de drept și amenință ordinea constituțională.

Tendențele grupurilor de acțiune ilegal se dezvoltă în continuare, luând forma unor psihoze colective, acute, chiar sângeroase, tinzând către paroxism, situație greu de controlat.⁸ Aceasta cuprinde ca un val grupul, membrii săi devin global și temporal fără judecată, nu pot fi capabili să reziste tendinței la dezordine. Într-un asemenea stadiu, membrii grupării își vor descărca furia asupra oricărei structuri care se interpune realizării scopurilor sau obiectivelor acțiunii lor.

Radiografia lumii contemporane, ca și a celei viitoare, oferă imaginea unei diversități și complexități fără precedent în istorie, în care există evoluții pozitive și negative, elemente ale vechiului și noului, ale stat-quo-ului și schimbării, ale violenței și nonviolentei, ale securității și insecurității, ale dezvoltării și progresului economic. Apariția și evoluția situațiilor de criză au la origine cauze de natură obiectivă, ca urmare ele nu se rezolvă și nu pot fi lăsate să se rezolve de la sine.

În concluzie, putem spune că din perspectiva diversificărilor factorilor de risc, dar mai ales a formelor de manifestare a crizelor, ordinea publică trebuie să-și dezvolte, atât la nivel instituțional cât și acțional, instrumentele prin care să prevină sau să combată astfel de fenomene.

Bibliografie

- [1] ***Strategia de securitate națională a României, București, 2001.
- [2] ***Carta Albă a securității și apărării naționale, București, 2004.
- [3] ***DEX, Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- [4] BAUMANS, W., Reychter, L., Arta prevenirii conflictelor, Editura Nemira, București, 1996.
- [5] CEARAPIN T., Homotescu G., Toma Ghe., De la securitatea individuală la securitatea colectivă, Editura Bioterra, București, 2003.
- [6] MIHUȚ P., Restabilirea ordinii publice, în B.J.R. nr. 2/2003.
- [7] VASILESCU D., Evoluția și gestionarea crizelor, în G.M.R. nr. 4/1998.

⁸ Cf.col.ing. Vasilescu D., *Evoluția și gestionarea crizelor*, în G.M.R. nr.4/1998, p.53.

TERORISMUL AERIAN. SECURIZAREA „PORȚILOR AERIENE”

Ștefan DĂNILĂ*

*In a complex world of threats, where the vulnerabilities become directly risks, **The 9/11** highlighted once more that all the events occurring in the airspace and in the aviation have more influence than the others happen on the ground. The terrorism in the airspace has specific manifestation but with the classic results: panic, unsafe, terror. The events known as **9/11** were not the first manifestation of the air terrorism but they had the most important impact over the people because of the damages and the scenario (hard to imagine even if American movies have used many similar others).*

The avoidance of elementary security rules on airport could produce a disaster everywhere in the world. To assure the security of the world airspace is very difficult, even if the air traffic is very important for everybody, not only for the airspace operators. The airports, these entrance doors towards the heaven, are nodal points in the world communications network. In this respect, the security of the airports is extremely important because of enlargement and diversification of the risks, especially those determined by the international terrorism.

Amenințarea terorismului în societatea contemporană pare să monopolizeze preocupările specialiștilor în securitate, dar și ale mass-mediei. Aproape nu există situație în care cel puțin un canal de știri să nu difuzeze o dezbatere, un comunicat amenințător sau chiar informații despre un eveniment tragic în care au fost victime ale unui atentat terorist. Terorismul a devenit parte a vieții noastre cotidiene, ne marchează existența și acțiunile, împovărându-ne cu noi responsabilități și griji. Sentimentul de siguranță al individului este alterat de iminența unor acțiuni fanatice, violente, care ne pot marca sau pot pune în pericol direct însăși viața noastră, a familiilor sau a prietenilor noștri. Posibilitățile de informare și comunicare ne relaționează ușor cu întreaga lume, făcând din noi martori direcți ai unor evenimente produse la mii de kilometri distanță. Progresele realizate la nivelul mișcării de masă permit mediatizarea unui eveniment aproape concomitent cu producerea lui în orice colț al lumii. Așa cum sesiza dr. Călin Sinescu, „*prin realizarea unei strategii de comunicare adecvate, mass-media poate să le asigure teroriștilor publicitatea actelor și ideilor, să le permită, uneori, pe această cale, să-și dezvolte efectivele, organizațiile și propria activitate*”¹. Evidențiem rolul tehnicii de comunicare nu pentru a blama rolul presei, ci pentru a evidenția impactul global al oricărui eveniment, cu deosebire ale actelor teroriste.

* **Contraamiral, doctorand, Comandantul Bazei 90 Transport Aerian, Statul Major al Forțelor Aeriene**

¹ Călin Sinescu, *Terorismul – o amenințare globală perenă?*, în „Gândirea militară românească, serie nouă, anul XIX”, nr.1, 2008, p.107.

Amenințarea terorismului internațional

Definirea terorismului este destul de dificilă, în contextul în care numeroși specialiști, agenții guvernamentale sau organizații internaționale îl definesc conjunctural, în funcție de interesele sau de adversarii proprii. Este în firea omului să spună că ceea ce nu-i convine este rău, greșit, în schimb acțiunile proprii sunt întotdeauna corecte și juste.

Atentatele din 11 Septembrie 2001 (New York și Pentagon), 11 martie 2004 (Madrid), 7 iulie 2005 (Londra), la care se adaugă Beslamul (Moscova) au zguduit lumea, demonstrând că teroriștii pot lovi orice obiectiv, oriunde în lume, încercând prin teroare să modifice deciziile politice. Se consideră că „*atentatele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, răspunsul unor frustrări acumulate în lupta pentru putere sau pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile, prin mijloace violente, aflate în afara legii*”². Această definiție, cu o explicație care ne duce către domeniul psihologiei, are intenția de a semnala cauzalitatea fenomenului, mai mult decât descrierea sa. Din punct de vedere lingvistic, explicația pentru termenul *terorism* poate fi mai bine înțeleasă, dacă o relaționăm cu verbul familiei de cuvinte, *a teroriza*. Ion-Aurel Stanciu afirmă că definițiile analizate personal „*tind mai mult să se diversifice decât să se suprapună*”³. Acesta propune chiar o clasificare a definițiilor: „aproximativ 83% conțin expresia *violență* sau *forță*, 65% includ cuvântul *politic*, 51% conțin cuvântul *teamă* sau *teroare*, 45% includ cuvântul *amenințare*, iar 42% includ cuvântul *psihologic*”⁴.

În opinia noastră, termenul terorism este utilizat pentru a defini toate acele manifestări violente, fără un caracter militar organizat conform legilor războiului (condamnate de Dreptul Internațional Umanitar), cu sau fără victime sau pagube materiale, care generează sentimente de nesiguranță la nivelul unui individ, grup, stat sau chiar la nivel global. Actele teroriste nu sunt apanajul unui grup etnic, religios, de rasă sau culoare. Curentul general de identificare a terorismului cu lumea arabă este deosebit de periculos, chiar dacă majoritatea atentatelor recente au în spate organizații radicale musulmane. Fără a ne ralia complet argumentelor cercetătorului Ali Laïdi, de la Institutul pentru Relații Internaționale și Strategice (IRIS), în special, în privința efectelor globalizării pentru lumea arabă, subscriem ideii că terorismul internațional nu are numai o bază religioasă, ci și una economică⁵. Acesta evidențiază faptul că mișcările islamiste s-au politizat, încă de la alungarea maurilor din Spania, în 1492, dar cu o exacerbare după înființarea statului Israel, cu momente importante: obținerea independenței Egiptului, căderea Zidului Berlinului, septembrie 2001. Religia a devenit singurul refugiu al identității lor amenințate, singurul sanctuar al suveranității lor individuale și colective. Însă, departe de a fi sursa furiei lor – așa cum o susțin

² Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *Terorismul – de la «Marea Enciclopedie a Jihadului» la «Testamentul Hamas» și «al-Qaeda Albă»*, în „Gândirea militară românească, serie nouă, anul XVIII”, nr.1, ianuarie-februarie 2007, p.121.

³ Ion-Aurel Stanciu, *Terorism, antiterorism, contraterorism*, în „Gândirea militară românească, serie nouă, anul XV”, nr.5, septembrie-octombrie 2004, p.120.

⁴ Ibidem.

⁵ Ali Laïdi, *Cum a determinat globalizarea apariția terorismului. Efectul de bumerang*, București, Editura „House of Guides”, 2007.

multe voci din Occident –, religia este pentru musulmani doar vectorul, modul de exprimare a resentimentelor. Confrunțați cu spectrul unui „război fără sfârșit”, în care terorismul – arma celor slabi – va suscita un răspuns tot mai violent din partea celor puternici, Ali Laïdi pledează ca Occidentul să conștientizeze măcar acum daunele colaterale cauzate de globalizare.

Fără a minimaliza rolul mișcărilor religioase radicaliste, dorim să accentuăm faptul că nu religia este sursa terorismului. Actele violente, îndreptate adesea împotriva populației pașnice, civile, în scopul producerii terorii, ca pârghie pentru obținerea unor solicitări, pot veni din surse nebănuite. Amenințarea teroristă capătă forme tot mai organizate, ceea ce generează reacții pe măsură. Războiul global împotriva terorismului, apărut ca reacție de răspuns după evenimentele din 11 Septembrie, poate la rândul lui să degereze în acțiuni violente, de necontrolat. Organizațiile teroriste proliferază, cu scopuri și obiective diferite, pe întreaga suprafață a globului. Dacă în discursul acestora întâlnim frecvent cuvântul *antiglobalizare*, este bine să înțelegem că reacția lor este, de cele mai multe ori, împotriva marilor puteri ale lumii, care încearcă să le impună standarde improprii și incompatibile cu cultura și interesele proprii.

Motivația religioasă este promovată de fundamentalisti. Istoria arată că orice religie are o latură fundamentalistă și că motivația religioasă a terorismului are o cauzalitate mult mai complexă decât în cazul politicului. Mișcările musulmane: Hamas, Hezbollah, Jihadul Islamic Palestinian, grupările din Algeria și Egipt acționează independent, iar obiectivele lor sunt diferite, uneori chiar antagonice, chiar dacă se bazează ideologic pe aceeași *Carte Sfântă*. Interpretările acesteia sunt diferite de la o mișcare la alta și doar reacția nepotrivită a Occidentului poate genera o fuziune a lor. Popularitatea Al-Qaeda, cel mai cunoscut inamic contemporan al Occidentului este, în cea mai mare parte, rodul mass-mediei. Televiziunea Al-Jazeera este instrumentul acesteia pentru promovare, dar comunicatele sale sunt preluate cu zel de către canale de știri importante din întreaga lume, în special, de CNN și BBC.

Cauzele acțiunilor teroriste sunt multiple și variate, precum reîntoarcerea la practicile religioase, fundamentaliste, sărăcia, grave discrepanțe sociale care își au sursa în asuprirea / exploatarea generată de noua ordine mondială, modelată, în primul rând, din perspectiva celor care dețin puterea economică, politică, militară, tehnologică. Putem confirma, astfel, că terorismul folosește deliberat și sistematic mijloace de natură să provoace teroarea în vederea atingerii celor mai diverse scopuri, care, în cele din urmă, au o finalitate politică, promovează interese, ambiții și mesaje fondate pe uzul intimidării, amenințării, forței și violenței. Practic, terorismul nu cunoaște limite, el manifestându-se aproape în toate domeniile vieții politice și sociale.

Traficul aerian și amenințarea terorismului

După apariția telegrafului, zborul primului aparat mai greu decât aerul, pilotat de un om, a fost al doilea eveniment important în apariția procesului de globalizare, înțeles conform argumentației din primul capitol. În acest șir de evenimente este bine să precizăm că internetul și telefonia mobilă sunt ultimele, din punct de vedere strict cronologic.

Odată cu dezvoltarea industriei aeronautice și a apariției aeronavelor de transport pasageri și mărfuri, distanțele au devenit mai puțin importante în relațiile dintre oameni. În domeniul transportului aerian, pentru prima dată, granițele dintre state și-au pierdut importanța, devenind tot mai volatile. Imensitatea spațiului aerian, dificila lui delimitare pe verticală au creat probleme atât de securitate, cât mai ales de administrare din partea statelor. Spațiul aerian este un bun național și fiecare stat trebuie să beneficieze de dreptul administrării acestuia. Acest fapt nu este atât de simplu, deoarece taxele și impozitele pentru utilizarea spațiului aerian sunt relativ greu de colectat. Primele organisme apărute pentru gestionarea spațiului aerian au avut ca obiect de activitate, în primul rând, colectarea acestor taxe de la utilizatorii (operatorii aerieni) spațiului aerian. Terenurile de decolare – aterizare (aeroporturile) erau puncte în care se consemna plecarea sau sosirea aeronavei, se îmbarcau pasagerii sau mărfurile și se colectau banii: taxe de transport sau bilete, taxe de utilizare a terenului (încasate de proprietarul terenului), precum și taxe pentru utilizarea spațiului aerian. Cu timpul, au apărut primele unități de informare aeronautică, destinate furnizării datelor privind condițiile meteorologice și de stare a pistei, precum și pentru planificarea zborurilor. Dacă la început planificarea zborurilor avea doar scopul de a sincroniza plecarea – sosirea aeronavelor cu programul mijloacelor de transport terestru, odată cu creșterea numărului de aeronave care operau pe un aeroport, a devenit imperios necesară programarea zborurilor, pentru a evita suprapunerea acestora. Intensificarea zborurilor a reclamat și apariția unităților de control a traficului aerian. Acestea s-au desprins ca organe cu atribute separate după cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu dezvoltarea radarului. Treptat, spațiul aerian a fost invadat de tot mai multe mijloace de transport, cu caracteristici de zbor diferite, dar cu autonomii de zbor tot mai mari.

Principalele amenințări la securitatea aeriană și implicit asupra traficului aerian sunt proliferarea terorismului și creșterea ponderii acțiunilor de *terorism aerian*. Am denumit astfel acele acte de terorism care se produc în mediul aerian sau care pot influența traficul aerian.

Nu ne propunem să analizăm cauzele terorismului aerian, acestea fiind, de cele mai multe ori, comune cu celelalte forme de terorism. Vom vorbi doar despre modurile de manifestare, posibilele acțiuni teroriste și locul de producere a acestora, descrierea fenomenului în sine fiind realizată de numeroși specialiști, în special din domeniul apărării și siguranței naționale, în diverse lucrări, dar mai ales în revista „Gândirea militară românească”.

Acțiunile teroriste cu impact asupra traficului aerian nu au apărut după 11 Septembrie 2001. Acest moment reprezintă doar punctul de referință dat de impactul deosebit asupra opiniei publice și, în același timp, un exemplu concludent privind modificarea amenințării terorismului internațional, organizat, printr-o acțiune nemaiîntâlnită, și anume, folosirea aeronavelor civile (cu pasageri la bord) ca arme de lovire a unor obiective importante.

Principalele forme de manifestare a terorismului împotriva aeronavelor civile, înainte de 11 Septembrie, au fost cele de *piraterie aeriană*, deturnări de aeronave (*hijack*), amenințări cu bombe sau răpiri de persoane. Deturnarea unei aeronave sau pirateria aeriană (*aircraft hijacking* sau *skyjacking*, respectiv *aircraft piracy*) este acel

act prin care este preluat controlul unei aeronave de către o persoană sau un grup de persoane, de regulă înarmat. În majoritatea cazurilor pilotul este obligat să zboare conform ordinelor răpitorilor. Uneori, răpitorii pilotează ei înșiși aeronava, așa cum se crede că s-a întâmplat la 11 Septembrie 2001. Într-un caz, pilotul oficial și-a deturnat aeronava de la un zbor intern în Republica Chineză, către Taiwan⁶. Spre deosebire de deturnările de vehicule terestre sau de nave, deturnările de aeronave nu au drept scop furtul încărcăturii. Mai mult, majoritatea deturnărilor de aeronave utilizează pasagerii ca ostatici în scopul obținerii unui mijloc de transport spre o anumită locație. Grupul care a deturnat o cursă internă din Afghanistan, în 2000, spre Marea Britanie, a reușit să obțină azil politic. Alte deturnări au scopul de a ține ostatici pasagerii în scopul unei răscumpărări. Astfel, în 1971, D.B.Cooper a deturnat un avion american pentru a obține o răscumpărare de 200.000 de dolari. Acesta este unul din cazurile de deturnare nerezolvate. Un alt caz este cel al Zborului 653 al Liniilor Aeriene Malaysiene. Un alt motiv al deturnărilor este cel obținerii de publicitate pentru o cauză. În afara zborurilor din 11 Septembrie, cele mai cunoscute exemple de acest fel, au fost și altele, mai puțin celebre: deturnarea realizată de Samuel Byck, în 1974, și cea produsă asupra zborului 8969 al Liniilor Aeriene Franceze, în 1994⁷. Primul caz de deturnare a fost înregistrat la 21 februarie 1931, în Arequipa, Peru. Atunci, lui Byron Rickards, zburând un avion Ford Trimotor, i s-a cerut, de la sol, de către forțele înarmate revoluționare, să efectueze zboruri în sprijinul lor. Acesta a refuzat orice colaborare și a fost ținut la sol zece zile. La sfârșitul acestei perioade, a aflat că revoluția a învins și i se aprobă să zboare către Lima⁸.

Astfel, pe 5 iulie 1972, cursa Pacific Southwest 737-200, de la Sacramento spre San Francisco, a fost deturnată de doi „hijackers” și forțată să ruleze într-un loc izolat de pe aeroportul San Francisco. Cei doi răpitori au încercat să deturneze cursa pentru a ajunge în Uniunea Sovietică, dar echipajul i-a convins că nu pot executa acest zbor din cauza cantității de combustibil necesare. Autoritățile le-au promis un alt avion pentru rezolvarea solicitării și au organizat o ambuscadă la transferul între cele două aeronave. Pe timpul intervenției trupelor specializate ale FBI, au fost uciși cei doi răpitori. Dintre cei 77 de pasageri, unul a murit și doi au fost răniți. Deși, la acea dată evenimentul nu a fost clasificat ca un atac terorist, efectul acțiunii celor doi răpitori îl plasează cu siguranță printre evenimentele care provoacă sentimente de teamă și teroare.

⁶ „Air China pilot hijacks his own jet to Taiwan”, CNN, 1998-10-28. Retrieved on 2007-01-25, apud Wikipedia.

⁷ Aircraft hijacking - Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search.

⁸ O amuzantă adnotare ne spune că 30 de ani mai târziu, același pilot a fost din nou victima unei deturnări nereușite. Un bărbat, împreună cu fiul său s-a îmbarcat la bordul unei curse cu un *Boeing 707 al Continental Airlines în El Paso și a încercat să-l forțeze, amenințându-l cu un pistol, să zboare către Cuba, în scopul obținerii unei recompense din partea lui Fidel Castro. Agenții FBI și poliția au tras după avion și au spart cauciucurile, iar răpitorii au fost prinși.* <http://www.airdisaster.com/features/hijack/hijack.shtml>, link din Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search.

Pe 17 decembrie 1973, cursa Pan Am 747, care trebuia să decoleze de la Roma spre Statele Unite, a fost atacată cu trei grenade incendiare de un grup de teroriști pe timpul staționării la poarta de îmbarcare a pasagerilor. Urmare a acestui atac, 30 de oameni au fost uciși. Teroriștii au deturnat ulterior o aeronavă Lufthansa, aflată în imediata apropiere.

La 14 iunie 1985, cursa TWA 727 a fost deturnată pe aeroportul din Atena, 153 de pasageri fiind ținuti ostatici timp de câteva zile, iar un militar american a fost ucis. Pe 5 septembrie 1986, cursa Pan Am 747 a fost atacată de patru răpitori care au vrut să preia controlul aeronavei pe aeroportul din Karachi. Membrii echipajului au reușit să fugă prin nișa din cabină, dar 16 pasageri au fost uciși.

Pe 7 decembrie 1987, un fost angajat al USAir, folosindu-și cardul de acces (invalid), a reușit să urce la bordul cursei Pacific Southwest Airlines Bae 146-200, în apropierea localității San Luis Obispo și l-a ucis pe fostul său director. În momentele de panică ce au urmat, se pare că i-a ucis și pe cei doi piloți, provocând prăbușirea aeronavelor și decesul tuturor celor 37 de pasageri și al echipajului.

Evenimentele din 11 Septembrie, unice prin modul de acțiune, dar și prin numărul de victime provocate, au avut în centrul atenției patru aeronave deturnate, cu pasageri la bord. Prima dintre acestea a fost „zborul 11”, o aeronavă Boeing 767, aparținând American Airlines, care zbura de la Boston spre Los Angeles. Aeronava a fost deturnată și a lovit unul dintre turnurile World Trade Center. Au murit toți cei 76 de pasageri și cei 11 membri ai echipajului. Al doilea a fost „zborul 175”, tot o aeronavă Boeing 767, aparținând United Airlines, pe aceeași rută, Boston-Los Angeles. Deturnată, la rândul său, aeronava a lovit al doilea turn, toți cei 9 membri ai echipajului și cei 51 de pasageri fiind uciși. În urma impactului, cele două turnuri au căzut și au cauzat moartea unui număr de peste 3.000 de oameni. Al treilea avion, „zborul 77”, un Boeing 757, aparținând American Airlines, în zbor de la Dulles către Los Angeles, a lovit zidul Pentagonului, distrugând o parte din infrastructură. Au murit 53 de pasageri și 6 membri ai echipajului, la care se adaugă 5 teroriști. Al patrulea avion a fost „zborul 93”, tot Boeing 757, aparținând United Airlines. Zburând dinspre Newark spre San Francisco, aeronava s-a prăbușit în apropiere de Pittsburgh, provocând moartea a 34 de pasageri, 7 membri ai echipajului și 4 teroriști. Aeronava se îndrepta către Casa Albă și se pare că a fost doborâtă de aviația de luptă americană⁹.

Opțiunile pentru prevenirea actelor teroriste de deturnare a aeronavelor includ cercetarea pasagerilor și bagajelor (*screening*) în vederea neintroducerii de arme la bord, impunerea unor interdicții privind volumul și cantitatea unor recipiente și bagaje, includerea în rândul echipajului a unui *șerif aerian*, ermetizarea și blindarea ușii dintre cabina piloților și restul aeronavei.

Gama amenințărilor acțiunilor teroriste se extinde și la sol, pe suprafețele de manevră, dar mai ales în aeroporturi, unde efectul este amplificat de existența unor aglomerări determinate în special de traficul de pasageri pentru îmbarcare.

⁹ Cf. *Fatal U.S. Hijacking Events Since 1970*, <http://airsafe.com/events/hijack.htm> - Revised: 7 September 2007.

Mijloacele materiale și sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste în acest moment sunt impresionante. Teroriștii profesioniști au rețele informative, canale de transmitere a informațiilor, adevărate arsenale ce cuprind armament sofisticat, dispozitive electronice de detonare comandate la distanță, explozibil de mare putere etc.

Securitatea traficului aerian

Pentru a identifica necesarul de securitate al traficului aerian, este foarte important să identificăm mai întâi condițiile în care acesta se manifestă în siguranță. Într-o lucrare recentă am definit, *siguranța traficului aerian* ca starea de neperturbare a tuturor mișcărilor aeronavelor care, la un moment dat, se află în zbor într-un spațiu aerian determinat sau operează pe suprafața de manevră a unui aerodrom, după reguli dinainte stabilite, rezultată din funcționarea corectă a tuturor sistemelor angrenate în controlul și operarea respectivelor aeronave, fără evenimente de trafic aerian. Rezultă de aici că principalele elemente care trebuie urmărite pentru securitatea traficului aerian sunt spațiul aerian, zonele de manevră de la sol și zonele de îmbarcare – debarcare.

Identificarea elementelor de mai sus creează premisele favorabile pentru identificarea amenințărilor la care trebuie să răspundă, dar și a măsurilor care contribuie la realizarea securității. *Securitatea aeriană* presupune protejarea spațiului aerian, dar în același timp și protejarea celorlalte medii împotriva acțiunii unei agresiuni/perturbări din mediul aerian¹⁰. Pentru aceasta vom identifica principalele amenințări la adresa securității aeriene. Acestea sunt: proliferarea terorismului și creșterea ponderii acțiunilor de terorism aerian, agresiunea informatică destabilizatoare asupra rețelelor de calculatoare care gestionează traficul aerian, utilizarea neautorizată a frecvențelor radio, utilizarea aeronavelor cu grad ridicat de uzură, în special pentru activități ilicite (trafic de droguri, materiale de contrabandă și persoane).

Acțiunile teroriste asupra aeronavelor civile, cu implicații directe asupra traficului aerian, au culminat cu evenimentele de la 11 Septembrie 2001. Dacă până la acea dată se vorbea de *piraterie aeriană*, deturnări de aeronave (*Hijack*), amenințări cu bombe sau răpiri, din acest moment a apărut un nou concept, cel de aeronave RENEGADE, respectiv utilizarea unor aeronave civile ca arme împotriva unor obiective importante de la sol. Putem spune că în domeniul securității aeriene, cu deosebire al securității traficului aerian, au apărut amenințări noi, cu un potențial de risc mai ridicat. Gama amenințărilor acțiunilor teroriste se extinde și la sol, pe suprafețele de manevră, dar mai ales în aeroporturi, unde efectul este amplificat de existența unor aglomerări determinate în special de traficul de pasageri pentru îmbarcare.

Pirateria informatică, respectiv acțiunile hackerilor în rețelele informatice ale operatorilor aerieni și, mai ales, în cele de comunicații și de navigație aeriană, generează noi amenințări, cu impact deosebit asupra siguranței zborurilor, în general, și asupra traficului aerian, în special.

¹⁰ Ibidem.

Utilizarea neautorizată a frecvențelor radio, de la radioamatori inofensivi, până la cei cu intenții criminale vădite este la fel de periculoasă. Blocarea unei frecvențe poate duce la pierderea legăturii dintre aeronavă și controlorul de trafic aerian, iar aceasta este o premisă gravă pentru producerea unui eveniment de trafic aerian sau chiar a unei catastrofe. Deși frecvențele radio sunt gestionate și alocate de agenții special constituite, controlul respectării regimului acestora nu poate decât să constate ilegalitatea și nu să o prevină.

Utilizarea aeronavelor cu un grad ridicat de uzură este tot mai des întâlnită, în special, în țările mai puțin dezvoltate, care nu își permit să achiziționeze aeronave noi și nici să le întrețină în mod corespunzător pe cele vechi. Aceste aeronave sunt adesea folosite pentru trafic de droguri, de armament, dar și de persoane, în special, de țări din America Centrală și de Sud. Utilizarea acestora pune în pericol celelalte aeronave aflate în zbor, suprafețele de manevră ale aeroporturilor și propriii pasageri. Țările care utilizează aceste aeronave nu sunt parte a niciunui organism internațional care reglementează securitatea aeronautică, iar controalele de navigabilitate sunt inexistente.

O problemă majoră privind securitatea aeronautică, cu implicații directe asupra traficului aerian, este cea a pazei și asigurării securității perimetrului aeroporturilor, precum și de securizare a fluxurilor de călători. Deși această problemă este reglementată la nivel național printr-o hotărâre de guvern¹¹, care stabilește responsabilitățile fiecărei instituții cu atribuții în domeniul securității aeronautice și printr-o alta care stabilește modul de auditare și control al calității în domeniu¹², goana după câștiguri rapide, în detrimentul statului, afectează din ce în ce mai mult securitatea aeroportuară. Astfel, firme fantomă, cu probleme de securitate proprii, sunt favorizate și ajutate să preia un serviciu care este dedicat celei mai în măsură instituții pentru combaterea teroriștilor, respectiv Serviciul Român de Informații. „În cazul Aeroportului Internațional Băneasa, paza se face doar de către bodyguarzi. Situația este nemaiîntâlnită pe aeroporturile din întreaga lume, spun specialiștii în transporturi aeriene. Potrivit SRI, aria sa de activitate se reduce doar la asigurarea securității terminalului de pasageri. La fel, Poliția de Frontieră nu este responsabilă de securizarea perimetrului aeroportuar, ci doar a zonei de control”¹³. Presa a identificat o serie de probleme grave de securitate, determinate și de retragerea jandarmilor din serviciul de pază perimetrală. Astfel „aeroporturile și-au asigurat paza cu firme de securitate și pază. În aceste condiții a fost posibil ca doi jurnaliști ai săptămânalului *Academia Cațavencu* să poată intra nestingheriți pe pista Aeroportului Băneasa pentru a planta o bombă de jucărie pe aripa unui avion”¹⁴.

¹¹ Programul național de securitate aeronautică, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 715 din 19.07.2001, editat și distribuit prin grija Inspectoratului de Stat în Aviația Civilă, Ediția 01 din 19.07.2001.

¹² Programului național de asigurare a calității în domeniul securității aeronautice — PNAC-SECA, aprobat prin Hotărâre de Guvern, Monitorul Oficial al României, Partea IM. Of. nr. 42/2006.

¹³ Florin Cojocaru, Doru Cireașă, *Paza aeroporturilor a ajuns pe mina unor bodyguarzi*, în *Cotidianul*, 06 Decembrie 2007.

¹⁴ Ibidem.

Un alt exemplu este cel al *autonomiei* aeroporturilor pentru eliberarea permiselor de acces pe baza unui aviz de securitate emis de *șeful personalului* de la aeroportul în cauză. Acesta trebuie să ceară relații la Poliție și SRI despre angajații aeroportului, iar în baza acestor informații emite cartelele de acces în *zona restricționată din motive de securitate* (*Security Restricted Area – SRA*). În plus, aeroporturile au *autonomie* pentru achiziționarea echipamentelor de cercetare (*screening*) atât pentru călători, cât și pentru bagaje. Situația pare corectă la prima vedere, dar, la auditul de securitate al unor aeroporturi aflate în administrarea consiliilor județene a rezultat că unele echipamente, nou achiziționate, nu corespund din punctul de vedere al standardelor internaționale, fiind depășite moral. L-am întrebat pe inspectorul care audita securitatea aeroportului dacă nu este mai eficient ca aceste echipamente, de importanță majoră, cu costuri foarte mari, să fie achiziționate centralizat de către Ministerul Transporturilor? Își poate permite un aeroport să angajeze specialiști doar pentru achiziționarea unui echipament? Răspunsul a fost dezamăgitor: pentru a evita corupția, s-a luat decizia descentralizării acestor achiziții. În fapt, am deplasat pericolul corupției de la nivel central la nivel local, multiplicând factorul de risc.

Contextul actual, al creșterii rolului Alianței Nord-Atlantice în gestionarea problemelor mondiale majore, precum și al preocupărilor Uniunii Europene de realizare a unei identități vizibile, coroborat cu evoluția terorismului către internaționalizare, face ca această temă să fie preluată de structurile specializate ale acestor organizații sau de înființarea altora. La nivel european, Autoritatea Întreținută pentru Aviație (*Joint Aviation Authorities – JAA*), organism internațional care își propune armonizarea reglementărilor aeronautice și a aplicării acestora în aviația civilă, a creat, în anul 2003, Agenția Europeană pentru Siguranța Aeriană (*European Aviation Safety Agency – EASA*), conform regulamentului propus de Comisia Europeană și aprobat de Parlamentul European, în iulie 2002¹⁵. Această organizație europeană își propune „*să stabilească și să mențină un nivel ridicat și uniform al siguranței în aviația civilă din Europa, prin stabilirea cerințelor de siguranță ce trebuie impuse în relațiile cu produsele, persoanele și aplicațiile și asigurarea că se respectă aceste cerințe*”¹⁶. În afara celor de mai sus, EASA își propune să se implice și în protecția mediului, ceea ce ne face să credem că această organizație este primul organism internațional cu atribuții reale în domeniul securității aeriene, nu doar al siguranței zborurilor. Marea Britanie găzduiește anual conferințe internaționale privind securitatea și siguranța aeriană, la care sunt invitați specialiști din întreaga lume. Anticipăm că, în scurt timp, sub presiunea externă, vom crea și la nivel național o structură abilitată să integreze toate problemele de securitate aeriană.

De regulă, promovarea intereselor naționale de către puterile aeriene ale lumii – practic, aceleași cu marile puteri economice – se face și în domeniul aerian și vizează, ca și în cazul globalizării, limitarea restricțiilor impuse de state în teritoriile aeriene proprii. Mai mult, atunci când promovarea sau apărarea acestor interese s-a

¹⁵ *Regulamentul 1593* din 15 iulie 2002 al Parlamentului European și al Consiliului Europei privind regulile comune în domeniul aviației și crearea Agenției Europene de Siguranță Aeriană.

¹⁶ *Idem*.

făcut prin mijloace militare, s-a conturat tendința de desfășurare a acțiunilor militare în (și din) spațiul aerian, datorită rapidității penetrării acestuia, posibilității de a acționa de la distanțe mari, reducerii limitărilor impuse acțiunilor terestre sau navale de relief, condiții meteorologice, anotimp etc. Schimbările în structura securității globale și regionale din ultimul deceniu au generat o campanie fără precedent pentru construcția "lumii multipolare", care se dorea și se dorește a fi o lume a extinderii, în egală măsură, a numărului de actori principali, cât și a numărului de actori, mai mult sau mai puțin figuranți, beneficiari și ei ai prestației *celor mari*.

Între securitate, la modul general, securitate aeriană și securitatea traficului aerian există o relație de la întreg la parte. Securitatea aeriană nu poate exista în afara securității generale, așa cum securitatea traficului aerian nu poate exista fără securitate aeriană, prin înseși unitatea și indivizibilitatea domeniului în care se manifestă. Orice atingere adusă securității aeriene afectează securitatea generală. La fel, punerea în pericol a celorlalte domenii de manifestare a securității duce implicit la afectarea, într-o formă sau alta, a securității aeriene.

Concluzii

Instituțiile internaționale pot să emită reglementări care să vină în sprijinul statelor, pentru a evita un nou 11 Septembrie, dar măsurile de aplicare trebuie luate la nivel intern. Spațiul aerian este o dimensiune dificil de securizat din partea statelor, iar traficul aerian este foarte important pentru întreaga lume, nu doar pentru marii operatori aerieni. Aeroporturile, aceste *porți deschise către cer*, sunt puncte nodale în rețeaua de comunicații mondială. Securizarea aeroporturilor este extrem de importantă, în condițiile expansiunii și diversificării pericolelor, în special prin practicarea terorismului internațional. Importanța la nivel planetar este întărită prin atenția dată de organismele internaționale și prin regulile stabilite de acestea. Descentralizarea la nivelul statului român și delegarea de competențe autorităților locale în mod echivoc, fără o analiză atentă a costurilor și a performanțelor este, de cele mai multe ori, inefficientă.

O altă concluzie majoră ar fi că acțiunile ilicite la nivelul aeroporturilor sau al traficului aerian pot fi produse atât de organizații teroriste, cât și de psihopați care acționează individual. Nerespectarea unor reguli elementare de securitate la îmbarcarea pe un aerodrom din România poate duce la un dezastru în aproape orice colț al lumii. Terorismul aerian are formele sale specifice de manifestare, dar rezultatul este același: panica, nesiguranța, teroarea. Evenimentele din 11 Septembrie nu au fost primele acțiuni de terorism aerian, dar au avut impactul cel mai mare asupra populației prin pierderile provocate, precum și prin acțiunea în sine, de neimaginat până atunci (deși multe filme americane au avut scenarii asemănătoare). S-a evidențiat încă o dată că tot ceea ce e legat de spațiul aerian, de aviație, în general, are un impact mult mai mare decât un eveniment petrecut la sol. Impactul psihologic nu s-a resimțit doar la marile companii aeriene, a căror activitate s-a diminuat simțitor (fluxul pasagerilor a scăzut cu până la 45 % pentru majoritatea marilor companii aeriene din Statele Unite), revenind abia după patru ani la nivelul avut anterior, ci și în rândul populației de pe tot globul, care încă trăiește un sentiment de nesiguranță când privește spre cer.

Pentru a evada din plasa terorii, avem nevoie de certitudini. Acestea se reflectă în acte normative clare, coerente, puse în slujba și în folosul cetățeanului, capabile să-i garanteze libertățile, fără a le afecta pe ale celorlalți. Punerea în practică a acestora necesită instituții credibile cu funcționari profesioniști, abili și creativi, care înțeleg că munca în folosul statului este de fapt în folosul cetățeanului, al contribuabilului, și care nu urmăresc scopuri meschine, de îmbogățire ilicită. De asemenea, avem nevoie de responsabilitate în orice domeniu, în special, în cel al securității. Nu în ultimul rând, aplicarea regulilor trebuie să fie oportună și nediscreționară.

Considerăm acest demers foarte util pentru specialiștii în domeniu, pentru consolidarea cunoștințelor privind cadrul general în care își desfășoară activitatea, pentru formarea unei noi mentalități, europene și chiar planetare. Finalitatea acestui studiu va fi dată de următoarea lucrare, al cărei subiect este dedicat măsurilor de securitate și, de ce nu, unui proiect de program nou de securitate aeronautică, mai eficient și în acord cu transformările produse la nivel instituțional în ultimii șapte ani.

Bibliografie

[1] *** National Strategy for Combating Terrorism, Washington D.C., February, 2003.

[2] *** International Aviation Safety and Security Conference 2003, Olympia, London, 11-13 November, 2003.

[3] *** *Wikipedia® Aircraft hijacking* Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search

[4] *** *Wikipedia® Aircraft hijacking* <http://www.airdisaster.com/features/hijack/hijack.shtml>

[5] *** *Fatal U.S. Hijacking Events Since 1970* <http://airsafe.com/events/hijack.htm> - Revised: 7 September 2007.

[6] ANASTASIEI, Traian, *Spațiul aerian - element al teritoriului național*, în „Provocări epistemologice în știința militară”, Sibiu, Editura Ac.F.T., 2002.

[7] COJOCARU, Florin; Cireașă, *Paza aeroporturilor a ajuns pe mina unor bodyguarzi*. „Cotidianul”, 6 decembrie 2007.

[8] LAÏDI, Ali, *Cum a determinat globalizarea apariția terorismului. Efectul de bumerang*, București, Editura House of Guides, 2007.

[9] LLANO, *Citatepedia, enciclopedie alcătuită din citate, Citate despre globalizare.mht* Google search

[10] NICOLAE, Marin, *Securitatea aeriană a României în contextul implementării sistemului de comandă control aerian național (SCCAN)*, București, Universitatea Națională de Apărare, 2005.

EFECTELE GLOBALE ALE ISTORIEI CONFLICTELOR DIN ORIENTUL MIJLOCIU

Mariana ANCUT*

It's indubitably that Orient and Occident are „the two faces of a coin”. Everyone knows that the history of Orient is much older and is also an well-know fact that the echoes of this history we head now. To understand, even partially, the main events from that period can give us resemblance, a sketchy one of course, of the background of present events.

Secolul XXI poate fi numit, fără a exagera, „secolul marilor transformări” ne arată o lume care în doar câteva decenii a avut parte de schimbări care, de regulă, se făceau pe parcursul a sute de ani, marcate majoritatea din ele de o violență extraordinară. Pe de altă parte avem un Occident care este confuz, supus unei presiuni venite din două părți, una de pe peste ocean, cealaltă venită dinspre Urali, ambele luptând pentru putere și pentru piețe noi de desfacere. Colaborarea euro-atlantică a dus la „ocuparea” a două țări musulmane, Afganistan și Irak, a dus, sub acoperirea ONU și NATO, la angajarea de forțe în Liban, Kosovo, în Cecenia dar și la instalarea de baze militare în multe alte țări. Fie că o recunoaștem sau nu, Occidentul este în război cu Orientul, fie el Mijlociu sau Îndepărtat. Iar consecințele acestei „relații” se pot vedea clar: din ce în ce mai mulți creștini se convertesc la islamism (o dovedesc statisticile ONU sau UE) ¹, din ce în ce mai mulți oameni aderă la cauza islamică fără a trece la această religie, condamnând ambițiile imperialiste ale marilor puteri și goana lor după resurse, aparent nelimitate în zona orientală.

Ce ne poate spune trecutul? Îndiferent că este vorba de Orient sau Occident există o lege nescrisă a lumii, poate cea mai importantă din istoria noastră: nu există cauză fără efect, unde există mișcare va exista și o contra-mișcare. Orice conflict, de mare sau mică întindere, va avea întotdeauna și efect. Iar efectele conflictelor, orientale sau occidentale, vor fi globale. Care este punctul zero, de pornire a acestor efecte ? Să menționăm anul 632 (anul lui Mahomed) ca anul zero? Conflictul dintre cele două lumi există, este o realitate, și indiferent dacă vorbim despre creștini și mauri, despre Carol cel Mare sau califul Harun-al Rașid, despre Francisc I sau Soliman Magnificul, indiferent despre înțelegerile mutuale dintre cele două lumi sau despre admirația unora față de ceilalți și reciproc, confruntările, fără a fi permanente sau simultane, cu ofensive și contraofensive, a contat pentru lume în întregul ei. „Lumea musulmană s-a format pe teritorii care au fost cândva mazdeene sau budhiste, precum Iranul sau India, dar și pe teritorii creștine, ca Asia Mică, Siria și Palestina, Egiptul și Nubia, Africa de Nord, teritorii a căror populație s-a convertit, fie în totalitate, fie în mare parte. Lumea creștină, cea anterioară secolului al VI-lea, nu se putea constitui pe pământ musulman, iar recreștinarea nu a reușit decât în trei teritorii

* **Expert inginer, Ministerul Apărării, doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

¹ Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Editura Antet, București, 2003.

cucerite de ultima născută dintre religiile monoteiste: în Sicilia, în Spania și în Crimeea”². Specific acestei lumi este faptul că atunci când ocupau un anumit teritoriu, ei preluau cultura și zestrea istorică a acestei civilizații, le mixau și apoi le treceau mai departe Occidentului prin diferite canale, cum ar fi Spania. La rândul ei, colonizarea europeană a transmis musulmanilor gândirea și știința modernă, această coabitare generând schimburi care nu pot fi anulate de nici un discurs politic și de nici o goană după putere sau bani.

Istoria ne arată că principalele câmpuri de luptă au fost, în principal, Asia Mică și Spania, într-o mai mică parte Siria și Palestina, urmate de Balcani și Europa Centrală. Începând cu secolul XV, luptele s-au mutat în Marea Mediterană, în Franța, Italia, Africa de Nord, în special în Egipt, Nubia, Etiopia, Iranul, urmate de India, Indonezia și Afganistanul. Tot istoria ne arată că lupte au existat și în interiorul acestor lumi, putem menționa luptele dintre catolici și protestanți și luptele dintre sunniți și șiiți. A existat și există (încă) cauza naționalismului mascată de invocarea cauzei religioase”³. Religia a fost și va rămâne cel mai bun pretext pentru un război. Mai recent, acest război se face în numele democrației și a principiilor democratice deși utilizarea gazelor toxice sau a bombelor biologice în Irak numai „democratice” nu pot fi. Iar cei care au avut de suferit au fost oameni din ambele tabere. Uciderea, mai recentă, a civililor de către georgieni nu poate fi considerată de nici un om de pe planetă ca o pierdere „rezonabilă” pentru „libertate și democrație”. La fel, reacția rusă. Nu există nici o logică care să justifice atacurile din Pakistan, din Egipt sau din alte state, evenimente soldate cu civili morți, nu cu „soldați cazuți la datorie”.

Pornind pe firul istoriei, folosindu-ne de dovezile lăsate posterității de marii filozofi, teoreticieni, războinici etc, putem spune că islamismul apare în secolul VII, când creștinismul este deja o religie de sine stătătoare, răspândită datorită războaielor purtate de Titus, care cucerește Ierusalimul în anul 70, sau datorită călătoriilor apostolilor lui Isus. Până în 565, împăratul Justinian a reconstituit Imperiul Roman, mare parte pe un teritoriu care fusese ocupat de către musulmani. Anii care vor urma vor marca un război de uzură, pe un teritoriu întins între Imperiul bizantin și Imperiul persan sassanid, cele două tabere împărțindu-și lumea la vest de India și China și destrămându-se, în același timp, datorită eforturilor depuse în lupta pentru victoria finală”⁴. Anul 611 va fi anul revelațiilor lui Mohamed și începutul unie noi ere. Cea a urmat se știe. Noua religie a cuprins încetul cu încetul lumea islamică, rupturi esențiale producându-se între între cele două religii abrahamice, între evrei și mahomedani (Coranul spune: „noi i-am blestemat pentru că au rupt alianța cu noi”)⁵

Un prim conflict, cu important efect asupra lumii occidentale, va fi invazia romană a lui Augustus (24-25) asupra Yemenului, datorită imensei sale bogății, continuată de Traian, care va forma apoi provincia Arabia. Moartea lui Mahomed a

² Roux Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

³ Duroselle Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, vol. 2*, Ed. Științelor Sociale și Politice, București, 2006

⁴ Roux Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

⁵ Idem.

dus la dezlănțuirea arabilor, astfel că, în mai puțin de un secol, ocupau un teritoriu uriaș, din Franța până în China, cuceresc Iranul (anul 655), apoi Armenia (prima țară a cărei religie oficială este creștinismul) și avansează în Asia Mică. Practic, doar asasinarea califului arab Othman, va opri această invazie. Pacea care a urmat, până în 663, nu va salva Bizanțul de cădere. Acest lucru a dus la modificarea hărții întregii Europe, la decăderea sau la formare de noi state.

Conflictul din 635 – 670, dintre copti și greci, va duce la intervenția, în forță, a generalului arab Amru ibn al-As în zonă, la forțarea teritoriului ocupat și pornirea campaniei pentru ocuparea orașului Cairo. Rezultatul este lesne de prevăzut: după Siria, Mesopotamia, va fi rândul Egiptului să fie ocupat. Statisticile istorice ne arată că, la sfârșitul perioadei cruciadelor, numărul creștinilor existenți în Egipt nu depășea zece la sută din populație. În paralel cu acest eveniment s-a desfășurat cucerirea Africii de Nord. Generalul Hasan ibn al-Numan, în 693, va fi cel care va cuceri și supune acest ținut. Moștenitorii acestuia au considerat că era de datoria lor sacră să continue tradiția cuceririlor arabe așa că, începând cu secolul al V-lea, vor privi către Spania. Invazia Spaniei începe prin cucerirea Cadizului, orașelor Malaga și Cordoba, urmează Toledo, Saragossa, Merida, Tortosa, Valencia, Barcelona, Ampurias și tot așa până când întreaga peninsulă este sub mâna islamului, și asta doar în doi ani. Abia în 737, Alfons I-ul Catolicul va începe Reconquista. Interesant este faptul că arabii au avut nevoie de doi ani să cucerească Spania, europenii vor avea nevoie de opt secole s-o recucerească. Odată căzută Spania va urma Franța. Chiar dacă mai puțin cunoscută, bătălia din Galia va avea un efect deosebit, lucru care se va vedea din notările tuturor istoricilor. În primul rând pentru că, deși arabii conduși de generalul al-Sahm, iar apoi de generalul Anbassa aveau cale liberă pentru ocuparea întregii Europe, totuși aceștia s-au oprit în mod inexplicabil, timp în care ducele Eudes de Aquitania își va lua revanșa. Revanșa arabă nu va întârzia, va avea loc în Moussais, și va constitui, conform cronicarului Isidor de Beja, confruntarea dintre armată francă numită „europenses” și Islam. Istoricul Jean-Paul Roux va spune că „Europa pe care o construim noi astăzi s-a născut în secolul al VIII-lea din confruntarea cu islamul” ”[1]. Francii, conduși de Carol Martell, vor învinge și vor iniția contraofensiva creștinismului.

Secolul X va fi marcat de procesul de descompunere a marelui imperiu arab, apar tot mai multe califate și principate. Începând cu 944 apar primele imperii turcești islamizate. Armatele care se confruntă cu armatele creștine nu mai sunt arabe, berberii fiind mai numeroși decât arabii. Secolele VIII și IX vor fi marcate de războaiele bizantino-arabe, cu armistiții și perioade pace reduse. În primul rând Bizanțul pierduse imense teritorii în Africa, nemaiaivând decât Siria și Palestina. Aceste lupte și-au găsit ecoul în una din cele mai neașteptate cronici istorice: în Biblie. Masacrul de la Samarra și mai ales martirajul celor 42 de bizantini, omorâți pentru refuzul de a-și renega religia va deveni unul din argumentele cele mai folosite de către creștini în pornirea cruciadelor. Victoria din 863, de la Malatya, va fi considerată cea mai importantă victorie a creștinismului înainte de cruciade.

Carol cel Mare va fi unul dintre conducătorii care va porni procesul de recucerire a teritoriilor de la arabi. Așa cum am spus, procesul va dura opt secole, iar motivul nu va fi lipsa de coeziune a creștinilor. Dimpotrivă. Problema o va constitui

populația non-islamică, mai exact berberii, mozarabii, evreii, spaniolii convertiți etc, practic populația majoritară din emirate sau califate și care beneficiau din plin de bogăția arabă. Dacă ar fi să rezumăm istoria perioadei cuprinse între secolele VIII și X, am putea spune că a fost un lung și prelungit război de gherilă, cu campanii peste campanii, cu razii, cu operații de jaf și răzbunare.

Tot aici trebuie să-l menționăm pe Suleiman Magnificul care a înființat velaiatul Irak, al cărui teritoriu cuprindea și actualul teritoriu al Kuweitului. Acest velaiat a existat practic până la primul război mondial, Conferința de Pace carea urmat modificând granițele țărilor orientale și, evident, balanța de putere din zonă. Ca o paranteză, acesta a fost și unul din motivele invocate de partea irakiană în momentul invaziei Kuweitului”⁶.

Revenind la Reconquista trebuie să subliniem că la sfârșitul secolului X nu arabii erau cei care luptau cu creștinii ci mercenarii, numeroși, rezultați din amestecul cu popoarele din teritoriile ocupate: berberi în Occident, iranieni din Khorassan, turci în Orient. Iar lipsa inițiativei acestora va permite creștinilor, în primul rând spaniolilor, să atace frontal. Ferdinand I-ul, regele Castiliei și Leonului și fiul său, Alfons al VI-lea vor fi autorii reali ai acestei recucerii. Pornind campania din Franța și înaintând ferm către Spania, victoria finală constituind-o cucerirea orașului Toledo la 25 mai 1085. Din nou istoria va fi scrisă de marii trubaduri de scriitori, muzicieni și filozofi. Dacă după cucerirea orașului Toledo, a urmat o perioadă de eșecuri pentru creștini, sosirea lui Don Rodrigo Diaz, numit El Cid va da un nou avânt Reconquistei. Guilhem de Castro și apoi Corneille îl vor face nemuritor pe acest general spaniol.

Secolul XI va însemna apariția turcilor pe harta lumii. Ei erau cunoscuți de bizantini, se impuseră pe vremea lui Attila (453) dar apoi s-au împrăștiat în state de mai mică întindere și putere. De exemplu primul imperiu turc din stepe, numit „tukiu”, va exercita o influență puternică în Ucraina de sud, pe care o și va ocupa ulterior, și va avea relații diplomatice cu Constantinopolul. Formarea statelor turcești independente, al Karakhanizilor și al Ghaznevizilor, va determina modificarea raportului de forțe de pe harta lumii și va pregăti marea invazie turcă. Astfel dacă în 1044 turcii selgiucizi erau la Hamadan, în 1059 se găseau deja în Ispahan, în 1060 în Alep, în 1071 în Damasc, iar în 1085 stăpâneau Anatolia. Fără a fi legați etic de vreo religie, aceștia vor adapta musulmanismul la tradiția și credința lor, dovedind, cel puțin la început aceeași indulgență ca a arabilor în conviețuirea cu alte popoare cucerite. Totuși, cucerirea Armeniei, prima țară cu religia creștină, religie oficială, a fost punctul de pornire a pregătirilor pentru cruciade. Henric al IV-lea va conduce o armată de pelerini în speranța vană că va reuși eliberarea creștinilor din Orient. Va scăpa cu viață doar datorită intervenției suveranului Egiptului. Următorul, Petru Pustnicul, printr-o serie de predici va reuși să introducă în mentalitatea și gândirea împăraților și regilor europeni, ideea „războiului sfânt” contra necredincioșilor, faptul că „acei care lupta își vor răscumpăra păcatele, vor primi iertarea de la Dumnezeu și vor câștiga răsplata eternă”⁷. Ironia constă în faptul că și musulmanii aveau exact

⁶ Ferro, Marc *Șocul islamului*, Editura Orizonturi, București, 2006.

⁷ Roux Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

aceeași gândire și vor acționa, de atunci și până în prezent, la fel. Prima cruciadă se va termina cu victoria cruciaților după masacrarea tuturor locuitorilor din Ierusalim, adică a celor fără apărare: cucernici, asceți, doctori, filozofi, lucru confirmat și de Guillaume de Tyr dar și Saladin. Această victorie a ridicat moralul creștinilor și în anii care au urmat, istoria abundă de războaie de uzură din spanioli și almohazi (islamiști adepți unui monoteism extrem de strict), dintre mauri și spanioli sprijiniți de francezi (bătălia de la Las Navas de Tolosa – una din cele mai mari și faimoase bătălii din istorie) etc. Anul 1212 va fi una din cele mai importante date din istorie pentru că în acest moment, după 300 de ani de dominație musulmană, Cordoba redevine creștină. Cruciaza creștină a impus organizarea ținuturilor cucerite. Sunt constituite inițial două ordine militaro-religioase: Ordinul Ospitalierilor și Ordinul Templierilor. Ambele au dobândit putere, atât financiară cât și militară, dar mai presus de toate au dobândit putere politică. Vremea cruciaților a însemnat încrucișarea drumurilor templierilor cu cea a câtorva conducători arabi, în special Saladin, care au determinat o serie de evenimente de importanță deosebită pentru politica europeană. În primul rând Saladin a profitat de luptele interne dintre cruciați, de pe teritoriul Ierusalimului și reușește să ocupe Țara Sfântă, determinând o limitare a posesiunilor latine din Orient. Pe de altă parte determină realizarea unei alianțe între conducătorii franci și cei saxoni (Richard Inimă de Leu). Această alianță va duce la învingerea lui Saladin în 1189 dar la crearea unui armistițiu dintre mauri și englezi: cruciații capătă posesia asupra coastei dintre Tyr și Jaffa, iar creștinii capătă dreptul de a merge în pelerinaj la Ierusalim. Pe măsură ce timpul trece animozitățile par să se stingă, Foucher de Chastres scriind, la începutul secolului al XII-lea: „Occidentali, noi ne transformăm în locuitori ai Orientului”⁸. Are loc un puternic schimb între cele două civilizații, comercial și mai ales financiar. Se fac alianțe între cei care odinioară erau dușmani. De exemplu, alianța dintre musulmani și francii cruciați împotriva altor musulmani. Lupta continua desigur, dar ea era pentru posesiunile din Spania și mai puțin pentru teritoriile orientale. Moartea lui Saladin va determina noi tensiuni. Se vor pregăti noi cruciade. Cea de a cincea, numită și „cruciaza copiilor” va însemna un eșec răsunător pentru creștinătate. Totuși acest eșec va însemna implicarea unui nou actor, cea a regelui ungar Andrei al II-lea, care impune o nouă gândire tactică: nu se poate vorbi despre supraviețuirea Ierusalimului dacă se ignoră importanța Egiptului în această zonă. Operațiunea militară din 1219 va duce la obținerea Palestinei de la sultanul din Cairo. Iluzorie ofertă. Urmează a șaptea cruciadă și invazia lui Ludovic cel Sfânt. Cruciadă care, pe lângă pierderile mari, oameni și bani, din partea ambelor tabere, va permite invazia mongolă din nord și până în Orientul Apropiat și Europa de Est. Vor cuceri India în 1271-1297, Japonia în 1274, Indochina în 1257-1288. Cu toate acestea nu au încercat nici o alianță cu Europa creștină. Și totuși, dacă ar fi realizat-o, atunci lumea islamică nu ar fi existat astăzi. Mongolii se vor amesteca în timp cu musulmanii, vor sfârși prin a se converti la islamism, evitând creștinismul bigot și inumanizat de clerici⁹.

Un loc aparte îl ocupă țări precum Sudanul, Etiopia, Eritreea și Somalia. Etiopia, considerată în antichitate una din marile puteri, în perioada medievală, va fi

⁸ Idem.

⁹ Ferro, Marc *Șocol islamului*, Editura Orizonturi, București, 2006.

doar un teritoriu pe care se duc lupte contra musulmanilor, dat fiind că etiopienii erau în majoritate creștinați. Există numeroase mărturii despre existența creștinilor în Extremul Orient și în Asia Centrală și totuși, astăzi, numărul acestora este extrem de redus. Cine i-a exterminat? Istoricii îl invocă pe Tamerlan, autorul unor masacre uriași în Georgia, alții au menționat dinastia Tang din secolul al IX-lea. Majoritatea însă spun: islamul.

Turcii au fost cei care s-au impus în secolele următoare. Au pornit de la câteva triburi risipite și au ajuns repede un imperiu care a dictat multă vreme politica mondială. Propice le-a fost și perioada. Europa era încă șocul epidemiei de ciumă din 1348, statele balcanice se distrugau între ele. Murad I-ul și apoi Baiazid vor răvăși Europa. Ca și celelalte imperii, va crește și apoi va descrește, dar în tot acest interval va modifica harta Europei și a lumii de multe ori. Secolul XV va însemna mai înainte de orice căderea Constantinopolului și nașterea Istanbulului. Cu toate acestea, cucerirea turcă a fost considerată superficială deoarece au lăsat religiile și idiomurile naționale să supraviețuiască, de aceea procesul de islamizare a fost mult mai scăzut față de cel început de arabi.

Descoperirea Americii și deschiderea drumului spre India va determina o schimbare a raportului de forțe dintre Occident și Orient¹⁰. Dintr-o dată lumea creștină va deveni dominantă. Dacă inițial comerțul mondial trecea obligatoriu prin Orientul Apropiat, dintr-o dată, rutele comerciale trec prin Olanda sau Anglia. Portugalia începe cucerirea în forță a Golfului Arabo-Persic. Apoi înființează o serie de agenții comerciale în India, la fel ca și Anglia, și invadează Malacca, punct esențial pentru comerțul islamic. Prin urmare, reacția orientală va fi una dură. Finalul însă va fi previzibil: turcii renunță să iasă în Oceanul Indian, iar portughezii să intre în Marea Roșie. În paralel, începând cu 1547, rușii vor începe expansiunea. Europa începe să devină țelul final al turcilor. S-a început cu micile incursiuni în Serbia și ulterior în teritoriile venețiene culminând cu Austria. Turcia devine aliata Franței în războiul acesteia cu Austria, iar englezii Elisabetei I vor deveni ambasadori permanenți la curtea padișahului.

Anul 1600, marcat în istoriile cancelariilor europene ca anul lui Mihai-Voievod, va fi anul limitării extinderii otomane. Va trece aproape o jumătate de secol de pace între Turcia și Austria, timp în care începe încet și sigur, procesul de colonizare a Orientului. Războiul din 1686, terminat prin pacea de la Karlowitz, marchează prima retragere a turcilor din Europa¹¹. Ostilitățile vor reîncepe în 1715, iar în acest moment alianța franco-turcă se face simțită. În ceea ce privește relațiile oficiale dintre Imperiul Otoman și Rusia, acestea încep în secolul XVII, când Moscova trimite mai mulți ambasadori la Constantinopol. Practic Imperiul Otoman păstrează o pace relativă cu Occidentul până în 1788, când se produce o deteriorare a relațiilor cu Rusia. În primul era vorba despre invadarea Poloniei, a cărei independență fusese garantată de turci, iar în al doilea rând era vorba despre un teritoriu veșnic disputat, când de Rusia, când de Prusia și ulterior de Germania. Rusia Ecaterinei Mari nici nu va accepta negocieri

¹⁰ Miquel Andrei, *Islamul și civilizația sa*, Ed. Meridiane, București, 1994. Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, București, 2003.

¹¹ Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, București, 2003.

asupra independenței acestui teritoriu. Disputa se va transforma în război și va culmina în Crimeea, iar mai apoi cu războiul de independență. Rezultatul va fi spectaculos. Dacă luăm în calcul și revoluțiile care au loc în Ungaria, Belgia sau Franța, ne dăm seama că întreaga hartă a Europei se modifică radical, iar balanța de putere se va inclina spre vestul Europei .

Mai puțin cunoscute pentru lumea europeană, războaiele din Asia, ruso-iraniene sau ruso-chineze, vor avea un impact puternic asupra sferelor de influență pe care marile puteri încearcă să le construiască. Petru cel Mare este cel care realizează că eforturile de colonizare și creștinare a fortărețelor persiene sunt slabe, aproape nule, având în vedere că Persia nu declanșare niciodată jihadul contra creștinilor. Teritoriile vizate vor avea pe rând conducător rus, apoi turc, iranian și iarăși rus. În 1801, rușii vor anexa Georgia și Șirvan, iar creștinarea începută pe vremea lui Petru prin decapitarea celor care vor refuza schimbarea religiei va continua în același ritm. Nu putem să nu facem o paralelă între metoda practică de ruși în secolul XVIII și metoda practică de irakieni sau talibani în secolul XXI.

Mergând mai departe, către Orientul Îndepărtat, mai exact către India, putem spune că intervenția europeană a distrus în această regiune nu numai unul din cele mai mari imperii din istorie, Imperiul Marilor Moguli, dar a condus și la o catolicizare dusă la extrem. După portughezi și olandezi, au urmat francezi și englezi. Rivalitatea dintre marile puteri și lupta lor pentru piețe de desfacere și mai ales pentru resurse izbucnește în cele din urmă. Franța pierde războaiele din Europa și implicit și teritoriile de peste mări. Tratatul de la Versailles, din 1763, va confirma acest lucru, iar din 1798 Lordul Wellesley se va ocupa de cucerirea sistematică a Indiei¹². Sfârșitul secolului XVIII va însemna domnia marilor puteri europene, în plină expansiune economică, militară și politică. Tot ceea ce odinioară fusese mare imperiu musulman, nu mai exista. Doar mici sultanate și hanate, puternic slăbite de coloniile europene. Luptele dintre sunniți și șiiți vor duce la pierderea regiunilor estice de către Iran și ulterior vor da naștere Afganistanului¹³.

Ce se poate spune despre aceste conflicte? Majoritatea au fost pentru supremație, iar religia a fost o scuză acceptabilă. Istoria ne-a dovedit că nici una din țări, la începuturile ei, nu a fost înverșunată în ceea ce privește religia. A existat o acceptare a altor nații de către mauri, pentru erau conștienți de beneficiile pe care le puteau obține de pe urma acestora, a existat o toleranță a musulmanilor față de franci. Cert este că marile războaie, mai exact cele două războaie mondiale, nu vor avea la bază nici un sentiment religios. Cert este și faptul că sfârșitul secolului XVIII și secolul XIX vor fi caracterizate de conflicte religioase, în care referința la jihad este permanentă¹⁴. Putem vorbi despre masacrarea populației creștine în Balcani, în Orientul Apropiat sau în Egipt. Pe de altă parte avem mișcările naționaliste creștine și musulmane, la fel de violente și puternice, dar din care doar cele creștine vor deveni

¹² Roux Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

¹³ Duroselle Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, vol. 2*, Ed. Științelor Sociale și Politice, București, 2006.

¹⁴ Miquel Andrei, *Islamul și civilizația sa*, Ed. Meridiane, București, 1994.

cunoscute: insurecția sârbilor, insurecția greacă etc. Toate aceste mișcări, în care sunt implicați musulmanii vor avea un efect de domino. Se vor crea premisele dispariției imperiilor și apariției a numeroase state.

Capitolul cuceririlor coloniale este unul care produce și va continua să producă efecte. Egiptul este un astfel de exemplu. Napoleon va conduce campania pentru ei și apoi împotriva lor. Războiul început de el va duce la eliberarea Egiptului de sub conducerea mamelucilor și va deschide drumul spre modernitate. Algeria este alt exemplu. Disputat pe rând de arabi și de turci, va ajunge colonie franceză și, într-un final, va deveni independentă într-o perioadă destul de tulbură pentru politica franceză. Chiar și în prezent, disputa dintre islamici și creștini continuă. Canalul de Suez este un caz aparte, un efect al disputelor militare începute în secolul IX și continuat până în secolul XIX. Disputa economică va avea ca punct de pornire tot violențele religioase: masacrarea creștinilor din Alexandria din 1882. Războiul care va izbucni, așa cum am mai spus, va duce la pierderea Egiptului de către Franța și prin asta la pierderea uneia din cele mai bune poziții strategice în Orientul Mijlociu, poziția din Liban fiind de mai mică importanță. Iranul, vechea Persie, este un teritoriu care a trecut și trece prin mari transformări, un „tampon” între sfere de influențe și lupte pentru resurse. Dacă la început era prins între imperialismul rus și cel englez, apoi intervenind și Imperiul Otoman, spre deosebire de Egipt și Alger, invadarea sa va fi totală, nu se poate vorbi despre o deschidere spre modernizare. Totuși stabilirea echilibrului puterii va duce la o decizie comună a rușilor și a englezilor de a acorda în 1834 statutul de neutralitate Iranului, prețul plătit fiind economia țării subordonată unei Anglii care își consolidase deja poziția în Golf printr-o serie de alianțe cu prinții arabi. În 1907 Iranul va deveni independent. Din păcate tentativa șahului de a căpăta și independența economică va duce întâi la o lovitură de stat, apoi la ocuparea teritoriului de forțele unite ale turcilor, rușilor și englezilor¹⁵.

Primul război mondial nu a făcut decât să confirme taberele existente: algerienii, tunisienii, negrii din Africa de partea Franței, musulmanii indieni de partea Angliei, libienii contra Italiei. Iranul va rămâne pasiv. Notabil rămâne faptul că, încurajați de englezi, arabii din Siria, Palestina și Arabia vor porni mișcarea insurecțională contra turcilor. Important este în această perioadă masacrul din 1915. Inițial pornit de la ideea trădării, chiar Atatürk, va menționa despre această stare de fapt, deportarea creștinilor, în special cea a armenilor, în Siria, se va încheia cu uciderea acestora. Chiar și în prezent, Armenia cere recunoașterea acestui masacru. Reversul la masacru? Acțiunile care pornesc din 1973, generate de Armata Armeană Secretă de Eliberare a Armeniei, și care vizează cetățenii turci. Sau masacrarea armenilor la Sumgait în 1988, sau în 1990 la Baku, sau războiul pornit în 1991 între Azerbaidjan și noua Armenie¹⁶. O situație asemănătoare avem în Cipru, când la debarcarea trupelor turce se produce o migrațiune masivă a populației grecești către sudul insulei. Dorința de a învinge a făcut ca în timpul acestui conflict mondial să fie făcute o serie de promisiuni, promisiunea unui Kurdistan independent, a unui centru

¹⁵ Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Editura Antet, București, 2003.

¹⁶ Roux Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

național în Țara Sfântă pentru evrei, un stat unificat pentru arabi din nordul Siriei până la Golf. Soarta kurzilor va fi pecetluită în 1920, la fel limitarea teritoriul grec și teritoriile ocupate din Asia Mică. În acest context, revoluția condusă de Mustafa Kemal „Ataturk” va modifica parametrii stabiliți în Conferința de Pace de la Versailles, Turcia devenind o realitate pe harta lumii, una puternică, cu obiective și scopuri bine definite.

Lumea arabă a dorit la fel de mult unirea într-un unic stat. Înființarea Ligii Arabe în 1948 a vizat reluarea legăturilor cu musulmanii din Africa. Plasarea Centrului Național pentru evrei (practic centrul viitorului stat Israel) în mijlocul teritoriul arab va duce la mari disensiuni. Pe de o parte avem coloniștii care se îndreaptă către acest centru producând, ca efect, exodul populației autohtone, iar pe de altă parte avem protectoratul (Egipt, Kuweit) sau guvernarea sub mandat (Liban, Siria, Irak, Iordania) la care sunt supuse statele arabe¹⁷. Toate sunt state create, sub presiune, de către Franța și Anglia și prin urmare nu putem vorbi despre autonomie în acest caz. Arabia Saudită va fi printre puținele țări care va profita de atuurile pe care le are: păstrarea orașelor sfinte Mecca și Medina și păstrarea resurselor petrolifere. În zona rusă, revoluția bolșevică a păstrat, într-o anumită măsură evident, libertatea naționalităților conlocuitoare. Dar pentru a putea avea controlul lor, administrația comunistă va practica metoda migrațiune, amestecând populațiile, creînd state cu frontiere artificiale. Se practica un colonizare sub auspiciile revoluției ruse.

Cel de al doilea război mondial a dus la o transformare a lumii în întregul ei. În primul rând teritoriul țărilor musulmane a fost folosit drept câmp de bătălie de un război cu care aveau prea puțin în comun. Unele din aceste țări, precum Iran, Egipt, Libia sau Tunisia vor fi ocupate și vor pierde oameni și resurse pentru un război cu care nu aveau nimic în comun. Iranul, de exemplu, a fost folosit atât de ruși cât și de englezi, găzduind la un moment dat (1942) Conferința alianților (Conferința de la Teheran). După terminarea războiului va lupta din greu pentru ocuparea unei poziții cheie în cadrul țărilor Orientului Mijlociu. Egiptul, pe de altă parte, era o bază esențială pentru aliați. Va rămâne consecvent poziției sale din Primul Război Mondial, iar după terminarea celui de al Doilea Război Mondial va obține independența, în pofida intervenției unite a Israelului, Angliei și Franței. În dorința de a obține ajutor, în special economic (petrolul oriental), aliații vor elibera unele din țările Orientului Mijlociu aflate sub mandat, în plus cedând teritorii istorice celor pe care îi doreau aliați alături de ei. Cedarea orașului Antiohia Turciei va provoca o reacție violentă din partea Siriei. În iunie 1941 francezii ocupă Siria și Libanul, capitularea Germaniei neducând însă și la retragerea trupelor franceze din teritoriile ocupate. În paralel, Anglia recunoaște independența Transiordaniei dar, sub pretextul tratatului de alianță, va continua ocuparea acestui teritoriu. Urmarea este migrația masivă a palestinienilor care fug din Israel, apoi va urma Războiul de Șase Zile, culminând cu o puternică criză a economiei iordaniene.

Sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial va duce la începerea procesului de decolonizare, în special a zonei Africii de Nord. Marocul, Tunisia și apoi Alger vor deveni independente.

¹⁷ Miquel Andrei, *Islamul și civilizația sa*, Ed. Meridiane, București, 1994.

Dacă ar fi să analizăm perioada care a urmat, în special între 1962 și 1979 (invazia sovietică din Afganistan), nici un conflict major nu a avut loc între lumea europeană și cea musulmană. Se poate vorbi despre schimbare? Nicidecum. Efectele războiului își făceau simțită prezența. Dar nu pentru mult timp. Resursele țărilor orientale, poziția strategică a acestora face ca multe din cancelariile marilor puteri să-și schimbe politica. Anul 1979 va o cotitură pentru noile relații internaționale. Luarea de ostateci în Iran, apoi invazia din Afganistan, urmate de criza petrolieră din Iran, care va duce la revoluția islamică a lui Khomeyni vor influența cert structura viitoarelor conflicte internaționale.

Invazia din Afganistan a prefigurat lupta pentru putere, pentru împărțirea sferelor de influență. Destrămarea URSS nu a avut ca efect încetarea conflictului. Dimpotrivă. A constituit un exemplu pentru conflictele de tip Cecenia. Actele de terorism devin parte integrantă a noului tip de război. Factorul economic devine din ce în ce mai mult un *cassus belli* și, sub presiunea marilor puteri, se va adopta diplomația preventivă, respectiv preemptivă.

Bibliografie

- [1] ALI Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, București, 2003.
- [2] DUROSELLE Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, 2 vol.*, Ed. Științelor Sociale și Politice, București, 2006.
- [3] FERRO, Marc *Șocul islamului*, Editura Orizonturi, București, 2006.
- [4] MIQUEL Andrei, *Islamul și civilizația sa*, Ed. Meridiane, București, 1994.
- [5] ROUX Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*, Editura Artemis, București, 2007.

ECUAȚIA TERORISM - MEDIUL DE SECURITATE. ACTUALITATE ȘI TENDINȚE LA NIVEL REGIONAL ȘI MONDIAL

Teodor POPA*

The new challenges for security, generated by the overlapping of some phenomena like globalization and fragmentation, are added to the classical forms of regional risks and vulnerabilities. We must note the endurance of some tension focal points but their evolution path is and remains entailed and influenced by the apparition and proliferation of asymmetrical risks, trans-boundary ones as terrorism that includes even organized crime and why not the potential proliferation of mass destruction weapons.

Returning to the terrorist threat, the post-September 11, 2001 period indicates more prominently that if we speak of a security medium we are not referring necessarily to it only from the military factor's point of view. A deeper and synthetic analysis evinces that along the institutional reforms and implicitly the cooperative management in the area of security we must also approach the indivisibility of security and the regional and even global commitment of the international community.

Terorismul este și rămâne o amenințare foarte gravă la adresa umanității, gravitatea ei constând în abilitatea rețelelor și organizațiilor teroriste de a surprinde. Oricât de importante și de acute ar fi problemele care generează nemulțumirile, ele nu pot explica acest atroce fenomen.

Terorismul nu este, așa cu cei în cauză încearcă să justifice, o reacție a celui slab împotriva celui puternic, ci cu certitudine o acțiune premeditată, criminală – adesea sinucigașă, care are ca obiectiv să distrugă, să ucidă cu cruzime și să înspăimânte. Terorismul nu se justifică și nu se poate justifica în nici un fel fiind o agresiune intempestivă și criminală împotriva ființei umane, a civilizației și sistemelor de valori pe care umanitatea încearcă să o apere.

Dintotdeauna, acesta a fost rolul principal al terorismului și se pare că pentru totdeauna acesta va fi. Fenomenul terorist este și un rezultat al adâncirii prăpastiei dintre civilizația democratică și civilizațiile nondemocratice.

Adâncirea prăpastiei, determină implicit și înmulțirea pericolelelor, amenințările la adresa societății moderne, precum și vulnerabilitățile. În această etapă de trecere la o societate a cunoașterii, de tip informațional, caracterizată printr-o serie de vulnerabilități de tranziție terorismul găsește un loc propice de dezvoltare.

Evoluția în domeniul securității ne arată că consolidarea puterii statale devine o problemă datorită unei corodări a suveranității statelor și chiar provocărilor din partea unor forțe naționaliste.

În condițiile lărgirii câmpului de acțiune în domeniul asimetriei, tacticile evoluează și se diversifică ca urmare a creșterii numărului organizațiilor teroriste, a țintelor și amplificării violenței determinate de tehnicile utilizate.

* Locotenent colonel docotorand

Analiza atacurilor în special Al-Quaeda ilustrează evoluția organizațională a acestora spre un model de organizare multicentric. Constatăm totodată transformări și în ceea ce înseamnă reorientarea grupărilor teroriste dinspre țintele „grele” (guverne, sedii diplomatice, etc.) către ținte „ușoare”, însă importante din punct de vedere simbolistic și care produc psihoze puternice în rândul populației.

Grupările teroriste urmează într-o manieră sofisticată, perfecționarea exploatării unor așa-zise „zone gri”. Acestea nu sunt decât zone (state) în care guvernele au pierdut în mare parte controlul, autoritatea este diminuată, sărăcia și-a pus amprenta pregnant asupra populației, corupția este „la ea acasă”, iar principiile de drept sunt aproape inexistente. Ceea ce atrage ca un magnet terorismul în aceste zone sunt posibilitatea procurării unor importante cantități de armament și producerea la scară mare a drogurilor. Tot în aceste zone grupările teroriste își pregătesc și lansează una dintre cele mai cumplite arme adoptate în ultimul timp, arma psihologică.

Contextul în care s-a ajuns la această situație este determinat de unele vulnerabilități ca de exemplu: globalizarea, limitarea resurselor energetice și de materii prime, degradarea mediului, problemele populației, bolile, sărăcia, dezechilibrele între statele bogate și cele sărace, etc.

Studiile indică o serie de amenințări care au în vizor atât statele puternice cât și cele subdezvoltate care practic vizează într-un final stabilitatea internațională și implicit mediul de securitate. Printre acestea amintim: consecințele negative ale globalizării, epidemiile pe spații largi, proliferarea armelor de distrugere în masă, actorii nonstatali apti să-și procure mijloace de luptă, terorismul internațional care exploatează orice care poate să-i fie în avantaj, crima organizată, sărăcia și nu în ultimul rând conflictele locale, interetnice și interreligioase care alimentează terorismul internațional provocând insecuritatea atât la scară locală și zonală dar și globală.

Terorismul nu a afectat, până acum, în mod direct, România, deși țara noastră se află de ceva vreme pe unul dintre culoarele cele mai active ale traficantilor de droguri și de carne vie, ale rețelelor crimei organizate, și în apropierea unor zone generatoare de conflicte și terorism (Caucaz, Balcani, Orientul Apropiat). Participarea efectivă la războiul antiterorist, intrarea în NATO și în UE, proximitatea coridorului islamic, ca și schimbarea configurației economice, politice și sociale constituie premise ale unor posibile viitoare atacuri teroriste și asupra României.

Oricât de mulți și importanți pași au fost făcuți din 2001 până în prezent în investigarea și combaterea acestui fenomen, inclusiv în România, prin elaborarea unei strategii naționale împotriva terorismului, fenomenul terorist rămâne cea mai gravă amenințare la adresa umanității.

Totdeauna, vulnerabilitățile sunt legate de pericole și amenințări. Nimeni nu poate ști precis care anume sunt vulnerabilitățile unui sistem, decât coroborându-le cu pericolele și amenințările care privesc sistemul în cauză. Pentru identificarea acestor pericole și amenințări și concluziona cu privire la vulnerabilitățile posibile este nevoie de o foarte bună cunoaștere a situației și a dinamicii acesteia.

Opinăm că o agresiune de mare amploare, simetrică, împotriva U.E., a Statelor Unite ale Americii sau chiar a altui membru NATO este puțin probabilă dacă nu chiar imposibilă. Și împotriva statului român o astfel de agresiune este puțin probabilă.

Există însă noile tipuri de amenințări, cele asimetrice, mai puțin vizibile și mai greu de prevăzut. Cea mai periculoasă dintre acestea este *amenințarea teroristă*.

Terorismul reprezintă o amenințare strategică, nu doar pentru S.U.A. sau U.E., ci și pentru Rusia, pentru China și pentru foarte multe țări, inclusiv pentru România, angajate pe drumul dezvoltării. Deși este dezavuat și atacat din toate părțile și prin toate mijloacele, terorismul dispune încă de resurse importante¹, comunică prin rețele electronice de ultimă generație și recurge la acțiuni din ce în ce mai violente, folosind cele mai sofisticate sisteme și arme. El se extinde în toate mediile și cuprinde aproape toate activitățile, fenomenul vizând distrugerea oricărei activități progresiste.

Terorismul contemporan a căpătat deja un caracter global. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic și pe efectele deznădăjduirii. Cauzele acestuia sunt complexe. Ele au la bază crizele economice, culturale, sociale și religioase. Civilizației moderne generează și întreține fenomenul terorist.

Terorismul este extrem de periculos, datorită acțiunilor imprevizibile, îndeosebi asupra aglomerărilor urbane, locurilor publice și instituțiilor. Rareori el reușește să se transforme în război de gherilă sau în acțiuni armate de lungă durată și de o amploare mai mare. Oricum, pe teritoriul statelor vizate de terorism, este extrem de dificil ca teroriștii să poată declanșa un război de gherilă. Nici pe teritoriul României nu este posibil un astfel de război declanșat de teroriști. Acest tip de război poate fi declanșat numai pe teritoriul statelor sfâșiate, în care există entități puternice aflate în relații de intoleranță și conflictualitate cu puterea.

Cea mai mare amenințare potențială la adresa păcii și securității europene și mondiale o constituie însă *proliferarea armelor de distrugere în masă*. Este adevărat că sistemele de control, acordurile și tratatele de nonproliferație au încetinit cumva cursa înarmărilor nucleare, dar dezvoltarea și perfecționarea acestei arme se continuă. Deocamdată, datorită tehnologiei sofisticate și dificultății realizării componentelor chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN), precum și a vectorilor de transport la țintă, aceste arme nu se află nici la îndemâna teroriștilor, nici a unor conducători de state care le-ar putea folosi fără să reflecteze prea mult asupra consecințelor. Teroriștii, în acest moment, nu au acces la asemenea arme. Atacul cu sarin efectuat de Secta AUM, în metroul de la Tokio, în 1995, care a produs 12 morți și câteva mii de răniți, și, doi ani mai târziu, împrăștierea sporilor de Antrax pe o stradă din capitala japoneză reprezintă una dintre puținele acțiuni de acest gen. Este însă posibil ca teroriștii să-și croiască drum spre asemenea arme, fie atacând silozurile și bazele militare care dispun de asemenea mijloace, fie procurându-le pe alte căi (spre exemplu din silozurile țărilor componente ale fostei URSS au dispărut mii de focoase). Având în vedere nivelul de dezvoltare al chimiei, fizicii nucleare și cercetării științifice în domeniul biologiei și industriei farmaceutice atomice în România, precum și ușurința cu care pătrund unele firme străine în economia românească, este posibil ca teroriștii să încerce să procure sau să producă astfel de

¹ <http://www.iss-eu.org>, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.7.

mijloace și în țara noastră. Aceasta reprezintă cel mai mare pericol și, totodată, cea mai mare posibilă amenințare la adresa securității omenirii.

La aceste tipuri de amenințări se asociază *conflictele regionale, delicvența unor state și crima organizată*. Acestea apelează, de cele mai multe ori, la metode și procedee teroriste și este foarte greu să se facă distincție între ele.

Specialiști americani, cu mai bine de 20 de ani înaintea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, au identificat unele dintre amenințările teroriste importante, precum și vulnerabilitățile adiacente. Richard Kenedy arăta, în 1972, că bomba radiologică, denumită „bomba murdară” reprezenta o amenințare reală și nu una science-fiction, iar William Rogers, șeful diplomației, atrăgea atenția, pe la jumătatea anului 1973, că „substanțele atomice ar putea să le ofere teroriștilor posibilități inimaginabile”². În același timp, Comisia a reliefat vulnerabilitățile companiilor aeriene la terorism și a propus, în 1972, întărirea controlului pasagerilor și bagajelor. Industria aeriană nu a ținut seama de aceste avertismente, iar companiile aeriene, în 1976, s-au opus acestor măsuri, pe motiv că, dacă le-ar respecta, ar intra în faliment. Experții au prevăzut atacuri teroriste cu rachete portabile asupra avioanelor civile, atacuri asupra altor obiective, inclusiv asupra rețelelor de transport, de comunicații, de alimentare cu apă, asupra centralelor nucleare și electrice etc. Ei au recomandat supravegherea străinilor care trăiesc sau tranzitează Statele Unite, îndeosebi a celor care provin din Orientul Mijlociu și americanii de origine arabă și au propus măsuri de protecție a diplomaților și oamenilor de afaceri americani care se aflau cu treburi în străinătate.

La rândul ei, și Rusia se confruntă cu numeroase amenințări teroriste, cele mai multe venind din zona caucaziană, dar nu numai. Rusia consideră că amenințarea teroristă cea mai directă, care afectează deopotrivă Rusia și Georgia, vine de pe teritoriul georgian. După opinia Moscovei, monitorizarea ei internațională s-a dovedit ineficace. De aceea, singura modalitate de a pune sub control și dezamorsa această amenințare o reprezintă o bună cooperare între serviciile secrete și departamentele de frontieră. Oficialii ruși consideră că aproximativ 250-300 de teroriști ceceni sunt prezenți în trecătorile Pankissi din Georgia, în timp ce oficialii din această țară afirmă contrariul. Realitatea este că teroriștii care se aflau în aceste locuri s-au dispersat de îndată ce au fost avertizați, după care au revenit în satele din zonă.

România nu este generatoare de instabilitate, dar se află în vecinătatea unor astfel de zone (Transnistria, Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat) și ar putea, în anumite condiții defavorabile, să suporte efectul acestora. Teritoriul românesc ar putea fi vizat, inițial, ca adăpost pentru unele grupări teroriste sau ca un nod de rețea, ulterior, ca bază de plecare pentru unele posibile atacuri împotriva unor țări din zonă aflate pe falia islamică: Turcia, Bulgaria, Bosnia și Herțegovina.

Noile amenințări – se precizează în documentul intitulat *Strategia europeană de securitate* – sunt dinamice. În epoca mondializării, amenințările cele mai îndepărtate din punct de vedere teritorial produc îngrijorare ca și cele apropiate. De aceea, zonele de interes pentru NATO și pentru Uniunea Europeană, ca și pentru oricare altă țară din cadrul acestor organizații, inclusiv pentru România, se extind, practic, la suprafața

² Ibidem.

întregii planete. Teoria haosului atrage atenția că variația condițiilor inițiale, care se regăsește totdeauna în evoluția sistemelor și proceselor, nu cunoaște nici reguli, nici limite teritoriale, spațiale sau acționale. În această epocă a globalizării, totul capătă dimensiuni și pe cale de consecință și implicații generale. Totuși, în ceea ce privește stabilitatea și gestionarea situațiilor de criză, prioritare sunt zonele de pe primul cerc, adică cele de la contactul frontalier nemijlocit.

Este unul dintre motivele pentru care UE și NATO doresc să se înconjoare de un cerc de securitate, fapt pentru care încearcă realizarea acestuia prin acorduri de bună vecinătate sau parteneriate strategice. Unul dintre obiectivele acestor acorduri și parteneriate îl reprezintă protecția împotriva atacurilor teroriste și, respectiv, combaterea terorismului. În ceea ce privește însă lupta împotriva terorismului, nu există alte priorități și nu există granițe.

Strategiile de combatere a fenomenului terorist pun și trebuie să pună în operă numeroasele decizii politice luate ca atare. Practic, după atacurile de la 11 septembrie 2001, nu există stat important, organizație internațională, alianță sau coaliție care să nu fi abordat, într-o formă sau alta, problema combaterii terorismului. Uniunea Europeană promovează un sistem multilateral eficient, bazat pe Charta Națiunilor Unite. O ordine internațională fundamentată pe principii democratice, pe state democratice, bine guvernate, constituie garanția cea mai bună de securitate. Altfel spus, acest concept cere un sistem de strategii directe și indirecte convergente, realizându-se dezideratele politice ale unor guvernări democratice și ale unei politici internaționale bazată pe Charta ONU.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 8 octombrie 2004, o rezoluție – 1566 – de luptă împotriva terorismului³. Nu este singura. Ea urmează rezoluției 1267, din 15 octombrie 1999, rezoluției 1373 din 28 septembrie 2001, rezoluției 1540 din 28 aprilie 2004 și altora. Consiliul de Securitate reafirmă că terorismul, sub toate formele și manifestările, *constituie una dintre cele mai grave amenințări contra păcii și securității internaționale*. El afectează dezvoltarea economică și socială a tuturor statelor, precum și stabilitatea și prosperitatea la scară globală. Cele 12 puncte ale Rezoluției 1566 din 8 octombrie 2004 condamnă cu tărie orice acte de terorism, face apel la toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenției generale asupra terorismului internațional* și proiectul *Convenției internaționale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*, în virtutea obligațiilor ce le revin prin dreptul internațional, amintind că nu există nici o circumstanță care să justifice adăpostirea sau finanțarea actelor de terorism. Se solicită organizațiilor internaționale, regionale și subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU și îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluția fixează sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce privește concertarea eforturilor tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale în aplicarea rezoluției 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanțare a terorismului.

³ <http://www.diplomatie.gouv.fr/actu/bulletin.asp?liste=20041012>.

În acest sens, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva rețelei Al-Qaeda și altor organizații și rețele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă și țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acțiune și de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005. El este o continuare a unei cooperări de câțiva ani în acest domeniu între țările care alcătuiesc CSI. În cadrul operației preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizației extremiste internaționale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de teroriști care acționau în Caucazul de Nord. Au fost declanșate, în cadrul CSI, operațiile „Nomazii“, „Căutarea“ și „Lanțul“, operații care se desfășoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus. Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informații*, care conține date privind terorismul și criminalitatea, la care au acces și alte țări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor și organizațiilor care desfășoară activități teroriste. Acest plan, în virtutea experienței anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de finanțare a teroriștilor. Operațiile speciale desfășurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri rețelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-și procura armamentul și munițiile necesare.

China a declarat, la rândul ei, că susține, ca și în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel⁴, întrucât ea însăși se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acționează, după declarațiile oficialităților de la Beijing, împreună cu comunitatea internațională, împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realitățile concrete privind existența pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor rețele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc deja, așa cum afirmă în presă, expulzarea a sute de islamiști, considerați periculoși. În Germania, numărul islamiștilor predispuși la acte violente este în jur de 300. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă. Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizațiilor interzise, a simpatizanților terorismului și a „predicatorilor de ură“⁵.

Deciziile și acțiunile acestea sunt foarte importante, dar ele se cer aplicate și concretizate în acțiuni coerente și eficiente împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste, altfel rămânând doar literatură. De acest lucru se ocupă strategia. De aceea, strategiile de combatere a terorismului, care de altfel pun în aplicare decizii politice, trebuie să definească clar forțele, mijloacele, sistemele de pregătire și de acțiune pentru combaterea terorismului de orice fel.

⁴ <http://by3fd.bay3.hotmail.msn.com/cgi-bin/getmsg?>

⁵ [http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=91&art_id=202806,](http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=91&art_id=202806)

l'expulsion d'islamistes

La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența atât a unor tendințe pozitive cât și a unor stări de riscuri amenințări și pericole. Vechea ordine mondială care a avut o logică bipolară a dispărut lăsând locul unei arhitecturi globale de securitate și ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunităților internaționale.

Regretabil, constatăm că lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Propabilitatea unei confruntări militare, de amploare, rămâne redusă în timp ce conflictele regionale și cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor-direct sau cumulat- tot mai greu de controlat⁶. Astăzi mediul de securitate cunoaște o situație geopolitică și geostrategică cu transformări profunde ce determină efecte esențiale asupra statelor în promovarea și protejarea intereselor lor sau a coalițiilor din care fac parte.

Complexitatea mediului de securitate continuă să genereze noi riscuri și amenințări mai mult sau puțin predictibile. În ceea ce privește evoluția actelor teroriste, de la nivel acțiuni izolate până la nivel operație în manieră militară a condus omenirea, mediul de securitate, la o stare deosebit de periculoasă. La 17 ani de la încheierea războiului rece, riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității și stabilității mondiale, rămân evidente și diversificate.

Noul mediu internațional de securitate conturează printre altele și o altă hartă geopolitică a lumii în care relația transatlantică joacă un rol esențial⁷.

În perioada de după 1990 eforturile comune pentru construcția păcii și stabilității în Europa sau amplificat și devin tot mai convingătoare. Pe fondul acestora, amenințările transnaționale (printre care și terorismul), au găsit breșe de a se propaga pe o scară cât mai largă, practic lupta împotriva lor devenind o nouă și originală componentă a globalizării⁸.

Se concluzionează că apărarea statelor împotriva pericolelor și amenințărilor, atât simetrice dar mai ales asimetrice trebuie să se realizeze atât prin politici și strategii individuale, cât și prin forme de acțiune colectivă care să țină pasul permanent, cu modificările și provocările cu care este „provocat” mediul de securitate.

Bibliografie selectivă

1. Legislație

[1] *Constitutia Romaniei*, in „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 767 / 31.10.2003

[2] *Strategia de securitate națională a României*, Imprimeria Nationala S.A., aprilie 2007

[3] *Strategia Ministerului Administratiei si Internelor de realizare a ordinii si sigurantei publice, pentru cresterea sigurantei cetateanului ai prevenirea criminalitatii stradale*, in „Monitorul Oficial”, partea I, nr.243 din 23.03.2005

[4] *Strategia Nationala de prevenire si combatere a terorismului*, aprobata prin Hotararea CSAT nr. 0067 din 2002, in, <http://www.cdep.ro/plslegis/legis>

⁶ *Strategia de Securitate Națională a României*, 17.04.2006 p.6.

⁷ Stan Petrescu, *Amenințări primare*, Ed. Militară, București 2008, p. 22.

⁸ *Mediul de securitate*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2004, p 5.

[5] *Legea 51/1991, privind siguranța națională a României*, în, <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

[6] *Legea 14/1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații*, în, <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>.

[7] *Legea nr. 19/1997 privind ratificarea Convenției Europene pentru reprimarea terorismului*, în „Monitorul Oficial” nr. 34, din 4 martie, 1997.

[8] *Legea nr. 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe*, în, <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>.

[9] *Legea 415/27 iunie 2002, privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării*, în, <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

[10] *Legea nr. 535/25 noiembrie 2004, privind prevenirea și combaterea terorismului*, în, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 1161 / 08.12.2004, cap. II, secțiunea 1.

[11] *Hotărârea nr. 30/1993, privind organizarea și funcționarea Comisiei comune permanente a Camerei Deputaților și Senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activității Serviciului Român de Informații*, în, <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

[12] *Convenția europeană pentru reprimarea terorismului*, Strasburg, 27 ianuarie, 1977.

[13] *Convenția internațională pentru lichidarea finanțării terorismului*, New York, 1999.

[14] *Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368, 1373 și 1377/2001 privind dreptul la autoapărare și condamnarea terorismului ca o amenințare la adresa păcii și securității internaționale*.

2. Lucrări de autor

[15] ANDREESCU, A., (2000), *Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale*, Editura Artprint, București

[16] ANDREESCU, A., (2003), *Terorismul – războiul viitorului*. Discurs, Asociația Oamenilor de Știință din România, București

[17] ANDREESCU, A. și colectiv, *Terorismul internațional-flagel al lumii contemporane*, Editura M.A.I., Bucuresti (2003).

[18] ANDREESCU, A., (2007), *Terorismul internațional – flagel al lumii contemporane*, în „TIMPOLIS”, iunie, Timisoara.

[19] ANDREESCU, A., (2007), *Considerații privind crima organizată și terorism. Rolul M.I.R.A. în prevenirea și combaterea acestui flagel*, Prelegere. Simpozion internațional de comunicări științifice, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

[20] DELCEA C., (2003), *Psihologia terorismului. Cine devine terorist și de ce?*“, Ed. Cartipex, Cluj Napoca

[21] DELCEA, C., (2006). *Psihopatologia teroristului*, in, „Terorismul Azi”, vol. 1, an 1, iulie.

[22] DELCEA, C.; BADULESCU, A., (2006). *11 septembrie 2001 - cauze si consecinte*, in, „Terorismul Azi”, vol III, an 1, septembrie.

[23] DELCEA, C., (2007), *Ad Terorismul*, Ed. ASCT, Cluj-Napoca.

- [24] DENG, A., (2007), *Terorismul - o amenințare asimetrică*, în, „Impact Strategic”, nr 2., Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.
- [25] FRUNZETI, T., (2007). *Lumea 2007, Enciclopedie politică și militară*, Bucuresti
- [26] PETRESCU, STAN (2008), *Amenințări primare*. Ed. Militară, București.
- [27] STAN, PETRESCU, I., (2008). *Amenințări primare*, Ed. Militara, Bucuresti.
- [28] STOINA, N., (2002). *Megaterorismul - provocarea mileniului III*, in, <http://actrus.ro>
- [29] VĂDUVA, GHE., și colectiv (2002). *Terorismul. Dimensiunea geopolitică și geostrategică*. Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice, București.
- [30] VĂDUVA, Gh., (2005), *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului româniei de membru NATO*, ed. U.N.Ap.Bucuresti, 2005.
- [31] VĂDUVA, Gh., și colectiv, (2007). *Stabilirea unor criterii de eficiență pentru gestionarea crizelor*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2007

GLOBALIZAREA ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ

Marinela GEAMĂNU*
Ioana MURARIU**

The transformation of the global economic order has a determinative impact on the modulus of administrating national savings, and especially on governments capacity to the insure economic security.

Globalizarea este considerată ca fiind rezultatul conjugat a două momente diferite, dar aflate într-o relație de interdependență. Primul moment, este reprezentat de o lungă perioadă de acumulare a capitalului, imediat după terminarea primului război mondial, dar întrerupt de crize și războaie. Al doilea moment a fost marcat de adoptarea unor măsuri de liberalizare a vieții economice mondiale, de privatizare și de sincronizare cu tendințele legislative, aplicate la începutul anilor '80.

Acestea au dus la pierderea parțială a capacității de a promova o dezvoltare economică independentă, o dată cu dispariția unor trăsături specifice ale piețelor naționale.

În raportul Dezvoltării Mondiale editat de Banca Mondială în anul 2000 se apreciază că în economia mondială au loc două procese paralele: globalizarea și descentralizarea:

- globalizarea: constă în transnaționalizarea până la supranaționalizare cu deosebire în domeniile comerțului, finanțelor și tehnologiilor de vârf;

- descentralizarea: constă în transmiterea de către guvernul național către comunitățile locale a tot mai multor atribuții administrative, sociale, educaționale, bugetare și în consecință, rolul statului național se va limita la diplomație, armată, adoptarea legislației interne.

Procesul de globalizare a economiei mondiale, a debutat la începutul anilor '80, a căpătat noi valențe și adepți în anii '90 și continuă și în prezent, să se manifeste cu putere, deși are de înfruntat concepții regionaliste și naționaliste.

Globalizarea este un subiect la modă, omniprezent în discursul mediatic, în literatura de specialitate, dar și în conversațiile cotidiene.

Termenul modern de securitate, în concepția specialiștilor în studii de securitate include cinci factori cumulativi:

- componenta politică a securității ;
- componenta militară;
- componenta economică;
- componenta socială;

* Asistent universitar doctorand, Universitatea *Spiru Haret*, Facultatea de Finanțe și Bănci, București

** Asistent universitar doctorand, Universitatea *Spiru Haret*, Facultatea de Finanțe și Bănci, București

-componenta ecologică.

Securitatea unei entități statale este asigurată dacă se ține cont de fiecare dintre aceste componente.

Securitatea economică se referă la accesul la resurse, finanțare și piețe necesare pentru a susține nivele acceptabile ale dezvoltării și puterii statului

Globalizarea contemporană a fost profund conturată de consecințele structurale ale celui de-al doilea război mondial – înfrângerea puterilor Axei, epuizarea fostelor puteri imperiale europene și izbucnirea „războiului rece” între Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică; toate acestea au dus la modificarea structurii puterii globale. Puterea militară și relațiile militare au căpătat forme consolidate și globale.

La nivel global, în mediul de securitatea se relevă mai multe tendințe cu influență în planul securității.

În sens larg, globalizarea economiei mondiale poate fi definită ca fiind procesul dinamic al creșterii interdependențelor dintre statele naționale, urmare a extinderii și adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale și culturale, și având drept implicație faptul că problemele devin mai degrabă globale decât naționale, cerând la rândul lor o soluționare mai curând globală decât națională.

Abordată din punct de vedere economic și financiar, globalizarea poate fi definit drept lărgirea legăturilor dintre economiile naționale pe piața globală a bunurilor și serviciilor, și mai ales, a capitalurilor.

O definiție asemănătoare este relatată și într-un raport al Fondului Monetar Internațional (FMI) din 1997: „fenomenul globalizării economiei mondiale reprezintă integrarea internațională aflată în strânsă creștere, atât a piețelor de bunuri și servicii, cât și a celor de capital”.

Globalizarea a devenit un proces obiectiv, care se desfășoară cu o viteză amețitoare, cuprinzând în sfera sa cvasitotalitatea statelor lumii.

Sub aspect strict economic, al eficienței alocării și utilizării resurselor, globalizarea economică apare ca un fenomen rațional, de natură să furnizeze un volum mai mare de bunuri și servicii de resurse tot mai puține.

Globalizarea economică presupune, așadar, în esență globalizarea procesului de creare a producției interne brute ale statelor lumii.

Globalizarea constituie cea mai previzibilă evoluție a mediului de securitate internațional, tot mai des și mai profund abordată în studiile de specialitate.

Fenomenul de globalizare aduce cu sine aspecte, aparent contradictorii, importante pentru securitatea statelor precum:

- creșterea gradului de interdependență și interacțiune în plan economic;
- legătura dintre prosperitate și democrație, ceea ce duce la evoluții pozitive în ceea ce privește stabilitatea globală, zonală și regională;
- beneficiul economic este asociat cu pierderea unei cote de suveranitate, proces determinat de interdependența tot mai accentuată în plan economic și tehnologic, în defavoarea statelor;
- mutațiile ce pot interveni în planul identității naționale, datorate omogenizării și standardizării valorilor și normelor culturale și de altă natură.

În literatura de specialitate, globalizarea este abordată în multe moduri, putându-se desprinde mai multe aspecte conceptuale.

Globalizarea este definită prin interdependența economiei dintre state, ca urmare a măririi coeficientului de dependență față de economia mondială.

Globalizarea este concepută ca proces al scăderii taxelor vamale, al renunțării la politica vamală și la restricțiile de circulație a mărfurilor, serviciilor, tehnologiilor și capitalurilor, pe măsura dezvoltării schimburilor economice internaționale.

Globalizarea este considerată factor determinant în diminuarea rolului guvernului național, ca urmare a extinderii acțiunii investițiilor străine directe și a societăților transnaționale.

Globalizarea este apreciată ca fiind un proces de administrare a lumii către forțe transnaționale.

Globalizarea este privită ca un moment în cadrul procesului de mondializare, în cadrul căreia pionul principal îl reprezintă firma, de preferință cea multinațională.

Unul din dicționarele engleze definește: „Globalizarea constă în tendința firmelor de a-și stabili unități de producție în lumea întreagă, adică oriunde piața este suficient de mare pentru a permite economii de scară. Aceasta conduce la creșterea numărului și a mărimii întreprinderilor multinaționale. Trăsătura de bază a globalizării rezidă din faptul că mărfurile, serviciile, capitalul, munca și ideile sunt transferate pe plan internațional prin intermediul firmelor” (Livesey, Frank, 1993).

Observând că globalizarea nu are un caracter pașnic, și că efectele ei sunt nefaste pentru unele țări și regiuni, unii autori consideră că ne aflăm de fapt la începutul unui război economic condus la diferite nivele, de firme și țări în căutarea supremației.

Procesul de globalizare este privit ca o tendință de expansiune a întreprinderilor pe piața internațională a factorilor de producție.

O interpretare asemănătoare întâlnim și în alte dicționare, de exemplu în unul apărut în Italia: „Globalizarea reprezintă un proces recent care constă în realizarea unei piețe de dimensiuni mondiale. Acest lucru este posibil datorită nivelării trebuințelor consumatorilor și standardizării produselor, precum și dezvoltării fără precedent a comunicațiilor și mass-media. Întreprinderile interesate de fenomenul globalizării sunt caracterizate printr-o structură elastică, dinamică și cu un conținut tehnologic înalt fie în ceea ce privește producția, fie distribuția bunurilor. Între altele ele sunt nevoite să-și reexamineze frecvent planurile lor strategice pentru a nu se găsi în situația de a fi excluse de pe piața puternic concurențială” (De Luca, Gianni; Minieri, Stefano; Verrilli, Antonio, 1998).

Deosebirea, în cazul de față, constă în accentul mai mare pus pe posibilitatea înfăptuirii acestui proces, în rest, firmele aflându-se, din nou, în centrul atenției. Ele vor trebui – după cum rezidă din definiție – să se adapteze modelelor de producție și de schimb impuse de această piață enormă, deja formată. De asemenea, se subliniază mai pregnant rolul jucat de comunicații în intensificarea acestui proces.

Factorii economico-comerciali care au influențat adâncirea procesului de globalizare a economiei mondiale include libera circulație a mărfurilor, liberalizarea

serviciilor, liberalizarea piețelor de capital, liberalitatea investitorilor străini de a înființa firme și alți factori cu caracter legislativ și administrativ favorabili globalizării.

Formele globalizării sunt:

- *Comerțul internațional* - o parte din ce în ce mai mare a bunurilor și serviciilor consumate provin din importuri. În domeniul relațiilor financiare externe, procesul de globalizare se regăsește în creșterea mai rapidă a comerțului internațional față de producția mondială. În perioada 1950 – 1994, comerțul internațional a crescut de 14 ori, în timp ce producția mondială a sporit de 5,5 ori. Dinamica rapidă a comerțului internațional constituie o consecință a adâncirii diviziunii internaționale a muncii, a liberalizării accesului pe piețele externe de bunuri și servicii și a progresului tehnic în domeniul transporturilor și telecomunicațiilor:

- *Investițiile străine directe* - factorii determinanți ai sporirii eficiente a investițiilor străine directe sunt:

-liberalizarea politicilor în domeniu;

-implementarea programelor de privatizare, cu participarea investitorilor străini;

-achizițiile și fuzionările de întreprinderi, ca urmare a sporirii concurenței;

-noile tehnologii, care facilitează transporturile și telecomunicațiile, precum și organizarea managementului firmelor implantate la mari distanțe.

- *Piețele financiare* – globalizarea activităților financiare a fost facilitată de progresele în domeniul comunicațiilor și informaticii. Odată cu piețele financiare globale au apărut și crizele financiare globale care au relansat discuțiile cu privire la avantajele și dezavantajele procesului de globalizare. John H. Dunning, care s-a preocupat îndeaproape de fenomenul globalizării și corporațiile multinaționale, subliniază că avem de-a face cu două forme ale globalizării: una superficială și alta profundă. Prima, dacă nu este vorba de o interpretare greșită a termenului, are în vedere angajarea unei țări, ca entitate economică de sine stătătoare, în schimburi comerciale, cu un singur produs, cu o altă țară, privită și ea ca entitate diferită, de sine stătătoare. Cea de-a doua formă a globalizării, care o diferențiază ușor de alte forme ale internaționalizării, vizează tranzacțiile pe care un stat le efectuează cu un mare număr de state, din lume. Astfel, o firmă globală posedă un număr mare de filiale amplasate în diferite puncte ale lumii și este angajată în alianțe sau rețele de afaceri pe aproape toate continentele. Ea își procură factorii de producție de care are nevoie de unde este mai avantajos, vânzându-și, concomitent, produsele și serviciile pe fiecare piață mai importantă a lumii. La fel, o țară care este deschisă forțelor globalizării are relații comerciale, financiare și investiționale foarte diversificate din punct de vedere geografic, iar valoarea asociată acestor relații reprezintă o parte importantă a produsului ei brut. S-a format un adevărat trend universal în cadrul căruia firmele și țările sunt mai integrate economic, drept urmare structura economiei mondiale actuale fiind foarte diferită de cea pe care au cunoscut-o generațiile anterioare. Pornind de la aceste constatări, John H. Dunning menționează alte trei trăsături ale procesului de globalizare economică:

-simbolistica acestui gen de tranzacții aflate în plină ascensiune;

- creșterea valorii firmelor obținută peste hotare, producție finanțată prin intermediul investițiilor directe de capital și avantajată de diferite alianțe strategice;
- întreprinzătorii importanți și-au schimbat modul de a gândi, adoptând un comportament adecvat noilor exigențe ale pieței.

Aceste trăsături nu sunt uniforme pentru toate firmele, sectoarele și țările. Unele piețe, ca de exemplu cea financiară, beneficiază de un grad de globalizare mai înalt, altele, cum ar fi cea tehnologică, rămân la nivel național sau regional. De aceea John H. Dunning consideră că trăsăturile amintite sunt pe deplin aplicabile membrilor ce alcătuiesc Triada economică și mai puțin acelor zone geografice caracterizate prin subdezvoltare.

Globalizarea trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

- Echitate, prin reducerea disparităților internaționale și între națiuni;
- Etică, prin prevenirea violării drepturilor omului;
- Securitatea umană, prin reducerea instabilității societăților;
- Durabilitate, prin reducerea distrugerii mediului înconjurător.

Astfel, într-o accepțiune a termenului, globalizarea presupune existența unei singure economii globale, cu politici macroeconomice globale.

Ea se caracterizează prin accentuarea tendinței de reducere și eliminare a barierelor dintre economiile naționale, precum și amplificarea legăturilor dintre aceste economii. Deși este unul dintre cei mai uzitați termeni în literatura de specialitate, nu se poate spune că există o definiție general acceptată. Pe măsură ce devine tot mai mult o realitate contemporană, globalizarea ajunge să fie și cel mai controversat concept în literatura economică și politică internațională.

În legătură cu fenomenul de globalizare s-au structurat două opinii opuse: una care susține acest proces, iar alta care se opune.

Susținătorii globalizării pun accentul în principal pe avantajele generate de procesul de mondializare:

- reducerea costurilor de producție datorită economiei de scară;
- accelerarea tranzacțiilor schimburilor care se realizează aproape în timpii comunicați – fax, Internet, etc.;
- creșterea vitezei de derulare a operațiunilor comerciale, financiare și tehnologice;
- extinderea puternică a piețelor și crearea de noi piețe independente de anumite surse sau zone tradiționale.

În consecință are loc o creștere a eficienței întregii activități economice la nivel planetar ca urmare a mișcării libere a capitalurilor, investițiilor, tehnologiilor și forței de muncă către domeniile și zonele mai profitabile.

Aceste argumente și altele care pun în evidență avantajele globalizării sunt demne de luat în considerație, însă nu trebuie absolutizate.

Oponenții globalizării invocă consecințele negative:

- desființarea națiunii și statului național;
- reducerea locurilor de muncă în țările în curs de dezvoltare sau cu un nivel mai redus al productivității muncii;

- specializarea unor state în activități de producție generatoare de poluare și care necesită un consum mare de muncă, materii prime și energie;
- adâncirea decalajelor economice.

De asemenea, se menționează pericolele privind desființarea unor ramuri, falimentarea unor bănci, destabilizarea vieții economice, inclusiv a unor state.

Globalizarea reprezintă principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce privește geneza noilor riscuri și amenințări, cât și al apariției diferitelor oportunități. În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost și nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin. În principial, globalizarea profilează o șansă reală de dezvoltare economică aptă să creeze prosperitate și să protejeze mediul, dar înscrierea pe această tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară. Ea depinde de capacitatea statelor de a exploata programatic și eficient astfel de oportunități. În caz contrar, țările care nu răspund acestor exigențe riscă să piardă șansa de a beneficia de efectele pozitive ale globalizării.

Globalizarea, fenomen amplu dezbătut, nu putea să nu influențeze aspectele legate de securitatea națională, de amenințările privind siguranța oamenilor și informațiilor, a instituțiilor naționale și internaționale. Extinderea la scară globală a utilizării diferitelor mecanisme de prelucrare și comunicare a informațiilor, de control al activităților a condus și la nevoia de a lua în considerare noile aspecte ce influențează securitatea spațiului cibernetic global.

Securitatea economică este o componentă a securității naționale. Pe plan extern, un stat își manifestă intenția de a se integra într-un spațiu economic multidimensional în funcție și de gradul în care securitatea sa economică este asigurată.

Europa comunitară a fost fondată pentru a consolida securitatea economică și politică a fiecărei națiuni europene, fiind cunoscută intenția ștergerii rivalității franco-germane prin punere în comun a unor ramuri economice strategice.

În sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de stocul de resurse și de nivelul de dezvoltare. Am putea spune că aceasta este de fapt o percepție restrânsă. Securitatea economică trebuie percepută în strânsă legătură cu securitatea națională și cu interesul național.

Corelția dintre securitatea economică și gradul de integrare economică este dat de vulnerabilitatea unei economii, văzută ca raport între avantajele și dezavantajele economiei naționale în raport cu mediul economic internațional, cu mediul social și politic intern, cu capacitatea acesteia de a face față provocărilor interne și externe. Vulnerabilitatea se refera la capacitatea economiei naționale de a realiza obiectivele naționale.

Securitatea economică este o resursă indispensabilă a vieții cotidiene care permite individului și comunității umane să-și urmeze și să-și realizeze aspirațiile. Securitatea economică reprezintă un concept complex și dinamic. Complexitatea sa rezidă din multitudinea de procese și fenomene economice, sociale, financiare și nu numai pe care o presupune, pe de o parte, și procesul de globalizare, pe de altă parte.

Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și global.

Securitatea economică reprezintă:

- un factor esențial al securității naționale;
- una dintre dimensiunile securității naționale, regionale și globale;
- obiectiv prioritar al guvernelor, al organizațiilor regionale și internaționale care au ca menire asigurarea și garantarea securității umane globale;
- stare a economiei naționale văzută ca sursă a eradicării sărăciei, foametei, disparităților sociale și economice.

Consecințele globalizării:

- apar oportunități extraordinare pentru unele state, permițându-le să valorifice într-un mod superior avantajele oferite de progresul tehnologic;
- se formează o conștiință globală care reclamă la modul ideal și o abordare la scara globală a problemelor;
- apar preocupări legate de sporirea inegalităților pe plan intern și extern;
- se inaugurează o epocă de severa inegalitate, printr-o deteriorare a distribuției veniturilor, ceea ce face ca procesul analizat să fie tot mai mult asociat cu viața de zi cu zi;
- statul-națiune are de înfruntat concurenți acerbii în privința primordialității pe scena internațională.

Bibliografie

- [1] BARI I, *Globalizarea economiei*, Editura Economică, București, 2005;
- [2] BARI I, *Globalizarea și problemele globale*, Editura Economică, București, 1999;
- [3] DINU Marin, *Ce este globalizarea?*, Editura Economică, București, 2000;
- [4] DINU Marin, *Globalizarea și aproximările ei*, Editura Economică, București, 2004;
- [5] MARTIN H.-P, SCHUMANN H, *Capcana globalizării*, Editura Economică, București, 1999;
- [6] MOISUC C. (coordonator), PISTOL L, GURGU E, *Economia internațională, vol I, Probleme globale ale economiei mondiale*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2005;
- [7] PIGUI T, *Securitatea economică și securitatea umană globală*, UNAp, CSSAS;
- [8] POPESCU I, BONDREA A, CONSTANTINESCU M, *Globalizarea – mit și realitatea*, Editura Economică, București, 2007;
- [9] STIGLITZ J, *Globalizarea speranțe și deziluzii*, Editura Economică, București, 2003;
- [10] TITA M, *Impactul opiniei publice asupra politicii românești de apărare și securitate*, Bursa NATO de cercetare.

BAZE TEORETICE ÎN STUDIUL CONFLICTELOR

Dr. Gheorghe CALOPĂREANU*

The basic theory of conflicts is limited in that it does not provide much explanation on the phenomenon of the armed conflict. Equally, it is important because it offers guidance as to where to look when analysing certain conflicts.

The concept of conflict explains many of social life aspects such as social disagreement, conflicts of interests, and fights between individuals, groups, and/or organizations. The theoretical basis of the knowledge on conflict is both limited and important. Therefore the correct understanding of the terminology related to the subject of conflict is essential.

Therefore, the definitions of war, conflict, revolution and words like them describe violent opposition between states or armed organized groups are not precise enough to clearly distinguish one from another.

Conflicte de toate genurile au marcat societatea umană în multimilenara existență a acesteia. O lume a calmului și a liniștii globale rămâne o utopie chiar și pentru cei mai optimiști dintre noi.

Din această perspectivă, lumea de ieri și cea de azi nu se deosebesc fundamental – ambele sunt suprasaturate de conflicte globale cu o trăsătură imposibil de înlăturat: continuitatea. Nici viitorul, în măsura și în limitele în care poate fi scrutat, nu face excepție. Fiecare zi relevă crime, atacuri teroriste, războaie etc., toate acestea cu consecințe extrem de negative asupra stării de bine a umanității.

Dacă analizăm numai perioada 1990 – 1999, vom contabiliza nu mai puțin de 118 conflicte armate¹, care au implicat 80 de state și două regiuni non-statale și au dus la pierderea a peste șase milioane de vieți omenești și la incalculabile pagube materiale. Producerea acestora ar fi fost cel puțin limitată dacă s-ar fi evitat escaladarea lor în lupte armate sau durata lor ar fi putut fi scurtată prin măsuri ferme de natură diplomatică sau economică.

Estimarea, chiar cu acuratețe relativă a efectelor și condițiilor la încheierea unui conflict, după ce prevenirea acestuia a fost ratată, se află într-o cotă ascendentă în preocupările a tot mai numeroși specialiști.

Înțelegerea conflictelor armate ca și fenomene și a cauzalității acestora va maximiza întotdeauna șansele ca ele să revină la caracteristici belicoase, după ce, aparent, fuseseră create condițiile de încheiere.

Terminologia ambiguă sau insuficient clarificată a conflictelor a dus adesea la interpretări și înțelegeri diferite ale chiar domeniului de referință, motiv pentru care propun în acest articol explicarea unor termeni care să vină în sprijinul celor care studiază fenomenul complex al conflictelor.

* Colonel, Colegiul de Management al Crizelor și Operațiilor Multinaționale/Universitatea Națională de apărare „Carol I”

¹ Dan Smith, *Trends and Causes of Armed Conflict*, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, <http://www.berghof-handbook.net>.

Primul, *operațiile altele decât războiul*, cuprinde toate tipurile de operații și acțiuni care se planifică și desfășoară în afara celor ce definesc noțiunea de război convențional, cum sunt acțiunile insurgente, contrainsurgente, operațiile de menținere a păcii, de impunere a păcii, non-combatante de evacuare, cele interne (înlăturarea efectelor calamităților naturale – inundații, cutremure etc.) sau ajutorul umanitar.

Modalitatea aplicării forțelor și gradul de implicare a factorului politic determină categorisirea operațiilor altele decât războiul în două tipuri distincte.

Prima categorie se referă la *operații care solicită utilizarea unor forțe combatante* desfășurate în zone ostile pentru a sprijini, la comandă politică, acțiuni insurgente, contrainsurgente sau de impunere a păcii. Este evident că un mediu ostil presupune de cele mai multe ori măsuri dure pentru protecția forțelor, fapt ce determină utilizarea unor tehnici specifice, cum sunt cele de promovare a consensului și care sunt destinate în principal preluării inițiativei.

Cel de a doua tip vizează *operațiile de natură necombatantă* - acordarea de ajutor umanitar în zone calamitate, dar și pe cele care, în funcție de situație, pot reclama acțiuni specifice poliției – de menținere a păcii sau de control al mulțimilor. Acestea din urmă pot avea sau nu la bază comanda sau decizia politice.

Așadar, operațiile altele decât războiul pot acoperi un spectru extrem de larg, fiecare dintre tipurile menționate influențând diferit modul de conducere și coordonare ale forțelor și conduita în teatrele de operațiuni. Comportamentul unui militar neînarmat, de pildă, care acționează ca observator militar ONU va fi diferit de cel al unui militar care este membru al unei forțe de impunere a păcii și cu siguranță va fi complet altfel decât al unuia care asigură ajutor umanitar unor refugiați sau ia parte la operații împotriva unor insurgenți.

Dimensiunea extinsă a spectrului operațiilor altele decât războiul face imposibilă aplicarea unei doctrine unice, capabilă să acopere cu exactitate toate situațiile din teatre. Pe de altă parte, teatrele de operațiuni sunt diferite din perspectivă geografică, a climei și a condițiilor sociale, care determină și gradul de acceptare al unor forțe străine de către comunitățile locale. De asemenea, este foarte posibil ca lanțul de comandă și statutul forțelor participante să difere fundamental de la o operație la alta.

Numeroase națiuni, în special cele cu o vastă experiență în domeniu, și-au definit propriile doctrine, la această dată neexistând însă o doctrină multinațională a operațiilor altele decât războiul.

Armata britanică, al cărei exemplu îl voi dezvolta în cele ce urmează, este fără îndoială una dintre cele mai experimentate în ceea ce privește planificarea și desfășurarea operațiunilor anti-insurgente, respectiv controlul conflictelor interne și asigurarea securității interne. Condițiile speciale în care acestea au avut loc, respectiv lupta în junglă, în localități și în toate tipurile de teren au adus de-a lungul deceniilor recente un plus de experiență, de care armata britanică beneficiază din plin în operațiile curente.

Una dintre lecțiile cu cel mai mare grad de utilitate învățate a fost, indubitabil, faptul că în operațiile altele decât războiul, în mod deosebit în acțiunile anti-insurgente, forțele militare nu pot acționa eficient decât pe baza unei strategii complet integrate și coordonate, care în mod obligatoriu va include forțele de poliție și

populația locală. Astfel de operațiuni, în sprijinul poliției, trebuie să se desfășoare cu respectarea strictă a principiului forței minime aplicate, fapt ce a condus la revizuirea unor concepte ale doctrinei operațiilor, care pune acum un mai mare accent pe inițiativă și pe flexibilitate. Acestea din urmă, alături de respectul pentru lege și de cooperarea civil-militar reprezintă pricipiile de fundamentare a doctrinei curente.

Conflictul, următorul termen asupra căruia am să mă opresc în acest stadiu al lucrării, este descris într-o definiție generală ca o *opozitie, dezacord sau incompatibilitate între două sau mai multe părți*².

Extrem de variată, tipologia conflictelor este determinată de o multitudine de factori, cauzalitatea, la care mă voi referi pe larg pe parcursul lucrării, fiind una dintre cele mai evidente.

Lupta cu unele calamități naturale - foamete, secetă, incendii devastatoare în natură sau uragane puternice – este inclusă în categoria conflictelor de numeroase doctrine și lucrări de specialitate.

De asemenea, apariția unor contradicții de interese politice, ideologice sau economice ale unor grupuri sociale duce adesea la conflicte armate violente; dacă ele se manifestă la nivel macro, posibilitatea izbucnirii unor războaie interstatale poate atinge cote maxime.

Următorii termeni definiți, **încheierea și rezolvarea conflictelor**, desemnează, de fapt, două etape distincte din viața unui conflict, primul, **încheierea conflictelor**, reprezentând un proces care poate conduce la realizarea celui de al doilea, precum și la identificarea și acceptarea condițiilor finale necesare restabilirii ordinii și păcii inițiale.

Pe lângă utilizarea forțelor militare, încheierea conflictelor poate implica și o serie de instrumente ale puterii politice, economice sau informaționale. Dacă ne referim la nivelul politic, acesta trebuie să prevadă până și timpul când încetează ostilitățile. Necesitatea unei concordanțe a planurilor la nivelurile militar, politic și național este esențială pentru succesul acțiunilor. Din perspectiva planificării și utilizării forțelor armate, nimic nu se va întâmpla fără înțelegerea cu exactitate de către parte militară a scopurilor acțiunilor planificate dar și a situației create la finalul acestora.

Încheierea unui conflict reprezintă sfârșitul oficial al luptelor armate, nicidecum sfârșitul conflictului în sine. Doctrinile multor țări, printre care și cea a SUA, precizează că scopul operațiunilor militare desfășurate în conflicte este acela de a crea condițiile necesare de a convinge factorii de decizie ai beligeranților să incheie ostilitățile în termeni favorabili națiunilor sau aliaților, după caz. Astfel, doctrina întrunită americană, dar și cea a Alianței Nord-Atlantice stipulează: “Dacă toate condițiile necesare încheierii în termeni favorabili a conflictului sunt stabilite cu acuratețe și realism, vor fi create pârghiile care împiedică adversarul să reînceapă ostilitățile...Atunci când forțele proprii sunt în măsură să-și impună propria voință asupra adversarului, acesta va trebui să accepte înfrângerea, să înceteze acțiunile ostile

² http://ro.wikipedia.org/wiki/Conflict#Abordare_sociologic.C4.83.

sau să treacă la alte tipuri de conflict, cum sunt acțiunile geopolitice sau lupte de gherilă”³.

Uneori, acțiunile forțelor armate se pot încheia fără rezolvarea tuturor cauzelor conflictului.

Termenul *rezolvarea conflictelor*, pe care îl voi trata ca subiect distinct într-un capitol separat al lucrării, a fost definit și studiat de către literatura de specialitate abia la sfârșitul secolului XX, după încheierea Războiului Rece, deși devenise, sub diverse denumiri, un obiect de studiu încă din anii 1950-1960. În această perioadă, relațiile est-vest atinseseră un nivel de tensiune fără precedent în istorie din cauza gradului înalt de dezvoltare a armelor nucleare, care amenințau însăși existența umanității. Unii analiști, într-o muncă de pionierat, au decis studierea conflictelor ca fenomene globale, descoperind trăsături comune ale acestora indiferent de domeniul în care se manifestau – relații internaționale, politică internă, relații economice sau la nivel de comunitate, de familie ori de indivizi.

Următorul termen care face obiectul analizei este *obiectivul final al operației („end-state”)*, definit ca „o situație de natură politică sau militară voită a fi realizată la sfârșitul unei operații și care indică atingerea unor obiective stabilite anterior⁴”. El presupune, așadar, identificarea și descrierea în mod concis și cu claritate a unei serii de condiții, care, odată îndeplinite, pot conduce la atingerea obiectivelor politice sau strategice naționale, de alianță sau de coaliție.

Este esențial ca obiectivul final al operației, fie el politic sau militar, să fie inclus de către planificatorii militari în planul de operații încă din faza preliminară a procesului de planificare și să urmărească permanent actualizarea planurilor dacă situația o impune. La rândul său, planul de operații trebuie să reflecte cât mai exact gradul de acceptabilitate al obiectivului final politic și militar al operației, a cărui îndeplinire justifică, de fapt, încheierea operațiunilor militare în termeni favorabili.

Abundând de exemple grăitoare, istoria recentă demonstrează că întotdeauna declanșarea și intrarea într-un război sunt mai ușor de realizat decât ieșirea din acesta.

Unul dintre acestea⁵, binecunoscut publicului consumator de istorie și nu numai, a avut loc în anul 1956, când primul ministru al Marii Britanii, Anthony Eden, și premierul francez, Guy Mollet, îngrijorați de creșterea influenței în zonă a președintelui egiptean, Nasser, au decis înlăturarea acestuia de la conducerea țării prin operațiuni coordonate ale unor forțe militare britanice, franceze și israeliene. Statele majore britanic și francez au planificat în cele mai mici detalii operațiunile militare, asigurându-se că riscurile și costurile acestora nu vor depăși un minimum acceptabil.

Operațiunile militare au fost apoi lansate fără existența unei concepții clare asupra situației dorite postconflictual, atât factorul de decizie politic cât și planificatorii militari ignorând inexplicabil un principiu enunțat de un clasic înaintaș, *Carl von Clausewitz*, precizat în motto-ul de mai sus. Numeroase întrebări, ale căror

³ Joint Chiefs of Staff, *Doctrine for Joint Operations*, Joint Publication 3-0 (Washington: The Joint Staff, 10 September 2001), p. III-24; North Atlantic Treaty Organization, *Allied Joint Operations*, Allied Joint Publication 3, Ratification Draft 1 (Brussels: NATO, November 2000), p. 6-1.

⁴ NATO Glossary of Terms and Definitions, Allied Administrative Publication (AAP) - 6 (2007).

⁵ Fred Charles Ikle, *Every War Must End* (New York: Columbia Univ. Press, 1971), p.6-7.

răspunsuri ar fi modificat radical planul coaliției, au rămas neadresate: care ar fi cursul operațiunii dacă debarcarea pe Canalul Suez, în porturile Said și Fual nu îl va determina pe președintele Nasser să își retragă forțele? vor mai dori forțele britanice și franceze să se deplaseze spre Cairo? dacă da, vor avea ele sprijinul internațional pentru această mișcare? cum va arăta noul guvern egiptean după cucerirea capitalei? vor avea forțele britanice și franceze acceptul opiniei publice internaționale pentru o astfel de ocupație?

În final, forțele britanice și franceze, cu sprijinul celor israeliene, au debarcat în porturile de pe Canal, însă operațiunea a fost departe de a fi un succes și, mai ales de a se derula conform planificării. Folosind un limbaj comun, contrar relațiilor bilaterale încordate ale vremii, SUA și URSS, dar și opinia publică mondială, au cerut imperativ țărilor agresoare să-și retragă trupele.

Urmarea este ușor de intuit: în loc să fie un înfrânt, președintele egiptean a devenit un victorios lider al cauzei arabe, în timp ce țările atacatoare au pierdut nu numai din prestigiul dobândit pe parcursul a câtorva secole glorioase, dar și din influența dobândită în zonă.

DESPRE ROLUL ȘI LOCUL ACȚIUNILOR MILITARE ÎN CONFLICTELE CONTEMPORANE

Dr. Gheorghe CALOPĂREANU*

The nature of modern conflicts has made clear distinction between civil and inter-state wars difficult as the nature of contemporary violent conflicts has changed dramatically in the past few decades.

Civil wars with indirect external involvement and intra-state violence have become more typical than inter-state wars. Domestic wars and disputes are an important source of inter-state tension and domestic fighting is often combined with external involvement in favour of one of the conflicting parties. In certain circumstances, in domestic wars different regions of countries behave differently.

Schimbările rapide de viziune în ceea ce privește politica de securitate și apărare a majorității țărilor lumii, dar și a tuturor organizațiilor internaționale în ultimele decenii sugerează că amenințările majore prezente și viitoare sunt și vor fi netradiționale, asimetrice, de tip insurgent-terorist, înlocuind astfel războaiele la scară largă, purtate între diferite state sau grupuri de state, pentru care numeroși planificatori în domeniul apărării au făcut adevărate obsesii pe durata secolului trecut.

Devine astfel evident că structurile, doctrinele, planificarea și programele de achiziții ale forțelor armate actuale trebuie să se adapteze permanent, pentru a fi în măsură să răspundă eficient noilor provocări la adresa securității internaționale.

Situația creată astfel solicită noi fundamentarea unor noi concepte privind ducerea acțiunilor militare care, realist gândite și aplicate, vor conduce la stabilirea unor priorități corecte privind organizarea forțelor armate și vor evita angajarea acestora în conflicte militare fără sfârșit.

Carl von Clausewitz a fost unul dintre primii analiști militari care au analizat diferența dintre războaiele limitate și cele nelimitate, pe care le-a denumit „absolute”. În opinia sa, războiul absolut a fost, din punct de vedere teoretic - abstract, un concept al conflictelor totale, care în realitate nu putea exista. Cu toate acestea, von Clausewitz a folosit conceptul pentru a analiza „limitele naturii războiului”¹, identificând astfel nivelul ambițiilor politice ale părților aflate în conflict, situația beligeranților, organizarea și intențiile părților implicate în conflict, nivelul forțelor desfășurate etc., care, ulterior, l-au condus la cunoscuta idee că războiul este o continuare a politicii. Politica și mediul politic sunt cele care determină anumite limite pentru natura războiului, resursele puse la dispoziția fiecărei națiuni de către factorul politic fiind unul dintre cele mai relevante exemple.

Anii '80 au marcat începutul adaptării gândirii militare convenționale la cea a situației nou create. De peste două decenii, autori ca Martin Van Creveld afirmă că

* Colonel, Colegiul de Management al Crizelor și Operațiilor Multinaționale/Universitatea Națională de apărare „Carol I”

¹ Carl von Clausewitz, *On War*, Ed. Michael Howard and Peter Paret, p: 579.

războaiele între state sunt deja de domeniul trecutului, cele de tip insurgent și similare constituie viitorul în ceea ce privește războaiele, iar militarii care vor ignora acest fapt vor fi depășiți de realitate².

Un deceniu mai târziu, după pionieratul deschis de Van Creveld, Robert Kaplan a dezvoltat ideile acestuia, identificând ca principale riscuri la adresa securității lumii viitoare nu războaiele interstatale, ci „creșterea criminalității globale și, în unele cazuri, dezmembrarea statală”³.

Instabilitatea provocată de acțiunile asimetrice și neconvenționale este generată adesea de cauze altele decât agresiunile militare. Cele mai multe revolte, insurgențe și războaie nu sunt altceva decât simptome ale unor crize politice, economice și psihosociale care afectează stabilitatea socială și ordinea publică, ceea ce determină de cele mai multe ori apariția unor lideri și a unor grupări politice care luptă pentru preluarea și apoi menținerea puterii pentru un timp cât mai îndelungat.

Fără a preciza cu claritate tipurile de conflict la care se referă, termenul de „război asimetric” creează adesea confuzii. Forțele militare angajate în războaie de acest gen au executat misiuni dintre cele mai diverse, de la acordarea ajutorului umanitar la desfășurarea operațiunilor împotriva teroriștilor, specifice forțelor speciale, de la operațiunile de menținere a păcii și a celor de impunere a păcii la operațiunile antiinsurgente, la reconstrucția postconflict și la reconstrucția unor state.

Este extrem de dificil de realizat o listă completă a posibilelor conflicte și misiuni și de generalizat pe această temă. De pildă, operațiunile antiinsurgente sunt din multe puncte de vedere diferite de cele de impunere a păcii din Kosovo, bazate pe utilizarea preponderent a puterii aeriene. Ambele tipuri de conflict prezentate anterior diferă, de asemenea, fundamental de operațiunile de tip contraterorism, caracterizate, printre altele, de un înalt grad de secretizare, sau de clasicele misiuni de observare planificate și desfășurate sub egida Națiunilor Unite.

Ultimul deceniu a consacrat un nou tip de război - cel împotriva terorismului - inițiat și desfășurat pentru contracararea proliferării radicalismului islamist în întreaga lume. Apariția radicalismului islamist ca fenomen a fost posibilă ca urmare a reacțiilor populare la modernizarea și „vestificarea” incomplete și ineficiente ale unora dintre țările islamice, a incapacității guvernelor acestora de a asigura bunurile și serviciile necesare populației, a percepției umilirii popoarelor musulmane sau a declinului socio-economic a unei părți a lumii musulmane, ș.a.

Unele conflicte presupun utilizarea unor instrumente statale cum sunt cele sociale, economice, politice, informaționale, psihologice sau de altă natură. De exemplu, aplicarea forței militare în lupta împotriva radicaliștilor islamici în țări precum Afganistan, Egipt, Maroc sau Pakistan nu ar avea aceeași eficiență ca în cazul utilizării ei într-un război între state. Mai mult, unii politologi precum americanul Richard Rubenstein, în mod deosebit după atacurile de la 11 septembrie 2001, afirmă că și aplicarea principiului responsabilității colective în utilizarea forței militare nu

²Martin Van Creveld, “Through the Glass Darkly: Some Reflections on the Future of Warfare”, Naval War College Review 53, p. 25;

³ Robert Kaplan, „*The coming Anarchy*”, Atlantic Monthly, February 1994.

face altceva decât să urmeze întocmai „planurile adversarului”⁴, după ce în 2002, Hechmi Dhaoui afirmase, din perspectiva unui psihiatru, că „invadarea Afganistanului de către Rusia Sovietică a fost o adevărată binecuvântare pentru membrii organizației Wahhabi”⁵, întrucât le-a oferit acestora instrumentele de care aveau nevoie pentru a-și valida doctrina în fața lumii întregi.

Așadar, numeroși cercetători ai domeniului consideră că strategia războiului împotriva terorismului este, sau cel puțin poate deveni, periculoasă prin crearea unor scenarii convenabile teroriștilor religioși, cum ar fi cel al unei lumi aflată într-un război perpetuu cu forțele teroriste.

Contrainsurgența și reconstrucția națiunilor reprezintă situații care diferă complet de operațiunile de contracarare a radicalismului islamic și solicită eforturi infinite mai mari decât acestea din urmă. Cu toate acestea, forțele militare necesare desfășurării cu succes a primelor sunt rareori mai mari decât în cazul combaterii radicaliștilor islamici. Doctrina modernă privind contrainsurgențele se bazează pe convingerea că realizarea unei stabilități durabile, chiar și în fața unui adversar înarmat, depinde în primul rând de acțiuni și instrumente nemilitare, cum sunt crearea unor instituții politice credibile și viabile, refacerea infrastructurii naționale, refacerea economiei locale, crearea unor forțe de poliție eficiente, ș.a. Securitatea și siguranța pe care forțe militare impresionante desfășurate le asigură pot fi precondiții importante ale acestora, însă nu le pot și garanta. În schimb, acțiunile acestor forțe militare, în mod deosebit dacă acestea sunt de alte naționalități, sporesc riscul de a crește capacitatea combativă a forțelor rebele, a teroriștilor sau a insurgenților, prin atragerea de partea acestora a populației locale.

După înapoierea din misiunea în Irak, generalul maior american Peter Chiarelli declara că prima sa lecție învățată în teatrul din Orientul Mijlociu a fost aceea că „toți cei care cred că menținerea securității în teatrele de operațiuni este o acțiune exclusiv militară comit o mare eroare”⁶. El observa că reducerea influenței inamicului prin acțiuni directe și instruirea forțelor de securitate irakiene a condus la o singură concluzie – populația indecisă se va alătura în final insurgenților și nu forțelor multinaționale.

Rolul forțelor militare în operațiunile contrainsurgente s-a dovedit extrem de limitat, în ciuda permanentelor schimbări de tactică și a declarațiilor privind un presupus progres în campania din Irak ale unor lideri militari și planificatori în domeniul apărării. Aceștia consideră că o campanie antiinsurgentă poate fi câștigată de forțe militare care integrează acțiunile proprii cu elemente de natură politică și economică, realizând astfel campanii combinate, în cadrul cărora se desfășoară așa-zisele „operațiuni cu spectru complet”, termen care tinde să înlocuiască în vocabularul tot mai multor specialiști pe cel de operații bazate pe efecte, caracteristicile celor două concepte fiind similare în numeroase privințe.

⁴ Richard E. Rubinstein, *Alchemists of Revolution: Terrorism in the Modern World*, p. 16;

⁵ Hechmi Daoui, *From Wahhabism to Talibanism*, în “Jungian Reflections on September 11”, Ed. Luigi Zola and Donald Williams, p. 149.

⁶ Peter W. Chiarelli and Patrick R. Michaelis, *Winning the Peace: The Requirement for Full-Spectrum Operations*, *Military Review* 85, No. 4 (July – August 2005).

Doctrinile acțiunilor contrainsurgente reflectă faptul că succesele parțiale obținute în teatrele de operațiuni din Afganistan și Irak se datorează în principal unor factori de ordin politic și economic și mai puțin elementelor de natură militară.

Desfășurarea unor forțe combatante, antrenate să distrugă, să ucidă și în final să ocupe teritoriile în teatre în care ulterior misiunile lor vor fi reinstalarea guvernelor locale, construcția de școli sau desfășurarea de acțiuni specifice poliției va crea întotdeauna anumite tensiuni în rândurile populației locale. Atâta vreme cât astfel de forțe militare vor fi trimise să execute misiuni pentru care nu au fost create sau instruite vor alimenta permanent astfel de tensiuni, existând puține șanse ca acestea să fie eliminate în totalitate.

Răspunsul la unele provocări asimetrice cum sunt islamismul radical, reconstrucția statelor destabilizate de conflicte, operațiunile de asigurare a stabilității, este privit tot mai mult ca o problemă în care nu forțele armate trebuie să aibă un rol conducător. Provocările asimetrice solicită răspunsuri asimetrice, de naturi diverse – politice, economice, culturale, informaționale, dar și instrumente psihologice, tactici și tehnici care să rămână valabile timp îndelungat. Calificarea militarilor pentru alte activități decât ducerea războaielor, deși neproductivă, este un instrument comod la îndemâna multora dintre decidenții politici ai momentului, care, bazându-se pe deprinderile și experiențele deja acumulate de militari în ultimii ani, ignoră adesea opțiunea de angajare a acelor instrumente statale nemilitare.

Rolul forțelor militare nu trebuie, totuși, minimalizat. Acestea și-au dovedit de multe ori eficiența în operațiuni contrainsurgente, asigurând stabilitatea zonei până la preluarea controlului societății de către puterea politică a statelor implicate. Până la un anumit punct, în unele situații, această rețetă poate funcționa.

Este evident că forțele militare multinaționale au avut un rol decisiv în stabilizarea unor zone de pe glob afectate de conflicte clasice sau asimetrice. Ceea ce nu s-a realizat decât în foarte mică măsură a fost identificarea cu exactitate a dimensiunii rolului jucat de militari în aceste conflicte.

În operațiunile umanitare sau chiar în cele de menținere a păcii, numeroase acțiuni de natură logistică au fost desfășurate de militari antrenați să planifice și să poarte războaie, deși, în contextul acestui din urmă tip de operații, organizații civile specializate sau chiar forțe de poliție civilă ar fi fost în măsură să sprijine populația din zonele afectate, fără a crea tensiuni pe care adesea le induce simpla prezență a forțelor militare. În unele situații – și mă refer în mod deosebit la operațiile de impunere a păcii (Kosovo este probabil cazul cel mai relevant) – utilizarea unor instrumente create inițial pentru ducerea războaielor interstatale s-a dovedit a fi soluția optimă.

Există desigur numeroase acțiuni care presupun intervenția exclusiv a elementelor militare. Unitățile combatante au un rol determinant în separarea forțelor beligerante, dacă ne referim numai la etapa de aplicare a forței în operațiunile clasice de menținere a păcii. Ajutorul umanitar se va face însă întotdeauna cu largul concurs al unor organizații guvernamentale sau neguvernamentale, societăți economice ș.a., situație în care elementele militare pot asigura numai protecția sau, cel mult, sprijini acțiunile civililor.

Actorii civili au roluri din ce în ce mai diverse în operațiile multinaționale. Termenul de „civil” cuprinde, alături de alți actori, polițiști, judecători și avocați, lucrători de diferite categorii, activiști pentru drepturile omului și populația locală. Deși acționează pentru realizarea unui scop unic, aceste categorii au propriile percepții și moduri de operare în teatru, uneori diferite radical de cele ale militarilor.

Experiența recentă a arătat că managementul crizelor prin instrumente de natură militară trebuie să ocupe un loc secundar, prioritar fiind acțiunile specifice civililor în gestionarea crizelor. Forțele militare ar trebui să fie ultimele care intră în zona de conflict și primele care se retrag din aceasta imediat ce a fost restabilită securitatea.

Realitatea actuală este însă diferită de acest deziderat. În multe zone de conflict, forțele militare stau vreme mai îndelungată decât este planificat și, de cele mai multe ori, militarii desfășoară activități care sunt de competența civililor.

Acțiunile militare sunt complet diferite de cele ale civililor, însă toate trebuie direcționate către atingerea unui scop unic. Ele nu trebuie privite ca niște categorii aflate în conflict, ci ca două aspecte diferite, dar care se completează reciproc.

Cele mai bune rezultate au fost obținute atunci când s-a reușit combinarea expertizei civililor cu capacitățile forțelor militare în sprijinirea administrației locale în zonele de conflict, asigurându-se în același timp, un mediu de securitate corespunzător pentru organizațiile internaționale, naționale și non-guvernamentale.

Rolul forțelor militare este evident acela de a stabili zona de responsabilitate și de a crea un mediu de securitate stabil în cadrul acesteia.

În particular, operațiunile de menținere a păcii presupun, de cele mai multe ori, desfășurarea unor activități a căror amploare depășește simpla realizare a securității privită din perspectivă fizică. Acestea pot să aibă loc în timpul și imediat ce are loc faza violențelor cele mai acute a unui conflict deschis. Gradual, după încheierea acesteia, prioritatea trebuie să revină elementelor de natură civilă de management al crizei, care vor prelua și continua munca începută de militari, aplicând propriile reguli, tehnici și proceduri, specifice organizațiilor din care fac parte.

GESTIONAREA CONFLICTELOR LA NIVEL EUROATLANTIC

Gabriel CREȚU*

I. Contribuții specifice ale ONU, UE, OSCE, UEO la securitatea și stabilitatea regiunilor euroatlantice

După o scurtă, dar frământată perioadă post-război rece, caracterizată de dezechilibrul mondial de putere care a urmat prăbușirii URSS, 11 septembrie 2001 a marcat intrarea omenirii într-o nouă eră, al cărei mediu de securitate este dominat de amenințări la care statele lumii se dovedesc insuficient pregătite să găsească împreună un răspuns adecvat.

În fața noilor amenințări cu care se confruntă omenirea - terorismul, proliferarea nucleară, eșecul guvernării (*failed states*), foametea, degradarea mediului etc. - ONU, care prin Cartă și-a asumat rolul de principal garant al păcii și progresului social, întâmpină serioase dificultăți în consensualizarea unei poziții.

Filozofia care a stat la baza edificării mediului internațional de securitate în secolul trecut cunoaște mutații fundamentale. Fenomenul globalizării a condus, pe de o parte, la multiplicarea oportunităților de dezvoltare și cooperare și creșterea exponențială a numărului de entități ce acționează pe scena globală, mai ales prin afirmarea unor actori non-statali, procesul de luare a deciziilor în politica externă și de securitate a statelor și în cadrul organizațiilor internațional devenind mult mai complex.

Pe de altă parte, asistăm, la globalizarea vulnerabilităților, riscurilor, amenințărilor, pericolelor și agresiunilor ai căror vectori purtători nu mai sunt doar actorii statali, ci și grupuri sau chiar indivizi organizați în rețele internaționale extrem de dificil de controlat, care pot fi prezenți și pot lovi oriunde pe mapamond. Comunitatea internațională nu mai este, astfel, confruntată cu crize având un grad ridicat de predictibilitate și, prin urmare, gestionabile, ci cu necesitatea de a identifica noi soluții de abordare eficiente a noilor provocări.

Percepția diferită a riscurilor de securitate a generat aprinse polemici privind principiile și modul de acțiune pentru asigurarea unui climat pașnic de securitate - rolul ONU, principiile intervenției umanitare și cel al loviturii preventive, gradul de folosire a forței (*soft power* sau *hard power*) legitimitatea și moralitatea intervențiilor tip *coalition of the willing* și a proceselor *nation-building* etc.

O dată cu definirea noului mediu internațional de securitate se conturează o nouă hartă geopolitică a lumii, în proiectarea căreia relația transatlantică joacă un rol fundamental. Europa unită reușește să șteargă, după mai puțin de două decenii, artificiala graniță dintre Est și Vest, scoțând, cu greu însă, din reflexul politic sintagma Europa de Est. Nu suntem surprinși să constatăm că și Europa de Sud-Est, o entitate relativ recentă care a inclus România, în pofida unor realități geografice, economice și social-culturale ce îi îndreptățesc apartenența la Europa Centrală, se redefiniște. Au apărut noi entități – Balcanii de Vest -, altele sunt în plină dezbateră -

* General de brigadă (r.), Serviciul de Protecție și Pază

Europa de Centru-Sud. Statele Unite lansează conceptul Orientului Mijlociu Extins (*Greater Middle East*) și edifică o vastă arie de cooperare și comerț liber pe continentul nord-american (NAFTA), exercitând o importantă influență asupra procesului de normalizare a unor "zone fierbinți" - Balcani, Asia Centrală, Caucaz -, în construirea noii arhitecturi de securitate în Asia de Sud și de Sud-Est, precum și pentru rezolvarea marilor probleme ale Africii. Statele africane relansează speranța pentru sutele de milioane de oameni care trăiesc la limita subzistenței prin coagularea eforturilor în cadrul Uniunii Africane.

Reuniunile la nivel înalt ale NATO (Washington 1999, Praga 2002, Istanbul 2004, Riga 2006, București 2008), dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare, procesele de reformă instituțională a ONU, OSCE și a altor organisme cu anvergură globală sau regională conturează un nou cadru conceptual, de percepție și de acțiune a instituțiilor angajate în asigurarea securității.

În acest context deosebit de complex, România, prin triplul statut de membru al al NATO, membru al UE și membru nepermanent al CS/ONU, se plasează la confluența celor mai importante procese ale scenei politice globale și regionale. Activitatea în cadrul acestor organizații conferă României nu numai o poziție consolidată pe scena internațională și garanții solide de securitate, ci și un sprijin consistent în îndeplinirea propriilor obiective de dezvoltare economică și socială.

Prin conduita, coerența și prestația demersurilor sale, România se afirmă pe plan extern ca partener responsabil și eficient, cu un profil european și euroatlantic consolidat, capabil să genereze securitate în vecinătatea sa, să contribuie la eforturile aliaților săi pentru prezervarea păcii și să furnizeze modele de succes în problematica minorităților, drepturilor omului și dialogului inter-confesional.

Provocări la adresa securității în sud-estul Europei

Regiunea Balcanilor, cunoscută în secolul trecut drept "butoiul de pulbere al Europei", a continuat să fie cea mai instabilă zonă a continentului, în special prin evoluțiile înregistrate în spațiul ex-iugoslav.

România subliniază importanța beneficiilor unei abordări comune a riscurilor de securitate, efectele unei corelări transfrontaliere multiplicând șansele de succes comparativ cu politicile singulariste, necalibrate într-un context participativ mai larg. De aceea, ne propunem o abordare unitară a problematicii regionale și, fără a face o delimitare strictă, o vom încadra sub denumirea de "palierul politico-economic și de securitate".

În pofida unei relative stabilizări a stării de securitate, acumulările sunt extrem de fragile, iar perspectivele de evoluție rămân, încă, neclare. Fragilitatea mediului de securitate din regiune este determinată mai ales de factori interni, care țin de slaba guvernare a noilor entități statale apărute la frontiera sudică a UE: incapacitatea instituțiilor statului de a asigura respectarea legii (*law enforcement*), instabilitatea economică și ponderea alarmantă a economiei subterane, distribuția inechitabilă a resurselor în cadrul societății, corupția, nerespectarea drepturilor omului și minorităților, clivajele etnice și confesionale. Dintre factorii externi, o influență semnificativă o au politicile unor state față de conaționali din țările învecinate (*kinship states*) sau ale unor țări musulmane față de coreligionari și, nu în ultimul rând,

incoerența, inadecvarea sau absența unor strategii ale comunității internaționale, realitatea dovedind că nu întotdeauna soluțiile propuse din exterior au corespuns orizontului de așteptare al populației.

Analiza mediului regional de securitate relevă următoarele categorii de amenințări de securitate, care preocupă, în egală măsură, statele din zonă, cât și comunitatea internațională, cu prioritate UE și NATO:

Conflictele nesoluționate, instabilitatea sau eșecul noilor formule statale. Tergiversarea identificării unor soluții viabile pe termen lung pentru conflictele din spațiul ex-iugoslav, reminiscențe ale istoriei conflictuale recente (de exemplu, Kosovo și Macedonia), favorizează instabilitatea, incidentele sociale putând degenera cu ușurință în conflicte deschise. Zonele în care instabilitatea politico-militară s-a cronicizat au devenit, deja, refugii ideale pentru grupări ale crimei organizate, mercenari, radicali islamiști. Având ca bază aceste areale, grupările sau persoanele respective pot lansa operațiuni criminale și teroriste, cu potențial de risc regional.

Terorismul. Interesul unor state și grupări musulmane pentru consolidarea prezenței în Balcani se menține ridicat. Pe fondul intensificării eforturilor occidentale de a le limita și chiar interzice activitatea pe teritoriile lor, organizațiile islamice "de caritate", unele suspectate de colectarea de fonduri pentru finanțarea organizațiilor teroriste, migrează spre sud-estul Europei. O eventuală instalare a unor baze operaționale ale extremismului islamic în regiune ar constitui o amenințare directă la adresa democrațiilor europene și un factor major de instabilitate în plan regional.

Recrudescența criminalității organizate. Fenomenul se manifestă, cu precădere, pe fondul scăderii autorității statului, deteriorării accentuate a climatului economico-social, lipsei de perspectivă a tinerilor, conflictelor civile, accesului facil la arme de foc și, nu în ultimul rând, datorită conexiunilor rețelelor criminale în sferele puterii. Regiunea este traversată de numeroase rute ale crimei organizate - droguri, arme și imigranți, carne vie, automobile etc. - care au drept țintă statele comunitare.

Conjugarea eforturilor țărilor din regiune pentru combaterea eficientă a criminalității organizate ar putea impulsiona și rezolvarea altor probleme deschise în raporturile bilaterale, care îngreunează procesul apropierii acestor țări de structurile europene și euroatlantice.

Existența unor importante arsenale convenționale. Dificultățile în asigurarea pazei obiectivelor și depozitelor militare, într-o regiune afectată de crize de autoritate și sociale extrem de grave, au condus la furturi/tranzacționări ilegale masive de armament și materiale militare. Folosite atât în conflictele din spațiul ex-iugoslav, cât și în acțiunile crimei organizate, acestea constituie un factor permanent de amenințare la adresa stabilității regionale. Menținerea îndelungată a unor conflicte în stare latentă multiplică mișcările de gherilă, care își au suportul logistic mai ales în arsenalele convenționale moștenite de statele din regiune și nesecurizate corespunzător.

Gravitatea acestei amenințări este sporită, pe lângă incapacitatea autorităților de a colecta totalitatea armelor aflate ilegal în posesia populației, de dificultățile guvernelor în controlarea producției, transportului și comercializării armamentului. Existența unor norme emise de autoritățile locale ale entităților confederative, fără

consultarea și acceptul autorităților centrale, slăbește autoritatea și creează confuzie, pe acest fond proliferând sustragerea și comercializarea ilegală a armamentului.

Fluxurile migraționiste ilegale. Instabilitatea prelungită generează un flux permanent de emigranți clandestini spre statele occidentale, în pofida refuzului de a li se acorda statutul de refugiați.

Restricțiile impuse de statele vest-europene imigranților din regiune cresc presiunile asupra unor țări din zonă care se bucură de o relativă stabilitate, confruntându-le cu riscuri economico-sociale majore: dezechilibre pe piața autohtonă a forței de muncă, dezvoltarea rețelelor de crimă organizată, amplificarea unor sentimente xenofobe în rândul populației etc.

Pentru a depăși situația dificilă pe care o traversează, statele sud-est europene au ales drept garanție a securității naționale integrarea în structurile europene și euroatlantice. Parteneriatele strategice cu NATO și Uniunea Europeană, concretizate în participarea la PfP, MAP și, respectiv, prin încheierea de Acorduri de Stabilizare și Asocierie sunt prime demersuri în această direcție. Rezultatele înregistrate sunt, însă, extrem de eterogene, în lipsa unor evoluții concludente nici NATO și nici UE nu pot defini un orizont concret pentru integrarea statelor din zonă. Politica "ușilor deschise" promovată de SUA în cadrul NATO și modelele de succes ale unor țări din regiune în procesul de aderare la UE îndreptătesc speranțele că pacificarea Balcanilor și integrarea europeană și euroatlantică a regiunii constituie un proiect fezabil. Un element-cheie îl reprezintă procesul de normalizare a situației din Kosovo, pentru care anii următori se conturează ca decisivi.

Încă de la înființarea ei, Comunitatea Europeană a urmărit interconectarea sistemelor economice ale statelor membre. Pornită inițial ca o uniune vamală, cu scopul de a controla producțiile de cărbune și oțel ale Germaniei, integrând economia acesteia într-un sistem european mutual, Comunitatea Europeană și-a dezvoltat cu timpul componenta politică, întărind instituțiile comune de la Bruxelles și adăugând, prin Tratatul de la Maastricht, embrionul unei componente militare vizând integrarea Uniunii Europei Occidentale în nou creată Uniune Europeană. De la Uniunea Vamală realizată prin Tratatul de la Roma din 1957, deciziile politice comune ale liderilor vest-europeni au dus popoarele Europei pe calea integrării la toate nivelurile, integrare exprimată prin Piața Unică, instituită de Actul Unic European, continuată de Uniunea Economică și Monetară, ivită în urma Tratatului de la Maastricht, și întărită de Tratatul de la Amsterdam, încununată în final cu adăugirea componente militare, prin dezvoltarea unei viitoare armate comune europene, ca urmare a deciziei Summit-ului de la Köln, din iunie 1999.

De-a lungul anilor, Uniunea Europeană a construit baza unei securități prin cooperare, tratatele semnate între membrii Uniunii consfințind gradual translația unor attribute ale suveranității naționale către autoritățile centrale de la Bruxelles. Astfel, în 1957, prin Tratatul de la Roma, se introduceau doar principii generale legate de obiectivele comune, în Actul Unic European din 1986 avem prima menționare a așa-numitei „Cooperări Politice Europene”, iar ulterior, în 1991, în Tratatul de la Maastricht, se prevăd măsuri pentru transformarea Uniunii Europei Occidentale în „brațul armat al Uniunii Europene”. Titlul V al Tratatului de la Maastricht, intitulat „Dispoziții privind Politica Externă și de Securitate Comună”, se ocupă de

reglementarea PESC, pe parcursul articolelor J - J.11. Mecanismele principale se bazează pe informarea reciprocă a statelor membre cu privire la problematicile de politică externă și de securitate, pe adoptarea unor acțiuni comune și, foarte important, pe faptul că, în virtutea suveranității partajate între statele membre și instituțiile europene, Consiliul European definește principiile și orientările generale ale PESC. Mai mult, Tratatul de la Amsterdam din 1998 întărește prerogativele Consiliului European asupra unor forțe armate comune ale statelor membre, arătând la articolul J.3 al Tratatului că respectivul Consiliu „definește principiile și orientările generale ale Politicii Externe și de Securitate Comune, inclusiv pentru problemele care au implicații în domeniul apărării”¹.

Analizând istoria creării unei Politici Externe și de Securitate Comune, trebuie să amintim momentul deciziei politice de a reînarma Germania în anii 50 când, pentru a permite acest lucru, Franța, Germania, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda au inventat proiectul Comunității de Apărare Europene, inițiind crearea unei armate europene comune. Proiectul a fost respins mai târziu (1954) de către Franța, din cauza neînțelegerilor politice dintre țările fondatoare. La trei ani după stabilirea Comunității Economice Europene, dorința de a reîncepe construcția politică a apărut sub auspiciile lui De Gaulle. Francezul Christian Fouchet a pregătit trei propuneri în anii 1961-1962, cunoscute sub numele de „Planul Fouchet”. Cooperarea interstatală trebuia să ducă la o politică externă unică, statele membre trebuiau să-și întărească securitatea în comun și să-și coordoneze politicile de apărare. Ultima dintre acestea prevedea consultări bilaterale periodice și comitete comune de lucru, care pregăteau reuniunile la nivel înalt - inclusiv un comitet în domeniul apărării. Din nefericire însă, a fost rândul celorlalți să respingă acest „Tratat asupra Uniunii Statelor” motivându-se că nu se dorește o colaborare excesivă între state și nici ruperea legăturii cu SUA și NATO. Totuși, în 1969, la Summit-ul de la Haga, cei șase membri ai CEE au reafirmat necesitatea de a unifica politic Europa. În 1970 s-a adoptat Raportul Davignon, marcând Cooperarea Politică Europeană, deși aceasta se referea exclusiv la politica externă. Treisprezece ani mai târziu, la Stuttgart, s-a mai făcut un pas: aspectele politice și economice ale securității au fost incluse între obiectivele CPE. Până la momentul Maastricht, diplomația occidentală și-a armonizat pozițiile față de statele terțe, pe baza acordurilor informale, dar în lipsa unor structuri comune ale Comunității Economice Europene.

Tratatul de la Amsterdam a adus schimbări pragmatice cu privire la următoarele chestiuni: s-a creat o celulă de planificare politică și analiză, s-a înființat poziția de Înalt Reprezentant al PESC, s-a adoptat votarea de către Majoritatea Calificată (QMV) pentru implementarea măsurilor și extinderea cooperării în domeniul managementului de criză între UE și UEO. Din acest moment, unele analize ale cancelariilor occidentale au considerat că responsabilitatea PESC se restrânge doar la reacții față de crizele ce pot apărea, în sensul intervențiilor militare și/sau diplomatice, deci incluzând aspectele legate de apărare, iar alții au preferat să disocieze politica diplomatică și de securitate de aspectele legate de apărare.

În ceea ce privește forțele armate comune, ulterioare semnării Tratatului de la Maastricht, semnalul a fost dat de Franța și Germania care creau, în mai 1992, EUROCORPS, marcând prima etapă a unei apărări europene autonome. Inițiativa continuă cooperarea bilaterală franco-germană, care a demarat în 1963, în contextul juridic fixat de Tratatul de la Élysée. Scopurile creării acestui corp de armată comun franco-german au fost să contribuie la apărarea Europei, în conformitate cu Art. 5 al Tratatului fondator al UEO, să mențină pacea și să asigure asistența umanitară în afara zonei de acțiune a NATO. Din punct de vedere politic, momentul ales la începutul anilor 90 a reprezentat soluția de compromis față de răcirea relațiilor franco-germane în momentul unificării: Franța dorea să mențină trupe pe teritoriul Germaniei unificate, fiind obligată în același timp să trateze fostul adversar ca pe un partener egal. Chiar dacă, la început, această inițiativă a fost tratată cu nepăsare sau neliniște din partea Marii Britanii și, respectiv, a Olandei, după puțin timp aceste două țări s-au oferit și ele să colaboreze pentru consolidarea corpului de armată comun, în urma obținerii unor asigurări cu privire la preeminența NATO în domeniul apărării colective a aliaților. Două noi unități multinaționale, EUROFOR și EUROMARFOR, au completat inițiativa franco-germană. Cele două unități au fost create de către Franța, Spania și Italia pe 15 mai 1995, în urma sesiunii ministeriale a UEO de la Lisabona. Prima este o unitate terestră ușoară, mobilă, concepută pentru intervenții în cadrul crizelor de joasă intensitate sau pentru acțiuni umanitare și dotată cu 10.000 de oameni. Cea de-a doua este o forță maritimă, dotată cu capacități aeronavale; capacitățile navale reunesc statele membre ale UE, permițându-le să controleze împreună întregul sector mediteranean, ceea ce nu s-ar fi putut realiza în mod individual.

II. Principalele orientări ale Alianței Nord-Atlantice

NATO aduce deja o contribuție majoră în cadrul combaterii terorismului. De ce ar avea, deci, nevoie de o strategie în domeniul combaterii terorismului? Ar putea aceasta oferi cu adevărat beneficii majore? Seda Gurkan consideră că acest lucru este posibil.

Nimeni nu poate spune că NATO nu știe ce înseamnă amenințarea terorismului. Șefii de state aliați au declarat în noiembrie 2006 că „terorismul... și proliferarea armelor de distrugere în masă vor constitui probabil principalele amenințări la adresa Alianței în următorii 10-15 ani”.

NATO și-a exprimat de asemenea neechivoc, deși mai curând în sens general, determinarea în privința combaterii terorismului, declarând că „va proteja populațiile, teritoriile, infrastructura și forțele țărilor aliate și că va lupta împotriva tuturor formelor de terorism atât timp cât va fi nevoie”.

Atacurile din 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite au plasat lupta împotriva terorismului la vârful agendei NATO. De atunci, aliații și Alianța au demonstrat, în mod individual și, respectiv, colectiv, o puternică determinare de a-și asuma partea ce le revine în lupta împotriva terorismului. Într-un timp foarte scurt, NATO a realizat progrese semnificative în privința adaptării tuturor domeniilor sale de activitate pentru a face față acestei amenințări.

Totuși, Alianței îi lipsește o strategie care să asigure unitatea capabilităților sale pentru combaterea terorismului în cadrul unui obiectiv detaliat în mod adecvat. NATO are instrumentele necesare și o misiune, dar îi lipsesc o viziune și o sarcină importantă distinctă – cu alte cuvinte, nu are o strategie pentru lupta împotriva terorismului.

Terorismul trans-național solicită un răspuns internațional, multidimensional și cuprinzător. Acesta face necesară utilizarea în mod coordonat a mijloacelor politice, economice, diplomatice, juridice, sociale și, dacă este necesar, militare. Mijloacele aflate la dispoziția Alianței o recomandă drept una dintre cele mai bine dotate organizații internaționale pentru a combate amenințarea terorismului trans-național.

Ce poate oferi NATO?

În primul rând, principalul punct forte al NATO în lupta împotriva terorismului este Articolul 5, care prevede că un atac armat asupra unuia sau mai multora dintre aliați va fi considerat un atac asupra tuturor acestora. Imediat după atacurile din 11 septembrie 2001 împotriva Statelor Unite, Consiliul Nord Atlantic a concluzionat că acest angajament „rămâne la fel de valabil și esențial astăzi, într-o lume expusă la terorismul internațional”. Consiliul a decis că, dacă se dovedea că atacurile teroriste împotriva Statelor Unite fuseseră conduse din afară, acestea cădeau sub incidența Articolului 5.

În al doilea rând, NATO oferă un forum permanent pentru consultări politice, atât între aliați, cât și cu partenerii aliaților și alte organizații internaționale. Consultările prezintă un front unit împotriva terorismului, prin împărtășirea informațiilor, inclusiv a celor secrete, și colaborare, atunci când este cazul.

În al treilea rând, NATO poate organiza o gamă completă de operații militare multinaționale, inclusiv pentru lupta împotriva terorismului, datorită structurii militare integrate, capacității de planificare operațională și posibilității de a beneficia de un spectru larg de resurse și capabilități militare nord-americane și europene pe care le posedă. Alianța avansează permanent pe baza experienței și a învățămintelor desprinse în urma operațiilor sale continue legate, direct sau indirect, de lupta împotriva terorismului, care includ Operația Active Endeavour din Marea Mediterană, operația din Afganistan și misiunea de instruire din Irak.

NATO are instrumentele necesare și o misiune, dar îi lipsesc o viziune și o sarcină importantă distinctă – cu alte cuvinte, nu are o strategie pentru lupta împotriva terorismului

În al patrulea rând, NATO poate să-și adapteze continuu capabilitățile sale militare la noile amenințări și riscuri. Câteva exemple sunt oferite de crearea Forței de Răspuns a NATO și de modernizarea structurii de comandă. Alianța furnizează de asemenea capabilități specifice prin intermediul dezvoltării tehnologiilor avansate și al mecanismelor sale de planificare a apărării. De exemplu, un proiect Știință pentru Pace include analiza modului de detectare a unor cantități mici de antrax și alte tipuri de materiale radioactive, care pot fi folosite pentru „bombele murdare”.

În fine, aliații și partenerii conlucrează în privința modului de gestionare a situațiilor generate de atacurile teroriste cu arme de distrugere în masă. Aceștia își concentrează de asemenea atenția asupra protecției populației civile, infrastructurii și

forțelor NATO dislocate în teren împotriva efectelor atacurilor teroriste, care pot întrebuința inclusiv agenți chimici, biologici și radioactivi.

Deci, NATO aduce deja o contribuție majoră la lupta împotriva terorismului, o contribuție care a fost sporită de impulsul și orientarea de natură politică oferite de Summit-urile de la Praga (2002), Istanbul (2004), Riga (2006) și București (2008). Totuși, la șapte ani de la evenimentele din 11 septembrie, care au plasat lupta împotriva terorismului la vârful agendei NATO, Alianța suferă încă de lipsa unei viziuni clare de perspectivă pentru orientarea pe termen lung a planificării. Aceasta s-ar putea fundamenta pe resursele și punctele forte legate de lupta împotriva terorismului și ar putea fi definită de valorile fundamentale ale Alianței și de prioritățile de securitate ale cetățenilor din țările membre ale acesteia. În absența unei astfel de viziuni pe termen lung, NATO riscă să aducă o contribuție mai puțin eficientă și robustă la această luptă decât ar fi posibil și de dorit.

Ce ar aduce în plus o nouă strategie la lupta NATO împotriva terorismului?

În Concepțiile Strategice din 1991 și 1999, Alianța a desemnat terorismul drept unul dintre riscurile care afectează securitatea membrilor săi. Apoi, în 2002, aliații au andorsat o Concepție Militară pentru Apărarea Împotriva Terorismului, care stabilește patru categorii de posibile activități militare pentru NATO:

- anti-terorism sau măsuri defensive;
- gestionarea consecințelor;
- contra-terorism ofensiv;
- cooperarea militară cu forțe ne-militare.

Potrivit Concepției, Alianța trebuie să fie pregătită să-și disloce forțele pentru a descuraja, dezorganiza, preveni și împiedica atacurile teroriste, oriunde ar putea fi necesar, fără limite geografice. Aceasta prevede de asemenea că forțele NATO trebuie să fie pregătite să asigure, la cerere, asistență autorităților naționale în efortul acestora de a gestiona consecințele atacurilor teroriste.

Concepția Militară a NATO a fost elaborată în lumina atacurilor din 11 septembrie. Totuși, amenințarea a evoluat considerabil de atunci din punct de vedere al tacticilor, mijloacelor și organizării rețelelor teroriste, care s-au modificat. Deși NATO a continuat să mențină „lupta împotriva terorismului” printre prioritățile sale și a continuat să-și adapteze gradual mijloacele și capacitățile, aliații nu au actualizat Concepția Militară și nici nu au considerat necesar să andorseze la nivel politic o „Strategie NATO pentru lupta împotriva terorismului” bazată pe evoluțiile anterioare.

Procesul de adaptare continuă a NATO pentru abordarea amenințărilor reprezentate de terorism și eliminarea în cele din urmă a acestora va putea fi consolidat și mai mult printr-o viziune pe termen lung clară în privința a ceea ce vom combate și a strategiei pe care vom încerca de fapt să o urmăm.

O astfel de strategie ar putea servi la atingerea a cel puțin patru scopuri:

definirea naturii celor mai probabile amenințări teroriste la adresa Alianței și a membrilor săi pe termen mediu și lung;

determinarea cursului acțiunii pentru eliminarea sau cel puțin reducerea acestor riscuri;

evaluarea eficienței actualelor mijloace disponibile pentru combaterea acestor riscuri și a necesității de a trasa Alianței sarcina să dezvolte capacități și capabilități adiționale pe termen mediu și lung;

clarificarea rolului NATO în privința altor organizații internaționale implicate în combaterea terorismului.

Strategia NATO pentru combaterea terorismului ar trebui să definească în mod clar natura actualei amenințări teroriste cu care se confruntă Alianța și membrii săi. Ar trebui realizat un consens politic la cel mai înalt nivel în privința tipului de amenințări teroriste cu care este cel mai probabil să se confrunte țările membre NATO în următorii 10-15 ani. Acest lucru implică să ne punem unele întrebări dificile:

Care sunt cauzele care stau la originea terorismului?

Principala amenințare teroristă vine din partea ideologiei ne-seculare anti-occidentale a extremismului islamic sub forma terorismului dezvoltat în plan intern sau a separatismului militant?

Ce fel de metode și mijloace asimetrice vor folosi cel mai probabil teroriștii în viitor?

Care este probabilitatea producerii unor atacuri teroriste cu dispozitive radiologice, arme de distrugere în masă și purtători sinucigași de bombe și care ar fi consecințele posibile ale acestora?

Nu este posibil să abordăm și să eliminăm în final amenințările reprezentate de terorism în absența unei viziuni clare în privința „a ceea ce vom combate și a strategiei pe o vom urma de fapt”

Ce avantaje ar aduce aceasta?

Pe baza acestei analize a riscurilor, strategia ar oferi oportunitatea de a determina foaia de parcurs pentru combaterea și eliminarea acestor riscuri. Această foaie de parcurs ar trebui să se axeze pe diferitele tipuri de acțiuni, inclusiv politice, economice, diplomatice și militare, pe care Alianța va fi pregătită să le întreprindă pentru a descuraja și dezorganiza atacurile teroriste sau amenințarea cu astfel de atacuri și pentru a asigura apărarea și protecția împotriva acestora.

Definirea acțiunilor țintă ar spori de asemenea vizibilitatea activităților contra-teroriste ale NATO și ar asigura o mai mare coerență a acestora. De exemplu, obiectivul NATO de a învinge *al Qaida* în Afganistan ar putea fi ușor legat de securitatea în plan intern a cetățenilor țărilor aliate și ar aborda dificultățile privind menținerea sprijinului public pentru implicarea continuă a Alianței în Afganistan.

Mai mult chiar, o astfel de strategie ar oferi Alianței o analiză a mijloacelor și capabilităților necesare pentru a face față riscurilor și ar facilita stabilirea priorităților în dezvoltarea de noi capacități pentru realizarea obiectivelor în condițiile impuse de resursele limitate. În funcție de amenințarea teroristă evolutivă, s-ar putea să fie necesar să se dezvolte, de exemplu, mijloace cu o dimensiune civilă mai accentuată, să se acorde prioritate programelor tehnologice și științifice ale NATO, să se accelereze implementarea politicii NATO de apărare în domeniul cibernetic sau să se întărească și mai mult rolul Alianței în securitatea energetică, inclusiv în privința protecției elementelor vitale din domeniul energiei.

Indiferent cât de frumoasă este strategia, trebuie să analizăm din când în când rezultatele.

În fine, asigurarea clarității în ceea ce privește rolul NATO în lupta împotriva terorismului și mijloacele și limitele Alianței poate contribui la clarificarea contribuției NATO în raport cu cea a altor organizații internaționale. La nivelul NATO, este larg acceptat faptul că Alianța reprezintă doar o parte a răspunsului și că răspunsul la actualele provocări de securitate multidimensionale poate fi oferit doar printr-o abordare cuprinzătoare, prin asumarea echitabilă a sarcinilor și a responsabilității și prin coordonarea eforturilor comunității internaționale. Un rol ambiguu și o lipsă de viziune pot doar să creeze confuzie în privința a „cine ce face” și să complice asumarea echitabilă a sarcinilor la nivelul comunității internaționale.

Ce urmează?

În viitorul apropiat, terorismul va rămâne principala preocupare în domeniul securității a comunității trans-atlantice. O strategie realistă pentru a face față amenințărilor teroriste evolutive, care să asigure alocarea unor resurse limitate și definirea sferelor de acțiune, reprezintă o temă de actualitate.

Așa cum ne reamintește Winston Churchill, „indiferent cât de frumoasă este strategia, trebuie să analizăm din când în când rezultatele”. Definierea strategiei pentru combaterea terorismului va reprezenta primul pas. Angajamentul ferm din partea tuturor statelor membre NATO în privința implementării acesteia va fi însă decisiv în realizarea rezultatului dorit: succesul Alianței în lupta împotriva terorismului.

III. Statele ca actori ai securității

Caracteristici geopolitice ale “jucătorilor” regionali

Prezența forțelor americane și ale NATO în Afghanistan și Asia Centrală, precum și o nouă înțelegere a amenințărilor pe care le reprezintă terorismul, conflictele înghețate etc., au generat un interes sporit al NATO și al Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre în perspectiva extinderii zonei de stabilitate, ca o precondiție pentru prosperitate.

Sursa noilor provocări și amenințări determinate de fenomenul terorist sunt proiectate atât în zona sudică a frontierelor NATO, cât și pe axa noului flux energetic *Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de Sud – Marea Neagră*.

Tendențele manifestate pe plan mondial în politica internațională sunt contracarate de încercările Rusiei de a crea un sistem de state clientelare, conduse după modelul postsovietic al Moscovei. Ca atare, ele reprezintă o înfrângere majoră pentru acele forțe legate de autoritarismul rus și neo-imperialismul care au contribuit la înghețarea multora dintre conflictele regionale existente și au menținut mai multe țări din regiunea Mării Negre într-o stare de perpetuă vulnerabilitate și instabilitate.

Soluționarea fiecăruia dintre aceste conflicte ridică propriile sale probleme. Cu toate acestea, se pot observa mai multe tendințe regionale care favorizează impulsul spre rezolvarea conflictelor și democrație.

Rusia promovează o politică externă favorabilă recâștigării și dezvoltării sferei sale de influență asupra unor state vecine: Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, în general asupra statelor membre CSI. Posesoare a unui teritoriu imens, Rusia rămâne încă inoculată cu reflexe “imperiale”, nefiind totuși dispusă să accepte un rol pe măsura modestului litoral (doar 13%). Ea oscilează între vechiul mesianism slav și aspirația de a se integra în Europa și de a respecta regulile democrației liberale.

În plan militar strategic, Rusia acordă o importanță deosebită zonei, fiind preocupată de înlăturarea eventualelor amenințări ce pot veni din sud (conștientă de riscul blocării propriilor căi de comunicații navale de pe direcția sud). Este posibil ca Rusia să fi învățat că sprijinul ei pentru secesioniștii din Georgia, Moldova și Nagorno-Karabah a dus la legitimarea secesionismului, ca și apelurile la sprijin militar străin în Caucaz și Cecenia. Rusia nu poate, însă, să aibă în continuare aceeași atitudine duală. Să “alerge cu iepurii” atunci când își proclamă aderarea la principiul integrității teritoriale în Caucaz, și, în același timp, “să alerge după iepuri”, prin menținerea forțelor militare sau prin furnizarea de ajutor militar secesioniștilor, care încearcă să-și decupeze propriile lor fiefuri etnice. Este periculos faptul că, până acum, Rusia nu a fost în stare să recunoască faptul că sprijinul ei pentru aceste proto-state ar putea avea consecințe asupra propriei sale securități. Moscova a refuzat să admită că prin crearea acestor stătulețe, care se țin prin război, criminalitate organizată, diverse tipuri de trafic, violență armată și corupție generalizată a creat condițiile ideale pentru activitățile teroriste cecene, precum atacurile din anii 2002-2004.

Noua politică a Rusiei pare conciliatoare față de Occident, în general, și față de SUA, în particular. Actualul lider de la Kremlin caută să mențină un dialog deschis și de cooperare cu SUA și Europa Occidentală.

Turcia este apreciată de SUA ca un aliat fidel al NATO, de la flancul său sudic, pe care poate conta chiar și în combaterea fundamentalismului islamic.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, Turcia și-a fixat drept obiectiv politic esențial obținerea statutului de putere regională, cu interese majore în zona Mării Negre, Balcani, Caucaz și Asia Centrală.

În plan economic manifestă interes pentru obținerea accesului la resursele energetice din zonă, iar în plan militar se consideră pivotul intereselor NATO în zonă și acționează activ în sprijinul scoaterii statelor ex-sovietice, care au aderat la programul PfP, din sfera de influență a Rusiei.

În planul democratizării Turciei, în ultimii 2 – 3 ani de reforme susținute s-a ajuns la o **democratizare** cu caracter general. Au avut loc profunde schimbări în relațiile dintre sectorul civil și cel militar, precum și în chestiunile relațiilor dintre religie (“moschee”) și stat. Turcia a realizat, de asemenea, o stabilitate a ceea ce pare a fi o incontrollabilă și exagerat “umflată” economie, care era, în egală măsură, politizată. Toate aceste reforme au fost aplicate cu scopul declarat de a face din Turcia o țară cu șanse mari pentru integrarea în Uniunea Europeană, cu alte cuvinte mai “selecționabilă”. Noul stat turc ar putea deveni astfel mai mult un model pentru alte state islamice decât a fost Turcia lui Kemal Atatürk, care a reprezentat, fapt arhirecunoscut, un experiment unic în Orientul Mijlociu.

Ucraina, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, reprezintă cel mai important teritoriu dintre Europa și Rusia. Deși dependentă economic de Rusia, ea posedă resurse economice și militare considerabile, ceea ce determină o anumită particularitate a relațiilor sale internaționale. Beneficiază de o relație de colaborare aparte cu NATO (de aici rezultă o poziție privilegiată în arhitectura de securitate regională), a încheiat un Acord de parteneriat și colaborare cu UE și este preocupată de dezvoltarea relațiilor cu FMI, Banca Mondială și BERD.

În contextul actualei situații politico-militare și economice din zona Mării Negre, poziția geografică a Insulei Șerpilor îi conferă acesteia o valoare strategică deosebită.

Pe plan regional, este de așteptat ca Ucraina să continue acțiunile politico-diplomatice pentru crearea sistemului de securitate regională.

Poziția strategică a României a făcut necesară din ce în ce mai mult adoptarea unei politici coerente față de regiunea Mării Negre. Acțiunile sale în conflictele din Peninsula Balcanică au furnizat unul dintre argumentele pentru aderarea la NATO și integrarea în UE, în special în timpul crizei din Kosovo.

Noua administrație de la București și-a asumat un rol activ în “regiunea extinsă” a Mării Negre, pe coordonatele direcțiilor promovate de NATO și UE. Demersurile în direcția enunțată ale președintelui Traian Băsescu, din ianuarie – februarie 2005, au fost primite cu interes atât la Londra și Washington, cât și la Chișinău, Kiev, Moscova, Ankara sau Tbilisi.

În prezent, România are un parteneriat strategic cu SUA, iar această relație este crucială pentru securitatea regională și pentru promovarea democrației în vecinătatea noastră imediată.

Situată la vest de Marea Neagră și la Gurile Dunării, România reprezintă un cap de pod pentru comunitatea transatlantică, dar și pentru UE la arealul Mării Negre, iar ca țară de contact între spațiul euroatlantic și cel euroasiatic, beneficiază de intersecția a șase axe de importanță strategică.

România s-a implicat în sprijinirea eforturilor care, prin instrumentele PESC, a invitat vecinii de la est și sud să împărtășească pacea, stabilitatea și prosperitatea de care se bucură statele membre.

România a fost și este unul din cei mai importanți aliați ai Americii în războiul contra terorismului și are vocația de a juca un rol și mai important în sud-estul Europei.

Situată la frontiera NATO, și, în curând, pe flancul estic al UE, România are multe de oferit vecinilor săi, pe baza propriei sale experiențe, sens în care președintele României declara: *“promovând în vecinătatea ei libertatea, democrația, prosperitatea și stabilitatea, România nu intenționează să ridice scuturi, ci punți între state”*.

România va continua să facă progrese în proiectarea unor instituții democratice și în stabilirea tuturor elementelor unei economii de piață libere și transparente, care pot să prevadă rolul țării noastre ca ancoră strategică în această regiune, exportând securitate, atrăgând investiții și promovând valorile civice și democratice.

IV. Contribuția României la întărirea securității spațiului euroatlantic ***România - factor de stabilitate în sud-estul Europei***

Prin aderarea fermă la valorile europene și euroatlantice, România și-a asumat un nou profil strategic, afirmându-se ca important furnizor de stabilitate regională și participant activ la dezvoltarea unor inițiative zonale. Noul statut asumat a dobândit legitimitate internațională datorită succesului reformei interne. România este o democrație stabilă, bazată pe statul de drept, pe supremația legii, pe respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în care cetățenii, indiferent de apartenența etnică, religioasă, de sex sau rasă au drepturi egale.

Alternanța democratică de putere (1996 și 2000) evidențiază stabilitatea și buna funcționare a sistemului politic pluralist din România.

Maturizarea spectrului politic românesc este demonstrată, în primul rând, de consensul politic asupra obiectivelor fundamentale ale politicii externe după 1989: integrarea în NATO și aderarea la UE în 2007.

Progresele semnificative înregistrate în crearea și implementarea cadrului legal și instituțional au fost recunoscute și apreciate de Uniunea Europeană, România obținând, recent, în Raportul de etapă al Comisiei Europene cu privire la progresele înregistrate în procesul de aderare, statutul de economie de piață funcțională. Legislația actuală încurajează investițiile străine, acordând o atenție deosebită stimulării investițiilor directe și de portofoliu.

România a realizat o reformă profundă a sistemului securității naționale, în vederea alinierii depline la standardele europene și euroatlantice - dezvoltarea unei capacități de apărare moderne, eficiente și credibile; consolidarea controlului civil asupra structurilor militare; activizarea participării la menținerea stabilității în zonele de conflict. Serviciile de informații, între care Serviciul de Informații Externe - căruia îi revine sarcina de *early warning* în materie de riscuri originare în mediul extern de securitate - sunt puternic angrenate în aceste procese și își aduc contribuția calificată la realizarea securității naționale.

Evoluțiile din Afganistan și Irak au oferit României prilejul de a-și dovedi potențialul și capacitatea de a contribui activ și eficient la promovarea valorilor și obiectivelor comunității occidentale în cadrul NATO. Adoptarea unei conduite proactive în politica externă și de securitate, materializată prin participarea la operațiuni și misiuni, dar și în sfera inițiativelor și evoluțiilor conceptuale, a consacrat România ca un contributor real de securitate și nu generator de probleme pentru aliați.

Aderarea României și Bulgariei la NATO a întregit o centură de securitate – care include și Grecia, Slovenia, Ungaria și Turcia - în jurul ariei de instabilitate din Balcanii de Vest. Astfel, a fost creat un spațiu terestru și aerian integrat în cadrul Alianței, o punte între Europa Centrală, Peninsula Balcanică și Turcia. Extinderea flancului de stabilitate și securitate sud-est european al NATO conferă o nouă dimensiune geopolitică Bazinului Mării Negre, care va juca un rol important în transferul de stabilitate și securitate spre Asia Centrală și regiunea Caucazului.

Includerea Caucazului de Sud în conceptul de vecinătate apropiată (*European Neighborhood Policy*) este de natură să prevină apariția unor noi crize la granița de est a UE extinse.

Statutul de membru al NATO și procesul de integrare europeană în care este angajată România contribuie la consolidarea încrederii statelor din zonă în potențialul său de a acționa ca pilon de stabilitate în Europa de Sud-Est.

Disponibilitatea la dialog cu toate părțile interesate, transparența și cointeresarea statelor din zonă în extinderea colaborării regionale și abordarea problematicilor de interes în formate multilaterale sunt principalele atuuri ale României în promovarea încrederii, ca premisă pentru asigurarea în regiune a unui climat de securitate stabil.

România își demonstrează valențele de factor de stabilitate în Europa de Sud-Est prin participarea activă la toate proiectele și organisme regionale și de securitate,

cu accent pe implicarea semnificativă în inițiativele NATO, UE, ONU și OSCE care vizează acest areal.

În consecință, va acționa pentru operaționalizarea strategiei aliate privind stabilizarea Balcanilor de Vest, vizând, pe de o parte, promovarea unei *politici a ușilor deschise* credibilă în vederea integrării cu succes a țărilor MAP (Albania, Croația și Macedonia) și, pe de altă parte, susținerea eforturilor Bosniei și Herțegovina și Uniunii Serbia și Muntenegru de a accede în PFP.

Numeroși factori politici au evidențiat că președinția română a OSCE (2001) a fost una dintre cele mai eficiente, atât din punct de vedere al volumului activității derulate, cât și al calității rezultatelor obținute. Președintele în exercițiu a acționat prompt pentru implicarea OSCE în lupta antiteroristă alături de celelalte organizații internaționale, Consiliul Ministerial de la București adoptând în unanimitate o declarație și un plan de acțiune privind combaterea terorismului. Aceste demersuri au demonstrat capacitatea României de a juca un rol semnificativ în structurile de securitate regionale și globale.

În calitate de președinte în exercițiu al SEECF (aprilie 2004-mai 2005) România susține creșterea rolului acestei organizații, de platformă regională pentru integrare europeană și implementare a politicilor comunitare în regiune.

Totodată, mandatul de membru nepermanent în cadrul CS/ONU (2004-2005) potențează exprimarea României în dosarele regionale prioritare, mai ales cele din atenția Grupului de Contact pentru fosta Iugoslavie (dimensiunea sud-est europeană – problema Kosovo și Bosnia). Relațiile ONU cu organizațiile și aranjamentele regionale trebuie să aibă la bază principiile complementarității și reciprocității.

Astfel, România a avut un merit deosebit în recunoașterea contribuției substanțiale a ONU și la realizarea obiectivelor acesteia în perioadele post-conflict, fiind inițiatorul Rezoluției privind sporirea rolului organizațiilor regionale și subregionale, al altor organizații și aranjamente, în promovarea și consolidarea democrației.

Acțiunea cu cel mai puternic impact a președinției române a CS/ONU (iulie 2004) a constituit-o Reuniunea privind cooperarea ONU-organizații regionale (20 iulie 2004, New York), prezidată de primul-ministru român. Declarația președinției adoptată cu acest prilej stipulează consensul membrilor Consiliului privind importanța consolidării acestei cooperări pentru pacea și securitatea internațională.

În dosarul Kosovo, România joacă rolul de *honest broker* în definitivarea procesului de stabilizare a Balcanilor Occidentali, respectiv de principal "companion politic" al articulării europene și euroatlantice a statelor regiunii. La 30 aprilie 2004, Consiliul de Securitate a adoptat o declarație prezidențială privind lansarea Planului de Implementare a Standardelor pentru Kosovo. România a inițiat această declarație și a contribuit substanțial la definitivarea proiectului, alături de celelalte state din formatul de lucru al Grupului de Contact (SUA, Marea Britanie, Franța, Spania, Germania, Italia și Rusia), care s-a reunit, în septembrie, la New York, cu ocazia celei de-a 59 sesiuni a Adunării Generale a ONU.

Politica UE de integrare a Balcanilor de Vest se dovedește a fi cea mai fezabilă soluție de promovare a securității, stabilității și dezvoltării în regiune. România va

susține inițiativele UE și ONU în zonă, în special în domeniile justiție și afaceri interne și va acționa pentru sporirea vizibilității Uniunii în cadrul UNMIK.

Bibliografie

[1] BARRY Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde, *Security. A New Framework for Analysis*, Lynne Reiner Publishers Inc., Londra, 1998, pp.7-8.

[2] BONCU, S., „Securitatea europeană în schimbare. Provocări și soluții”, București, Editura AMCO PRESS, 1995.

[3] CONSTANTIN Valentin, Documente de bază ale Comunității și Uniunii Europene, Titlul V al Tratatului de la Maastricht, Editura Polirom, Iași, 1999, pp. 180-185.

[4] CODIȚĂ C., Cursa înarmărilor. Determinări și implicații social-politice, București, Editura Militară, 1989.

[5] JACQUELYN, K. Davis, Michael, J., Sweeney, *Strategic Paradigms 2025*, Ed. Brassey's Washington D.C., 1999, p. 6.

[6] HEUSER Beatrice, *Transatlantic Relations, Sharing Ideals and Costs*, Macmillan, Royal Institute of International Affairs Chatham House, Londra, 1996, p. 91.

CONSIDERAȚII PRIVIND STAREA CONFLICTUALĂ MONDIALĂ LA ÎNCEPUT DE MILENIU

Nicușor MOLDOVAN*
Amelia-Mariana MOLDOVAN**

People are defined by both genetic inheritance and culture. Besides their instinct for conflict and the struggle to survive, we also need to take into account aspects like cultural cooperation mechanisms and prosocial behaviour. Conflicts create a logic of violent confrontation which is never useful in debates or peaceful political confrontations.

Conflicts occur at regular intervals of time in the lives of people, groups, communities or countries and they are caused by different issues.

Despite promising theoretical approaches and attempts to deal with this issue, armed conflicts have occurred quite often. Even though the costs are extremely high, we must keep in mind that prevention is essential when it comes to armed conflicts.

Motto:

”Conflictualitatea este inerentă, consubstanțială oricărei societăți, în aceeași măsură ca și violența și bunăvoința.”

(J. Freud)

Introducere

În literatura de specialitate, precum și în mass-media, un loc deosebit de important îl ocupă analiza problematicii conflictelor socio-politice actuale. Și dacă până nu demult aceasta se rezuma la critica teoriei conflictelor, în prezent se observă o atitudine concretă față de această problemă, se observă o necesitate stringentă de formulare a unei concepții cuprinzătoare a conflictelor.

Instabilitatea situației politice interne din mai multe state, ascuțirea contradicțiilor cu caracter teritorial și național-etnic, precum și diferențierea social-politică din unele state, creșterea dependenței energetice și de materii prime, agravarea contradicțiilor economice pot duce la situații de conflict în diverse state și regiuni ale lumii.

În vremea parteneriatelor strategice, când principala dimensiune a acestora o reprezintă suportul economic și financiar, conflictualitatea nu dispare, ci se bifurcă, îmbrăcând forme mai puțin evidente, camuflate sau modelate de ecuații complexe, nelineare. Oricât de puternice ar fi parteneriatele, ele nu pot exclude concurența, bătălia pentru piețe și resurse, dinamismul economic-financiar al lumii. Noutatea constă în generalizare, în globalizare, în extinderea confruntării, a conflictualității economice și financiare la nivel planetar.

Conflictele mondiale ale acestor ultimi ani demonstrează că nu este vorba de simple zvâcnete ale unei lumi devenite ale întregii planete, ci despre conflicte durabile

* Colonel, expert, Serviciul Român de Informații

** Referent, Ministerul Apărării

ale căror mize sunt valorile și cultura. Războiul din Irak a accelerat această conștientizare, mai ales la nivelul țărilor europene și a pus în evidență diversitatea culturală europeană, Balkanii alcătuind din acest punct de vedere, un microcosmos reprezentativ al planetei noastre.

El a scos în relief iluzia globalizării, fracționarea identităților și replierile comunitare: acest fapt nu poate să nu provoace o reflexie critică asupra statutului culturii și a universalismului valorilor, asupra manierelor de a gândi relațiile cu banii, cu economia și de a le reconsidera în dimensiunile lor culturale.

Supremația statelor în rezolvarea conflictelor este pusă la încercare de existența unui număr important de organizații internaționale. Forța cu care se manifestă organizațiile internaționale în prezent contribuie în mod semnificativ la subminarea autorității statelor în rezolvarea problemelor cu care se confruntă lumea de azi.

Conflictul (starea conflictuală) – delimitări conceptuale

De regulă, stările conflictuale se întâlnesc cu o relativă periodicitate în viața personală și profesională a fiecărui individ. Aceste conflicte se pot manifesta la scale și nivele diferite. Ele pot apărea între persoane, grupuri, comunități sau națiuni și pot fi generate de cauze diverse.

În analiza cauzalității conflictelor, esențiale sunt două lucruri: o minimă distanță analitică față de fenomenul analizat și un grad minim de generalizare. Nu mai puțin importantă este o a treia exigență: definirea clară a conceptelor cu care se lucrează.

Ca termen, conflictul derivă din latinescul „*conflictus*”, care înseamnă „*a ține împreună cu forța*”, iar ca fenomen, potrivit dicționarului de sociologie, semnifică „*opoziția deschisă, lupta între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacțiunilor sociale*”.

Dicționarul de psihologie definește conflictul drept „*lupta de tendințe, de interese, situație în care se găsește un individ supus unor forțe vectorial opuse și de puteri aproape egale*”.

Potrivit Dicționarului Webster, “conflictul este o bătălie, o competiție a unor forțe oponente, o discordie, un antagonism între dorințe și instincte, pe de o parte, și idealurile morale, religioase și etice, de cealaltă parte”.

”Conflictul este o dinamică integrantă în creșterea și dezvoltarea organismelor vii și grupurilor. El apare când ideile, interesele sau comportamentul a doi sau mai mulți indivizi din grup sunt antagonice.”¹

Noțiunea de conflict și sintagma de conflict militar a apărut după anii 1980, când S.U.A au precizat că a crescut pericolul față de interesele vitale ale sale.

Necesitatea și oportunitatea gestionării conflictelor a fost susținută pentru prima dată de către Rensis și Jane Gilbert Likert, care au spus: ”*Conflictul este încercarea activă a unui individ de a obține rezultatul dorit care, dacă este obținut, îi va împiedica pe ceilalți să ajungă la rezultatul dorit de ei, ceea ce duce la ostilitate*”.

¹ Petelean, Adrian, Managementul conflictelor, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006.

În concepția lui John Crawley ”Conflictul este manifestarea diferențelor care acționează una împotriva celeilalte”.

Din punctul de vedere al lui K.A.Slaieku și R.Hasson ”conflictul în sine nu este o problemă, problema este conflictul nerezolvat”.

După Sam Deep și Lyle Sussman², pot fi identificate trei cauze ale perpetuării conflictelor :

Trăim într-o lume din ce în ce mai complexă și mai diversă; persoane diferite doresc lucruri diferite și sunt puține lucruri care mulțumesc pe toată lumea;

Indiferent unde lucrăm, avem ceva în comun cu toți ceilalți angajați; lucrăm cu oamenii iar a lucra cu oamenii înseamnă a ne confrunța inevitabil cu conflictele, neînțelegerile, incompatibilitățile, aspirațiile, ego-uri jignite, acestea fiind numai câteva dintre numeroasele motive pentru care activitatea în colectiv generează conflicte;

Trăim și muncim într-o lume care impune limite asupra resurselor noastre, rareori obținem exact ceea ce dorim sau, mai bine zis, încercăm să obținem maximum, date fiind opțiunile existente și limitările impuse; din acest punct de vedere sunt numeroase exemple în care conflictele se datorează resurselor limitate și constrângerilor organizatorice.

De asemenea, „*conflictul este un aspect inevitabil și universal al vieții organizaționale. El apare prin și între indivizi, prin și între echipe și grupuri, prin și între diferitele nivele ale organizației, prin și între organizații*”, susține cunoscutul cercetător al problematicii conflictului Morton Deutsch în cunoscuta sa lucrare „Șaizeci de ani de studiu sociopsihologic al conflictului”.

J. David Singer încearcă³ o definiție a războiului pe baza genului proximal, care este conflictul. Conflictele sunt, crede Singer, fenomene foarte frecvente, dar numai o parte mică dintre ele ajung să fie războaie.

Analizând definițiile date conceptului de conflict putem concluziona că acesta este unul multidimensional, iar abordarea lui – multidisciplinară.

Unii analiști⁴ au încercat o clasificare a conflictelor în funcție de nivelul de agregare la care acestea se manifestă. Ei disting, din acest punct de vedere, între conflictele la nivel *micro* (între persoane), la nivelul *mezo* (între generații, între clase, între rase) și nivelul *macro* (între state, între regiuni). Clasificarea conflictului în funcție de nivel nu este într-un totu riguroasă, în condițiile în care coexistă în ea mai multe criterii diferite – cel geografic și cel cultural sunt cel mai evidente, dar și cel economic - având însă meritul de a fi utilă și ca o clasificare a cauzalității conflictelor. Ea se suprapune, parțial, peste o ierarhie a nivelurilor de analiză a sistemului internațional.

Există și o ramură științifică ce se consacră aprofundării acestui fenomen, numită conflictologia. Din perspectiva acestei discipline, aflată la intersecția mai

² Deep, Sam și Sussman, Lyle, Secretul oricărui succes. Să acționăm inteligent, Editura Polimark, București, 1996, pp. 20-121.

³ J. David Singer, Accounting for International War: The State of the Discipline, Journal of Peace Research, Vol. 18, No. 1, Special Issue on Causes of War (1981), p. 1-18.

⁴ Johan Galtung, Carl G. Jacobsen, Searching for Peace. The Road to TRANSCEND, Pluto Press, London-Sterling, Virginia, 2000.

multor științe, precum psihologia, sociologia, pedagogia, dreptul, politologia, managementul și etica, noțiunea de conflict se referă atât la cel cu efecte negative (disfuncțional, neproductiv, dăunător, nestimulativ, neconcurențial), cât și la conflictul pozitiv (funcțional, productiv, benefic, stimulat, concurențial), cu efecte benefice asupra individului, grupului, organizației, statului etc.

Starea conflictuală mondială după cel de-al Doilea Război Mondial

Secolul XX a rămas în istorie drept cel mai sângeros secol, supremația sa în acest sens datorându-se celor două războaie mondiale care au făcut zeci de milioane de victime. Urmate apoi de războiul rece, întins pe patru decenii, ele vorbesc, practic, despre condiția conflictuală dominantă a acestui secol.

În această perioadă care s-a scurs după cel de-al Doilea Război Mondial, cunoscută drept o „*perioadă de pace*”, în lume au avut loc peste 100 de conflicte armate de amploare, soldate cu circa 25 milioane de victime, însemnate pagubele materiale (distrugerea și/sau deteriorarea localităților, infrastructurii teritoriale, obiectivelor importante, uzinelor și fabricilor, terenurilor agricole etc.) și degradarea mediului înconjurător (plante și animale, fondul forestier, resurse de apă, surse de hrană).

„Cea mai mare parte a conflictelor de după cel de-al doilea război mondial (Algeria, Albania, Bosnia, Cecenia, Kurdistan, Afganistan, Chiapas, Sudan, Liberia, Congo-Zair, Rwanda etc.) sunt conflicte interne, în interiorul statelor care opun o putere centrală unui segment al propriei populații.”⁵

Dacă luăm în considerare conflictele din perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, asistăm la o serie de insuccese militare care au determinat puterile coloniale să abandoneze teritoriile lor din Africa și Asia (Marea Britanie, Portugalia – în Angola și Mozambic, Franța – în Indochina și Algeria, Olanda – în Indonezia). La fel de nefericite au fost intervențiile militare americane în Vietnam și cele sovietice în Afganistan, ca să nu mai vorbim de insuccesele SUA în Somalia, de interminabila luptă din Israel împotriva rezistenței palestiniene, de lupta nedecisă pe care o poartă guvernul columbian împotriva gherilei locale și de actuala situație dramatică reprezentată de terorismul islamic.

Din analiza conflictelor armate desfășurate în ultimul timp, se pot contura câteva cauze principale ale acestora:

- condițiile economice precare;
- tendința unor state de a promova politici represive în perioade de tranziție;
- degradarea unor resurse vitale;
- manipularea politică a unor identități etnice și religioase.

Sfârșitul celui de al doilea Război Mondial a însemnat începutul unui nou război, Războiul Rece, o confruntare deschisă nonmilitară între două grupuri de state care aveau ideologii și sisteme politice diametral opuse. Pe de o parte Uniunea Sovietică și aliații săi adepți ai comunismului impus de Lenin în anii '20 ai secolului trecut numiți și Blocul Răsaritean iar de cealaltă parte SUA și aliații săi adepți ai democrațiilor liberale. Din punct de vedere strategic, conflictul rece nu a evoluat într-

⁵ Ramonet, Ignacio, Geopolitica haosului, Editura Doina, București, 1998, p. 160.

un conflict armat, într-un conflict cald, deoarece ambele părți dețineau un arsenal strategic nuclear ceea ce a creat o situație de blocare reciprocă. Conflictul s-a menținut însă la nivel declarativ.

Începutul anilor 90 ai secolului XX marchează sfârșitul Războiului Rece și începutul ultimului conflict clasic al secolului XX și anume Războiul din Irak din 1990. Războiul din Irak din august 1990 – martie 1991 a fost probabil ultimul conflict armat clasic din secolul XX, având drept combatanți pe de o parte pe americani și pe aliații acestora, iar pe de altă parte pe Saddam Hussein. Războiul din Irak este important pentru că marchează un nou început în arta războiului și anume războiul mediatic, fiind primul război transmis în direct de către CNN. Știrile au fost prezentate în așa fel încât să consolideze imaginea SUA drept lider mondial. SUA a învins Irakul, iar după război și-a menținut imaginea de lider mondial politic, economic și militar.

Cele mai mari conflicte ale secolului XX sunt reprezentate de:

- primul Război Mondial (1914-1917) – 8,5 milioane de morți;
- al Doilea Război Mondial (1939-1945) – 20 de milioane de victime;
- războiul Corean (1950-1953) 1,7 – milioane de morți;
- războiul civil Chinezesc (1945-1949) – 1,2 milioane de morți;
- războiul din Vietnam (1965-1973) – 1,2 milioane de morți;
- războiul Iran-Iraq (1980-1988) – 1 milion de morți;
- războiul Civil Rus (1918-1921) – 1 milion de morți;
- războiul Civil din Burundi-Rwanda (1993-2000) – 1 milion de morți;
- războiul Civil Chinez (1927-1937) – 400.000 de victime;
- Indochina Franceză (1945-1954) – 400.000 de morți;
- revoluția Mexicană (1911-1920) – 250.000 de morți;
- războiul Civil din Spania (1936-1939) – 200.000 de morți;
- războiul Civil din Algeria (1954-1962) – 160.000 de morți;
- Afghanistan (1980-1989) – 150.000 de morți;
- războiul Ruso-japonez (1904-1905) – 130.000 de victime;
- războiul Chaco (1932-1935) – 130.000 de victime.

Starea conflictuală mondială la începutul mileniului al III-lea

La începutul mileniului al III-lea omenirea se confruntă cu foarte multe probleme: revendicări teritoriale, creșterea decalajului dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, sărăcia și chiar foametea, șomajul, globalizarea, degradarea mediului natural, încălzirea globală, diminuarea resurselor vitale vieții (apă, petrol, gaze naturale, minereuri etc.) și accesul înechitabil la acestea, competiția tot mai acerbă pentru controlul materiilor prime creșterea populației globului (pe fondul scăderii în unele țări sau regiuni), scăderea natalității și creșterea mortalității, afectarea din ce în ce mai mult a stării de sănătate a indivizilor, accentuarea fenomenului migraționist etc.

Pe lângă aceste probleme, a căror manifestare are drept cauză acțiunea sau inacțiunea individului, omenirea este greu încercată și de o serie de dezastre naturale (cutremure, inundații, incendii, alunecări de teren etc.).

Toate acestea pot declanșa sau alimenta violența, contribuind, într-o măsură mai mică sau mai mare (în funcție de o serie de factori), la apariția unor noi conflicte, la reizbucnirea celor latente („înghețate”), la menținerea și/sau acutizarea celor existente.

Situațiile/stările conflictuale din lume sunt determinate de factori dintre cei mai diferiți, de cele mai multe ori fiind implicați doi sau chiar mai mulți.

Dintre conflictele care încă se manifestă la nivel mondial, putem menționa:

- Țara Bascilor și Catalonia în Spania;
- Țara Găgăuzilor în Republica Moldova;
- Rwanda și Burundi (rivalitatea dintre populațiile Hutu și Tutsi);
- Sri Lanka (populația Tamil);
- Irlanda de Nord (catolicii și protestanții);
- Filipine (minoritatea islamică din insulele Mindanao și Sulu dorește să obțină independența, statul filipinez având ca religie predominantă creștinismul);
- Belgia (valonii și flamanzii, respectiv vorbitorii de limbă franceză și cei de limbă olandeză);
- Italia (între Nordul dezvoltat și Mezzogiorno/Sudul mai puțin dezvoltat);
- provincia Kosovo din Iugoslavia (etnicii albanezi de religie islamică versus sârbii de religie ortodoxă);
- Republica Cecenia și Daghestanul în Federația Rusă (cecenii și daghestanii, de religie islamică, față de ruși, de religie ortodoxă);
- Sudan (conflict etnic și confesional între populația arabă, de religie islamică, din nordul țării, și populația negroidă, de religie creștină, din sudul țării);
- Armenia-Azerbaidjan (conflictul având drept obiect teritoriile Nagorno-Karabah, enclava armeană în Azerbaidjan, și Nahicevan, enclava azeră în Armenia; armenii sunt creștini, iar azerii - islamici);
- Catalonia în Spania (etnicii catalani, deși au obținut autonomia în 1977, doresc independența și din motive economice, această provincie fiind cea mai dezvoltată economic din țară);
- statul Chiapas în Mexic (revolta armată a americienilor, izbucnita în 1994, ca urmare a disparităților economice și sociale din țară; americienii, care reprezintă 14% din populația Mexicului, se consideră dezavantajați în comparație cu meșișii și albanii);
- conflictul bosniac (1992 - 1995, între comunitățile musulmană, sârbă și croată) și cel kosovar (declanșat în 1999, între albanezi, de religie musulmană și sârbii de religie ortodoxă).

Cauzele care au generat aceste conflicte, au fost numeroase, printre cele mai des întâlnite evidențiindu-se:

economice: lupta pentru resurse, sărăcia, deteriorarea mediului etc.;

politice: reîmpărțirea unor sfere de influență, impunerea unor regimuri politice de dreapta sau de stânga, interesele marilor puteri, tendințele revizioniste, secesioniste sau unioniste, diferende istorice etc.;

sociale: incapacitatea guvernelor de a asigura un nivel minim de trai pentru populație și securitatea cetățeanului;

religioase: diferențele religioase marcante dintre anumite comunități etc.;

etnice: intoleranță, ură etnică, șovinismul, ultranaționalismul, discriminarea.

Caracteristicile conflictelor contemporane au scos în evidență faptul că a crescut dimensiunea neconvențională a acestora, apreciindu-se că războiul secolului XXI va fi unul preponderent informațional.

Modalități de soluționare a conflictelor

Soluționarea conflictelor presupune un sistem de măsuri pentru prevenirea, localizarea și eliminarea contradicțiilor. Totodată, formele și procedeele de soluționare a conflictelor militare pot să se formuleze pe baza unui complex de măsuri non-militare (diplomatice, administrative, economice, ideologice, psihologice) și militare pentru prevenirea, oprirea sau lichidarea cauzelor și urmărilor acțiunilor părților adverse.

Dintre principalele forme de soluționare a conflictelor militare se pot aminti: prevenirea, oprirea, lichidarea etc.

Prevenirea este reprezentată de neadmiterea evoluției contradicțiilor între părți, în etapa de inițiere a conflictului, prin acțiuni pașnice, precum și prin acțiuni cu caracter militar, care să excludă participarea directă sau indirectă a formațiunilor militare.

Oprirea constă în atenuarea contradicțiilor dintre părți, în etape de ascuțire a conflictului, pe baza întăririi succesive a măsurilor de prevenire, aspect care include participarea indirectă a formațiunilor militare.

Lichidarea cuprinde ansamblul activităților desfășurate pentru înlăturarea completă a contradicțiilor între părți, în etapa de soluționare a conflictului, inclusiv prin intensificarea ulterioară a acțiunilor preventive, care să includă participarea directă a formațiunilor militare.

După cum demonstrează practica, enumerarea concretă a forțelor și mijloacelor folosite depinde de condițiile apariției și de particularitățile evoluției conflictului. Pentru îndeplinirea misiunilor de prevenire, oprire și lichidare a conflictelor pot fi întrebuințate atât forțele militare cât și cele non-militare.

O importanță deosebită trebuie acordată măsurilor de soluționare a conflictelor militare. După cum se poate aprecia, prevenirea unui conflict militar poate include: consultații (întâlniri) ale șefilor de state și de guverne (ale mișcărilor de opoziție) în scopul diminuării încordării politicii interne în zona de conflict; măsuri de acordare a ajutorului economic și umanitar populației; prevenirea izbucnirii atitudinilor șovine, naționaliste și a altor acțiuni destabilizatoare; desfășurarea de acțiuni informaționale specifice, acțiuni psihologice pentru oprirea unui conflict pe cale de a izbucni, demascarea tendințelor mișcărilor de opoziție care pregătesc un conflict; propaganda și contrapropaganda pentru denigrarea imaginii privind situația internă a adversarului; informarea populației și trupelor despre adevăratele scopuri ale conflictului; organizarea tuturor formelor de cercetare și prevenire; suplimentarea (după caz) efectivelor militare, desfășurarea exercițiilor și aplicațiilor militare în zona unui

posibil conflict sau în apropierea sa; luarea unor măsuri de siguranță în zonele de frontieră.

În ce privește stingerea conflictului, aceasta ar putea presupune desfășurarea unor activități specifice, legate în special de avansarea de revendicări ultimative mișcărilor de opoziție pentru încetarea activității antistatale, dezarmarea și dizolvarea formațiunilor armate ilegale; introducerea unei conduceri prezidențiale directe în zona de conflict; declararea regimului de stare excepțională, influențarea psihologică a membrilor mișcărilor de opoziție, formațiunilor armate ilegale și a populației în scopul opririi lor de la acțiuni periculoase; înăsprirea regimului de frontieră în zona de conflict învecinată cu frontiera de stat; asigurarea pazei principalelor obiective administrative, economice, întărirea apărării obiectivelor militare; introducerea restricțiilor de circulație; neutralizarea electronică a activității surselor de transmisiune radio și prin televiziune, încetarea activității mijloacelor de informare în masă a căror preocupare este îndreptată spre agravarea conflictului; înfăptuirea programelor de acorduri pe termen lung, introducerea sancțiunilor economico-comerciale, desfășurarea propagandei și contrapropagandei pentru denigrarea imaginii dușmanului extern; desfășurarea de acțiuni informaționale specifice; informarea populației și trupelor, desfășurate în zona de conflict și în apropierea sa, despre adevăratele scopuri ale conflictului; influențarea psihologică a populației care a declanșat un conflict, în scopul opririi acesteia de a acorda sprijin guvernului său; desfășurarea operațiilor psihologice împotriva statului care a inițiat conflictul.

Pentru lichidarea conflictului s-ar putea desfășura o serie de acțiuni specifice care s-ar concretiza în: blocarea raioanelor (teritoriilor) unde se află formațiuni armate ilegale, dezarmarea și dizolvarea lor, precum și destituirea, în cazul refuzului de subordonare, a administrației militare; nimicirea sau neutralizarea grupărilor teroriste și a celor de cercetare-diversiune; controlul mijloacelor de transport și a unor persoane; paza și deportarea membrilor capturați ai formațiunilor armate ilegale, a grupărilor teroriste și de cercetare-diversiune, a persoanelor reținute pentru deținere ilegală de armament și nerespectarea regimului restricțiilor de circulație; căutarea, ridicarea depozitarea, scoaterea și distrugerea armamentului capturat, a tehnicii militare și a echipamentului.

Analiza numeroaselor conflicte militare permite să se generalizeze și să se formuleze principalele condiții de soluționare a lor pe cale pașnică, însă cu folosirea forței militare.

Conflictele militare ale viitorului

„Războaiele sunt purtate dintr-o cauză anume și cu un anumit scop. Chiar dacă, de cele mai multe ori, adevăratele cauze și scopuri rămân ascunse, ele sunt determinate de oameni, nu de tehnologie. Tehnologia doar face misiunea combatanților mai ușoară. Prin intermediul ei, ne găsim și ne omorăm mai repede.”⁶

Conflictele primelor decenii din secolul XXI, specifice erei industriale, vor fi, treptat, înlocuite de cele caracteristice erei informaționale. Preponderent, acestea vor

⁶ Gen. Colin Powell, șeful Statului Major al US Army în timpul operațiunii „*Furtună în deșert*” din Irak (1991), în prezent secretar de stat SUA.

fi de natură asimetrică, incluzând acțiuni împotriva unor forțe atipice, îndeosebi grupări teroriste, pentru eliminarea amenințărilor nucleare venite din partea unor state conduse de regimuri dictatoriale sau a unor grupări transnaționale ale crimei organizate. Confruntările militare vor fi, în general, disproporționate din punct de vedere al potențialului tehnologic, caracterizate de acțiuni de tip clasic, îmbinate cu cele specifice confruntărilor informaționale.

Evoluția mijloacelor informaționale și creșterea rolului mass-media vor face ca aproape toate conflictele militare să fie „*transmise în direct*”, fapt care va impune liderilor politici și militari să aibă în vedere faptul că, în procesul decizional de angajare a forțelor proprii în asemenea confruntări, să ia în calcul și reacțiile opiniei publice naționale și internaționale.

În conflictele militare viitoare, confruntările vor fi deosebit de violente, mai ales în primele momente ale acestora și vor avea o amploare spațio-temporală diferită, determinată de obiectivele planificate la declanșarea ostilităților. Ultima fază, post conflict, va fi una de stabilizare a arealului în care s-a desfășurat conflictul militar propriu-zis, ceea ce va impune prezența substanțială a componentelor internaționale civile.

Violența nu se va manifesta numai prin lupta armată, ci și prin alte forme și mijloace, începând cu cele politice și continuând cu cele economice, mediatice, psihologice și informaționale. Esența violenței va avea, însă, la bază utilizarea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme și tehnologii, precum și a unor mijloace care extind confruntarea în cyber-spațiu. Spațiile tradiționale și cele specifice de desfășurare a conflictelor (terestru, aerian și maritim) vor fi completate de cel cosmic și de cel informațional.

În practica conflictelor militare, în perioada primelor decenii ale secolului XXI se vor manifesta trei tendințe, respectiv⁷:

- restrângerea gamei tipologiei conflictelor armate la cele convenabile statelor dezvoltate din punct de vedere economic și militar;
- menținerea, în practica unor țări, în special a celor cu un nivel scăzut de dezvoltare, a metodei de soluționare a unor stări tensionate prin recurgerea la forța armată și utilizarea atât a mijloacelor convenționale, cât și a celor neconvenționale;
- amplificarea și diversificarea conflictelor asimetrice.
- Conflictele militare ale viitorului vor purta, prioritar, amprenta specifică societății tehnologice și informaționale și vor fi caracterizate prin:
 - înlocuirea armatelor de masă cu formațiuni de dimensiuni relativ mici, formate din profesioniști înzestrați cu mijloace poliaționale, performante și inteligente;
 - înfrângerea adversarului prin intermediul unor acțiuni indirecte de control și supraveghere, prin dominarea confruntării în sfera conducerii și, de asemenea, prin „dirijarea” algoritmică a acțiunilor inamicului;
- organele de decizie și de planificare a războiului vor avea o compunere preponderent politico-militară și vor acționa de la mare distanță;

⁷ Ministerul Apărării Naționale, Strategia de transformare a Armatei României-proiect, 2005, p. 10.

-confruntarea informațională va constitui dominantă conflictului armat și se va baza pe o logistică informatică consistentă, care va deveni un adevărat factor de putere.

Conflictul armat rămâne, în ansamblu, un instrument al politicii, iar componenta sa militară (armata) va continua să reprezinte mijlocul principal de descurajare, intimidare, impunere și/sau sancționare (coerciție).

Datorită atât discrepanțelor de organizare și înzestrare a forțelor, cât și decalajelor tehnologice ale mijloacelor utilizate, conflictul militar (armat) se poate desfășura pe orizontală – între structuri echivalente – sau pe verticală – între structuri cu diferențe sensibile din punct de vedere al organizării și înzestrării. Raportul de forțe își va pierde treptat din importanță, sub aspectul său fizic, cantitativ, locul principal urmând a fi ocupat de asimetria determinată de informațiile deținute și capacitatea de utilizare acestora. Conceptul de asimetrie se va regăsi din ce în ce mai mult în desfășurarea conflictelor.

Conflictul asimetric este, în esență, o modalitate prin care unei forțe militare inferioare i se interpune una mai puternică. Este acel conflict prin care se urmărește evitarea forței, a superiorității de orice natură a celeilalte părți aflate în conflict și care se bazează pe exploatarea avantajelor sau vulnerabilităților acesteia.

Conflictele viitorului se vor cantona, preponderent, în sfera politico-economicului, iar scopul general va viza proiecte economice majore, precum: gestionarea materiilor prime strategice, a căilor de acces și piețelor de desfacere a acestora; accesul restrictiv la domeniul tehnologiilor de înaltă performanță; controlul politico-militar asupra unor “zone fierbinți” etc. Practic, conflictul viitorului va deveni o confruntare informațională, bazată pe folosirea unor mecanisme de distribuire și combinare a căilor și mijloacelor de susținere a conflictului și se va înscrie în sfera politicului și numai arareori va impune utilizarea mijloacelor armate.

Concluzii

Procesele și mutațiile politice, economice, sociale, informaționale nu pot rezolva în totalitate problemele ce țin de acțiunea umană. Situațiile conflictuale apar cu periodicitate, putându-se manifesta la niveluri și cu amplitudini diferite. Ele pot apărea între persoane, grupuri, comunități sau națiuni și pot fi generate de cauze diverse.

Samuel Hungtinton în celebra sa lucrare „Ciocnirea civilizațiilor” considera că în secolul XXI conflictele vor fi determinate de motive interculturale.

Conflictele de după începutul ultimului deceniu al secolului trecut au demonstrat că operațiile militare reprezintă doar un element al stabilizării și al reconstrucției post-conflict. Aceasta include sarcini militare și civile în cinci domenii diferite: asigurarea securității, furnizarea serviciilor esențiale, crearea structurilor politice, crearea unei infrastructuri economice, facilitarea reconcilierii între grupurile care s-au aflat anterior în conflict.

Acum avem o singură civilizație globală, iar utilizarea resurselor întrece rata lor de producere. Prin activitățile antropice rezultă o criză de mediu vizibilă peste tot, din ce în ce mai gravă, de la poluările oceanice, devastarea pădurilor la scăderea

biodiversității. Odată cu scăderea resurselor, tensiunile dintre comunități vor crește, lupta pentru ele se va înteți.

Este de așteptat ca în următorii ani lumea să fie în continuare puternic conflictuală iar cauzele acestor conflicte să se găsească undeva în zona resurselor, pornind de la acces și până la transport și stocare. De asemenea, o altă cauză a conflictelor ar putea fi reprezentată de diferențele identitare pe temeuri ideologice, etnice, culturale sau religioase.

Fiecare conflict este diferit, deoarece și circumstanțele în care se produce și indivizii care participă sunt diferiți de fiecare dată.

Tipologia conflictelor a acceptat și dezvoltat intens termenul de „operații militare altele decât războiul” tocmai pentru a încerca, și uneori cu destul succes, departajarea acestor tipuri de conflicte de războiul clasic întâlnit în manualele de istorie. În cadrul acestor operații se pot desfășura o întreagă gamă de misiuni, de la impunerea sau menținerea păcii până la misiuni de combatere a terorismului, împotriva crimei organizate, traficului de droguri, arme și persoane etc.

Conflictele armate ale viitorului vor fi influențate, într-un mod hotărâtor, de noile perfectări și descoperiri tehnologice, dar mai ales de rapiditatea cu care se modernizează și se aplică noua generație de arme.

Conflictele armate viitoare vor fi legate de tehnologiile secolului actual, vor releva o mare complexitate a teatrelor de acțiuni, vor asigura întrepătrunderea mediilor civile cu cele militare, extinderea gherilei urbane, folosirea deopotrivă a armelor letale și neletale.

În cazul unui conflict armat, ca și în multe alte situații, pentru a putea găsi soluții acceptabile pentru toate părțile implicate și care totodată să conducă și la o eficientizare a eforturilor făcute este necesară cooperarea multilaterală a unor diverse instituții guvernamentale și neguvernamentale din diferite state, din ce în ce mai mult în condițiile globalizării.

Bibliografie

[1] ADAMS, James, Următorul - ultimul război mondial, Editura Antet, București, 1998.

[2] BAUMAN, Zygmund, Globalizarea și efectele ei sociale, Editura Antet, București, 1999.

[3] BRUCAN, Silviu, Secolul XXI. Viitorul Uniunii Europene. Războaiele în secolul XXI, Editura Polirom, Iași, 2005.

[4] CLAUSEWITZ Carl von, Despre război, Editura Militară, București, 1982.

[5] DEEP, Sam și Sussman, LYLE, Secretul oricărui succes. Să acționăm inteligent, Editura Polimark, București, 1996.

[6] HUNTINGTON, Samuel, Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale, Editura Antet, București, 1998.

[7] KAPLAN Robert, D., Anarhia care va veni, Editura Antet, București, 2002.

[8] KAPLAN Robert, D., Politici de război, Editura Polirom, Iași, 2002.

[9] MUREȘAN, Mircea, Toma, Gheorghe, Provocările începutului de mileniu, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.

[10] PETELEAN, Adrian, Managementul conflictelor, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006.

[11] RAMONET, Ignacio, Geopolitica haosului, Editura Doina, București, 1998.

[12] ROSENAU, James, Turbulența în politica mondială, Editura Academiei Române, București, 1994.

[13] SUN, Tzu, Arta războiului, Editura Militară, București, 1976.

[14] STOIAN, Ana, Maria, Relațiile SUA-UE la începutul secolului XXI: noile raporturi transatlantice, Editura Lumen, București, 2006.

CONFLICTELE ȘI MASS-MEDIA

Zoltan BALINT*

Florin HULEA**

This paper explores how the mass media, more than just reflecting the problems and actually issues are important social actors in society and shape the public sphere in romanian and international media area and which is implication to democracy.

Key words: *conflicte, mass-media, relații publice, comunicare*

În accepția DEX, conflictele reprezintă neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, diferend, treaptă acută în evoluția contradicțiilor antagoniste, ciocnire materială sau morală violentă.

În orice colț al lumii, când vorbim despre conflicte, implicit vorbim de presă, denumită generic mass-media.

Mass-media reprezintă totalitatea mijloacelor tehnice de comunicare în masă a informațiilor (radio, televiziune, cinematograful, publicații, magnetofon, disc).

În domeniul relațiilor publice, când vorbim de conflicte, ne referim la crize mediatice. Astfel de crize mediatice pot ridica imaginea ofițerului de presă sau poate prăbuși întreaga instituție.

Crizele reprezintă acele fenomene complexe ce pot afecta fie întregul sistem social, fie anumite sectoare ale acestuia (viața economică, sistemul politic, relațiile internaționale, sistemele financiar-bancare, etc.).

În accepțiunea Dicționarului de Sociologie coordonat de C. Zanfir și L. Vlăsceanu, criza este definită ca „o perioadă în dinamica unui sistem care este caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt care face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare.”

Din perspectiva psihologică crizele pot fi momente ale vieții care se înscriu în evoluția normală a ființei umane, corespunzând unor studii sau faze ale dezvoltării sale genetice.

În lucrările consacrate managementului crizei, se consideră că aceasta apare atunci când „întregul sistem este afectat, în așa fel încât existența sa fizică și valorile de bază ale membrilor sistemului sunt amenințate într-o asemenea măsură, încât indivizii sunt obligați fie să realizeze caracterul eronat al acestor valori, fie să dezvolte mecanisme de apărare împotriva acestor valori.” (T.C. Pauchant, I. Mitroff, 1992).

În cercetările, dezbaterile și practicile recente din domeniul relațiilor publice-situațiile de criză sau de pre-criză- sunt definite ca fenomene de întrerupere a

* Colonel, comandantul Brigăzii Speciale de Intervenție „Vlad Țepeș” a Jandarmeriei

** Locotenent, purtător de cuvânt al Brigăzii Speciale de Intervenție „Vlad Țepeș” a Jandarmeriei

funcționării normale a unei organizații și ca momente de blocare sau de slabă organizare a schimbului de informații dintre organizație și publicului ei intern sau extern.

Putem privi conflictul și ca o atingere gravă a ordinii publice. Presa este întotdeauna însetată de senzational, de conflicte, de răniți și chiar morți.

O situație, cu cât este mai gravă, un conflict, cu cât este mai profund și mai complex, cu atât prezintă un interes mai mare pentru mass-media.

Sarcina ofițerului de presă este foarte delicată în aceste momente, pentru că nu poate neglija cererea de informații a jurnaliștilor, însă, în același timp trebuie să îi convingă pe aceștia să rămână în afara zonei de conflict, pentru ca personalul îndreptățit să reducă pe cât posibil efectele crizei.

Analizând marile adunări publice de după 1989, când presa gusta din plin din libertatea cuvântului, observăm o prezență activă a jurnaliștilor în mijlocul maselor de manifestanți și printre forțele de ordine.

Mirajul unui „cadru ideal” poate face adesea mai mult rău, putând împiedica desfășurarea activităților de restabilire a ordinii publice. De aceea presa trebuie permanent pusă la curent cu ultimele noutăți cu privire la situația de criză creată.

Aceeași situație este întâlnită și peste granițe, chiar și în cazul actelor de terorism. Acest din urmă flagel, este absolut dependent de mediatizare. Fără prezentarea efectelor unui atentat, acesta nu-și mai atinge scopul, și anume acela de a provoca, teama, haos, teroare la o scară cât mai largă. Nu se poate nici interzice mediatizarea unor asemenea evenimente, pentru că ar apărea cenzura. Însă, o mediatizare moderată ar aduce, poate, cea mai grea lovitură acestui „cancer al lumii civilizate” numit terorism.

Ce se întâmplă de fapt în urma unui conflict?

Se naște o situație de criză la nivelul departamentelor de comunicare pe două planuri: unul intern și altul extern de mediatizare, de relații cu presa.

Conflictul poate apărea în interiorul instituției (ex. accident de muncă) și atunci trebuie găsite cauzele în sânul organizației și rezolvată problema. La fel de adevărat este că probleme exterioare organizației pot afecta climatul intern al instituției.

De regulă, ofițerul de relații publice are în sarcină și comunicarea internă și astfel și această problemă cade în responsabilitatea sa. Bineînțeles, în colaborare cu alți factori de răspundere în această situație: șeful instituției, psihologul, etc.

Un studiu efectuat de Institutul de Management al Crizelor pe mai mult de 50 000 de știri, arată că 14% dintre crize apar brusc, pe neașteptate, restul de 86% fiind mai mult sau mai puțin previzibile, fiind rezultatul unor probleme cunoscute care au explodat.

Cel mai important public în cadrul unei crize, este cel al angajaților instituției. Ei trebuie să fie cel mai bine și mai corect informați.

De cele mai multe ori (ex- I.S.U.) angajații instituției se transformă în teren în adevărați purtători de cuvânt. Există tendința printre unii jurnaliști de a da mai mult credit unui om aflat în dispozitiv, decât purtătorului de cuvânt ca voce oficială a organizației.

Din nefericire, majoritatea instituțiilor tind să își neglijeze angajații în cazul unei situații de criză. Este de evitat ca membrii organizației să afle informații despre conflict din presă, pentru că încrederea lor în conducere scade, iar ieșirea din această situație devine mult mai dificilă.

Să luăm cazul dispozitivelor de jandarmi create în vederea intervenției pentru restabilirea ordinii publice la o manifestație ilegală.

Oamenii din dispozitive știu ce au de făcut în baza legii, însă acționează doar la ordin. În tot acest timp ei sunt asaltați de către jurnaliști.

Spre deosebire de alte state din Uniunea Europeană și nu numai, unii jurnaliști români au tendința de a prezenta situația din punctul de vedere al manifestanților. De aceea, nu rare sunt situațiile în care forțele de ordine sunt criticate pentru modalitatea de intervenție în forță.

Este imperios necesar ca jurnaliștii să fie tratați cu respect și informați permanent despre evoluția situației operative. Astfel se evită transmiterea către populație a unor informații nefondate catalogate drept zvonuri.

Mass-media este principala sursă de informare a populației și de aceea reprezentanții presei (canalul prin care se transmite informația) trebuie să înțeleagă corect mesajele transmise de la locul producerii evenimentelor sau din eventualele conferințe de presă ulterioare.

Spre deosebire de restul surselor de mediatizare, agențiile de presă vor fi în permanență la locul producerii unui conflict, pentru că, la rândul lor, sunt o sursă de informare pentru restul jurnaliștilor.

Unele instituții își permit luxul de a oferi informații doar în cadrul conferințelor de presă pregătite din timp, după o analiză profundă a situației și a datelor deținute. În cazul forțelor de intervenție însă, informațiile trebuie transmise de la fața locului concomitent cu desfășurarea evenimentelor. În acest caz rolul ofițerului de presă este foarte important. El trebuie să își cunoască foarte bine oamenii și modul lor de acțiune și, de asemenea, trebuie să obțină în timp foarte scurt acordul conducerii instituției pentru oferirea anumitor informații către presă.

De cele mai multe ori aici apare un blocaj specific instituțiilor cu profil militar. La nivelul managerului unității trebuie să existe o mai mare deschidere către informare, către transparență. Chiar și în cazul unor evenimente negative, trebuie ieșit în presă pentru recunoașterea anumitor probleme și pentru a susține o poziție oficială a instituției.

Refuzul de a comunica poate crea probleme de imagine mult mai grave decât criza în sine, deoarece jurnaliștii sunt obligați să ofere informații și ajung astfel să prezinte unele aspecte neoficiale, nereale, de cele mai multe ori, bazate pe zvonuri.

Există situații în cazul unităților de intervenții când unele aspecte ale conflictului nu pot fi mediatizate. Spre exemplu marea mișcare a minerilor din Valea Jiului către București din iarna anului 1999. Atunci mediatizarea a fost excesivă și defectuoasă, fiind date presei inclusiv dispozitivele, numărul forțelor de ordine și modul de acțiune al acestora. Rezultatul a fost un eșec, existând mulți răniți de ambele părți, situația de criză accentuându-se.

Un alt episod al efectelor negative ale mediatizării, s-a consumat în vara anului 2008, în comuna Ștefănești, jud. Ilfov, la alegerile locale. Prezența presei în zonă a

menținut conflictul la anumiți parametri, camerele de luat vederi motivând grupurile de alegători să facă „atmosferă”. Există de asemenea o cerere continuă din partea jurnaliștilor de cunoaștere a efectivelor forțelor de ordine prezente la fața locului. Fiind vorba de o posibilă intervenție în forță, mediatizarea unei astfel de informații devenea imposibilă. Asta pentru a evita cazurile tip Costești. Acest lucru nu a împiedicat însă reprezentanții mass-media să facă estimări asupra numărului jandarmilor și polițiștilor prezenți în zonă.

Concluzii

Mass-media este o forță în orice stat al lumii, fiind principala sursă de informare a populației, bucurându-se de încrederea acesteia. O bună relație cu jurnaliștii garantează o imagine reală și previne apariția informațiilor neverificate. Rolul ofițerului de presă este foarte important, de el depinzând, în mare măsură, percepția populației față de instituția pe care o reprezintă.

Jurnaliștii trebuie să înțeleagă ofițerul de presă când acesta nu le poate oferi anumite date. Există anumite aspecte ale unui conflict care, o dată mediatizate, pot aprofunda situația de criză. Presa dorește informații cât mai multe și cât mai spectaculoase, însă dezbateră unor subiecte mărunte legate de incident, face ca esența conflictului, cauzele acestuia și rolul fiecărei părți să se piardă, iar subiectul principal al știrii să se transforme, de ce nu, într-unul mai puțin spectaculos.

Ofițerul de presă rămâne principala sursă de informație și cea mai sigură pentru jurnaliști. De aceea, o relație bună a acestora, bazată pe înțelegere și sprijin reciproc ar fi benefică, în primul rând, publicului țintă.

Bibliografie

[1] NEWSOM Doug, VANSLZKE Turk Judy, KRUCKEBERG Dean, Totul despre relațiile publice, Editura Polirom, 2003.

[2] NICULAE Tudorel, GHERGHIȚĂ Ion, GHERGHIȚĂ Diana, Comunicarea organizațională și managementul situațiilor de criză, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2006.

[3] PAUCHANT T.C., MITROFF I., Managementul crizei, 1992.

[4] ZANFIR C. și VLĂSCEANU L., Dicționarului de Sociologie.

[5] ***Dicționarul Explicativ al Limbii Române, NODEX, 21 Aug 2004.

[6] ***Revista forțelor terestre, nr.4.

MANAGEMENTUL CRIZELOR DE ORDINE PUBLICĂ

Zoltan BALINT*
Benedict SÎRBU**

Introducere: Crizele specifice ordinii publice au implicații majore în viața și în activitatea societății cu consecințe nedorite. Unele crize pot fi anticipate și prevenite, altele din contră, nici măcar nu pot fi bănuite și, de obicei se intalează brusc. Pentru a înlătura acest neajuns este nevoie de un management științific și eficient în cadrul unui sistem coerent și articulat rațional care să ducă la soluționarea aspectelor privind originea și evoluția proceselor distructive în discuție.

Conceptul de management al crizelor are semnificații multiple și se folosește mult în teorie și practică. Esențialul în analiza și tratarea lui îl constituie determinarea conținutului, a elementelor și direcțiilor care-i stabilesc trăsăturile. Dat fiind caracterul complex al managementului crizelor, au apărut numeroase și variate definiții ale acestui concept.

Din punctul nostru de vedere managementul crizelor constituie un ansamblu organizat coerent de concepte, principii, funcții, regului, norme, structuri, metode, instrumente și tehnici prin care sunt explicate și dirijate fenomenele ce se produc la nivelul societății.

După modul de acțiune pentru gestionarea crizelor, managementul poate fi împărțit în mai multe tipuri: management reactiv, management reactiv, management proactiv și management interactiv.

Studiile asupra managementului crizelor și dezastrelor au arătat că gestionarea crizei, din această perspectivă se desfășoară pe faze și etape. În majoritatea crizelor se parcurg cel puțin cinci etape: semnalizare, detecție, pregătire, prevenire, gestionare criză, reducere, limitarea daunelor și recuperare, refacere.

Indiferent de tipul crizei și al managementului adoptat trebuie să existe o strategie pentru a pregăti societatea în eventualitatea apariției unei crize. Orice strategie trebuie să fie concepută și pusă în practică încă din perioada de normalitate.

Instituțiile cu rol în gestionarea crizelor ce pot afecta ordinea publică trebuie să aibă în vedere câteva tipuri de acțiuni.

Acțiunile strategice: presupun schimbări drastice în funcționarea unei instituții; integrarea managementului crizelor în misiunea fundamentală a instituției, a echipei de gestionare a crizelor; integrarea managementului crizelor în planificarea strategică; ntrenamente și dezbateri pe linia gestionării crizelor; existența unor planuri pregătite pentru orice tip de risc identificat.

Acțiunile tehnice și structurale: crearea echipei de gestionare a crizelor; crearea unui buget special gestionării crizelor; dezvoltarea și actualizarea politicilor și instrucțiunilor de gestionare a crizelor; realizarea unor dcumente privind personalul,

* Colonel, comandantul Brigăzii Speciale de Intervenție a Jandarmeriei „Vlad Țepeș”

** Plutonier, Serviciul Acțiuni Speciale Antiteroriste/ Brigada Specială de Intervenție a Jandarmeriei „Vlad Țepeș”

resursele și capacitățile instituției; crearea unui spațiu destinat echipei de gestionare a crizei; utilizarea consultațiilor unor experți și a unor echipe de gestionare a crizelor în afara instituției etc.;

Acțiuni de evaluare și diagnoză: acceptarea contralelor organului legislativ și unde este cazul a societății civile; respectarea reglementărilor privind relațiile cu mass-media; ierarhizarea strictă a acțiunilor ce trebuie executate; identificarea oricăror probleme care pot semnaliza riscuri; efectuare unor cercetări pentru identificarea unor amenințări ascunse; evaluarea și critica răspunsului după trecerea crizei etc.

Acțiuni de comunicare: pregătirea personalului pentru relațiile cu mass-media, pe timpul crizei; amplificarea informării în rândul forțelor de acțiune ale instituției și evitarea dezinformării acestora; amplificarea informării comunităților locale și societății civile în general; amplificarea colaborării cu structurile și asociațiile care pot sprijini instituția în rezolvarea crizelor; utilizarea unor mijloace și tehnologii diversificate de comunicare.

Acțiuni psihologice: amplificarea colaborării cu organizațiile și cu societatea civilă; acceptarea aducătorilor de vești cu potențial negativ; o mai bună vizualizare a impactului crizelor asupra societății și angajaților instituției; rememorarea simbolică a crizelor, pericolelor și succeselor trecute.

Dincolo de aceste direcții de acțiune, este dificil de stabilit un set standard de măsuri pentru a gestiona și rezolva eficient o situație de criză.

Aplicarea măsurilor de reformă conexe cu particularitățile geo-strategice ale dispunerii României, cu insuficiența unor reglementări în anumite domenii, cu posibilitățile uneori reduse de asigurare a unei protecții specifice, cu creșterea numărului și amplitudinii mișcărilor revendicative și de protest, cu pericolele și amenințările la adresa securității naționale, apărării, ordinii publice, precum și cu pericolul reprezentat de producerea unor dezastre, apreciem că toate acestea favorizează apariția a numeroase tensiuni, conflicte, care nerezolvate pertinent, pot evolua în crize.

Ordinea publică - ca parte componentă a securității naționale - reprezintă starea de legalitate, de echilibru și de pace, stare ce poate fi tulburată de diferite manifestări de voință ale unei persoane sau grup de persoane. Trebuie făcută diferența între o tulburare „oarecare” a ordinii publice și o tulburare ce poate duce la haos, la teroare ca și cauză a actelor teroriste.

Intervenția pentru restabilirea situației de drept este a instituțiilor specializate ale statului, competente prin actele normative în vigoare. Putem astfel afirma că tulburarea gravă a ordinii publice :

- este efectul consumării totale sau parțiale a unui act terorist;
- poate fi ocazia ideală de a exercita un astfel de atac pentru destabilizarea ordinii de drept prin lovirea în unele simboluri sau valori ale statului, deci un punct de plecare a unui atac terorist;
- poate fi o parte componentă a unui atac terorist prin ridicarea maselor împotriva puterii politice, mișcare ce ia forma revoltelor, revoluțiilor etc.

În sensul celor prezentate, putem afirma că prin criză internă se înțelege manifestarea acută a unor conflicte, tensiuni, contradicții sau dezastre și/sau accidente grave, de natură să afecteze funcțiile vitale ale unui sistem (de natură socială, politică,

economică etc.) și pentru a cărei soluționare este depășită capacitatea obișnuită de intervenție datorită pericolozității și amplitudinii.

La nivelul Ministerului Internelor și Reformei Administrative este constituit Centrul Național de Conducere a Acțiunilor de Ordine Publică (structură interinstituțională de suport decizional) pentru managementul acțiunilor în situații de criză în domeniul ordinii publice. Centrul Național de Conducere a Acțiunilor de Ordine Publică *“elaborează Planul de cooperare pentru îndeplinirea atribuțiilor și sarcinilor ce revin autorităților de ordine publică, civile și militare pe timpul instituirii stării de urgență, care se aprobă prin hotărâre a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, precum și metodologii și standarde/proceduri operaționale, care se aprobă prin ordin al ministrului internelor și reformei administrative”*.

Dincolo de atribuțiile expres stipulate în Hotărârea nr. 373/2088 privind organizarea, funcționarea și compunerea Centrului Național de Conducere a Acțiunilor de Ordine Publică, conștientizăm *responsabilitatea* structurilor cu rol decident în gestionarea crizelor care coordonează asigurarea funcționării în parametri optimi a vieții sociale, prin identificarea, monitorizarea și menținerea sub control a tuturor resurselor potențial generatoare de crize, dar și *acțiunea unitară* a autorităților competente și forțelor abilitate pentru limitarea escaladării crizelor atunci când acestea s-au produs, soluționarea, lichidarea urmărilor și revenirea la normalitate.

Diminuarea sau înlăturarea crizelor este de dorit, dar nu se poate face decât prin intervenția factorului conștient, subiectiv, prin voința și acțiunea dirijată a oamenilor. Structurile specializate¹ ale statului realizează această acțiune.

Opinăm că managementul crizelor este o activitate deosebit de complexă care este reglementată legal, în concordanță cu procedurile legislative deja existente la nivel european. De asemenea, de o importanță deosebită este și cooperarea interministerială și civil-militară pe problemele esențiale și în detaliu pentru toate măsurile ce se impun. Pentru îndeplinirea obiectivelor și asigurarea funcțiilor de sprijin pentru Ministerul Internelor și Reformei Administrative, Centrului Național de Conducere a Acțiunilor de Ordine Publică cooperează cu Centrul Operațional Național din cadrul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Centrul de Situații al Guvernului, Centrul de Coordonare Operativă Antiteroristă², Centrul Național Militar de Comandă, precum și cu celelalte centre operative constituite la nivelul instituțiilor publice reprezentate.

Orice răspuns la criză trebuie să fie în concordanță cu Constituția și normele legale. Soluționarea crizelor pe cât posibil la nivel local se va face cu sprijinul autorităților locale, iar când situația degenerază în conflict deosebit de grav autoritățile locale/naționale vor acorda asistență și sprijin total atât prin intermediul personalului specializat, cât și prin resurse financiare și materiale. În privința

¹ Prin structuri specializate, în sensul H.G. nr. 373/2008, se înțelege: Ministerul Internelor și Reformei Administrative, Departamentul pentru Ordine și Siguranță Publică, Direcția Generală de Informații și Protecție Internă, I.G.P.R., I.G.J.R., I.G.S.U., I.G.P.F.R.;

² În structura Serviciului Român de Informații - ca autoritate națională în domeniu - funcționează [Centrul](#) de coordonare [operativă](#) antiteroristă, denumit în continuare CCOA, prin intermediul căruia Serviciul Român de Informații asigură coordonarea tehnică a Sistemului Național pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului;

respectării drepturilor omului toate structurile acordă o importanță deosebită. Însă în situația unor tulburări majore de ordine publică, desfășurarea de forțe speciale, *în condiții deosebite* sau prezența unor militari sau polițisti, va avea drept consecință limitarea automată a unor libertăți de mișcare a cetățenilor, drepturi care, de altfel, nu ar fi fost alterate în situații normale fără risc la adresa securității colective. Trebuie înțeles că îngrădirea temporară a unor drepturi și libertăți nu înseamnă încălcarea sau violarea acestora de către forțele de impunere a legii, acestea fiind în condiții normale, nu numai protejate ci și promovate (Buletin M.I.R.A., 2008).

Structurile specializate în gestionarea ordinii publice³ au în vedere obiective care conduc la prebvirea stărilor de criză, prin:

- creșterea gradului de siguranță civică pentru toți cetățenii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale acestora;
- apărarea și garantarea proprietății publice/private;
- întărirea acțiunilor de prevenire și control a criminalității organizate (și transfrontaliere), economico-financiare și a corupției⁴;
- accelerarea procesului de reconstrucție și modernizare instituțională a sistemului de ordine publică conform structurilor similare din U.E.;
- perfecționarea legislației specifice și armonizarea acesteia cu cea din mediul european;
- eficientizarea continuă a colaborării cu autoritățile din sistemul național de apărare, siguranță națională, justiție precum și cu societatea civilă.

Îndeplinirea obiectivelor menționate se bazează pe respectarea fermă a supremației legii, a principiului teritorial și al situației operative specifice, a prevenirii și descurajării acțiunilor de tulburare a ordinii publice, operativității și interoperabilității, echidistanței, nonsurprinderii, suficienței, gradualității și proporționalității folosirii forței, colaborării cu populația etc.

Situațiile de criză pot avea o dinamică atât de rapidă încât uneori scapă de sub control. În asemenea situații, un rol deosebit îl au managerii/conducătorii instituțiilor cu responsabilități în domeniul ordinii publice care trebuie să dea dovadă de discernământ, pregătire, gândire strategică și fermitate în aplicarea legii. Mai mult decât atât, un rol important îl are și mass-media, care prin felul în care transmite mesajele către opinia publică poate influența hotărâtor dinamica situațiilor de criză protejând sau afectând interesele naționale.

Concluzii: În fiecare organizație, indiferent de domeniul ei de activitate există preocupări legate de disfuncționalitățile ce pot apare în interiorul ei și care sunt capabile să pună în pericol funcționarea normală și reputația de care se bucură. Din acest motiv a luat amploare studiul cauzelor, modului de apariție și de manifestare ale acestor perturbări, precum și a consecințelor acestora. Crizele ce pot afecta ordinea publică sunt considerate a fi astfel de disfuncționalități.

³ Avem în vedere rolul M.I.R.A. în calitate de gestionar al administrației și ordinii publice;

⁴ Este de notorietate faptul că lipsa dezvoltării economice poate avea efecte periculoase favorizând corupția și crima organizată;

Bibliografie selectivă

a. Lucrări de specialitate

- [1] ANDREESCU, A., RADU, N.(2008). „Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs securitatea europeană”, Editura Timpolis, Timișoara;
- [2] BARGER, B.I. (1970) “Procesul de conducere în conducerea activității economice”, București;
- [3] CONSTANTIN, G.(2008).”Optimizarea managementului instruirii forțelor pentru operații speciale”, Revista Forțelor Terestre, iunie;
- [4] CUHUTENCU, I (2008).“*Ordinea publică într-o abordare globală*”, Buletin de Informare și Documentare, anul VI, nr. 1/2008
- [5] FRUNZETI, T (2006). “*Globalizarea securității*”, Editura Militară, București;
- [6] PETRESCU, S.(2008).“*Amenințări primare*”, Editura Militară, București;
- [7] PETRE, V.(2008). “Operațiunile de stabilitate în concepția NATO și a Uniunii Europene”, Societatea Scriitorilor Militari,
- [8] RADU, N. (2005). “*Recurs la siguranța statului*”, Editura Fedprint, București;
- [9] SÎRBU, B.(2008).”Terorismul suicidal și combaterea manifestărilor de tipul „suicide bombing” în acțiunile de luptă împotriva terorismului transnațional”, Centrul de Studii Postuniversitare, M.I.R.A., nr. 1/2008;
- [10] TRONCOTĂ, T. (2008.) „Perspective ale terorismului internațional riscuri și amenințări la adresa securității naționale a României”, Terorismul Azi, I.S.C.T., Vol. XXIV-XXVII, an III, Ianuarie. –Martie, Cluj.

b. Acte normative

- [11] ***Strategia Națională de Securitate a României, București, 2007;
- [12] ***Strategia Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale, 2005;
- [13] ***Hotărârea nr. 373 din 31 martie 2008 privind organizarea, funcționarea și compunerea Centrului Național de Conducere a Acțiunilor de Ordine Publică.

INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIE A CONFLICTELOR ÎN SECOLUL XXI?

Cosmina COVATARIU*

The security environment passes through a very complex transformation process defined by two antagonistic trends: on one hand, the extension of the democratization process, the recognition of human rights and market economy principles, simultaneous with a larger cooperation and integration in European and Euro-Atlantic structures; on the other hand, a disintegration and division process of the multinational states entities. It can also be observed the continuity and diversity of military and nonmilitary risks, mainly the terrorism and also the increasing vulnerabilities of the national and international institutions towards these risks.

In the UN Charter, the prohibition to use force and force menace appears to be essential in the juridical construction of the international societies, being the result of a constant normative and historical evolution. However, we find the military action all over the world, and its fundamental political purpose is to enforce to the opposite side a certain political will by military force.

Lumea contemporană se caracterizează printr-o complexitate și o diversitate fără precedent, generate de marile transformări revoluționare, de mutațiile care se produc pe toate planurile – politic, economic, social, tehnico-științific și mai ales al raporturilor de forță. Toate aceste transformări imprimă la rândul lor, caracteristici specifice vieții internaționale, relațiilor dintre state, prin aducerea în prim plan a unor fenomene, tendințe și evenimente care trebuie descifrate spre a li se găsi soluții corespunzătoare pentru ca pacea omenirii, securitatea și progresul popoarelor să fie asigurate. Desigur, multe din problemele care fac obiectul preocupării pentru binele umanității în zilele noastre au antecedente în trecutul istoric, dar contemporaneitatea le-a imprimat asemenea trăsături specifice încât aceste probleme au un conținut ce le deosebește fundamental din punct de vedere calitativ față de ceea ce au fost ele în trecut. Un exemplu concludent spre exemplificare este problema folosirii forței și a amenințării cu forța care, vreme îndelungată a fost temelia esențială a sistemului de relații dintre state, de-a lungul istoriei, prin extrapolarea pe plan internațional a relațiilor inechitabile existente pe plan intern în cadrul orânduirilor bazate pe existența claselor antagoniste, pe exploatarea de clasă.

Opunându-se folosirii forței, intervenției armate, acționând pentru reglementarea pe cale politică, diplomatică a conflictelor dintre state, popoarele, forțele progresului în general au acționat, pe de o parte, pentru limitarea efectelor acestora, ceea ce s-a materializat într-o dezvoltare a dreptului umanitar, iar pe de altă parte, pentru eliminarea forței, a războiului din viața societății.

În zilele noastre, de altfel, folosirea forței și a amenințării cu forța, sub orice formă, inclusiv războiului, sunt deja incriminate ca ilicite și repudiate printr-o serie de tratate internaționale cu recunoaștere universală, și în primul rând Carta Organizației Națiunilor Unite. Cu toate acestea, din păcate, forța, sub diferite forme ale războiului,

* Sublocotenent

continuă să fie folosită pentru promovarea propriilor interese de către unele state, invocând diferite situații și motive umanitare, respectarea drepturilor omului, democrația, reprimarea terorismului, care să justifice recurgerea preventivă la folosirea forței.

Antecedentele istorice ale folosirii forței, a mijloacelor militare în viața internațională nu sunt nici pe departe de natură a demonstra rezultatele favorabile în ceea ce privește rezolvarea unor crize de mică sau de mai mare amploare. Dimpotrivă, ele au tensionat atmosfera internațională, au introdus noi elemente de tensiune în relațiile dintre state.

Pe de altă parte, pericolele pe care le comportă folosirea forței, intervenției armate în condițiile contemporane când revoluția științifico-tehnică a dus la crearea unor asemenea mijloace de distrugere masivă încât însăși existența umanității este în pericol, constituie unul din elementele fundamentale de natură a demonstra că singurele mijloace care pot contribui realmente la soluționarea conflictelor dintre state sunt mijloace pașnice – politice, diplomatice.

Termenul intervenție militară desemnează “interferența coercitivă efectuată de un actor (principal) în sfera de jurisdicție sau de interes a altui actor sau agent”¹. Richard N. Haass clasifică² intervențiile militare după scop, în intervenții punitive și intervenții coercitive. În cazul primelor, durata și tipul acțiunilor militare este în totalitate la latitudinea actorului care intervine, având ca scop slăbirea puterii militare a statului-țintă, în timp ce în al doilea caz încetarea acțiunii militare este condiționată de îndeplinirea de către statul-țintă a unor condiții determinate.

Pornind de la exemple istorice concrete, Martin Ortega evidențiază³ zece modele diferite ale intervenției militare, care reprezintă tot atâtea scopuri politice care pot fi atinse prin intermediul acesteia:

1. modelul imperialist – un stat puternic intervine militar într-un alt stat pentru a obține anumite avantaje, a-și urma propriile interese sau pentru a-și crește influența în statul țintă sau pe scena internațională.

2. modelul colonial.

3. modelul echilibrului de putere – folosirea intervenției militare pentru refacerea echilibrului de putere.

4. modelul ideologic – intervenția vizează schimbarea sistemului politic al statului statului-țintă.

5. autodeterminarea – în scopul de a sprijini lupta pentru autodeterminare a unui grup.

6. autoapărarea – intervenția într-un stat vecin, ca răspuns la incursiuni militare efectuate împotriva propriului teritoriu.

¹ Lansen P. Conley, Roberto D. Amico, Views on Military Intervention, Air University Research Web, la www.research.au.af.m

² Richard N. Haass, The Use and Abuse of Military Force, în Brookings Policy Brief, November 1999, No. 5 4, la www.brook.edu/dybdocroot/comm/policybriefs/pb054/pb54.pdf

³ Martin Ortega, “Military Intervention and the European Union”, *Chaillot Paper 45*, march 2001, Institute for Security Studies of WEU, la www.iss-eu.org

7. intervenția de tip “război rece” - intervenția celor două state de nucleu ale celor două blocuri militare în propriile zone de influență (Ex. Intervenția din 1956 a URSS în Ungaria).

8. intervenția umanitară – un stat sau un grup de state intervine pentru a ușura suferința unor grupuri de populație de pe teritoriul altui stat, fie că este vorba de a proteja proprii conaționali sau de a acorda sprijin în caz de catastrofă umanitară.

9. intervenția colectivă – desemnează situația în care comunitatea internațională decide intervenția militară într-un stat pentru a menține pacea și securitatea internațională.

10. intervenția punitivă – în acest model se încadrează bombardamentele americane împotriva Libiei, din 1986.

O caracteristică interesantă a intervenției militare este "paradoxul non-intervenției", evidențiat în ultimii ani în literatura pe această temă. Adam Roberts⁴ arată că în centrul dificultății de a analiza legitimitatea intervenției umanitare în sistemul ONU se situează paradoxul că, în timp ce în primii 45 de ani de existență, organizația mondială susținea cu fermitate principiul non-intervenției, după 1990 practica acestei organizații a cunoscut un trend mai degrabă pro-intervenționist.

Este concludent, în acest sens, un pasaj din raportul *An Agenda for Peace* al secretarului general al ONU Boutros Boutros-Ghali, care scria⁵, în 1992: "*Timpul suveranității absolute și exclusive (...) a trecut; teoria sa nu s-a potrivit niciodată cu realitatea. Este sarcina conducătorilor de state de azi să înțeleagă acest lucru și să găsească echilibrul între nevoile unei bune guvernări interne și cerințele unei lumi din ce în ce mai interdependente.*"

Legitimitatea intervenției militare se poate defini ca situația în care ea este larg acceptată de comunitatea internațională, fiind diferită de ceea ce este înțeles la nivelul simțului comun prin termenul *moralitate*. Evident, niciun tribunal sau o altă instanță un poate stabili dacă o anumită intervenție militară a fost sau nu legitimă.

Legitimitatea este, din acest punct de vedere, mai degrabă un indice compozit, care exprimă convergența opiniilor majorității actorilor de pe scena internațională, dintre care sunt considerați semnificativi actorii statali, organizațiile internaționale, organizațiile nonguvernamentale sau mijloacele media.

Evoluția în direcția eliminării intervenției militare cu forța din relațiile interstatale și a rezolvării problemelor litigioase exclusiv prin mijloace pașnice a dus la dezvoltarea unei practici internaționale dense și variate, în sensul cristalizării nerecurgerii la forță ca normă de aplicare universală, între toate statele, fără excepție. Carta prevede, în articolul 2 și 6, că Organizația acționează astfel încât statele care nu sunt membre ale Națiunilor Unite să acționeze conform principiilor Cartei în măsura necesară pentru menținerea păcii și securității internaționale, deci, în primul rând conform principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță. Fără a examina

⁴ Sir Adam Roberts, *The United Nations and Humanitarian Intervention* in C.A.J. Coady, "The ethics of Armed Humanitarian Intervention", <http://www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks45.pdf>

⁵ Boutros Boutros-Ghali, *An Agenda for Peace*, United Nations, 1992, <http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/The-Secretary-General-DEVELOPMENTS-UNDER-BOUTROS-BOUTROSGHALI-1992-1996.html>

problema efectelor Cartei și în special ale acestui articol față de statele care nu sunt membre ale ONU, trebuie să remarcăm că cele câteva state care nu au acceptat Carta până în prezent se află în această situație datorită unor cauze de ordin politic, ce nu au în nici un caz semnificația respingerii principiilor înscrise în Cartă. Dimpotrivă, ele au recunoscut adesea aceste principii, inclusiv nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță, în documentele multilaterale și bilaterale la care participă.

Sistemul foarte centralizat de menținere a păcii și securității internaționale, stabilit prin Cartă și paralizarea funcționării Consiliului de Securitate prin exercitarea dreptului de veto al marilor puteri, precum și lipsa unei adeziuni totale a statelor la reglementarea pașnică a diferendelor, explică de ce statele recurg la forță pentru a-și promova interesele lor. În asemenea cazuri, statele nu recurg la forme de agresiune evidente, ci caută, de cele mai multe ori, să-și justifice acțiunile pe calea excepțiilor prezumate ale dreptului internațional de interdicție de a recurge la forță; iar uneori, într-un context anumit, se obține chiar și o rezoluție a Consiliului de Securitate în acest sens.

Dintre teoriile mai des invocate, cunoscute de mai multă vreme, menționăm pe cea privind dreptul de a interveni pentru a proteja naționalii, dreptul de intervenție umanitară și dreptul de a lua măsuri pentru a preîntâmpina o agresiune.

Cu privire la acestea, în literatura de specialitate se fac o serie de critici:

În ceea ce privește dreptul statului de a recurge la forță pentru a-și proteja cetățenii pe teritoriul statelor străine, s-a susținut de către SUA, în cursul dezbaterilor de la ONU, că ar exista un drept bine stabilit care ar decurge din dreptul de legitimă apărare și că este limitat numai la forța necesară și apropiată pentru a proteja naționalii. Și cu toată această pledoarie impunea să se facă precizarea că legitima apărare nu poate exista, decât ca o formă de ripostă la o agresiune armată, și nu oricum, susținătorii unei asemenea practici justifică acțiunea pe care nu o consideră în contradicție cu prevederile articolului 2, paragraf 4 din Cartă, pe motiv că operațiunea de salvare de la Entebe (Uganda) nu ar constitui un recurs la forță contra integrității teritoriale sau independenței politice a unui stat.

În ceea ce privește teoria, potrivit căreia un stat ar avea dreptul de a lua măsuri preventive contra unei agresiuni care nu a avut încă loc, sau pentru a înlătura un regim dictatorial ori instaura recunoașterea drepturilor omului, aceasta a fost invocată în cazul perfecționării rachetelor cu care un stat poate lovi primul pentru a distruge adversarul. O asemenea teorie este, în mod clar, contrară definiției de legitimă apărare înscrisă în articolul 51 din Carta ONU și în practică, statele scotează să-și garanteze securitatea, nu prin legitimă apărare preventivă, ci pe capacitatea lor de a executa a doua lovitură. O asemenea acțiune intră în categoria actelor de agresiune.

Teoria mai veche a dreptului de intervenție umanitară își păstrează actualitatea și în zilele noastre. Fundamentarea juridică a acestei teorii se bazează pe ideea că, în cazul în care un stat a depășit limitele în care statele se prezumă că își exercită puterea lor, un stat este îndreptățit să facă uz de forță pentru a proteja indivizii, victime ale abuzului de putere.

De altfel, în convențiile încheiate între state cu privire la drepturile omului, sunt prevăzute mecanisme de control care se aplică și aceasta nu implică, ci presupun că forța armată nu poate fi tolerată. Întrucât s-a constatat că teoria încalcă în mod evident

prevederile articolului 2, paragraf 4, din Cartă, s-a încercat justificarea ei pe “necesitatea preponderentă de a acționa în conformitate cu valorile umane” sau pe ideea că salvagardarea democrației ar corespunde unei asemenea necesități. Dar, o asemenea motivare tinde să deschidă calea unui număr de noi excepții aduse principiului interzicerii generale de recurs la forță.

Chiar dacă teoria a fost îmbrățișată în doctrină de mai mulți autori, statele manifestă rețineră din cauza riscului de abuz pe care l-ar putea genera, iar acceptarea ocazională a unor asemenea practici se explică pe considerente de oportunitate. În legătură cu evenimentele privind “intervențiile umanitare” din Irak și Kosovo apar o serie de întrebări, cum ar fi:

a) Sunt acestea sau nu o violare a principiului suveranității naționale absolute, principiu codificat în articolul 2 alin. 4 și 7 al Cartei Națiunilor Unite?

b) Este legal un conflict armat ce are la bază principiul umanitar?

c) Este compatibilă supremația dreptului cu aplicarea forței și ce prevede supremația dreptului în cadrul reglementării internaționale?

a) Dilema principală în materia intervențiilor umanitare este aceea dacă acestea reprezintă sau nu o violare a principiului suveranității naționale absolute, principiu codificat în art. 2 alin (4) și (7) al Cartei Națiunilor Unite? Unele state, precum China, consideră problema drepturilor omului o problemă pur internă a unui stat și se pronunță hotărât împotriva intervențiilor umanitare; o poziție apropiată este cea care consideră intervenția umanitară un produs al culturii politice occidentale, un instrument folosit de guvernele marilor puteri pentru a putea interveni în politica celorlalte state.

O variațiune a acestei teorii este cea care afirmă că puterea hegemonică a lumii – SUA – este incapabilă de intervenții umanitare în scopuri pur altruiste și că liderii acesteia, în mod cinic și ipocrit, folosesc “mantaua” intervenției umanitare în scopuri având mult mai mult de-a face cu propriile interese politice. Pe fondul înmulțirii situațiilor de criză umanitară și a diversificării formelor de răspuns al statelor la această problemă, dezbaterile în privința intervențiilor umanitare s-au înmulțit și ele dramatic.

Unii autori pun în discuție însăși valabilitatea în ziua de azi a sistemului westphalian de națiuni-state. Astfel, Camilleri și Falk, în volumul intitulat retoric “The end of Sovereignty?”, se declară împotriva a ceea ce ei numesc sovereignty discourse, “o cale de a descrie și a gândi lumea ca fiind compusă în principal din națiuni-state, ca principale centre de putere și principale centre de interes”.

Aceeași autori subliniază necesitatea deplasării punctului de interes dinspre state spre subiectele acțiunii umanitare – oamenii și drepturile lor ca parte a comunității internaționale. Chiar și cei mai entuziaști susținători ai intervenției umanitare recunosc însă că acestea trebuie să se supună unor criterii bine determinate; criteriile cvasi-unanim recunoscute în doctrină sunt:

- violarea drepturilor omului să fie evidentă și extinsă;
- intervenția să fie multilaterală;
- natura intervenției să fie strict umanitară;
- intervenția să fie limitată și proporțională;
- auto-determinarea să fie respectată;

- celelalte metode să fi fost epuizate.

- Primul criteriu pentru a justifica intervenția umanitară armată constă din iminența sau existența unor atrocități comise de guvernul unei țări; acestea pot fi un genocid, privarea de hrană sau orice altceva ce poate avea ca efect pierderea masivă de vieți omenești.

- Intervenția trebuie să fie luată la inițiativa ONU sau a unei organizații regionale precum Organizația Statelor Americane (OAS) sau Organizația Unității Africane (OAU), fiind inadmisibilă intervenția unilaterală din partea unui singur stat.

- Intervenția nu trebuie să ascundă alte interese în afară de cele umanitare, decât, bineînțeles, interesul pentru securitatea internațională.

- Folosirea violenței pentru a stopa violența este un concept moral în sine discutabil, astfel încât trebuie avută cea mai mare grijă în mânăuirea “chirurgicală” a forței de intervenție.

- Forța de intervenție trebuie să respecte valorile și instituțiile națiunii în care intervine, nefiind permis să-și impună propriul sistem sau propria politică.

- ONU respectiv organizația regională care are inițiativa intervenției trebuie să fi epuizat înainte toate celelalte metode: sancțiuni economice, etc.

b) În afara controverselor privind legalitatea sau moralitatea intervențiilor umanitare, există de asemenea controverse privind modalitățile practice de acțiune, odată ce legitimitatea intervențiilor umanitare în genere e prezumată. Astfel, doctrina avansează întrebări precum: care sunt criteriile ce justifică o anumită intervenție particulară, cine are dreptul să autorizeze intervenția, ce formă ar trebui aceasta să îmbrace sau când ar trebui să se încheie. Cele mai vehiculate îngrijorări legate de modalitățile operaționale privesc:

- abuzul săvârșit la adăpostul intervenției umanitare;
- inadecvarea demarării unei intervenții umanitare;
- posibilitatea de a face “mai mult rău decât bine”.

Îngrijorarea menționată se referă la faptul că intervenția umanitară poate ascunde intenții și interese pur politice, că poate fi folosită pentru a justifica ocuparea unei țări. Se afirmă adesea că – datorită costurilor inerente intervenției – guvernele statelor implicate se așteaptă întotdeauna să beneficieze de diverse avantaje politice, ca un fel de compensație bine-meritată. Forma cea mai gravă de abuz ar fi deci ocuparea unei țări, iar forma cea mai ușoară câștigarea de capital politic; între acestea două ar fi o paletă largă de abuzuri, în spatele cărora s-ar putea ascunde competiția economică sau diverse alte interese.

Chestiunea inadecvării demarării unei intervenții umanitare privește motivele pentru care îndeobște se demarează/se justifică intervențiile umanitare; în timp ce noțiunea de genocid, de exemplu, e cât se poate de precisă, noțiunea de drepturi umane fundamentale e în schimb susceptibilă de variate înțelesuri: e greu să dai aceeași întindere acestei noțiuni când vorbești despre Occident sau când vorbești despre Africa.

În sfârșit, în legătură directă cu semi-eșecul intervențiilor umanitare din prima jumătate a deceniului '90 în Africa, s-a născut conceptul “do no harm”. Alți analiști leagă nașterea conceptului “a face mai mult rău decât bine” de operațiunea SUA - NATO în Kosovo, mai precis de campania de bombardament asupra Serbiei, ale cărei

urmări au fost mii de victime civile; și în acest caz putem spune că nașterea acestui concept are legătură (indirectă) cu intervențiile umanitare din Africa, întrucât motivul bombardamentului imprecis și de mare înălțime asupra Serbiei este faptul că Statele Unite a evitat să piardă trupe după experiența din Somalia.

c) În ceea ce privește răspunsul la a treia întrebare – sunt oare compatibile supremația dreptului și aplicarea forței – răspunsul nu poate fi decât unul afirmativ, întrucât Capitolul VII al Cartei ONU acordă largi posibilități Consiliului de Securitate ce permite aplicarea forței în mod legitim împotriva unui agresor.

Cerințele față de aplicarea legitimă a forței trebuie să fie coraportate cu soluționarea cazului, atragerii la răspundere, urmărilor politice, etc. Apreciem că regulile trebuie să fie unice, în lipsa dublelor standarde, ele trebuie să fie aplicate în aceeași măsură față de cei slabi sau cei puternici, față de regimuri dictatoriale sau regimuri democratice. La etapa contemporană suntem în fața procesului de creare a unui sistem de drept internațional universal, dictat, în sensul normal al cuvântului, de statele bogate și puternice.

Bombardarea ex-Yugoslaviei în lipsa acordului ONU a fost o agresiune și, deci, o încălcare a dreptului internațional. Se ridică întrebarea următoare: ce trebuie să întreprindă comunitatea internațională în cazul când Consiliul de Securitate este blocat, iar situația internă într-un stat, după cum este estimată, prezintă încălcări grave ale drepturilor omului în acest stat?

Articolul 5 din Statutul NATO interzice implicarea într-un conflict, cu excepția cazurilor de apărare a unui stat membru în urma unui atac armat. În acest context, acțiunile NATO apar ca fiind stranii din două puncte de vedere: nu a avut acceptarea din partea Consiliului de Securitate și aceasta vine în contradicție cu propriul statut.

NATO susține că în Kosovo a avut loc “intervenție umanitară”. Într-adevăr, acele încălcări ale drepturilor omului ce au avut loc în Kosovo erau inadmisibile pentru comunitatea internațională. Se poate accepta, doar parțial, că suntem în fața unei intervenții legale în cadrul principiului universal al autoapărării. Conflictul dintre KLA⁶ și forțele sârbe din Kosovo, care duceau la lupta de facto cu structuri teroriste, poate fi comparat cu războiul civil din Afganistan, iar în unele cazuri cu conflictul cecen din Rusia sau problema kurzilor din Turcia, în cadrul cărora nu au avut loc acțiuni pe plan internațional. De aceea suntem de părere că argumentul “umanitar” în susținerea acțiunilor împotriva Serbiei este cel puțin discutabil.

Prezintă un interes deosebit Actul final al comitetului de experți al Tribunalului Internațional pentru ex-Yugoslavia privind legitimitatea bombardării în perioada 24 martie – 9 iulie 1999. Reieșind din faptul că agresiunea, este privită de comunitatea internațională ca una din cele mai periculoase infracțiuni internaționale – crimă contra păcii -, analiza acțiunilor NATO în Yugoslavia în afara acestui context pare a fi lipsit de logică. Totodată are loc separarea artificială a cauzei, agresiunii statelor NATO și urmările, încălcarea normelor dreptului internațional umanitar.

În final, autorii Actului, deși nu vorbesc direct, dar de facto motivează, că prejudiciul adus populației civile și obiectivelor civile pe teritoriul Yugoslaviei, constituie rezultatul unei acțiuni legale, ce avea drept scop neadmiterea unei catastrofe

⁶ Kosovo Liberty Army.

umanitare. Chiar dacă vom privi acțiunile NATO în calitate de represalii legitime, trebuie să indicăm că ele nu pot fi aplicate cu încălcări grave ale drepturilor omului. Raportul prezentat de raportorul special al Comisiei de drept internațional a ONU, G. Arangio-Ruis conținea “dacă de la bun început limitele umanitare cu privire la acțiunile unilaterale ca răspuns la fapte ce contravin dreptului internațional se refereau doar la represaliile părților în conflict, la etapa contemporană, grație dezvoltării fără precedent a domeniului drepturilor omului, această problemă a ieșit pe locul doi, imediat după interzicerea recurgerii la forță”.

În ciuda dezvoltărilor aduse de Declarația relativă la principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea statelor, înlăturarea unor îndoieli și a unor incertitudini, textul articolului 2, paragraf 4, care prevede obligația statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea sau folosirea forței, rămâne încă fundamental, dar, în același timp, și greu de ameliorat. Nu s-au adus noi excepții la interdicția generală a recurgerii la forță, față de ceea ce figurează în Carta ONU și cu toate acestea, aplicarea acestor prevederi întâmpină greutăți.

Cu toate interdicțiile, foarte clar limitând folosirea forței care au fost enunțate de Cartă și apoi precizate și dezvoltate, războiul și folosirea forței sunt departe de a fi dispărut din viața internațională și nici nu are loc recursul la forța armată admis de Carta ONU în cazul agresiunii.

Carta are la bază două comandamente: (a) o acțiune coercitivă de executare ce nu poate fi dusă cu succes, decât dacă toate marile puteri consimt și (b) marile puteri au toate același interes general de a împiedica războaiele. Împărțirea lumii în zone de influență, dreptul de veto oferit marilor puteri-membri permanenți în Consiliul de Securitate, au devenit un mijloc de paralizare a oricărei acțiuni destinate asigurării păcii.

Consiliul de Securitate nu poate constata, în mod obiectiv, existența unei amenințări la adresa păcii, în sensul articolului 39 din Cartă, deoarece statele considerând cazuri de agresiune ca acte licite, invocă legitima apărare; exercitarea dreptului de veto a împiedicat Consiliul de Securitate să ia măsurile de constrângere prevăzute de articolul 41 și a lărgit, în mod considerabil, dreptul de legitimă apărare individuală și colectivă conferit de articolul 51.

Tristul experiment care s-a numit Kosovo, dar mai ales conflictul armat din Irak au confirmat, cum nu se poate mai sugestiv, concepția lui Nicolae Titulescu, potrivit căruia “ordinea va fi asigurată și pacea garantată numai în ziua în care dreptul va străluci ca un răsărit de soare în sufletele tuturor oamenilor”. Dar, un asemenea deziderat care exprimă speranțele tuturor oamenilor de bună credință se poate împlini numai în condițiile în care există încredere în Organizația Națiunilor Unite și întreaga comunitate internațională va manifesta un profund atașament față de principiile Cartei Națiunilor Unite ca fundamente indispensabile ale unei lumi mai pașnice, mai prospere și mai drepte, prin ridicarea principiilor demnității umane, egalității și echității la scară mondială, ca valori universale ale întregii umanități. Trebuie să se înțeleagă că, o ordine mondială justă bazată pe preeminența dreptului nu se poate realiza, decât, în sistemul consacrat prin Carta Națiunilor Unite, chiar dacă vom accepta că unele din principiile acesteia trebuie redefinite, tot așa cum se simte nevoia

reformării organizațiilor internaționale existente, printre care desigur și ONU, în concordanță cu exigențele lumii contemporane.

Astăzi, se impune mai mult ca oricând creșterea rolului ONU care trebuie să devină un organism internațional mai puternic și mai eficient, în măsură să răspundă aspirațiilor de pace, colaborare și progres ale tuturor popoarelor.

Potrivit Cartei ONU, un vector de bază în viața internațională trebuie să-l constituie principiul abținerii de la amenințarea cu forța sau de folosirea forței împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat coroborat cu principiul egalității suverane a statelor. Iată de ce, democratizarea Organizației Națiunilor Unite, prin consolidarea acestor principii, a devenit o necesitate imperioasă. Iată de ce ar fi firesc, ca plenitudinea puterii în cadrul ONU să fie conferită Adunării Generale, unde nu există privilegiul membrilor permanenți, cum se întâmplă în cazul Consiliului de Securitate.

Este necesară, deci, democratizarea întregii vieți internaționale, astfel încât vocea fiecărei țări, indiferent de mărimea ei, să fie auzită și respectată. Valorificarea experienței acumulate până în prezent și corelarea cu mai multă pricepere a diferitelor mijloace de soluționare pașnică a diferendelor va determina creșterea eficienței acestui important mecanism al dreptului internațional. Desigur, îmbunătățirile ce se cer a fi aduse structurilor de ansamblu ale construcției păcii trebuie să vizeze, în primul rând, creșterea rolului Adunării Generale în soluționarea pe cale pașnică a oricăror diferende internaționale.

Este necesară o reformă cuprinzătoare a Consiliului de Securitate, care să conducă la democratizarea acestui organism. Astfel, ar putea intra în discuție includerea printre membrii permanenți a Germaniei, Japoniei, Braziliei și Indiei. De asemenea, s-ar putea examina posibilitatea eliminării, în același timp, a privilegiului dreptului de veto, și găsită o procedură de vot echilibrată care să împiedice blocarea luării unor decizii în cadrul Consiliului de Securitate. De-a lungul existenței organizației, lipsa de eficiență practică a sistemului de veto al celor cinci mari puteri dar și necesitatea ca toate statele lumii să fie angajate efectiv în eforturile de menținere a păcii și securității internaționale au fost de natură să determine cerința de democratizare a modului de funcționare a Consiliului de Securitate.⁹³ Se mai pune și problema delimitării mai riguroase a rolului și funcțiilor Consiliului de Securitate și a modului de elaborare și adoptare a deciziilor în acest organism.

Nu în ultimul rând, se impun îmbunătățiri și completări ale Cartei ONU în lumina exigențelor lumii contemporane. Nu trebuie să existe decât o singură categorie de state: aceea de membri egali ai ONU, fără deosebire de mărime, de potențial economic sau militar. În ciuda acestor deficiențe, Consiliul de Securitate a fost și rămâne organismul ONU abilitat să asigure mobilizarea și reacția rapidă, dacă este cazul în contracararea noilor amenințări de care nu duce lipsă omenirea.

În vederea atingerii parametrilor dezirabili, la discuțiile pe această temă în cercurile organizației mondiale, precum și în rândul specialiștilor se desprinde, căpătând noi contururi, idea că reforma Consiliului de Securitate este absolut necesară și că ar trebui să respecte câteva criterii, de exemplu:

- să conducă la o mai mare eficiență procesul de luare a deciziilor în cazul acelor state care pot și trebuie să contribuie cel mai mult financiar, militar și diplomatic la activitatea ONU;

- să asigure includerea țărilor reprezentative, pentru componența ONU – în special a țărilor în curs de dezvoltare – în procesul de luare a deciziilor;

- să nu diminueze eficiența activității Consiliului de Securitate;

- să consolideze caracterul diplomatic și responsabil al acestui organism.

Pe această bază, credem, că s-ar putea avea în vedere cele două modele alternative de largire a componenței Consiliului de Securitate⁷, care au fost reținute în rândul specialiștilor:

-modelul A – extinderea Consiliului de Securitate la ambele categorii de membri (permanenți/nepermanenți), prin alocarea a 6 noi mandate de locuri permanente și a 3 noi mandate nepermanente;

-modelul B – extinderea Consiliului de Securitate prin crearea unei categorii de membri semi-permanenți cu 8 mandate de câte 4 ani, reînnoibile, plus un loc nepermanent.

Atitudinea satelor membre ONU față de reformă este determinată, în principal, de statutul lor în ierarhia actuală și de prioritățile naționale proprii. Reforma este de dorit și necesară, dar va fi foarte greu de realizat din cauza unor rațiuni strict politice și nu doar datorită unor factori tehnici și juridici. Va fi cu siguranță foarte complicat să se negocieze și să se încheie un acord. Ar fi o mare victorie a Umanității și o înfrângere a celor care răspândesc idea unui șoc între civilizații și, de asemenea, un pas mare înainte pentru dialogul culturilor și civilizațiilor și s-ar putea obține ceea ce Kofi Annan, în calitatea sa de fost Secretar General ONU, numea “alianța civilizațiilor”.

Problema democratizării Consiliului de Securitate în cadrul larg al relațiilor internaționale rămâne o problemă crucială, iar această situație se va prelungi cel mai probabil și în viitorul apropiat.

În lupta asiduă de menținere a păcii și securității internaționale, statele lumii, în marea lor majoritate, iau măsuri colective eficiente pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor împotriva păcii și pentru reprimarea oricăror acte de agresiune sau altor încălcări ale păcii. Ele înfăptuiesc, prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile dreptului internațional, aplanarea ori rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional care ar putea duce la o încălcare a normelor și relațiilor dintre acestea.

Profesorul Gheorghe Moca⁸ susține că “relațiile de pace și de securitate cu participarea și în beneficiul tuturor statelor lumii nu pot să aibă loc decât în temeiul

⁷ Componența actuală a Consiliului de Securitate este de 15 membri ai Organizației Națiunilor Unite, dintre care 5 membri permanenți cu drept de veto desemnați prin Cartă: China, Franța, Federația Rusă, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, și 10 membri nepermanenți aleși de Adunarea Generală pe o perioadă de doi ani, pornind de la criteriul repartizării geografice echitabile și al contribuției la menținerea păcii și securității.

⁸ Moca Gheorghe, *Drept internațional public*, vol1, - București: Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2003, p.3.

dreptului internațional, al respectării principiilor, normelor și instituțiilor sale de către toți și în interesul tuturor”.

Aceeași idee este exprimată nu numai în actele adoptate de Adunarea Generală⁹ a ONU, dar și de literatura de specialitate care susține că dreptul internațional s-a ridicat la noi dimensiuni conceptuale, are finalități clar conturate în menținerea, promovarea și consolidarea păcii și dispune de mijloace de intervenție în eventualele focare dintre state. Ideea generalizatoare a luptei pentru menținerea și consolidarea păcii se orientează spre stoparea cursei de înarmare a statelor, spre prevenirea conflictelor sau soluționarea lor pe calea dialogului și negocierilor în etapele incipiente.

În acest sens, dreptul internațional pune accentul pe:

- eliminarea stărilor de conflict și tensionare dintre națiuni și popoare pe calea înțelegerilor reciproce, a dialogului, conlucrării și a negocierilor civilizate;
- instituirea unei societăți fără arme și fără de violență ;
- renunțarea la concepții care promovează violența între popoare ;
- abținerea de la amestecul în viața internă a statelor și țărilor ;
- schimbarea mentalității unor conducători ai puterilor mari, conducători care se văd cuceritori și asupritori ai unor popoare mai mici și mai slab dezvoltate din punct de vedere economic, politic, cultural, militar, diplomatic, etc.;
- renunțarea la perfecționarea armelor de distrugere în masă ;
- încetarea sau cel puțin abținerea de la atacul psihologic despre un eventual război atomic și menținerea unui climat psihologic tensionat.

Pentru îndeplinirea acestor premise, se desprind următoarele cerințe și exigențe:

- a) eliminarea suspiciunii și neîncrederii din raporturile dintre națiuni și popoare;
- b) promovarea unui climat de natură a favoriza buna conviețuire a popoarelor, în condițiile respectului reciproc al ființei și demnității fiecăruia;
- c) dezvăluirea cauzelor actelor și faptelor de natură a genera stări de încordare și conflict în relațiile dintre state.

Aceste exigențe constituie obiective ale dreptului diplomatic care caută mijloace și metode noi de a le pune în aplicare. De exemplu, în actele internaționale cu privire la neproliferarea armelor nucleare și chimice, statele părți se arată conștiente de consecințele distrugătoare, pe care le-ar produce întregii omeniri un război nuclear sau chimic, de necesitatea eforturilor care urmează a fi depuse pentru a preîntâmpina pericolul izbucnirii unor asemenea războaie și pentru a adopta măsuri de garantare a securității popoarelor. Statele semnatare a tratatelor, convențiilor, protocoalelor din acest domeniu sunt deplin convinse că proliferarea armelor nucleare, chimice și bacterologice ar spori în mod considerabil pericolul unor războaie fără precedent, care ar nimici viața în general, fapt ce le face să cheme statele deținătoare și pe cele nedeținătoare de arme nucleare la:

⁹ Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor, adoptată prin Rezoluția 3281/XXIX din 12 decembrie 1974

//<http://www.un.org>; Declarația asupra principiilor de drept internațional referitoare la relațiile prietenești și cooperarea dintre state, 1970, //<http://www.un.org>.

- abținerea de a recurge la amenințarea cu forța, sau folosirea ei împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat, ori în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite;
- stabilirea și menținerea păcii și a securității internaționale;
- încetarea cursei înarmărilor nucleare și la întreprinderea de măsuri efective în direcția dezarmării nucleare;
- interzicerea producerii, dobândirii, stocării, dezvoltării, conservării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora;
- întărirea încrederii între state, în scopul de a facilita încetarea producției de arme nucleare;
- încheierea unui acord cu privire la preîntâmpinarea unei largi răspândiri a armelor nucleare.

În pofida numeroaselor tratate internaționale și a exigențelor lor de combatere a goanei înarmărilor și a perfecționării tehnicilor de luptă, comunitatea este tentată să se înarmeze și să se pregătescă de război, să perfecționeze la nesfârșit tipurile de arme existente, să creeze altele noi: nucleare, termonucleare, bacteriologice, chimice, etc. În acest sens, pregătirile de război constituie un pericol grav contra păcii și a securității ființei umane pe Terra.

În concluzie, actualul sistem de securitate internațională trebuie să aibă ca principal obiectiv prevenirea declanșării unor agresiuni sau atacuri prin: eliminarea disensiunilor pe cale diplomatică și politică, descurajare, inducerea temerii de consecințe, etc. Sistemul de securitate nu trebuie să reacționeze ci să acționeze înainte ca agresiunea (atacul) să se producă pentru a nu permite evoluția situației spre un conflict deschis.

Având în vedere luările de poziție ale SUA, Marii Britanii, Franței, Rusiei, Indiei, Chinei, Turciei și Israelului care se declară în favoarea “acțiunilor preventive”, atunci când interesele de securitate le sunt periclitare, demonstrează că este doar o chestiune de timp până când dreptul la autoapărare va fi interpretat în acest mod pentru a face față cu succes amenințărilor și atacurilor teroriste. Pentru evitarea unor posibile complicații pe plan internațional, în contextul războiului antiterorist, ar fi necesar ca societatea internațională să-și sporească eforturile în vederea adoptării unei definiții general acceptate.

Dificultatea de a defini terorismul se datorează unor viziuni politice diferite care pot, prin negociere, să fie armonizate într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

În orice caz, dincolo de aceste opțiuni divergente “în prezent este tot mai răspândită opinia că legitimitatea unei cauze nu justifică prin ea însăși recurgerea la anumite forme de violență, în special, împotriva inocenților”.¹⁰

Acest punct de vedere, în opinia noastră, ar putea constitui baza consensului comunității internaționale asupra unei posibile definiții a terorismului internațional.

¹⁰ Mihăilă M., “Elemente de drept internațional public și privat” – București: Editura All Beck, 2001. – 480 p.

Bibliografie

Publicații de specialitate

[1] CÂNDEA, I, “Războiul și pacea. Înnoiri conceptuale în relațiile internaționale contemporane”.

[2] MIGA-BEȘTELIU R., “Drept internațional public”, vol.1–București: Editura All Beck, 2005.

[3] MIHAILA, M, „Elemente de drept internațional public și privat”, Editura All Beck, București, 2001.

[4] MOCA, Ghe, DUȚU M, „Drept internațional public”, Editura Universul Juridic, București, 2003;

[5] NYE, Joseph S. Jr - *Descifrarea conflictelor internaționale* – Editura Antet, Prahova, 2005.

Articole:

[6] FRUNZETI, Teodor, “Intervențiile umanitare”, Revista “Gândirea Militară Românească” nr. 4, 2005

Adrese web:

[7] www.iss-eu.org , Institute for Security Studies;

[8] www.un.org, United Nations official website;

[9] www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/index.html, United States Institute of Peace website.

INDEX DE AUTORI

- ANCUȚ, Isabela, 79, 89
ANCUȚ, Mariana, 245
ANDREESCU, Anghel, 47
BALINT, Zoltan, 308, 312
BĂDULESCU, Aurelian, 196
BRATOSIN, Manuela, 174
CALOPĂREANU, Gheorghe, 271, 276
COBUZ, Cezar, 129, 146
COMȘA, Corina Nicoleta, 170
CORDUNEANU, Aurel, 214
COVATARIU, Cosmina, 317
CREȚU, Gabriel, 281
CSERI, Georgiana, 224
DĂNILĂ, Ștefan, 234
DELCEA, Cristian, 196
GEAMĂNU, Marinela, 264
FURNICĂ, Pascu, 103
GOGOȚ, Gabriela, 183, 189
GUDEI, Corina, 9
HULEA, Florin, 308
IONESCU, Costică, 25
MAIER, Cristina Laura, 118
MOLDOVAN, Amelia-Mariana, 296
MOLDOVAN, Nicușor, 296
MURARIU, Ioana, 264
PÎRVA, Mihai, 57, 68
POPA, Teodor, 255
RADU, Nicolae, 47
SILION, Costică, 30
ȘIRBU, Benedict, 312
STOICA, Alexandru, 214
UNGUREANU, Adriana, 40

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.11.2008

Hârtie: A3
Coli de tipar: 15,25

Format: A5
Coli editură: 7,625

Lucrarea conține 330 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>